

คำพิพากษา ศาลอุทธรณ์ ศาลฎีกา

พร้อมด้วยคำแถลงของพนักงานอัยการโจทก์

ความอาญา

คดีประทุษร้ายต่อพระองค์พระมหากษัตริย์รัชกาลที่๘

บรรณาการ

ในมาณฑำบุญอายุครบ๕รอบ
หม่อมราชวงศ์ บุญรับ พินิจชนคดี

๑๐ มกราคม ๒๔๕๘

คำพิพากษา

ศาลอุทธรณ์ ศาลฎีกา

พร้อมด้วยคำแถลงของพนักงานอัยการโจทก์

ความอาญา

คดีประทุษร้ายต่อพระองค์พระมหากษัตริย์รัชกาลที่ ๙

บรรณาการ

ในงานทำบุญอายุครบ ๕ รอบ

หม่อมราชวงศ์ บุญรบ พินิจชนคดี

๑๐ มกราคม ๒๕๕๕

សេចក្តីផ្តើម

សេចក្តីបញ្ជាក់

សេចក្តីសន្និដ្ឋាន ឬ ១២៦ ៩៦

คำนำ

ตามประเพณีนิยมกันเป็นส่วนใหญ่ บุคคลที่มีอายุครบ ๕ รอบ (๑๐ ปี) ก็แสดงความยินดีต่อชีวิตที่ได้อยู่มาอย่างเข้าเซตม์การทำบุญอายุ และในโอกาสนั้นก็เชอเชิญท่านที่เคารพตลอดจนเพื่อนฝูงมาร่วม สโมสรตามสมควรแก่อัธยาศัย

ในวันที่ ๓๐ มกราคม พ.ศ. ๒๔๘๘ ภริยาข้าพเจ้า (ม.ร.ว.บุญรับ) มีอายุบรรจบครบ ๑๐ ปี ข้าพเจ้ามีความยินดีตั้งใจด้วยความเต็มใจ ยิ่ง จึ่งรวบรัดมาเป็นเจ้าภาพทำบุญอายุให้เธอ ในโอกาสที่จะได้ตอบแทนบุญคุณที่มีแก่ข้าพเจ้าให้ทันใจ ในเมื่อยังมีชีวิตและสุขภาพดีอยู่ ทั้ง ๒ คน

ด้วยความปลื้มใจของข้าพเจ้า จึ่งคิดว่าตัวข้าพเจ้าเองควรจะเล่าประวัติชีวิตที่เราทั้ง ๒ ร่วมทุกข์สุขกันมาช้านาน เพื่อเป็นอนุสรณ์และเกียรติของเธอนี้ มีส่วนแบ่งภาระและเป็นผู้ที่ก่อกำเนิดในความสุขแก่ตัวข้าพเจ้าและครอบครัวเป็นอย่างยิ่ง

เราท่านย่อมจะไม่มีใครปฏิเสธไปได้ว่า ถ้าสามีภริยาต่างร่วมทุกข์ร่วมสุขต่อกันต่างถนอมหัวใจ ต่างมองเห็นคุณค่าในกันและกันแล้ว ความสุขนั้นย่อมติดตามมาเป็นเอนกอนันต์ แม้ฝ่ายสามีจะเป็นพ่อค้าหรือข้าราชการหรือกรรมกรก็ตาม ผลแห่งความดีของภริยาจะอำนวยกำลังใจกำลังกายแก่ฝ่ายสามีมุ่งปฏิบัติงานในหน้าที่ด้วยความเบิกบานใจ ผลแห่งงานนั้นก็จะเป็นคนแก่ผู้ปฏิบัติเป็นเงา

ความคืบ

ที่ข้าพเจ้ากล่าวมานี้ ท่านผู้อ่านก็คงยังงง เพราะยังไม่ทราบว่า ภิชาข้าพเจ้าคืออย่างไร ข้าพเจ้าจึงขอกล่าวดังต่อไปนี้

๑. ภิชาข้าพเจ้ามีอุปนิสัย ขยันขันแข็ง ทำอะไรทำจริงด้วย

ความพยายาม

ขออนุญาตเป็นที่ประจักษ์แก่เพื่อนฝูงของภิชาข้าพเจ้าแต่ขอไม่ขอ แรกเริ่มที่จะตั้งตัว ๒ คนผัวเมียในชีวิต ได้ทำการค้าขายเกตุอสังออก นอกประเทศ เริ่มแรกการค้าเกตุอสังออกนอกประเทศนี้ ก็มีแต่ชาวจีน พ่อค้าแม่ค้าไทยหามิได้ จึงนับได้ว่าภิชาข้าพเจ้าเป็นแม่ค้าไทยคน แรกที่ดำเนินการค้าประเภทนี้ และเป็นการเริ่มดำเนินการค้าชนิดนี้เป็น ครั้งแรกในชีวิตของเธอด้วย เบื้องต้นแห่งการค้า พาหนะที่ใช้คือรถ จักรยาน ๓ ดับ เพราะการค้ายังไม่เป็นผล เข้าออกจากบ้านกว่าจะ กลับก็เย็น อาหารกลางวันคือข้าวแกงเรวดี ๆ นั้นเอง บางคราว เธอกลับมาน้ำ ถึงกับนั่งร้องไห้แต่ลำพัง ข้าพเจ้าพบจึงสอบถาม เหตุผล ได้ความว่าการค้าวันแฉ่นจะลำบาก แม่จะติดต่อบริษัทออก ที่จะส่งออกนอกประเทศ กระทั่งถูกเล่ห์เหลี่ยมอาชญากรฉกชิงเอา ต้อง เคารพนอนหมอนก็ไม่วายที่จะถูกกดขี่ ข้าพเจ้าเห็นใจ จึงบอกว่าเมื่อ เป็นเช่นนี้เราเลิกเสียหรือไม่ดีหรือ หากินทางอื่นต่อไป เธอกลับตอบว่า ต้องทน จะยอมแพ้ก็ไม่ได้ เพราะการค้าอื่น ๆ อาจมีอุปสรรคเช่น กันก็ได้ ออก เมื่อเธอใช้ความอดทน และสู้ด้วยความมานะไม่ทอดย

เช่นนี้ ก็คงปล่อยให้เธอดำเนินกิจการต่อไป ถึงตอนนั้นค่อยหายใจ
 ค่อยผ่อน เพราะการ काम ผลกำไรบ้าง เธอจึงเปลี่ยนพาหนะจากรถ
 จักรยาน ๓ คัน เป็น ๓ คันเครื่อง จาก ๓ คันเครื่องเป็นรถยนต์
 เมื่อชาวคราวการ काम ผลกำไร ก็เกิดมีพ่อค้าทั้งไทยและจีนค้าเกด
 กันขึ้นมากมาย เมื่อถึง ความแข่งขันการค้าเกดย่อมบังเกิด
 เป็นธรรมดา มีญาติและเพื่อนฝูงเธอ แสดงความคิดเห็นว่า ให้เธอ
 เลิกเสีย เพราะกำไรได้มาพอสมควร ขึ้นค่าไปอาจขาดทุนได้
 เธอกลับแสดงความคิดเห็นว่า ถ้าเลิกเสียจะทำอะไร การค้าย่อมแข่ง
 กันกันทั่ว ๆ ไป และลูกค้าของเธอที่อยู่นอกประเทศก็ดูถูกว่าคนไทย
 เราค้าขายไม่จริงจัง ชาวเจ้าบริพัตรเช่นนี้เห็นด้วยว่าต้องทนทำต่อไป
 มิฉะนั้นจะเกิดเสียชื่อว่า คนไทยเราทำอะไรไม่ยัด

การค้าในสินค้าชนิดเดียวกันมีมากขึ้น ความแก่งแย่ง ความ
 แข่งไหวชิงพริบ และถดถอยย่อมตามมาเป็นทวีคูณ แต่ด้วยเหตุผล
 ที่เธอเป็นผลติดต่อกับลูกค้าต่างประเทศด้วยความโอบอ้อมอารี ด้วย
 ความเห็นอกเห็นใจ ด้วยความเป็นธรรมเสมอมา เช่น เวลาที่ราคา
 เกดของเราสูง แต่ต่างประเทศราคาต่ำ ทั้ง ๆ ที่ทราบอยู่ว่า ถ้าเธอ
 ตั้งเกดออกไปก็มีแต่เสื่อมตัวและขาดทุน ซึ่งพ่อค้าเกดอื่นพากัน
 หยุตซังก แต่เธอก็ไม่ยอมที่จะจัดตั้งให้แก่ลูกค้าทั้งนี้เพราะเธอถือว่า
 ถึงที่กำไรเราบริพัตรลูกค้าขอให้ช่วยขายให้ได้มาก ถึงที่ตลาดราคาตก
 เราจะลดไม่สั่งให้เขา ลูกค้าจะเขาเกดที่ไหนขายให้ราปรจํา ทำ

ให้เสียลูกค้า และเห็นว่าเราเอาเปรียบแต่ทางเดียว ฝ่ายทางลูกค้า
ทางประเทศก็ทราบดีว่า การที่เรอตั้งเกดอให้เขาขายนั้น ไม่มีการ
ยังทำให้ลูกค้าเห็นอกเห็นใจ บางคราวลูกค้าถึงกับยอมยกค่านายหน้า
ที่เราเคยเสียแก่เขาให้ ด้วยเหตุนั้นความสัมพันธ์ทางการค้ากันเข้ายิ่ง
แน่นแฟ้นขึ้น ในทางการค้าที่ไม่เอาเปรียบกันและกันนี้ ชื่อเสียงร้าน
มงคลชัย ของเธอเป็นที่ประจักษ์ในสิงคโปร์และฮ่องกง ซึ่งเป็นตลาด
ของเกดอไทย จนกระทั่งมีฝรั่งทางสิงคโปร์มาติดต่อขอให้เธอทำสัญญา
ว่าจะตั้งเกดอยังสิงคโปร์ให้พอเพียงกับความต้องการ ทางทางสิงคโปร์
จะห้ามมิให้เกดอคนอื่นเข้ามา ทางบริษัทบอเนียวประจำฮ่องกงก็มีหนังสือ
ยืนยันว่า เรอของบริษัทจะรับบรรทุกเกดอของเธอไปทำเหมือง
ฮ่องกงแต่ผู้เดียว แต่เป็นที่น่าเสียใจว่า เธอไม่มีทางจะรับความส่นของ
เพราะอำนาจการขายเกดอแก่เธอสมัยนั้น อยู่แก่กรรมสรวรพสามิตต์ ถ้า
ขึ้นรับสัญญาทำความตกลง ทางกรรมสรวรพสามิตต์เกิดไม่ขายให้พอ
ตามจำนวนความต้องการ ก็จะได้ทั้งชื่อเสียทั้งทรัพย์สิน การที่ทำให้
ระแวงเช่นนั้น มีมูลที่จะทำให้ระแวง ดังได้กล่าวแล้วว่า เวลานั้นพ่อค้า
หลายคนแก่งแย่งกัน บรรดาพ่อค้าก็ยอมหาทางกัดกันและกันอยู่เสมอๆ
แม้แต่เรอตั้งเกดอลงเรือ ยังถูกพนักงานด่านกระดอบเกดอตรวจ โดย
สงสัยจะมีของอื่น ทำให้จวนเจียนจะบรรทุกเรือไม่ทันก็มี และยังถูก
อิทธิพลใ้อบายหน่วงเหนี่ยวทำนองนอกน่านาประการ เพื่อทำให้เธอ
เอาเกดอลงเรือไม่ทันกำหนด ก็จะถูกทางเรอปรับและทางลูกค้าก็จะ

ธรรมจากธรรมชาติและฉันเองมั่งกเรา

การที่เธอทำการค้าเกิดในชีวิตเป็นเบื่องแรกนั้น ใช้ที่จะเพียง
ไม่ได้รับความสะดวกต่าง ๆ นานา ก้างกายกั้ทับถมเข้าได้ด้วยต้อง
ปั่นป่ายจากเรือจ้างขึ้นคดถึงยังนางเกิดอ ต้องติดต่อกับพวกจันเรือ
ฉลอมที่บรรทุกเกิดอ ทั้ง ๆ ที่เห็นจเห็นอยด้ายตัวเป็นเกิดอ ย่นดง
กั้กับบ้านยังต้องเข้าครัวหาอาหารออีก รับประทานอาหารค้ำแดวักคดท
จะดำเนินการในวันต่อ ๆ ไป คดอระยะเวดาราว ๓ ปี การค้าเกิดอ
ของเธอกั้ถึงอดด้านค้ เพราะทางการค้ของค้การเกิดอไทยขึ้นทำการค้า
แต่ผู้เดียว กั้นับว่าเป็นบุญคุณของรัฐบาลสมัยนั้นอยู่ไม่น้อย ถ้าปด้อย
ให้ค้าเรื่อย ๆ ไป ก้างไรที่ได้นับว่ามากในสมัยนั้น อาจต้องสูญเสีย
ไปกั้ได้

ได้กล่าวมาแดว้ว่า เธอเป็นผู้คดทนขยันขันแข็ง ไม่ชอบอยู่
ว่างเมื่อเลิกค้าเกิดอไม่นาน เธอกั้รีบรวเร้าใครทำการค้าอื่นต่อไป
เพราะผลก้างไรจากการค้าเกิดอนับว่าม้ทุนพอด้อยแดว้ เธอขอความ
เห็นจากข้าพเจ้าว่าจะทำอะไรดี อุดมคติของเธอกั้ว่า เมื่อเธอเป็น
หญิงแต่งงานอยู่ในตระกูลใด ต้องพยายามให้ล้ามีตระกูลของล้ามี
เจริญ และได้รับความสุข ข้าพเจ้าผลิตเพนเธอหลายครั้ง แต่บางวัน
ค้างงเราได้มีเวดานั่งคุยกัน เมื่อคุยกันไม่เท่าใดเธอเป็นพดถึงเรื่องขอ
ให้คดทำการค้าให้เธอแทบไม่เว้นแต่ตะวัน หน้าที่ข้าพเจ้าผู้เป็นล้ามี
เมื่อภริยาที่มีจิตใจอันแรงกล้าที่จะดำเนินการค้าต่อไป กั้เป็นธรรมดา

อยู่เองที่ข้าพเจ้าจะต้องช่วยคิด ในระยะนี้ข้าพเจ้าดำรงการเมืองนอกประเทศ คับขันถึงกับเกิดสงครามกันขึ้น ข้าพเจ้าพยายามฟังข่าวสารตลอดทั้ง ภายนอกและภายใน พอประมวลได้ว่า สงครามโลกนี้ไม่พ้นแน่ และเหตุผลแสดงว่าจะพันพัวมาถึงประเทศเราด้วย และสงครามคราวนี้ประเทศญี่ปุ่นคงเป็นคู่สงครามที่มีบทบาทสำคัญ ข้าพเจ้าคิดทบทวน อยู่แรมเดือน วันหนึ่งตรงกับวันอาทิตย์ ข้าพเจ้าจึงชวนเธอไปหาซื้อของ เด็ก ๆ น้อย ๆ ตามถนนลำพัง และฟังข่าวคราวจากเพื่อนฝูงชาวจีน มาประมวลเหตุการณ์แล้วคิดต่อไป พอดัควินเราทั้ง ๒ ก็คุย สันทนาทุกซัซ และเหตุการณ์ปัจจุบันและอนาคต เธอก็ยังรีบเร่งให้ ทำการค้า อย่าเกรงกลัวว่าเธอจะเหงาเหงาคนเดียว แม้กิจการจะเหงา เหงาเพียงใด เธอจะทนบากบั่น เมื่อข้าพเจ้าได้รับความรีบเร่งหนัก เข้า ๆ เช่นนี้ อาศัยที่ข้าพเจ้าประมวลเหตุการณ์ดังกล่าวมาแล้ว ข้าพเจ้าคิดว่า ระยะการค้าอะไรไม่ดีเท่าทำอุตสาหกรรมที่เธอสามารถ ควบคุมได้ โดยบังเอิญถ้าเกิดสงครามโลกดังที่ข้าพเจ้าคิดประเทศ ญี่ปุ่นก็ต้องเข้าสงคราม ดินแดนต่างประเทศที่จะมาสู่ประเทศเราย่อม ขาดแคลนเป็นธรรมดา ข้าพเจ้าจึงบอกกับเธอว่าคิดตั้งโรงงานอุตสาหกรรม ทำถุงเท้าและทำเสื้อยืด ซึ่งข้าพเจ้าเคยไปซื้อมาให้เด็ก ๆ เพราะเป็นสินค้าชนิดที่ออกจะจำเป็น ทั้งทุนที่จะตั้งเราก็พอมิเป็นอย่าง ดี แต่มีหลักอยู่ว่า การทำอุตสาหกรรม เธอจะต้องเหงาเหงา ทั้งกายและใจตลอดจนความรอบคอบเป็นอย่างมาก ที่ข้าพเจ้าพูดนี้

แทนที่เธอจะท้อถอย เธอกลับแสดงความยินดี แล้วก็เร่งรัดให้ข้าพเจ้า
ช่วยเริ่มดำเนินงาน ข้าพเจ้าก็ตกลงรับตามที่เธอขอร้อง มิเช่นนั้นเธอ
ก็จะถูกลูกข้าพเจ้าว่า ดื้อแพ่ง รุ่งขึ้นอีก ๒ วันข้าพเจ้าก็เชิญเพื่อนจันทมา
บอกขแรงความประสงค์ ขอให้เพื่อนจันทติดต่อทางประเทศจีน คือ
นครเซี่ยงไฮ้ ว่าขอเครื่องจักรทอถุงเท้าและเสื้อยืดตัวหนึ่ง อีกตัว
หนึ่งข้าพเจ้าคิดต่อกับบริษัทมิซซึย ตั้งเครื่องทอถุงเท้าและเสื้อยืดเมื่อ
ตกลงตั้งเครื่องเป็นที่แน่นอนว่าจะได้เครื่องแล้ว ทางบ้านก็เริ่มปลูก
โรงงาน โรงงานเสร็จเครื่องจักรก็ทยอยกันมาก่อรูปก่อร่างเป็นโรง
งานขนด้าเร็ว

แรกเริ่มเปิดโรงงานต้องจ้างคนจัดการ คนย้อมดี และคนทอถุง
เท้าและเสื้อยืด คนกรอผ้า โดยมีคนเป็นมาทำการหัดพวกคนงาน
ความไม่ชำนาญชำนาญ และไม่เข้าใจของคนงาน ตลอดจนการย้อมดี ก็
หมดเปลือกดีเกินสมควร ชันแรกเกิดผลเสียหาย โดยผลิตได้น้อยไม่
คุ้มค่าแรงงาน และเข้มทอเสื้อยืดและถุงเท้าหักเสียหายเป็นอันมาก
แต่เราทำนคิดหรือว่าเธอจะท้อ เป้าเถย เธอกลับมานะพยายามค้น
แต่เข้ามดเข้าโรงงานควบคุมดูแลเก็บสิ่งทีคนงานทำโดยความอุตุนิยม
และบางอย่างเช่น ผ้าที่กรอเสื้อใช้ทอถุงเท้าและเสื้อยืด ผ้าขาด
เวลากรอ คนงานต้องเด็ดทิ้งแล้วต่อใหม่จึงจะกรอได้ ผ้าที่เด็ดทิ้ง
เธออุ้มาห้เก็บรวบรวมเอาไว้ไม่ยอมกวาดทิ้ง ส่วนแผนกผลผลิตที่ช่าง
ผลัดและย้อม เธอพยายามดู แต่วามบ่นว่า ช่างย้อมดี ใช้ดีมาก

เกินควร เวลาย่อมถึงหรือเลื่อยดยังไม่ทันจะตัดดีหมดก็เททิ้งเสียแล้ว เธอจะพูดว่าช่างย้อมสีเวลานั้น ช่างย้อมสีอาจโกรธ แล้วออกจากงาน หรืออาจทำให้หมดแปดเดือนมากกว่าเก่า แต่ในไม่ช้าเธอจะจนขายหา คำรามสีภาษาอังกฤษมาอ่านแปด แล้วค่อย ๆ ทดลองการผสม ตามลวดที่ต้องการตามคำฟังของเธอ จนเธอเห็นว่า เธอก็สามารถ ผสมสีได้ ทั้งยังดีกว่าช่างคนจีนที่จ้างต่งเดือนละ ๓๐๐๐ เสียอีก เธอจึงลงมือผสมสีและทำการย้อมเอง ผลก็เห็นประจักษ์ว่าได้ดีกว่าแน่ คือแปดเดือนน้อย สีไม่ตก และให้ได้ดี แต่ขึ้นมาเธอก็เกิดเป็นช่างผสม สีอีกตำแหน่งหนึ่ง เป็นอันว่า โรงงานที่ต่งนี้ เธอเป็นทั้งผู้จัดการ ตลอดจนซื้อขาย เก็บเงินทำบัญชี ดูแลคนงาน ทั้งเป็นช่างผสมสีอีกด้วย ขอให้ท่านลองคิดดู โรงงานนี้จะว่าเด็กก็ไม่เชิงนัก มีคนงานนับ ๓๐๐ ขึ้นไป ผลิตดุงเท่าไวันละ ๘๐ ถึง ๓๒๐ โหล เลื่อยได้วันละ ๘๐ ถึง ๓๐๐ โหล

การดำเนินกิจการในระยะแรกสินค้าออกสู่ตลาดน้อยกว่าจำนวน ผลิตมากต่อมาก ทั้ง ๆ ที่ราคาขายสูงเท่าวันโหลละ ๓ บาท ๒๕ สตางค์ เลื่อยได้โหลละ ๔ บาท ๕๐ สตางค์ ทำให้เธอต้องหาที่เก็บของที่ผลิตจน เต็มบ้านกระทั่งในห้องนอนยังเบียดเสียดใช้เป็นที่เก็บ ประจวบกับเวลา นั้นเมฆหมอกแห่งสงครามไถ่เต็มที แม้สินค้าที่ผลิตจะเหลือมากกว่าตาม เธอกลัวสงครามจะเกิดเร็ว วัตถุดิบจะไม่พอซื้อโรงงาน เธอรีบจัด การซื้อขายดิบ สีย้อม ยากัดขาว และเครื่องอุปกรณ์อื่น ๆ ที่

ญ

ต้องใช้ในโรงงานไว้อพร้อม แปลว่า มีใช้ได้จนถึง ๓ ปี เพราะเวด
นราคาของยังไม่ทันจะขึ้น ค่ายดบอย่างเดียวกอด้งในบ้านไว้อไม่หมด
ยังเอาไปฝากท่อนอก เธอตระเตรียมไว้อพร้อม ไม่ช้าส่งกรรมก็มาสู่
ประเทศไทยเรา ตอนนรุดักว่า ดินค้าที่ผลิตออกจะขายดีขึ้น แต่จำนวน
ที่ผลิตออกก็ยังมากกว่าที่ขายได้ กระทั่งระยะต่อมาอีก ๔-๕ เดือน
สินค้าที่จนเกือบไม่มีที่เก็บกลับขายได้เป็นเทน้ำเทท่า ทั้งราคาก็สูงขึ้น
โดยที่ผู้ซื้อมาให้ราคาเอง ถึงเท่ากลยเป็นโหดะ ๘๐ บาท เดี่ยวด
กลยเป็นโหดะ ๑๒๐ บาท ยิ่งนานเข้าค่ายดบ ด้อยอม และอื่น ๆ ที่
เธอซื้อไว้นับวันราคาสูงขึ้น ๆ กว่าที่ซื้อบางอย่างคงหลายร้อยเท่า ทั้ง
ใช้ที่เธอจะมีเวดไปตลาดหรือที่เปล่า หากแต่ระยะนั้นเธอมีจะขอ
ซื้อเพิ่มเติมนับที่ใช้ไป แม้ราคาจะขึ้นสูงกว่าบ้างแต่ยังไม่ถึงกับแพง
มีหน้าขายยังซื้อผ้าตัดเสื้อและกางเกงลำรองไว้ให้แก่นางาน โดยเกรง
นางานจะใช้ของแพงอีกด้วย ในไม่ช้านักสินค้าที่ตลาดเริ่มถึงขนาด
แพง เธอหยุดซื้อหันมาใช้ของที่ซื้อไว้ แม้แต่เศษค่ายดบที่ข้างกรอ
ด้ายที่เด็ดทิ้ง เธอเก็บกวาดได้กระสอบไว้อก็ยังขายได้ราคาโหดะ ๖
บาทเศษ แพงกว่าที่เธอซื้อค่ายดบดี ๆ ไว้อเสียอีก การผลิตของโรงงาน
ขายดีขึ้นเป็นลำดับ จนต้องหันมาทำถางคินบอย ๆ เธอก็ค้นหา
อาหารว่างเลี้ยงคนงานเวดากถางคินอีก การผลิตเป็นอยู่เช่นนั้นจนจน
ด้นยถางของสงคราม ประเทศไทยก็มีเครื่องบินวิ่งแะเกิดน้ำท่วม
โรงงานต้องหยุดจนกระทั่งอดด้านค้ของสงคราม ะหว่างที่โรงงาน

๑

หยุด เธอยังมองเห็นความเป็นธรรมชาติของคนงาน ขอมจ่ายเงินที่คนงาน
เคยได้รับอยู่ตลอดเวลานานนับแรมปี ซึ่งไม่มีโรงงานใดจะทำเช่นนั้น
หากแต่เธอคิดเห็นว่าเธอมีกำไรพอที่จะจุนเจือ เพราะระยะเวลาดังความ
คนงานต่างก็เกรงกลัว ไหนเลยจะหาเวลาไปหาการงานทำ ข้าพเจ้า
เห็นด้วยการกระทำของเธอ เพราะเธอใช้เมตตาจิตต์ในยามถูกกักกาะ
เวลาในความทุกข์ยากพอควร

ในด้านการแม่บ้าน ใช้ที่เธอทำการค้าแต่จะละเลยหน้าที่แม่บ้าน
เสียก็หาไม่ เธอยังปลุกเวลา ทำอาหารบางอย่างที่ข้าพเจ้าชอบ ยัง
ช่วยดูแลกล้วยไม้ น้ำบัว และต้นไม้ดอกเพื่อเป็นอาหารทางใจ ทาง
ตา แก่ข้าพเจ้าด้วย เวลาเครื่องบินมาทิ้งระเบิดนั้น เธอจัดการอพย
ยพลูกหลานไปดูแลจัดการ ส่วนข้าพเจ้าต้องทำงาน พอเธอจัดการ
การอพยพลูกหลานเรียบร้อยแล้ว เธอก็กลับมากลางเทพฯ หาอาหารแห้ง
ไว้ให้ข้าพเจ้าบ้าง ซอของไปให้ลูกหลานบ้าง แต่ไม่นานนักในหน้าที่
ข้าพเจ้ากำลังเรียกคนมาจัดการจะจ้างทำปลอกแขนเพื่อใช้ประโยชน์ใน
ราชการ บังเอิญวันนั้นเธอมาบ้าน เธอทราบก็เลยอาสาทำแต่จัดการ
ย้อมผ้าด้วยเอง เกิดเป็นปลอกแขนที่ต้องการขึ้น และปลอกแขนนั้น
ก็ได้มีโอกาสใช้สวมแขนผู้ที่เดินแถวขบวนเสรีไทยส่วนนามที่ถนน
ราชดำเนินหลังสงคราม ปลอกนั้นแหละเกิดจากนามของเธอด้วย

เราทั้ง ๒ ต่างรู้หน้าที่กัน ความซื่อใจในกันและกันจึงไม่มี คือ
หน้าที่ทวาราชการของข้าพเจ้า หน้าที่ทางบ้านตลอดจนผู้รักษาเงินเป็น

ของเธอ ต่างไม่ดองตัวในหน้าที่ในกันและกัน เรื่องราชการเธอจะไม่ยอมรับปากใครจะขอให้ข้าพเจ้าช่วยโน้มน้าวนี้ และเธอก็ไม่เคยซักถามข้อราชการอะไรข้าพเจ้า แม้แต่เรื่องสำคัญ เช่น คดีกรณีสวรรคตที่ข้าพเจ้าทำการสอบสวน เธอไม่เคยถามอะไรข้าพเจ้า และข้าพเจ้าก็ไม่เคยบอกเล่าอะไรให้เธอ จนกระทั่งคดีนี้ ยัยการฟ้องศาลแล้วเราก็อายุเกี่ยวแก่กรณีนี้บ้าง ส่วนทางการบ้าน เธอจะจัดการอย่างไร ข้าพเจ้าก็ไม่เกี่ยวข้องเช่นกัน

กิจการของเธอในฐานะแม่บ้าน และการค้า เท่าที่ข้าพเจ้ามองเห็นรู้สึกเห็นจเห็นอยเห็น ก่อนเวลาข้าพเจ้าออกจากบ้านไปทำงานเย็นกลับ ก็เห็นเธอยุ่งกับกิจการบ้านจนข้าพเจ้ากลับ แล้วยังปิดกวดสอนหนังสือหลาน ๆ อีก แม้แต่จะหาที่ตากตากอากาศบ้าง เธอก็ยังอุตส่าห์ทำการค้าในสมัยที่ตากอากาศกัน ลูกหลานที่ว่าง และเวลาโรงเรียนปิดต่างไปตากอากาศ แต่ขณะเดียวกันก็ต้องหัดเป็นคนเดินอาหารที่บาร์ไปตาม ๆ กัน ข้าพเจ้าเคยบอกว่า เธอควรจะพักผ่อน เพราะตลอดชีวิตเห็นจเห็นอยมามากแล้ว เธอกลับตอบว่าก็พักผ่อนในตัวแล้ว นี่ทำเพื่อเป็นตัวอย่าง และหัดให้เด็ก ๆ มีความขยัน อดทน เติบโตจะได้หาเงินได้ การหาเงินทางสุจริตไม่ควรวิตกว่าต้องอับอายขายหน้า แม้แต่คนใช้ในบ้านล้วนแต่ลูกหลานของคนเก่าแก่ที่เป็นทหารครึ่งเสด็จพระองค์เจ้าคำรบก็มาอยู่กับเรอนับเป็นสิบ ๆ เธอก็อดทนเลี้ยงดูและหาหากรงานให้อาชีพตามด้วย เพื่อนฝูงที่สนิทกัน

เคยกับเธอมาที่บ้านยอมเห็นประจักษ์ ทั้ง ๆ ที่ผู้นับเป็นดิบ ๆ เธอ
จะใช้ทำกิจการงาน เช่น ปดกต้นไม้ ทำสะอาด หรือกิจการอื่นใน
บ้านเธอต้องลงมือทำด้วย หาเพียงดังหรือนางสนอไม้ เอาใจใส่ดูแล
การกิน การบวญเจ็บ ตลอดจนทุกตัวคน

เท่าที่ข้าพเจ้าได้รู้ท่านผู้อ่านเพียงย่อ ๆ มาก็นับว่าเป็นแนวทาง
ที่ท่านผู้อ่านจะพลอยเห็นความเห็นใจเห็นของเธอกับข้าพเจ้าด้วยไม่
น้อย

ส่วนในแง่ที่เธอไม่ได้ ใช่ว่าไม่มีเสียทีเดียวก็หาไม่ ความไม่ดีเกี่ยว
แก่การรอนามมีน้อยมาก ข้าพเจ้าเตือนแล้วเตือนอีก ขอให้แบ่งเวลา
เพื่อการรอนามตามวัยของอายุบ้าง แต่กว่าจะเข้าหาทางรอนามมี
แล้วจะลำบากลำบาก เธอจะถือว่า ไม่มีเวลาด่าง จนกระทั่งมา ๒ ปี
เองเธอก็ย่อเพลา และสนใจการรอนามมีขึ้นบ้าง แต่ก็เพียงบางเวลา
นับว่ายังไม่สมบูรณ์ จะต้องพยายามต่อไป

อย่างไรก็ดี ท่านผู้ที่ได้อ่านหนังสือนี้ ส่วนมากก็คงเห็นพ้องกับ
ข้าพเจ้าว่า เธอเป็นผู้ที่ดำนารกในหน้าที่ภริยาที่ดีของสามี จนข้าพเจ้า
ต้องยกเธอเป็นศรีภริยา ทั้งยังเป็นศรีของครอบครัว โดยที่ข้าพเจ้า
ไม่กระดากปากเลย และเป็นทั้งพมของบริวารตลอดจนคนเก่าแก่แต่
ครั้งพระบิดาของเธอ

ประจวบเหมาะที่ข้าพเจ้ารับมาจัดการทำบุญอายุเธอนั้น ข้าพเจ้า
ใคร่จะทำอะไรเป็นที่ระลึก โดยที่ข้าพเจ้าเองต้องเห็นใจเห็นขอให้ดื่มคำ

กับคุณงามความดีของเธอ พอฉันได้ฟังตั้งแต่ข้าพเจ้าเกิดมายังไม่เคย
 ทำการงานอะไรประดับความเห็นจึ้นเห็น้อยทั้งกายและใจเท่าที่ข้าพเจ้ามี
 ส่วนดำเนินการสอบสวนคดีของอันเกิดอันกระหม่อมในรัชการที่ ๘
 ข้าพเจ้าจึงประมวลเหตุผลการสอบสวน ตลอดจนคำพิพากษาคัด
 อุทธรณ์ และคำฎีกา (คำชันต้นเคยพิมพ์แล้ว) มารวมเป็นเล่ม
 เพื่อเป็นการสนองท่านที่เคารพและญาติมิตรที่มาร่วมงานในวันเกิดของ
 เธอ ข้าพเจ้าขอวิงวอนแก่ท่านช่วยกันภาวนาให้เธอจงประสบแต่ความ
 สุข มีโอกาสทำบุญอายุ ๖ รอบ ๘ รอบเป็นลำดับไปเกิด และในขณะ
 เดียวกัน ขอท่านผู้อ่านจงประสบแต่ความสุขความเจริญทุก ๆ ท่าน
 ด้วย ขอท่านผู้รับหนังสือนี้ จงรับความเคารพจากข้าพเจ้าและภริยา
 ด้วยเกิด.

พล.ต.ท. พระพิณิจน์คดี

บ้านมงคลชัย

๑๐ มกราคม ๒๔๕๘

คำพิพากษา

คดีหมายเลขดำ

ที่ ๓๐๕๖/๒๕๔๔

คดีหมายเลขแดง

ที่ ๒๖๓๖/๒๕๔๔

ในพระปรมาภิไธยพระมหากษัตริย์

ศาลอุทธรณ์

วันที่ ๒๘ เดือน ตุลาคม พุทธศักราช ๒๕๔๖

ความอาญา

ระหว่าง { พนักงานอัยการ กรมอัยการ โจทก์
นายเจตยว ปทุมรัตน์ ที่ ๑, นายชิต สิงห์เสนี ที่ ๒, จำเลย
นายบุญชัย บัณฑกริน ที่ ๓.

เรื่อง ประทูลขอร้องพระองค์สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และเพิกถอนโทษประณัติ
การกระทำผิด โจทก์และนายชิต สิงห์เสนี จำเลยที่ ๒ อุทธรณ์คำ
พิพากษา

ศาลอาญา ลงวันที่ ๒๘ เดือน กันยายน พุทธศักราช ๒๕๔๔

ก่อนอื่นศาลอุทธรณ์ใคร่ที่จะดำเนงให้ประจักษ์ ณ ที่นี้ว่า สรรพ
คดีที่ชนมาสู่ศาลอุทธรณ์นั้น จะต้องได้รับการพิจารณาปรึกษาและ
ตรวจตราโดยละเอียดถี่ถ้วนแล้วจึงจะทำคำพิพากษาประกอบด้วยเหตุ
ผลตามประเด็นที่คู่ความต่างโต้เถียงกัน ฉะนั้นในคดีนี้ปัญหาที่ยาก
ก็จะเป็นธรรมดาอยู่ซึ่งจะต้องใช้เวลาในการวินิจฉัยขบคิดเพื่อให้คำ

พิพากษาได้เป็นไปด้วยความรอบคอบที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ ศาล
อุทธรณ์ตระหนักดีว่าคดีนี้สืบต้นตอมาจากการสัญญาเสียพระชนม์ชีพของ
พระมหากษัตริย์อันเป็นที่เคารพสักการะ คือพระบาทสมเด็จพระปรเมน-
ทรมหาอานันทมหิดล โดยพระองค์ต้องกระสุนปืนได้จตุรวรรค
ปัจจุบันทันด่วน อันยังให้เกิดความวิปโยคโศกเศร้าอาดูรอย่าง
สุดซึ้งแก่ปวงพสกนิกรผู้มีความจงรักภักดีทุกท่วงหน้า เพราะฉะนั้น
คดีจึงย่อมอยู่ในความสนใจของประชาชนว่ากรณีข้อเท็จจริงเป็นเช่นใด
ทั้งที่คณะผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ได้วางมือเรื่องอื่นเสียสิ้น และหมัก
หมิ่นที่จะให้เสร็จมิชักช้า แต่ก็ไม่สามารถจะถูกลงไปโดยพลันทัน
ประสงค์ ด้วยว่ากรณีเกิดในพระที่นั่งที่ระโหฐานในพระบรมมหา-
ราชวัง และอยู่ภายใต้บังคับที่จะต้องกระทำตามจัดพระราชประเพณี
หลักฐานใดอันควรได้ไว้แต่ต้นมือในเวลาดุการณ์นั้นชด ก็กลับเห็นว่า
หลักฐานนั้นหาย ๆ อย่างไม่มีหวังที่จะพบในท้องถื่นนั้น ดังนั้น
การสืบสวนและสอบสวนเพื่อให้ได้มาซึ่งเหตุผลแวดล้อมกรณีก็ต้องใช้
เวลาถึง ๒ ปีเศษ อัยการจึงสามารถยื่นฟ้องต่อศาลอาญา และ
ศาลอาญาก็ได้ใช้เวลาพิจารณาอยู่เกือบ ๓ ปี จึงเสร็จ หลังจาก
ศาลอาญาได้ฟังข้อความแถลงการณ์เปิดอ่านแล้ว ๔ เดือน จึงพิพากษา
ยึดยาวถึง ๒๑๔ หน้ากระดาษพิมพ์ พนักงานอัยการโจทก์ และนาย
ชิต ถึงหนึ่ง จำเลยที่ ๒ ไม่พอใจคำพิพากษานั้น ต่างก็ได้อุทธรณ์
คัดค้านคำพิพากษาทั้งสองฝ่าย รวมทั้งแก้อุทธรณ์และแถลงการณ์

ประกอบมากมายหลายสิบประการ ทั้ง ๘๘๔ หน้ากระดาษพิมพ์ ทั้ง
 ศาสดาพุทธเจ้าจะต้องพิจารณาจากคำพยานบุคคล ๓๕๐๐ หน้าเศษ และ
 จากเอกสารหลักฐานต่าง ๆ อีก ๔๓๐๐ หน้าเศษ ในการแถลงการณ์
 ด้วยวาจาของโจทก์จำเลยได้ใช้เวลาดิดต่อกันถึง ๓ วัน นอกจากนี้
 พยานวัตถุที่สำคัญบางอย่างได้เก็บไว้ ณ โรงพยาบาลศิริราช เมื่อนาย
 แพทย์ผู้เชี่ยวชาญซึ่งเป็นผู้รักษาและจะเป็นผู้ให้คำอธิบายประกอบ
 ต้องออกไปดูงานเพิ่มเติม ณ ต่างประเทศเสียหลายเดือน อีกทั้งแต่ละ
 ประเด็นกว่า ๓๐ ประเด็น ซึ่งคู่ความเสนอขอให้ศาลอุทธรณ์วินิจฉัย
 ถ้วนแต่เป็นปัญหาย่อยยากยกย่อนลำดับซับซ้อน จึงจำแนกที่ศาลอุทธรณ์
 จะต้องตรวจพิจารณาและปรึกษากันโดยละเอียดทุกแง่ทุกมุมหนึ่ง ๆ
 กว่าจะได้มติแต่ละประเด็นก็ต้องสิ้นเปลืองเวลามากไม่น้อย มิฉะนั้นจะ
 เป็นไปไม่ได้ว่าศาลอุทธรณ์ได้กระทำไปด้วยดีแล้วเฉกเช่นคดีอื่นทั้งหลาย
 หนึ่ง โดยที่เบาะแสเกี่ยวกับการสวรรคตของพระบรมมหาราชวังแห่งประ
 ชาติไทย อันไม่เคยมีเรื่องใดในประวัติศาสตร์ของชาติสยามไทย
 ที่จะใหญ่ยิ่งเสมอเหมือนศาลอุทธรณ์จึงจำต้องระมัดระวังอย่างยิ่งยวด
 เพราะฉันทนาการพิพากษาของศาลอุทธรณ์จะดำซ้ำไม่ทันใจไปบ้างก็
 เป็นเพราะความจำเป็นที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้

ข้อความตามฟ้องของโจทก์มีว่า พระบาทสมเด็จพระปรเมน
 ทรมหานันทมหิดลได้ทรงราชย์สืบราชสันตติวงศ์เป็นพระเจ้าอยู่หัว
 เสด็จพระนามว่า สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดลก่อน ครั้นแล้ว

ในภาคต่อมาจึงเฉลิมพระปรมาภิไธยว่า พระบาทสมเด็จพระปรเมน-
ทรมหาอานันทมหิดล

ฝ่ายจำเลยทั้งสามเคยเป็นข้าราชการพลเรือนในพระองค์ ดำรง
ตำแหน่งหน้าที่ต่างกัน กล่าวคือ นายเจดีย์อ ปทุมรส จำเลยที่ ๑
เป็นทั้งราชเลขาณการในพระองค์และข้าราชการผู้ใหญ่ประจำพระราช-
สำนัก มีหน้าที่ควบคุมดูแลกิจการในส่วนพระองค์โดยตลอด ส่วน
นายชิต สิงห์เสนี จำเลยที่ ๒ กับนายบุศย์ บัณฑิตวิน จำเลยที่ ๓
เป็นมหาดเล็กห้องพระบรรทมของพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหา-
อานันทมหิดล มีหน้าที่รับใช้ในส่วนพระองค์โดยใกล้ชิด จำเลย
ทั้งสามได้ล้มคบกับพรรคพวกซึ่งยังหลบหนีอยู่ กระทำความผิดต่าง
กรรมต่างวารดังนี้ คือ

๑. ระหว่างวันที่ ๙ เมษายน ๒๔๗๘ เวลาใดไม่ปรากฏ ถึง
วันที่ ๙ มิถุนายน ๒๔๗๘ เวลาใดบ้าง จำเลยทั้งสามกับพวก
ได้ทงองอาจล้มคบกันคิดการกระเตรียมจะทำการปลงพระชนม์พระบาท
สมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล โดยได้ประชุมปรึกษาวางแผนการณ
และตกลงกันในอันที่จะกระทำการปลงพระชนม์เมื่อใด และ
ให้ผู้ใดเป็นผู้รับหน้าที่ร่วมกันไปกระทำการปลงพระชนม์ แล้วจำเลย
ทั้งสามช่วยปกปิดไม่นำความนั้นไปร้องเรียน เหตุเกิดคำบงชณะดังความ
อาเภอพระนคร จังหวัดพระนคร

๒. เมื่อวันที่ ๙ มิถุนายน ๒๔๗๘ นายชิต สิงห์เสนี จำเลยที่ ๒

นายบุญชัย บัณฑิตวิน จำเลยที่ ๓ กับพวก ได้บังอาจสมคบกันกระทำการปลงพระชนม์พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล โดยใช้อาวุธปืนยิง ๑ นัด ถูกที่พระนลาทรเศียรของหลวงพระเศียรในขณะบรรทมอยู่บนพระที่นอนเหตุให้เสด็จสวรรคตในขณะนั้นโดยมีเจตนาทำตายพระชนม์ เป็นผลสำเร็จตามแผนการณดังกล่าวในข้อ ๑ ขณะเกิดการกระทำผิด นายชิต สิงห์เสนี จำเลยที่ ๒ กับนายบุญชัย บัณฑิตวิน จำเลยที่ ๓ ได้ร่วมรู้อยู่ ณ ที่นั้น แต่จงใจไม่ถวายความพิทักษ์ตามหน้าที่มหาดเล็กห้องพระบรรทมกับบังอาจเป็นใจกระทำการช่วยให้ช่องโอกาสแก่พวกพวกอันเป็นอุปการะในการกระทำการประทุษร้ายต่อพระองค์สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้สำเร็จ แล้วปกปิดการกระทำผิดไว้ไม่ให้เอาความนั้นไปร้องเรียน เหตุเกิดที่พระที่นั่งบรมพิมาน ตำบลพระบรมมหาราชวัง อำเภอพระนคร

๓. ต่อมาในวันที่ ๘ มิถุนายน ๒๔๘๘ เวลากลางดึกภายหลังที่ พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล ถูกปลงพระชนม์แล้ว นายชิต สิงห์เสนี จำเลยที่ ๒ ได้บังอาจกระทำการเพทุบายเอาปลดออก กระสุน ๑ ปลดออก ส่งแก่เจ้าหน้าที่ตำรวจ และกล่าวเท็จว่าเก็บได้ในที่ใกล้พระแท่นบรรทมซึ่งบรรทมอยู่ในขณะถูกประทุษร้าย ทั้งนี้โดยประสงค์เพื่อให้เจ้าหน้าที่หลงเชื่อไปในทางที่เป็นเท็จว่า เป็นปลดออก กระสุนปืนซึ่งได้ยิงในวันนั้นจากอาวุธปืนกระบอกหนึ่งซึ่งวางอยู่ใกล้พระกรเบื้องซ้าย และเพื่อให้หลงเชื่อไปในทางที่เป็นเท็จว่าได้ทรงใช้

อาวุธปืนนั้นประทุษร้ายพระองค์เอง ซึ่งความจริงอาวุธปืนกระบอกนั้น
 มิได้ใช้อย่างในวณนั้น และไม่ได้ใช้ประทุษร้ายต่อพระองค์สมเด็จพระเจ้า
 อยู่หัว ทั้งนี้โดย นายชิต สิงห์เสนีย์ จำเลยที่ ๒ ระบุว่ามีความ
 เห็นเป็นการเพิกบายด้วยเจตนาจะชดชวยพรรคพวกให้พ้นอาญา
 และปกปิดมิให้ปรากฏว่าได้มีการประทุษร้ายต่อพระองค์สมเด็จพระเจ้า
 อยู่หัว เหตุเกิด ณ พระที่นั่งบรมพิมาน ตำบลพระบรมมหาราชวัง
 อำเภอพระนคร จังหวัดพระนคร ขอให้ลงโทษจำเลยตามกฎหมาย
 อาญา มาตรา ๘๑, ๑๕๔, ๒๓, ๒๔, ๗๐, ๗๑.

จำเอยทั้งสามปฏิเสธว่ามีได้กระทำให้คิดดังพ้องของโททัก และ
ต่อผู้คือคำกันว่า เหตุที่จำเอยถูกกล่าวหานั้นก็เพราะมีบุคคลบางจำพวก
ฉวยโอกาสการสวรรคตของพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันท-
มหิดลมาเล่นเป็นเกมการเมืองเพื่อทำลายล้างบุคคลอื่น เช่น นายปรีดี
พนมยงค์ รัฐบุรุษอาวุโส, เรือเอกวัชรชัย ชัยดีทิวิเว และนาย
เจดีย์ว ปัทมรงค์ จำเอยที่ ๑ เป็นต้น ส่วนนายชิต สิงห์เสนี และ
นายบุญชัย บัณฑวิน จำเอยที่ ๒ แม้ไม่ได้เกี่ยวข้องในทางการเมือง
อย่างไร ก็พลอยเป็นชนวนเครื่องทำลายของบุคคลบางจำพวกนั้น ๆ
ไปด้วย

โดยเหตุที่ปรากฏตามท้องถำนว่า มีพระมหากษัตริย์เกษมของ
ในภรณ์อง ๒ พระองค์ เพื่อให้เป็นที่ตั้งเกิดได้มนเหมายงจัน คัด
อุทธรณชอกำหนดความหมายถายการรนาพระปรมาภิไธยโดยย่อ คือ

คำว่า ถันเกล้าถันกระหม่อม หมายถึงพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาอานันทมหิดล ส่วนแห่งใดหมายถึงพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ก็จะใช้คำว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว อันนี้คำว่าในหลวงนั้น เป็นถ้อยคำที่จำต้องรักษาไว้เพื่อให้ตรงกับคำพยาน จึงไม่หมายถึงพระองค์หนึ่งพระองค์ใดโดยเฉพาะ แต่จะหาความเข้าใจได้จากข้อความในตอนนั้น ๆ ว่าหมายถึงพระมหากษัตริย์พระองค์ใด

ข้อเท็จจริงเท่าที่ควรฟังเป็นยุติได้ ตามทางพิจารณาในเบื้องต้นว่า พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาประชาธิปก พระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว พระมหากษัตริย์ในพระบรมราชจักรวงศ์ลำดับพระองค์ที่ ๘ และสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธออดุลยเดชกรมหลวงสงขลานครินทร์ ซึ่งภายหลังได้มีประกาศพระบรมราชโองการถวายพระนามว่า สมเด็จพระราชบิดาเจ้าฟ้ามหิตลอดุลยเดช กรมหลวงสงขลานครินทร์ ทรงเป็นพระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระราชบิดาได้ทรงอภิเษกสมรสกับ สมเด็จพระราชชนนีศรีสังวาลย์ และทรงมีพระโอรสพระธิดา ๓ พระองค์ พระองค์ใหญ่คือ สมเด็จพระพี่นางเธอเจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา พระองค์กลางคือ ถันเกล้าถันกระหม่อม พระองค์เล็กคือ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

ถันเกล้าถันกระหม่อมเสด็จพระราชสมภพเมื่อวันที่ ๒๐ กันยายน ๒๔๖๘ ณ เมืองไฮเดิลแบร์ก ประเทศเยอรมนี ระหว่างที่สมเด็จพระราชบิดา กับสมเด็จพระราชชนนีประทับอยู่นอกประเทศไทย เมื่อ

ทรงพระเจริญพระชันษาประมาณ ๓ เดือน ได้ตามเสด็จพระราชบิดา
ไปประทับยังประเทศฝรั่งเศส และสหรัฐอเมริกา พอพระชันษาได้
๓ ปี ก็ได้เสด็จสู่ประเทศไทยเป็นครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๑ และได้
ประทับอยู่จนกระทั่งสมเด็จพระราชบิดาเสด็จทิวงคตเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๒
ถึง พ.ศ. ๒๔๖๖ อันเกิดจากพระหม่อมไต้เสด็จจากประเทศไทยไป
ประทับที่เมืองโตซานในประเทศสวิตเซอร์แลนด์พร้อมกับสมเด็จพระ
ราชชนนี, สมเด็จพระพี่นาง และสมเด็จพระอนุชา ณ ที่นั้นอันเกิดจาก
พระหม่อมไต้ทรงศึกษาวิชาคันตันด้วย

ครั้นวันที่ ๒ มีนาคม ๒๔๖๗ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้า-
เจ้าอยู่หัวได้ทรงสละราชสมบัติ และทรงสละพระราชสิทธิที่จะทรง
สมณตเจ้านายเชื้อพระบรมราชวงศ์พระองค์ใดพระองค์หนึ่งให้เป็นรัช-
ทายาทตามความในมาตรา ๕ แห่งกฎมณเฑียรบาลว่าด้วยการสืบราช-
สันตติวงศ์ พ.ศ. ๒๔๖๗ และโดยที่ขณะนั้นสมเด็จพระหม่อม
ทรงเป็นเจ้านายเชื้อพระบรมราชวงศ์พระองค์ที่ ๓ ในลำดับพระราชน-
สันตติวงศ์ตามมาตรา ๘ แห่งกฎมณเฑียรบาลว่าด้วยการสืบราช-
สันตติวงศ์นั้น สมเด็จพระนางเจ้ารำจวงศ์ได้ถึงมคิเมื่อวันที่ ๗ มีนาคม ๒๔๖๗
แสดงความเห็นชอบในการที่จะอัญเชิญสมเด็จพระหม่อมชนทรงราชย์
สืบต่อไปตามความในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ตั้งแต่วัน
และเวลาที่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสละราชสมบัติ จึง
เป็นอันว่าตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นมาสมเด็จพระหม่อมไต้ ทรงเป็นพระ-

มหากษัตริย์ซึ่งเป็นทศบาลผู้ใดจะละเมิดมิได้ สัมบุรณ์ตาม
กฎหมาย นับเป็นพระมหากษัตริย์ในพระบรมราชจักรวงศ์ลำดับ
พระองค์ที่ ๘ เสด็จพระนามาภิไธยว่า สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล
และต่อมาเมื่อต้นเกล้าตั้งพระหม่อมเจ้าจรัสวรยศแล้ว ได้มีประกาศ
พระบรมราชโองการในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ลงวันที่ ๑๑
สิงหาคม ๒๔๘๘ ให้เฉลิมพระปรมาภิไธยว่า “พระบาทสมเด็จพระ
ปรเมนทรมหาอานันทมหิดลอุดยเดชวิกรมมหาราช จักรีนฤพดินทร์
สยามินทราธิราช พระมหากษัตริย์แห่งประเทศไทย”

แต่โดยที่เวลานั้นต้นเกล้าตั้งพระหม่อมยังทรงพระเยาว์อยู่ จะ
ทรงบริหารพระราชภาระไม่ได้ ถ้าผู้แทนราษฎรอาศัยอำนาจตาม
ความในมาตรา ๑๐ แห่งรัฐธรรมนูญ จึงได้ลงมติตั้งคณะผู้สำเร็จ
ราชการแทนพระองค์ขึ้น หลังจากนั้นก็ได้มีการเปลี่ยนบุคคลผู้ดำรง
ตำแหน่งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์หลายคราวตามความเหมาะสมของ
สถานการณ์ ในเดือนเมษายน ๒๔๘๕ คณะผู้สำเร็จราชการแทน
พระองค์ก็มีเหลือแต่พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภา
กับนายปรีดี พนมยงค์ ครั้นจนถึงคราวมหาอำมาตย์บรมราชโองการ
จอมพลแปลก พิบูลสงคราม และคณะรัฐมนตรีได้ลาออกจากตำแหน่ง
ตามวิถีสภาแห่งรัฐธรรมนูญ ถ้าผู้แทนราษฎรส่วนข้างมากสนับสนุน
นายทอง อภัยวงศ์ ให้เป็นนายกรัฐมนตรีสืบแทน แต่พระองค์เจ้า
อาทิตย์ทิพอาภาไม่เห็นพ้องด้วย ก็กราบถวายบังคมลาออกจาก

ตำแหน่ง สถาปนาพระราชวังได้ลงมติเมื่อวันที่ ๑ สิงหาคม ๒๔๗๗
ตั้งให้นายปรีดี พนมยงค์ เป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์แต่ผู้เดียว

เมื่อต้นเกตุการณ์กระหม่อมได้เสด็จขึ้นครองราชย์แล้ว ในเดือน
พฤศจิกายน ๒๔๗๙ ได้เสด็จพระราชดำเนินกลับมาเยี่ยมประเทศไทย
ครั้งหนึ่งพร้อมด้วยสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา
ราชกุมารี พระชนมายุ ๒ เดือน ได้เสด็จพระราชดำเนินกลับประเทศสวิส-
เซอร์แลนด์ เจ้าทรงศึกษาวิชานิติศาสตร์ในมหาวิทยาลัยในวาระนั้น
ต้นเกตุการณ์ กระหม่อมยังทรงพระเยาว์อยู่การบริหารราชกิจจึงตกเป็น
ภาระของคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์

พอดีเกิดสงครามโลกครั้งที่สอง และการสงครามนั้นได้กระทบ
กระเทือนถึงประเทศไทยด้วย ต้นเกตุการณ์กระหม่อมจึงไม่อาจเสด็จ
กลับมาเยี่ยมพสกนิกรของพระองค์ได้เป็นเวลาหลายปี ครั้นเสด็จ
สงครามผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์กับรัฐบาลพิจารณาเห็นว่าระหว่าง
สงครามต้นเกตุการณ์กระหม่อมประทับอยู่นอกประเทศตลอดมาเป็นทั้ง
เพื่อแก่พระราชภารกิจ เมื่อสงครามเสร็จสิ้นลงแล้ว หากยังคง
ประทับอยู่นอกประเทศก็จะเพิ่มความวุ่นวายขึ้น เพื่อให้เป็นที่
ชอบแก่พระราชภารกิจในยามเช่น นั้นสมควรอัญเชิญให้เสด็จกลับมา
เป็นมิ่งขวัญเฉยๆ ประจวบกับต้นเกตุการณ์กระหม่อมได้ทรงบรรพตุนิ-
ภาวระแล้ว รัฐบาลจึงกราบบังคมทูลอัญเชิญเสด็จกลับประเทศไทย
อันเป็นวาระสุดท้ายของพระองค์ท่าน

ต้นเกล้าต้นกระหม่อมได้เสด็จนิวัติถึงประเทศไทยพร้อมด้วยสมเด็จพระราชชนนีและสมเด็จพระอนุชาธิราช เมื่อวันที่ ๕ ธันวาคม ๒๔๘๘ ประทับ ณ พระที่นั่งบรมพิมานในพระบรมมหาราชวัง โดยที่ต้นเกล้าต้นกระหม่อมบรรดุนิติภาวะแล้ว นายปรีดี พนมยงค์ ในฐานะที่เป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์อยู่จึงได้อบถวายเป็นพระราชภารกิจแก่พระองค์เพื่อทรงบริหารเต็มพระราชอำนาจตามรัฐธรรมนูญสืบมา ความเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ของนายปรีดี พนมยงค์ จึงสิ้นสุดลงแต่บัดนั้น แต่ก็ได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ยกย่องไว้ในฐานะรัฐบุรุษอาวุโส ให้มีหน้าที่รับปลุกเสกกิจราชการแผ่นดิน

ความคิดที่จะเชิญเชิญต้นเกล้าต้นกระหม่อมเสด็จนิวัติประเทศไทยอยู่ในสมัยที่นายทอง อภัยวงศ์ เป็นนายกรัฐมนตรี แต่สถานการณ์ได้บังคับให้จำเป็นต้องเปลี่ยนรัฐบาล คือเมื่อถึงวันสิ้นชีพโดยญี่ปุ่นยอมแพ้ รัฐบาลนายทอง อภัยวงศ์ ได้กราบถวายบังคมลาออกตามมรยาต บุคคลที่สมควรเป็นนายกรัฐมนตรีสืบต่อเพื่อให้เหมาะสมกับกระแสการเมืองระหว่างประเทศน่าจะได้อีกหม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช ซึ่งขณะนั้นยังอยู่ในประเทศอเมริกา เมื่อเกิดความจำเป็นที่นายทอง อภัยวงศ์ จำต้องกราบถวายบังคมลาออกจากนายกรัฐมนตรีทันทีทันใดทันภาพ นายท้วม บุญยกุญญะเตตุฯ เลยต้องเข้าเป็นนายกรัฐมนตรีอยู่ ๑๕ วัน พอหม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช เดินทางเข้ามาถึงพระนครก็ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ตั้งให้เป็นนายกรัฐมนตรีแทนนายท้วม

บุญเกิด ซึ่งกราบถวายบังคมทูลออก หม่อมราชวงศ์เด่น ปราโมช เป็นนายกรัฐมนตรีอยู่ ๔ เดือน ก็มีการยุบสภาและมีการเลือกตั้ง สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเข้ามาใหม่ ความเป็นนายกรัฐมนตรีของ หม่อมราชวงศ์เด่น ปราโมช จึงเป็นอันสิ้นสุดลง และได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ตั้งให้นายควง อภัยวงศ์ เป็นนายกรัฐมนตรีสืบแทนเป็นอยู่เกือบสองเดือนนายควง อภัยวงศ์ แพ้คะแนนเสียงในสภา เรื่องพระราชบัญญัติตัดค่าครองชีพซึ่งนายทองอินทร์เป็นเจ้าของร่าง รัฐบาลคณะนายควง อภัยวงศ์ จึงได้กราบถวายบังคมทูลออก แล้วสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรก็สนับสนุนนายปรีดี พนมยงค์ ให้เป็นนายกรัฐมนตรีตลอดมา

เมื่อความเปลี่ยนแปลงในทางการเมืองเป็นมาโดยลำดับดังนี้ ขณะที่ดินเกิดดำรงตำแหน่งมเหสีพระเจ้าพรหมคำเนนนิวัดถึงพระนครวันที่ ๕ ธันวาคม ๒๔๘๘ จึงอยู่ในสมัยที่หม่อมราชวงศ์เด่น ปราโมช เป็นนายกรัฐมนตรี ทางราชการได้จัดพระที่นั่งบรมพิมานในพระบรมมหาราชวังให้เป็นที่พักประทับ

อันพระที่นั่งบรมพิมานนี้เป็นพระที่นั่งที่กว้างใหญ่ไพศาลอยู่ภายในกำแพงพระบรมมหาราชวังด้านตะวันออก ถัดไปทางทิศใต้ของวัดพระศรีรัตนศาสดารามเป็นคอกแบบใหม่สองชั้น ยาว ๖๒ เมตร กว้าง ๒๖ เมตร ชั้นล่างมี ๑๗ ห้อง ชั้นบน ๑๘ ห้อง ทั้งสองชั้นมีระเบียงหน้าอยู่ทางทิศเหนือ ระเบียงหลังอยู่ทางทิศใต้ ห้องพระบรรทมของ

ถันเกล้าถันกระหม่อมอยู่เบื้องอุบลสุดความยาวของพระที่นั่งไปทางคาน-
ออก ส่วนห้องพระบรรทมของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และของ
สมเด็จพระราชชนนี อยู่ถัดจากห้องอุบลสุดพระที่นั่งไปทางคานตกห่าง
จากห้องพระบรรทมของถันเกล้าถันกระหม่อมถึง ๔๐ เมตร ในเรื่อง
รายละเอียดของพระที่นั่งอันเป็นที่เกิดเหตุนี้จะได้กล่าวโดยพิสดารเมื่อ
ถึงคราวจำเป็นจึงจะปรากฏต่อไปข้างหน้า

คราวแรกถันเกล้าถันกระหม่อมเสด็จนิวัติพระนคร พ.ศ. ๒๔๘๓
นั้นยังทรงพระเยาว์ ทางราชการได้จัดพระตำหนักจิตรลดารโหฐาน
ให้เป็นที่พักประทับ ซึ่งอยู่นอกพระบรมมหาราชวังและห่างไกลจาก
สำนักพระราชวังจึงมีการดำรงชีวิตข้าราชการผู้ใหญ่คอยกราบบังคมทูล
แนะนำการปฏิบัติพระราชกิจบางประการ และคอยถวายความสังเกต
ความปลอดภัยในบริเวณเสด็จ ดังนั้นในคราวหลังเมื่อถันเกล้าถัน-
กระหม่อมเสด็จประทับ ณ พระที่นั่งบรมพิมานแล้ว ๓ วัน นายทูล
บุญเขต รัฐมนตรีดำรงราชการแทนนายกรัฐมนตรีจึงมีคำสั่งหมาย ๒๒
ตั้งให้นายเฉลียว ปทุมรส จำเลย เป็นข้าราชการผู้ใหญ่ประจำ
พระองค์ เพื่อรับพระบรมราชโองการใดๆด้วยกัน นายเฉลียว ปทุมรส
จำเลย จึงไปตงสำนักงานขึ้นอีกแห่งหนึ่งที่ตักขณเดียวในบริเวณพระ-
ที่นั่งบรมพิมานตรงข้ามกับพระที่นั่งนั้น คือหลังที่ ๓ นับจากประตูเหล็ก
กล้าเข้าไปตามที่ปรากฏในหุ่นจำลองว่า “ที่พักราชเดชา”

ตำแหน่งมหาดเล็กห้องพระบรรทมซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ใกล้ชิดพระ-

มหากษัตริย์ที่^๕สุดนั้น ในสมัยรัชกาลที่ ๖ และที่ ๗ มีในทำเนียบ
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลนั้นนั้นท่านทรงเลือกมหาดเล็กห้องพระ-
บรรทมเอง ครั้นถึงรัชกาลที่ ๗ ทางกาเห็นว่ฉันทเกิดฉันทกระหม่อม
ยังมีได้ประทับประจำในประเทศไทยจึงได้คัดทอนออกคือเมื่อฉันทเกิด
ฉันทกระหม่อมได้ฉันทพระนครครั้งหนึ่งพระองค์ท่านทรงพระเจริญแล้ว
สมเด็จพระราชชนนีจึงรับสั่งให้ฉันทมหาดเล็กห้องพระบรรทมถวายฉันทเกิด
ฉันทกระหม่อม และพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จนั้นนายหน้าเวร
รักษาเป็นหัวหน้าของมหาดเล็ก และนายฉันท หุ้มแพร เป็นหัวหน้า
แผนกมหาดเล็กรับใช้ ทั้งสองนายนั้นจึงจัดให้นายฉันท ถึงหนึ่ง จำเอย
กับนายบุศย์ บัณฑกรีน จำเอย เป็นมหาดเล็กห้องพระบรรทมฉันทเกิด
ฉันทกระหม่อม และให้นายเวศน์ ฉันทวรวัณ กับนายเพื่อง จันทนดิถ
เป็นมหาดเล็กห้องพระบรรทมพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

มหาดเล็กห้องพระบรรทมของแต่พระองค์นั้นผู้ใดกันเป็นเวรคน
ฉันทวัน ตามปกติเริ่มเช้าเวลา ๑๐ นาฬิกาของฉันทหนึ่งและออกเวลา
เวลา ๑๐ นาฬิกาในฉันทรุ่งขึ้น งานในหน้าที่มหาดเล็กห้องพระบรรทม
กล่าวโดยกว้าง ๆ คือการรับใช้ฉันทพระองค์, จัดเครื่องฉันทพระองค์
คอยเป็นธุระเวลาจะเสด็จเข้าพระบรรทมและเวลาฉันทบรรทม เมื่อ
เสด็จเข้าพระที่เสด็จมหาดเล็กห้องพระบรรทมทั้งหมดหน้าที่ และไปพัก
ที่นั้นคือนายบุศย์ บัณฑกรีน จำเอย, นายเวศน์ ฉันทวรวัณ, นาย
เพื่อง จันทนดิถ ไปพักที่ห้องพักมหาดเล็กรับใช้ข้างประตูพิมานไชย-

ศรี ล้วนนายชิต ถึงหล่นี่ จำเอย เกยวเป็นญาติกับพระยาอนุรักษ
 ราชมณเฑียร ดังนั้นนายชิต ถึงหล่นี่ จำเอย จึงอาศัยพักอยู่ ณ ที่
 พักของพระยาอนุรักษราชมณเฑียรซึ่งอยู่ภายในบริเวณพระที่นั่งบรม-
 พินามาน คือชั้นแรกขณะที่ดินเกิดถันกระหม่อมเล็ดจากคางประเทศ
 มาประทับพระที่นั่งบรมพินามานนั้น พระยาอนุรักษราชมณเฑียรเป็น
 หัวหน้าแผนกตำรวจ จึงทำการอยู่ที่ตักขณเดียวหลังคางจาก
 ประตูลี้กถักถักปรากฏในหุ่นจำลองว่า “ที่ทำการตำรวจและ
 ตำรวจสันติบาล” ต่อมาเมื่อนายฉันท หุ้มแพร หัวหน้ากองมหาด-
 เด็กถึงแก่กรรม จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระยาอนุรักษ-
 ราชมณเฑียรดำรงตำแหน่งหัวหน้ากองมหาดเด็ก พระยาอนุรักษราช-
 มณเฑียรจึงย้ายไปอยู่ที่ตักขณเดียวหลังที่ ๔ สดไปข้างประตูลี้ก-
 ไขร์ดังปรากฏในหุ่นจำลองว่า “ที่พักหัวหน้ากองมหาดเด็ก” ซึ่ง
 พระยาอนุรักษราชมณเฑียรได้ใช้เป็นที่พักการ และใช้เป็นที่พักอยู่
 หดับนอนด้วย เพราะฉะนั้นในบรรดามหาดเด็กห้องบรรทมด้วยกันแล้ว
 นายชิต ถึงหล่นี่ จำเอย จึงมีที่พักไม่ไกลจากห้องพระบรรทมของ
 ถันเกิดถันกระหม่อมนัก

ความสำคัญของมหาดเด็กห้องพระบรรทมมีอยู่อย่างไรนั้นจะเห็น
 จากพระมหากษัตริย์รัชกาลก่อน ๆ ได้ทรงเด็กเล่นโดยพระองค์เองซึ่ง
 ไม่ต้องสงสัยว่าจะไม่ได้แต่บุคคลที่ทรงไว้จางพระราชหฤทัย แต่
 รัชกาลที่ ๔ ถันเกิดถันกระหม่อมทรงพระเจริญในต่างประเทศจึง

มีผู้เดือดอดวายให้ ถ้าไม่ทราบหน้ที่ของมหาดเล็กห้องพระบรรทมไว้
บ้างแล้วก็จะรู้ไม่ได้ว่า เขาต้องอยู่ใกล้ชิดพระยุคลบาทอย่างไรได้ความ
ว่าตามปกติแล้วฉันเก้านั้นกระหม่อมฉันพระบรรทมราวระหว่ง ๘
นาฬิกา ถึง ๘.๓๐ นาฬิกา แต่เขาก่อนฉันพระบรรทมมหาดเล็กต่าง
ก็จะต้องเตรียมการไว้ถวายให้พร้อมสรรพ คือเวลาเช้าทั้ง ๓ พระองค์
จะเสวยพระกระยาหารที่มุขหน้าพระที่นั่งด้านเหนือชั้นบนซึ่งอยู่ตรงกับ
พระอัมรินทร์ใหญ่ในห้องเสวยพระกระยาหารชั้น ทางฝาด้านตะวันตก
มีตู้ไชยไบบัดอยู่ ๑ ตู้ สำหรับพักขาถ่างพระหัตถ์และซ้อนซ้อนที่
เสวย ถาดห้องมีโต๊ะกลมและที่สำหรับรับแขกตั้งเป็นปกติ คือเมื่อ
มหาดเล็กรับใช้จะต้องโต๊ะเสวยจึงเลื่อนโต๊ะกลมไปได้ข้างฝา และยกโต๊ะ
เสวยซึ่งอยู่ในห้องพระภูษามาตั้งถาดห้องเสวย ถ่มด้วยเก้าอี้
ที่ประทับสำหรับ ๓ พระองค์ ทุกพระองค์จะประทับเป็นประจำคือ
ฉันเก้านั้นกระหม่อมฉันพระพักตร์ไปทางตะวันตก พระบาทสมเด็จพระ
พระเจ้าอยู่หัวหันพระพักตร์ไปทางเหนือ ถ่มเด็จพระราชชนนีหันพระ-
พักตร์ไปทางใต้ มหาดเล็กรับใช้จะเริ่มทำงานกันตั้งแต่ย่ำรุ่งที่ห้องพัก
เครื่องชั้นล่างใกล้ทางชั้นพระอัมรินทร์ใหญ่ คือทำความสะอาดซ้อนซ้อน
และเครื่องภาชนะที่จะถวายสำหรับเสวยแล้วขนขึ้นไปจัดที่ชั้นบน ฝ่าย
หัวหน้าเวรบรรพชาญก็จะทำการคนน้ำดื่มได้คนโทให้นายมังกกร ภมรบุตร
หรือขุนวรศักดิ์ พินิจคนใดคนหนึ่งชิมดูรสเปรี้ยวหวานและบ้องกันภัยน-
ครายไปในตัว แล้วใช้ผ้าขาวผูกปากคนโทและใช้ดินสอทองคำตราหน้า

ไปไว้ในเงินหล่อน้ำแข็งที่โต๊ะพักเครื่องชั้นบน ซึ่งอยู่หน้าห้องด้วย
พระกระยาหารเช้า

มหาดเล็กห้องพระบรรทมตื่นเกด้าذنกระหม่อมจะออกจากที่พัก
ไปยังพระที่นั่งบรมพิมานชั้นบนราว ๘ นาฬิกาเศษ ตรงไปที่ห้องพระ-
ภษา เก็บพระภษาที่ทรงใช้แล้วไปให้พนักงานพระภษาทำความสะอาด
แล้วเปิดบานพระฉากที่พระทวารห้องแต่งพระองค์ก็ติดต่อกับระเบียบ
ด้านหลังได้บานหนึ่งเพื่อกอยด์ว่าทรงคืนพระบรรทมหรือยังพอเกือบ
๘.๓๐ นาฬิกา ก็ไปรินน้ำดื่มคนจากโต๊ะพักเครื่องได้ด้วยแก้วนำไปวาง
พักไว้บนขอบพระเกดหน้าห้องแต่งพระองค์คอยถวาย มหาดเล็ก
ห้องพระบรรทมจะได้นั่งรออยู่หน้าพระเบี่ยงหน้าพระทวารห้องแต่งพระองค์
ที่เปิดบานพระฉากไว้ ระหว่างนั่งรอตนพระบรรทมอยู่เจาหน้าทูล้านก
งานราชเลขาการ ๆ จะได้นำหนังสือพิมพ์จะถวายมาส่งให้อ่าน ถ้า
พบข่าวใดที่ข้าทูลละอองธุลีพระบาทจะเสียดใจจงแจ้งทูลเกล้าฯ ให้เป็นที่ทรงสังเกต

เมื่อذنเกด้าذنกระหม่อมทรงคืนพระบรรทมเสด็จจากพระแท่น
แล้ว ตามปกติก็จะเสด็จเข้าห้องทรงโดยเสด็จผ่านห้องแต่งพระองค์
มหาดเล็กห้องพระบรรทมที่คอยระวังอยู่ก็จะเห็นได้ต่อนั้นแล้วนำน้ำดื่ม
คนเข้าไปถวายทันทีก่อนจะเสด็จเข้าห้องทรง เว้นแต่ว่าพระองค์ท่าน
รีบด่วนเข้าห้องทรงเสียก่อน เมื่อเสด็จออกมาก็ต้องเสด็จนำน้ำดื่มคน
ทูลจะต้องเสด็จเสมอเป็นประจำขาดไม่ได้

เมื่อถวายน้ำดื่มคนแล้ว มหาดเล็กห้องพระบรรทมก็จะแหวก

พระวิสูตรชนเฝ้าขอและจัดสำเภาพระที่ให้เรียบ แล้วเปิดบานพระฉาก
ที่พระทวารเข้าห้องพระอักษรให้อาสาเงี้ยวทั้ง ๒ บาน นำหนังสือพิมพ์
ไปทอดถวายไว้ที่โต๊ะกลางในห้องทรงพระอักษร แล้วเปิดบานพระฉาก
ที่พระทวารห้องพระอักษรที่ออกสู่ระเบียงด้านหน้าพระฉากที่พระทวาร
มี ๒ บาน เมื่อเสด็จเข้าพระทวารมณฑลมหาเด็กล้อมห้องพระบรรทม
มีหน้าที่ต้องปิดตมกลอนข้างในทุกวัน

เมื่อถึงเกิดอันตรายหม่อมเจ้าจ้อยออกจากห้องตั้งแล้ว มหาเด็กล้อม
ห้องพระบรรทมก็เข้าไปเก็บพระภุชงค์ที่ทรงเปิดตั้งไว้ในห้องตั้งนำไป
ไว้ที่ห้องพระภุชงค์เพื่อมอบให้พนักงานพระภุชงค์นำไปจัดทำความสะอาด
ต่อไป

ระหว่างที่ถึงเกิดอันตรายหม่อมเจ้าจ้อยได้ประทับอยู่ในห้องพระบรรทม
เช่นเสด็จไปเสวยพระกระยาหารเช้า พนักงานชาดก็จะเข้าไปทำความ
สะอาดในห้องพระบรรทม อาทิกวาดพื้นและจัดทำพระที่ให้เรียบร้อย
มหาเด็กล้อมห้องพระบรรทมก็ต้องตามควบคุมอยู่ด้วยทุกห้อง เสด็จ
แล้วมหาเด็กล้อมห้องพระบรรทมก็ไปนั่งคอยรับใช้อยู่แถวพระอัมรินทร์
ชั้นบนตลอดเวลากว้างวันตั้งแต่พระราชประสงค์จะทรงเรียกใช้ด้วย

การเสวยพระกระยาหารเช้าตกหน้ามหาเด็กรับใช้ถวายการ
ปฏิบัติเมื่อใกล้เวลาขึ้นพระบรรทม หัวหน้าห้องเครื่องก็ให้มหาเด็กล้อม
ตรวจชั้นเชิงเครื่องเสวยไทย เช่นข้าวต้มธรรมดาบ้าง ข้าวต้มปรุง
บ้าง จากห้องเครื่องที่อยู่ใกล้ตมก็กวาดไปไว้ที่ห้องพักเครื่องชั้นล่าง

แต่ถ้าเป็นคนประจำแล้วก็เชิญเครื่องเสวยไปวางที่โต๊ะพักเครื่องชั้นบน
ที่เดียว ส่วนเครื่องฝรั่งนั้นใกล้จะถึงเวลาประทับโต๊ะเสวยมหาดเล็ก
รับใช้จึงบอกให้มหาดเล็กถวายพานไปเชิญมาไว้ที่โต๊ะพักเครื่อง ดังนั้น
ที่โต๊ะพักเครื่องจึงต้องมีมหาดเล็กรับใช้คอยเฝ้าอยู่เสมอ ตามปกติแล้ว
เวลาเสวยเข้าจะต้องมีมหาดเล็กรับใช้คอยรับใช้ประจำโต๊ะ ๓ คน

ตามธรรมเนียมแล้วทั้งสามพระองค์มักจะเสวยพร้อมกัน โดยเฉพาะ
ต้นเกล้าต้นกระหม่อมเมื่อแต่งพระองค์แล้วก็ได้ผ่านห้องพระบรรทม
ไปยังห้องทรงพระอักษร ถ้ายังเข้าอยู่ก็จะประทับทรงอ่านหนังสือพิมพ์
อยู่ในห้องทรงพระอักษรก่อน เมื่อจะเสด็จไปยังห้องเสวยเข้าซึ่งอยู่
ในระหว่างเวลา ๘ นาฬิกาถึง ๙ นาฬิกา ก็จะทรงหยิบหนังสือ
พิมพ์ติดพระหัตถ์ไปยังห้องเสวยเข้าด้วย เสด็จแล้วทั้งสาม
พระองค์จะทรงอ่านหนังสือพิมพ์อยู่ในห้องเสวยราว ๕ นาทีบ้าง ๑๐
นาทีบ้าง แล้วต่างพระองค์ก็เสด็จกลับห้องของท่าน ส่วนพระกระยา-
หารกลางวันและค่ำทั้งสามพระองค์เสวยที่ห้องเสวยชั้นล่างซึ่งอยู่ทางมุข
ตะวันออก บางทีก็โปรดเกล้าฯ ให้ผู้อื่นร่วมโต๊ะเสวยด้วย

ก่อนเสด็จเข้าพระที่บรรทมกลางคืน ราว ๒๓ นาฬิกาเศษ ต้นเกล้า
ต้นกระหม่อมจะเสด็จเข้าห้องทรงเปิดพระบัญชาชุดบรรทม คือ
พระสนับเพลาจีน และฉลองพระองค์ชั้นใน แล้วเสด็จเข้าในห้องพระ
ทรงกราบพระ คอนหมหาดเล็กห้องพระบรรทมต้องคอยถวายเทียน
เส็จแล้วเมื่อจะขึ้นพระที่มหาดเล็กห้องพระบรรทมต้องคอยแหวกพระ-

วิสูตรถวาย แล้วม้วนสายพระวิสูตรให้เรียบร้อยกันปิดไว้ ถัดจากนั้น
มหาเด็กห้องพระบรรทมก็ไปดับเทียนในห้องพระและปิดบานพระฉาก
ที่พระทวารห้องทรงพระอักษรซึ่งออกไปยังระเบียงหน้าแล้วลงกลอนไว้
ข้างในแห่งหนึ่งเพื่อบ่งกันมิให้ใครเข้าในห้องทรงพระอักษรจากระเบียง
หน้าได้ กับพระฉากที่ช่องพระทวารระหว่างห้องทรงพระอักษรกับห้อง
พระบรรทมอีกแห่งหนึ่ง แล้วไปเก็บพระภูษาที่ทรงผลัดทิ้งไว้ในห้อง
ตรงหน้าไปไว้ยังห้องพระภูษา กับปิดบานพระฉากที่พระทวารห้อง
แต่งพระองค์ซึ่งออกไปสู่ระเบียงหลัง ลงกลอนข้างในไว้บานหนึ่ง
อีกบานหนึ่งปิดไว้เฉย ๆ แต่จะมีการอยู่ยามรักษากันอย่างไรนั้นเป็น
ประเด็นที่จะวินิจฉัยต่อไป แล้วมหาเด็กห้องพระบรรทมก็หมดหน้าที่
ก็กลับไปพักยังที่พักได้

จำเดิมแต่ต้นเกิดตัวต้นกระหม่อมได้ทรงรับมอบพระราชภารกิจจาก
นายปรีดี พนมยงค์ ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์แล้ว ก็ได้ทรงแสดง
พระปรีชาสามารถอาจประกอบพระราชกรณียกิจทั้งหลายได้โดยเรียบ
ร้อยพอเหมาะพอเจาะสมกับที่ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ในระบอบเสรี
ประชาธิปไตย พยายามใกล้ชิดสนิทสนมกับเสนามาตย์ราชบริพาร
อีกทั้งประชากรของพระองค์ไม่แตกต่างว่าชาติศาสนาใด อันยังให้บังเกิด
ผลเป็นที่ชื่นชมโสมนัสในพระราชวิญญูธรรมอันน่ารักน่าเคารพอ่อนโยน
ทะนุถนอม ต่างแซ่ซ้องสรรเสริญพระบารมีด้วยความจงรักภักดีอยู่
ทั่วไป ไม่ว่าจะเสด็จย่างพระบาทไปไหนหนใด ณ ที่นั้นก็จะเนืองแน่นไป

ด้วยประชาชนคอยเฝ้าเห็นสมเด็จพระบารมีโดยมีค่านั่งว่าแต่จะแผ่รัชน
หรือฝนจะตก ในส่วนพระองค์ถนัดถ้านั้นกระหม่อมเกล้า พระราช-
ประสงค์บรรดาที่ทรงแต่งตั้งออกนั้น ขอแต่ให้ราษฎรของพระองค์
อยู่เย็นเป็นสุขปราศจากโจรผู้ร้ายเบียดเบียนพื้ที่นาอันก็เป็นที่พักพระ-
ราชหฤทัย หากประชาชนมีทุกข์ร้อนจำเริญอย่างไร เมื่อทรงทราบ
ได้ฝ่าละอองธุลีพระบาทแล้วก็จะทรงขอวังให้เจ้าหน้าที่ช่วยเหลือนำบด-
บดเป่าเสม็ดมือนำทุกชนเป็นทุกข์ของพระองค์เอง การแผ่พระมหา-
กรุณานั้นมิได้จำกัดว่าจะอยู่แต่ในพระมหานคร แม้จังหวัดใกล้เคียง
ที่พอจะไปมาโดยสะดวกก็โปรดที่จะเสด็จประพาสเหมือนกัน เช่นเสด็จ
ประพาสจังหวัดชลบุรีเพื่อทอดพระเนตรการแต่งอาวุธของคณะพล-
พรรคเสรีไทย ในคราวนั้นรถจี๊ปที่ถูกจัดให้ตามไปในขบวนเสด็จ
สำหรับทรงขับเพื่อดำรงพระราชนิเวศน์เกิดอุบัติเหตุรถคว่ำ ทำให้
พลโทพระศราภย์สุธนดิการ สมุหราชองครักษ์ได้รับบาดเจ็บสาหัสสิ้น
ชีวิต ต่อมาได้เสด็จไปประทับแรมที่หัวหินหลายราตรี ในเดือน
พฤษภาคม ๒๔๘๘ อันใกล้กับเวลาที่ทรงกำหนดจะเสด็จกลับไปทรง
ศึกษาต่อและเยี่ยมเยือนประเทศที่มีสัมพันธ์ไมตรีแน่นแฟ้น ได้เสด็จ
ประพาสจังหวัดใกล้เคียงยิ่งขึ้น เช่นเสด็จประพาสอำเภอเมืองสมุทร-
ปราการ, จังหวัดปทุมธานี, อำเภอปากเกร็ด, ตำบลบางคณาครี,
จังหวัดนนทบุรี, อำเภอพระประแดง, อำเภอเมืองสมุทรสาคร,
จังหวัดฉะเชิงเทรา. ทั้งนี้ใช้ว่าจะมีพระราชประสงค์จะหาความดำรง

ส่วนพระองค์ก็ห้ามได้ ไม่ว่าเสด็จพระราชดำเนินถึงที่ใดก็พระราชทานพระบรมราชโองการให้ประชาชนในท้องถิ่นนั้นและที่ใกล้เคียงได้เข้าอย่างใกล้ชิด และทรงมีพระราชปฏิสันถารไต่ถามถึงสุขทุกข์และการอาชีพ หากผู้ใดทูลเกล้าฯ ถวายสิ่งของเพียงเล็กน้อย ๆ ก็ได้ทรงแต่งตั้งพระราชอิสริยาภรณ์ให้เจ้าของปดมีศักดิ์ว่าทรงรับโดยเต็มพระราชหฤทัย แล้วพระราชทานเงินก้อนหนึ่งให้เป็นสิริมงคล เช่นครั้งหนึ่งเสด็จเที่ยวงานวัดพระเชตุพนอย่างไม่ถือพระองค์ มีผู้ถวายพระขำมรงค์มแทนัน ก็ทรงสรวลอยู่จนกระทั่งเสด็จสวรรคต ไม่ว่าที่ใดถ้าหากมีหมายกำหนดการจะเสด็จประพาสแต่ไม่เคยเคยที่จะให้เจ้าของท้องถิ่นต้องเก็บคาง แม้ในยามที่ไม่ทรงสบายก็ตั้งพระราชอุสสาห์เสด็จโดยไม่ทรงฟังเสียงทัดทานห้ามปรามของผู้ใด จนถึงกับเสด็จพระราชชนนีต้องทรงเตรียมพระโสดก เช่นพระโสดกแก่พระดาโยมอบให้มหาดเล็กนำไปคอยถวายเวลาทรงพระประสูติปัจจุบันทันด่วนก็มี เมื่อครั้งเสด็จมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์บางเขน และประพาสลำเพ็ง กับโรงพยาบาลจันทน์ ก็ทรงพระประชวรอยู่แล้ว กระนั้นก็ยังเสด็จพระราชดำเนินไปให้ชื่นชมพระบารมี โดยเฉพาะอย่างยิ่งชาวจีนและชาวอินโดได้แสดงความปิติปราโมทย์ในพระมหากรุณาครั้งนั้นเป็นล้นพ้นเหลือที่จะพรรณนาให้สิ้นสุดได้

พระราชกิจการบริหารของประเทศชาติ ดันเกล้าฉันกระหม่อมได้ทรงกระทำไปโดยเคารพต่อเหตุผลและหลักเสียงในอันที่จะมิให้เป็น

ภัยแก่บุคคลใดหรือเหล่าใด ราชการงานเมืองที่ต่างปฏิบัติกันใน
กระทรวงทบวงกรมต่าง ๆ ก็สิ้นพระทัยใคร่ที่จะทรงทราบทรงศึกษา
โดยเสด็จราชการผู้ใหญ่ทั้งฝ่ายทหารและพลเรือนไปเฝ้าสนทนาอย่าง
กันเอง ทรงซักไซ้ไต่เตียงเพื่อความเข้าใจพระทัยดีบ้าง แดกเปี่ยม
ความคิดเห็นกันบ้าง แต่เดิณมีพระราชหฤทัยปรารภจะนำความ
เจริญรุ่งเรืองมาสู่ประเทศชาติทั้งนั้น

ในด้านการศาสนา อันเกล้าอันกระหม่อมได้ทรงบำเพ็ญพระราช
กรณียกิจเหมาะสมกับที่เป็นองค์เอกอัครศาสนูปถัมภก ทางพระพุทธ
ศาสนาได้ทรงมีพระราชศรัทธาแก่กล้าเต็มใจมากถึงกับตั้งพระราชหฤ
ทัยจะทรงผนวช และทรงขอให้สมเด็จพระสังฆราชนิพนธ์หนังสือเรื่อง
การบวชถวายเพื่อติดพระองค์ไปทรงศึกษาระหว่างประทับอยู่ต่างประ
เทศ นอกจากนั้นยังพระราชทานพระราชทรัพย์บำรุงวัดวาอารามกับ
พระราชทานพระบรมราชูปถัมภ์แก่ศาสนาอื่นตามควร

อันพระราชจริยาวัตรทั้งหลายเท่าที่ประจักษ์ในระยะเวลาสั้น ๆ
ดังกล่าวมานี้ย่อมซาบซึ้งในพระมหากรุณาอยู่ทั่ว ๆ ไป ไม่ว่าจะเล็ดจ
ฉ่นไหนก็จะต้องประจักษ์แต่ความดีพระกายดบายนพระทัย กระนั้น
แทนที่จะประทับอยู่ภายในราชอาณาจักรท่ามกลางความลำบากทั้งหลาย
และแม้จะทรงห่วงใยพลกนิกรของพระองค์สักเพียงใดก็ตามแต่ได้แต่
อันกระหม่อมก็ยังตั้งพระราชหฤทัยแน่วแน่มุ่งหวังต่อไปในอันที่จะทรง
ศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมให้สูงขึ้นไปอีกเพื่อประโยชน์ที่จะได้ทรง

บริหารพระราชภารกิจนำความสมบูรณ์พูนสุขมาสู่ประเทศชาติและพสกนิกรของพระองค์โดยมีทรงคำนึงถึงความยากลำบากจึงโปรดเกล้าฯ ให้เตรียมการที่จะเสด็จกลับไปทรงศึกษา ณ ประเทศสวิตเซอร์แลนด์อีก โหระได้อวยพระฤกษ์ให้เสด็จจากประเทศไทยในวันที่ ๑๓ มิถุนายน ๒๔๘๘ ในโอกาสนั้นเสด็จขึ้นกระหม่อมได้ทรงรับคำเชิญของรัฐบาลแห่งประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศอังกฤษเพื่อเจริญพระราชไมตรีให้สนิทแน่นแฟ้นยิ่งขึ้นด้วย ทรงนถาการเสด็จเยี่ยมเยือนประเทศมหาอำนาจทั้งสองได้ดำเนินไปสำเร็จสมดังพระราชประสงค์แต่ก็คงจะนำประโยชน์อันใหญ่หลวงมาสู่ประเทศไทยโดยไม่ต้องสงสัย

ในการที่เสด็จขึ้นกระหม่อมเสด็จนิวัติพระนครครั้งแรกนั้น ทางราชการได้แต่งตั้งให้พันตรีนิคัย เวชวิศิษฐ์ ซึ่งต่อไปจะได้เรียกชื่อบรรดาศักดิ์ให้สอดคล้องกับคำพยานว่า หดงนิตยเวชวิศิษฐ์ เป็นนายแพทย์ประจำพระองค์ร่วมกับพระอภินันทราพารพิศาด และพลตรีพระศัลยเวชวิศิษฐ์ แต่การเสด็จนิวัติครั้งหลังนั้นหาได้มีการแต่งตั้งนายแพทย์ประจำพระองค์ไม่ แต่โดยที่หดงนิตยเวชวิศิษฐ์เป็นผู้ที่เคยได้รับพระกรุณาของสมเด็จพระราชบิดาให้ไปศึกษาวิชาแพทย์ ณ มหาวิทยาลัยในประเทศอเมริกาโดยทุนส่วนของพระองค์ เป็นที่สนิทสนมคุ้นเคยกับสมเด็จพระราชบิดาและสมเด็จพระราชชนนีมาช้านาน สมเด็จพระราชชนนีจึงโปรดให้เป็นนายแพทย์ถวายการรักษาสมเด็จพระราชชนนีเป็นการส่วนตัวพระองค์ก่อน เพราะสมเด็จพระราชชนนีทรงมีพระโรค

พระโศภิตจาง ซึ่งจำต้องมีการถวายฉัฎฐาเมื่อไม่ทรงสบาย
 ดังนี้หลวงนิตยเวชวิศิษฐ์จึงเป็นผู้ถวายการรักษาพยาบาลตั้งแต่นั้น
 กระหม่อมด้วย ความจริงตั้งแต่นั้นกระหม่อมทรงมีพระอนามัยทั่ว ๆ
 ไปสมบูรณ์ดี ตลอดเวลาที่ประทับอยู่ในพระนครคราวหลังนี้เท่าที่
 หลวงนิตยเวชวิศิษฐ์เคยถวายปฏิบัติในทางแพทย์ก็มีการฉัฎฐาบำรุง
 พระวรกายทั่ว ๆ ไปถวายบ้าง ทรงพระประสมรเกียดยพระนาถ
 เพราะอาหารไม่ย่อยบ้าง ๒-๓ ครั้ง และเคยทรงพระประสมรหวัดเล็ก
 น้อยอีก ๒-๓ ครั้ง ครั้นระยะหลังระหว่างที่ทรงเตรียมการเสด็จเมือง
 นอกตามพระฤกษ์นั้น ตั้งแต่นั้นกระหม่อมได้ทรงพระประสมรระ-
 เเดาะกระแฉะเล็ก ๆ น้อย ๆ เช่นประสมรพระนาถบ้าง ประสมรพระ-
 วาโยบ้าง มาตั้งแต่ต้นเดือนมิถุนายน ๒๔๘๘ กระนั้นในวันที่ ๘ เดือน
 เดียวกัน ค่ำแฉะหลังจากเสวย ตั้งแต่นั้นกระหม่อมก็ยังทรงต้อนรับ
 นายปรีดี พนมยงค์ นายกรัฐมนตรีได้ รุ่งขึ้นวันที่ ๙ พระอาการ
 ประสมรพระนาถไม่ดีขึ้น แต่ไม่มากมายอย่างไร ยังทรงพระราชดำเนิน
 ไปมาบนพระที่นั่งได้ดั่งอยู่ คงเสวยพระกระยาหารเช้าที่ห้องเสวยชั้นบน
 และเสวยกลางวันอย่างธรรมดาที่ห้องเสวยชั้นล่างพร้อมกันทั้ง ๓ พระ-
 องค์ แต่ไม่อาจเสด็จพระราชดำเนินไปในงานตามกำหนดการได้ คืองาน
 พระราชทานเพลิงพระศพพระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภา ณ เมรุวัดเทพ-
 ศรินทราวาสคอนเียน กับงานที่กรมทหารมหาดเล็กรักษาพระองค์ใน
 คอนค้ำ จึงต้องโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระอนุชาธิราช คือพระบาท-

สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จแทนพระองค์ ตอนเย็นวันนั้นสมเด็จพระราช-
 ชนนีได้รับสั่งให้ตามหลวงนิตยเวชวิศิษฐ์เข้าเฝ้า หลวงนิตยเวชวิศิษฐ์
 ไปถึงพระที่นั่งบรมพิมานราว ๑๗ นาฬิกาเศษ สมเด็จพระราชชนนี
 จึงนำเฝ้าถนัดถื่นกระหม่อมซึ่งขณะนั้นกำลังทรงพระบรรทมอยู่บน
 พระเก้าอี้ยาวในห้องทรงพระตำราญ ถนัดถื่นกระหม่อมรับสั่งกับ
 หลวงนิตยเวชวิศิษฐ์ว่า ทรงรู้สึกว่าค้นได้ชวนจะอาเจียน หลวง
 นิตยเวชวิศิษฐ์ จึงถวายการตรวจพระวรกายทั่ว ๆ ไปตามวิธีแพทย์
 ปรากฏว่าพระสิวหาหนา, พระนาภีอืด, พระวรกายร้อนน้อย ๆ วัด
 ปรอทขึ้นสูง ๘๘ องศาเศษ แสดงว่ามีพระอาการไข้ชนิดน้อย หลวง
 นิตยเวชวิศิษฐ์จึงความเห็นว่า ถนัดถื่นกระหม่อมทรงพระประชวร
 เกี่ยวกับพระนาภีเนื่องจากอาหารไม่ย่อย จึงกราบทูลสมเด็จพระราช-
 ชนนีว่าควรถวายยาในวัดอินทน์มัสตรวรพคนทางแก้ไข ๓ เม็ด ตอนค่ำ
 ควรส่งพระนาภี ก่อนเสด็จเข้าพระที่บรรทมควรถวายออบทาดิคอน
 เพื่อให้รู้สึกทรงสบายและช่วยทำให้ไม่เมื่อยทั้งยังจะทำให้ทรงพระบรรทม
 หลบดื่น ตอนเช้าควรถวายน้ำมันระหุ่งเพื่อล้างพระนาภีให้สะอาด
 ตามความคิดของหลวงนิตยเวชวิศิษฐ์ว่า ถ้าหากได้ถวายพระโอสถ
 และล้างพระนาภีตามคำแนะนำแล้ว พระอาการประชวรจะดีขึ้น แต่จะ
 ถึงปกติหรือไม่ และพระอาการไข้ที่มีอยู่เล็กน้อยจะหมดไปหรือไม่
 จะต้องได้ตรวจคอนเข้าอีกครั้งจึงจะทราบ อย่างไรก็ตามก็เพียงถวาย
 พระโอสถครั้งเดียวพระอาการน่าจะยังไม่ปกติและไข้ก็คงยังไม่หมด

เพราะต้มอาการใช้เชื้ออยู่ด้วยคงเป็นโดยอาหารที่ค้างในกระเพาะและ
ถ้าได้เป็นพิษ

เมื่อหลวงนิตยเวชวิศิษฐ์กลับแล้ว สมเด็จพระราชชนนีได้จัดการ
ถวายการสวดต่างพระนาถาให้ถันเกิดถันกระหม่อมโดยมีนายชิต สิงห-
เสนีย์ จำเลย เป็นผู้ช่วย การสวดพระกระยาหารคำมิได้เสด็จลงสวด
ที่ห้องสวดชั้นล่างตามเคย สมเด็จพระราชชนนีได้รับสั่งให้จัดชูปชาว-
โศกขึ้นไปถวายบนห้องทรงพระตำราญและสมเด็จพระราชชนนีก็เสวยสวด
ที่ห้องนั้นด้วย สวดพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จไปเสวยที่กรม
ทหารมหาดเล็กรักษาพระองค์ ขณะที่กำลังเสวยนั้นสมเด็จพระราช-
ชนนีได้รับสั่งกับนายมนี บุรณสุต ผู้ช่วยหัวหน้ามหาดเล็กรับใช้ว่า
พรุ่งนี้รุ่งทรงให้จัดน้ำร้อน, นมร้อน, บริวน์ดี และถั่วแก้วเด็ก
๒-๓ ใบ ใส่ถาดขึ้นไปถวาย ทั้งหลวงนิตยเวชวิศิษฐ์อธิบายว่า
การถ่ายด้วยน้ำมันตะหุ้งนั้นอย่างช้าไม่เกิน ๓ ชั่วโมงก็ถ่าย อย่างเร็ว
ก็ราวชั่วโมงหนึ่ง ที่ว่าหมายถึงน้ำมันตะหุ้งขนาดเท่ากัน แต่ถ้าได้
เสวยนมหรือน้ำดื่มคนด้วยแล้วก็จะทำให้ถ่ายเร็วขึ้น สมเด็จพระราช-
ชนนีได้ประทับถวายการปฏิบัติและพระโอสถแต่ถันเกิดถันกระหม่อมอยู่
จน ๒๓ หรือ ๒๔ นาฬิกา ถันเกิดถันกระหม่อมก็เสด็จเข้าพระที่
บรรทม แล้วสมเด็จพระราชชนนิจึงเสด็จจากไปและไม่ได้เสด็จไปอีก
จนกระทั่งเช้าวันรุ่งขึ้นซึ่งเป็นวันอาทิตย์ที่ ๘ มิถุนายน ๒๔๘๘ เวลา
ราว ๖ นาฬิกา หรือก่อนเล็กน้อย สมเด็จพระราชชนนีได้สิ้นบรรทม

ก่อนเวลาที่ได้รับสั่งให้จัดหาทองปลูก แล้วเสด็จจากที่ประทับไปถึงพระ-
 อัมจันทร์ใหญ่ก็ได้พบนายมนั บวรณัฐ นำนารชน, นมรชน, บรณั
 และกวยแก้วเด็ก ๒ กวยไปคอยถวายสัณฑ์เจ้าพระราชชนนีจึงได้ทรง
 ผสมน้ำมันตะหุ้งกับบรณัในกวยได้คาดให้นายมนั บวรณัฐ เชิญตาม
 เสด็จเข้าไปในห้องพระบรรทมต้นเกล้าต้นกระหม่อมทรงปลูกพระบรรทมขึ้น
 แล้วกราบทูลถามว่า “หลับดีไหม” ต้นเกล้าต้นกระหม่อมรับสั่งตอบ
 ว่า “หลับดี” แล้วสมเด็จพระราชชนนีก็ถวายน้ำมันตะหุ้งผสมบรณั
 ให้เสวยก่อน แล้วจึงเสวยนมรชนอีกซ้อนโต๊ะกว่า ๆ เมื่อทรงบ้วน
 พระโอษฐ์แล้ว ส้มเด็จพระราชชนนีรู้ดีว่าต้นเกล้าต้นกระหม่อมยัง
 ใคร่จะทรงพระบรรทมต่ออีก จึงรับเสด็จออกจากห้องพระบรรทมไป
 เสวยโอวตดิน แล้วเสด็จกลับห้องประทับเจ้าพระที่บรรทมคือไป
 เหมือนกัน ขณะนั้นมหาดเล็กห้องพระบรรทมยังไม่มีใครไปถึง จน
 ราว ๘ นาฬิกาเศษ นายบุศย์ บัณฑริน จำเลย ซึ่งเป็นมหาดเล็กห้อง
 พระบรรทมประจำเจ้านั้นจึงไปถึงและนั่งรอต้นพระบรรทมอยู่ที่ระเบียง
 หน้าพระทวารห้องแต่งพระองค์ดังเช่นที่เคยปฏิบัติมา พอราว ๘ นาฬิกา
 เศษ นายชิต สิงห์เสนี จำเลย จึงไปนั่งอยู่ด้วยอีกคนหนึ่ง

ประมาณราว ๘ นาฬิกาเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
 ได้เสด็จไปด้วยพระกระยาหารเข้าที่ห้องเสวยเข้ามาพบพระที่นั่งชนบน
 พระองค์เดียว แล้วเสด็จจากห้องเสวยเลยไปยังระเบียงหลัง
 ทรงพบนายบุศย์ บัณฑริน กับนายชิต สิงห์เสนี จำเลย นั่งอยู่

ด้วยกษัตริย์เบี่ยงหนี หน้าพระทวารเข้าห้องแต่งพระองค์จึงทรงรับสั่ง
ถามพระอาการต้นเกล้าต้นกระหม่อม ได้ทรงรับคำตอบว่าทรงสบาย
ดีขึ้นและได้เสด็จเข้าห้องสรงแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึง
เสด็จไปตามพระเบี่ยงหลังกลับไปยังห้องประทับของพระองค์ท่าน ทรง
พระราชดำเนินเข้า ๆ ออก ๆ อยู่ในห้องพระบรรทมกับห้องเครื่องเล่น
ขณะนั้นสมเด็จพระราชชนนีกับพระบรรทมและแต่งพระองค์เสร็จแล้ว
พอเวลาประมาณ ๘ นาฬิกาตีสองแล้วแต่ยังไม่ถึง ๘.๓๐ นาฬิกา มีเสียง
บันดังขึ้น ๑ นัดภายในห้องพระบรรทมต้นเกล้าต้นกระหม่อม สมเด็จพระ
พระราชชนนีกำลังจะเสด็จออกจากห้องพระบรรทมไปเสวยพระกระยา-
หารเช้า นายชิต ถึงหัตถ์ จำเลย ก็วิ่งไปกราบทูลว่า “พระเจ้าอยู่-
หัวทรงยังพระองค์” สมเด็จพระราชชนนีจึงทรงวิ่งทันทีไปตามพระเบี่ยง
หน้าผ่านห้องทรงพระตำราญเข้าทางห้องแต่งพระองค์ตรงเข้าในห้องพระ-
บรรทมต้นเกล้าต้นกระหม่อม เสด็จพระปฤษฎางค์มีผู้ตามเสด็จคิด ๆ
ไปคือ นายชิต ถึงหัตถ์ จำเลย, นางสาวหนึ่ง จินตคุตย์ พระพี่-
เลี้ยงพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และนางสาวจรรยา ตะตะกัญ ขำทอง
ของสมเด็จพระราชชนนีตามลำดับ นายชิต ถึงหัตถ์ จำเลย ได้
แหวกพระวิสูตรถวายแล้วไขว่ขอเกี่ยวจับไว้ สมเด็จพระราชชนนีได้
ทอดพระเนตรเห็นต้นเกล้าต้นกระหม่อมทรงพระบรรทมหงายอยู่บนพระ-
ที่ในท่าธรรมดา และพระเศียรก็คงพาดอยู่บนพระเชณยอย่างธรรมดา
เหมือนกัน ปรากฏว่าที่พระนาคทรงเห็นพระนางซ้ายมีบาดแผล ๑ แห่ง

พระโศกโศกโศกไปยังพระเชนยและพระที่ พระเนตรหลับ พระวรกายมีกลิ่นคุดอยู่ตั้งแต่เหนือพระอุระลงไปจนถึงพระบาท พระกรทั้งสองข้างอยู่ภายนอกคุดพระบรรทม ข้างพระกรข้างซ้ายมีบันพกษนิค ยู. เอส. อาร์มี ขนาด ๑๑ มิลลิเมตร วางอยู่ ๑ กระบอก เมื่อส้มเด็จพระราชชนนีทอดพระเนตรเห็นพระโศกโศกเช่นนั้นก็ทรงร้องกรีดแล้วโผลงทับต้นเกดาดันกระหม่อม พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงรับสั่งให้ตามหลวงนิตยเวชวิศิษฐ์ ด่วนนั้น พระพลึงเือง จินตคุยได้หยิบขันวางไว้บนหลังคุดข้างพระแท่นเบ้องซ้าย แล้วนายบุญย์ บัณฑริน จำเลย จึงนำไปเก็บไว้ในชั้นชักในห้องแต่งพระองค์

สักครู่ราว ๑๐ นาฬิกา หลวงนิตยเวชวิศิษฐ์ไปถึง หลังจากได้ตรวจต้นเกดาดันกระหม่อมแล้วจึงกราบทูลสมเด็จพระราชชนนีว่ามีทางช่วย เป็นอันว่าต้นเกดาดันกระหม่อมได้เสด็จสวรรคตเสียแล้ว พระราชชนนีจึงรับสั่งให้หลวงนิตยเวชวิศิษฐ์ทำความสะอาดพระบรมศพ

เจ้าแดงฤทธิรอนราษฎรหัวหน้าเวรตำรวจประจำพระที่นั่งได้โทรศัพท์รายงานหม่อมราชวงศ์เทวธิดาธิราช ป. มาลากุล (พระยาเทวธิดาธิราช) หัวหน้ากองวังและพระราชพิธี ทั้งได้จัดรถยนต์ไปรับ หม่อมราชวงศ์เทวธิดาธิราช ป. มาลากุล ได้เอาหม่อมหลวงปัญญา มาลากุล หัวหน้าหมวดเครื่องสูงและกองชนะซึ่งเป็นบุตรชั้นรายนต์มาด้วยแล้วให้และงที่ท่าเทียบท่าข้างรายงานให้นายปรีดี พนมยงค์ นายกรัฐมนตรีทราบ นายปรีดี พนมยงค์ ได้จัดรถไปรับหม่อมเจ้าจักรเทวัญ

ราชเลขาธุการในพระองค์ไปยังทำเนียบท่าช้าง ณ ทนทพนักเอกช่วง
 เสด็จก็คิดถึงความ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย, นายพล-
 ดำรงโท พระรามอินทรา อธิบดีกรมตำรวจ กับนายพันตำรวจเอก
 หดวงศ์มฤตวิสุตมาท ผู้บังคับการตำรวจสันติบาล อยู่พร้อมกัน
 เพื่อประชุมเรื่องกรรมกรรถไฟหยุดงาน จึงได้พากันเข้าไปยังพระที่นั่ง
 บรมพิมาน แล้วโทรศัพท์ทูลพระบรมวงศ์ ต่อมาก็มีย่านายและ
 ข้าราชการผู้ใหญ่ทยอยกันเข้าไปที่พระที่นั่งบรมพิมาน

นายปรีดี พนมยงค์ ได้ให้นายจิต สิงห์เสนี จำเลย, นาย
 บุศย์ บัณฑิริน จำเลย และพระพิเชษฐเนื่อง จินตคุตย์ เจ้าเหตุ-
 การณ์กับแสดงท่าทางพระบรมศัพตามที่ได้รู้ได้เห็นให้เจ้านายและข้าราชการ
 ผู้ใหญ่ซึ่งประชุมกันอยู่ ณ ทนทพนัก เอกนายจิต สิงห์เสนี จำเลย
 ก็นำต้นขี้กูดซึ่งมีบน ย. เอส. อาร์มมี ขนาด ๑๑ มิลลิเมตร หมายเลข
 เดช ๒ ซี. ๘๑๔๕๘ กับปลอกกระสุนปืนที่ใช้ยิงแล้ว ๑ ปลอกอยู่ใน
 ถังขี้กูดนั้นลงไปให้ดูปรากฏว่านกของบนยงชนอยู่มีกระสุนปืนที่ยังมิได้มี
 รอยดัดก็เปื่อยในถังกล้อง ๑ นัด ในปืนนั้นยังมีแท่นบรรจุกระสุนที่
 ไม่มียอยดัดก็เปื่อยอีก ๕ นัดได้อยู่อีก

ได้มีการปรึกษาหารือกันระหว่างพระบรมวงศ์ เช่นพระเจ้าบรม-
 วงศ์เชอกรมพระชัยนาทนเรนทร, พระเจ้าบรมวงศ์เธอพระองค์เจ้า
 จุมภฏพงษ์บริพัตร, พระเจ้าบรมวงศ์เธอพระองค์เจ้าภาณุพันธุ์ยุคล,
 พระบรมวงศ์ พระองค์เจ้าธานีนิวัต, พระบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอลองกัญ

กับข้าราชการผู้ใหญ่เช่นนายปรีดี พนมยงค์ นายกรัฐมนตรี และ
รัฐมนตรีบางนาย อีกทั้งเจ้าหน้าที่ตำรวจ เช่นนายพลตำรวจโท
พระรามอินทรา กับหลวงนิเทศคดีศรีสุ ในการที่จะออกแถลงการณ์
ให้ประชาชนทราบว่าต้นเหตุอันกระหม่อมได้ได้ตั้งฉกรรจ์เพราะถูก
กระสุนปืนในรูปอดีตเหตุ ดังแถลงการณ์ของสำนักพระราชวัง ลง
วันที่ ๘ มิถุนายน ๒๔๘๘ ตามที่ได้ช่วยกันตรวจหาแก่เริ่มข้อความ
ตามเอกสารหมายเลข ๕๓ ดังนี้

“ด้วยนับแต่วันที่ ๒ มิถุนายน ศกนั้นเป็นต้นมา สมเด็จพระเจ้า-
อยู่หัวได้เริ่มทรงพระประชวรเกี่ยวกับพระนาภีไม่เป็นปกติ และทรง
เห็นตื้นเขิน ไม่มีพระกำลัง แม้กระนั้นก็ดี สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
ก็ได้เสด็จประพาสเยี่ยมเยียนราษฎร เป็นพระราชกรณียกิจของพระองค์
ครั้นต่อมาพระอาการเกี่ยวกับพระนาภีก็ยังมิได้ทุเลาลง จึงต้องเสด็จ
ประทับอยู่แต่บนพระที่นั่งมิได้เสด็จออกงานตามหมายกำหนดการ ครั้น
วันที่ ๘ มิถุนายน ศกนั้น เมื่อคืนพระบรมมคชนเข้าเวลา ๖ นาฬิกา ได้
เสด็จพระโอรสให้นามระหังแก้วเจ้าห้องตรงซึ่งเป็นพระราชกิจประจำวัน
แล้วก็เสด็จเข้าพระที่ ครั้นเวลาประมาณ ๘ นาฬิกา มหาเด็กล้อง
พระบรมมคได้ยืนเรียงกันตรงหน้าในพระที่นั่ง จึงรีบวิ่งเข้าไปดู เห็นสม-
เด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมมคอยู่บนพระที่นั่งพระโศกโศกโศกเหมือนพระองค์และ
ฉกรรจ์เสียแล้ว มหาเด็กล้องพระบรมมคจึงได้ไปกราบทูลสมเด็จพระ
พระราชชนนีให้ทรงทราบ แล้วเสด็จไปถวายบังคมพระบรมศพ ต่อมา

นามพระบรมวงศ์ชั้นผู้ใหญ่นายกรัฐมนตรี้ ได้เข้าไปกราบถวายบังคม และอธิษต์กรรมตำรวจกับอธิษต์กรรมการแพทย์ได้ไปถวายตรวจพระบรมศพและสอบสวนได้ความอันมีฐานได้ว่าจะทรงจับคดีพระแสงปืน ตามพระราชอัธยาศัยที่ทรงชอบ แล้วเกิดอุบัติเหตุขึ้น”

รุ่งขึ้นวันที่ ๑๐ กรมตำรวจได้ออกแถลงการณ์อีกฉบับหนึ่งเพิ่มเติม และสนับสนุนแถลงการณ์ของสำนักพระราชวัง มีความสำคัญว่า พระบรมวงศ์ชั้นผู้ใหญ่พร้อมด้วยนายกรัฐมนตรี้ และข้าราชการผู้ใหญ่ รวมทั้งผู้เชี่ยวชาญทางการแต่งสรรพาวุธและอธิษต์กรรมการแพทย์ ได้ชุมนุมพิจารณารายงานอธิษต์กรรมตำรวจเกี่ยวกับการสืบสวนและสอบสวนกรณีสังหารคดีของต้นเกล้าต้นกระหม่อมแล้ว ตามทางการสืบสวนยังไม่มีการใดเหตุอันใดที่น่าสงสัยว่ามีผู้ดองปลงพระชนม์ ทั้งไม่มีเหตุอันใดจะล่อให้เห็นว่าพระองค์ได้ทรงกระทำพระราชอัธยาศัยบาปกรรม ตามทางสอบสวนมีพฤติการณ์ชวนให้สันนิษฐานว่า ต้นเกล้าต้นกระหม่อมคงจะทรงหยิบพระแสงปืนมาดุกดำเินตามพระราชอัธยาศัยที่โปรดเช่นเคย โดยมีได้ทรงตรวจก่อนว่ามีกระสุนได้ชนดำกต้องอยู่หรือไม่แล้วคงจะหันปากดำกต้องขึ้นทรงตรวจดู แล้วหัวพระหัตถ์ไปถูกไกปืนต้นกระหม่อมถูกพระนาคอันเป็นที่ใกล้ชิดกว่าจะสันนิษฐานเป็นอย่างอื่น และในวันที่ ๑๑ กรมตำรวจก็ได้ออกแถลงการณ์ฉบับที่ ๒

อันว่าควรเกี่ยวกับพระประมุขของชาติซึ่งทางราชการโฆษณา

มาสู่ประชาชนนั้น ถ้าเป็นไปได้โดยอาการคลุมเครือด้วยยอมเป็นภัยอันใหญ่หลวง จากคำแถลงการณ์ฉบับแรกของสำนักพระราชวังปรากฏแต่ว่ามีพระโลหิตไหลเป็นพระองค์ซึ่งไม่เป็นที่แน่นอนว่าตำแหน่งแห่งหนของบาดแผลอยู่ที่ใด จึงไม่อาจทำความเข้าใจกับประชาชนได้ว่า พระมหากษัตริย์ซึ่งเป็นที่เคารพสักการะของชาวไทยได้เสด็จสวรรคตโดยที่มิได้เกิดจากการกระทำของผู้อื่น เพราะการที่สำนักพระราชวังใช้ถ้อยคำกว้าง ๆ แถลงต่อประชาชนว่าพระโลหิตเป็นพระองค์นั้น จะให้ประชาชนเข้าใจว่าบาดแผลอยู่ที่บริเวณวงพระพักตร์ยอมเป็นไปได้ ด้วยว่าแต่ไหนมาเคยเข้าใจกันว่า พระองค์หมายถึง “ตัว” ไม่ใช่ “หน้า” เช่นคำราชาศัพท์ว่า ชับพระองค์ หมายความว่าผ้าเช็ดตัว ชับพระพักตร์ หมายความว่าผ้าเช็ดหน้า ดังนั้น พอวันรุ่งขึ้นกรมตำรวจก็ออกแถลงการณ์ว่า ตามคำของอธิบดีกรมการแพทย์ผู้ถวายการตรวจบาดแผลปรากฏว่ามีแผลกระสุนปืนที่กลางพระนาคไถ่คั่นพระโขนงซ้าย และตอนเบื้องปฤษฎางค์แห่งพระเศียรของซ้ายมีรอยฉีกหนึ่งขาดกลมประมาณครึ่งเซ็นต์เมตร และพระอัมรินทร์แตกละเอียดหลายชิ้น ดังนั้นแทนที่แถลงการณ์กรมตำรวจฉบับนี้จะสนับสนุนกลมกลืนกับคำแถลงการณ์ของสำนักพระราชวัง กลับกลายเป็นบาดแผลเบี่ยงเบนที่จาก “ตัว” (พระองค์) ขึ้นไปอยู่ที่ “หน้า” “พระพักตร์” มีหน้าซ้ายยังขาดความสำคัญอีกว่าแผลที่พระนาคไถ่หรือใหญ่ขนาดไหน คงมีเฉพาะแผลที่พระเศียรเบื้องปฤษฎางค์ว่ามีรอยฉีกหนึ่ง

ขาดกลมประมาณครึ่งเซ็นต์เมตรเท่านั้น เรื่องจึงกลายเป็นว่าแผดหัง
เด็กกว่าแผดหน้า แต่การโจษจรรยี้ในทำนองอปลมกคเป็นกรวชด
แย้งกับแถลงการณ์ของกรมตำรวจก็ตามมา จนคณะรัฐมนตรีพิจารณา
เห็นความจำเป็นจึงให้กรมโฆษณาการ (ต่อมาเปลี่ยนเป็นกรมประสา-
สัมพันธ์) ร่วมกับกรมตำรวจไปดำเนินการ กรมโฆษณาการจึงได้
โฆษณาการทางวิทยุกระจายเสียงเมื่อวันที่ ๑๕ มิถุนายน ๒๔๘๘ ว่า
“ด้วยปรากฏว่าในขณะนี้ได้มีผู้โจษจรรยี้ในกรณีเกี่ยวกับการเสด็จ
สวรรคตของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดลไปให้ทำนองออกศณานา
ประการ ซึ่งทั้งนี้อาจทำให้เกิดการไม่สงบและอาจเป็นทางให้เสื่อมถ้อย
พระบรมเดชานุภาพได้คณะรัฐมนตรีจึงได้มีมติว่า หากผู้ใดมีหลักฐาน
เป็นอย่างอื่นนอกไปจากที่ทางราชการได้แถลงไปแล้วก็ให้นำหลักฐาน
นั้นเสนอต่ออธิบดีกรมตำรวจโดยเร็ว”

แทนที่คำแนะนำจะบังเกิดผลให้ร้ายกลายเป็นดี กลับมีการ
วิพากษ์วิจารณ์ในหมู่ประชาชนกระจายหนักขึ้นว่า ดันเกล้าฉันกระ-
หม่อมถูกดอปปดงพระชนม์ หาใช่เสด็จสวรรคตโดยอุบัติเหตุไม่ และ
ถึงกับมีผู้ร้องตะโกนในโรงภาพยนตร์ว่า นายปรีดี พนมยงค์ ชำ
ในหลวง ความพิศดารยิ่งไปกว่านี้จะชอกช้ำข้างหน้าในเมื่อถึงคราว
ที่จะพิจารณาปัญหาอื่น ๆ ขึ้นขอรวบรัดว่ารัฐบาลได้หาทางออกโดย
วิธีจัดตั้งคณะกรรมการขึ้นคณะหนึ่งตามประกาศลงวันที่ ๑๘ มิถุนายน
๒๔๘๘ ว่า คณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ในพระปรมาภิไธยสมเด็จพระ

พระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชได้อนุมัติให้ตั้งกรรมการขึ้นประกอบด้วย
ข้าราชการผู้ใหญ่หลายแขนงทำหน้าที่สอบสวนพฤติการณ์ในการที่ต้น-
เกดดำเนินกระหม่อมเสด็จสวรรคตแล้วให้เสนอรายละเอียดความทั้งการ
แสดงความเห็นจำกรณีสวรรคตเกิดขึ้นเพราะเหตุอย่างใดด้วย เพื่อนำ
ความกราบบังคมทูลต่อไป ให้อธิบดีกรมตำรวจนำพยานมาสอบสวน
ต่อหน้ากรรมการและถ้ากรรมการประสงค์จะสอบถามเพิ่มเติมก็ให้ทำได้
และหากประสงค์จะให้อธิบดีกรมตำรวจนำพยานหลักฐานอื่นมาพิสูจน์
ก็ให้อธิบดีกรมตำรวจออกหมายเรียกหรือนำพยานหลักฐานนั้นมาพิสูจน์
ต่อหน้ากรรมการ ในการนี้ให้ประชาชนฟังได้ด้วย

กรรมการที่ตั้งขึ้นได้เริ่มทำงานในคืนรุ่งขึ้นจากวันที่มีประกาศ
แต่งตั้ง โดยเข้าไปตรวจพระที่นั่งบรมพิมานและบริเวณใกล้เคียง กับ
ขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตเปิดพระบรมโกศ ให้นายแพทย์
ซึ่งทางราชการเชิญให้เป็นกรรมการอีกคนหนึ่งทำการตรวจชันสูตร
พระบรมศพโดยถี่ยอน และได้พร้อมกันไปทำการยิงศพคนที่โรงยา-
บาลศิริราช ให้ผู้เชี่ยวชาญทำการพิสูจน์พระแสงปืนของกลางแล้วพ้อง
พยานบุคคลตามที่เจ้าหน้าที่ตำรวจนำมาสืบ และเข้าเฝ้ารับพระราชทาน
พระราชกระแสรับสั่งจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและรับพระกระ-
แสรับสั่งจากสมเด็จพระราชชนนี

ความเห็นที่คณะกรรมการสอบสวนพฤติการณ์ฯ เสนอนายก-
รัฐมนตรีนั้นมิได้สอดคล้องกับแถลงการณ์ของสำนักพระราชวังและกรม

ตำรวจ ในเบื้องแรกคณะกรรมการฯ ได้ออกตัวว่าไม่มีหน้าที่สืบสวน
ได้แต่นั่งฟังคำพยานบุคคลและพิจารณาหลักฐานซึ่งตำรวจสอบสวนโดย
เปิดเผยและซักถามพยานบุคคลเท่านั้น ถึงแม้ตามประกาศแห่ง
จะได้ให้อำนาจกรรมการตั้งให้สอบสวนพยานเพิ่มเติม แต่การที่จะตั้ง
สอบสวนพยานเพิ่มเติมได้นั้นก็ต้องอาศัยคำพยานหลักฐานที่ได้ฟังมา
แล้วอันอาจเป็นช่องทางให้ตั้งสอบสวนเพิ่มเติมได้ ฉะนั้นหากมีสิ่งใดนอก
เหนือไปกว่าอำนาจคณะกรรมการก็มีอาจทราบได้ในชั้นปลายยังกล่าวเสริม
ต่อไปอีกว่าคำวินิจฉัยของคณะกรรมการฯ ไม่ใช่เป็นเรื่องที่ผู้หนึ่งผู้ใด
เป็นผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำผิด ซึ่งในเรื่องเช่นนั้นถ้าไม่มีหลักฐานยืนยัน
ว่าเขากระทำผิด หรือหลักฐานไม่แน่นแฟ้นพอ และมีเหตุสงสัยประการ
ใด ๆ ก็ตามผู้วินิจฉัยย่อมยกเอาความไม่แน่นอนและความสงสัยนั้นให้
เป็นประโยชน์แก่ผู้ถูกกล่าวหาและวินิจฉัยไปได้โดยเด็ดขาดทันที โดย
ที่ชั้นนั้นเป็นแต่เพียงสืบสวนและสอบสวนโอกาสที่จะกระทำการสืบค้น
กว่าต่อไปยังมีอยู่เพื่อให้ได้มาซึ่งความแน่ชัดแห่งกรณีในที่สุดคณะกรรมการ
เห็นว่าในกรณีอื่นจะพึงเป็นต้นเหตุให้ตั้งเกล้ากระหม่อมเล็ดลอดวรร
คคั้น สำหรับกรณีอุบัติเหตุไม่เห็นมีทางว่าจะเป็นไปได้เลย ส่วนการ
ถูกดองปลงพระชนม์ และทรงปลงพระชนม์เองนั้น การถูกดองปลง
พระชนม์ไม่มีพยานหลักฐานและเหตุผลที่แน่นอนแสดงว่าจะเป็นไปได้ แต่
ก็ไม่สามารถที่จะตัดออกเสียโดยสิ้นเชิงเพราะว่ายังมีท่าทางของพระบรม
ศพค้ำอยู่ สำหรับกรณีปลงพระชนม์เองนั้นลักษณะของบาดแผลแสดง

ว่าเป็นไปได้ แต่ไม่ปรากฏเหตุผลหรือหลักฐานอย่างใดว่าได้เป็นเช่นนั้นโดยแน่ชัด กรรมการจึงไม่สามารถที่จะชี้ชัดว่าเป็นกรณีหนึ่งกรณีใดในสองกรณีทั้งนี้เป็นเรื่องที่อยู่ในอำนาจหน้าที่ของเจ้าพนักงานที่จะดำเนินการสืบสวนและปฏิบัติตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาต่อไป

คณะกรรมการสอบสวนพฤติการณ์ ๑ ได้เริ่มปฏิบัติงานตามความจำเป็นต้องกระทำเพื่อประโยชน์ในการสอบสวนบ้างหนึ่งกระทำการสอบสวนต่อหน้าประชาชนบ้างสืบเนื่องติดต่อกันมาจนถึงวันที่ ๑ สิงหาคม ๒๔๘๘ จึงหมดพยานที่ตำรวจนำมาสอบสวน ระหว่างที่คณะกรรมการสอบสวนพฤติการณ์ ๑ กำลังรวบรวมหลักฐานและประชุมปรึกษากันนั้น พอดีนายปรีดี พนมยงค์ ในฐานะที่เป็นนายกรัฐมนตรียังมีเสียงในรัฐสภาสนับสนุนเป็นส่วนใหญ่ก็ตาม แต่ขาดเสียสภาพในด้านประชาชนเนื่องจากกรณีลี้ภัยพรรคเป็นสาเหตุ นายปรีดี พนมยงค์ จึงได้กราบถวายบังคมลาออกจากนายกรัฐมนตรี ข้อเท็จจริงในตอนนี้ได้ความว่าเมื่อ นายปรีดี พนมยงค์ เข้ารับหน้าที่นายกรัฐมนตรีตั้งแต่ปลายรัชกาลของต้นเกล้าอันกระหม่อมตลอดมานั้นก็ได้รับความสนับสนุนจากเสียงในสภาเป็นอันดี พอต้นเกล้าอันกระหม่อมเสด็จสวรรคต รัฐบาลคณะนายปรีดี พนมยงค์ ก็กราบถวายบังคมลาออกตามแบบอย่างในต่างประเทศ แต่สมาชิกในสภายังสนับสนุนนายปรีดี พนมยงค์ อยู่เป็นส่วนใหญ่ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้นายปรีดี พนมยงค์

เป็นนายกรัฐมนตรีต่อไปอีกเป็นครั้งที่สอง ในระยะเวลาใกล้ ๆ กันนั้น
ก็เกิดมีเสียงจากชนบางหมู่บางเหล่าหาว่านายปรีดี พนมยงค์ หรือ
พรรคพวกของนายปรีดี พนมยงค์ ปลดพระชนม์ต้นเกล้าต้นกระหม่อม
พอดีจำต้องมีการเลือกตั้งซ่อมสมาชิกสภาผู้แทนเพื่อให้ครบจำนวนตาม
ที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. ๒๔๘๘ จึงมีผู้สมัครเข้ารับการ
เลือกตั้งในสังกัดของพรรคการเมืองต่าง ๆ บาง เป็นไปโดยคึกคักบ้าง
ผู้สมัครรับเลือกตั้งในฝ่ายตรงข้ามกับพรรคแนวรัฐธรรมนูญ และพรรค
สหชีพได้ยกเอากรณีดังกล่าวไปโฆษณาหาเสียงว่าบุคคลใน ๒ พรรค
ซึ่งเป็นพวกนายปรีดี พนมยงค์ ถอบปลดพระชนม์ต้นเกล้าต้นกระหม่อม
หลังจากการเลือกตั้งแล้วปรากฏว่าสมาชิกในสภาผู้แทนก็ดี และพวกลิ
ศภากัณฑ์ สันนิษฐานนายปรีดี พนมยงค์ อยู่เหนือหลาย แต่นายปรีดี
พนมยงค์ ไม่อาจทนต่อการคร่ำครวญว่าเป็นผู้ร้ายปลดพระชนม์ต้นเกล้า
ต้นกระหม่อม นายปรีดี พนมยงค์ จึงกราบบังคมทูลขอออกเมื่อ
วันที่ ๒๓ สิงหาคม ๒๔๘๘ แล้วจึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ แต่งตั้ง
โดยการสนับสนุนของรัฐสภาให้พลเรือตรี ถวัลย์ ธำรงนาวาสวัสดิ์
เป็นนายกรัฐมนตรีสืบแทน พอวันที่ ๓๑ ตุลาคม ๒๔๘๘ คณะกรรม
การสอบสวนพฤติการณ์การรายงานความเห็นดังกล่าวแล้วไปยังนายกรัฐมนตรี
ทั้งหลาย จึงเสนอคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์เมื่อวันที่ ๓๐ พฤศจิกายน
๒๔๘๘ ว่าเห็นพ้องกับความเห็นของคณะกรรมการสอบสวน
พฤติการณ์ ฯ ว่าเป็นเรื่องที่ อยู่ในอำนาจหน้าที่ของเจ้าพนักงานที่จะ

ดำเนินการสืบสวนและปฏิบัติตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาต่อไป หากเป็นการตรงกับพระราชประสงค์แล้วคณะรัฐมนตรีก็จะได้อบรมเรื่องให้เจ้าพนักงานผู้ชำนาญหน้าที่ตามกฎหมายดำเนินการสืบสวนและปฏิบัติการต่อไป คณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์พิจารณาเห็นพ้องด้วยกับความเห็นของคณะรัฐมนตรี

ความคิดเห็นนา ๆ ประการดังกล่าวมานี้ นอกจากจะเป็นปรับกับคำแถลงการณ์ของสำนักพระราชวังและเจตนาหมายของรัฐบาลคณะนายปรีดี พนมยงค์ ซึ่งต้องการให้กรณีเป็นอุบัติเหตุแล้ว ยังก่อให้เกิดเงื่อนงำเป็นรูปร่างขึ้นว่า การที่จะมีผู้ทวงของอาชพระทุษร้ายต่อพระองค์นั้น เกิดการณ์กระหม่อมนี้ อยู่ในวิสัยที่อาจเป็นไปได้ไม่ว่าจะเป็นไปไม่ได้ทีเดียว ดังนั้นนายกรัฐมนตรีจึงมีหนังสือหมายเลข ๑๕๒ ลงวันที่ ๗ ธันวาคม ๒๔๘๘ ถึงรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยให้ส่งเจ้าพนักงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการ กระทรวงมหาดไทยจึงส่งเรื่องให้กรมตำรวจจัดการ นายพลตำรวจตรี พระพิจารณพัฒกิจ ซึ่งดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมตำรวจขณะนั้น ตรวจสำนวนแล้วเห็นว่าเท่าที่ปรากฏยังไม่เห็นหลักฐานเพียงพอจะให้ความเห็นได้ว่าการที่ต้นเหตุกระหม่อมเล็ดลอดวรรคตเกิดจากกรณีใด จำต้องสืบสวนหาหลักฐานเพิ่มเติมต่อไปอีก พระพิจารณพัฒกิจได้ลงมือสืบสวนเองแต่ไม่ได้ผลสืบโดยเป็นเรื่องที่สืบยากเพราะบางคนที่น่าจะรู้อะไรอยู่บ้างหายอมพูดไม่ โดยอ้างว่ากลัวไม่กล้าพูด ถามว่ากลัวอะไรก็ไม่ยอมบอก พระ-

พิจารณาพดกิจเห็นว่าไม่มีอะไรดีไปกว่าดำเนินการสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาใหม่ทั้งหมด จึงตั้งคณะกรรมการขึ้นคณะหนึ่งให้ดำเนินการสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาใหม่ ดังคำสั่งหมายเลข ๓๕๓ มีนายพดตำรวจตรี หดวงชาติตระการโกศล เป็นประธานกรรมการ กรรมการได้ปฏิบัติหน้าที่ตามคำสั่งของกรมตำรวจ ๓ เดือนเศษ มีทันทราบผล พอดีคณะทหารได้กระทำการรัฐประหารสำเร็จเมื่อวันที่ ๙ พฤศจิกายน ๒๔๙๐ งานของกรรมการคณะนี้จึงสิ้นสุดลง

วันที่ ๓๙ เดือนเดียวกัน นายพดตำรวจตรี หดวงชาติตระการโกศล ผู้รักษาราชการในตำแหน่งอธิบดีกรมตำรวจได้มีคำสั่งหมายเลข ๓๕๔ ว่า ทางราชการฝ่ายทหารได้สั่งให้ตั้งฐานแผนการของบุคคลคณะหนึ่งล้มคบกันดำเนินการประทุษร้ายองค์พระมหากษัตริย์ มีการดอปปดงพระชนม์ต้นเกล้าต้นกระหม่อมและเตรียมการเปลี่ยนระบอบการปกครองแผ่นดินโดยทำลายล้างรัฐบาล มาให้กรมตำรวจจัดการสอบสวนดำเนินคดี กรมตำรวจจึงตั้งนายตำรวจ ๓๐ นาย เป็นพนักงานสอบสวนเจ้าหน้าที่ดำเนินการ มีนายพันตำรวจเอก เนือง อาชุนทร์ เป็นหัวหน้า พอวันที่ ๒๓ เดือนนั้นตำรวจก็จับจำเลยซึ่งสามในฐานเป็นผู้ต้องหาว่าล้มคบกับพวกประทุษร้ายต่อพระองค์สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

ต่อมากระทรวงมหาดไทยได้มีคำสั่งตั้งวันที่ ๙ ธันวาคม ๒๔๙๐

สั่งให้นายพันตำรวจโท หดวงแผ้วพาดชน เป็นหัวหน้าพนักงานสอบสวน
 ส่วนแทนนายพันตำรวจเอก เนื่อง อารชบุตร์ ครั้นแล้วกระทรวงมหาด-
 ไทยได้เสนอต่อคณะรัฐมนตรี ฯ อนุมัติให้นายพลตำรวจตรี พระพิณิจ-
 ษณคดี กลับเข้ารับราชการอีก กระทรวงมหาดไทยจึงมีคำสั่งหมายเลข
 ๓๕๘ แต่งตั้งให้นายพลตำรวจตรี พระพิณิจษณคดี ประจำกรมตำรวจ
 เป็นประจำกองกำกับการกอง ๒ ตำรวจสันติบาลอีกตำแหน่งหนึ่ง
 ตั้งแต่วันที่ ๑ มกราคม ๒๔๙๓ และโดยคำสั่งหมายเลข ๑๖๐ กระทรวง
 มหาดไทยได้สั่งให้นายพลตำรวจตรี พระพิณิจษณคดี เป็นหัวหน้า
 พนักงานสอบสวนกรณีลี้ภัยพรรค แทนนายพันตำรวจโท หดวงแผ้ว
 พาดชน และให้นายพันตำรวจโท หดวงแผ้วพาดชน คงเป็นพนักงาน
 สอบสวนต่อไปด้วย

ระหว่างการสอบสวนได้มีพระราชบัญญัติกำหนดเวลาซึ่งผู้ต้ง
 หาในกรณีที่ต้งหาว่าปลงพระชนม์พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหา-
 อานันทมหิดล พ.ศ. ๒๔๙๓ ออกมา มีความสำคัญว่า ในกรณีความ
 ผิดอาญามีข้อหาว่าปลงพระชนม์อันเกิดจากกระหม่อมนี้ เมื่อพนักงาน
 สอบสวนยื่นคำร้องต่อศาลขอหมายซึ่งผู้ต้องหาได้ในระหว่างที่ทำการ
 สอบสวนยังไม่เสร็จสิ้นก็ขอให้ศาลมีอำนาจสั่งซึ่งผู้ต้องหาหลายครั้งคิด
 กันได้ แต่ครั้งหนึ่งต้องไม่เกินสามสิบวัน และรวมกันทั้งหมดต้อง
 ไม่เกินหนึ่งร้อยแปดสิบวันนับแต่วันแรกที่ได้ขัง เพราะฉะนั้นอาศัยอำนาจ
 ตามพระราชบัญญัตินี้ พนักงานเจ้าหน้าที่จึงได้ร้องขอ และศาล

อาญาที่ได้อนุญาตให้ซึ่งจำเลยทั้งสามตามกฎหมายพิเศษฉบับนั้นได้ร้อง
การสอบสวนและพนักงานอัยการกรมอัยการได้ยื่นฟ้องจำเลยทั้งสาม
ต่อศาลอาญา

ศาลอาญาได้ดำเนินกระบวนการเป็นลำดับมา และคณะ
ผู้พิพากษาศาลอาญาได้ออกไปเฝ้าเชิญสืบสมเด็จพระราชชนนี ณ ประ-
เทศวัดวิเศษรัตนกษัตริย์ที่ใต้ให้โอกาสคู่ความแถลงการณ์ด้วยวาจา
และยื่นคำแถลงการณ์เป็นหนังสือต่อศาลอาญาวินิจฉัยดังนี้

(๑). การสืบสวนและสอบสวนกรณีสวรรคตได้กระทำเป็นสอง
ตอน ตอนแรกก่อนเกิดรัฐประหาร ประสงค์ให้ปรากฏว่าสวรรคต
เพราะกรณีใดโดยยังไม่มีใครตกเป็นผู้ต้องหาได้ผิดเท่าที่คณะกรรมการ
สอบสวนพฤติการณ์ฯ ได้รายงานเสนอความเห็นไว้ ตอนหลังเมื่อ
เกิดรัฐประหารแล้วจึงได้สืบสวนและสอบสวนโดยตั้งรูปว่า จำเลยกับ
พรรคพวกได้ทวงของอาชญากรรมกันทำการปลงพระชนม์อันเกิดจากกระ-
หวน

(๒). รัฐธรรมนูญชั่วคราว พ.ศ. ๒๔๙๐ จะถือเป็นกฎหมาย
รากฐานแห่งระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข พ.ศ.
๒๔๙๙ หรือมีผลในการก่อตั้งสถาบันใด ๆ ขึ้นได้โดยชอบด้วยกฎหมาย
หรือไม่ ไม่จำเป็นต้องวินิจฉัย

(๓). รัฐบาลที่ก่อรัฐประหารได้พ้นตำแหน่งหน้าที่ไป คณะที่
ก่อรัฐประหารได้เข้ามามีอำนาจบริหารราชการแผ่นดินไว้แล้วจัดตั้ง

รัฐบาลขึ้นบริหารราชการแผ่นดินแทน ดังนั้นจึงกล่าวไม่ได้ว่าผู้ที่ได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งหน้าที่ราชการภายหลังรัฐประหารมิได้อยู่ในฐานที่ดำรงตำแหน่งหน้าที่โดยชอบ

(๔). ด้วยเหตุดังกล่าวแล้วการที่รัฐบาลหลังรัฐประหารมีคำสั่งบรรจุนายพดคำรวจตรี พระพิณิชนคัต ให้กลับเข้ารับราชการในกรมตำรวจและให้ทำหน้าที่สอบสวนคดีนี้ จึงย่อมอยู่ในฐานะเป็นข้าราชการตำรวจตามกฎหมายตลอดจนนายพดคำรวจตรี หดวงชาติตระการโกศล และไม่ว่าใครอื่นอีกก็ตามย่อมดำรงอยู่ในฐานะตามที่ได้รับการแต่งตั้งนั้นโดยชอบเช่นเดียวกัน ส่วนนายพันตำรวจเอกเนื่อง อาชูปุตรี และนายพันตำรวจโท หดวงแก้วพาดชนได้รับราชการเป็นมาก่อนรัฐประหารแล้วย่อมไม่มีปัญหา

(๕). ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๑๖ และ ๑๘ นายตำรวจชั้นผู้ใหญ่และนายตำรวจซึ่งมียศตั้งแต่ชนนายร้อยตำรวจตรีขึ้นไป ซึ่งความผิดอาญาได้เกิด อ้าง หรือเชื่อว่าได้เกิดภายในเขตอำนาจของเขามีอำนาจทำการสอบสวนความผิดนั้นได้ จริงอยู่ขณะที่อธิบดีกรมตำรวจสั่งให้นายพันตำรวจเอกเนื่อง อาชูปุตรี กับนายพันตำรวจโท หดวงแก้วพาดชนทำการสอบสวนคดีนี้ นายตำรวจทั้งสองยังรับราชการอยู่ต่างจังหวัด แต่อธิบดีกรมตำรวจเป็นผู้บังคับบัญชาสูงสุดในกรมตำรวจและเป็นพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจชั้นผู้ใหญ่ ย่อมมีอำนาจสอบสวนคดีที่เกิดขึ้นได้ทั่วราชอาณาจักรโดยไม่

จำกัดเขตต์ จึงมีอำนาจตลอดไปจนถึงตั้งนายตำรวจในบังคับบัญชาไป
ช่วยราชการและทำการสอบสวนคดีภายในเขตอำนาจของอธิบดีกรม
ตำรวจได้ด้วยตามคำพิพากษาฎีกาที่ ๒๔๗/๒๔๘๘

(๖). การที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยซึ่งไม่มีอำนาจ
สอบสวนคดีตามกฎหมายสั่งให้นายพันตำรวจโท หลวงแผ้วพาดชนกับ
นายพลตำรวจตรีพระพิริยชนคดีเป็นหัวหน้าพนักงานสอบสวนนั้น เป็น
คำสั่งภายในที่นายตำรวจ ๒ นายนี้ได้รับราชการเป็นนายตำรวจชั้นคิ-
บาส ถ้าเป็นคดีที่อยู่ในเขตอำนาจของนายตำรวจชั้นคิบาสแล้ว นาย
ตำรวจทั้ง ๒ นายย่อมมีอำนาจที่จะสอบสวนได้ตามกฎหมายรัฐมนตรี
ว่าการกระทรวงมหาดไทยในฐานะผู้บังคับบัญชากรมตำรวจย่อมสั่งให้
ปฏิบัติการภายในขอบเขตของกฎหมายโดยจะให้นายตำรวจที่มีอำนาจ
สอบสวน ซึ่งมีตัวอยู่หลายคนทำการสอบสวนแต่บางคน หรือให้คน
ใดเป็นหัวหน้ารับผิดชอบก็ย่อมทำได้ด้วย

(๗). พระราชกฤษฎีกาจัดวางระเบียบราชการกรมตำรวจใน
กระทรวงมหาดไทย พ.ศ. ๒๔๘๘ อันเป็นกฎหมายที่ใช้ในขณะมีการ
สอบสวนคดีนี้ได้จัดตำรวจชั้นคิบาสไว้ในราชการบริหารส่วนกลางคือ
ราชการบริหารทั่ว ๆ ไปในราชอาณาจักรไม่จำกัดเขตต์

(๘). หากจะถือว่าเขตพื้นที่รับผิดชอบของตำรวจชั้นคิบาสมี
เพียงใดไม่ได้จำกัดว่าเป็นข้อเท็จจริงที่ศาลไม่จำเป็นต้องรับรู้เหมือนข้อกฎหมายตามคำพิพากษาฎีกาที่ ๓๘๒๗/๒๔๘๒ ข้อนี้จึงถูกได้บรรยายมาใน

ฟ้องแจ้งชัดว่าพนักงานสอบสวนกองตำรวจสันติบาลได้สอบสวนแล้ว เมื่อจำเลยมิได้ปฏิเสธหรือโต้แย้งก็ต้องสันนิษฐานว่าพนักงานสอบสวน ได้ทำการสอบสวนตามอำนาจและหน้าที่โดยชอบด้วยกฎหมายตามคำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๓๒๓๙/๒๔๘๓ และ ๔๘๘/๒๔๘๘ ทั้งปรากฏตามคำให้การของนายพลตำรวจตรี พระพิริยชนกคดีด้วยว่าตำรวจสันติบาล กอง ๒ มีอำนาจสอบสวนคดีอาญาทั่วไป ดังนั้นตำรวจสันติบาลจึงมีอำนาจสอบสวนคดีอาญาทุกชนิดรวมทั้งคดีนี้ด้วย

(๙). นายพลตำรวจตรี พระพิริยชนกคดี และนายพันตำรวจโท หลวงแก้วพาดชนได้รับการแต่งตั้งจากทางราชการให้เป็นนายตำรวจสันติบาลอยู่แล้ว จึงต้องถือว่าเป็นการสอบสวนโดยชอบด้วยกฎหมาย การที่มัทหารและพลเรือนมาฟังการสอบสวนอยู่ด้วยไม่ทำให้การสอบสวนต้องเสียไป อนึ่งถึงหากจะมีผู้ไม่มีอำนาจสอบสวนมาร่วมช่วยก็ได้ทำการสอบสวนอยู่ในความรับผิดชอบของพนักงานสอบสวนผู้มีอำนาจ การสอบสวนนั้นจึงเป็นอันชอบด้วยกฎหมายตามคำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๔๕/๒๔๘๐

(๑๐). พระราชบัญญัติกำหนดเวลายังผู้ต้องหาในกรณีที่ต้องหาว่าปลงพระชนม์พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พ.ศ. ๒๔๘๓ ยังผลเพียงให้ยังผู้ต้องหาไว้เนิ่นนานต่อมาเท่านั้น เป็นคนละเรื่องกับการสอบสวนซึ่งอาจทำได้ ถึงแม้กำหนดเวลายังตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้หมดไปแล้วก็ตาม

(๓๑). พ้องของโจทก์มิใช่พ้องเคลือบคลุมและเป็นพ้องที่ตามมาต
เข้าใจข้อหาได้พอควรแล้ว เท่าที่ได้ดำเนินการสอบสวนพิจารณา จำเ
ย คงต่อสู้คดีทุกแห่งทุกมุมจนจำเริญจำนวนอันแสดงว่าเข้าใจข้อหาของโจทก์
เพียงพอแล้ว

(๓๒). การที่ศาลดำเนินการพิจารณาระหว่างที่จำเญยังไม่มี
ทนายแก้ต่างครบถ้วน เป็นโดยจำเญกระทำให้ขาดทนายเองเพื่อประวิง
คดี จึงไม่เป็นการผิดกฎหมาย

(๓๓). การไปเฝ้าเสนาบดีสมเด็จพระราชชนนี ณ ประเทศลัต
เวียแลนด์นั้นตามกฎหมายศาลจะทำการสืบพยานนอกศาล ณ ที่ใดก็ได้
การไปสืบพยานนอกราชอาณาจักรถ้าประเทศที่จะผ่านเข้าไปกระทำการ
สืบพยานไม่ขัดข้องแต่ก็ยอมไปทำการสืบพยานได้

(๓๔). การที่โจทก์นำสืบว่าจำเญได้สมัครกับนายปรีดี พนม
ยงค์ และเรือเอกวัชรชัย ชัยสิทธิเวชกระทำการปลงพระชนม์ต้นเกล้า
ต้นกระหม่อมนี้ บุคคลทั้งสองหาได้ตกเป็นจำเญด้วยไม่ยอมไม่เป็น
การผูกมัดตัวจริงไปถึง จึงไม่ควรนำมาพิจารณา เว้นแต่จะเกี่ยวกับ
ประเด็นเฉพาะหน้าซึ่งจะหักล้างไม่ได้

(๓๕). สำหรับพระที่นั่งบรมพิมานมีทางให้คิดได้เป็นสองทาง
เท่า ๆ กันว่าผู้ร้ายจะเข้าไปกระทำการได้โดยยากยิ่งหรือเกือบไม่ได้ก็ได้
หรือว่าถ้าผู้ร้ายจะเข้าไปกระทำโดยแยบคายเพราะได้เบาะแสดีอยู่แล้วก็
เป็นเรื่องที่อาจเป็นไปได้ ดังนั้นตามสภาพของสถานที่เกิดเหตุจึงอาจมีผู้

ร้ายดอบกระทำการปลงพระชนม์ก็ได้ หรือเกิดจากการกระทำของ
พระองค์ท่านเองก็ได้

(๑๖). การตรวจพิสูจน์พระแสงปืนทางเคมีของกรมวิทยา-
ศาสตร์ โดยอาศัยไนไตรท์ (NITRITE) เป็นหลักฐาน แม้จะคาด
อาญาจะเต็มได้ในหลักวิชาที่ได้ตรวจพิสูจน์ทดลองจนได้ผล แต่เพราะ
เป็นของใหม่ที่เพิ่งกระทำมาใช้เป็นหลักฐานในคดี ซึ่งมีเหตุกระทบกระ
เทือนความไม่แน่นอน จึงไม่อาจรับรองว่าถูกต้องตรงกับความเป็นจริง
โดยไม่อาจผิดพลาด แต่ก็ไม่ใช่ประจักษ์ที่รับฟัง

(๑๗). การตรวจสืบค้นทางฟิสิกส์พบว่าได้เกิดมีดินมียูภายใน
ในถ้ำถ้องพระแสงปืนของกตางตั้งแต่วันเสด็จสวรรคตแล้ว และนี้
มากเกินไปที่ควรจะเป็นสำหรับปืนที่เพิ่งยิงเป็นครั้งสุดท้ายในวันเสด็จ
สวรรคต

(๑๘). หัวกระสุนปืนซึ่งนายชิต สิงห์เสนี จำเลย นำเจ้าหน้าที่
ตำรวจตรวจพบในพระยุฏฐ์ตรงรอยขาดนั้นน่าจะไม่ใช่หัวกระสุนปืนที่
ผ่านกระโหลกพระเศียร เพราะถ้าผ่านจริงก็ควรจะมีหรือเยินกว่าที่
ปรากฏนั้น และปลดออกกระสุนปืนที่นายชิต สิงห์เสนี จำเลย เก็บได้ใน
พระวิสูตรก็น่าจะไม่ใช่ปลดออกกระสุนปืนที่สกัดออกมาจากปืนในขณะที่ยิง
กระสุนนัดที่ผ่านกระโหลกพระเศียร

(๑๙). ท่าทางพระบรมศพในขณะแรกที่สวรรคตพบว่าอยู่ใน
ท่าบรรทมหงายตามธรรมดา มีผ้าคลุมพระองค์แต่พระอุระถึงพระบาท

พระกรทั้งสองข้างเหยียดทอดไปตามพระวรกายนอกผ้า ไม่มีลักษณะ
แข็งเกร็งและเปะปะ

(๒๐). ในเรื่องคาตาเวอริคส์บัคซ์นั้น ศาสดาจารย์รับฟังใน
หลักวิชาว่าถ้าเล็ดลอดวรรคตเพราะทรงกระทำพระองค์เองก็ควรจะมีอา-
การคาตาเวอริคส์บัคซ์ แต่มีข้อสงสัยเกี่ยวกับเบซัสแตงเกดีย์ว่าจะ
ถูกทำลายไปพร้อมกับคอเทกส์ด้วยหรือไม่ จึงยังรับฟังเป็นการแน-
นอนลงไปทีเดียวว่าต้องมีคาตาเวอริคส์บัคซ์ดังที่พยายามใจทักขินันไม่
สู้กันนัก

(๒๑). โดยดำฟังแต่จะข้ออาจจะเห็นว่ายังมีความไม่แน่นอนที่
เคยอยู่ทั้งนั้น โดยมีช่องทางที่อาจผิดพลาดได้แม้ไม่มากนักย่อยต่าง ๆ
กัน แต่เมื่อนำเหตุแต่ละข้อมาประกอบซึ่งกันและกันแล้วช่องทางที่คิด
ว่าอาจจะผิดพลาดไปในทางใดในเหตุหนึ่งอีกเหตุหนึ่งก็เข้ามาคำนวน
ให้แน่นอนขึ้น

(๒๒). เหตุใดเหตุหนึ่งใน ๓ เหตุซึ่งไม่อาจรับฟังเป็นที่แน่นอน
ลงไปได้นั้น ศาสดาจารย์อุปมาเหมือนด้ายเล็ก ๆ ๓ เส้น แต่ละเส้นไม่
สามารถทานน้ำหนักของอิฐแผ่นหนึ่งได้ แต่เมื่อนำด้าย ๓ เส้นนั้นมา
พันเป็นเกลียวรวมกันเข้าก็กลายเป็นด้ายใหญ่เส้นหนึ่งที่สามารถทานน้-
หนักของอิฐแผ่นนั้นได้เป็นอย่างดีชนิด เหตุ ๓ ประการนั้นเมื่อพิจารณาให้
แล้วก็ไม่เห็นทางว่าจะเป็นไปได้หรือผิดพลาดอย่างไร ความระแวง
สงสัยใด ๆ ก็ไม่มี

(๒๓). เพราะฉะนั้นศาลอาญาจึงฟังว่าพระแสงปืนของกลางไม่ใช่ปืนที่ทำให้สวรรคต ตลอดจนหัวกระสุนและปลอกกระสุนก็ไม่ใช่ และความสันนิษฐานย่อมเกิดขึ้นทันทีว่าการสวรรคตมิได้เกิดจากการทรงกระทำของพระองค์

(๒๔). ในส่วนของพระองค์ไม่ได้ความเลยว่าด้นเกล้าฯ กระหม่อมต้องทรงประจักษ์ชัดของหมองพระทัย หรือสาเหตุอันใดถึงกับจะทรงปลงพระชนม์พระองค์เอง

(๒๕). ตามที่โจทก์นำสืบว่าได้มีการล้มคบคิดกันที่บ้านพลเรือตรีกระแฉัง ปวาทะนาถิน ศรัยทุธเดนี้ เพื่อกระทำการปลงพระชนม์ด้นเกล้าฯ กระหม่อมนั้นศาลอาญาคำหาญพยานชุดนี้ว่าเชื่อฟังเป็นหลักฐานยืนยันเอาความผิดแก่จำเลยคนใดไม่ได้

(๒๖). ศาลอาญาฟังว่านายเจดีย์ว ปทุมรัตน์ จำเลยเป็นคนฝึกฝืนนิติศรกับนายปรีดี พนมยงค์ และนายเจดีย์ว ปทุมรัตน์ จำเลยได้พบกับพันเอกประพันธ์ กุฎพิจิตรว่าด้นเกล้าฯ กระหม่อมจะไม่ได้เสด็จ ทั้งภวที่นายเจดีย์ว ปทุมรัตน์ จำเลย ต้องออกจากตำแหน่งราชเลขาการในพระองค์นั้นไม่ได้เป็นไปโดยความสมัครใจ แต่เป็นเพราะปฏิบัติคนไม่เห็นที่พอพระราชหฤทัยและไม่โปรดที่จะให้ครองตำแหน่งสืบต่อไป

(๒๗). ศาลอาญาเห็นว่าเพียงแต่นายเจดีย์ว ปทุมรัตน์ จำเลยฝึกฝืนนิติศรกับนายปรีดี พนมยงค์ นั้นไม่จำเป็นว่าคนหนึ่งทำ

ความผิดอะไรแต่อกคนหนึ่งที่ตั้งใจชดชอบจะต้องร่วมกระทำด้วยเสมอ
ไป จะต้องมียุติฐานพยานแสดงว่าได้ร่วมกระทำด้วยกันอย่างไรและ
ที่ไหนให้เป็นกิจจะลักษณะ ข้อที่พูดกับพันเอกประพันธ์ กุฎพิจิตร
อาจเป็นได้หลายนัยและบางที่ก็อยู่ในวิสัยของใคร ๆ ที่จะพูดกันได้เสมอ
ส่วนการที่นายเจดีย์ว ปทุมรัตน์ จำเลย ต้องพ้นจากหน้าที่นั้นศาลอาญา
ไม่คิดว่าจะก่อความคุมคามอันรุนแรงจนถึงมุ่งหมายทำลายล้างพระชนม-
ชีพ แม้จะรวมพฤติการณ์เหล่านี้เข้าด้วยกันก็ยังไม่พอที่จะเอาความผิดแก่
นายเจดีย์ว ปทุมรัตน์ จำเลย

(๒๘). ตามที่โจทก์นำสืบถึงเรือเอกวัชรชัย ชัยสิทธิ์เวช ว่า
ในตอนเช้าของวันศุกร์ที่ ๘ นาฬิกา ได้นำรถยนต์ไปลงที่
กระทรวงการต่างประเทศจน ๘ นาฬิกา มีผู้เห็นเดินอยู่แถวหน้าโรง
ละครหลังพระที่นั่งบรมพิมาน เมื่อเสด็จบนดงแล้วมีผู้เห็นลงบันได
พระที่นั่งบรมพิมานชั้นล่างด้านหลังไปอย่างรีบร้อนผิดธรรมดาอันศาล
อาญาเห็นว่าจะเชื่อฟังได้หรือไม่เป็นเรื่องตกหนักอยู่กับเรือเอกวัชรชัย
ชัยสิทธิ์เวช จะฟังมาผู้กล่าวว่าได้ร่วมทำผิดด้วยกันนายชิต สิงห์เสนี
และนายบุญชัย ปัทมศรีน จำเลย ไม่ได้ เพราะจะต้องอาศัยพฤติการณ์
ของจำเลยคนใดว่าเพียงพอที่จะฟังเอาผิดได้หรือไม่ ถ้าเพียงพอก็ไม่
จำต้องเหลียวแลถึงพยานชุดนี้ ถ้าไม่เพียงพอพยานชุดนี้ก็ช่วยให้ชน
ไม่ได้

(๒๙). ตามที่โจทก์นำสืบว่าเคยมีผู้ว่าจ้างและนำนายดี หรือ

ใช้คนฉลาดไหวพริบศาลอาญาเห็นว่าไม่มีพฤติการณ์เป็นหลักฐานให้
ฟังว่าได้รู้เห็นร่วมมือกับผู้ร้าย

โดยเหตุดังกล่าวศาลอาญาพิพากษานายชิต ดังเหล่นั้น จำเลย
มีความผิดตามกฎหมายลักษณะอาญามาตรา ๘๘ ตอนสอง ซึ่งบัญญัติ
โทษไว้เป็นเอกอุกฤษฏ์สถานเดียว คือให้ประหารชีวิต กับยังมีความผิด
ฐานดัดแปลงเปลี่ยนแปลงกระสุนปืนของกลางโดยกล่าวเท็จแก่เจ้าหน้าที่เพื่อ
ช่วยเหลือผู้กระทำความผิดให้พ้นอาญาตามกฎหมายลักษณะอาญามาตรา
๓๕๔ ด้วย แต่เป็นการกระทำความผิดอันเนื่องอยู่ในการรู้เห็นร่วมมือกับผู้
กระทำการปลงพระชนม์ ไม่พึงแยกกระทำความผิดโทษอีก จึงให้ลงโทษนาย
ชิต ดังเหล่นั้น จำเลย ตามกฎหมายลักษณะอาญามาตรา ๘๘ ตอนสอง
เพียงบทเดียวโดยให้ประหารชีวิตนายชิต ดังเหล่นั้น จำเลยที่ ๒ ส่วน
นายเจดีย์ว ปทุมวงศ์ จำเลยที่ ๓ กับนายบุญย์ บัณฑิตวิน จำเลยที่ ๓
คดียังไม่ถึงหลักฐานให้พอฟังว่าได้ร่วมมือกระทำความผิดด้วยดังข้อหา ให้
ยกฟ้องโจทก์ เฉพาะที่เกี่ยวแก่จำเลยคู่นี้และปล่อยตัวไป

โจทก์อุทธรณ์ว่าหลักฐานพยานโจทก์ที่เกี่ยวกับนายเจดีย์ว ปทุม-
วงศ์ จำเลยที่ ๓ และนายบุญย์ บัณฑิตวิน จำเลยที่ ๓ มีเหตุฟังได้
มั่นคงว่าได้สมัครร่วมคิดกันกับพวกกระทำความผิดตามฟ้อง ขอให้
ลงโทษจำเลยทั้งสองนี้ด้วย นายชิต ดังเหล่นั้น จำเลยที่ ๒ อุทธรณ์ว่า
คดีไม่มีเหตุที่จะฟังว่านายชิต ดังเหล่นั้น จำเลย มีมติดินใด ๆ ในข้อ
กล่าวหาของโจทก์ขอให้ยกฟ้อง

ศาลอุทธรณ์ได้ออกนั่งฟังพนักงานอัยการโจทก์และทนายจำเลย
 แถลงการณ์ด้วยวาจา และประชุมตรวจพยานคดีแล้ว ก่อนที่ศาล
 อาญาจะไปสู่การวินิจฉัยข้อเท็จจริงตามที่โจทก์กล่าวหา ศาลอาญา
 ได้วินิจฉัยข้อเท็จจริงของจำเลยอันเป็นปัญหาข้อกฎหมายเกี่ยวกับความ
 สมบูรณ์ของการสอบสวน และกระบวนการพิจารณาที่ศาลอาญาได้ดำเนิน
 ไปแล้วว่าเป็นการชอบอย่างไรแต่โดยที่ศาลอาญาได้กล่าวความตอน
 หนึ่งว่าการวินิจฉัยปัญหาข้อกฎหมายความจริงจำเลยมิได้หยิบยกขึ้น
 โต้แย้งมาก่อนเลย ต่อพิจารณาเสร็จจึงมีคำสั่งแล้วจึงได้แดงเป็นการ
 คัดฟ้องขึ้นมาโดยอ้างเหตุต่าง ๆ ฝ่ายโจทก์ก็ย่อมไม่อยู่ในฐานะที่จะ
 ชี้แจงแสดงหลักฐานได้ แต่เพราะเป็นปัญหาข้อกฎหมายซึ่งถ้าฟังได้ดัง
 ฝ่ายจำเลยว่านั้นแล้ว ฟ้องของโจทก์อาจต้องตกไป ศาลอาญาจึง
 วินิจฉัยให้ ความข้อนี้นายชิต สิงห์เสนี จำเลย คัดค้านมาในอุทธรณ์
 หลายประการ ซึ่งศาลอุทธรณ์ได้พิเคราะห์คำพิพากษาศาลอาญาโดย
 ละเอียดแล้ว เห็นว่าศาลอาญาได้ตระหนักหน้าที่ของศาลในข้อกฎหมาย
 ที่เกี่ยวกับความสมบูรณ์บริบูรณ์คดีอยู่ ศาลอาญาหาได้ละเลยหน้าที่อัน
 ควรต้องกระทำตามกฎหมายอย่างใดมิได้ นำเสียตายที่ฝ่ายจำเลยเอง
 ไม่พยายามแย้งพยานข้อต่อสู้เสียบ้างเช่นอำนาจของตำรวจสันติบาลซึ่ง
 ทำหน้าที่สอบสวนกรณีนี้ จึงคงด้วยข้อสันนิษฐานว่าพนักงานสอบสวน
 ได้ทำการสอบสวนตามอำนาจและหน้าที่โดยชอบด้วยกฎหมายดังที่
 ศาลฎีกาได้พิพากษาเป็นแบบอย่างไว้หาไม่แล้วปัญหาข้อนี้จะเป็นปัญหา

ที่น่าคิดมิใช่น้อย

อย่างไรก็ดีสำหรับปัญหาที่ผ่านมาแล้ว ศาลอาญาก็ได้พยายามวินิจฉัยให้ตามที่จำเลยแถลงบิตข้อจำนวนแทบทุกข้อกระทงความ ซึ่งนายชิต ถึงหนึ่ง จำเลย ก็คงพอใจอยู่บ้างจึงได้รับรองมาในอุทธรณ์ว่าจำเลยมิได้ประสงค์ถือเอาข้อกฎหมายเป็นข้อสำคัญในการต่อสู้คดี การที่ได้เสนอข้อกฎหมายขึ้นมามีผลเป็นการเสนอตามกระบวนการความที่ ได้มีการพิจารณาในศาลยุติธรรมเท่านั้น และในที่สุดนายชิต ถึงหนึ่ง จำเลย ได้ทำความเข้าใจให้แก่ศาลอุทธรณ์ว่าในส่วนของข้อกฎหมายที่ขอให้ศาลอุทธรณ์วินิจฉัยนั้น เจตนารมณ์ของนายชิต ถึงหนึ่ง จำเลย มีเพียงต้องการให้ได้เป็นไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๓๘๕ ซึ่งมีความว่าข้อกฎหมายทั้งปวงอันคู่ความอุทธรณ์ร้องอ้างอิงให้แสดงไว้โดยชัดเจนในฟ้องอุทธรณ์ แต่ต้องเป็นข้อที่ได้ยกขึ้นว่ากันมาแล้วในศาลชั้นต้น

ก่อนอื่นศาลอุทธรณ์ขอทำความเข้าใจไว้ว่าอันข้อกฎหมายที่ศาลอาญายกเหตุผลขึ้นอ้างอิงไว้นั้น ศาลอุทธรณ์จะเห็นด้วยทั้งหมดหรือไม่ก็ตาม ถ้าเมื่อญความข้อนั้นไม่อาจทำให้คดีเสร็จจำนวนไปได้แล้ว และจำเลยไม่ได้กล่าวมาในอุทธรณ์ให้ชัดศาลอุทธรณ์ก็จะไม่รับฟังชั้นวินิจฉัยอีก เพราะวิธีการต่อสู้ของจำเลยบางอย่างก็ได้ยอมรับเอาเพื่อประโยชน์ของจำเลยเหมือนกัน จึงเป็นอันถือได้ว่าหากจะเป็นข้อกฎหมายที่ไม่เกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยดังทำนบบัญญัติไว้ในตอนสอง

ของมาตรา ๑๘๕ แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ส่วนที่
 นายชิต สิงห์เสนี จำเลย ที่ว่ายังเห็นมีข้อขัดแย้งนั้นมิได้ระบุให้ชัดประ-
 การใดบ้าง นายชิต สิงห์เสนี จำเลย กล่าวมาในอุทธรณ์ว่าบรรดา
 ข้อกฎหมายที่ได้เสนอให้ศาลอาญาพิจารณานั้น มีข้อสำคัญอยู่ข้อหนึ่ง
 ที่ศาลอาญามิได้หยิบยกขึ้นวินิจฉัยคือ คณะอภิรัฐมนตรีอื่นเป็นสถาบัน
 แรกซึ่งได้ตั้งขึ้นตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๒๔๘๐ หลังรัฐประหารว่ามี
 มูลฐานที่จะรับนับถือว่าได้แต่งตั้งขึ้นโดยชอบด้วยกฎหมายหรือไม่

ความข้อนี้สำคัญยิ่งยวดเพราะตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณา
 ความอาญา มาตรา ๓๒๐ ห้ามมิให้พนักงานอัยการยื่นฟ้องคดีใดต่อ
 ศาลโดยมิได้มีการสอบสวนในความผิดนั้นก่อน และพนักงานผู้ที่จะ
 ทำการสอบสวนได้ก็ต้องเป็นพนักงานสอบสวนซึ่งมีอำนาจตามกฎหมาย
 มิฉะนั้นแล้วคดีนั้นอาจจะเสร็จไปโดยข้อกฎหมายไม่จำเป็นต้องพิจารณาข้อ
 เท็จจริงต่อไป ทั้งนี้เป็นปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญเหตุ
 ฉะนั้นเพื่อความเข้าใจดีควรจะได้ทราบการเป็นมาของรัฐธรรมนูญตาม
 ลำดับเสียก่อนแล้วจึงจะวินิจฉัยความถูกต้องได้เหมาะสม พร้อมกันนั้น
 ก็ควรจะต้องทราบถึงการก่อตั้งสถาบันแรกหลังรัฐประหารคืออภิรัฐมนตรี
 ซึ่งได้ตั้งขึ้นตามรัฐธรรมนูญชั่วคราว พ.ศ. ๒๔๘๐ และการตั้ง
 รัฐบาลซึ่งอภิรัฐมนตรีคณะนั้นได้แต่งตั้งขึ้นด้วยถ้าไม่ผิดให้มีฐานะเป็น
 รัฐบาลตามกฎหมายแล้วก็จะกระทบกระเทือนถึงการบรรจุนายดำรงจ
 บางคนให้กลับเข้ารับราชการและการแต่งตั้งเจ้าพนักงานเพอปฏิบัติงาน

ตามหน้าที่ซึ่งบังคับไว้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

เบื้องต้นขอกล่าวถึงรัฐธรรมนูญก่อน รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับแรก พ.ศ. ๒๔๗๕ กำหนดให้มีสภาเดี่ยวแต่สภาผู้แทนราษฎร ต่อมานายปรีดี พนมยงค์ ซึ่งขณะนั้นดำรงตำแหน่งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ได้ปรึกษากับนายควง อภัยวงศ์ นายกรัฐมนตรีก่อนแล้วจึงปรึกษาหารือกับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ ๒ พร้อมกับคณะผู้ก่อการขอพระราชทานรัฐธรรมนูญตกลงกันขอให้สภาผู้แทนราษฎรตั้งกรรมาธิการขึ้นคณะหนึ่งเพื่อพิจารณาค้นคว้าตรวจสอบว่ารัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๒๔๗๕ สมควรได้รับการปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติมอย่างไรเพื่อให้เหมาะสมกับสถานการณ์ของบ้านเมือง เมื่อสภาผู้แทนราษฎรได้พิจารณาและแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญเรียบร้อยแล้ว สภาผู้แทนราษฎรได้พิจารณาเป็นการดำริชอบริบรื้อแล้วตั้งเกณฑ์ถ่วงถ่วงระหม่อมจึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตรารัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๒๔๘๘ ขึ้นใช้แทนรัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๒๔๗๕

รัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๒๔๘๘ ได้เปลี่ยนแปลงหลักการใหม่โดยกำหนดให้มีรัฐสภาประกอบด้วยพฤฒสภาและสภาผู้แทน พฤฒสภาประกอบด้วยสมาชิกที่ราษฎรเลือกตั้งมีจำนวนแปดสิบคน แต่มีบทเฉพาะกาลเป็นพิเศษว่าในวาระเริ่มแรกพฤฒสภาประกอบด้วยสมาชิกพฤฒสภาประกอบด้วยสมาชิกซึ่งองค์การเลือกตั้งสมาชิกพฤฒสภาได้แต่งตั้งขึ้น อันความป็นสมาชิกพฤฒสภานี้ต่อไปได้มีบทบาทเกี่ยวข้องกับ

กรณีสวรรคตด้วย ส่วนสภาผู้แทนประกอบด้วยสมาชิกที่ราษฎรเลือก
 ตามกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทน ในวาระเริ่มแรก
 สภาผู้แทนประกอบด้วยสมาชิกซึ่งราษฎรเลือกตั้งตามพระราชกฤษฎีกา
 ดำเนินการเลือกตั้งผู้แทนราษฎร พ.ศ. ๒๔๘๘ เมื่อวันที่ ๒๖ ตุลาคม
 ๒๔๘๘ กับให้ดำเนินการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนเพิ่มจำนวนขึ้นอีก
 โดยถือเกณฑ์จำนวนราษฎรหนึ่งแสนคนต่อสมาชิกผู้แทนหนึ่งคนรายการ
 ละเอียดอย่างอื่นไม่จำเป็นต้องกล่าวในที่นี้

เพื่อความเข้าใจข้อเท็จจริงขึ้น ขอยกรัฐธรรมนูญฉบับต่อไป
 กล่าวภายหลัง ขึ้นเห็นสมควรกล่าวถึงนายกรัฐมนตรีซึ่งตาม
 รัฐธรรมนูญ ๒ ฉบับก่อนปรากฏดังนี้

(๑) พระยามโนปกรณนิติธาดา เป็นนายกรัฐมนตรีเมื่อวันที่
 ๒๘ มิถุนายน ๒๔๗๕ พ้นจากตำแหน่งวันที่ ๒๐ มิถุนายน ๒๔๗๖.

(๒) พระยาพหลพลพยุหเสนา เป็นนายกรัฐมนตรีเมื่อวันที่
 ๒๓ มิถุนายน ๒๔๗๖ พ้นจากตำแหน่งวันที่ ๓๖ ธันวาคม ๒๔๗๗.

(๓) จอมพลแปลก พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรีครั้งแรก
 เมื่อวันที่ ๓๖ ธันวาคม ๒๔๗๗ พ้นจากตำแหน่งวันที่ ๓ สิงหาคม ๒๔๘๗.

(๔) พันตรีทอง อภัยวงศ์ เป็นนายกรัฐมนตรีครั้งแรกเมื่อวันที่
 ๓ สิงหาคม ๒๔๘๗ พ้นจากตำแหน่งคราวอุปนายอมแพ้งครามเมื่อ
 วันที่ ๓๗ สิงหาคม ๒๔๘๗.

(๕) นายทวี บุญยเกษตร เป็นนายกรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๓๓ ถึง

หาคม ถึง วันที่ ๓๗ กันยายน ๒๔๘๗.

(๖) หม่อมราชวงศ์เด่น ปราโมช เป็นนายกรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๓๗ กันยายน ๒๔๘๘ ระหว่างนั้นได้เกิดอันตรายต่อเจ้านิวัติพระนคร และโดยที่สภามุแทนราษฎรชุดที่ให้ความไว้วางใจแก่คณะรัฐมนตรีคณะนี้ได้สิ้นสุดลงตามพระราชกฤษฎีกายุบสภามุแทนราษฎร พ.ศ. ๒๔๘๘ และได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้พันตรีทอง อภัยวงศ์ เป็นนายกรัฐมนตรีสืบแทนตามประกาศพระบรมราชโองการ ถึงวันที่ ๓๓ มกราคม ๒๔๘๘ หม่อมราชวงศ์เด่น ปราโมช จึงพ้นจากตำแหน่ง.

(๗) พันตรีทอง อภัยวงศ์ เป็นนายกรัฐมนตรีครั้งที่สอง เมื่อวันที่ ๓๓ มกราคม ๒๔๘๘ และต้องพ้นจากตำแหน่ง เมื่อวันที่ ๒๕ มีนาคม ๒๔๘๘ เนื่องจากแพะแค้นเดียวในสภามุแทน เกี่ยวกับพระราชบัญญัติลดค่าครองชีพ จึงกราบถวายบังคมลาออก.

(๘) นายปรีดี พนมยงค์ เป็นนายกรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๒๕ มีนาคม ๒๔๘๘ แล้วกราบถวายบังคมลาออก เมื่อได้เกิดอันตรายต่อเจ้านิวัติพระนคร แต่ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้เป็นนายกรัฐมนตรีต่อไป จึงพ้นจากหน้าที่เมื่อวันที่ ๒๓ สิงหาคม ๒๔๘๘.

(๙) พลเรือตรีถวัลย์ ชำรงนาวาสวัสดิ์ เป็นนายกรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๒๓ สิงหาคม ๒๔๘๘ ระหว่างที่ดำรงตำแหน่งอยู่นั้นคณะทหารได้กระทำการรัฐประหารสำเร็จ เมื่อวันที่ ๘ พฤศจิกายน ๒๔๘๘ เป็นเหตุให้พลเรือตรีถวัลย์ ชำรงนาวาสวัสดิ์ ต้องพ้นจากตำแหน่งไป.

ในการรัฐประหารนั้นได้มีการตรารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) ลงวันที่ ๙ พฤศจิกายน ๒๕๑๐ ซึ่ง อันตนเองเป็นเหตุให้เกิดปัญหาข้อกฎหมายกระทบถึงการสอบเลื่อนกรณีดังกล่าว

ประการต้น ขณะเมื่อถึงเกิดอำนาจกระหม่อมเล็ดจัสวรรคต และ
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้เสด็จขึ้นทรงราชย์สืบราชสันตติวงศ์นั้น
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวยังทรงพระเยาว์อยู่ จะทรงบริหารพระราช-
การไม่ได้ รัฐสภาจึงได้ลงมติตั้งคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ขึ้น
ประกอบด้วยพระเจ้านบรมวงศ์เธอ กรมขุนชัยนาทนเรนทร (ต่อมาทรง
เถื่อนเป็นกรมพระ) เป็นประธานกับพระยามานวราชเสวี โดยมีข้อ
ตกลงว่าการลงนามในเอกสารราชการนั้น ให้ผู้สำเร็จราชการแทน
พระองค์ทั้งสองเป็นผู้ลงนามตามประกาศของประธานรัฐสภา ลงวันที่
๓๐ มิถุนายน ๒๔๗๗ แต่รัฐธรรมนูญ (ฉบับชั่วคราว) พ.ศ. ๒๔๗๐
ซึ่งอ้างว่าได้กระทำในพระปรมาภิไธยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวโดย
คณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ มีกรมขุนชัยนาทนเรนทรลงพระนาม
พระองค์เดียว พระยามานวราชเสวีหาได้ลงนามด้วยไม่ ส่วนผู้รับ
สนองพระบรมราชโองการเป็นจอมพล ป. พิบูลสงคราม ผู้บัญชาการ
ทหารแห่งประเทศไทย รัฐธรรมนูญฉบับนั้นประกาศ ณ วันที่ ๙ พฤศจิกายน
พ.ศ. ๒๔๗๐ ได้เปิดขึ้นหลักการบ้าง คือ ให้รัฐสภาประกอบด้วยวุฒิสภา
และสภาผู้แทน วุฒิสภาประกอบด้วยสมาชิกที่พระมหากษัตริย์ทรง

เลือกตั้งจำนวนเท่าใดมาชิกสภาผู้แทน สภาผู้แทนประกอบด้วยสมาชิก
ที่ราษฎรเลือกตั้ง ตามกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้ง สมาชิกสภาผู้แทน
นอกจากนี้ยังมีหลักการใหม่เพิ่มขึ้นใหม่อภิรัฐมนตรีเป็นตำแหน่งประจำ
ห้านาย เป็นผู้บริหารราชการในพระองค์และถวายคำปรึกษาแก่พระ-
มหากษัตริย์ การตั้งนายกรัฐมนตรี ประธานคณะอภิรัฐมนตรีเป็นผู้
ลงนามรับสนองพระบรมราชโองการ และตามมาตรา ๘๖ บังคับไว้ว่าบท
กฎหมายพระราชหัตถ์เลขาและพระบรมราชโองการใดอันเกี่ยวกับราช-
การแผ่นดิน ต้องมีรัฐมนตรีคนหนึ่งลงนามรับสนองพระบรมราชโองการ.

ในวันเดียวกับที่ประกาศใช้รัฐธรรมนูญ (ฉบับชั่วคราว) นั้น
ได้มีประกาศแต่งตั้งอภิรัฐมนตรีขึ้นโดยอาศัยความตามมาตรา ๘ และ
มาตรา ๑๕ ของรัฐธรรมนูญ (ฉบับชั่วคราว) ให้พระเจ้าบรม-
วงศ์เธอกรมขุนชัยนาทนเรนทรเป็นประธานอภิรัฐมนตรี พระวรวงศ์
เธอพระองค์เจ้าธานีนิวัต, พลโท พระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าอดงกฎ,
พระยามานวราชเสวี, พลเอก อุดม อุดมเดชจรัส เป็นอภิรัฐมนตรี
ประกาศฉบับนี้อ้างว่าได้กระทำในพระปรมาภิไธยพระบาทสมเด็จพระ-
เจ้าอยู่หัวเช่นเดียวกัน ส่วนผู้รับสนองพระบรมราชโองการ คือ “รั้ง-
ดิศ กรมขุนชัยนาทนเรนทร, ธานีนิวัต, อดงกฎ, พระยามานวราชเสวี,
อดุม อุดมเดชจรัส” ทั้งนี้หาปรากฏไม่ว่าทั้งห้าท่านนี้รับสนองพระ-
บรมราชโองการในฐานะใด.

อนึ่ง โดยที่ตามมาตรา ๑๐ ของรัฐธรรมนูญ (ฉบับชั่วคราว)

นายพันตำรวจโทหลวงแผ้วพาดชน เป็นหัวหน้าพนักงานสอบสวนแทน
นายพันตำรวจเอกเหนือ อาชูปุตร หลังจากนั้นรัฐมนตรีว่าการกระทรวง
มหาดไทยโดยอนุมัติคณะรัฐมนตรีได้มีคำสั่งบรรจุนายพลตำรวจตรีพระ
พินิจชนคดี ให้กลับเข้ารับราชการและแต่งตั้งให้เป็นหัวหน้าพนักงาน
สอบสวนกรณีตำรวจคนนั้นแล้ว.

เพื่อให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้นพอที่จะปรับกับข้อกฎหมายซึ่งจะวินิจฉัยต่อไป
ศาลอุทธรณ์เห็นสมควรนำข้อเท็จจริงที่ประจักษ์โดยแน่นอนมาบรรยาย
ไว้ ณ ที่นี้ด้วย ตามรัฐธรรมนูญ (ฉบับชั่วคราว) แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับ
ที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๕๑ มาตรา ๕๕ ทวิ. ได้กำหนดให้มีสภาร่างรัฐธรรมนูญ
ขึ้นประกอบด้วยสมาชิกซึ่งมีคุณสมบัติต่าง ๆ กันรวม ๔๐ นาย ทำ
หน้าที่ร่างรัฐธรรมนูญฉบับถาวรให้แล้วเสร็จภายใน ๑๘๐ วัน นับแต่
วันที่ได้ทำการเลือกตั้งสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญเสร็จสิ้น แล้วส่งไป
ยังรัฐสภาปรึกษาว่าจะให้นำทูลเกล้าถวายพระมหากษัตริย์ลงพระปรมา
ภิไธยพระราชทานให้เป็นรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยหรือไม่ ใน
กรณีที่รัฐสภาลงมติไม่ให้นำร่างรัฐธรรมนูญขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายก็ตาม
หรือพระมหากษัตริย์ไม่ทรงลงพระปรมาภิไธยให้ใช้ภายในกำหนด ๑๘๐
วันก็ตาม ให้มีสภาร่างรัฐธรรมนูญเพื่อร่างรัฐธรรมนูญขึ้นใหม่ และ
ดำเนินการต่อไปจนกว่าจะได้มาซึ่งรัฐธรรมนูญถาวร ที่ประชุมรัฐสภา
ได้ประชุมปรึกษาเมื่อวันที่ ๗ กรกฎาคม ๒๕๕๑ ดำเนินการเลือกตั้ง
สมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญเสร็จสิ้นแล้ว จึงได้ทรงพระกรุณาโปรด

เกล้าฯ ให้เปิดชำระร่างรัฐธรรมนูญในวันที่ ๑๒ เดือนเดียวกัน และเสร็จ
 ตั้งแต่ณ วันที่ ๒๕ ธันวาคม ๒๔๙๑ จึงได้ส่งร่างรัฐธรรมนูญไปยัง
 รัฐสภา ซึ่งรัฐสภาได้พิจารณาเห็นชอบด้วย ทั้งพระมหากษัตริย์ก็ได้
 ทรงพระราชวิจารณ์ และทรงพระราชดำริเห็นพ้องตามมติของรัฐสภา
 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พ. ศ. ๒๔๙๒) จึงได้ใช้แทนรัฐ-
 ธรรมนูญ (ฉบับชั่วคราว) พ. ศ. ๒๔๙๐ นับต่อมาตั้งแต่วันที่ ๒๓
 มีนาคม ๒๔๙๒ ต่อมาวันที่ ๖ ธันวาคม ๒๔๙๔ ก็ได้มีประกาศพระ-
 บรมราชโองการให้ใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับลงวันที่
 ๓๐ ธันวาคม ๒๔๙๕ พร้อมทั้งรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมว่าด้วยนาม
 ประเทศ พ. ศ. ๒๔๙๒ รัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมว่าด้วยบทเฉพาะ
 กาก พ. ศ. ๒๔๙๓ ตั้งแต่วันที่ ๒๙ พฤศจิกายน ๒๔๙๔ ไปพลางก่อน
 แล้วให้สภาผู้แทนราษฎรปรึกษากันดำเนินการปรับปรุงเพื่อให้เป็นหลัก
 กถารแห่งประศาสน์วิธีต่อไป ทั้งนี้โดยคณะบริหารประเทศชั่วคราว
 เป็นผู้รับผิดชอบของพระบรมราชโองการ.

ในด้านการปรับปรุงรัฐบาลตามวิถีทางของรัฐธรรมนูญหลังรัฐ-
 ประหาร วันที่ ๙ พฤศจิกายน ๒๔๙๐ นั้น ปรากฏว่านายทอง อภัยวงศ์
 ได้เป็นนายกรัฐมนตรี ตั้งแต่วันที่ ๓๐ พฤศจิกายน ๒๔๙๐ จนถึงวันที่
 ๘ เมษายน ๒๔๙๑ จึงพ้นจากตำแหน่ง แล้วจอมพลแปลก พิบูลสงคราม
 ก็ได้เป็นนายกรัฐมนตรี คราวที่สอง เมื่อวันที่ ๘ เมษายน ๒๔๙๑ ตลอด
 มา.

ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญและการแต่งตั้งคณะรัฐมนตรีตามรัฐธรรมนูญนั้น ๆ เป็นมาด้วยประการฉะนี้ ถ้าดับกดไปจะได้พิจารณาปัญหาข้อกฎหมายปรับกับข้อเท็จจริงตามที่นายชิต ดังเหล่านี้อำเภยอุทธรณ์ยื่นขอให้ศาลอุทธรณ์วินิจฉัย โดยอ้างว่าศาลอาญาหาได้วินิจฉัยให้ไม่ ซึ่งศาลอุทธรณ์ก็ได้กล่าวมาแล้วว่าประเด็นข้อนี้สำคัญยิ่งนัก จึงจะได้วินิจฉัยต่อไป

ก่อนอื่นพึงเข้าใจว่า การปฏิวัติกับการรัฐประหารนั้นแตกต่างกันในสาระสำคัญ คือ การปฏิวัติเป็นการเปลี่ยนแปลงซึ่งมีผลให้เกิดความคิดเรื่องรัฐใหม่เข้าแทนที่ความคิดเรื่องรัฐเดิม ส่วนการที่จะจัดการให้ความคิดเปลี่ยนแปลงนั้นเป็นไปในวิถีทางใด กล่าวคือจะใช้กำลังหรือไม่, จะทำให้เกิดปั่นป่วนในทางการเมืองหรือไม่ หรือเพียงแต่ได้เปลี่ยนแปลงไปโดยระบียบเรียบร้อยยอมไม่สำคัญทั้งนั้น การจัดการเปลี่ยนแปลงตัวผู้ครองรัฐและระเบียบการปกครองรัฐใหม่จึงไม่เพียงพอที่จะทำให้เกิดว่าเป็นการปฏิวัติ ข้อสำคัญอยู่ที่ว่าจะต้องมีการเปลี่ยนแปลงความคิดในเรื่องรัฐด้วย เช่น เปลี่ยนจากสมบูรณาญาสิทธิราชมาเป็นประชาธิปไตย เป็นต้น ส่วนการรัฐประหารเป็นการเลิกตั้งผู้ถืออำนาจโดยใช้กำลัง หรือการเลิกตั้งผู้กุมอำนาจโดยไม่มีการต่อสู้โดยบุคคลอื่น ทั้งนี้ต้องไม่ใช่เป็นการเปลี่ยนแปลงความคิดเรื่องรัฐหรืออำนาจแห่งรัฐแต่ประการใด.

ตามที่กล่าวมานี้เป็นลักษณะของการปฏิวัติและรัฐประหาร แต่

ความประสงค์ของกฎหมายและผลในทางกฎหมายย่อมเป็นไปในทำนองเดียวกัน กล่าวคือ ในทางกฎหมายนิติที่เกี่ยวกับการปฏิบัติหรือรัฐประหารเป็นสิ่งที่มิชู้ไม่ได้ ผู้กุมอำนาจและผู้ฝ่าฝืนระบอบใดระบอบหนึ่ง ย่อมถือว่า การปฏิบัติหรือรัฐประหารเป็นความผิดต่อกฎหมายและไม่ต้องด้วยทำนองคลองธรรม คราวใดผู้กุมอำนาจยังมีอำนาจอยู่คราวนั้นผู้กระทำการต่อต้านรัฐจะต้องถูกจับมาลงโทษฐานกบฏหรือฐานขัดคำสั่งเจ้าพนักงานตามกฎหมายแล้วแต่กรณี.

เพื่อที่จะไม่ต้องเสี่ยงภัยในการถูกจับมาลงโทษ ก็ต้องมัดเบ้าดังที่ไม่พอใจโดยวิธีทางที่ชอบด้วยกฎหมาย คือ ทำภายในกรอบแห่งกฎหมายที่ใช้อยู่ในขณะนั้น และใช้เครื่องมือที่กฎหมายให้ไว้ในขณะนั้น เช่นการตั้งคณะพรรคการเมืองถ้ากฎหมายอนุญาตให้ตั้งได้ หรือการสมัครเป็นผู้แทนราษฎรและพยายามหาเสียงข้างมากสนับสนุน แต่โดยที่การกระทำเช่นนั้นไม่มีทางสำเร็จได้เสมอไป เพราะกฎหมายที่ใช้อยู่ในเวลานั้นเป็นอุปสรรค เช่นการปกครองตามหลักคอมมิวนิสต์ซึ่งไม่ยอมฟังความเห็นและความต้องการของประชาชน ๆ จึงต้องการปฏิวัติเพื่อให้ได้มาซึ่งระบอบเสรีประชาธิปไตย ดังนั้นก็ต้องยอมรับนับถือว่าสมควรอยู่.

อุทาหรณ์ดังกล่าวนี้เป็นเหตุผลในทางธรรมจรรยาอันเป็นวิสัยของมนุษย์ที่จะต้องรู้จักป้องกันตัว ตามที่เคยปรากฏมาแต่การปฏิบัติหรือรัฐประหารมักเกิดขึ้นโดยรวดเร็ว เมื่อสำเร็จราชูรก็ถือเป็นข้อ

เท็จจริงที่เกิดขึ้นแล้ว และต่อมาก็นิยมรับรองว่าเป็นฐานะที่ชอบด้วยกฎหมาย เช่นยอมรับรองผู้ครองรัฐใหม่ว่าเป็นผู้ครองรัฐที่ถูกต้องตามกฎหมาย เป็นต้น ดังนั้นจึงมีหลักกฎหมายรัฐธรรมนูญว่า รัฐบาลใหม่ใด ๆ ที่ได้ชัยชนะแล้วและได้กุมอำนาจแห่งรัฐไว้ในกำมือและเป็นที่หวังได้ว่าจะกุมอำนาจนั้นต่อไปในภายภาคหน้า จะต้องถือว่ารัฐนั้นเป็นผู้กุมอำนาจที่ชอบด้วยกฎหมาย อีกนัยหนึ่งอาจกล่าวได้ว่า จะปฏิเสธไม่ยอมรับรองอำนาจของรัฐที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองใหม่นี้ว่า ไม่เป็นอำนาจแห่งรัฐตามหลักกฎหมายรัฐธรรมนูญหาได้ไม่ การได้อำนาจของรัฐมาจะโดยชอบด้วยกฎหมายหรือไม่ ไม่เกี่ยวข้องกับสภาพแห่งรัฐอย่างใด รัฐไม่อาจตั้งอยู่ได้โดยปราศจากอำนาจแห่งรัฐ ทั้งนี้ที่อำนาจเดิมได้ถูกจำกัดขึ้นโดยอำนาจใหม่ก็จะเข้ามาเสริมแทนที่.

พร้อมกับเวลาที่รัฐบาลใหม่ได้รับอำนาจแห่งรัฐ รัฐบาลใหม่ย่อมมีอำนาจออกกฎหมายใหม่ กฎหมายหรือข้อบังคับที่ตราขึ้นนี้มีผลเช่นเดียวกับกฎหมายอื่น ๆ ซึ่งสำคัญติธรรมและเจ้าพนักงานฝ่ายปกครองย่อมต้องผูกมัดอยู่กับกฎหมายนี้.

ในส่วนของรัฐธรรมนูญเพื่อที่จะแสดงว่า ผู้ก่อการปฏิวัติหรือรัฐประหารได้กุมอำนาจได้อย่างถาวร และอำนาจโดยพฤตินัยได้กลายเป็นอำนาจโดยนิตินัยแล้ว ผู้ก่อการปฏิวัติหรือรัฐประหารอาจทำได้โดยตั้งรัฐธรรมนูญเกี่ยวกับอำนาจที่จะครอบครองรัฐในเวลาที่

ไป จะเป็นโดยออกรัฐธรรมนูญใหม่ทั้งฉบับหรือแก้ไขรัฐธรรมนูญเดิมเพื่อให้เป็นฐานที่ตั้งแห่งอำนาจของรัฐ หรือยกเลิกรัฐธรรมนูญที่บัญญัติถึงอำนาจของรัฐเดิมซึ่งจะทำให้อำนาจที่สอดคล้องกฎหมายอีกต่อไป และเป็นการแสดงให้เห็นว่าในทางกฎหมายผู้กุมอำนาจเดิมได้หมดไปแล้ว ทั้งนี้เป็นหลักในทางกฎหมายเพื่อป้องกันการลงดั้ยในกาตข้างหน้าเท่านั้น ตามที่กล่าวมาข้างต้นนี้พึงสังเกตว่าอำนาจการออกกฎหมายซึ่งได้เปลี่ยนมือมายังผู้ก่อการปฏิวัติหรือรัฐประหาร ดำรงไม่ได้เกิดมาจากรัฐธรรมนูญที่ออกภายหลังนั้น.

ส่วนข้อบังคับหรือเหตุการณ์ที่เป็นอยู่ระหว่างทำการปฏิวัติหรือรัฐประหาร บางทีรัฐบาลใหม่จะออกกฎหมายให้ถือว่าข้อบังคับและเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นแล้วเป็นการสอดคล้องกฎหมาย แต่ตามทฤษฎีไม่เป็นสิ่งจำเป็นนัก เพราะเมื่อผู้ก่อการปฏิวัติหรือรัฐประหารยึดอำนาจของรัฐได้แล้วย่อมมีอำนาจออกกฎหมายได้ในตัว ถึงแม้ผู้ก่อการปฏิวัติหรือรัฐประหารจะไม่ได้บัญญัติกฎหมายว่าข้อบังคับและเหตุการณ์ที่แล้วมาสอดคล้องกฎหมาย ก็ต้องยอมรับว่าเจตนาเช่นนั้นอยู่จริง และผู้ก่อการปฏิวัติหรือรัฐประหาร ได้แสดงเจตนาออกมาโดยปริยายซึ่งเพียงพอที่จะถือว่าเป็นกฎหมายได้ในระหว่างเวลาดังกล่าว หักข้อห้ามกฎหมายเดิมไม่ว่าจะเป็นรัฐธรรมนูญหรือกฎหมายอื่น การปฏิวัติหรือรัฐประหารไม่ทำให้ต้องเลิกไป จะถูกยกเลิกก็เมื่อรัฐบาลหรือองค์นิติบัญญัติออกกฎหมายใหม่ให้ยกเลิกเท่านั้น.

หลักเกณฑ์ของกฎหมายเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญนี้ จึงต้องพิจารณาข้อเท็จจริงตามที่กล่าวข้างต้นเปรียบกับข้อกฎหมายว่าชอบหรือไม่เพียงใด เพราะการรัฐประหาร เมื่อวันที่ ๘ พฤศจิกายน ๒๕๕๐ ปราบกฏดังนี้

(๑) หลักฐานใดอันเกี่ยวกับราชการแผ่นดินตามมติของรัฐสภา จะต้อง^{๕๕}มีทั้งกรมพระชัยนาทนเรนทร กับพระยามานวราชเสวี ทรงพระนามและลงนามด้วยกันจึงจะเป็นอันใช้ได้ แต่รัฐธรรมนูญ (ฉบับชั่วคราว) พ.ศ. ๒๕๕๐ มีกรมพระชัยนาทนเรนทรทรงลงพระนามพระองค์เดียว.

(๒) ผู้รับสนองพระบรมราชโองการในรัฐธรรมนูญ (ฉบับชั่วคราว) คือ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ซึ่งอ้างว่าเป็นผู้บัญชาการทหารแห่งประเทศไทยนั้น นายชิต สิงหเสนี จำเลย คัดค้านว่าตำแหน่ง^{๕๖}นี้ได้มีในทำเนียบของทางราชการ.

(๓) รัฐธรรมนูญ (ฉบับชั่วคราว) มาตรา ๘๖ บัญญัติว่าบทกฎหมายพระราชหัตถ์เลขาและพระบรมราชโองการใด อันเกี่ยวกับราชการแผ่นดินต้องมีรัฐมนตรีคนหนึ่งลงนามรับสนองพระบรมราชโองการ แต่ประกาศแต่งตั้งอภิรัฐมนตรีเมื่อวันที่ ๘ พฤศจิกายน ๒๕๕๐ มีแต่บรรดาผู้ที่ได้รับแต่งตั้ง^{๕๗}ตนเองลงนามรับสนองพระบรมราชโองการ.

ศาลอุทธรณ์ได้พิจารณาโดยถ้อยถนอกระบวนความแล้ว จึงอยู่ขณะเกิดรัฐประหาร เมื่อวันที่ ๘ พฤศจิกายน ๒๕๕๐. รัฐบาตที่ชอบ

ด้วยกฎหมายเวลานี้ คือ รัฐบาลคณะพลเรือตรี ถวัลย์ ชำรงนาวา-
 สวัสดิ์ นายกรัฐมนตรี ถ้าเหตุที่จะเกิดรัฐประหารก็เพราะไม่มีทาง
 ดำรงไว้ได้ด้วยการขัดแย้งที่ไม่พอใจโดยวิถีทางที่ชอบด้วยกฎหมาย
 ความคิดที่คงมีการเปลี่ยนแปลงโดยทำรัฐประหารปรากฏในรัฐธรรมนูญ
 (ฉบับชั่วคราว) ว่าประชาชาติตกอยู่ในภาวะวิกฤตการณ์ ประชา-
 ชนพลเมืองได้รับความลำบากเดือดร้อน เพราะขาดอาหาร ขาดเครื่อง
 นุ่งห่มและขาดแคลนสิ่งอื่นนานัปการ เครื่องบริโภคน้ำและอุปโภคทุกอย่าง
 มีราคาสูงขึ้นกว่าแต่ก่อนเป็นอันมาก เป็นเหตุให้เกิดความเดือดร้อน
 ในศีลธรรมอย่างไม่เคยมีมาแต่กาลก่อนขึ้นในประชาชน บรรดาผู้บริ-
 หารราชการแผ่นดินและสภาไม่ว่าจะดำเนินการแก้ไขสิ่งที่ไม่ดีให้กลับเข้า
 สู่ภาวะอย่างเดิมได้ การดำเนินการของรัฐบาลและการควบคุมราชการ
 บริหารของรัฐสภา เพื่อมุ่งหมายที่จะช่วยกันแก้ไขให้ดีขึ้นตามวิถีทาง
 ที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. ๒๔๘๘ นั้นไม่ประสพผลดีโดย
 แม้แต่น้อย เป็นการผิดหวังของประชาชนทั้งประเทศและตรงกันข้าม
 กลับทำให้เห็นว่า การแก้ไขทุกอย่างเป็นเหตุที่ทำให้ประเทศชาติทรุด
 โทรมลงเป็นลำดับ ถ้าจะคงปล่อยให้ไปเป็นไปตามยถากรรมก็จะนำมา
 ซึ่งความหายนะแก่ประเทศชาติอย่างไม่มีสุดสิ้น จนถึงกับว่าจะไม่ดำรง
 อยู่ในภาวะอันควรแก่ความเป็นไทยต่อไปอีกได้ ราษฎรไทยส่วนมาก
 ผู้สนใจต่อการปรับปรุงด้วยทหารของชาติ ได้พร้อมใจกันกราบบังคมทูล
 ขอให้เลิกใช้รัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๒๔๘๘ และใช้รัฐธรรมนูญ (ฉบับ

ชั่วคราว) แทน.

ดังนั้นจะเห็นว่ามูลเหตุของการรัฐประหารคราวนั้นได้มีอยู่ และ
รัฐบาลคณะพลเรือตรี ถวัลย์ ชำรงนาวาสวัสดิ์ นายกรัฐมนตรีไม่
สามารถควบคุมสถานการณ์ต่อต้านผู้ก่อการรัฐประหารให้พ่ายแพ้ได้
ทั้งไม่อาจใช้อำนาจบริหารไม่ว่าด้วยประการใด ๆ จึงเป็นอันว่ารัฐบาล
เดิมปราศจากอำนาจแห่งรัฐแต่ถึงกับไม่อาจคงอยู่ต่อไปได้ ทั้งนี้ที่
อำนาจของรัฐบาล คณะพลเรือตรี ถวัลย์ ชำรงนาวาสวัสดิ์ นายก-
รัฐมนตรีได้ถูกจำกัดอำนาจใหม่ซึ่งเกิดเพราะการรัฐประหารจึงเข้ามา
สรวมแทนที่ ข้อเท็จจริงได้ประจักษ์ต่อมาว่าราษฎรได้ยอมรับนับถือว่า
การรัฐประหารนั้นเป็นการชอบตามธรรมจรรยา เพราะฉะนั้นพร้อมกัน
นั้นผู้ก่อการรัฐประหารจึงย่อมมีอำนาจออกกฎหมายรวมทั้งรัฐธรรมนูญ
ได้ด้วยและไม่มีปัญหาอันใดอำนาจนั้นย่อมเกิดขึ้นก่อนรัฐธรรมนูญ
และโดยที่ข้อเท็จจริงซึ่งไม่อาจโต้แย้งเป็นอย่างอื่นพึงได้สันนิษฐานว่ารัฐธรม-
นูญ (ฉบับชั่วคราว) ได้ออกสืบเนื่องมาจากการรัฐประหารคราวนั้น
การที่จะมีผู้ดำรงราชการแทนพระองค์ลงพระนามพระองค์เดียวหรือ
ตำแหน่งผู้บัญชาการทหารแห่งประเทศไทยจะมีอยู่ในทำเนียบราชการ
หรือไม่จึงไม่ใช่สาระสำคัญ เพราะความสำคัญอยู่ที่ว่ารัฐธรรมนูญ
(ฉบับชั่วคราว) ได้มีผู้ที่อยู่ในฐานะอันสมควรเชื่อถือได้ ได้ลงนาม
รับรองว่ารัฐธรรมนูญ (ฉบับชั่วคราว) นั้นได้ตั้งขึ้นเนื่องจากการ
รัฐประหาร

ส่วนการตั้งอภิรัฐมนตรีนั้นจริงอยู่มีได้มีรัฐมนตรีรับสั่งของพระ-

บรรณาธิกรณการตามทบทบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ (ฉบับชั่วคราว) แต่
การแต่งตั้งขอให้สังเกตว่าได้ทำในวันเดียวกับที่รัฐธรรมนูญ (ฉบับ
ชั่วคราว) ออกเป็นกฎหมาย และมีวันที่จะตั้งรัฐบาลใหม่ขึ้นเข้าไป
หนึ่งเมื่อพิจารณาที่รัฐธรรมนูญ (ฉบับชั่วคราว) นั้นแล้วก็จะเห็นได้
ว่าสถาบันแรกซึ่งควรจะได้ออกตั้งขึ้นเนื่องจากการรัฐประหารควรจะเป็น
อภิรัฐมนตรี ในระยะเวลาหัวเลี้ยวหัวต่อเช่นนั้นย่อมไม่ต้องสงสัยว่า
บุคคลซึ่งสมควรเป็นอภิรัฐมนตรีจะต้องไม่ใช่ฝ่ายต่อต้านหรือปรักถั
ของคณะก่อการรัฐประหาร และต้องเป็นผู้ที่คณะก่อการรัฐประหาร
ได้รับรองพฤติการณ์ยกย่องขึ้นไปให้อยู่ในเครือของการรัฐประหาร
เพราะฉะนั้นจึงต้องด้วยหลักกฎหมายรัฐธรรมนูญซึ่งศาลอุทธรณ์ได้
อธิบายไว้ข้างต้นว่าเป็นข้อบังคับหรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นระหว่างการ
รัฐประหารซึ่งคณะรัฐประหารได้แต่งตั้งออกโดยปริยายอันเพียงพอที่จะถือ
ว่าเป็นกฎหมายทำนองเดียวกันกับการก่อตั้งรัฐธรรมนูญ (ฉบับชั่วคราว)
ดังได้วินิจฉัยมาแล้ว

อนึ่งนอกจากที่กล่าวมานั้นยังปรากฏพฤติการณ์แจ้งชัดดังได้กล่าว
ข้างต้นอีกว่า รัฐบาลใหม่ที่ตั้งขึ้นหลังรัฐประหารโดยอาศัยรัฐธรรมนูญ
(ฉบับชั่วคราว) เป็นรากฐานนั้นได้ทำการบริหารตลอดมาโดยราบ
เรียบปราศจากการขัดแย้งอย่างอำนาจไม่ว่าจากฝ่ายใดถึง ๒ รัฐบาล
ก็อานะนายคง อภัยวงศ์ นายกรัฐมนตรีที่หนึ่ง กับคณะ จอมพล-
แปดก พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรีที่สอง และได้แต่งตั้งอีกว่าสามารถ

รักษาสถานการณ์ไว้ได้ด้วยความสงบและผาสุก แม้จะไม่ได้เป็น
 รัฐบาลที่เกิดขึ้นตามรัฐธรรมนูญฉบับก่อนก็เป็นเพียงชั่วขณะหนึ่ง แต่
 ในที่สุดก็เป็นรัฐบาลที่เกิดขึ้นถูกต้องตรงตามความเป็นจริงในเวลานั้น
 และในกาลต่อมา ตลอดเวลาช้านานข้อเท็จจริงพึงได้สนับสนุนว่ารัฐบาล
 ทั้งสองได้กุมอำนาจไว้ได้อย่างถาวรถึงกับสามารถตั้งสภาร่างรัฐธรรม-
 นูญขึ้นและได้มาซึ่งรัฐธรรมนูญฉบับถาวรด้วยความประสงค์ของการรัฐ-
 ประหารคราวนั้น และที่เป็นการมั่นคงแน่นอนยิ่งขึ้นก็คือเมื่อมีการตั้ง
 ตั้งสมาชิกวุฒิสภาตามประกาศพระบรมราชโองการ ณ วันที่ ๓๘ พฤศจิกายน
 ๒๔๘๓ พลเรือตรี ถวัลย์ ชำรงนาศาสตร์ดี นายกรัฐมนตรี
 ซึ่งพ้นจากตำแหน่งเพราะรัฐประหารก็ได้เข้าเป็นสมาชิกวุฒิสภาโดย
 คุชณิ์ สรุปรูปแล้วจึงเป็นอันว่าสถาบันทุก ๆ สถาบันเป็นต้นว่าคณะอภิ-
 รัฐมนตรี, คณะรัฐมนตรี, การบริหาร, แต่งตั้งข้าราชการอันเป็น
 ประเด็นสำคัญในคดีนี้โดยนิตินัยย่อมเป็นการถูกต้องและชอบด้วยประ-
 การทั้งปวง อันเป็นผลให้การสอบสวนกรณีสวรรคตสมบูรณ์ตาม
 กฎหมายด้วย

ถ้าดับถัดไปนี้จะได้อินิจฉัยข้อเท็จจริงตามที่โจทก์กล่าวหาต่อไป
 โจทก์นำสืบโดยแสดงหลักฐานพยานแวดล้อมกรณีว่าต้นเกล้าถันกระ-
 หม่อมได้เสด็จสวรรคตโดยถูกตอบปดงพระชนม์ แต่ด้วยเหตุที่มหา-
 เด็กห้องพระบรรทมซึ่งเป็นผู้ใกล้ชิดพระองค์และเหตุการณ์ ก็อนาย
 ชิต สิงหนะนี้ กับนายบุญชัย บัณฑริน จำเลย ได้ตกเป็นผู้ต้องหา

เสียแล้ว การนำสืบของโจทก์จึงต้องเป็นไปอย่างกว้างขวาง ซึ่งถ้า
มิได้ตรวจตราทบทวนประกอบกันและกันแล้วก็ดื้อพร่องหนึ่งว่าเป็นการสืบ
นอกเรื่องนอกประเด็น แต่เมื่อใดได้พิจารณาให้โดยตระหนักถึถ้วนแล้ว
จึงปรากฏว่าในคำพยานแต่ละคนย่อมมีข้อขัดข้องที่เป็นสาระทั้งนั้นมากบ้าง
น้อยบ้างแล้วแต่พยานอยู่ในฐานะเช่นไร ทั้งนี้เพื่อให้ศาลเห็นว่า
บุคคลซึ่งสัมพันธ์กันกระทำการปลงพระชนม์ต้นเกล้าต้นกระหม่อมนั้น คือ
จำเลยทั้งสามนั้นกับพรรคพวกที่ยังหลบหนีอยู่ซึ่งได้แก่นายปรีดี พนมยงค์
และเรือเอก วัชรชัย ชัยสิทธิเวช

โดยที่การเสด็จสวรรคตของต้นเกล้าต้นกระหม่อมเป็นปัญหาที่มณฑล
ถกเถียงอย่างตรงรอยกันไม่ได้มาตั้งแต่แรกเสด็จสวรรคตแล้ว ชำยังมีการ
พยายามกลบเกลื่อนเพื่อบิดผันแปรเปลี่ยนรูปเรื่องมิให้ตรงตามที่ควร
เป็นกว่าคดีจะมาถึงศาลจึงเต็มไปด้วยปัญหาที่สลับซับซ้อน ซึ่งถ้าศาล
อุทธรณ์จะทำคำพิพากษาโดยรวบรัดแล้วก็จะกลายเป็นว่าเป็นคดีที่ผิดแต่
ผลส่วนหนึ่งต้องจำนนหาไม่ หากปล่อยให้ฐานะคดีต้องเป็นเช่นนี้ไว้
ก็จะเป็นการกระทำที่ไม่สอดคล้องทำนองคลองวินิจนัยอุทธรณ์คดีอย่างยิ่ง
ซึ่งศาลอุทธรณ์ไม่อาจกระทำเช่นนั้นได้ และเพื่อที่คำพิพากษาจะได้
สมบูรณ์จริง ๆ ถ้าจะพูดกันสั้น ๆ แล้ว สำหรับปัญหาเกี่ยวกับเทคนิค
ก็เกือบจะไม่เข้าใจกันทีเดียว นอกจากนั้นแล้วหน้าที่ของศาลยังจะต้อง
พิจารณาพยานหลักฐานเหล่านั้นให้เป็นไปตามกฎหมายด้วยในชั้นต้น
จึงจะได้พิจารณาก่อนว่าต้นเกล้าต้นกระหม่อมเสด็จสวรรคตเพราะอะไร

เป็นประเด็นข้อค้นก่อน

การปรากฏเป็นลำดับมาว่า^๕ บันของ กตาง กระบอกหนึ่งเป็นวัตถุ พยานสำคัญในคดี เฉพาะอย่างยิ่งเกี่ยวกับปัญหาเรื่องปฏิกริยาของ ในไตรภ^๖ และสนับสนุนที่โจทก์นำสืบแสดงไว้ประกอบกับเหตุที่รับรอง กันว่า^๗ บันกระบอก^๘ เป็นพระแสงของ^๙ ดันเกล้า^{๑๐} ดันกระหม่อม^{๑๑} ซึ่งมีผู้ทูลเกล้าฯ ถวาย ในระหว่างเสด็จพระราชดำเนินนิวัติประเทศไทยครั้ง สุดท้ายหลังมหาสงครามโลก จึงสมควรนำบรรดาข้อเท็จจริงที่เกี่ยวข้อง มาประมวลกล่าวไว้โดยละเอียดเพื่อความเข้าใจก่อนที่จะวินิจฉัย ประเด็นแต่ละข้อซึ่งคู่ความอุทธรณ์และกล่าวแก้ในชั้น

ฐานพิจารณาคงพึงเป็นยุติได้ว่า^{๑๒} คอนเข้าวันที่เสด็จสวรรคตเวลา ประมาณ ๘ นาฬิกาเศษ หลังจาก^{๑๓} เสด็จขึ้น^{๑๔} ดั้ง^{๑๕} ในห้องพระบรรทม ของ^{๑๖} ดันเกล้า^{๑๗} ดันกระหม่อม นายชิต สิงห์เสนี จำเลย ได้วิ่งไปกราบ ทูล^{๑๘} เสด็จพระราชชน^{๑๙} ซึ่งกำลังจะเสด็จออกจากห้องบรรทมของพระองค์ ท่านไปเสด็จพระกระยาหาร^{๒๐} เข้าว่า^{๒๑} พระเจ้าอยู่หัว^{๒๒} ยิง^{๒๓} พระองค์หรือ “ใน- หดวย^{๒๔} ยิง^{๒๕} พระองค์” อย่างหนึ่งอย่างใดในสองอย่าง^{๒๖} เสด็จพระราชชน^{๒๗} จึงทรงวิ่งไปยัง^{๒๘} ห้องที่ประทับของ^{๒๙} ดันเกล้า^{๓๐} ดันกระหม่อม^{๓๑} ทันท^{๓๒} มีผู้ตาม เสด็จ^{๓๓} จิต^{๓๔} ๆ ไปคือ นายชิต สิงห์เสนี จำเลย, นางสาวเนือง จินตคุต^{๓๕} ซึ่งเรียกกันว่า^{๓๖} พระพี่เลี้ยง^{๓๗} เนือง, พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว^{๓๘} และ นางสาวจรรยา ตะตะภ^{๓๙} ปรากฏว่า^{๔๐} ดันเกล้า^{๔๑} ดันกระหม่อม^{๔๒} ทรงอยู่ในท่า พระบรรทมหงายบนพระแท่นบรรทมภายในพระวิสูตรซึ่งยังทรงกางอยู่

พระเศียรทูนพระเขนย พระนาคตรงเห็นพระขนงซ้ายมีบาดแผล
 ๑ แห่ง พระโลหิตไหลนองไปยังพระเขนยและพระที่ พระเนตรหลับ
 พระวรกายมีกลุ่มพระบรรทมคดุมอยู่ตั้งแต่เห็นพระอรุณรุ่งไปจนถึง
 พระบาท พระกรทั้งสองข้างอยู่ภายนอกกลุ่มพระบรรทม ข้างพระกร
 ข้างซ้ายตรงระดับกับข้อพับมีพระแสงปืนของกลางวางอยู่ปลายกระบอก
 หันตรงไปทางพระบาท ด้ามไปทางพระเศียรเป็นปืนพกโคลท์ (COLT)
 แบบยู. เอส. อาร์มี ขนาด ๓๓ มิลลิเมตร อันเป็นปืนชนิดที่กองทัพ
 อเมริกันทำขึ้นเพื่อใช้ในการสงคราม เพื่อไม่ให้รอยนิ้วมือติดที่แห่งอื่น
 พระพิเตียงเหนือ จึงกดดู จึงใช้นิ้วมือ ๓ นิ้วจับพระแสงปืนตรงกลาง
 กระบอกจากช่องว่างไว้บนตูดเล็กซึ่งตั้งอยู่ชิดกับพระแท่นเบ้องพระเศียรข้างซ้าย
 ทัพพาพิลาเล็กตั้งอยู่ ขณะนั้นสมเด็จพระราชชนนีกำลังทรงพระกรรแสง
 ดึกอีกสองและพาดพระองค์ไปมาแทบไม่สว่างชา นายบศย์ บัณฑริน
 จำเริญ กล่าวว่ามีมองเห็นพระแสงปืนวางอยู่บนหลังตู้เช่นนั้น เกรง
 ว่าสมเด็จพระราชชนนีจะทรงคว่ำเอาพระแสงปืนไปทำอันตรายพระองค์
 เอง จึงกดตามเข้าไปหยิบแล้วนำไปเก็บไว้ในชั้นชักตู้ในห้องแต่งพระองค์
 เวลาใกล้ ๆ กัน นายชิต สิงห์เสนีย์ จำเริญ อ้างว่าเก็บปลอกกระสุน
 ๕ ที่ข้างข้างแล้วได้ใกล้ ๆ พระแท่นบรรทมภายในโครงพระวิสูตร จึง
 เอาไปรวมไว้กับพระแสงปืนของกลางในชั้นชักตู้ ครั้นเมื่อนายปรีดี
 พนมยงค์ เข้าไปยังพระที่นั่งบรมพิมาน และให้นายชิต สิงห์เสนีย์ จำเริญ
 เอาเหตุการณ์ที่รับรู้ได้เห็นให้ฟังต่อหน้าพระบรมวงศ์และข้าราชการชั้น

ผู้ใหญ่ซึ่งชุมนุมกันอยู่ ณ ที่นั้น นายชิต สิงห์เสนี จำเลย จึงได้นำ
 ดินซึ่งมีพระแสงปืนกับปลอกกระสุนที่กล่าวแล้วลงไปให้ดู ปรากฏ
 คอห่านท่านเห่านอนอยู่บนขนอยู่เหนือบรรจุกระสุน ๕ นัดที่ไม่มีรอย
 สับคงได้ไว้ในปืนและยังขึ้นอยู่ในปากต้องอีกนัดหนึ่งไม่มีรอยเก็บสับ
 เช่นเดียวกัน ครบวันที่ ๓๒ เดือนนั้นเวลา ๑๗ นาฬิกา เจ้าหน้าที่
 ตำรวจ คือ นายพันตำรวจโท ประสงค์ ติมอักษร และนายร้อยตำรวจ
 เอก พจนารถ จันทรสวรรณ์ ได้ทำการตรวจพระยี่ภู่ที่ต้นเกดด้าน
 กระหม่อมทรงพระบรรทมในขณะถูกกระสุนปืน โดยนายชิต สิงห์เสนี
 จำเลย เป็นผู้นำตรวจได้พบหัวกระสุนฝังอยู่ในพระยี่ภู่ตรงรอยขาดและ
 ดึงลงไปในพระยี่ภู่ประมาณ ๓ นิ้วฟุต เป็นหัวกระสุนโลหะสีทองแดง
 ขนาดวัดผ่าศูนย์กลางตอนต้นกระสุน ๑๑ มิลลิเมตร ยาว ๑.๖ เซนติเมตร
 รอยขาดที่กล่าวนี้มีเพียงด้านเดียวหาเหตุไม่ เจ้าหน้าที่ตำรวจได้บันทึก
 เป็นหลักฐานไว้ (หมายเลข ๘๕)

ผู้บังคับการตำรวจสันติบาลได้มีหนังสือที่ ๘๖๕/๒๔๘๘ ลงวันที่
 ๓๐ มิถุนายน ๒๔๘๘ (หมายเลข ๑๖) ถึงผู้บังคับการกองสอบสวน
 กตางนำส่งพระแสงปืนพร้อมของกลางที่พบในพระแท่นบรรทม ขอให้
 ทำการพิสูจน์เพื่อทราบผล & ประการด้วยกัน ผู้บังคับการกองสอบสวน
 กตางจึงขอให้ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะวิชาการอย่างนั้น ๆ ทำการพิสูจน์
 คือ

๑. ให้นายพันตำรวจโท เอ็จ ณ บ่อมเพ็ชร ผู้ชำนาญการพิสูจน์

หลักฐานของกรมตำรวจตรวจว่าปลอกกระสุนปืนซึ่งเก็บได้ในที่เกิดเหตุ เป็นปลอกที่ได้ยิงจากพระแสงปืนของกวางหรือไม่

๒. ขอให้กรมช่างแสงทหารบกตรวจว่าพระแสงปืนของกวางไก่อ่อนผิดปกติหรือไม่, ปลอกกระสุนซึ่งเก็บได้จากที่เกิดเหตุเป็นกระสุนชนิดเดียวกับกระสุนของกวางไข่หรือไม่, ลูกกระสุนของกวางเป็นลูกกระสุนชนิดเดียวกับปลอกกระสุนของกวางหรือไม่

๓. ขอให้กรมวิทยาศาสตร์พิสูจน์พระแสงปืนของกวางว่าได้ใช้ยิงมาแล้วหรือไม่ ถ้ายังแล้วในระยะเวลาที่มากน้อย

บรรดาข้อถามทั้งสามนี้ศาลอุทธรณ์เห็นสมควรกล่าวและวินิจฉัยถึงความเป็นข้อ ๓ ก่อน ส่วนข้อ ๒ ข้อจะได้วินิจฉัยตามลำดับภายหลัง

ผู้บังคับการกองดับสวณกลางได้มีหนังสือที่ ๓๓๐๒/๒๔๘๘ ลงวันที่ ๓๓ มิถุนายน ๒๔๘๘ (หมายเลข ๘๓) ถึงอธิบดีกรมวิทยาศาสตร์ คือ ดร. จ่าง รัตนวิทย์ นำส่งอาวุธปืน UNITED STATE PROPERTY หมายเลข M. 1911 a I U.S. ARMY ของบริษัท ITHACA CO, INC. เลขหมาย 2 C. 81459 ขนาด ๓๓ มิลลิเมตร ขอให้ตรวจว่าได้ใช้ยิงมาแล้วหรือไม่ ถ้าใช้แล้วยังยิงมาช้านานเพียงไร พระแสงปืนกระบอกนี้ได้ห่อกระดาษสีน้ำตาลคัตรามาเรียบร้อย ดร. จ่าง รัตนวิทย์ เห็นเป็นเรื่องสำคัญเกี่ยวแก่พระประมุขของชาติ จึงเรียกหลวงวิเชียรชาติการ หัวหน้ากองเคมีกับนายแพทย์ศิริ คิวยานนท์ หัวหน้าแผนกนิติเคมีไปร่วมในการแก้ห่อปืนนี้ด้วย แล้วมอบหมายให้นายแพทย์ศิริ คิวยานนท์ นำไปจัดการวิเคราะห์ทางเคมีโดย

มีข้อกำหนดว่าให้จัดทำด้วยตนเองโดยเฉพาะ เมื่อถึงเวลาจะตรวจ
 ปฏิบัติหรือดัดนิมในดำกตองให้แจ้งแก่ ดร. จ่าง รัตนรัต ทราบ
 เพื่อจะได้ไปควบคุมอยู่ด้วยในเวลาทดตอง

พอเวลา ๑๑.๓๐ นาฬิกา วันเดียวกัน นายแพทย์ศิริ คิวยานนท์
 ก็ได้ทำการพิสูจน์พระแสงปืนของกลางต่อหน้า ดร. จ่าง รัตนรัต แล้ว
 บันทึกผลของการพิสูจน์ไว้ในสมุด เอ. เค. ๑๒ (A.K.12) (หมาย
 เลข ๓๕) อันเป็นสมุดประจำตัวเพื่อเตือนความจำของนายแพทย์ศิริ
 คิวยานนท์ แล้วจึงจัดทำเป็นรายงานที่ B.D. ๓๗๒ (หมายเลข ๔๔)
 เสนอตามลำดับชั้นจนถึงอธิบดีกรมวิทยาศาสตร์มีความสำคัญตอนหนึ่ง
 ว่า “ผลของการวิเคราะห์ทางเคมีปรากฏว่าปืนของกลางรายนได้ใช้
 ยิงมาแล้ว ”

ดร. จ่าง รัตนรัต ได้ประชุมข้าราชการผู้ใหญ่ในกรมปลุกษา
 ทหารด้วยกันจะควรตอบหนังสือคำรวจไปทั้ง ๒ ข้อหรืออย่างไร พร้อม
 กันเห็นควรตอบไปแต่ข้อแรกข้อเดียว เพราะตามหลักวิชาข้อหลังยัง
 จะต้องตรวจตราทดตองเพื่อความแน่นอนต่อไปอีก อะไรที่ยังไม่แน่นอน
 ก็ไม่ควรจะบอกไป ดังนั้นกรมวิทยาศาสตร์จึงตอบไปยังผู้บังคับการ
 กองสอบสวนกลางโดยหนังสือที่ ๖๘๘/๒๔๘๘ ถึงวันที่ ๑๓ มิถุนายน
 ๒๔๘๘ ดังรายงานที่ ๖๘๘/๒๔๘๘ แต่ตงผลของการวิเคราะห์ทางเคมี
 ว่าพระแสงปืนของกลางได้ใช้ยิงมาแล้ว พร้อมกันได้แจ้งไปด้วยว่าการ
 ที่จะให้ทราบ ว่า “๑๓ ได้ใช้ยิงมาแล้วในระยะเวลาก็นานหน่อยนะ ”

เวดานกรมหาวิทยาลัยฯ ไม่เคืองมือและเคืองเท้าที่จะพิสูจน์ให้ทราบ
แน่นอนได้” ทั้งนี้โดยตกลงกันว่าถ้าตำรวจคิดใจต่อไปก็จะยอม
ถามเรงเราไป

แต่โดยเหตุที่ ^๕ดร. จำ รัตนวิทย์ เห็นว่าเป็นเรื่องสำคัญและ
ทางตำรวจคงจะสอบสวนอีก ^๕ทั้งเป็นปัญหาที่กรมวิทยาศาสตร์ไม่
เคยตรวจทดลองมาก่อนก็ใคร่จะทำการค้นคว้าทดลองให้เป็นประโยชน์
แก่ราชการกรมวิทยาศาสตร์อีกสถานที่หนึ่ง ^๕ดร. จำ รัตนวิทย์ จึงเชิญ
หายืม ^๕บ้นชนิดและขนาดเดียวกับของกลางมาใช้ยังแถวเก็บ ^๕บ้นทั้งไว้ใน
ระยะเวลาต่าง ๆ กันให้นายแพทย์ศิริ คิวยานนท์ ทำการทดลอง รวม
๓๑ ครั้ง ^๕ระหว่างวันที่ ๑๗ มิถุนายน ๒๔๘๘ ถึงวันที่ ๒๐ สิงหาคม ๒๔๘๘
พอดีกระทรวงการคลังขอโอนนายแพทย์ศิริ คิวยานนท์ ไปทำงานที่
โรงงานยาสูบ รายงานวิเคราะห์อย่างละเอียดจึงมีขึ้นได้ทำไว้

หลังจากกรมวิทยาศาสตร์หนึ่งติดต่อออกไปยังผู้บังคับการกอง
สอบสวนกลางแล้ว ฝ่ายตำรวจก็ได้ติดต่อสอบถามกรมวิทยาศาสตร์
เกี่ยวกับพระแสงปืนของกลางอย่างใดอีก ถึงหากการทดสอบของกรม
วิทยาศาสตร์ในระยะต่อมาจะสามารถลงความเห็นในเรื่องระยะเวลายิง
แล้วก็ตาม ดร. จำ รัตนรัศ ก็ไม่อาจออกไปให้เจ้าหน้าที่ตำรวจ
ทราบโดยอ้างว่าได้รับคำทักท้วงจากผู้ใหญ่มิให้แก่งเท้าหาเสีย่น แต่
กระนั้น ดร. จำ รัตนรัศ ก็ได้พยายามจัดทำรายงานการตรวจ
วิเคราะห์ในโทรศัพท์และดินิมที่ได้จากการยิงปืนพก COLT แบบ U.S.

ARMY ขนาด ๓๓ มิติเมตร ในระยะเวลาและลักษณะต่าง ๆ กันขึ้น
หมายเหตุวิเคราะห์ RE. ๒๗ (คำอธิบายเลข ๓๖) โดยอาศัยสมุด
เอ. เค. 12 ที่นายแพทย์ศิริ คิทยานนท์ บันทึกไว้เป็นหลัก

ต่อมาวันที่ ๘ พฤศจิกายน ๒๔๘๐ เวลาตกดินได้เกิดรัฐ-
ประหารปรากฏจากแถลงการณ์ของคณะรัฐประหารว่า เพื่อจะคัดค้าน
กรณีสวรรคตด้วยเหตุหนึ่ง เมื่อได้มีการตั้งรัฐบาลขึ้นใหม่โดยมีนาย
ควง อภัยวงศ์ เป็นนายกรัฐมนตรี และหลวงสินชาติโยธารักษ์ เป็น
รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยแล้ว หลังจากนั้น ๔-๕ วัน หลวง
สินชาติโยธารักษ์ ได้ถาม ดร. จ่าง รัตนวิทย์ ว่าเรื่องพิธีขึ้นเวลายัง
ของบ้านไปถึงไหนกัน ดร. จ่าง รัตนวิทย์ ตอบว่าทำเสร็จแล้ว แต่
ไม่ประสงค์จะให้ใครได้เพราะเรื่องค้างมาตั้ง ๒ ปีแล้ว หลวงสินชาติโยธา-
รักษ์ จึงสั่งให้ส่งไปยังผู้บังคับการกองสอบสอบสวนกลาง ดังนั้นอธิบดีกรม
วิทยาศาสตร์จึงมีหนังสือที่ ๒๓๘๓/๒๔๘๐ ลงวันที่ ๒๖ พฤศจิกายน
๒๔๘๐ (หมายเลข ๘๓) ถึงผู้บังคับการกองสอบสอบสวนกลางว่ากรม
วิทยาศาสตร์ได้ทำการทดลองยิงปืนแบบเดียวกับพระแสงปืนของกลาง
โดยมีภาวะต่าง ๆ กันเพื่อพิสูจน์เปรียบเทียบหาระยะเวลาการยิงอัน
ใกล้เคียงของพระแสงปืนแล้ว มีความเห็นว่าปืนหมายเลข ๒ C. 81459
ได้ใช้ยิงมาแล้วเป็นเวลาไม่น้อยกว่า ๘ วันนับถอยไปจากวันที่ ๓๓
มิถุนายน ๒๔๘๘ ซึ่งเป็นวันที่กรมวิทยาศาสตร์ได้รับปืนจากทางการ
ตำรวจ

ขณะนั้นเป็นเวลาที่เราได้ตั้งกรรมการขึ้นคณะหนึ่งเพื่อทำการ
 สอบสวนกรณีสวรรคตแล้ว ดร. จ่าง รัตนวิทย์ จึงถูกเรียกไปให้การ
 ที่กองตำรวจสันติบาลอยู่ ๒ วัน แต่พนักงานสอบสวนไม่สนใจจะเข้าใจ
 ถึงการทดสอบที่ให้การด้วยวาจา ดร. จ่าง รัตนวิทย์ จึงเสนอให้
 ไปดูการกระทำด้วยตาจะเข้าใจดี พนักงานสอบสวนเห็นด้วย จึง
 จัดการยืมบันทึกและแบบอย่างพระแสงปืนของกลางจากกรมคลังแล้ว
 ไปทำการทดสอบให้พนักงานสอบสวนดูโดยใช้ระยะเวลายิ่งต่าง ๆ กัน
 ปรากฏว่าได้ผลเป็นที่พอใจและเป็นการรับรองผลของการทดสอบครั้งแรก
 นั้นอีกสถานหนึ่งด้วย แล้ว ดร. จ่าง รัตนวิทย์ จึงรวบรวมจัดทำ
 เป็นรายงานขึ้นฉบับหนึ่ง (หมายเลข ๘๐) เรียกว่า “รายงาน
 เรื่อง” รายงานเรื่องการศึกษายุ่งเกี่ยวกับการพิสูจน์ระยะเวลาการยิงปืน
 โคดท์แบบ U.S. ARMY ขนาด ๓๓ มิลลิเมตร เปรียบเทียบกับปืน
 ของกลางในกรณีสวรรคต โดยเหตุที่ในการวินิจฉัยของศาลอุทธรณ์
 จำเป็นต้องกล่าวถึงหลักฐานที่เกี่ยวข้องเพื่อความเข้าใจและไม่ดับสน
 กัน จึงจะเรียกรายงานฉบับนี้ว่า “รายงานระยะเวลายิง” คงเรียก
 สุ่มด ๓๕ ว่า “สมุด เอ. เค. ๓๒” และรายงานการวิเคราะห์ไนโตรวิท
 หมายเลข ๓๖ ว่า “รายงาน ร. ๒๗”

ตามที่ศาลอุทธรณ์ได้หยิบยกข้อเท็จจริงเกี่ยวกับพระแสงปืนของ
 กลางขึ้นกล่าวโดยยืดยาวเช่นนั้น ก็เนื่องมาจากคำพิพากษาของศาลอาญา
 ถือว่าเป็นประเด็นสำคัญประการหนึ่ง ซึ่งทางฝ่ายจำเลยก็คงมีความคิด

เห็นเช่นเดียวกัน นายชิต ถึงหนึ่ง จำเลย จึงหยิบยกเหตุผลทั้งจาก คำพยานบุคคลและเอกสารขึ้นโต้แย้งคัดค้านมากมายหลายชั้นหน้าพิมพ์ ถ้าหากศาลอุทธรณ์จะรวบรัดคัดความให้สั้นก็ไม่อาจที่จะทำความเข้าใจ ให้ได้ว่าเหตุผลอันเกิดจากพระแสงปืนของกลางนั้นเป็นหลักฐานอันชอบ ที่จะรับฟังได้เพียงไรหรือไม่

ก่อนอื่นขอเสนอคำพิพากษาของศาลอาญาเฉพาะที่วินิจฉัยถึง ในไต่สวนได้เพียงแต่ใจความว่าหลักฐานในการตรวจวิเคราะห์ว่าบน กระบอกได้ใช้ยิงมาแล้วหรือไม่ อาจทราบได้จากการตรวจวิเคราะห์ ในไต่สวนว่ามีมากหรือน้อยเป็นประมาณถ้ามีมากก็แสดงว่าเพิ่งยิงมาเมื่อ เร็ว ๆ ในไต่สวนจึงยังไม่ทันสลายตัวไปได้มากถ้ามีน้อยหรือไม่ก็แสดง ว่าได้ยิงมานานแล้วในไต่สวนจึงสลายตัวไปเกือบหมดทีเดียว ในทาง หลักการหาคำหาไม่ได้ ส่วนในข้อที่ว่าผลของการตรวจวิเคราะห์ พระแสงปืน ของกลางเทียบกับการพิสูจน์ทดลองกับผลของการตรวจ พิสูจน์ที่ได้จัดทำกับบนกระบอกอื่นชนิดเดียวกันนั้นสมควรจะรับฟัง เพียงไร ศาลอาญาได้ยกการพิสูจน์ทดลองก่อนรัฐประหารตามที่ ปรากฏในสมุด เอ. เค. ๑๒ ขึ้นเป็นเหตุ อาทิกระบอกกระบอกที่ ๑๐๓๓๖๐ ที่ทำการยิงแล้ว นำมาทดลองในระยะ ๘ วันครึ่งหนึ่ง ๑๔ วันครึ่งหนึ่ง ปรากฏปฏิกิริยาของไนไตรท์ในระยะยี่สิบวันนับเกิด ขึ้นเร็วกว่าในระยะเร็วแต่ปฏิกิริยาของไนไตรท์ที่ดับสลายเร็วเป็นช้าหรือ ช้าเป็นเร็วก็เพียงเฉพาะรายต้องรายอันเป็นลุ่มน้อยที่สุด แต่ลุ่มมาก

มิได้สืบค้นเช่นนั้น นอกจากนั้นคำอธิบายยังยกเอาการที่มีได้ใช้เครื่อง
วัดความเข้มของสีในการตรวจวิเคราะห์ครั้งที่ ๑ ถึงครั้งที่ ๓ ให้เหมือนกับ
กับครั้งที่ ๔ ครั้งที่ ๕ เป็นเหตุ กล่าวความตอนหนึ่งว่าการอาศัยด้วย
ตาเปล่าแล้วบันทึกไว้ด้วยสำนวนภาษาต่างๆ กัน เช่นอ่อนบ้าง จางบ้าง
เร็ว ๆ บ้าง ดีดงตนขึ้นบ้าง บางแห่งว่าเกิดสีชมพูทันที บางแห่งว่า
สีชมพูเกิดขึ้นทันทีภายใน ๑ นาที อันเป็นถ้อยคำที่ยากแก่การจะ
เปรียบเทียบกันได้ว่าเข้มเหมือนกันหรือเหือดม่นต่ำกว่ากันเพียงใด จึงอาจ
ทำให้เข้าใจไขว่เขวไปได้ อีกประการหนึ่งการใช้บันทึกต่างกระบอบกัน
กันนี้ หรือสีภาวะของบันทึกนำมาตรวจวิเคราะห์ต่างกันก็ดี ตลอดจน
ดินฟ้าอากาศต่างกันก็ดี ก็อาจให้ผลต่างกันแม้จะว่าไม่ถึงมากก็ทำให้
ความแน่นอนหย่อนคลายเป็นธรรมดา ทั้งในการพิสูจน์ทดลองเพื่อ
ยืนยันผลซึ่งกระทำในครั้งที่ ๒, ๓, ๔, และ ๕. ก็หาได้กระทำกับพระแสง
บินของกวางทดลองไปพร้อมกันด้วยไม่ คำอธิบายจึงไม่อาจจะรับรอง
ว่าการตรวจพิสูจน์ทดลองด้วยการหาในไตร์ทราชนได้ถูกต้องตรงกับ
ความเป็นจริงโดยไม่อาจผิดพลาดไปได้เลย แต่ก็ไม่ใช่เรื่องที่จำเป็น

ส่วนอุทธรณ์ของนายชิต สิงห์เสนี จำเลย ที่ได้แย้งคำพิพากษา
คำอธิบายกับพยานของโจทก์นั้น มีข้อความยืดยาวมากซึ่งคำอุทธรณ์
จะได้พยายามพิจารณาข้ออุทธรณ์เหล่านั้นโดยรอบคอบให้ทุกข้อเท่าที่
เห็นว่าเป็นสาระสำคัญและจำเป็นต้องยกขึ้นวินิจฉัย ณ ที่นี้

อันต้นเหตุที่ทำให้เกิดการโต้เถียงกันเป็นการใหญ่ก็เนื่องจาก

หนังสือของกรมวิทยาศาสตร์ (หมายเลข ๘๐) ถึงผู้บังคับการกอง
 ด่านกลางอีกทั้งการแต่งตั้งออกเป็นรายงานตลอดจนยกยอคำของ
 พยานผู้ชำนาญแต่ระดับยืนยันว่าพระแสงปืนของกลางคงได้ยิงแล้วก่อน
 ต้นเกล้าต้นกระหม่อมเสด็จสวรรคตไม่น้อยกว่า ๘ วัน ซึ่งการสรุปการ
 พังได้เช่นนี้ย่อมทำให้คดีฝ่ายจำเลยตกอยู่ในฐานะที่ต้องเสียเปรียบ
 อย่างมาก เพราะจะเป็นเหตุหนึ่งที่ไม่อาจชดเชยให้สันนิษฐานอย่างอื่น
 ได้นอกจากว่าเกิดจากการกระทำของบุคคลอื่น และขณะเดียวกันก็
 ต้องว่าไม่ใช่เป็นการปลงพระชนม์พระองค์เอง

โดยเหตุที่กรณีเกิดขึ้นภายในพระที่นั่งอนันตสมาคมซึ่งเป็นพระโอรสของ
 พระมหากษัตริย์ออกทรงเป็นเรือนลับ จึงเป็นการยากยิ่งที่จะหาประ-
 จักษ์พยานมายืนยัน แต่ความจริงในทางกฎหมายก็ได้จำกัดว่าจำ
 ต้องมีประจักษ์พยานเสมอไป หากคดีประกอบไปด้วยพยานหลักฐาน
 อันเป็นประพจน์เหตุแวดล้อมชี้ชวนให้เห็นอย่างไรแล้วศาลก็ยอมรับนับ
 ถือหลักฐานเช่นนั้นเหมือนกัน เฉพาะอย่างยิ่งผู้ชำนาญการพิเศษ
 เช่นในทางวิทยาศาสตร์หรือการแพทย์เป็นต้น กฎหมายก็ให้รับเป็น
 พยานในเรื่องต่าง ๆ เกี่ยวกับร่างกายหรือการทดลองได้ตามประมวล
 กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา ๒๔๑

ประการต้นเป็นปัญหาเกี่ยวกับวิชาเคมี ตามหลักวิชาจึงควร
 จักสารที่เกี่ยวข้องก่อน ทางพิจารณาได้ความว่าโดยปกติดินปืนที่ใช้
 กันอยู่มี ๒ ประเภทคือดินดำ (BLACK POWDER) และดินไม่

ควัน (SMOKELESS OR NITRO POWDER) สำหรับพก
แบบใหม่ ๆ ที่ใช้กันนั้นเป็นบดที่ใช้กระสุนชนิดบรรจุด้วยดินไม่มีควัน
หรือซึ่งบางทีก็เรียกว่าดินดำดีเพราะดินบดชนิดนี้ทำมาจากดำดี

ลักษณะของดินไม่มีควัน ส่วนประกอบสำคัญได้แก่ไนโตรเซล-
ลูโลส (NITROCELLULOSE) และบางทีอาจมีไนโตรกลีเซอริน
(NITROGLYCERINE) ด้วยเมื่อป่นการยิงแล้วดินบดนี้จะระเบิด
และเกิดก๊าซขึ้นหลายชนิด เช่น คาร์บอนไดออกไซด์ คาร์บอนโม-
นออกไซด์ ไฮโดรเจน และไนโตรเจน ส่วนที่เป็นของแข็งเหลืออยู่และ
เป็นสารที่สำคัญมากในทางเคมีจะเหลือติดค้างอยู่ในดำกตั้ง ๒ อย่าง
ได้แก่ ไนไตรท์ (NITRITE) และไนเตรท (NITRATE) แต่โดย
ที่ไนไตรท์เป็นสารที่ไม่คงตัว (UN STABLE) เมื่อถูกอากาศออก-
ซิเจนหรือความชื้นก็จะค่อย ๆ สลายกลายเป็นสารที่คงตัว (STABLE)
คือไนเตรท หลังจากยิงแล้วทิ้งไว้ประมาณ ๒๔ ชั่วโมง ไนไตรท์ก็จะ
กลายเป็นไนเตรทไปหมด ไม่มีเหลืออยู่เลย

การที่จะวิเคราะห์ว่าป่นกระบอกใดได้ใช้ยิงมาแล้วหรือยังนั้น
สามารถพิสูจน์ได้จากปฏิกิริยา (REACTION) ของไนเตรทที่พอแล้ว
แต่ถ้าต้องการทราบต่อไปว่ายิงมาแล้วช้านานเท่าใดก็ต้องอาศัยปฏิกิริยา
ของไนไตรท์เป็นเครื่องช่วยการวินิจฉัยโดยวิธีนี้ยังเปรียบเทียบกับป่น
ของกลาง

ก่อนอื่นผู้ชำนาญจะได้ตรวจสอบดูลักษณะทั่ว ๆ ไปของป่นและดำ

ก็ต้องถามรอยสีไหมหรือไม่, มีรอยขีดข่วนใดด้วยน้ำมันหรือไม่, มีเศษของดินปนติดอยู่หรือไม่เป็นต้น แล้วจึงวิเคราะห์ทางเคมีต่อไป คือ ใช้สารละลายของ SULPHANILIC ACID กับ NAPHTHYLAMINE HYDROCHLORIDE ผสมกับส่วนหนึ่งของน้ำที่ล้างจากถังล้างบน ถ้าหากมีไนไตรท์อยู่ สารละลายที่ผสมกันจะเกิดเป็นสีชมพู และการเกิดเร็วหรือช้าเข้มหรือจางเพียงใดนั้นย่อมขึ้นอยู่กับระยะเวลาที่ยังเป็นสำคัญด้วย สำหรับไนเตรทจะวิเคราะห์ได้โดยให้ทำปฏิกิริยากับ DIPHANYLAMINE ซึ่งถ้าหากมีไนเตรทอยู่ด้วย สารละลายที่ผสมกันจะเกิดเป็นสีน้ำเงินหรือสีน้ำเงินทึบเข้มเรียกกัน และถ้าวิเคราะห์ให้ทำปฏิกิริยากับ PHENOLDISULPHONIC ACID และ AMMONIA ซึ่งถ้าหากมีไนเตรทอยู่ สารละลายที่ผสมกันจะมีสีเหลืองเข้ม

ถ้าผลของการวิเคราะห์พบว่าทั้งไนเตรทและไนไตรท์จะเป็นว่า บินกระบอกนั้นได้ใช้ยิงมาแล้ว หรือถ้ามีแต่ไนไตรท์ไม่พบไนเตรท หรือมีแต่ไนเตรทอย่างเดียว ไม่พบไนไตรท์ก็คงรายงานได้เช่นเดียวกัน จากสมุด เอ. เค. ๓๒ จะเห็นได้ว่าภาดทดลองบางครั้งมีบันทึกไว้ถึงปฏิกิริยาของไนไตรท์และปฏิกิริยาของไนเตรท แต่ด้วยเหตุที่กรณีนี้มีความสำคัญมีปัญหายุ่งยากอยู่ที่ยัง ซึ่งจะต้องพิจารณาจากปฏิกิริยาของไนไตรท์ ศาสตราจารย์จึงจะไม่กล่าวถึงปฏิกิริยาของไนเตรท ทั้งไม่ใช่เป็นข้อที่คู่ความสนใจพิพาทกันด้วย

หลักวิชาเกี่ยวกับการตรวจวิเคราะห์หาไนไตรท์และปฏิกิริยาที่เกิดขึ้นนั้น คงได้ความจาก ดร. จ่าง. รัตนรัต, นายแพทย์ศิริดิยานนท์ และ ดร. ประจวบ บุนนาค ต้องกันว่าใช้ส่วนผสมทางเคมีตามสูตร คือเอาตัวยาซอสซัลฟาในลักษณะผงกับแอลฟาเนบซัลตามีนไฮโดรคลอไรด์ ผสมลงในกรดน้ำส้มรวมเรียกตามศัพท์วิทยาศาสตร์ว่า รีเอเจนต์ (RE-AGENT) วิเคราะห์คือใช้น้ำกลั่นที่ต้มเดือดแล้วกรองลงอ่างต้องบนที่จะตรวจ ซึ่งถ้ามีไนไตรท์และไนเตรทอยู่ก็จะติดป่นออกมาบนบานหนวดย แล้วจึงเอาน้ำผสมลงในรีเอเจนต์เพื่อดูปฏิกิริยาที่จะเกิดขึ้นต่อไป

ปฏิกิริยาดำหรับไนไตรท์จะเห็นได้ด้วยตาเปล่าถ้ามี ถ้าเกิดสีชมพูขึ้นชัดเจนทันทีแสดงว่ามีไนไตรท์อยู่เป็นจำนวนมาก ถ้าสีชมพูไม่ชัดเจนและเกิดขึ้นช้าก็แสดงว่า ไนไตรท์มีอยู่เป็นจำนวนน้อย ปฏิกิริยาที่เกิดขึ้นเร็วหรือช้า ชัดเจนหรือไม่ชัดเจนย่อมสัมพันธ์กับระยะเวลาที่ไนไตรท์เกิดขึ้นในอ่างต้องบนแล้วสลายตัวไป โดยอาศัยผลของการพิสูจน์จากป็นหลายกระบอกเปรียบเทียบกับผลที่ได้จากป็นของกลางจึงสามารถทราบระยะเวลาได้อย่างแน่นอนดังมาเพียงใด

อันหลักวิชาดังกล่าวของนายชิต ดังที่เห็น จำเลยก็รับรองอยู่ หากแต่แสดงเหตุผลไปในทางทำลายน้ำหนักพยานหลักฐานของโจทก์เท่านั้น เฉพาะอย่างยิ่ง ดร. จ่าง รัตนรัต และนายแพทย์ศิริดิยานนท์เป็นผู้ถูกคัดค้านอย่างรุนแรงที่สุด ความจริงในเรื่องวิหะ

ฐานะของบุคคลทั้งสองที่มาเป็นพยานในฐานะผู้ชำนาญศาสตร์อาณานิคมได้
บรรยายไว้บ้างแล้วแต่เป็นส่วนน้อย จึงทำให้เกิดความคลางแคลงขึ้น
นอกจากนี้ นายชิต สิงห์เสนี จำเลยยังติดใจสงสัยในความสันตติ
เจตนาของพยานอีกทั้งคุณภาพของวาระยื่นคำร้องก็ปรากฏว่า
คัดลอกความข้อใจเหล่านี้ ครั้นศาลอุทธรณ์จะรวบรวมคัดความก็จะ
เข้าใจผิดว่าฐานะแห่งคดีมีจำนวนต่อเหตุผลหรือ ซึ่งความจริงมิได้เป็น
เช่นนั้น คู่ความทั้งสองฝ่ายต่างก็ใช้ความระมัดระวังข้อซักไซ้ได้เพียง
พยานไปตามกระบวนการความซึ่งพยานก็สามารถอธิบายตอบคำถามได้ทุก
กระทง เฉพาะ ดร. จ่าง รัตนรัตเป็นเวลาดัง ๖ วัน ยากที่จะหาการ
พิจารณาคดีอื่นใดได้เสมอเหมือน จึงจำเป็นที่ศาลอุทธรณ์จะต้องเปิด
เผยข้อเท็จจริงและวินิจฉัยปัญหาที่คู่ความต่างหยิบยกขึ้นว่ากล่าวกัน
ชั้นอุทธรณ์ทุกแห่งทุกมุมยิ่งไปกว่าที่ปรากฏในคำพิพากษาศาลอาญาหา
ไม่ แต่ก็จะสรุปประเด็นว่าศาลอุทธรณ์พิจารณาไม่สิ้นกระแสรักความใน
ประเด็นดังกล่าวซึ่งใจที่จำเลยได้โต้แย้งกัน

เบื้องแรกจะได้กล่าวถึง ดร. จ่าง รัตนรัตก่อน ปรากฏว่าได้
ใช้เวลาดึกษาวิชาเคมีที่ประเทศเยอรมันเกือบ ๓๐ ปี คือ ศึกษาใน
มหาวิทยาลัยเยนาในวิชาที่มีความสำคัญยิ่งหย่อนกว่ากันตามลำดับทั้ง
วิชาเคมี, วิชาฟิสิกส์ และวิชาการแร่เป็นเวลาดัง ๗ ปีครึ่ง จนได้รับ
ปริญญาด็อกเตอร์ออฟนัทเชอแรดไซเอนซ์ (DOCTOR OF NAT-
URAL SCIENCE) ในชั้นเกียรตินิยมเมื่อนำมาเทียบเป็นชั้นที่

มาก แล้วจึงสมัครงานเป็นผู้ช่วยศาสตราจารย์เคมีในมหาวิทยาลัย
 นนทบุรี ๑ ปี ซึ่งได้ปฏิบัติงานหนักไปในทางอินทรีย์เคมี (อิน
 ออแกนิกเคมีสตร์) ต่อจากนั้นไปฝึกหัดงานเกี่ยวกับวิชาการโลหะที่
 เมืองสก็อตการ์ตไมโตเรียนนิตเดียมอินสทิติวต์ประมาณ ๑ ปีก็กลับประ
 เทศไทยเข้ารับราชการในตำแหน่งผู้เชี่ยวชาญเฉพาะวิชาเคมีในกรมวิ
 ยาศาสตร์ทหารบกหน้าที่ปฏิบัติงานเกี่ยวกับวิชาเคมี ทั้งเป็นอาจารย์
 ดอนเกี่ยวกับโลหะที่โรงเรียนนายร้อยเทคนิคทหารบกด้วย ต่อมาทาง
 ราชการได้สั่งให้ไปทำการในตำแหน่งนักเคมีของโรงงานบริษัทปูนซีเมนต์
 ไทย จนปราย พ.ศ. ๒๔๘๒ ทางราชการจึงเรียกตัวกลับมารับการ
 แต่งตั้งให้เป็นอธิบดีกรมวิทยาศาสตร์ กระทรวงการอุตสาหกรรม
 รวมเวลาที่ได้ทำงานเกี่ยวกับวิชาเคมีถึง ๑๕-๑๖ ปี

นายแพทย์ศิริ ทิวยานนท์ สำเร็จวิชาแพทยศาสตรบัณฑิตปริญญา
 และอนุปริญญาเภสัชศาสตร์จากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้เข้ารับ
 ราชการในแผนกนิติเคมีกรมวิทยาศาสตร์จนได้ดำรงตำแหน่งหัวหน้า
 แผนกนั้นเป็นเวลาถึง ๓๐ ปี แล้วจึงโอนไปเป็นนายแพทย์โรงงาน
 ยาสลบ

มีบุคคลที่ควรกล่าวถึงด้วยอีกคนหนึ่ง คือ ดร. ประจวบ บุนนาค
 ได้เคยศึกษาวิชาเคมีทั้งที่ประเทศเยอรมนีและประเทศสวิตเซอร์แลนด์
 หลายปี จนได้ปริญญา ที. เอส. ดี. แล้วจึงปฏิบัติงานในแผนกนิติเคมีอีก
 ครึ่งปีก็กลับประเทศไทยเข้ารับราชการในกรมวิทยาศาสตร์ในตำแหน่ง

นักเคมีช่วยแยกธาตุชนิดหนึ่ง แล้วย้ายไปรับราชการกรมพาณิชย์การ
ทหารบกเกี่ยวกับการดำเนินการสร้างกรมวิทยาศาสตร์ทหารบก ๑ ปี
เศษ แล้วไปอยู่กรมยุทธศึกษา ต่อมาจึงย้ายกลับมารับราชการที่กรม
วิทยาศาสตร์เป็นนักเคมีเอกจน พ.ศ. ๒๔๘๔ ก็ได้เป็นอธิบดีกรมวิทยา
ศาสตร์ ถึง พ.ศ. ๒๔๘๗ จึงได้ไปดำรงตำแหน่งทางการเมืองเป็นรัฐ-
มนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุขเป็นที่สุด รวมเวลาที่ได้อาศัยวิชาเคมี
อยู่ ๓๐ ปีเศษ

จากชีวิตประวัติสังเขปของบุคคลทั้ง ๓ ที่กล่าวมานี้ จะเห็น
แล้วว่าล้วนแต่เป็นผู้คงแก่เรียนเคยชำรองในวิทยาการทางเคมีในหน้าที่ใช้
การงานได้ดี มาเป็นเวลานานเป็นอันไฉไลใจได้ทั้งในหลักวิชาและ
ความชำนาญ เพราะวิชาเคมีที่ควรแนะนำมากถ้าในขั้นนี้ โดยการ
สนับสนุนอย่างมากของ ดร. ประจวบ บุนนาค ก็คือสูตรของการหา
ในไตรท์ที่กรมวิทยาศาสตร์ใช้อยู่ดังจะกล่าวต่อไปข้างหน้า นอกจากนั้น
ยังยืนยันอีกว่าเป็นสูตรที่ใช้สำหรับหาในไตรท์โดยไม่จำกัดว่าในวัตถุ
ใด ๆ ต่อไปจะได้พิจารณาถึงความเชี่ยวชาญของแต่ละคน คือได้ความ
ว่าตลอดเวลาที่ ดร. จ่าง รัตนวิทย์ ศึกษาวิชาเคมีเคยทำการทดลองหา
ทั้งในไตรท์และในเครทมากมายหลายร้อยครั้งจากวัตถุที่อาจารย์สั่งให้
ทดลอง ถึงจะไม่เคยทำกับบั้นกี้ดี ใช่ว่าวิชาวิเคราะห์จะได้ฝึกฝนแตก
ต่างกันเป็นอย่างอื่นก็หาไม่ ตามที่ ดร. ประจวบ บุนนาครับรองไว้
ทั้งก่อนหน้าที่จะได้เห็นปฏิกริยาของในไตรท์จากพระแสงปืนของกลาง

ดร. จ่าง รัตนรัต ก็เคยเห็นปฏิริยาของไนไตรท์จากบ่นกระบอกอื่น
มาแล้ว ที่เห็นความสามารถของ ดร. จ่าง รัตนรัตได้อย่างชัดในวิชา
เคมี ก็คือเดิมกรมวิทยาศาสตร์เคยทำการวิเคราะห์ดินของถางในคดี
อื่นเป็นประจำวันอยู่แล้ว แต่สูตรที่ใช้สำหรับการวิเคราะห์หาไนไตรท์เท่า
นั้น ต่อ ดร. จ่าง รัตนรัตไปดำรงตำแหน่งอธิบดีจึงได้จัดวางสูตร
เพิ่มวิธีหาไนเตรทขึ้นอีกวิธีหนึ่ง ซึ่งก็ได้ใช้เป็นหลักปฏิบัติงานของกรม
วิทยาศาสตร์ตลอดมา เพราะฉะนั้นไม่ว่าจะพิจารณาในทางใด ดร.
จ่าง รัตนรัตซึ่งทางราชการยกย่องให้เป็นถึงชั้นอธิบดีย่อมเพียบพร้อม
ไปด้วยคุณสมบัติทั้งทางภาควิชาและภาคปฏิบัติโดยเฉพาะปฏิริยาของ
ไนไตรท์ ดร. จ่าง รัตนรัตก็ได้เคยผ่านเคยพบเคยสังเกตมาแล้วจน
แล้วจนแล้ว อันถึงขนาดที่พอจะรับนับถือได้ว่าปฏิริยาของไนไตรท์
คันไหนจะเกิดผสมพวอนแก่แคล์ไฮนเพียงไรและควรเรียกอย่างไร

ผู้อำนวยการแพทยศิริ ศิวยานนท์ นั้นเป็นเจ้าหน้าที่โดยตรงทาง
แผนกนิติเคมีของกรมวิทยาศาสตร์ บรรดาอาชญาชนที่^๕เป็นของถาง
ในคดีอื่นที่พนักงานสอบสวนส่งไปขอให้ทำการวิจัย ก็ตกหน้าที่นาย
แพทย์ศิริ ศิวยานนท์^๖เป็นเวลายาวนานมาแล้ว ถ้าจะว่าถึงจำนวน
ก็กว่าร้อยกระบอก ทั้งเป็นบ่นชนิดต่าง ๆ กันด้วย นับว่านายแพทย์
ศิริ ศิวยานนท์เป็นผู้ที่ใกล้ชิดรู้จักปฏิริยาของไนไตรท์ที่เกิดจากบ่น
คนหนึ่งซึ่งพอจะได้อ้างใจได้

บัดนี้จะได้พิจารณาถึงการปฏิบัติงานของนักวิทยาศาสตร์ ๒ นาย

นต่อไป เบื้องต้นจะได้วินิจฉัยถึงนายารเอเขย่นตก่อน ได้ความว่าสูตร
ที่ใช้ผสมบรรดาตัวยาที่กล่าวข้างต้นเป็นสูตรสากลซึ่งกรมวิทยาศาสตร์
ได้รับรองนำมาวางเป็นมาตรฐานสำหรับใช้หาไนไตรท์ได้ผลดีเป็นประ
โยชน์อันควรแก่การเชื่อถือมาตั้งแต่ก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ. ศ.
๒๔๗๖ คือครั้งที่เจ้ากรมเป็นฝรั่งชื่อนายกามัน หลังจากนั้นจะเป็นใน
ขณะที่ ดร. ประจวบ บุนนาคเป็นอธิบดีกักตอดตมาจน ดร. จำ
รัสพันธุ์ เป็นอธิบดีกักตอดตรับรองสูตรนี้ในฐานะที่เป็นนักวิทยาศาสตร์ว่า
เป็นสูตรที่ถูกต้อง

การผสมยาตามสูตรมิใช่ว่าทำกันเล็ก ๆ น้อย ๆ แต่คราวหนึ่ง ๆ
ได้ทำเป็นจำนวนประมาณ ๓๐ หรือ ๕๐ ซี.ซี. ปริมาณของ ๑ ซี.ซี.
เท่ากับ ๑ ลูกบาศก์เซนติเมตรหรือเท่ากับจำนวน ๑๕ หยด การหา
ไนไตรท์ในปัสสาวะบอกหนึ่งจะใช้น้ำยาที่ผสมไว้แล้วเปลี่ยนไปประมาณ ๔
หยดเท่านั้น

เพื่อวิเคราะห์ปฏิกิริยาของรเอเขย่นตที่ผสมไว้แล้วนั้นว่ามีคุณภาพ
ดีพอที่จะใช้การได้ และเพื่อคุมเดี่ยขึ้นหนึ่งก่อน จึงจำเป็นต้องมี
การทดสอบเพื่อให้ประจักษ์ผลที่ไวใจได้ตามที่เรียกในภาษาอังกฤษว่า
CONTROL TEST คือใช้สารละลายของเกลือไนไตรท์ที่ทราบความ
เข้มข้นแน่นอนแล้ว ๑ กรัม ผสมกับน้ำกลั่นบริสุทธิ์ ๑ แฉ่น ซี.ซี.
เป็นเครื่องทดลองเพื่อทราบว่าถ้าใช้เกลือไนไตรท์ที่แท้จริงแล้ว จะได้
ผลอย่างไรในเวลาเท่าใดเป็นการเปรียบเทียบน้ำยา (SOLUTION)

นี้เรียกว่า KNOWN CONTROL การใช้หน้าบริสุทธ์และตัวยาด่วน
ผสมในการทดสอบทุก ๆ ครั้งนั้นถึงจะยืนยันไม่ได้เต็มที่ว่าได้ใช้ยาด่วน
เท่า ๆ กันแต่ก็ยืนยันได้ว่าได้ใช้ยาด่วนโดยใกล้เคียงที่สุด ซึ่งหากจะเหลื่อม
ต่างกันไปก็จะเป็นเศษส่วนอันน้อยมาก ไม่อาจทำให้ผลของการทดสอบ
เสียไป (คำ ดร. จ่าง รัตนวิทย์)

คำ คำสำคัญที่ควรรู้จักอีกคำหนึ่งตามที่เรียกในภาษาอังกฤษว่า
UNKNOWN CONTROL หรือที่ใช้ในรายงานระยะเวลายิงว่า
“ สารละลายจากการล้างล้างดองปืน ” ซึ่งเป็นวัตถุที่ประสงค์จะทราบ
ว่ามีในไครท์หรือไม่ และปฏิกิริยาเป็นชนิดใด

ในการทดสอบในไครท์ของปืนแต่ละกระบอก ปรากฏจากนาย
แพทย์ศิริ ศิวยานนท์ ประกอบกับรายงาน ร. ๒๗ ว่าต้องใช้หลอดทดสอบ
ดอง ๓ หลอด หลอดหนึ่ง ๆ จะได้น้ำยารีโอเจนต์เพียง ๔ หยด
หลอดที่หนึ่งใช้น้ำบริสุทธ์วิเคราะห์เพื่อดูปฏิกิริยาของรีโอเจนต์ว่าจะทำ
ปฏิกิริยากับน้ำอย่างไร จากผลของการทดสอบน้ำกลั่นถ้าเป็นน้ำที่บริ
สุทธ์แล้ว ก็จะไม่พบในไครท์และในเครท หลอดที่สองใช้สารละลาย
ของเกลือในไครท์ (ความเข้มข้น KNOWN CONTROL ๑ ,
๑๐๐,๐๐๐) ทดลอง ถ้าเป็นรีโอเจนต์ที่ยังดี ไม่เสื่อมคุณภาพแล้ว
ก็จะเกิดปฏิกิริยายืนยันคือในหลอดที่ได้สารละลายของเกลือในไครท์ไว้
๓ หยด เมื่อเอารีโอเจนต์ผสมลงไปจะเกิดเป็นสีชมพูเข้มเหมือนกัน
จะไม่ทำให้เป็นสีชมพูอ่อนหรือสีชมพูแก่แตกต่างกัน เป็นอันว่ารีโอ-

เย็นต์ไม่เสียเพราะว่าถ้าวิเอเย็นต์เสียจะไม่เกิดสัมพันธ์ในหลอดที่ต้องนี้
 ส่วนหลอดที่สามใช้ได้น้ำดังถ้าต้องบนหรือที่เรียกว่า UNKNOWN
 CONTROL ทำการทดสอบโดยผสมด้วยน้ำวิเอเย็นต์อันทรงคุณ
 ภาพตามที่ปรากฏจากการทดสอบหลอดที่ต้อง ถ้ามีในไควร์หรือใน
 เทรทอยู่ก็จะเกิดปฏิกิริยา คือสีของสารนั้น ๆ ซึ่งยอมมีสีจนสัมพันธ์
 กับวันเวลาที่ต้องไปตามภาวะการ เฉพาะอย่างยังถ้าเป็นในไควร์ก็จะ
 สดหายไปตามลำดับจนกว่าจะหมด

ทุกครั้งที่นายแพทย์ศิริ ศิวานนท์ทำการทดสอบเกี่ยวกับกรณี
 นี้จะเห็นได้จากบันทึกแต่ละครั้งในสมุด เอ. เค. ๑๒ ว่าได้มีการทดสอบ
 เสมอเหมือนกันไม่ว่าจะเป็นพระแสงบนของกลางหรือบนชนิดเดียวกัน
 แต่กระบอกอื่น และคงไม่มีครั้งไหนที่ยกเป็นตัวอย่างดีไปกว่าพระแสง
 บนของกลางซึ่งปรากฏในหน้า ๑๓๖ ดังนี้

“ ๑ ด ๑ ๑ ด ๑ ๑ ด ๑

การวิเคราะห์ทางเคมี

ดังถ้ากตั้งด้วยน้ำร้อน ๑๐ ซี.ซี.

	ในไควร์	ในเตรท
น้ำ	ไม่พบ	ไม่พบ
ทดสอบ	พบ (ทันที)	พบ (ทันที)
น้ำดังถ้ากตั้ง	พบ (เกิดสีอ่อนใน ๑๐ นาที)	พบ (ทันที) เกิดมีสี เหลืองแกมน้ำเงินเข้ม

๑ ด ๑ ๑ ด ๑ ๑ ด ๑

ผลของการวิเคราะห์

ผลของการวิเคราะห์ทางเคมีปรากฏว่าสินของกตางรายนี้ได้ใช้
 ยิงมาแล้ว ”

อีกกระบอกหนึ่งซึ่งแสดงว่าปฏิปักษ์เช่นเดียวกัน เป็นบันของกอง
ทัพบกอเมริกันที่ยิงแล้ว ๔๘ ชั่วโมงจึงเอามาทำการตรวจ ปรากฏใน
หน้า ๑๓๘ ดังนี้

“ ၅ ဂ် ၅ ၅ ဝ ၅ ၅ ဂ် ၅

๒ ๐ ๒ ๒ ๕๕ ๔ ๔ ๖ ๗

ทางภาคกลางนครพนม ๑๐ ข. ข. แดงแบ่งเป็น ๒ ล้วน

การวิเคราะห์ทางเคมี

๓๓๓
ในไตรภพ

ในเตนท์

หน้า ไม่พบ

ไม่พบ, มล็ดขาวขุ่นปนท

นางงามดากดอง ดัชมพูอันใน ๒ นาที

พป. มัดเหล็กทอง

๓๐. นาคศักดิ์เขมร

มากมาย

ทดสอบ ๑ ๒ ๓
 ๑. ๒. ๓. ๔. ๕. ๖. ๗. ๘. ๙. ๑๐. ๑๑. ๑๒. ๑๓. ๑๔. ๑๕. ๑๖. ๑๗. ๑๘. ๑๙. ๒๐. ๒๑. ๒๒. ๒๓. ๒๔. ๒๕. ๒๖. ๒๗. ๒๘. ๒๙. ๓๐. ๓๑. ๓๒. ๓๓. ๓๔. ๓๕. ๓๖. ๓๗. ๓๘. ๓๙. ๔๐. ๔๑. ๔๒. ๔๓. ๔๔. ๔๕. ๔๖. ๔๗. ๔๘. ๔๙. ๕๐. ๕๑. ๕๒. ๕๓. ๕๔. ๕๕. ๕๖. ๕๗. ๕๘. ๕๙. ๖๐. ๖๑. ๖๒. ๖๓. ๖๔. ๖๕. ๖๖. ๖๗. ๖๘. ๖๙. ๗๐. ๗๑. ๗๒. ๗๓. ๗๔. ๗๕. ๗๖. ๗๗. ๗๘. ๗๙. ๘๐. ๘๑. ๘๒. ๘๓. ๘๔. ๘๕. ๘๖. ๘๗. ๘๘. ๘๙. ๙๐. ๙๑. ๙๒. ๙๓. ๙๔. ๙๕. ๙๖. ๙๗. ๙๘. ๙๙. ๑๐๐.

พบใน ๕ นาที "

จากข้อเท็จจริงและเหตุผลทั้งหลายตามที่ได้บรรยายมานี้ ก็จะ
เห็นได้ว่านับแต่เริ่มแต่พระแสงปืนของกวางได้ตกไปถึงมือกรมวิทยา-
ศาสตร์แล้ว ทั้งผู้ใหญ่น้อยมิได้นิ่งนอนใจ ผู้ชำนาญซึ่งอธิบดีกรม
นั้นได้เลือกสรรให้เป็นผู้ทดลองพระแสงปืน คือ นายแพทย์ศิริ ติดยานนท์
ก็เป็นคนที่ชำนาญในการตรวจหาปฏิกิริยาของไนโตรที่มาแล้วแต่เห็นเหตุ

จนประจักษ์การกระทำของเขาเป็นที่เชื่อถือของทางราชการได้ ถึงกับ
ยกย่องให้เป็นหัวหน้าแผนกนิติเคมี อันเป็นแหล่งสำคัญที่เคยเป็นเครื่อง
มือช่วยพนักงานสอบสวน ในการค้นคว้าหาความจริงมาสู่ศาลยุติธรรม
ช้านานมาแล้ว นอกจากนี้ ดร. จ่าง รัตนวิทย์ ยังได้ไปควบคุมดูแลกิจ
ปฏิบัติงานของนายแพทย์ศิริ คิวยานนท์อีกแรงหนึ่ง เพื่อช่วยดักเตือน
ค้นคว้าและวิจัยผลงานที่นายแพทย์ศิริ คิวยานนท์ได้ปฏิบัติไป ก็ได้
พบสิ่งบกพร่องอันควรทักท้วงประการใด แต่กลับไว้วางใจให้นาย
แพทย์ศิริ คิวยานนท์ทำการทดสอบในคดีต่อมาอีกถึง ๓๐ ครั้ง จน
กระทั่งนายแพทย์ศิริ คิวยานนท์ต้องจากกรมวิทยาศาสตร์ไปทำงาน
ที่โรงงานยาสูบ อนึ่งหากจะพิจารณาห้วงที่ของนายแพทย์ศิริ คิวยา-
นนท์ในเล่มด เอ. เค. ๑๒ ก็จะได้เห็นว่านายแพทย์ศิริ คิวยานนท์ได้
ใช้ความรู้ความสามารถของเขาให้ความเที่ยงธรรมในผลของการทดสอบ
ดังนี้ ดังกล่าวคือความคิดความเห็นที่ปรากฏในขณะนั้นอย่างไร
กับบันทึกไว้อย่างนั้นโดยความเป็นอิสระปราศจากการแทรกแซงให้โน้ม
เอียงไปเป็นอันของ ดร. จ่าง รัตนวิทย์ ซึ่งถึงแม้จะเป็นผู้ใหญ่นาต
อธิบดีผู้บังคับบัญชาของนายแพทย์ศิริ คิวยานนท์ก็ตาม ดังจะเห็น
จากการบันทึกเรื่องต้นนิมของพนักงานสอบสวนซึ่งจะได้วินิจฉัยต่อไปข้าง
หน้าเป็นต้น

เกี่ยวกับการปฏิบัติงานของนายแพทย์ศิริ คิวยานนท์จะเห็นว่า
เขาได้กระทำไปด้วยความละเอียดรอบคอบอย่างไร ทุกครั้งที่มี

การทดสอบ ก็จะได้ทำให้เกิดความมั่นใจในคุณภาพของวีเอเอ็นเค่ได้
ก่อน ต่อปรากฏคุณภาพว่ายังดีอยู่จึงจะใช้ทำการทดสอบต่อไป การ
ผสมตัวยากได้ใช้สูตรอื่นเป็นที่รับรองกันว่าถูกต้องแล้วจนแทบจะว่าไม่
อาจผันแปรปฏิกิริยาของไนไตรท์ให้ผันผวนผิดจากความจริงไปได้มาก
สรุปแล้ว ศาสตราจารย์เห็นว่า การทดสอบของกรมวิทยาศาสตร์หาตำหนิ
มิได้ ฉะนั้นหรือยังจะส่งดุษฎีงานด้านวิชาการและด้านปฏิบัติของผู้
ชำนาญอยู่อีก

แต่กระนั้นก็ยังมีความจำเป็นอยู่ที่จะต้องพิจารณาปฏิกิริยาของไน
ไตรท์ทุก ๆ คราวแต่คนจนปลายว่าสมควรรับฟังมาเปรียบเทียบกับผล
ที่ปรากฏจากการทดลองพระแสงปืนของกลางได้เพียงไร และจะใช้
สนับสนุนความเห็นของผู้ชำนาญได้หรือไม่

ขออย่ากล่าวให้เห็นความสำคัญอันจะนำไปสู่ประเด็นซึ่งนายชิต
ตั้งเหนือ จำเลยคดีค้านเป็นหนักหนาาก่อนอื่น กล่าวคือการทดลองของ
กรมวิทยาศาสตร์อาจแบ่งได้เป็น ๒ ระยะ ระยะหนึ่งก่อนรัฐประหาร
ซึ่งถึงแม้ผู้ชำนาญจะได้ทำการทดสอบไว้ถึง ๓๓ ครั้งก็ไม่อาจที่จะขยาย
ออกสู่ผู้ชำนาญที่สมควรได้ ผลการทดลองพระแสงปืนของกลางก็ควรา
ครี้อยู่ในสมุด เอ. เค. ๓๒ ดังได้ยกขึ้นกล่าวแล้วข้างต้น ซึ่งไม่มีอะไร
จะเปลี่ยนแปลงหรือหักล้างให้เป็นอื่นไปได้ นอกจากจะปรากฏในการ
ทดสอบด้วยปืนชนิดเดียวกันภายหลังเท่านั้นที่จะชี้ชวนให้หมดความเชื่อ
ถือโดยเหตุผลที่สมควร อีกระยะหนึ่งเป็นการทดสอบหลังรัฐประหาร

แต่ก็เพียงพอประสงค์จะให้เป็นการยืนยันการทดสอบในระยะแรกเท่านั้น ซึ่งก็มีความสำคัญอยู่มีใช้น้อยเหมือนกันในอนที่จะชวนให้เข้าไปในทางใดก็ได้

อย่างไรก็ดีจากผลของการทดลองและทดสอบทั้ง ๑๑ ครั้งที่น่าแพทย์ศิริ คิวยานนท์ได้กระทำไว้ก่อนรัฐประหารนั้น ตามคำของ ดร. จำ รัตนวิฑิตกล่าวว่าเป็นหลักฐานเพียงพอที่จะถึงความเห็นได้ ดังนั้นกรมวิทยาศาสตร์จึงได้มีหนังสือ (หมายเลข ๙๑) ถึงผู้บังคับการกองสอบส่วนกลางยืนยันผลไปว่า พระแสงปืนของกลางนั้นได้ใช้ยิงมาแต่เป็นเวลาไม่น้อยกว่า ๘ วันนับถอยหลังไปจากวันที่ ๑๑ มิถุนายน ๒๔๘๘ อันเป็นวันที่กรมวิทยาศาสตร์ได้รับพระแสงปืนของกลางจากผู้บังคับการกองสอบส่วนกลาง

ตามรายงานระยะเวลายิงกรมวิทยาศาสตร์ได้แบ่งระยะเวลาการทดสอบไว้เป็น ๕ ครั้ง โดยความมุ่งหมายดังนี้คือ

ครั้งที่ ๑ ต้องการทราบว่าดีซมพูนเกิดจากปฏิกิริยาของไนไตรท์ในด่างต้องบั่นที่ยังแล้วจะมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร, การเข็ดน้ำมันในด่างต้องก่อนยิงจะต่างกับไม่เข็ดหรือไม่, การใช้ดำดีอุดปากกระบอกปืนไว้ภายหลังยังกับการไม่อุดจะให้ผลแตกต่างกันอย่างไร และดินมิในด่างต้องบั่นจะเกิดขึ้นในเวลาเท่าใดภายหลังการยิง

ครั้งที่ ๒ ต้องการทราบว่าบั่นที่ยังมาแต่เวลานาน ๒๘ วันจะวิเคราะหพบไนไตรท์หรือไม่ และจะมีดินมิในด่างต้องเพียงใด

ครั้งที่ ๓ ต้องการทราบว่าเขาบินหลาย ๆ กระจบออกมาถึงในวันเดียวกันแล้ว วิเคราะห์ที่กระจบออกเป็นวัน ๆ ไป ผลจะเป็นอย่างไร

ครั้งที่ ๔ เพื่อทราบว่าเขาบินที่ยังเป็นวัน ๆ มาวิเคราะห์ในวันเดียวกันพร้อมกันจะได้ผลอย่างไร โดยใช้เครื่องมือวัดแทนการดูด้วยตาเปล่า

ครั้งที่ ๕ เพื่อทดลองยืนยันการทดสอบครั้งที่ ๔ อีกครั้งหนึ่ง
คงรับรองกันว่าการทดสอบครั้งที่ ๓-๔-๕ ด้วยตาเปล่าซึ่งศาลอุทธรณ์จะยกไว้ไปกล่าวที่หลัง ส่วนการทดลองครั้งที่ ๔ และ ที่ ๕ ได้ใช้เครื่องมือวัดช่วย ซึ่งศาลอุทธรณ์เห็นสมควรวินิจฉัยก่อน

สำหรับการทดสอบครั้งที่ ๔ และที่ ๕ นายชิต สิงห์เงิน จำเลยโต้แย้งมีใจความว่าเป็นการตรวจโดยใช้เครื่องมือวัดแสดงผลเป็นตัวเฉยให้เห็น แต่ตัวเลขทั้ง ๒ ตรวจปรากฏผลแตกต่างของบินแต่ละกระจบออกซึ่งอาจเกิดขึ้นจากการเกิดหรือการสลายตัวรวดเร็วผิดปกติซึ่งทำให้เห็นว่ามีค่าความแตกต่างกันได้มาก

ศาลอุทธรณ์ได้พิจารณาแล้วปรากฏว่าการทดสอบครั้งที่ ๔ ได้ใช้บันทึกเดียวกับพระแสงปืนของกลางรวม ๖ กระจบยิงเก็บไว้เป็นวัน ๆ ไป แล้วเขามาตรวจผลในวันเดียวกันพร้อมกันหมด ก่อนยังไม่ได้ขีดกำกับใหม่ คงให้อยู่ในสภาพเดิมหลังจากที่ได้มีการขีดกำกับครั้งสุดท้ายแล้ว และหลังยังไม่ได้อุทปากกระจบจนถึงวันวิเคราะห์

ปรากฏตามระยะเวลาถึง ๓ วัน, ๒ วัน, ๔ วัน, ๘ วัน, ๓๒ วัน, ๓๕ วัน ว่าคอนยงใหม่ ๆ ตัวเลขที่แสดงโดยเครื่องเทียบวัดลดหลั่นน้อยลงเป็นลำดับเช่นระยะ ๓ วัน ได้เลข ๐.๓๕, ๒ วันได้เลข ๐.๐๘, พอถึงระยะสุดท้าย ๓๕ วันคงได้เลข ๐.๐๓๘ เป็นต้น

ส่วนครั้งที่ ๕ ได้ใช้บึงเป็นวัน ๆ ไปเหมือนครั้งที่ ๔ แต่เพิ่มเป็นยี่สิบครั้ง ๒ กระบอกเพื่อเปรียบเทียบผลการวิเคราะห์ในระยะเวลาเดียวกันว่าจะต่างกันหรือไม่ คงได้ผลเป็นตัวเลขเฉลี่ยระยะเวลายัง ๒ วันสูงกว่าครั้งที่ ๔ คือ ๐.๔๓

ถ้าดูเพียงผิวเผินเหมือนกับว่าปฏิกิริยาของไนไตรท์จากผลทดสอบ ๒ ครั้งนี้เหลื่อมต่างกันอย่างมากจนน่าจะคิดว่าการไม่แน่นอนย่อมต้องมีอยู่ แต่คำอธิบายที่ได้วิเคราะห์โดยตระหนักแล้วพบว่าความจริงมิได้เป็นเช่นนั้น กล่าวคือในการทดสอบครั้งที่ ๔ ได้ใช้ STRATUM LENGTH ของ CELL ที่ได้น้ำดี 10 MM. แต่ปรากฏว่าดูจางเห็นไม่ได้ถนัด การทดสอบครั้งที่ ๕ จึงได้ใช้ STRATUM LENGTH 20 MM. ซึ่งทำให้เห็นได้ชัดขึ้น ตามคำ ดร. จ่างรัตนรัตน์ว่าไม่ใช่ความเข้มของสีจะต้องมีตัวเลขสูงขึ้นไป ๒ เท่าไปด้วยจะเทียบส่วนกันเช่นนั้นไม่ได้ เพราะฉะนั้นถึงแม้ตัวเลขแสดงการดูดดี (ABSORPTION) จะต่างกันก็เนื่องจากการใช้ปริมาณ STRATUM LENGTH ของ CELL แต่ผลของการทดลองคงแสดงอย่างเดียวกัน คือสีของไนไตรท์นั้นตัวเลขจะสูงในวันต้น ๆ จึงมีความเข้ม

มาก แล้วตัวเดกก็ลดลงเป็นลำดับเมื่อวันเวลาได้ผ่านไป ซึ่งหมายถึงว่าดีของไนไตรท์ได้จางลง

นายชิต สิงห์เสนี จำเลยคดีค้านอีกว่าตัวเดกที่แสดงผลของการทดสอบมีความแตกต่างกันมาก เช่นในราย ๑๒ วัน มากกว่า ๘ วันก็มี, ๒๐ วันเท่ากับ ๑๒ วันก็มี, ๑๖ วันเท่ากับ ๘ วันก็มี ความหมายถึงผลของการทดสอบครั้งที่ ๕ สำหรับระยะเวลาถึง ๘ วัน, ๑๒ วัน, ๑๖ วัน, ๒๐ วันของบนแต่ละกระบอกตัวเดกคงเท่ากันคือ ๐.๓๕ เพียงเท่านั้นเหมือนกับว่าเป็นการแตกต่างกันมากตัวจำเลยกล่าว แต่คำอุทธรณ์ได้พยายามค้นหาเหตุโดยพิจารณาผลของการทดสอบครั้งที่ ๔ และที่ ๕ ประกอบด้วยผลของการตรวจวิเคราะห์ที่สันเกิดจากปฏิกิริยาของไนไตรท์ซึ่งแสดงไว้ด้วยกราฟ (TIME CONCENTRATION CURVE) ทำรายงานระยะเวลายังปรากฏว่าหลังจากถึงแต่ละระยะแรกจาก ๑ วันถึง ๒ วันก็ดี ๒ วันถึง ๔ วันก็ดี ๔ วันถึง ๘ วันก็ดีตัวเดกได้ลดลงอย่างมากซึ่งตามหลักที่กล่าวข้างต้นก็จะต้องถือว่าไนไตรท์ได้สลายตัวไปอย่างมากตามลำดับขั้น แต่พอถึงระยะเวลาหลังจาก ๘ วันถึง ๑๒ วันก็ดี ๑๒ วันถึง ๑๖ วันก็ดี ๑๖ วันถึง ๒๐ วันก็ดีตัวเดกได้ลดลงที่น้อยลงเรื่อยๆ ซึ่งเท่ากับว่าไนไตรท์ได้สลายตัวอย่างเชื่องช้าหรืออาจจะให้กล่าวเป็นตัวเดกการทดสอบครั้งที่ ๔ สำหรับระยะแรกตัวเดกลดลง ๐.๖ และ ๐.๒๖ แต่พอระยะ ๘ ถึง ๑๕ วันตัวเดกลดเพียง ๐.๓๘ และ ๐.๐๗ เท่านั้น

สำหรับครั้งที่ ๕ ก็เช่นกันสำหรับระยะแรกตัวเลขลดลง .๐๓๘ และ .๐๓๐ พอระยะหลังจะลดลงระหว่าง .๐๑๓ กับ .๐๐๒ ดังนั้น เมื่อระยะ เวลาที่จำเลยอ้างถึงตกอยู่ในระยะที่ในไต่สวนคดีของข้า จึงเรียก ไม่ได้ว่าเป็นผลที่แตกต่างกันมาก หรือถ้อยหนึ่งอย่างมากที่สุดก็ไม่เกิน .๐๑๓ และที่ลดลงต่ำถึง .๐๐๒ ก็มี จึงต้องกับหลักทางวิทยาศาสตร์ซึ่งตามรายงานระยะเวลายังใช้คำว่าไม่ให้ผลแตกต่างกันจนควร เป็นที่สังเกต

ลำดับต่อไปจะได้พิจารณาถึงผลทางทดสอบครั้งที่ ๑ ที่ ๒ ที่ ๓ ตามที่กล่าวกันว่า ดร. จ่าง รัตนวิทย์ กับนายแพทย์ศิริ ศิวยานนท์ ได้คิดด้วยคำหาได้ใช้เครื่องเทียบดีไม่ ก่อนอื่นศาลอุทธรณ์ใครจะขอให้เป็นที่ควรสังเกตว่าจริงอยู่การใช้เครื่องเทียบนั้นดีกว่าด้วยตาแน่ แต่ผลงานที่ได้ความแตกต่างกันเป็นคนละรูป ผลที่ได้จากการทดสอบ ครั้งที่ ๔ ที่ ๕ ไม่ได้แสดงว่าปฏิกิริยาของไนไตรท์เกิดขึ้นช้าหรือเร็วเพียงไร คงมีแต่ว่าถึงระยะไหนตัวเลขจะมีเท่าใด แต่การตรวจครั้งก่อน ๆ นั้นถึงจะดูด้วยตาแต่การที่ปฏิกิริยาของไนไตรท์จะเริ่มเกิดเป็นสีขึ้นเมื่อใด ถ้าไม่ใช่คนตาพิการแล้วก็พอจะรู้อนั้นเองก็จะรู้สึก ว่าเกิดจากหลังเวลาทดลองเท่าไร ยิ่ง ดร. จ่าง รัตนวิทย์ และนายแพทย์ศิริ ศิวยานนท์เคยชินกับปฏิกิริยานี้มาเป็นอย่างดีแล้ว ก็ไม่ต้องสงสัยว่าความชำนาญของเขาจะไม่ทำให้เขาได้เปรียบยิ่งกว่าคนธรรมดา ความจำเป็นที่จะต้องพิจารณาถึงการทดสอบครั้งที่ ๑ ที่ ๒

ที่ ๓ จึงอยู่ที่ระยะว่าจะสอดคล้องกลมกลืนกับการทดสอบครั้งที่ ๔ ที่ ๕ ดังกล่าวมาแล้วเพียงไรหรือไม่เท่านั้น

ความจริงคำอธิบายก็มีความเต็มใจในหลักวิชาเคมีที่ได้ตรวจพิสูจน์ทดลองจนได้ผลดังที่กรมวิทยาศาสตร์ได้กระทำมา และไม่ปฏิเสธที่จะรับฟัง แต่ว่าเป็นของเพ่งกระทำขึ้นใช้เป็นหลักฐานในคดี อีกทั้งเหตุการณ์กระทบกระเทือนความไม่แน่นอนจึงทำให้ของใจอยู่บ้าง

ศาลอุทธรณ์ใคร่จะขอกล่าวในที่นี้ว่าศาลอุทธรณ์เองมีความเต็มใจในหลักวิชาเคมี ตลอดจนผลงานของกรมวิทยาศาสตร์ไม่หย่อนกว่าคำอธิบาย แต่ข้อที่ว่าเป็นงานใหม่เพ่งกระทำขึ้นใช้เป็นหลักฐานในคดีนั้นจะกระไรอยู่ กรมวิทยาศาสตร์ได้ตั้งมาช้านานมีหน้าที่ตรวจทำการทดลองวิเคราะห์ทางเคมีและฟิสิกส์ให้แก่พ่อค้าประชาชนทั่ว ๆ ไป และที่ทางราชการสั่งให้ปฏิบัติ ตลอดจนกระทั่งการตรวจนับของกลางว่าได้ใช้ขึ้นมาแล้วหรือไม่ชั่วคราวระยะเวลา ๓๐ ปีที่นายแพทย์ศิริ คิวยานนท์ รับราชการในแผนกนิติเคมีมีหน้าที่โดยตรงในการตรวจพิสูจน์ของกลางโดยวิธีหาปฏิกิริยาของไนไตรท์ที่ได้ทำมาแล้วมากมาย อันเป็นรากฐานส่วนใหญ่ แต่ส่วนน้อยที่จะทำการพิสูจน์ด้วยการเปรียบเทียบการเกิดปฏิกิริยาของไนไตรท์ถึงจะไม่เคยทำมาแต่ก่อนก็ยังไม่พ้นหลักใหญ่ที่เคยปฏิบัติไปได้ ทั้งตามหลักวิชาที่อยู่ในความสามารถที่จะตรวจให้ทราบได้ด้วย จึงไม่มีอะไรที่ขัดแย้งกันหากแต่กรณีอันไม่มีความสำคัญอย่างยิ่งเหมือนกับกรณีสวรรคตก็จำต้องผ่านไปก่อน เพราะ

เป็นเรื่องที่จะต้องค้นเปิดองมากทั้งยังต้องใช้เวลาในการวิเคราะห์นานด้วย ก็เมื่อกรมวิทยาศาสตร์ได้แสดงผลงานให้ประจักษ์เป็นลำดับมาดังนี้แล้ว หน้าที่ของศาลก็จะต้องพิจารณาเหตุผลตามที่ปรากฏจากการทดสอบว่าชอบที่กรมวิทยาศาสตร์จะลงความเห็นจำพระแสงปืนของกตางได้ถูกใช้ยิงมาก่อนวันเสด็จสวรรคตแล้วหรือไม่

ในด้านความละเอียดรอบคอบแล้วจะเห็นว่ากรมวิทยาศาสตร์ได้กระทำอย่างดียิ่ง ปรากฏว่าพระแสงปืนของกตางยังมีน้ำมันที่ชะโงมติดค้างอยู่ในลำกล้อง ตามปกติพระแสงปืนจะเก็บไว้ในตู้เล็ก ๆ อันเป็นที่ขบเมื่อถึงมือเจ้าหน้าที่ตำรวจจนกว่าจะถูกส่งไปยังกรมวิทยาศาสตร์ก็ได้ถูกเก็บถูกห่อหุ้มอย่างดีอย่างมิดชิด ซึ่งมีลักษณะคล้ายกับว่าเมื่อยิงแล้วได้อุดปากกระบอกไว้ กรมวิทยาศาสตร์จึงทำการทดสอบหลายวิธีด้วยกัน เพื่อให้ได้ผลที่จะใช้เทียบเคียงได้ใกล้ชิดกันที่สุด กล่าวคือวิธีที่ ๑ ก่อนยิงไม่ได้เข็ดน้ำมันที่ชะโงมไว้ในลำกล้อง และเมื่อยิงแล้วอุดปากกระบอกภายใน ๓๐ นาที วิธีที่ ๒ ก่อนยิงไม่ได้เข็ดน้ำมันที่ชะโงมไว้ในลำกล้องและเมื่อยิงแล้วไม่ได้อุดปากกระบอกวิธีที่ ๓ ก่อนยิงเข็ดน้ำมันที่ชะโงมไว้ในลำกล้องและเมื่อยิงแล้วไม่ได้อุดปากกระบอก

ตามรายงานระยะเวลายังมีว่า ผลของการทดลองด้วยการเข็ดน้ำมันในลำกล้องก่อนยิงกับไม่ได้เข็ดก็ดี การใช้ด้าอุดปากกระบอกปืนภายหลังยิงกับไม่ได้อุดก็ดีไม่ได้ให้ผลแตกต่างกันจนควรจะเป็นที่

ดังเกิดเคย ข้อนี้คำถ้อยพรรณพิจารณาเห็นว่าระยะเวลาที่ปฏิกิริยาของใน
ไตรท์เกิดขึ้นใกล้เคียงและระคายคายคั่งกันมาก ขอยกตัวอย่างคือ

๑. ใช้บันทึกกระบอกเดียวกันหมายเลข ๓๓๓๑๒๖ ระยะเวลายัง
๒๕ ชั่วโมง โดยวิธีที่ ๑ ได้ผลการวิเคราะห์ว่า “ได้สัมผัสพุน้ำ
และเข็มแก้วที่ทดสอบเมื่อ ๕ นาที ภายหลังได้เติมอีก ๔ หยดลงไป
ได้สัมผัสแต่ยังอ่อนนอกเล็กน้อย ๕ นาทีภายหลังได้สัมผัสมาก ๑๐ นาทียัง
สัมผัสขึ้นอีก” โดยวิธีที่ ๒ ได้ผลการวิเคราะห์ว่า “สัมผัสพ่อนขึ้น ๓๐
วินาที ตั้งขึ้นภายใน ๕ นาที ตั้งขึ้นเท่าเดิมภายใน ๑๐ นาที ตั้ง
ขึ้นเท่าเดิมภายใน ๑๕ นาที.”

๒. ใช้บันทึกกระบอกระยะเวลายัง ๔๘ ชั่วโมงบนหมายเลข
๓๐๓๓๒๖ โดยวิธีที่ ๑ ได้ผลการวิเคราะห์ว่า “สัมผัสพ่อนใน ๒
นาที ๓๐ นาทีสัมผัสขึ้น” บนหมายเลข ๓๓๓๒๖ โดยวิธีที่ ๒ ได้ผล
การวิเคราะห์ว่า “สัมผัสขึ้นจาก ๆ ก่อน (๓๐ วินาที) แล้วค่อย
แดงจัดใน ๓ นาทีเข็มกล้าน้ำยาในไตรท์ทดสอบ ๓ หยด ๓/๓๐๐,๐๐๐
๕ นาที ภายหลังได้แดงเข้มมาก ๑๐ นาทีสัมผัสพุน้ำเท่าเดิม.”

๓. ระยะเวลายัง ๔ วันโดยวิธีที่ ๒ ได้ผลการวิเคราะห์ว่า “สัมผัสพุน้ำขึ้น แต่อ่อนมาก (๕ วินาที) และตั้งเข็มมากทันทีภายใน
ใน ๓ นาที ๕ นาทีต่อมาสัมผัสพุน้ำขึ้นอย่างเดิม ๑๐ นาทีต่อมาสัมผัส
พุน้ำเท่าเดิม” โดยวิธีที่ ๓ ได้ผลการวิเคราะห์ว่า “น้ำดังดำกตั้ง
เวลา ๓๓.๒๒ น. ๓๐ วินาทีเกิดสัมผัสพ่อน ทดสอบ ๓/๓๐๐,๐๐๐

หนึ่งหยดขึ้นช้ากว่า ๑๐ วินาทีและน้อยกว่า ๓๓.๒๕ น. ดัชนีพบเห็นได้ชัดเจนมากและมากกว่าทดสอบ ๓๓.๓๐ น. ดัชนีพบเห็นมากเท่าเดิม ทดสอบน้ำตาลดากดอง ดัชนีจนเห็นได้ชัด”

ไม่แต่ศาลอุทธรณ์เท่านั้นที่มีความเห็นดังนี้ แม้ศาลอาญาเองก็ได้กล่าวเป็นเชิงรับรองอยู่ด้วยข้อความตอนหนึ่งว่าปฏิกริยาของไนไตรท์ในปฏิกิริยาของกรดกลางเกิดดัชนีพบเห็นขึ้นช้ากว่าที่เกิดจากการพิสูจน์ทดลองในระยะ ๘ วัน และด้วยเหตุนี้อธิบดีกรมวิทยาศาสตร์จึงได้ยืนยันความเห็นว่าปฏิกิริยาของกรดกลางได้ยังเป็นครั้งสุดท้ายมาแล้ว ไม่น้อยกว่า ๘ วัน แต่ก็ยังคงคำคัดค้านของฝ่ายจำเลยว่าได้ใช้ปฏิกิริยาในการตรวจพิสูจน์ทดลองเพียง ๒ กระบอก และปรากฏปฏิกริยาของไนไตรท์ในระยะยืงนานวัน กลับเกิดขึ้นเร็วกว่าในระยะเร็ววันก็มี แต่เพียงเท่านี้จะทำให้การยืนยันของอธิบดีกรมวิทยาศาสตร์ถึงแก่ไม่แน่นอนก็จะเชื่อถือก็จะมากไปหน่อย เพราะนอกจากปฏิกิริยา ๒ กระบอกนั้นแล้วยังได้มีการใช้ปฏิกิริยา ๓๐ กว่ากระบอกตรวจพิสูจน์ทดลองยืนยันผลต่อมาอีก ก็ได้ผลตามหลักการเป็นทำนองเดียวกัน ที่ปรากฏปฏิกริยาของไนไตรท์กลับเร็วเป็นซ้ำหรือซ้ำเป็นเร็วไปนั้นเพียงเฉพาะรายตัวอย่างเท่านั้นอันเป็นจำนวนน้อยที่สุด แต่จำนวนมากหาได้ยืนยันหรือไม่

เป็นอันว่าศาลอุทธรณ์กับศาลอาญามีความเห็นสอดคล้องต้องกันประการสำคัญอันหนึ่งว่าการพิสูจน์ทดลองในครั้งต่อมาได้ผลยืนยัน

ตามหลักการ เป็นทำนองเดียวกัน แต่ข้อที่ศาลอาญากล่าวว่าได้มีการสืบค้นเกิดขึ้นเฉพาะรายต้องรายนั้นศาลอุทธรณ์ไม่เห็นพ้องด้วย รายที่ศาลอาญาอ้างถึงได้มีกล่าวไว้ในคำพิพากษาของศาลอาญา ซึ่งศาลอุทธรณ์ขอยกมาแสดงไว้ ณ ที่นี้เพื่อเป็นการเปรียบเทียบและชี้ให้เห็นว่าศาลอุทธรณ์มีเหตุผลอย่างไร

รายหนึ่งที่มีระยะเวลาถึง ๘ วัน ศาลอาญากล่าวว่า “ถ้าถึง ๘ วันรอลง ๕ นาทีจึงมีผู้ชมพอเรือ ๆ เกือบมองไม่เห็นดี ถึง ๑๐ นาทีผู้มากชนอีกหน่อยแต่ก็ยังเกือบมองไม่เห็น ตามที่วานสำหรับการทดลองโดยก่อนยิงไม่ได้เข็ดหน้ามันที่ระโถมไว้ในดำถองบิน และเมื่อยิงแล้วอุตุปากกระบอกปืนภายใน ๓๐ นาที แต่การทดลองอีกภาวะหนึ่งคือก่อนยิงได้เข็ดหน้ามันที่ระโถมไว้ในดำถอง และเมื่อยิงแล้วไม่ได้อุตุปากกระบอกปืนปฏิกิริยาของไนไตรท์ที่เกิดขึ้นในปืนกระบอกเดียวกันและระยะเวลา ๘ วันเท่ากันหาเหมือนกันไม่ คือในสภาวะเช่นนี้เพียง ๕๐ วินาทีเท่านั้นที่ได้ผู้ชมพอขึ้นเกิดขึ้น ถึง ๕ นาทีคงได้ผู้ชมพอขึ้นและจนถึง ๓๐ นาที ๓๕ นาที ก็คงได้ผู้ชมพอขึ้นเช่นกัน”

ศาลอุทธรณ์ได้พิจารณาเทียบเคียงกับพยานเอกสารที่เกี่ยวข้องทั้ง ๓ ฉบับ ซึ่งเคยกล่าวถึงข้างต้นปรากฏว่าเป็นข้อความที่คัดมาจากรายงาน ร. ๒๗ ซึ่ง ดร. จำ รัดนัดทำขึ้นโดยอาศัยสมุด เอ. เค. ๓๒ เป็นหลัก ต่อมา ดร. จำ รัดนัดทำรายงานระยะเวลายังอีกฉบับหนึ่งก็ข้อความถ้อยคำคล้ายคลึงกับรายงาน ร. ๒๗ ดร. จำ รัดนัด

อาจเข้าใจว่าข้อความเพียงเท่าที่เขียนไว้คงเป็นเหตุผลเพียงพอแก่การ
สรุปผลแล้ว ถ้าตามตัวหนังสือเพียงเท่านี้ก็อาจเข้าใจดังคำดำ
ว่า แต่เมื่อระมัดระวังไม่ใช่เป็นการคัดความตามตัวหนังสือของเอกสาร
ฉบับหนึ่งฉบับใดโดยเฉพาะ หากเป็นการพิจารณาหาข้อเท็จจริงที่ถูก
ต้องว่าควรเป็นสถานที่ใด จึงจำเป็นที่จะต้องยึดสมุด เอ. เค. ๓๒ เป็น
หลักเพื่อเทียบเคียงและหาความพิเคราะห์ด้วย จึงปรากฏดังนี้

สำหรับภาวะที่ก่อนยิงได้เซ็ดน้ำมันซึ่งระดมไว้ในดำถ้อง และ
เมื่อยังไม่ได้ถูกปากกระบอกปืนมีความในหน้า ๓๖๓ ว่า “๓๓.๕๐
น. น้ำดำถ้อง ๕ ชช. ของน้ำยาหยดลงไว้ ได้รัเยยนต์
๓๓.๕๐ น. ๕๐ วินาทีเกิดลั่นขึ้น ๆ เท่ากับที่ทดสอบ ๓ หยดของน้ำยา
๓/๓๐๐,๐๐๐ ๓๓.๕๔ น. น้ำยาดีชมพู ๓๒.๐๐ น. น้ำยาดีชมพู ๓๒.๐๕
น. น้ำยาดีชมพู” ข้อความนี้มีความหมายอย่างเดียวกับที่คำดำ
ยกขึ้นกว่าถูกต้องแล้ว

แต่ที่ไม่ตรงกันคือสำหรับภาวะที่ก่อนยิงไม่ได้เซ็ดน้ำมันซึ่งระดม
ไว้ในดำถ้อง และเมื่อยังไม่ได้ถูกปากกระบอกปืนภายใน ๓๐ นาที
ซึ่งข้อความในหน้า ๓๕๖ ว่า “๕ นาทีดีชมพูเรือเกือบมองไม่เห็น
ดี ๓๐ นาทีดีชมพูมากจนออกเหนื่อยแต่เกือบมองไม่เห็นถ้าเปรียบกับ
น้ำยา ๓/๓๐๐,๐๐๐ ภายในเวลา ๓ นาทีแล้วสิ้นชนมากกว่า ๑๕ นาที
ดีชมพูมากกว่าเดิมเล็กน้อยแต่ไม่เข้มเท่าน้ำยาทดสอบ

นายแพทย์ศิริ คิวยานนท์ได้บันทึกข้อความเหล่านี้ไว้ในขณะที่

ทำการทดสอบจึงน่าจะถูกต้องยิ่งกว่าฉบับหลัง ๆ เพราะฉะนั้นจะเห็นได้ว่าข้อความตามที่ศาลอาญาก่อว่า รอลิ่ง ๕ นาทันนั้นจึงไม่อยู่ในบันทึก ทั้งขาดความสำคัญตอนหนึ่งไปเสียสิ้น คือตอนที่บันทึกว่า “ถ้าเปรียบกับน้ำยา ๓/๑๐๐,๐๐๐ ภายในเวลา ๓ นาทีแล้วต้นขนมากกว่า” ศาลอุทธรณ์เห็นว่าความตอนนี้จะพิจารณามานไปเสียไม่ได้เลย เพราะเป็นหมายเหตุที่แสดงอย่างมากมายเมื่อถึงพื้นเวลาทดสอบตามที่จัดไว้เวลา ๙.๕๕ น. ไปเพียง ๓ นาที นายแพทย์ศิริ ศิวยานนท์ได้เปรียบปฏิริยาของไนไตรท์กับน้ำยา ๓/๑๐๐,๐๐๐ คือสารละลายของเกลือไนไตรท์ที่ทราบความเข้มข้น (KNOWN CONTROL) ครึ่งหนึ่งปรากฏว่าปฏิริยาของไนไตรท์ที่ได้จากน้ำดังดำกตั้งบนหม้อชันมากกว่าอีกการจึงเป็นไปไม่ได้ว่าต้อง รอลิ่ง ๕ นาทีดังศาลอาญาก่อว่าจึงจะเกิดดี พุดง่าย ๆ อีกนัยหนึ่งนายแพทย์ศิริ ศิวยานนท์ได้เปรียบเทียบระหว่างปฏิริยาของไนไตรท์ที่เกิดจากน้ำดังดำกตั้งบน (UNKNOWN CONTROL) ดีได้ชันมากกว่าปฏิริยาของน้ำยาที่ได้จากสารไนไตรท์ละลายที่ทราบความเข้มข้น (KNOWN CONTROL) มาตั้งแต่ก่อนเวลา ๕ นาทีได้ผ่านพ้นไปแล้ว จึงมิใช่ว่าปฏิริยาของไนไตรท์ที่เกิดขึ้นและซึ่งอาจเห็นได้ด้วยตานจะพึงเกิดตอนถึง ๕ นาทีเมื่อแปลความให้คิดต่อกันน่าจะเห็นว่าถึงแม้จะเกิดแล้วกระนั้นเมื่อถึง ๕ นาทีก็มิเพียงด้ชมพวเรอเกือบมองไม่เห็น คือ ๓๐ นาทีด้ชมพวจึงมากขึ้นอีกหน่อยแต่เกือบมองไม่เห็น จนถึง ๓๕ นาทีด้ชมพวได้มากกว่า

เดิมเล็กน้อยแต่ก็ยังไม่วายทำหยาบทดสอบ ส่วนระยะเวลาก่อน ๓ นาทีบันทึกไม่ถึง ๒๕ นาทีเกิดเคียงกับการพด้นอกสภาวะหนึ่งที่ว่า ๔๐ วินาทีได้สัมผัสอ่อนเกิดขึ้น ค่าต่อทฤษฎีจึงเห็นว่าการทดสอบรายนปฏิกิริยาของไนไตรท์หาได้ไม่

ค่าต่ออาณานิคมอันเป็นรายที่ ๒ ว่าในปฏิกิริยาออกเดียวกันคือ กระบอกหมายเลข ๓๐๓๓๖๐ และทดลองในสภาวะเดียวกันในระยะ ๘ วันครึ่งหนึ่ง ๓๔ วันครึ่งหนึ่ง ปฏิกิริยาของไนไตรท์ในระยะ ๘ วันแทบจะเกิดขึ้นเร็วและชัดเจนกว่าในระยะ ๓๔ วัน กลับตรงกันข้ามคือในระยะ ๘ วันรออยู่ ๔๐ วินาทีจึงได้สัมผัสอ่อน ส่วนในระยะ ๓๔ วันรอเพียง ๓๐ วินาทีสัมผัสก็เกิดขึ้น และเพียง ๔๐ วินาทีสัมผัสก็ชัดเจน พอถึง ๓๐ นาทีสัมผัสมาก ถึง ๓๕ นาทีสัมผัสมากจน

ได้ความจากนายแพทย์ศิริ ศิวยานนท์ว่าสัมผัสหลายสิบครั้งด้วยกัน คำว่าสัมผัสตามที่ปรากฏในสมุด เอ. เค. ๑๒ จึงต่างกันด้วยวิธีบอกลักษณะกำกับไว้ เห็นสัมผัสเร็ว ๆ, สัมผัสเร็ว ๆ เกือบมองไม่เห็น, สัมผัสอ่อน, สัมผัสแก่, สัมผัสเข้มหรือว่าสัมผัสเข้มจนเกินหรือเข้มเท่าเดิม เช่น หน้า ๑๖๑-๑๖๒ มีว่า ๑๑.๒๒ น. ๓๐ วินาทีเกิดสัมผัสอ่อน ทดสอบ ๓/๓๐๐,๐๐๐ หนึ่งหยดขึ้นช้ากว่า ๓๐ วินาทีและดีอ่อนกว่า ๑๑.๒๕ น. สัมผัสเห็นได้ชัดเจนมากและแก่กว่าทดสอบ ๑๑.๓๐ น. สัมผัสเข้มมากเท่าเดิมทดสอบน้ำตาลจากถอง ดีชัดเจนเห็นได้ชัดคงเป็นต้น เพราะฉะนั้นจึงจำต้องพิจารณาให้คงความบันทึก

รายได้ใช้ถ้อยคำหนักหรือเบาอย่างไร

เมื่อได้หักเงินค่าอุทธรณ์จึงได้เปรียบเทียบกับเอกสาร คงปรากฏว่า ค่าอาญาเก็บความมาจากรายงาน ร. ๒๗ เช่นเดียวกับ รายที่ ๑ ผลของการวิเคราะห์หับนหมายเลข ๓๐๓๓๖๐ เมื่อวันที่ ๖ สิงหาคม ๒๕๔๘ สำหรับระยะเวลาถึง ๘ วัน เป็นอันถูกต้องกับสมุด เอ. เค. ๑๒ หน้า ๑๖๓ แต่ผลของการวิเคราะห์เมื่อวันที่ ๒๐ เดือนเดียวกันสำหรับระยะเวลายัง ๓๕ วันคงขาดความสำคัญไปอีกอย่าง รายที่ ๑ จึงขอคิดมาแสดงต่อไปตามที่ปรากฏในหน้า ๒๐๐

วิเคราะห์ทางเคมี

	ไนโตรเจน	ทดสอบ
๑.๔๕	๕ ซี.ซี.ของน้ำล้างถาดทอง	
(๓.๓.)	หยดลงใน ใสรีเอเยนต์	
๑.๔๕	ดีสมพดงต้นจนอย่าง	๒๐ วินาทีดีจนจางมากใช้ ๑ หยด
๑๐ วินาที	จาง ๆ ()	ของน้ำยา ๓/๓๐๐,๐๐๐
๓.๔๕	ดีจนชัดเจนน	เท่าเดิม
๒๐ วินาที	ชมพ	
๓.๕๐	ดีจนชัดเจนนเข้มมาก	”
๓.๕๕	ดีจนชัดเจนนเข้มมากจน	”

ดังนั้นจะดูเพียงผิวเผินตามรายงาน ร. ๒๗ ซึ่งค่าอาญา ยกขึ้นอ้างคำว่า ดีสมพเท่านั้นก็เห็นว่าดีจะแก้กว่ากระบอกที่ยังระยะ ๘ วัน

เพราะกระบอกนั้นใช้คำว่าได้สัมผัสก่อน แต่เมื่อพิจารณาตามสมุด
 เอ.เค. ๓๒ แล้วก็จะชัดเจนขึ้นทุกได้หมายไว้ว่าดีที่เกิดเมื่อ ๓๐ วินาที
 นั้นได้คงต้นขึ้นอย่างจาง ๆ ครั้นถึงระยะ ๒๐ วินาทีถึงจะใช้ถ้อยคำ
 ว่าดีขึ้นชัดจนสัมผัสก็มีหมายเหตุไว้เป็นเครื่องหมายสำคัญ ซึ่งไม่
 ปรากฏถึงในคำพิพากษาคำอธิบายและรายงาน ร. ๒๗ คือตอนท้ายว่า
 ว่า “๒๐ วินาทีดีขึ้นจางมาก” คือเท่ากับว่าถึงดีขึ้นชัดจนสัมผัส
 จริง แต่ก็อยู่ในลักษณะที่จางมากอยู่นั่นเอง ครั้นเวลาผ่านไปจนถึง
 ๕ นาทีก็ตาม ๓๐ นาทีก็ตาม แม้จะใช้ถ้อยคำว่าเข้มมากหรือเข้มมาก
 ขึ้นก็คงหมายไว้ดีกว่าเท่าเดิม คือยังอยู่ในลักษณะจางนั่นเอง ตาม
 ที่ศาลอุทธรณ์พิจารณาพบนั้นก็เห็นได้ว่าทั้ง ๒ ศาลจะหาได้ผิดแยก
 แตกต่างหรือสับสนไม่ และเมื่อทวนไประดังถึงข้อที่ศาลอุทธรณ์ได้
 เคยวินิจฉัยมาแล้วข้างต้นถึงการทดสอบครั้งที่ ๔ และที่ ๕ ซึ่งว่าระยะ
 เวลาตั้งแต่ ๘ วินาทีขึ้นไปแล้วในไคร้ที่ได้สลายตัวอย่างเขื่องช้า ผล
 ของการวิเคราะห์ ๒ ศาลจะจึงเป็นกรายนัยนอกชั้นหนึ่ง

ในการทดลองที่ดีทดสอบที่ดี ได้ความจำกรมวิทยาศาสตร์พยา-
 ยามใช้เครื่องมือเครื่องใช้อย่างเดียวกันทุกครั้ง หรือใกล้เคียงกันที่
 สอดคล้องที่ใช้ตรวจทดลองพระแสงบนของกลางรวมทั้งบนต่าง ๆ ก็
 ถ้วนแต่ชนิดเดียวกัน ตลอดจนกระสุนก็ล้วนแต่พิมพ์เครื่องหมายทัก
 ปดออกกระสุนบอกเวลาทำอย่างเดียวกัน คือ “อ.ช. ๔๓” ซึ่งหมาย
 ความเป็นกระสุนที่ทาสีในปี ค. ศ. ๑๙๔๓ ทั้งนี้เพื่อให้เป็นหลัก

ฐานแน่นอนในความจำเป็นที่จะต้องใช้อัตราเปรียบเทียบ ซึ่งควรต้องให้อยู่ในภาวะเดียวกันและไม่ควรใช้พื้นที่หรือกระสุนคนละชนิดคนละขนาดกัน แต่กระนั้นเกี่ยวกับความชื้น (HUMIDITY) และอุณหภูมิ (TEMPERATURE) ก็เป็นเหตุจะต้องคำนึงถึงเหมือนกันซึ่งนายชิตถึงเห็นนี้ จำเลยติดใจสงสัยและคัดค้านได้ ศาลอุทธรณ์ได้พิจารณาโดยตระหนักแล้วเห็นว่าเป็นเรื่องที่ต้องพิจารณาถึงเพราะหลักฐานมีอยู่ แต่ก็ต้องไม่ลืมว่าศาลอุทธรณ์ได้ชี้ขาดมาแล้ว ถึงการเกิดปฏิกิริยาของไนไตรท์ซึ่งได้เป็นไปตามส่วนดีที่ปราศจากการสืบค้นอย่างไร นั่นคือการทดลองและทดสอบซึ่งอยู่ในระยะเวลาที่ใกล้เคียงกัน ปัญหาจึงมีว่าถ้าต่างระยะเวลายังจะเกิดเหตุกระทบกระเทือนความเชื่อถือและเชื่อมั่นได้อย่างไรบ้างหรือไม่ จากผลงานที่กรมวิทยาศาสตร์ได้ปฏิบัติไปแล้วอาจแยกพิจารณาได้เป็น ๒ ระยะ ระยะหนึ่งทำระหว่างเดือนที่อยู่ในฤดูฝน คือมิถุนายน, กรกฎาคม และสิงหาคมอันเป็นฤดูหนาวคร่าวเดียวกับเวลาที่ต้นเถาวัลย์กระหม่อมเสด็จสวรรคตปรากฏผลที่สมควรยกมากล่าวในที่นี้ตามที่ปรากฏในสมุด เ.เค. ๓๒ หน้า ๓๕๘ มีว่า สำหรับระยะเวลายัง ๔๘ ชั่วโมงได้ผสมพูนท์ทันที (๕ วินาที) ๕ นาที ภายหลังได้จดขึ้น ๑๐ นาทีภายหลังได้ผสมขึ้น สำหรับระยะเวลายัง ๔ ชั่วโมงได้ผสมพูนท์ทันทีแต่ได้อ่อนมาก (๕ วินาที) และได้ผสมมากทันทีใน ๑ นาทีต่อมา ๕ นาที ๑๐ นาที ๑๕ นาทีคงเข้มข้นเท่าเดิม

อีกระยะหนึ่งทำการทดสอบภายหลังรัฐประหารระหว่างฤดูร้อน

ปรากฏตามรายงานระยะเวลาของการทดสอบครั้งที่ ๓ สำหรับระยะ
 เวลายัง ๔๘ ชั่วโมงมีวาระเริ่มเห็นด้สมพใน ๒.๕ นาที เมื่อครบ ๓๐
 นาทีด้สมพแกช่น สำหรับระยะเวลายัง ๔ วันมีวาระเริ่มเห็นด้สมพ
 ใน ๖ นาที เมื่อครบ ๓๐ นาทีด้สมพแกช่น

ฉะนั้นจึงเห็นได้ว่าไนไตรท์ระหว่างฤดูฝนด้ตายช้ากว่า คือไม่ว่า
 ในระยะ ๔๘ ชั่วโมงก็ตาม ๔ วันก็ตาม ไนไตรท์ก่เกิดช่นทันที แต่
 ฤดูร้อนไนไตรท์ก่ด้ตายเร็วกว่า เพราะกำหนดเวลาเดียวกัน ปฏิ
 ธิภาจะเริ่มเห็นใน ๒.๕ นาที และ ๖ นาที ตามลำดับ แต่ทั้งนี้ไม่
 ทำให้การวินิจฉัยต้องเปลี่ยนแปลงไปด้วย เหตุว่าจะเป็นการทดสอบ
 ในฤดูฝนก็ตาม ฤดูร้อนก็ตาม ปฏิธิภาของไนไตรท์ได้เป็นไปตาม
 ด่วนด้ ไม่ใช่ว่าด้ช่นเร็ววันเกิดช้า นานวันเกิดเร็ว การทดสอบ ๒
 ฤดูที่ก่ต่างว่น จึงคงด้ช่นด้ช่นหนักใหญ่ที่ผู้ชำนาญได้วางไว้ว่า ว่นที่
 ใกล้เคียงว่นยังไนไตรท์จะเกิดปฏิธิภาเร็วกว่าว่นที่ห่างออกไปและที่ด้
 บทมให้ด้ช่นในกรณีด้วรคช่น ก็คือพระด้งบ่นของกถางได้ถูกทำ
 การทดสอบในฤดูฝน แล้วจึงมีการทดสอบในฤดูเดียวกัน อันเป็น
 เวลากระช่นช่นเป็นลำดับมาอีก โดยเหตุผลเหล่านี้จึงไม่อาจเอาการ
 ทดสอบครั้งที่ ๑ กับครั้งที่ ๓ ไปเปรียบเทียบอากาศที่แตกต่างกันได้

นายชิต หึงเหล่น จำเลย ยกการทดสอบบ่นกระบอกหมายเลข
 ๒๐๗๗๐๔๗ ซึ่งทำการตรวจวิเคราะห์ในวันที่ ๑๖ มีนาคม ๒๕๔๓ ช่น
 กัดค้านว่า จะเป็นไปไม่ได้ตามที่จกระยะเวลายังไว้ ๒ วัน ที่ถูกตาม

คำให้การของ ดร. จ่าง รัตนวิทย์ น่าจะเป็นอันเดียว โดยที่ความข้อ
 ๕๕ เป็นการทดสอบครั้งที่ ๓ ซึ่งคำอธิบายที่ได้ยินจนมาถึงมาแต่จึงจะ
 เอาไปเปรียบกับการทดสอบครั้งที่ ๑ ไม่ได้ นอกจากนั้นยังได้ความ
 จาก ดร. จ่าง รัตนวิทย์ ต่อไปว่า ระยะเวลาในการทดสอบอาจผิดกัน
 ไปบ้าง แต่ไม่เกินชั่วโมงเพียงเท่านี้ไม่ทำให้ปฏิกิริยาที่เกิดขึ้นแตกต่าง
 กันมากนักจนทำให้ผิดสังเกต หรือทำให้หักการเดี่ยไปแม้ระยะเวลา
 ยิงจะผิดกันถึง ๒๔ ชั่วโมงก็ยังไม่แตกต่างกันมาก อันความข้อ ๕๖
 เห็นได้อีกสถานหนึ่งจากการทดสอบของระยะเวลายิง ๘ ชั่วโมง, ๒๔
 ชั่วโมง ๔๘ ชั่วโมง ของการทดสอบทุกครั้งว่า ได้เป็นไปในทำนอง
 เดียวกัน

ตามรายงาน ร. ๒๗ ดร. จ่าง รัตนวิทย์ได้สรุปผลจากการทดสอบซึ่งได้ทำมาแล้ว ๑๑ ครั้งก่อนรัฐประหารว่า

“(๑) ภายในระยะที่ได้ยิงมาแล้วนาน ๔๘ ชั่วโมง หรือ ๒ วันย่อมพบพิษเหตุชนทนที่และชัดเจน

(๒) ภายในระยะที่ได้ยิงมาแล้วนาน ๔ วัน ตีจะเกิดขึ้นภายใน ๕ นาที

(๓) ภายในระยะที่ได้ยิงมาแล้วนาน ๘ วัน ตีจะเกิดขึ้นภายใน ๓๐ นาที

(๔) ภายในระยะที่ได้ยิงมาแล้วนาน ๑๔ วันก็ยังมีตีเกิดขึ้นให้เห็นได้”

นายชิต ดึงเส้นนี้ จำเลยโต้แย้งสรุปผลข้อ ๓ ว่า ไม่ถูกต้อง ตรงกับผลวิเคราะห์ตามที่ปรากฏ การวิเคราะห์สำหรับระยะเวลาถึง ๔๘ ชั่วโมงโดยบันทึกหมายเลข ๓๐๑๓๓๖๐ จดได้ว่า “ต้องนำสีแล้วมึน ดีชมพูอ่อน ๓๐ นาทีแรก” ดังนั้นไม่ใช่เป็นผลตามที่ ดร. จำง รัตน วัตเขียนสรุปว่า “สีชมพูเกิดขึ้นที่และชัดเจน”

ศาลอุทธรณ์พิจารณาเห็นว่า ข้อความตามที่จำเลยยกขึ้นอ้าง นั้นได้มาจากรายงาน ร. ๒๗ เช่นเดียวกับรายการที่การขาดตกบกพร่อง ดังที่เคยวินิจฉัยมาแล้วสำหรับรายนี้ก็ไม่ตรงกันอีก ตามสมุด เอ. เค. ๓๒ หน้า ๑๓๘ ต้นฉบับใช้คำว่า “FAINT PINK 2 MIN. 10 MIN. INTRNSE COLOR” ซึ่งมีคำแปลเป็นภาษาไทยว่า “สีชมพูอ่อนใน ๒ นาที ๓๐ นาทีสีเข้มขึ้น” ดังนั้นจึงถือว่าตรงกับรายงาน ร. ๒๗ ไม่ได้ความหมายของถ้อยคำในสมุด เอ. เค. ๓๒ จำต้อง พิจารณาโดยตระหนัก ก็จะได้เห็นว่าชั้นแรกเมื่อ ดร. จำง รัตน วัตทำ รายงาน ร. ๒๗ อาจมีความคิดที่จะให้เป็นไปตามตัวหนังสือที่นาย แพทย์ศิริ คิวยานนท์บันทึก โดยเข้าใจความหมายว่า น่าจะเป็นไป ดังสรุปความข้อ ๓ ดังนั้นเมื่อ ดร. จำง รัตน วัตทำรายงานระยะเวลา ถึง จึงได้เขียนข้อความไปในรูปที่ว่า “สีชมพูเกิดขึ้นทันที เป็นสีชมพูอ่อนก่อนและเข้มขึ้นเป็นลำดับภายในเวลา ๓๐ นาที” ข้อความ ใหม่นี้คำไหนไม่ได้ว่าผิด เพราะถ้อยคำ เอ. เค. ๓๒ ชวนให้เข้าใจว่า ระหว่าง ๒ นาทีแรกนั้นเป็นสีชมพูอ่อน ต่อ ๓๐ นาทีจึงเข้มขึ้น ไม่

ใช้อย่างที่ ดร. จำ รัตนรัศมีตอบคำถามค้านของทนายจำเริญว่า “ดี
ชมพูนเกิดขึ้นในสองนาทีก” นั้นหมายความว่าจะเป็นดีชมพูนก่อนคือ
เมื่อเวลาได้ล่วงไปแล้ว ๒ นาที เพราะคำว่าเกิดขึ้นเป็นเครื่องแสดง
ให้เห็นเช่นนั้น แต่อย่างไรก็ตาม ไม่มีอะไรดีกว่าที่จะอาศัยคำให้การ
ของนายแพทย์ศิริ ศิวยานนท์เอง ช่วยให้การกระจ่างขึ้นว่า ถ้อยคำที่บันทึก
ไว้ในสมุด เอ.เค. ๑๒ หน้า ๑๓๘ นั้น เขามันตกใจเพื่อให้ความ
หมายอย่างไร นายแพทย์ศิริ ศิวยานนท์ เบิกความตอนหนึ่งว่า
“๑๓ ตามรายงานหน้า ๑๓๘ เทียบกับรายการหน้า ๑๔๓ หน้า ๑๕๘
แล้ว ข้าพเจ้าตอบไม่ได้ว่า รายการไหนในไตร่หมาก รายการไหน
ในไตร่หมากน้อยกว่ากัน เพราะปฏิกริยาที่เกิดขึ้นคล้ายคลึงกันมาก”
รายการหน้า ๑๔๓ มีความว่า “ได้ดีชมพูนที่แตะเข็ม แก่กว่าทด
ดอบเมื่อ ๕ นาทีภายหลัง” และรายการหน้า ๑๕๘ มีความว่า “ดี
ชมพูนชนทนที่ ๑๓๕ ๕ นาทีภายหลังจดขึ้น ๓๐ นาทีหลังดีชมพูน”
ดังนั้นก็พอเข้าใจได้ว่า ทั้ง ๓ รายการนั้น นายแพทย์ศิริ ศิวยานนท์
ตั้งใจให้ความหมายอย่างเดียวกันว่าดีชมพูนเกิดขึ้นทันที

นายชิต สิงห์เสนี จำเริญ คงข้อสงสัยมาในอุทธรณ์ว่า การ
ตรวจต้องใช้น้ำร้อนล้าง แล้วได้นายาที่เรียกว่ารีเอเจนต์ ตรวจหา
ปฏิกริยาที่เกิดขึ้น ฉะนั้นในขั้นแห่งการตรวจจะถูกต้องเพียงใดย่อมขึ้น
กับผลแห่งการล้างถ้าต้องว่า ล้างออกมาหมดจดเพียงใดหรือไม่

ศาลอุทธรณ์ขอให้ตั้งเหตุการณ์หนึ่งซึ่งจะลืมเสียไม่ได้ว่า ใน

ถ้าต้องพระแสงปืนของกลางนั้นน้ำมันระโถมอยู่ ตามความคิดเห็น
 ของนายแพทย์ศิริ คิวยานนท์ว่า ^๗พื้นที่ใช้น้ำมันระโถมจะเกิดในไตรท์
 มากกว่าพื้นที่ไม่ระโถมน้ำมัน การจึงเป็นว่าสิ่งในที่มียู่มาก เมื่อถูก
 ถังออกก็ย่อมติดมากจนตามลว่น ข้อเท็จจริงฟังได้ว่านายแพทย์ศิริ
 คิวยานนท์เป็นผู้ลงมือต่างต่างด้วยตนเองต่อหน้า ดร. จ่าง รัตน-
 รัต โดยมีความสำคัญว่าเป็นกรณีพิเศษเกี่ยวกับการสูญเสียพระประ-
 มุขของชาติ อีกทั้งต้องทำต่อหน้าผู้บังคับบัญชา ย่อมจำเป็นอยู่เองที่
 นายแพทย์ศิริ คิวยานนท์จะต้องทำอย่างดีที่สุดจนนายแพทย์ศิริ คิวยา-
 นนท์กล่าวยืนยันว่า ได้ใช้ตัวยากับน้ำหนักและเครื่องมือถูกต้องตาม
 หลักวิชา ไม่มีส่วนหนึ่งสิ่งใดบกพร่องเลย การต่างด้วยน้ำเต๋อดนั้น
 สามารถจะทำให้น้ำมันที่ติดออกมากับน้ำต่างต่างต้องระเหยตัว ถึง
 กับจะไม่มื้มหือในไตรท์ไว้ต่อไป น้ำมันที่ติดมากับน้ำจะไม่ทำให้การ
 ตรวจวิเคราะห์ผิดแผกอย่างไรเลย เมื่อปรากฏการเป็นเช่นนั้นจึงไม่มี
 อะไรเหลือให้สงสัยในความไม่หมดจดต่อไปอีก

นายชิต สิงห์เสนี จำเลย เสนอให้พิจารณาว่า ในไตรท์หรือ
 ในไตรท์ที่เกิดขึ้นนั้นมีความมากมายแตกต่างกันไปตามลักษณะของถ้ำ
 ถังปืนและคุณภาพของกระสุน

อันความข้อนี้ปรากฏจากรายงานระยะเวลายังว่า ผลของการ
 ทดลองทั้งหมดพอเป็นหลักฐานที่จะพิสูจน์ระยะการยิงของปืนโคคส์ แบบ
 U.S. ARMY ขนาด ๓๓ มิลลิเมตร ซึ่งใช้ยิงด้วยกระสุนปืนแบบ

๘๖ หมายถึง EC. 43 ได้ ถ้าหาก เป็นดินแบบอื่น ขนาดอื่น และกระ
 ดุนบนชนิดอื่น ผลก็ควรจะแตกต่างกันไปได้บ้าง จำเป็นจะต้องเปรียบเทียบ
 เทียบกันอยู่เสมอจึงจะให้ความเห็นแน่นอนได้ แต่โดยหลักใหญ่แล้ว
 ก็คงจะไม่แตกต่างกัน กล่าวคือ ถ้าเป็นดินที่ใหม่ ๆ ปฏิกริยาของ
 ไนโตรที่ก็จะเกิดขึ้นเร็วเห็นได้ชัด และจะเกิดขึ้นช้าและอาจถึงเป็นลำดับ
 ตามระยะเวลาของการยิงค่าต่อธรรมชาติอย่างรายงานเป็นหลัก จึงมี
 ความเห็นว่ากรณีมีปัญหาเกี่ยวกับพระแสงบนของกลาง ซึ่งเป็นดิน
 ชนิดไหนและใช้กระสุนแบบอย่างใด ผู้ชำนาญก็ได้ใช้ปืนและกระสุนชนิด
 เดียวกันเป็นเครื่องพิสูจน์เทียบเคียง เพื่อขจัดเสียซึ่งความข้องใจอัน
 จะยังมีสมรรถภาพของคุณภาพของดินกระสุนตามที่ พด. ศรี วิเชียร
 ดุตันตานนท์ เจ้ากรมสรรพาวุธทหารบกซึ่งเคยเข้าของทางอาวุธปืน
 ต่าง ๆ อธิบายว่าดินที่ใช้กับกระสุนปืนชนิดนี้เป็นดินชนิดไนโตรเซลลูโลส
 เรียกชื่อเต็มเป็นภาษาอังกฤษว่า SEMI COLLOIDED NITRO
 CDLLULOSE GRANULATED WITH OR-GANIC NITRATES
 แปลว่าดินดำถึงจะด้ายเคลือบด้วยวัตถุในเครท ถ้าเป็นกระสุนรุ่นนี้
 เดียวกัน เขาใช้ดินทำกระสุนชนิดเดียวกัน เพราะเหตุว่าดินที่ใช้ในปี
 เดียวกันนั้น เขาระคนหรือปรังให้ได้อำนาจเท่ากันแต่ในปีเดียวกันอาจ
 จะทำกระสุนเป็นหลายรุ่นเรียกว่าตอหน้าเบอร์ ในแต่ละรุ่นนี้ใช้ดิน
 ดัชนผสมเหมือนกันหมด อัตราระคนซึ่งภาษาอังกฤษเรียกว่า BLEND
 อาจแตกต่างกันเล็กน้อย แต่อำนาจของดินระเบิดเท่ากัน ปดออกกระ

ดุ่นของกลางที่ก้นมือขวา อี. ซี. ๔๓ คำว่า อี. ซี. ย่อมาจากคำว่า
 เช็กโปรซีฟคอมปานีอันเป็นบริษัทของเอกชนอยู่ในสหรัฐอเมริกาทำกระ
 ดุ่นและวัตถุระเบิดทั่ว ๆ ไป ๔๓ หมายถึงว่าทำในปี ค. ศ. ๑๙๔๓
 เหตุการณ์ที่ ดร. จ่าง รัตนศักดิ์ออกใช้เฉพาะดุ่นกระสุนซึ่งมีเครื่องหมาย
 ที่ก้นปดอก กระสุนอย่างเดียวกับปดอกดุ่นกระสุนปืนของกลาง จึง
 ถูกตามหลักวิชาทางข้างแจ้งเพราะทำจากบริษัทเดียวกันและในปีเดียวกัน
 ย่อมทำให้เกิดอำนาจระเบิดระคายคล้ายคลึงกัน ทั้งนี้ผลที่ได้รับ
 ตามที่คำอุทธรณ์ได้วินิจฉัยไว้นานาประการ จึงเป็นผลที่พึงถือได้ว่า
 สัมควรที่จะได้รับความเชื่อถือ เพราะฉะนั้นประเด็นที่เกี่ยวกับปืนและ
 กระสุนชนิดอื่นซึ่งแม้จะแตกต่างกันบ้างก็ไม่มีความสำคัญสำหรับเรื่องนี้
 เพราะหากเป็นประเด็นเกี่ยวกับปืนอื่นอย่างใดก็ต้องแสวงหาความแน่นอน
 จากปืนชนิดเดียวกันนั้น ยิ่งผู้ชำนาญได้บันทึกแสดงไว้ตามลักษณะที่
 อาจดูด้วยสายตาได้เช่นนั้น ผลที่ได้รับแม้จะเป็นไปได้บ้างก็น่าจะไม่ผิด
 แยกแตกต่างกันไถ่ถนุ แต่เท่าที่ปรากฏมาแล้วปฏิกิริยาของไนไตรท์
 ในการทดลองและทดสอบไม่มีเหตุอันควรสงสัยในหลักการใหญ่ ๆ ประ
 การใดเลย

นายชิต สิงห์เสนี จำเลยยกความบกพร่องของกรมวิทยาศาสตร์
 ขึ้นโต้แย้งอีกว่าไม่เคยทำการทดสอบเพื่อทราบแน่แท้หาย ๆ ว่าในดิน
 พื้อากาศอย่างเมืองไทยจะมีผลทำให้การสลายตัวของไนไตรท์แตกต่าง
 กันอย่างไร ความข้อนี้ถ้าพิจารณาให้จึงดีแล้วจะพบหลักฐานดังที่คำด

อุทธรณ์ยกขึ้นอ้างข้างต้นว่ากรมวิทยาศาสตร์ไม่แต่ทำการทดสอบเฉพาะ
ฤดูฝนแต่ฤดูเดียว ยังได้ทำในฤดูร้อนอีกด้วย และผลเป็นที่น่าพอใจ
อย่างไรก็ได้กล่าวไว้แล้ว ถ้าจะยืนยันว่าฤดูหนาวอีกฤดูยังไม่ทำก็ดูจะ
มากไปสักหน่อยเพราะเมื่อสิ่งใดพอใจดังนั้นก็ควรยุติได้

ขอพบพร้องอีกประการหนึ่งซึ่งนายชิต ดึงเหนืง จำเลยว่ากรม
วิทยาศาสตร์ไม่ได้ทำการทดลองและทดสอบเพื่อสร้างมาตรฐานระยะ
เวลายังไว้ว่าในไตรท์ที่ตายตัวช้าเร็วอย่างไร เช่นจะให้บอกว่าเป็น
ชนิดใดเมื่อถึงแล้วในไตรท์ที่ตายตัวเป็นในไตรท์หมดไม่เกินเท่านั้นวัน
หรือไม่ช้ากว่านั้นก็ไม่ว่าทำได้ดังคำอุทธรณ์เห็นว่า จะกำหนด
วิทยาศาสตร์ไม่ได้ ในความร้องขอ ดร. จำ รตนรัตคำราไม่เขียนไว้
ว่าในไตรท์ที่มีปริมาณเท่านั้น ทั้งไว้จะตายตัวเป็นในไตรท์ไปหมดภายใน
ในเวลาเท่าใด คงกล่าวแต่ว่าในไตรท์ที่เกิดแล้วถูกอากาศออกซิเจนเข้า
ก็ตายตัวเป็นในไตรท์ไปส่วนายแพทย์ศิริ ศิวยานนท์ที่หาเคยเห็นใน
หนังสือของต่างประเทศก็เขาไม่ได้ว่าเป็นหนังสืออะไร แต่กระนั้นกรม
วิทยาศาสตร์ก็เคยพยายามที่จะแสวงหาเหมือนกัน คือตั้งแต่ครั้งนายค
ณพานุกรมเป็นอธิบดีมาแล้ว ด้วยว่าก่อนนั้นบางรายพนักงานสอบสวน
ก็ต้องการทราบระยะเวลายัง แต่ยังไม่เป็นปัญหาที่ยืนยันกันจริงจัง
ความจำเป็นที่จะต้องตรวจพิสูจน์จึงไม่มี เพราะเท่าที่ทำการทดลอง
และทดสอบก็ได้ผลเพียงพอแก่ความต้องการแล้วอีกประการหนึ่งการที่
จะหามาตรฐานไว้นั้นจะต้องค้นเปลี่ยนแปลงมากทั้งทางงบประมาณและทาง

เวลาเครื่องมือเครื่องใช้ประกอบ เช่นจะต้องใช้บนหลายร้อยกระบอก และกระสุนบนมากมายเพราะบนกติกกระสุนบนกติกมากหลายชนิดหลายขนาดด้วยกัน ซึ่งจะต้องได้มาทดสอบทุกชนิดทุกขนาด แต่ทางตำรวจขัดข้องว่าเป็นการยากลำบาก ไม่พร้อมที่จะจัดหาให้ได้ อย่างไรก็ตามเมื่อถึงคราวจำเป็นจริงจริง กรมวิทยาศาสตร์ก็แสดงผลการพิสูจน์ได้เป็นกิจจะลักษณะดังนี้ยอมเพียงพอที่จะเป็นหลักฐานในทางคดีได้แล้ว

นายชิต สิงห์เสนี จำเลยขอให้ตั้งเกดสิ่งที่ทำให้ในไต่สวนตายคดีตามคำของผู้ชำนาญ คือ ดร. จำ รัตนวิตเบิกความว่าออกซิเจนเป็นแก๊สมูลเหตุให้ในไต่สวนตายคดีเป็นในเครท แต่นายแพทย์ศิริ ศิขยานนท์ทว่าความชื้นเป็นแก๊สมูลเหตุ เมื่อความชื้นกับออกซิเจนมีใช้ของสิ่งเดียวกันดังนี้ จึงทำให้ยากที่จะบอกถึงต้องมีความรู้กำหนดแน่นอนแล้วหรือ ความชื้นปรากฏจากรายงานระยะการยิงว่าความชื้นและออกซิเจนน่าจะแยกออกจากกันไม่ได้ ทั้งสองอย่างคงเป็นค้ำเหตุก่อให้เกิดความไม่เป็นปกติเสมอเหมือนกัน เช่นเมื่อรายงานนั้นกล่าวถึงภาวะภายในถังต้องบันทึกว่าภายในถังแล้วไม่ได้ดังเช็ดถังต้อง ส่วนที่เหลือนอยู่ในถังต้องอันเป็นผลของการยิงประกอบกับความชื้น และออกซิเจนในอากาศจะทำให้ภายในถังต้องบันทึกมีมากและน้อยตามระยะเวลา คือถ้าทิ้งไว้นานสันนิษฐานจะมากขึ้น ถ้าทิ้งไว้ไม่นานก็จะขึ้นน้อย นอกจากนั้นถนัดตอนนั้น ดร. จำ รัตนวิตจะเบิกความว่าเมื่อในไต่สวนที่ถูกอากาศออกซิเจนเข้าก็ค่อยกลายตัวเป็นในเครทก็จริง แต่

ตอบคำถามของทนายจำเลย ดร. จำ รัตนรัทที่ยกเอาความขึ้นเป็น
เหตุประกอบอีกด้วย เพราะฉะนั้นการที่ ดร. จำ รัตนรัท และนาย
แพทย์ศิริ คิวยานนท์ เบิกความไม่เหมือนเป็นพมพเดียวกัน จึงมิใช่
เรื่องขาดความรู

นายชิต สิงห์เสนี้ จำเลยขอให้ศาลอุทธรณ์พิเคราะห์ถึงการที่
ดร. จำ รัตนรัทไม่สามารตอบได้ว่าบนชั้นคดีพระแต่งบนของภดางน
ในไต่รที่จ้ะหมดไปเน้นอนภายในกัฉน เพราะระยะเวลายาในไต่รที่
อย่างมากเพียง ๑๔ ฉนวนายมอยู่อกคนหนงกไปหาคนเมือระยะ ๒๘ ฉน
ที่เตียว กรณจ้ะอาจเป็นฉนวนไต่รที่ได้หมดไปก่อน ๒๘ ฉนหลายฉนก็
ได้ ความรอนศาลอุทธรณ์เห็นฉาประเด็นม่มีถึงฉนวนไต่รที่ของพระ
แต่งบนของภดางหมดเมือใด เพราะผู้รำนานูรรับรองฉนวนวันทำการ
ทดลองหลังจากเดีจ้ะฉวรศค ๒ ฉนวนไต่รที่ยังอยู่เต้นอยและชนชา
ความฉำคญจ้ะอยู่ตรงที่ฉนวนอยและชนชาซึ่งศาลอุทธรณ์ก็ได้พยายาม
ฉนฉนัยมาอย่างละเอียดฉฉฉาการควรเป็นไปในสฉานใด เพราะ
ฉนฉนังม่จะม่ได้ความฉนวนไต่รที่ได้หมดไปหลังจาก ๑๔ ฉนเท่าไร
ยอมม่ทำให้เกิดผลทางคค้แตกต่างกัน ม่ต้องฉงฉยหากมีปัญหโดย
ตรงฉนวนไหนเน้นที่ในไต่รที่ฉฉายฉฉหมดฉน เท่าที่พฤติการณ์ปรากฏ
มาฉฉฉฉฉฉฉฉม่พฉนความสามารถของผูรำนานูไปได้

นายชิต สิงห์เสนี้ จำเลยกล่าวหาฉนวนายแพทย์ศิริ คิวยานนท์
เบิกความตามอย่าง ดร. จำ รัตนรัท ซึ่งศาลอุทธรณ์ขอให้ฉฉเกิด

ว่าขณะที่นายแพทย์ศิริ ศิวยานนท์เบิกความนั้นได้พ้นจากการบังคับบัญชาของ ดร. จำรง รัตนรัตไปอยู่โรงงานยาสูบแล้ว ไม่เห็นมีอะไรที่นายแพทย์ศิริ ศิวยานนท์จะต้องเอาออกเอาใจ ดร. จำรง รัตนรัต เพื่อหวังจะได้รับความสะดวกสบายอย่างใดอีก ครึ่งที่นายแพทย์ศิริ ศิวยานนท์ยังคงอยู่กรมวิทยาศาสตร์ทำหน้าที่ทดลองและทดสอบเกี่ยวกับกรณีดังกล่าว นายแพทย์ศิริ ศิวยานนท์ ก็ได้รับความอิสระในการบันทึกนาฬิกาประจำวัน โดย ดร. จำรง รัตนรัตมิได้แทรกแซงเช่นการบันทึกเรื่องอื่นในการทดสอบครึ่งหนึ่ง ซึ่งจะได้วินิจฉัยต่อไปเป็นต้น ดร. จำรง รัตนรัตคงส่งวนที่ทำได้เพียงแต่ว่าเป็นผู้ชำนาญคนหนึ่งซึ่งรู้เห็นการกระทำของนายแพทย์ศิริ ศิวยานนท์มาตลอด ซึ่งอยู่ในฐานะที่ ดร. จำรง รัตนรัตจะออกความเห็นได้เท่านั้น ตรงข้ามสมุด เอ.เค. ๑๒ เป็นบันทึกที่นายแพทย์ศิริ ศิวยานนท์ถือว่า เป็นเครื่องเตือนความจำ ถ้าหากนายแพทย์ศิริ ศิวยานนท์จะกีดกันตัวเขาให้เป็นคำ หรือกลับคำให้เป็นชาวนอกเหนือไปจากบันทึกนั้นแล้ว ผู้มีความรู้ความคิดขั้นปฏิบัติคงตระหนักดีว่าจะผิดคดออกนอกผลเป็นอันใด

นายชิต สิงห์เสนี จำเลยกล่าวหาว่าการทดสอบครั้งที่ ๑ ในเดือน สิงหาคม ๒๔๘๘ พอฟังได้ว่าได้มีการตรวจจริงแต่เป็นการกระทำของ ดร. จำรง รัตนรัต ไม่ใช่กรมวิทยาศาสตร์และทำอย่างซุ่มซ่อน บางที่ก็บอกวันที่ ดร. จำรง รัตนรัต ยิงปืนให้จับได้ บางที่ก็บอกกระยะเวลายัง ไม่ได้บอกวันยิง ทั้งกลับเก็บภาษาคลุมเครือเอง ศาลอุทธรณ์

เห็นว่าหน้าที่ของกรมวิทยาศาสตร์ไม่แต่จะทำการทดลองเท่านั้น ยังมี
 ตลอดจนการวินิจฉัยอันจะเป็นประโยชน์ต่อราชการของกรมวิทยาศาสตร์
 ด้วย พฤติการณ์เท่าที่ ดร. จ่าง รัตนวิทย์ได้ปฏิบัติมาแต่อยู่ในขอบ
 เขตที่ควรกระทำ เพราะประการหนึ่งเป็นปัญหาโดยตรงว่าพระแสง
 บิน ของ กอฉก ได้ถูกยิงในวันที่ต้นเกล้าอันกระหม่อมเสด็จสวรรคตหรือ
 ก่อนนั้น อีกประการหนึ่งเป็นโอกาสสมควรที่จะกระทำเพื่อหามาตรฐาน
 เป็นประเดิมขึ้นหนึ่งก่อนในวงจำกัดแต่เฉพาะบนชนิดเดียว บรรดาการ
 กระทำทั้งหลายได้ใช้ทั้งข้าราชการและเครื่องอุปกรณ์ของทางราชการ
 และเป็นที่ทราบกันอยู่ในวงงานชั้นสูงของกรมวิทยาศาสตร์
 เช่น กีย่อมต้องเป็นการใช้อำนาจของอธิบดีโดยตรง ไม่ใช่ทำส่วนตัว
 ส่วนที่ว่าไม่ได้จดวันบ้าง เชนหมายบินบ้าง เมื่อผลที่ประจักษ์จะมาย
 คล้ายคลึงกันก็จะถือเอาเป็นเหตุสงสัยหาควรไม่ กวที่ ดร. จ่าง
 รัตนวิทย์ต้องเก็บบางสิ่งบางอย่างได้ด้วยตนเองนั้นก็เพราะสรรพสิ่งใดที่
 ยังเปิดเผยไม่ได้ ดังนั้นก็ยังคงเป็นความลับของราชการอยู่ ในฐานะ
 ที่ได้อำนาจตำแหน่งชั้นอธิบดีกีย่อมต้องมีความหมายว่าเป็นผู้ทางราช
 การยกย่องเชิดชู เฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องรักษาความลับนั้น การที่
 ผู้ใหญ่จะเก็บเองควรระวังยิ่งกว่าคนอื่นอีก

นายชิต ถึงเหตุนี้ จำเลยยกหนังสือของกรมวิทยาศาสตร์หมาย
 เลข ๙๓ ขึ้นเป็นพยานว่า ดร. จ่าง รัตนวิทย์เคยบอกผู้บังคับการกอง
 สอบสวนทางว่าไม่สามารถหาระยะเวลาโดยไม่มีเครื่องมือและเคมี

ภักดีพอที่จะพิสูจน์ให้ทราบแน่นอนได้ ประกอบกับ ดร. จ่าง รัตนรัต
ไม่เคยเห็นปฏิกริยาของไนไตรท์ในบ่อนมาก่อน พอมาเห็นปฏิกริยา
ของพระแสงปืนของกลางในรูปที่ไนไตรท์ชั้นข้างมาก เคยสงสัยว่าไม่
ใช่เพิ่งจะมาแถวใน ๒ วัน คือไม่ใช่ชั้นที่ทำให้เกิดจรวดวรรค ๒๕๕
เป็นอันว่ามีได้สืบเนื่องมาจากความรู้ความชำนาญ อีกประการหนึ่ง
ถ้าเป็นความจริงว่า ดร. จ่าง รัตนรัตลงความเห็นไว้แต่คราวทำการ
ทดสอบครั้งที่ ๑ แล้ว เหตุใดจึงไม่แจ้งให้ตำรวจทราบเป็นทางการ
ข้อที่ว่าผู้ใหญ่ตกท่วงว่าอย่าแกว่งเท้าหาเสี้ยนนั้น เป็นการแสดงว่าไม่
เคารพต่อความจริง คือทั้งไม่กล้าดูและไม่กล้าพูดตามที่เห็นจริง กรณี
ชวนให้คิดว่าความเห็นของ ดร. จ่าง รัตนรัตในระยะหลังเกิดจาก
โน้มน้าวโดยอคติเพื่อจับผิดตามเจตน์จำนงของคณะรัฐประหาร

ศาลอุทธรณ์เห็นว่าถ้าพิจารณาข้อความตามอุทธรณ์ของจำเลย
เพียงเฉิน ๆ ความเสียหายก็จะตกอยู่แก่ ดร. จ่าง รัตนรัตอย่างยิ่ง
แต่แท้จริงในท้องถำนวนปรากฏเหตุผลมากหลายอันควรแก่การที่จะ
พิจารณาให้ความเป็นธรรมต่อผู้ไม่มีโอกาสแก้ตัวได้บ้าง หากไม่แล้ว
อาจทำให้หน้าหนักคำพยานคลอนแคลน ศาลอุทธรณ์ได้พิเคราะห์ใคร่
ครวญโดยตระหนักแล้ว เพื่อความเข้าใจดีเป็นการสมควรอย่างยิ่งที่
จะทราบถึงความผืนผวนทางการเมืองเป็นลำดับมาตั้งแต่วันที่ต้นเกล้า
ต้นกระหม่อมเกิดจรวดวรรค ๒๕๕ ครึ่งนั้นตกอยู่ด้วยนายปรีดี พนมยงค์
ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เมื่อนายปรีดี พนมยงค์ไปถึงพระที่นั่ง

บรมพิมานก็ได้ให้นายชิต ถึงเหตุนี้ และนายบศย์ บัณฑริน จำเริญ
กับพระเพ็ญ เนื่อง จินตศุขย์เจ้าเหตุการณ์ให้ฟังต่อหน้าท่านผู้ใหญ่
ที่ไปประชุมกันอยู่ ณ ที่นั้น ซึ่งมีทั้งพระบรมวงศ์และข้าราชการผู้ใหญ่
หลังจาก ปฏิกษาหาข้อกัน แล้วก็ได้มีแถลงการณ์ของสำนักพระราชวัง
ประกาศให้ประชาชนทราบการเสด็จสวรรคตของต้นเกล้าต้นกระหม่อม
ว่าเป็นไปโดยอุบัติเหตุ กล่าวคือมีพฤติการณ์ชวนให้สันนิษฐานว่าคง
จะทรง หีบพระแสงปืนมาลอบด่าเินตามพระราชธรรมาศที่โปรดเช่น
เคย โดยมีได้ทรงตรวจก่อนว่ามีกระสุนได้ขึ้นถ้าถนัดอยู่หรือไม่ แล้ว
คงจะหันปากถนัดองขึ้นทรงตรวจดู เมื่อขึ้นพระหัตถ์ไปถูกไกปืน
ขึ้นชนถูกพระนาคา ตามทางสอดส่องไม่มีเหตุอันใดที่น่าสงสัยว่าจะ
มีผู้ลอบปลง พระชนม์และไม่มีเหตุอันใดจะสื่อให้เห็นว่าพระองค์ได้ทรง
ปลงพระชนม์เอง แต่ประชาชนมิได้เชื่อแถลงการณ์นี้ ส่วนมากกลับ
วิพากษ์วิจารณ์ไปในทำนองว่าต้นเกล้าต้นกระหม่อมเสด็จสวรรคตเพราะ
ถูกลอบปลงพระชนม์ ถึงกับมีผู้ร้องตะโกนในโรงภาพยนตร์ว่า นาย
ปรีดี พนมยงค์ ซ้ำในหลวง ความข้อนี้ได้ทราบถึงนายปรีดี พนมยงค์
ปฏิกิริยาที่เกิดขึ้นต่อมาปรากฏว่านายกรัฐมนตรีออกประกาศลงวันที่
๑๘ มิถุนายน ๒๔๘๘ ความว่าคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ใน
พระปรมาภิไธยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ภูมิพลอดุลยเดชได้อนุมัติให้ตั้ง
กรรมการขึ้นคณะหนึ่งให้มีหน้าที่สอบสวนพฤติการณ์ในการที่ต้นเกล้า
ต้นกระหม่อมเสด็จสวรรคต ให้อธิบดีกรมตำรวจนำพยานมาสอบ

ส่วนคือนักกรรมการ ถ้ากรรมการประสงค์จะสอบถามหรือนำพยานหลักฐานอื่นมาพิสูจน์เพิ่มเติมอีกก็ได้ แล้วให้กรรมการรายงานเสนอรายละเอียดและความเห็นเพื่อทราบบังคับทุก แต่การสอบสวนเห็นว่ายังมีที่สงสัย นายปรีดี พนมยงค์ ในฐานะที่เป็นนายกรัฐมนตรีได้ประชุมคณะรัฐมนตรีที่ทำเนียบทำางเมื่อวันที่ ๒ กรกฎาคม ๒๔๘๘ (รายงานการประชุมหมายเลข ๓๓) นายปรีดี พนมยงค์ ได้แถลงต่อที่ประชุมว่า “มีเรื่องเกี่ยวกับนโยบายทั่วไป ตามที่เป็นอยู่ในเวลานี้เราได้พยายามทำงาน แต่มีคนกลุ่มหนึ่งคอยปลุกปั่นคอยโอกาสให้เกิดความเสียหาย มีการใส่ร้ายในโรงหนัง คั่นมะขาม โฆษณาหนังสือพิมพ์ เมื่อคนไทยถูกเอายาพิษไปกรอกทุกวันก็เชื่อตามไปด้วยง่าย ๆ เหตุการณ์ต่าง ๆ อย่างนั้นว่าเราจะอยู่หรือจะถอย เมื่อรู้แล้วว่าการกระทำนั้นเดชะกรรม เมื่อเราจะอยู่แล้วก็ต้องทำอย่างใดอย่างหนึ่ง เวลานี้คนนั้นกว่าสงครามเด็ก แต่ที่จริงนั้นภาวะฉุกเฉินยังอยู่ คำว่าฉุกเฉินหมายความว่าความไปถึงว่าทราบใดที่เราไม่ได้กลับไปสู่ฐานะเดิมภาวะฉุกเฉินก็ยังอยู่ ดังนั้นที่วางหลายอย่างเราจำเป็นต้องปฏิบัติตอนนี้จะได้เห็นเซอร์หนังสือพิมพ์ก่อน ฯลฯ ต่อไปก็เป็นอำนาจอธิปัตย์การวินิจฉัยดำเนินการ”

พลเรือตรี ถวัลย์ ธำรงนาวาสวัสดิ์ (รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม) กล่าวว่ “ต่างจังหวัดที่ผมไปมา ได้สั่งเขาแล้วว่าควรอดใจรอทั้งผลกรรมการสอบสวนไม่เป็นการบังคับควรนำกรณีสำรวจ

มาฉีกปากยี่ฉีกจาวณั้ ควรตั้งทุกจังหวัดเป็นหนังสือฉบับเฉพาะ ห้ามมิให้
เอาเรื่องนั้นใช้เป็นเครื่องมือประหัตประหารในการเดิออกตั้ง

นายปรีดี พนมยงค์ว่า “ผมขออนุมัติประกาศให้ทราบว่ามี
ภาวะฉุกเฉินส่วนอื่นมหาดไทยก็ทำไป”

พลโท จีระ วิสิตสงคราม (รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม)
กล่าวว่า “การควบคุมหนังสือพิมพ์เกรงว่าจะมีผลสะท้อน

นายปรีดี พนมยงค์ “ผมก็ได้แพร่ตลอดมา แต่ต้องป้องกันไม่
ให้ประชาชนถูกกรอกยาพิษ รีบแก้ไขนี้แน่”

เนื่องจากผลรายงานการประชุมคณะรัฐมนตรีดังกล่าว ดำเนิน
นายกรัฐมนตรีจึงออกแถลงการณ์รัฐบาลเรื่องภาวะฉุกเฉินตั้งแต่วันที่ ๒
กรกฎาคม ๒๔๘๕ มีใจความว่าแม้สถานการณ์สงครามระหว่างประเทศ
ไทยกับบางประเทศจะได้หยุดลงแล้วโดยสัญญาสัมบูรณ์แบบ แต่ภาวะ
ฉุกเฉินมิได้หมดไป เพราะบ้านเมืองยังหาได้มีสภาพเหมือนก่อน
สงครามไม่ ยังมีพันธกรณีที่จะต้องปฏิบัติอันเป็นผลสืบเนื่องมาจาก
สงครามบางประเทศก็ยังถือว่าสถานะสงครามกับประเทศไทยยังคงมีอยู่
การครองชีพก็ไม่กลับเข้าสู่ฐานะเศรษฐกิจอันดี การประทุษร้ายต่อ
ศีลธรรมและจิตใจของประชาชนกลับมีจำนวนเพิ่มขึ้นทั้งการปลุกปั่น
ปั่นความจริงเป็นความเท็จ เอาความเท็จเป็นความจริงฉวยโอกาส
ทุกโอกาสและทุกวิถีทางเพื่อหาประโยชน์ส่วนตัว

ตามที่ศาลอุทธรณ์ได้ยกเหตุการณ์เพียงดังเขปขึ้นกล่าวนั้นจะเห็น

แต่ถ้ารัฐบาลในสมัยนั้นได้วางนโยบายไว้อย่างไร ประการต้นได้คัด
เอา ปัญหา เรื่อง การถูกลดอุปถัมภ์พระชนม์และการปลดพระชนม์พระองค์
เองออก คงเหลือสถานเดียวเฉพาะว่าเป็นกรณีอุบัติเหตุซึ่งก็ได้พยายาม
ที่จะทำให้ประชาชนเข้าใจว่าเป็นเช่นนั้น แต่เมื่อไม่อาจโน้มน้าวให้
ประชาชนค่อยเชื่อตาม ประการถัดไปนายปรีดี พนมยงค์ในฐานะที่
เป็นนายกรัฐมนตรีจึงจัดดำเนินไปในทางให้ประชาชนได้รับทราบพยาน
หลักฐานโดยมีการตั้งคณะกรรมการสอบสวนพฤติการณ์กรณีสวรรคต
ขึ้น จะเป็นโดยการตั้งกรรมการเช่นว่านี้ได้ยังให้เกิดความเดือดร้อนได้
หรือโดยประการใด ๆ ก็ตาม ปรากฏปฏิริยาว่าไม่สามารถจะระงับ
การวิพากษ์วิจารณ์ในทางที่ไม่เป็นมงคลเสียได้ดังแจ้งอยู่ในรายงานการ
ประชุมคณะรัฐมนตรีว่าทางด้านหนังสือพิมพ์ก็มีได้เอออวยด้วย กลับ
โฆษณาไปในทางที่ไม่เป็นผลดีต่อหัวหน้ารัฐบาล ส่วนด้านประชาชน
ก็มีการกล่าวขวัญไปในทางแง่ร้ายตามโรงภาพยนตร์และต้นมะขาม แม้
การเลือกตั้งซึ่งกำลังจะทำกัน รัฐบาลในขณะนั้นก็เกรงไปว่าอาจมี
ผู้ยกกรณีสวรรคตขึ้นประหัตประหาร ที่ประชุมคณะรัฐมนตรีจึงตกลง
ในหลักการระงับปากเสียงนี้โดยทางเช่นเซอร์หนังสือพิมพ์อย่างหนึ่ง
ตั้งทุกจังหวัดมิให้ผู้ใดเอากรณีสวรรคตเป็นเหตุเพื่อประหัตประหารกัน
ในการเลือกตั้ง อย่างหนึ่งทางส่วนการที่เจ้าหน้าที่ตำรวจจะนำพยานไป
สอบสวนต่อหน้ากรรมการและประชาชนข้อสำคัญบางอย่างในการถาม
พยานที่เป็นแพทย์ก็ได้ถูกกำหนดให้ถามแต่ในวงขอบเขตที่จำกัด (ดู

เอกสารหมายเลข ๑๓๑, ๑๓๒, ๑๓๓) เมื่อรูปการณ์กำลังเป็นไปเช่นนี้รัฐบาลขณะนั้นจึงหาทางออกโดยแถลงการณ์อ้างเอาภาวะฉุกเฉินเนื่องจากสถานการณ์ที่เพิ่งผ่านพ้นไปเป็นเหตุที่ตั้ง พร้อมกันนั้นก็ได้ประมาณว่าได้มีการปลุกปั่นขึ้นความจริงเป็นความเท็จ เอาความเท็จเป็นความจริง เพื่อหาประโยชน์ส่วนตัวเป็นการกระทำอันไร้ศีลธรรมและคดโกง นี่แต่จะก่อความเดือดร้อนและเป็นการยุยงให้เกิดเหตุร้ายในบ้านเมือง ถึงแม้จะได้กระทำถึงปณณิกบุตรจะไม่สัมฤทธิ์ผลนั้น ก็เนื่องจากการกระทำที่กล่าวไม่เห็นว่าการนั้นเป็นเรื่องอุบัติเหตุ และได้บรรยายไว้ในความเห็นตอนหนึ่งว่าการกระทำไม่มีหน้าที่สืบสวนได้แต่ตั้งพยานบุคคล และพิจารณาหลักฐานซึ่งคำตรวจสอบโดยเปิดเผยและซักถามพยานบุคคลเท่านั้น ถึงแม้ตามประกาศตั้งกรรมการจะได้ให้อำนาจกรรมการสั่งให้สืบสวนพยานเพิ่มเติม แต่การที่จะสืบสวนพยานเพิ่มเติมได้นั้นก็ต้องอาศัยคำพยานหลักฐานที่ได้ฟังมาแล้วอันอาจเป็นเหตุทำให้สืบสวนเพิ่มเติมได้ ฉะนั้นหากมีสิ่งใดนอกเหนือไปกว่านั้นคณะกรรมการก็มีอาจทราบได้

ระหว่างที่การเสด็จสวรรคตกำลังเป็นข่าวลือสืบ บ้างก็ว่าทรงปลงพระชนม์พระองค์เอง บ้างก็ว่าพระองค์ท่านถูกดองปลงพระชนม์ ซึ่งค้านกับแถลงการทางวิทยุว่าเสด็จสวรรคตเพราะอุบัติเหตุ อีกทั้งสถานการณ์ทางการเมืองก็ผันผวนเช่นนั้นจึงน่าเห็นใจ ดร. จ่าง รัตน-รัตน์ว่า ไม่มีอะไรดีกว่าตอบผู้บังคับการกองสืบสวนกลางไปเพียงข้อ

เดี๋ยวก่อน ส่วนคำถามของตำรวจเรื่องระยะเวลาที่ยังที่ต้องงดตอบก็
ปรากฏเหตุผลที่สมควรอีก เพราะเมื่อกรมวิทยาศาสตร์ยังหาหลัก
ฐานประกอบที่แน่นอนไม่ได้หากตอบไปก็จะเป็นการทรยศต่อวิชาการ
ที่ได้เล่าเรียนมา ต่อไปวันหนึ่งเมื่อรู้ถึงคนภายนอกก็จะเป็นเครื่องทำ
ลายชื่อเสียงเกียรติคุณของกรมวิทยาศาสตร์ใครเล่าจะเชื่อถือแม้แต่คน
ที่เบาความคิดก็คงไม่สรรเสริญเป็นแน่แท้ กระนั้นหรือจะให้บุคคลที่มี
ความคิดไม่ผิดปกติกด่าเสียงกระทำในสิ่งที่กระทำด้วยตัวเอง ยิ่งเป็น
เรื่องเกี่ยวกับพระบรมมหาราชวังด้วยแล้วจำเป็นเหลือเกินที่จะต้องทำ
อย่างดีที่สุด เมื่อได้พิจารณาการที่ทดลองและทดสอบซึ่งกรมวิทยา-
ศาสตร์ได้ดำเนินเป็นคณ ๆ มา จะเห็นว่าเป็นกิจการที่ต้องทำด้วยความ
ละเอียดละออสุดซึ้ง มิใช่สักแต่ให้เสร็จไปวันหนึ่ง ๆ เหล่านี้ล้วน
แต่ต้องใช้เวลาดังนั้นจึงจะได้ผลเป็นที่พอใจตามหลักวิชา นอกจากนี้
เครื่องอุปกรณ์ก็ยังหาไม่ได้ เช่นบันและกระสุนที่จะต้องใช้ กับตัว
เคมีของกรมวิทยาศาสตร์บางอย่างก็มีจำนวนจำกัดในท้องตลาดก็ขาด
แคลนเพราะเพิ่งเสร็จสงครามใหม่ ๆ แต่ ดร. จ่าง รัตนรัตน์ก็ได้ระ
ความพยายามไปติดต่อกับจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยที่จะได้เคมีภัณฑ์
ทางหนึ่ง จัดการสั่งซื้อจากต่างประเทศอีกทางหนึ่ง ความดีใจจึง
เป็นรูปร่างขึ้นมา หากจะแย้งว่าเมื่อกรมวิทยาศาสตร์ทราบผลการ
วิเคราะห์ และทำไมจึงไม่แจ้งให้ผู้บังคับการของสถาบันกลางทราบ
ความขึ้นจะพึงเห็นได้ว่าถ้าหากกรมวิทยาศาสตร์แสดงผลให้ประจักษ์

ออกว่าพระแสงปืนของกลางได้ถูกใช้ยิงมาก่อนวันเสด็จสวรรคตแล้ว
นโยบายของรัฐบาลก็จะพินิจถ่วงเพราะจะเป็นเหตุสำคัญยิ่งยวดที่
จะแปรรูปโฉมให้เป็นไปในทางว่าถนัดถนัดกระหม่อมอุทกตบปดพระ
ชนม์แต่ทางเดียว ทั้งนัยอมกระทบถึงเสถียรภาพของรัฐบาลอย่างมาก
เมื่อคณะรัฐมนตรีตั้งปัญหาว่าจะสู้หรือจะถอยแล้วก็มีมติว่าไม่ถอยตั้ง
ปฏิกริยาที่คับคอดานเข้าสู่กรมวิทยาศาสตร์เฉพาะอย่างยิ่ง ดร. จ้าง
รัตนรัต ผู้เป็นอธิบดีสำนักงานวิทยุเป็นสิ่งที่อาจคาดคิดกันได้ไม่ผู้ยาก
นัก ข้อเท็จจริงเท่าที่ปรากฏในท้องถื่นอันได้ความว่าเพียงแต่กรม
วิทยาศาสตร์ยังคงทำการทดสอบเรื่อยมา ถึงจะไม่ได้เปิดเผยให้เป็น
ที่ทราบทั่วกันก็ไม่ได้ปิดเป็นความลับ บุคคลที่ควรรู้ ดร. จ้าง
รัตนรัตก็บอกให้รู้ เท่านั้น ดร. จ้าง รัตนรัตก็ต้องถูกหาว่าเป็นศัตรู
ของรัฐบาล ถึงกับหม่อมหลวงอุดม สนิทวงศ์ กับพลเรือตรี ชลิต
กฤตกำร, พลเรือตรีสังวณ รุจิราภา เดือนให้ระงับตัวเพราะมีข่าว
ไม่ดีสำหรับ ดร. จ้าง รัตนรัต วันหนึ่งราวปลายเดือนกรกฎาคม
หรือต้น สิงหาคม ๒๔๘๘ ดร. ประจวบ บุนนาคได้บอกให้นายปรีดี
พนมยงค์เอ่ยชื่อ ดร. จ้าง รัตนรัตเป็นทำนองไม่พอใจมาก ถึงกับ
เรียกว่าอ้ายโดยหาว่าแอนตักคอยคิดจะล้มรัฐบาลพูดจาใส่ร้ายนายปรีดี
พนมยงค์อยู่เสมอจะให้ตำรวจเฝ้างาน ดร. ประจวบ บุนนาคจึงช่วย
แก้ว่าเห็นจะไม่เป็นความจริงเพราะรู้จักดีมาแต่อยู่เมืองนอก เป็นคน
ตรงพูดขวานผ่าซากไม่เกรงใจคนอยู่ข้าง ขอรับรองว่าเจตนาร้ายที่จะ

คิดล้มรัฐบาลคงไม่มี นอกจากนักคิดที่^๕จะถูกตำรวจจับก็มีข่าวแว่ว
 มาเข้าหูอยู่แล้ว ดร. จ่าง รัตนรัต ก็ได้แต่จัดหาที่นอนหมอนมุ้งเตรียม
 ตัวเขาที่คุมขังเมื่อถูกตำรวจจับเท่านั้น ขอให้คิดว่าบุคคลใดที่ตกอยู่ใน
 ในภาวะเช่น ดร. จ่าง รัตนรัต อีกทั้งเหตุผลแวดล้อมต่าง ๆ ที่ทาง
 การ ประสงค์จะให้กรณีสวรรคตต้องเป็นไปในทำนองอุบัติเหตุเช่น
 ใครเล่าจะกล้าเสนอตัวเขาสู่ภัยพิบัติที่มองเห็นอยู่ว่าไร ๆ อดมคฺติ
 ในการเคารพต่อความจริงถึงจะมีอยู่สูงสักเพียงใดก็ยากนักที่จะหาผู้หาญ
 แก้วงเท้าหาเสี้ยนดงดังที่ ดร. จ่าง รัตนรัตถูกผู้ใหญ่ชักแต่ก็จะต้องไม่
 ถิ่นว่าความจริงนั้นยอมหน้ความจริงไม่พ้น วันหนึ่งเมื่อถึงกาลตะแตะเทศะ
 ที่สมควรเรื่องก็จำต้องเปิดเผยออก และก็จะเป็นไปไม่ได้ชื่อว่า ดร.
 จ่าง รัตนรัต จะถากถางความจริงให้เป็นเท็จ หรือถากถางเท็จให้เป็นจริง
 เพราะมีสมุด เอ.เค. ๑๒ ที่คนอื่น คือนานแพทยศิริ ติดยานนท์เป็น
 หลักฐานรั่วรั้งอยู่

ด้วยเหตุดังกล่าววนตามทนายชิต ถึงเหตุนี้ จำเลยอุทธรณ์อ้าง
 ถึงการกระทำของกรมวิทยาศาสตร์ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ดร. จ่าง
 รัตนรัต ว่ามีมดทินไม่ควรเชื่อฟังเป็นหลักฐานนั้น ศาลอุทธรณ์จึง
 ไม่เห็นด้วย

ศาลอาญากล่าวความข้อหนึ่งในคำพิพากษาว่า ที่ฝ่ายจำเลยว่า
 ขอบัติกรมวิทยาศาสตร์ไม่สามารถตอบคำถามซักค้านของทนายจำเลยว่า
 รายได้มีในไตร่ที่มากหรือน้อยกว่ากันนั้น ถ้าเป็นเช่นฝ่ายจำเลยแถลง

ขึ้นมาจริงแล้ว การยืนยันของอธิบดีกรมวิทยาศาสตร์ย่อมขาดราก
ฐานสนับสนุน แต่ศาลอาญาได้ตรวจดูคำเบิกความของอธิบดีกรม
วิทยาศาสตร์แล้ว หาเป็นเช่นนั้นไม่ อธิบดีกรมวิทยาศาสตร์ ตอบ
ซักค้านของทนายจำเลยว่าจะให้บอกว่ามี ปริมาณ ของไนไตรท์ใน
รายใดอยู่มากน้อยกว่ากันเท่าใดไม่ได้ต่างหาก คือหมายความว่าราย
หนึ่งมีปริมาณของไนไตรท์มากหรือน้อยกว่าอีกรายหนึ่งเท่าใด อย่าง
นี้บอกไม่ได้เพราะไม่ได้ทำการทดสอบไปถึงอย่างนั้นด้วย หาใช้
หมายความว่ารายใดมีมากหรือน้อยกว่าอีกรายหนึ่งเท่านั้นกับบอกไม่ได้
ดังที่ฝ่ายจำเลยเข้าใจไม่

นายชิต สิงห์เสนี จำเลยจึงคัดค้านว่าศาลอาญายกคำให้การของ
ดร. จำง รัตนวิชัยวินิจฉัยผิดจากที่ปรากฏในท้องถำนวน ซึ่งศาล
อุทธรณ์ได้ตรวจดูแล้ว ดร. จำง รัตนวิชัยเบิกความไว้ว่า “นอก
จากการทดสอบครั้งที่ ๔ และที่ ๕ แล้วบอกถึงปริมาณของไนไตรท์
แต่จะรายใดมีมากน้อยกว่ากันไม่ได้ เฉพาะการทดสอบครั้งที่ ๔ และ
ที่ ๕ พอจะบอกได้ว่ารายใดมีมากหรือน้อยกว่ากันมากเท่าใด น้อย
เท่าใดบอกไม่ได้ ทั้งนี้เพราะได้ใช้เครื่องชุดส์ประกอบการทดสอบเพื่อ
ดูผลให้แม่นยำขึ้นด้วย ”

ศาลอุทธรณ์ได้พิเคราะห์ไต่สวนโดยถ่องแท้แล้ว ถ้าดูเพียง
ผิวเผินก็เหมือนกับว่าศาลอาญาวินิจฉัยความผิดจากท้องถำนวน แต่
เมื่อพิจารณาจากเหตุผลทั่ว ๆ ไปที่กล่าวข้างต้นนั้น จะเห็นว่าประเด็น

ที่พาทกันเป็นปัญหาเรื่องปฏิกิริยาของไนไตรท์ คือหมายถึงผลของการกระทำซึ่งเป็นเหตุให้เกิดอาการกิริยาสะท้อนมาเป็นอีกอย่างหนึ่ง เช่นนี้แล้วก็ต้องอาศัยปฏิกิริยาที่เกิดขึ้นโดยอาศัยอย่างหนึ่ง และเวลาช้าเร็วอีกอย่างหนึ่งเป็นเครื่องช่วยให้กำหนดว่าถ้าดีขึ้นเร็วและแก่ก็แปลว่าไนไตรท์มีมากหรือบนินยงในเร็ววันหลังจากการพิสูจน์ ถ้าขึ้นช้าและดีอ่อนก็แปลว่าบนินยงได้ก็ยิ่งมานานแล้ว เพราะฉะนั้นโดยการเปรียบเทียบปฏิกิริยาดังกล่าวนี้พอรู้ได้ว่ารายใดน่าจะมากหรือน้อยกว่าอีกรายหนึ่ง แต่ความประสงค์ที่นายจำเริญต้องการทราบคือเฉพาะปริมาณว่ารายใดมีมากหรือน้อยกว่ากันเป็นปริมาณเท่านั้นเท่านั้น อย่างนี้ต่างหากที่ ดร. จ่าง รัตนรัตไม่อาจบอกได้ ซึ่งความจริงแล้วคำพิพากษาศาลอาญาก็ได้กล่าวเป็นนัยทำนองเดียวกับที่ศาลอุทธรณ์อธิบายมานี้ แต่เมื่อยุติไปหน่อยก็เลยเป็นเหตุให้ฝ่ายจำเลยโต้แย้งขึ้น

ตามกระบวนการพิจารณาความอาญาบรรดาภาวะที่ปรากฏอยู่บนบันทึกของกลางทั้งมวดย่อมมีเหตุผลเกี่ยวพันถึงกันและกัน บางทีเหตุหนึ่งก็แสดงอาการที่ขัดแย้งซึ่งเป็นการทำถายหน้าหนักไปในตัว บางทีเหตุหนึ่งก็สนับสนุนกันกลมกลืนกับอีกเหตุหนึ่งซึ่งทำให้เป็นหลักฐานแน่นแฟ้นยิ่งขึ้น คดีนี้ใจที่หน้าดับถึงภาวะซึ่งปรากฏที่พระแสงปืนของกลางว่า เฉพาะในคำถ้อยของนายอาจพิสูจน์ได้ทั้งทางเคมีเกี่ยวกับปฏิกิริยาของไนไตรท์ซึ่งศาลอุทธรณ์ได้วินิจฉัยมาแล้ว นอกจากนั้นยังอาจพิสูจน์ได้ทางฟิสิกส์เกี่ยวกับดินมอก ซึ่งมีผลทำนองเดียวกับทางเคมีว่าพระแสง

แสงบนของกลางได้ถอยมาก่อนวันที่ต้นเกิดด้านกระหม่อมใต้จตุรทิศ
หลายวัน ซึ่งนายชิต ถึงเห็น จำเลยได้อุทธรณ์โต้แย้งมามากเหมือนกัน
ศาลอุทธรณ์จึงไม่อาจผ่านไปเสียได้

อันกำเนิดของสนิม ในเนื้อ เหล็กนั้นตามหลักวิชาได้ความจาก
พันเอกสุชุม ยั่งยืน รองเจ้ากรมสรรพาวุธทหารบกกล่าวว่าสนิมเกิดขึ้นได้
โดยการถ่างขึ้นไม่สะอาดอย่างหนึ่ง เกิดจากการยิงอย่างหนึ่ง ทั้งจะรู
ได้ก็โดยต้องใช้แยกทางวิชาเคมีสนิมที่เกิดจากถ่างไม่สะอาดไม่มีกรด
ส่วนสนิมที่เกิดจากยิงนั้นเป็นผลเนื่องจากปฏิกิริยาของกรด ของดินบน
ไปถูกกับด่างตั้ง กรดที่กัดถ่างคือกรดกำมะถันและกรดดินประสิว
ที่ใช้ผสมกับด่างเป็นดินบน เมื่อยิงปืนแล้วกรดนี้จะรวมกับความชื้น
ของอากาศไปติดกับด่างตั้งอีกที่ ตัวกรดและความชื้นนี้อาจเห็น
ด้วยตาเมื่อยิงใหม่ ๆ คงเห็นแต่กากดินบนที่เผาไหม้แล้วและยังเผาไม่
ไหม้ ดินบนในลูกปืนนั้นก่อนยิงเป็นสีเขียวนวล (เขียวขมิ้นอ่อน)
และกากของมันที่ไม่ไหม้ก็เป็นสีเขียวนวล ส่วนที่ไหม้เป็นสีดำ กาก
ดินจะเห็นได้หรือไม่ต้องแล้วแต่ลูกปืนว่าทำจากโรงงานใด เพราะ
บางโรงงานเขาทำลูกปืนกลมม้อ ลูกปืนชนิดนี้กากดินพอเห็นได้ แต่ถ้า
ลูกปืนนั้นทำจากโรงงานที่เขาตั้งใจใช้สำหรับปืนพกแล้วกากดินเกือบ
มองไม่เห็นเลย ทั้งรวมทั้งลูกปืนที่ใส่กับปืนชนิดของกลางด้วย ลูก
ปืนที่ทำจากโรงงานเดียวกัน รุ่นเดียวกัน ชนิดเดียวกัน กาวเผาไหม้
ย่อมคล้ายคลึงกัน ก่อน ๔-๕ วันที่จะมีสนิมขึ้น ถ้าลูกปืนนั้นแล้ว

จะเห็นเป็นครั้งแรก ต่อมาเมื่อเป็นดังนี้แล้วในลำดับต่อไปจะเป็นดังแดงคล้าย
ดินแดง ชั้นแรกเป็นดินนิมธรรมดาก่อน แต่ในกระบอกบนหนึ่ง ๆ มี
เนื้อเหล็กไม่เท่ากัน เนื้อเหล็กตรงไหนอ่อนดินนิมนั้นจะกินเนื้อเหล็กตรง
นั้นตกลงไปและมองเห็นเป็นดินนิมชั้น ถ้าตงได้เกิดดินนิมแล้วจะ
เข็ดด้างให้หมดได้ยาก แต่ถ้าเมื่อเกิดเป็นดินนิมชั้นใหม่ ๆ แล้วรับ
เข็ดด้างจนเนื้อเหล็กกรอยดินนิมชั้นนั้นราบลงไปเท่ากัน ก็พอทำให้ดิน
นิมหายไปได้ ถ้าชั้นที่เกิดดินนิมแล้วทำการเข็ดด้างไม่หมดไปทีเดียว
กลับเอาไปทำการยิงใหม่ดินนิมที่เข็ดด้างไม่หมดนั้นจะทำให้เกิดเป็น
ดินนิมตรงหน้าชั้น

เพื่อให้เป็นที่ไว้วางใจว่าหลักวิชาดังกล่าวไม่ผิด ควรทราบวิทย-
ฐานะของพันเอก สุชุม ยั่งยืน ว่านอกจากเป็นรองเจ้ากรมสรรพากร
ทหารบก ทำการบังคับบัญชากรมช่างแสงด้วยแล้วยังเป็นผู้ชำนาญ
คนเดี่ยวของช่างแสงอีก กรมช่างแสงมีหน้าที่ทำและค้นคว้าเกี่ยวกับ
วิชาการอาวุธ พันเอก สุชุม ยั่งยืนทำงานในกรมช่างแสงมาตั้งแต่
พ.ศ. ๒๔๖๘ ระหว่างนั้นได้ออกไปศึกษาวิชาเกี่ยวกับการทำปืนเล็ก,
ปืนพก, ปืนกลที่ใช้ในการสงคราม และปืนอื่น ๆ ด้วย ๒ ปี รวม
ทั้งสิ้นเป็นเวลากว่า ๒๐ ปี ราชการในหน้าที่คือการทำ, ซ่อมปืนเล็ก,
ปืนกลตลอดจนการออกแบบและตรวจปืนกับกระสุนปืนทุกชนิด นับ
ว่าพันเอก สุชุม ยั่งยืนเป็นผู้ชำนาญที่สามารถใช้หลักวิชาให้ความคิด
เป็นเกี่ยวกับปืนได้อย่างน่าเชื่อถือ

ได้ความจากพันเอก สุขุม ยังยืนยันว่าเมื่อต้นเกิดด้านกระหม่อม
 เด็ดจตุรกรกตตอนแรก ๆ เจ้าหน้าที่จะตรวจได้ตั้งพระแสงปืนของกลาง
 อันเป็นปืนสมัยสงครามซึ่งต้องประกอบขึ้นด้วยเหล็กอย่างดีไม่เกิดสนิม
 ง่ายไปให้ตรวจตามหนังสือของผู้บังคับการตรวจกองลอบสวนกลาง
 ลงวันที่ ๓๔ และ ๓๗ มิถุนายน ๒๔๗๗ ขณะนั้นเป็นเวลาหลังจากที่
 กองลอบสวนกลางตั้งพระแสงปืนของกลางไปให้กรมวิทยาศาสตร์ทำ
 การพิสูจน์ทดลองแล้วพันเอก สุขุม ยังยืนยันไม่ได้บอกความถึงสนิมว่า
 มีอยู่ที่พระแสงปืนของกลางอย่างไรบ้างหรือไม่ นอกจากให้แนวความ
 รู้เกี่ยวกับการกำเนิดและวิเคราะห์ถึงสนิมเท่านั้น ซึ่งพอจะเป็นเครื่อง
 ช่วยวินิจฉัยคำพยานปากอื่นได้ถนัดยิ่งขึ้น จากหลักฐานที่เท่าที่ควร
 ยกมากล่าวในที่นี้ พอแยกออกได้เป็น ๓ นัย นัยหนึ่งถ้าเป็นสนิมชุม
 แฉกก็อาจเห็นได้ชัด ถึงแม้จะได้ขีดข่วนแล้วก็ยังรู้ได้ว่าปืนกระบอก
 ใดเคยเกิดสนิมชุมแล้วหรือไม่ คือเหล็กที่ด้ามของดุนเป็นเงา ส่วนที่
 เป็นสนิมชุมจะเป็นจุดดำ อีกนัยหนึ่งเกี่ยวกับสนิมธรรมดา ถ้าไม่ถึง
 ขั้นที่จะเป็นด่างดำดินแดงแล้วไม่อาจเห็นด้วยตาได้ ปืนที่ยิงแล้วทั้งไว้
 ๒๔ ชั่วโมงเอาผ้าขาวได้เข้าไปในผ้าก๊อช รูดเอาสิ่งในผ้าก๊อชออก
 มา แล้วเอาไปแยกทางเคมีจึงจะรู้ได้ว่ามีสนิมหรือไม่ ก่อน ๔-๕ วัน
 ที่จะมีสนิมนั้น ถ้าดูจากด้ามปืนแล้วจะเห็นเป็นสีควนปนอย่างของกลาง
 นั้น ถ้ายิงด้วยกระสุนของมันแล้วทั้งไว้จะเกิดเป็นสนิมเห็นได้ด้วยตา
 อย่างน้อยต้อง ๔-๕ วัน

ดร. จ้าง รัตนรัต และนายแพทย์ศิริ ศิวยานนท์เป็นผู้ชำนาญทางวิทยาศาสตร์มานาน อีกคนหนึ่งคือนาวาเอก สัมพันธ์ บุญนาค ก็เคยศึกษาทั้งวิชาทางวิทยาศาสตร์และเคยศึกษาวิชาเกี่ยวกับดินและดินบนมา บุคคลเหล่านี้ย่อมอยู่ในฐานะที่จะเชื่อได้ว่าคงรู้จักดินดีแน่ ทั้งตามหลักวิชาการก็เป็นดินที่อาจเห็นได้ง่ายด้วยสายตาในวันที่ ๑๓ มิถุนายน ๒๔๘๘ หลังจากสัปดาห์เพียง ๒ วัน บุคคลเหล่านี้ก็ได้เห็นพระแสงปืนว่ามีดินมากมายในถ้ำถอง ส่วนในร่องเกี่ยวหม่นบางแห่งถึงกับเป็นดินชุม ทั้งนายแพทย์ศิริ ศิวยานนท์ได้ทำการตรวจอย่างละเอียด โดยใช้ด้ายเช็ดภายในถ้ำถองแล้วบันทึกไว้ทันทีในสมุด เอ. เค. ๑๒ หน้า ๑๓๖ ดร. จ้าง รัตนรัตต้องถามความเห็นนาวาเอก สัมพันธ์ บุญนาคตอบว่ายิงหลายวันแล้วจึงมีดินมาก ดร. จ้าง รัตนรัต ถามอีกว่าบอกได้ไหมว่ายิงมาถ้านานเท่าใด นาวาเอก สัมพันธ์ บุญนาคตอบว่าบอกยากเพราะติดด้วยตาเปล่า แต่มีดินเช่นนั้นต้องใช้ยิงมาแต่เป็นแรมอาทิตย์ขึ้นไป ก็อาทิตย์บอกไม่ได้ ความชื้นนั้นจะเป็นเพียงความชื้นแต่ก็เป็นความชื้นที่มีความจริงสนับสนุน กล่าวคือได้ความจากนาวาเอก สัมพันธ์ บุญนาค ว่าที่ยืนยันเช่นนั้นเพราะเคยยิงปืนส่วนตัวแล้วทั้งไว้ ๓-๔ วันไม่เห็นมีดินมาก กับได้ความทำนองเดียวกันจากพันเอก สุชุม ยังยืนยันว่าได้เคยทดลองยิงปืนแล้วทั้งไว้ไม่ต่ำกว่า ๔-๕ วันจึงจะเกิดดิน ทั้งยืนยันอีกว่าปืนชนิดเดียวกับพระแสงปืนของกลางนี้ เมื่อใช้ยิงแล้วจะเกิดเป็นดินไม่เร็วไปกว่าปืนอื่นที่ได้เคยทดลอง

ดองมาแดง

อนึ่งเนื่องจากการทดสอบของกรมวิทยาศาสตร์ตามที่ปรากฏใน
สมุด เอ.เค. ๓๒ นายแพทย์ศิริ คิวยานนท์ ได้เอาใจใส่ตรวจตรา
สัณนิษตามหลักการที่กรมวางไว้เป็นอย่างดีมาก รายงานระยะ
เมื่อวันที่ ๑๗ มิถุนายน ๒๔๘๘ โดยบันทึกหมายเลข ๓๑๓๓๒๖, รายงานระยะ
ยี่ ๒๔ ชั่วโมงบันทึกหมายเลข ๓๑๓๓๒๖ รวม ๒ ครั้ง กับรายงานระยะ
๔๘ ชั่วโมงเมื่อวันที่ ๒ กรกฎาคม ๒๔๘๘ โดยบันทึกหมายเลข ๓๑๓๓๒๖
เท่านั้นไม่มีสัณนิษเลย ต่อถึงระยะยี่ ๔ วันเมื่อวันที่ ๑ กรกฎาคม ๒๔๘๘
กับระยะยี่ ๘ วันเมื่อวันที่ ๒๕ มิถุนายน ๒๔๘๘ โดยบันทึกหมายเลข
๓๐๓๓๒๐ ทั้งสองรายงานมีสัณนิษอยู่มาก

แต่นายหนึ่งคือระยะยี่ ๔๘ ชั่วโมงเมื่อวันที่ ๑๗ มิถุนายน
๒๔๘๘ โดยบันทึกหมายเลข ๓๐๓๓๒๐ ซึ่งได้มีการสืบเสาะและซัก
คานกันชั้นศาลอาญาพิจารณามากมาย และในชั้นอุทธรณ์นายชิต
สิงห์เสนี จำเลยก็ยังติดใจคัดค้านอยู่อีก ทั้งนี้เนื่องจากสมุด เอ.เค.
๓๒ หน้า ๓๑๘ บันทึกไว้ตอนหนึ่งว่า “ใช้เชื้อโดยลำดับมีสัณนิษและกลิ่น
ดินปนเล็กน้อย รอยเกิดยวหม่นดำมืด รอยเกิดยวบุ่มมีรอยสัณนิษ
ปรากฏเมื่อเช็ดด้วยน้ำมันหายไปส่วนมาก ” ถึงแม้ขณะนั้น ดร. จ่าง
รัตนรัต จะอยู่ด้วยทั้งที่มีความเห็นขัดแย้งว่าวัตถุนั้นไม่ใช่สัณนิษก็ดี แต่
ดร. จ่าง รัตนรัตก็หาได้แทรกแซงบังคับนายแพทย์ศิริ คิวยานนท์ให้
ต้องบันทึกเช่นนั้นอย่างอื่นไม่ จนกระทั่งคดีถึงศาล ดร. จ่าง รัตนรัต

จึงแสดงความเห็นของเราออกมาไม่ใช่สนิมโดยได้ตั้งคในถ้ำถ้องบน
เหมือนกันไม่เห็นมีสนิมจับในถ้ำถ้อง บนสันเกตุยวก็ใส่สะอาด ใช้
ตำแยงถ้ำถ้องดูก็มีแต่สีดำ ๆ คืดออกมา ซึ่งไม่ใช่สนิม คงเป็นสิ่งที่
เกิดจากความสกปรกอยู่ในถ้ำถ้องแต่ที่ ดร. จ่าง รัตนรัตไม่ได้จัดการ
ให้มีการพิสูจน์ทางเคมีเพราะเห็นว่า นายแพทย์ศิริ คิวยานนท์ไม่ใช่
ช่างแสงอาจเห็นผิดไปได้ ทั้งในเรื่องตรวจวิเคราะห์หาคือเอาผลทาง
เคมีเป็นสำคัญและเด็ดขาด ส่วนการตัดสินเป็นเรื่องราวช่างแสงถือ
เป็นส่วนประกอบเท่านั้น ศาสตราจารย์ได้พิจารณาข้อความตามบันทึก
นั้นเห็นว่าเป็นข้อความที่หย่อนคลายอยู่ในตัว ตอนต้นแม้จะเขียนว่า
ใช้เช็ดโดยด้ามมีสนิมก็ตาม แต่ตอนต่อมาก็ได้หมายเหตุไว้ว่ารอย
เกตุยวหมุนสะอาด รอยเกตุยวไม่มีรอยสนิมดังนี้ การที่จะเป็นว่าที่ว่า
สนิมหนักแตกออกรอย เพราะฉะนั้นเหมือนนายแพทย์ศิริ คิวยานนท์ถูกอ้าง
เป็นพยานจึงอธิบายความข้อนี้โดยอาศัยคำว่า รอย สนิมเป็นหลักว่า
เป็นสน้ำตาตบ้นเขม่าดำ ๆ ลักษณะคล้ายสนิม ทำให้เข้าใจในขณะ
นั้นว่าเป็นสนิม จึงได้บันทึกไว้ว่าเป็นรอยสนิมแต่บัดนั้นเห็นว่าจะไม่ใช่
สนิมเพราะไม่ได้ตรวจด้วยกล้องอย่างหนึ่ง และเวลานั้นมีความสนใจ
ในเรื่องจะหาไนไตรท์มากกว่าเรื่องสนิม

นายแพทย์ศิริ คิวยานนท์ มาเป็นพยานเมื่อไปประจำอยู่โรงงาน
ยาสูบแล้วความคิดที่ว่าเพื่อเอาใจนาย คือ ดร. จ่าง รัตนรัตเป็นอัน
ไม่มี อันความเข้าใจผิดนั้นอาจเป็นได้ทุกรูปทุกนาม ซึ่งนายแพทย์ศิริ

ศิวยานนท์ ก็มีได้ปฏิเสธข้อนี้ กลับแสดงความบริสุทธิ์ใจออกมาว่า ขณะนั้นสนใจในเรื่องหาในไตรทียังกว่าสนิม จึงไม่ได้ตรวจด้วยกล้องขยาย ซึ่งผิดกับเมื่อนายแพทย์ศิริ ศิวยานนท์ตรวจพระแสงปืนของกลางโดยใช้กล้องขยายตรวจดูลำกล้องที่เข็ดดำก้อง เท่ากับว่าได้ทำการตรวจพิสูจน์ทั้งในทางเคมีและฟิสิกส์ แต่การปฏิบัติข้อนี้ที่โต้เถียงกันนั้นขาดน้ำหนักเพราะไม่ได้ตรวจตามหลักวิชาทางฟิสิกส์ และหากจะพิจารณาลักษณะที่ทำให้นายแพทย์ศิริ ศิวยานนท์เข้าใจว่าเป็นสนิมโดยอาศัยว่าเห็นเป็นสีน้ำตาลปนเขม่าดำ เปรียบเทียบกับความรู้ที่ได้จากพันเอก สุขุม ยั่งยืน แล้วก็จะเห็นว่าในส่วนที่เป็นสีดำ คือดินปืนที่ไหม้แล้ว สำหรับสีน้ำตาลก็อาจมาจากอากาศไปทางดินปืนที่ไหม้ไม่หมดทีเดียวก็ได้ ความเข้าใจผิดโดยมิได้หาความแน่นอนโดยกล้องขยาย จึงอาจมีขึ้นได้ง่าย อย่างไรก็ตามเมื่อคำของนายแพทย์ศิริ ศิวยานนท์หนักแน่นไปข้าง ดร. จ่าง รัตนรัต และพิจารณาสืบเหตุอีกประการหนึ่งที่ ดร. จ่าง รัตนรัตได้ใช้ความสังเกตเปรียบเทียบสภาพในลำกล้องปืนกระบอกที่โต้เถียงกับลำกล้องพระแสงปืนของกลาง ก็ให้เห็นว่าผิดกันมากอย่างเห็นชัด คือในลำกล้องปืนที่โต้เถียงได้เป็นมันแต่ในลำกล้องพระแสงปืนของกลางด้าน ๆ ไม่มันเหมือนนั้นแล้ว คำของ ดร. จ่างรัตนรัตย่อมมีน้ำหนักกว่า

โดยเหตุผลที่บรรยายมานี้คำต่อทฤษฎีจึงเห็นด้วยกับสรุปผลที่ศาลอาญากำหนดไว้ในระยะที่ยังทงไว้เพียง ๒ วัน หรือเร็วกว่านั้นหากมี

ด้นิมเกิดขึ้นไม่ จะมีด้นิมบ้างก็ต้องถึงระยะ ๔ วัน และถ้าถึง ๘ วัน
ด้นิมยิ่งมากขึ้น

นายชิต ดังที่เห็น จำเลย คิดกันว่าจริงอยู่นางเอก ด้นิมพันธ์
บุพนาศ เคยยิงปืนลั่นตัวแล้วทั้งไว้ ๓-๔ วันไม่เห็นมีด้นิม แต่ไม่ได้
ความว่าเป็นปืนชนิดใดทำในสมัยไหน สภาพของปืนเก่าใหม่ใช้มาก ๆ
หรือไม่ค่อยใช้อย่างไรอันเป็นเงื่อนไขทำให้เกิดขึ้นแตกต่างกัน
ศาสตราจารย์เห็นว่าความเข้าใจที่ชักถามนางเอก ด้นิมพันธ์ บุพนาศ
กันมานั้นอยู่ในวงว่าปืนด้นิมตามทพนเอก ด้นิม ยิงปืน เบิกความว่าเป็น
ปืนพกที่ใช้ในการสงครามมีแบบสแตร์, แบบโคดท์, แบบเบรานิง. แต่
เหล็กดักต้องสำหรับ ๓ แบบนี้ โคดท์ดีที่สุด เพราะฉะนั้นของกต่าง
อันเป็นแบบโคดท์ที่กองทัพอเมริกันทำขึ้นใช้ในการสงครามจึงทำขึ้นด้วย
เหล็กดักนั้น เพราะเหล็กทอ ๆ ไปเหล็กทำดักต้องปืนต้องเหนียว
และแรงกันความดันได้ไม่แตกง่าย และไม่เป็นด้นิมง่าย อย่างไรก็ตาม
เฉพาะในทางเกิดด้นิมแล้วปืนทั้ง ๓ อย่างคล้ายกัน การจึงเป็นว่าถึงแม้
จะไม่ได้ความว่าปืนที่นางเอก ด้นิมพันธ์ บุพนาศ เคยทดลองยิงเป็น
ปืนอะไร ก็จะไม่มึผลผิดแผกแตกต่างกันนัก หรือหากจะแย้งว่าปืน
เหล็กดักว่าก็จะเห็นว่าสำหรับปืนที่ทำด้วยเหล็กดักว่าเช่นปืนโคดท์อัน
เป็นชนิดที่ดีด้นิมก็ทำให้เกิดด้นิมช้ากว่า และอย่างไรเสียก็คงไม่
เกิดเร็วกว่าอันซึ่งเป็นระยะใกล้เคียงกับทพนเอก ด้นิม ยิงปืน กล่าวมาก
แต่ถ้าเป็นด้นิมชมแล้วก็จะหนักยิ่งกว่า เพราะชนแรกจะเกิดเป็นด้นิม

ธรรมดาที่ก่อนนานเข้าจึงจะกลายเป็นสนิมชุมซึ่งถึงจะไม่ได้ตัดตอทั้ง
พื้เอก สุ่ม ยั่งยืน ก็ได้อบรมคำถามทนายจำเลยไว้ว่าถ้าให้ตอ
ประมาณเท่าไร จะเกิดสนิมชุมแล้วเห็นจะต้องทิ้งไว้เป็นเดือน ๆ

นายชิต ถึงหน้านี้ จำเลย เสนอขอให้ทนายทนายคำให้การตอน
หนึ่งของนางเอก สุ่มพื้ บุนนาค ซึ่งมีความว่าถ้ามีสนิมอยู่
ไป ตามปกติไม่มากเกินไปเพียงไปแล้ว ๑ นิ้ว สนิมที่สนิมเกิด
อาจจะหมดไปได้ หรือเกือบหมด แต่ที่ร้องเกิดขยไม่หมด สนิมชุม
อาจเกิดหรือเกิดขึ้นได้ทั้งที่สนิมเกิดขยและร้องเกิดขย ที่บนกระบอก
ของกลางได้พบสนิมชุมที่ร้องเกิดขย หรือที่เรียกว่าเกิดขยบ่ม ถ้าบน
มีสนิมชุมที่ร้องเกิดขยดังว่ามานี้ การยิงไป ๑ นิ้วไม่จำเป็นที่จะต้อง
ทำให้สนิมนี้หมดไปได้ ความข้อนี้ศาลอุทธรณ์เห็นพ้องด้วยกับศาล
อาญาว่าถ้าหากก่อนยิงมีสนิมที่เกิดขึ้นเองอยู่บ้างแล้วกำลังกับคันของ
กระสุนนั้นถูกวัตถุแล้วนั้นออกจากถ้ำถั่งไปในขณะที่นั้นเกบนั้นนั้นยอมจะ
เด็ดดีสนิมให้คิดตามออกไปด้วย แม้จะไม่หมดสนิมที่เคียวก็คงเหลือ
ค้างอยู่เป็นเล็กน้อย และเมื่อได้พิจารณาตามความรู้ดีของ ดร. จำ
รัตน์, นายแพทย์ศิริ ติดยานนท์, นางเอก สุ่มพื้ บุนนาค. ซึ่ง
ได้เห็นสนิมชุมนี้มากมายเกินกว่าที่ควรจะเป็นสำหรับบนที่เพียงครึ่งดี
ท้ายในวันเสด็จสวรรคตแล้ว จึงไม่อาจบด้างเหตุผลทั้งหลายที่แสดง
ว่าพระแสงปืนของกลางได้ถูกยิงมาก่อนวันเสด็จสวรรคตไปแล้วได้ ทั้ง
ยังมีข้อสนิมสนิมอีกประการหนึ่งคือปรากฏการที่นายร้อยตำรวจเอก

ธานี ธำรงกิจ ได้เห็นในคืนที่ตนเกิดตนกระหม่อมเล็ดจัสวรรค แต่
โดยที่นายชิต สิงห์เสนี้ จำเลย อ้างเหตุหลายประการในอุทธรณ์ว่า
ศาลไม่ควรรับฟังนายร้อยตำรวจเอก ธานี ธำรงกิจ แต่ใจทักก็ยืนยัน
ว่าเป็นผู้สมควรที่ศาลจะเชื่อได้ ศาลอุทธรณ์จึงไม่อาจผ่านการพิจารณา
ไปเสียได้อีก

ความปรากฏว่าเมื่อเกิดเหตุแล้ว นายร้อยตำรวจเอก ธานี
ธำรงกิจ ได้ถูกตามตัวจากบ้านให้เข้าไปยังพระที่นั่งบรมพิมานแต่เช้า
๑๐ นาฬิกาเศษ ตอนเที่ยงระหว่างนั่งรอรับประทานอาหารอยู่ที่โต๊ะซึ่ง
มีนายตำรวจผู้หนึ่งนำที่ถามจดปากคำอยู่ด้วยก็ได้เห็นบันทึกระบอกหนึ่ง
วางอยู่บนโต๊ะนั้น นายร้อยตำรวจเอก ธานี ธำรงกิจ จึงถามนาย
ตำรวจผู้หนึ่งได้ความว่าเป็นบันทึกรของกลาง จึงหยิบขึ้นดูดังกล่าวดังทาง
ปากกระบอกเห็นดังต้องสักรวมมากและมีสันนิษฐาน ๆ จับอยู่ที่เกลียว
ใน มีความแปลกใจว่าถ้าถูกเขี่ยเมื่อตอนเช้าทำไมดังต้องจึงสักรวม
เช่นนั้น จึงจดหมายเหตุไว้เพื่อตอบว่าเป็นพระแสงปืนของต้นเกล้า
ต้นกระหม่อมหรือมิใช่ แต่สืบไม่ได้ความ หดายนเข้ากระตาคาทุกคืน
เลยหายไป

จริงอยู่นายร้อยตำรวจเอก ธานี ธำรงกิจ มิได้มีความชำนาญ
เป็นพิเศษหรือมีหน้าที่เกี่ยวข้องในการสืบสวนสอบสวนโดยตรงดัง
นายตำรวจชั้นผู้ใหญ่ทั้งหลายซึ่งไปดำเนินการอยู่ในวันนั้น แต่นาย
ร้อยตำรวจเอก ธานี ธำรงกิจ ก็ได้รับราชการในหน้าที่ตำรวจมาช้า

ต้องเอาบันทึกติดมือไปด้วย ระหว่างที่ถนัดถื่นกระหม่อมประทับ ณ คุมนุแผน นายฉันท หุ้มแพร ยังมอบให้นายร้อยตำรวจเอก ชานี้ ตำรวจกิจ ถอดติดตามถนัดถื่นกระหม่อมโดยใกล้ชิด โดยบอกให้ทราบเพื่อพระองค์ท่านจะต้องการใช้บันทึกระบอคนบางท่งนี้ จึงเป็นที่เห็นได้ว่านายร้อยตำรวจเอก ชานี้ ตำรวจกิจ มีเหตุผลพิเศษสมควรที่จะเอาใจใส่ต่อพระแสงบันของกลางซึ่งมีการกล่าวอ้างว่าได้มาจากข้างพระวรกายบนพระแท่นบรรทม ถึงกับจดหมายเหตุของบันไว้เพื่อสืบดูว่าใช้พระแสงบันของพระองค์ท่านหรือมิใช่ประการหนึ่ง อีกประการหนึ่งการระแວดระวังของนายฉันท หุ้มแพร ยังเป็นเครื่องโน้มน้าวใจให้คิดถึงการเสด็จสวรรคตโดยปัจจุบันทันด่วนว่าถ้าพระแสงบันของกลางไม่ใช่ของพระองค์ท่านแล้ว ก็น่าจะต้องเป็นในรูปลูกดอบปดองพระชนม์ แต่เมื่อเทียบสอบถามพวกรมหาดเล็กได้ความว่าคงเป็นพระแสงบันกระบอใหม่ที่ยังไม่มีในบัญชี ทงนายฉันท หุ้มแพร ผู้รับผิดชอบเสียแล้ว นายร้อยตำรวจเอก ชานี้ ตำรวจกิจ ก็จำเป็นต้องเลิกความพยายามเพียงเท่านั้นซึ่งกระตาสที่จดหมายเหตุบันยอมไม่มีประโยชน์อีกต่อไป ถ้านายร้อยตำรวจเอก ชานี้ ตำรวจกิจ มีความไม่บริสุทธิ์ใจอยู่บ้างแล้ว เพียงแต่จะก่อให้เกิดกระตาสอย่างนั้นนั้นก็คงไม่ยากเย็นอะไรนัก

รูปการณเป็นเช่นคำล่อลวงจึ่งไม่เห็นว่าจะควรตั้งสงสัยใน นายร้อยตำรวจเอก ชานี้ ตำรวจกิจ อย่างไร นอกจากนัยปรากฏคำ

ให้การของนายร้อยตำรวจเอก ชานี้ ตำรวจกิจ ตอนหนึ่งว่าไม่ใช่บุคคลที่ให้การผิดเหตุตามที่ควรเป็นจริง เช่นเบิกความว่าได้ต้องดูถ้าจะต้องเห็นเท่าที่สายตาสายตาจะมองเขาไปได้อ่าว ๓ องค์ดูเท่านั้น ดึกเข้าไปเห็นราง ๆ ไม่ชัด

นายร้อยตำรวจเอก ชานี้ ตำรวจกิจ ผู้ที่เคยใช้เคยชินและรู้จักลักษณะของบ้นชนิดเดียวกับพระแสงปืนของกตางมาก่อนระหว่างเมื่อนายร้อยตำรวจเอก ชานี้ ตำรวจกิจ ปฏิบัติหน้าที่ได้รัไทยคราวสงครามมหาเอเชียบูรพาถึงกับได้ฝึกให้คนอื่นใช้ตลอดว่าเมื่อยังแต่จะมีลักษณะเป็นอย่างไร มิใช่ว่านายร้อยตำรวจเอก ชานี้ ตำรวจกิจ จะพึงเคยเห็นพระแสงปืนของกตางเป็นกระบอกแรก ดังนั้นนายร้อยตำรวจเอก ชานี้ ตำรวจกิจ จึงย่อมรู้ได้ว่าสิ่งดังกล่าวที่ปากปากดังกล่าวนั้นไม่ใช่สิ่งดังที่เกิดจากหัวกระสุนทองแดงแต่เป็นสีของสีนิมซึ่งไม่ยากเกินไปนักถึงกับจะไม่รู้จักสีนิม เพราะนายร้อยตำรวจเอก ชานี้ ตำรวจกิจ สามารถบอกลักษณะที่ผิดกันได้ว่าลักษณะของสีนิมชนิดกลายเป็นสีเกิดถ้าเป็นสีแดงหัวกระสุนจะเป็นสีทองแดงวัดวัน และตามลักษณะที่กล่าวมาจะเห็นว่าผิดกับกระบอกหมายเลข ๑๐๓๓๖๐ ซึ่งได้วินิจฉัยมาแล้วเพราะกระบอกนั้นทั้งร่องรอยของดินบนที่ถูกไหม้สีดำให้ประจักษ์อยู่ด้วยข้อที่จำเอยแย้งว่านายตำรวจชั้นผู้ใหญ่ เช่น นายพลตำรวจโท พระรามอินทรา อธิบดีกรมตำรวจ และนายพันตำรวจเอกหลวง ดันฤทธิ์สุเมธวาท ผู้บังคับการตำรวจสันติบาล และวิชาการแทนผู้บังคับการกอง

ดอบส่วนกลางในขณะนั้น ไม่ได้เบิกความแสดงข้อสงสัยพิรุธในลักษณะ
ของพระแสงปืนของกลางอย่างใดนั้น เมื่อความไม่ปรากฏเป็นอย่าง
อื่นก็ทราบไม่ได้ว่านายตำรวจทั้งสองนี้เคยได้ล่วงรู้พฤติการณ์พิเศษอัน
ก่อให้เกิดความปริวิตกห้วงใยดังเช่น ที่นายฉันท หุ้มแพรเคยปรารภ
กับนายร้อยตำรวจเอกธานี ตำทราภิ เพราะฉะนั้นสาเหตุที่จะชักจูง
ให้มีความคิดเห็นในทางอื่นนอกเหนือไปจากความต้องการของผู้ใหญ่
ทางการเมืองซึ่งอ้างไปในทางรักษาพระเกียรติยศว่าเป็นเรื่องอุบัติเหตุ
จึงยอมเป็นไปไม่ได้ ส่วนข้อที่นายชาติ ดึงเส้นจำเลยแย้งว่า นาย
ร้อยตำรวจเอกธานี ตำทราภิ ไม่เคยบอกข้อพิรุธสงสัยแก่ใครแม้ผู้บังคับ
บัญชาของตนเองนั้น ศาลอุทธรณ์ไม่เห็นข้อความอย่างนั้นในคำ
ให้การของเขา

อนึ่งพดด้วงเขี้ยว สัตนคานนท์ ซึ่งเคยรู้จักกับชนิตพระแสงปืน
ของกลางอย่างดีได้อธิบายว่าชนิตคนชาวอเมริกันเรียกว่าชนิต
๐.๔๕ นิ้ว ถ้าคิดเทียบตามมาตราเมตตริกเท่ากับ ๑๑.๔๓ มิลลิเมตร
(ม.ม.) จึงเรียกกันสั้น ๆ ว่าปืน ๑๑ ม.ม. ทั้งนี้โดยวัดผ่าศูนย์
กลางที่ปากกระบอกจากสันเกตุยวบจนถึงสันเกตุยวด่าง ส่วนถก
กระสุนที่จะใช้กับชนิตนี้จะต้องใช้ถกกระสุนที่โตกว่าปากกระบอกปืน
คือโตกว่า ๐.๔๕ นิ้ว ประมาณไม่เกินเศษ ๕ ส่วน ๑๐๐ ของมิลลิเมตร
ดังนั้นการจึงเป็นว่าถ้าพระแสงปืนของกลางได้ถูกใช้ยิงในวันเสด็จ
สวรรคตนั้น กระสุนปืนที่ได้ออกจากลำกล้องคงรัดเอาสิ่งสกปรก
ก้อนนั้นมานั้นระโถมรวมอยู่ด้วยจนรอยสะเก็ดของสันนิคมตอนปากกระ

บอกออกมาไม่หมดก็เกือบหมด คงไม่เหลือมากมายไว้ให้นายร้อย
ตำรวจเอกชานี้ ตำรวจ, ดร. จ่าง รัตนรัต, นายแพทย์ศิริ คิวยา-
นนท์ และนาวาเอกสมพันธ์ บุนนาคได้เห็นในระยะเพียง ๒ วันหลัง
จากนั้น

ปัญหาต่อไปคือมีพยานคนใดที่สามารถหักล้างพยานหลักฐานที่
กล่าวอ้างหรือไม่ คงมีพยานซึ่งควรแก่การพิจารณาถึง ๒ คน คน
หนึ่งนายพันตำรวจเอก หดองด้มฤทธิสุขุมวาท แม้จะเป็นนายตำรวจชั้น
ผู้ใหญ่คนแรกซึ่งนายชิต ถึงเห็นจำเริญนำพระแสงปืนของกลางได้ขึ้น
ซักเด็ก ๆ มาให้แล้ว นายพันตำรวจเอก หดองด้มฤทธิสุขุมวาท
จึงได้ยกปืนขึ้นส่องดูในลำกล้องปืนทางปากกระบอกก็ตาม แต่เวลา
นั้นลำกล้องยังติดอยู่กับตัวปืน และนายพันตำรวจเอก หดองด้มฤทธิ
สุขุมวาทก็ไม่ได้ได้แว่นตาจึงไม่อาจเห็นภายในลำกล้อง เพราะตาของ
นายพันตำรวจเอก หดองด้มฤทธิสุขุมวาท ต้องได้แว่นในเวลาดำดอะไร
จึงจะเห็น อีกประการหนึ่งแม้จะได้ตามปากกระบอกปืนรู้สึกว่ามีกลิ่นดิน
ปืน แต่ก็ไม่สามารถบอกได้ว่าเป็นกลิ่นดินปืนที่ใช้มานานเท่าใด
นอกจากยังมีพยานเอกชวง เสงวงศ์ศักดิ์สงคราม พยานจำเริญอีกคนหนึ่ง
ซึ่งว่าได้ดูพระแสงปืนที่นายชิต ถึงเห็นจำเริญนำมามอบได้สังเกตเห็น
ควันปืนดีเท่าก่อนข้างชาวคิดที่พอลำกล้องแต่พืนเอกชวง เสงวงศ์ศักดิ์-
สงครามได้บอก เป็นเพียงนายตำรวจคนหนึ่งจับปืนขึ้นส่องออกทางปืน
กระบอกนั้นกว้างอยู่ในลักษณะที่มีความกว้างยาวเพียง ๓ ฟุตเศษเท่านั้น

จึงเป็นการยากที่จะสังเกตเห็นได้อย่างฉับพลัน คำของพันเอกชวรงค์
ศักดิ์สงครามจึงไม่อาจหักล้างได้

อาศัยเหตุผลทั้งหลายตามที่ได้บรรยายมา จึงเป็นอันว่าปฏิ-
กิริยาของไนไตรท์ ที่ได้จากการพิสูจน์ทดลองพระแสงปืนของกลางนั้น
เป็นหลักฐานสำคัญ เพื่อทำการทดสอบเปรียบเทียบในชั้นหลัง ซึ่งประ-
จักษ์ผลอันสมควรที่จะเชื่อถือโดยปราศจากการขัดแย้งใด ๆ อีกทั้ง
ดัชนีในพระแสงปืนของกลางก็สนับสนุนกลมกลืนกัน คำอุทธรณ์จึง
เห็นว่าตามที่ ดร. จ่าง รัตนวิทย์ ในฐานะที่เป็นอธิบดีกรมวิทยาศาสตร์
มีหนังสือ (หมายเลข ๘๑) บอกไปยังผู้บังคับการกองสอบสวน
กลางว่าพระแสงปืนของกลางได้ใช้ยิงมาแล้วครั้งสุดท้ายเป็นเวลาไม่น้อย
กว่า ๘ วันนับถอยหลังไปจากวันที่ ๑๓ มิถุนายน ๒๔๘๘ ซึ่งเป็นวัน
ที่กรมวิทยาศาสตร์ได้รับปืน จึงเป็นคำตอบที่เพียบพร้อมไปด้วย
หลักฐานและชอบด้วยเหตุผลสำหรับประเด็นข้อคำอุทธรณ์ที่ว่าพระ
แสงปืนของกลางได้ถูกใช้ยิงมาก่อนวันที่ต้นเกล้าต้นกระหม่อมเสด็จ
สวรรคต ไม่ใช่เพิ่งใช้ยิงในวันเสด็จสวรรคต

ถึงแม้คำอุทธรณ์จะรับฟังว่าการตรวจพิสูจน์ทดลองหาไนไตรท์
ได้เป็นไปโดยถูกต้องตรงกับความเป็นจริง และไม่มีเหตุอันควรตั้ง
สงสัยแต่แสดงให้เห็นว่าการผิดพลาดเนื่องจากการทดสอบได้มีอยู่ในราย
พระแสงปืนของกลางก็ตาม แต่เมื่อทางพิจารณาปรากฏว่ายังมีเหตุผล
อื่น ๆ เป็นประเด็นที่ได้กล่าวถ่วงถ่วงมาอีก เช่นความเห็นของคณะ

กรรมการสอบสวนพฤติการณ์ในการเล็ดลอดวรรคต ความเห็นของ
คณะกรรมการแพทย์ กับปัญหาเรื่องคาตาเวอริคส์ปัสซึม (CADA-
VARIC SPASM) ประกอบด้วยท่าทางของพระบรมศพเป็นต้น ซึ่ง
ปรากฏตามรายงานนั้น ๆ จำมีข้อความบางประการโน้มน้าวไปในทาง
ที่จะต้องมีการพิจารณากันให้แน่ชัดในชั้นศาล ดังนั้นจึงจำเป็นต้อง
อุทธรณ์จะต้องคัดกลายปัญหาเหล่านั้น เพราะถ้ากรณีนี้เหตุผลข้อ
คัดค้านตามกันไป การวินิจฉัยคดีก็ไปรูปหนึ่ง แต่ถ้าเหตุผลขัดแย้งหรือ
ค้านกับปัญหาเรื่องไนไครท์และสันนิษฐานในพระแสงปืนของกลางแล้ว การ
วินิจฉัยก็อาจเปลี่ยนไปอีกรูปหนึ่ง

ศาลอุทธรณ์ได้บรรยายถึงข้อเท็จจริงซึ่งฟังได้โดยปราศจากการ
โต้เถียงไว้ข้างต้นเพียงดังระเบียบ ส่วนความพิศดารนอกเหนือจากที่ได้
บรรยายไว้แล้วยังมีอีกถ้าศาลอุทธรณ์จะกล่าวเสริมแต่ข้อความเหล่านี้น
ลงไป ณ บัดนี้ก็อาจไม่ได้ความคิดต่อชัดเจน จึงจำเป็นต้องนำมากล่าว
ประกอบกับข้อสำคัญอย่างอื่นโดยละเอียดอีกครั้งหนึ่ง เพื่อให้เห็นประ
เด็นอันจะพึงวินิจฉัยถึงแท้จริงว่าอะไรเป็นเหตุให้ศาลอุทธรณ์มีความ
เห็นเช่นนั้น

ได้ความว่าต้นเกล้าต้นกระหม่อมทรงมีพระอนามัยทั่ว ๆ ไปสม
บูรณ์แต่ทว่าเกิดกับโรคพระนาภีเดียนั้น เคยทรงเป็นมาตั้งแต่ยังทรง
พระเยาว์ แม้ในเวลาประทับอยู่ที่ประเทศสวิตเซอร์แลนด์ก็ประชวร
พระนาภีเหมือนกัน แต่จะครั้งเว้นระยะเวลาห่างกันเป็นเดือน ๆ นอก

จากนี้ไม่ปรากฏว่าพระองค์ทรงมีพระโรคภัยแรงอย่างอื่นอีกระหว่าง
 เวลาที่เสด็จจากด้อมมาประทับในราชอาณาจักรคราวนี้ได้ทรงพระประสูติ
 เกี่ยวกับพระนาถี โดยพระครรภ์อาหารไม่ย่อย ๒-๓ ครั้ง และเป็นหวัด
 เด็กน้อย ๒-๓ ครั้ง กระนั้นเพื่อความสุขสมบูรณ์ยังชนทั้งที่พระองค์
 ท่านมิได้ประสูติอะไรสมเด็จพระราชชนนีก็มักจะทรงจัดให้นายแพทย์ทำ
 การฉีดยาแคลเซียมกับวิตามินอื่นเป็นยาบำรุงร่างกายทั่ว ๆ ไปซึ่งได้
 ทรงเตรียมหามาจากอังกฤษเซอร์แดนดัลถวาย ครั้งสุดท้ายหลังจากเสด็จ
 ประพาสท้องดำแห่งเมอวันที่ ๓ มิถุนายน ๒๔๘๘ แล้ว ๓ หรือ ๒ วัน
 ก็เริ่มประสูติเกี่ยวกับพระนาถีเด็กน้อย ชี้นนคงรักษาพระองค์เอง
 โดยเสด็จพระโอสถจำพวกยาไบเออร์ซึ่งพระองค์ทรงมีอยู่เรื่อย ๆ จน
 วันที่ ๘ มิถุนายน ๒๔๘๘ เวลา ๓๗ นาฬิกาเศษ หอฉนวนนิตยเวช-
 วิชาญ นายแพทย์ประจำพระองค์จึงถูกตามโดยพระกระแสน้ำรับสั่งของ
 สมเด็จพระราชชนนีให้เข้าเฝ้าถวายการตรวจรักษา ความจริงเวลานั้น
 พระอาการประสูติก็ไม่มากมายอย่างไร หากจะผิดปกติไปบ้างก็เพียง
 ไม่อาจเสด็จพระราชดำเนินไปในงานตามกำหนดการเท่านั้น พระบาท
 สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวซึ่งขณะนั้นดำรงพระอิสริยยศสมเด็จพระอนุชาธิราช
 ได้เสด็จแทนพระองค์ อนึ่งถึงแม้หอฉนวนนิตยเวชวิชาญจะได้สังเกต
 เห็นว่าต้นเหตุต้นกระหม่อมจะทรงมีพระอาการอ่อนเพลียอยู่บ้าง แต่
 ศีพระภักตรักยำเป็นปกติ ทั้งยังทรงพระราชดำเนินไปมาบนพระที่นั่ง
 ได้ดี เสวยพระกระยาหารเข้าก็อย่างธรรมดาตามปกติก็เป็นไปตาม

ปกติพร้อมทั้ง ๓ พระองค์ก็ห้องเดียวกันต่าง แต่พระกระยาหารค่ำ
ไม่ได้เสด็จลงเสวยเช่นเคย สมเด็จพระราชชนนีได้รับสั่งให้จัดซุบน้ำ
โอ้ตเชิญขึ้นไปถวายบนห้องทรงพระตำราญพร้อมกับสมเด็จพระราช
ชนนีก็เสวยอยู่ด้วย

ตอนเย็นก็หลวงนิตยเวชวิศิษฎ์ไปถึงนั้นได้เห็นต้นเกด้าต้นกระ
หม่อมทรงพระบรมมยุบนพระเก้ายาในท้องทรงพระตำราญ ได้
ทรงรับสั่งกับหลวงนิตยเวชวิศิษฎ์ถึงพระอาการที่เป็นอยู่ในขณะนั้น
และเมื่อหลวงนิตยเวชวิศิษฎ์ถวายการตรวจพระวรกายทั่ว ๆ ไปแล้ว
จึงแนะนำวิธีถวายการรักษาพยาบาลให้ทรงทราบ ซึ่งสมเด็จพระราช
ชนนีได้ทรงปฏิบัติตามคำแนะนำของนายแพทย์ทุกประการ ตอนค่ำได้
รับสั่งให้นายสิริ ถึงเหล้าจำเริญช่วยทำการสวดอ้างพระนาถี แล้ว
ประทับเส้าต้นเกด้าต้นกระหม่อมเพื่อถวายพระโอสถและอื่น ๆ อยู่จน
เสด็จเข้าพระตำหนัก แล้วสมเด็จพระราชชนนีจึงเสด็จกลับห้อง
พระองค์และไม่ได้กลับไปอีก

รุ่งขึ้นวันที่ ๘ มิถุนายน ๒๔๘๘ เวลาเช้า ๖ นาฬิกา หรือก่อน
เล็กน้อย สมเด็จพระราชชนนีได้ทรงจัดเตรียมการถวายน้ำมันระหุ้ง
โดยนายมน บุนนาคได้เตรียมการตามรับสั่งไว้คอยถวาย สมเด็จพระ
ราชชนนีได้เสด็จไปปลูกบรมมยุบนต้นเกด้าต้นกระหม่อม กราบทอดถาม
ว่าหัดบดใหม่ ทรงรับสั่งตอบว่าหัดบด สมเด็จพระราชชนนีจึงถวาย
น้ำมันระหุ้งกับบรรดาศักดิ์ แล้วเสวยนมร้อนอีกช้อนโตะกว่า ๆ เมื่อทรง

บัดนี้พระโอรสผู้แก้ว ส้มเด็จพระราชชนนีทรงรู้ดีว่าต้นเกล้าต้นกระ-
หม่อมยังใคร่จะทรงพระบรรทมอีกจึงรีบเสด็จจากตบห้องที่ประทับ

เข้าฉันทกหน้าของนายบุศย์ บัณฑริน จำเลยเป็นมหาด
เล็กเฝ้าห้องพระบรรทม แต่นายบุศย์ บัณฑริน จำเลยเพิ่งขึ้นไปประจำ
หน้าที่เมื่อเวลา ๘ นาฬิกาเศษ โดยนั่งรอต้นพระบรรทมอยู่ที่ระเบียง
หน้าพระทวารห้องแต่งพระองค์ครั้นเวลาราว ๘ นาฬิกาเศษหรือเกือบ
๘ นาฬิกา นายซิด ถึงหัดนี้ จำเลยซึ่งเป็นมหาดเล็กห้องพระบรรทม
เหมือนกัน แต่ยังไมถึงเวลาที่ จะต้องเป็นเฝ้าได้ไปนั่งคุยกับนายบุศย์
บัณฑรินจำเลย

เมื่อ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จจากการเสวยพระกระยา
หารเช้าแล้ว ก็เสด็จเลยไปยังระเบียงหน้าพระทวารห้องแต่งพระองค์
ต้นเกล้าต้นกระหม่อมทรงพบทั้งนายซิด ถึงหัดนี้ และนายบุศย์ บัณฑ-
รินจำเลย จึงได้ทรงรับสั่งถามถึงพระอาการของต้นเกล้าต้นกระหม่อม
แล้วพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็เสด็จจากตบห้องส่วนพระองค์ ทรง
พระราชดำเนินเข้า ๆ ออก ๆ อยู่ระหว่างห้องพระบรรทมกับห้อง
เครื่องเล่น ขณะนั้นเป็นเวลา ๘ นาฬิกาตงไปแล้ว แต่ยังไมถึง ๘.๓๐
นาฬิกาเมื่อถึงบัดนั้น ๑ นาทีภายในห้องพระบรรทมของต้นเกล้าต้น
กระหม่อม ในเวลากระชั้นชิดนั้นนายซิด ถึงหัดนี้ จำเลยได้วิ่งไปกราบ
ทูลสมเด็จพระราชชนนีว่า “ พระเจ้าอยู่หัวยังพระองค์ ” ส้มเด็จพระ
ราชชนนีจึงทรงวิ่งไปยังห้องพระบรรทมทันที

ปรากฏว่าฉันเกิดฉันกระหม่อมทรงพระบรมมหาราชวังอยู่บนพระ
แท่นพระเคี้ยวหนุ่ยพระเชนย ที่พระนาคตรงเห็นพระชนงซ้ายมีบาด
แผล ๑ แห่งพระโลหิตไหลนองไปยังพระเชนยและพระที่ พระเนตรหลับ
ข้างพระกรเบื้องซ้ายมีบาดแผลชนิด ย. เอส. อาร์. มี ขนาด ๑๑ มิลลิเมตร
วางอยู่ ๑ กระบอก พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้มีพระราชกระแส
รับสั่งให้มหาดเล็กไปตามหลวงนิตยเวชวิศิษฐ์ ๆ ได้ไปถึงพระที่นั่ง
บรมพิมานเมื่อเวลา ๑๐ นาฬิกา หลวงนิตยเวชวิศิษฐ์ตรวจดูการ
บาดแผลพระราชนัดว่าไม่มีทางช่วย สมเด็จพระราชชนนีจึงรับสั่งให้
หลวงนิตยเวชวิศิษฐ์จัดทำความสะอาดพระบรมศพ

ระหว่างนั้นเองเจ้าแดงอุทธรธรรมาญ หัวหน้าเวรตำรวจวังประ
จําพระที่นั่งได้โทรศัพท์รายงานหม่อมราชวงศ์เทวธรรมาญ ป. มาดากุด
(พระยาเทวธรรมาญ) หัวหน้ากองวัง และพระราชพิธีให้ทราบและได้
จัดรถไปรับ หม่อมราชวงศ์เทวธรรมาญ ป. มาดากุดได้อาหม่อมหลวง
บัญชา มาดากุด หัวหน้า หมอเครื่องสูงและกองสนับผู้เป็นบุตรติด
รถมาด้วย และให้แฉะลงรายงานให้นายปรีดี พนมยงค์ ซึ่งขณะนั้น
ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีทราบ

ถึงแม้ฉันนั้นจะเป็นฉันอาทิตย์ แต่เกิดปัญหาเรื่องกรรมกรหยุด
งานจึงได้มีการนัดหมายเพื่อปรึกษาหาหรือคนที่ทำเนียบทำข้างอันเป็นที่
พำนักของนายกรัฐมนตรี ระหว่างเจ้าหน้าที่ประกอบด้วย พันเอกช่วง
เชวงศักดิ์สงคราม, นายพลตำรวจโทพระรามอินทรา อธิบดีกรมคำ

รวด, นายพันตำรวจเอก หดองด้มฤทธิธูมวาท ผู้บังคับการสันติ-
 บาตซึ่งรออยู่ที่ตึกรับแขก ลังหน้ายปรดี พนมยงค์นั่งคุยอยู่กับพระองค์
 เจ้าภาณุพันธุ์ยุคลอยู่ที่ศาลาหน้า นัยว่าพระองค์เจ้าภาณุพันธุ์ยุคลซึ่ง
 รับราชการอยู่กรมศิลปากรและหอพระสมุด ตำแหน่งผู้อำนวยการ
 กองสังคีตไปพบนายปรดี พนมยงค์ เพื่อพูดจาเรื่องความคิดของนาย
 ปรดี พนมยงค์ในอันจะปรับปรุงงานกรมศิลปากรและหอพระสมุดให้
 ยิ่งขึ้นได้ความตามคำพยานว่าขณะนั้นเองหม่อมหอดวงปัญญา มาตากุด
 ได้ไปพบนายปรดี พนมยงค์ที่ทำงานรายงานให้ทราบต่อหน้าพระองค์เจ้า
 ภาณุพันธุ์ยุคลว่า “คุณพ่อให้มาเรียนว่าจำแดง ๆ ไทรศัพทมาบอก
 และมาด้วยตนเองเดี๋ยวฟังว่าไต่ยินเดียงดังบั้งบนพระที่นั่งเจ้าใจว่าเป็น
 เดียงบัน และเดียงส้มเต็จพระราชชนนีทรงพระกรรแสง ยังไม่ทราบ
 ว่ามีอะไรเกิดขึ้น คุณพ่อให้มาทราบเรียนให้ทราบไว้หนึ่งก่อน”
 นายปรดี พนมยงค์ แดงอาการวทันเค้นตระหนกตกใจออกอุทานว่า
 “อะไรกัน” แล้วจึงทูลพระองค์เจ้าภาณุพันธุ์ยุคลขอให้เข้าไปฟังดูว่า
 มีอะไรกันที่ในวัง ลังหน้ายปรดี พนมยงค์จะตามไปที่หลัง เพราะจะ
 ไทรศัพทพูดกับนายท้ว บุนนาคเกตุ รัฐมนตรีดำรงราชการสำนักพระราช
 วังก่อนนอกจากนี้ยังได้ใช้ให้หม่อมหอดวงปัญญา มาตากุดไทรศัพททูล
 หม่อมเจ้านิกรเทวัญ ราชเลขาธุการในพระองค์ให้ไปพบที่ท่าเทียบท่า
 ข้าง ตอนนั้นได้ความจากพยานใจที่จำได้โดยตรงกับหม่อมเจ้านิกรเทวัญ
 พยานใจที่เบิกความว่านายปรดี พนมยงค์พูดด้วยเป็นภาษาอังกฤษว่า

คิงซุไซ แปลว่า สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวปดงพระชนม์เอง และพันเอก
 ชว่ง เซว่งศักดิ์สงคราม พยานจำเลยบอกความว่านายปรีดี พนมยงค์
 เฒ่าให้ฟังว่าเกิดเหตุใหญ่มหาดเล็กมารายงานว่าในหลวงต้องพระแสง
 บัน มหาดเล็กเข้าใจว่าปดงพระชนม์เอง พันเอกชว่ง เซว่งศักดิ์สงคราม
 จึงสั่งอธิบดีกรมตำรวจ และผู้บังคับการตำรวจสันติบาลให้เอา
 ตำรวจเข้าไปทำการสอบสวน แล้วนายปรีดี พนมยงค์ พร้อมด้วย
 หม่อมเจ้านิกรเทวัญ และพันเอกชว่ง เซว่งศักดิ์สงครามจึงพากันไปยัง
 พระที่นั่งบรมพิมาน นายปรีดี พนมยงค์ได้โทรศัพท์กราบทูลพระบรม
 วงศ์ จึงมีกรมพระชินนาทนเรนทร, พระองค์เจ้าจุลมงกุฎองค์บริพัตร,
 พระองค์เจ้าภาณุพันธุ์ยุคล, พระองค์เจ้าอดุลย, พระองค์เจ้าธานี
 นิวัติ, พระองค์เจ้าวรฉัตรวิไลฯ เสด็จทะยอยกันเข้าไปยังพระที่นั่ง
 บรมพิมานแล้วพากันสนทนาวางบังคมพระบรมศพ

พระยาชาติเดชอุดม เสนาธิการพระราชวังได้พูดกับหลวงนิย-
 เวชวิศิษฐ์ว่าควรนิยเข้าพระบรมศพไว้เพื่อป้องกันการเน่า ตามแบบ
 อย่างที่เคยทำกันต่อพระศพเจ้านาย หลวงนิยเวชวิศิษฐ์รับที่จะจัด
 การ เมื่อระลึกว่าพระราชวงศ์นี้ทรงมีอุปการะคุณแก่สหราชอาณาจักรไทย
 มาก และสมเด็จพระพันวัสสาอัยยิกาเจ้าก็ทรงเป็นสมณานิกายอยู่
 สมควรให้สหราชอาณาจักรจัดการถวายจะสมพระเกียรติยศยิ่งกว่า หลวง
 นิยเวชวิศิษฐ์จึงเรียนปฏิบัติ พันเอกชว่ง เซว่งศักดิ์สงครามในฐานะ
 ที่เป็นอุปนายกลำดับการสหราชอาณาจักร จึงมีหนังสือหมาย ๘๘ ถึง

พดด้ร พระยาดำรงแพทยาคณผู้อำนวยการกองบรวเทาทกษัและอนา-
มัยให้เตรียมนายาพร้อมทั้งเครื่องฉดศพ และเจ้าหน้าทไปทำการฉด
พระศพน พระที่นั่งบรมพิมานในวณัน (วันที่ ๙ มิถุนายน ๒๔๙๙)
เวลา ๑๖ นาฬิกา พระยาดำรงแพทยาคณจึงสั่งให้พันตรีต่วน จัร-
เศษฐ กับนายแพทย์ชูช่วง เศรษฐุนทร ไปจัดการโดยยังมีรูปว่าพระ
ศพนันคือใคร

ก่อนที่นายแพทย์ จะทำการฉดยาเข้าพระบรมศพ ความจริง
ประจักษ์อยู่แต่ว่าหอดงนิตยเวชวิศิษฎ์ได้พบบาดแผลของต้นเกดัดต้น-
กระหม่อมในขณะทำควมสะอาดที่พระภักตร์ตามพระกระสรวงของสมเด็จพระ
เจ้าพระราชชนนี คือตรงเหนือพระชนงซ้ายชนไปประมาณ ๒ เซนติ-
เมตรมีรอยหนึ่งฉดขาดเป็น ๔ แฉกเหมือนรูปเครื่องหมายคุณตรงต้น
ตัดของรูปเครื่องหมายนั้นชำและบุบถักลงไปหน่อยหนึ่ง หนึ่งที่ขาดแต่
ทะแฉกยาวประมาณ ๒ เซนติเมตร ผิวหนังตรงเส้นตัดขาดแห่งไป
นิดหน่อย ทำให้เป็นรูปเด็ก ๆ ถักลงไปถึงกระโหลก เด็กหนึ่งที่ขาด
เป็นแฉกชนดูปรากฏว่าเป็นรูปกระโหลกรู้นโตเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ
๑ เซนติเมตร ผิวหนังรอบ ๆ รุมองเห็นเกือบเป็นรูปวงกลมรูปผิว
หนังรวมทั้งดวงที่ชำรอบ ๆ โตขนาดเดียวกับรูปกระโหลก ผิวหนังที่
ชำชำเหมือนอย่างที่เราเรียกว่าห่อเดอด คือดีเยี่ยวน้อย ๆ ไม่แดง
ปลายแฉกของหนังที่ขาดมีดำ ๆ ลักษณะเป็นผงติดอยู่ ตรงปากกระ
โหลกมีเศษกระดูกแตก ๒-๓ ชิ้น ๆ หนึ่งยาว ๒-๓ มิลลิเมตร แต่

หลวงนิตยเวชวิศิษฐ์ไม่ได้ตรวจให้ละเอียดต่อไป เป็นอันว่าแย้งลงไป
 คูในกระโหลก หรือดูว่ากระโหลกส่วนหนึ่งส่วนใดจะเป็นอย่างไรอีก
 บ้าง เพราะมุ่งจะทำความสะอาดเท่านั้น ทั้งที่หลวงนิตยเวชวิศิษฐ์
 เชื่อนั่นว่าเป็นแผ่นดินปนแต่ก็เข้าใจเสียว่ากระดูกนั้นคงฝังอยู่ในพระเคียว
 ไม่คิดว่าจะทะลุโดยได้ความรู้มาจากที่เคยเห็นรายอื่น ๆ ที่ยังตัวตาย
 ซึ่งส่วนมากกระดูกฝังใน

ตอนเที่ยงวันบรรดาพระบรมวงศานุวงศ์ และข้าราชการผู้ใหญ่
 ซึ่งได้ออกพระนามและนามข้างต้นได้พากันขึ้นไปถวายบังคมพระบรมศพ
 หลังจากนั้น นายชิต สิงห์เสนี จำเลยได้ยกฉันทักเด็ก ๆ ลงมาจาก
 ขันบน ในฉันทักนั้นมีบน ยู. เอส. อาร์มีขนาด ๑๑ มิตติเมตรกระ
 บอกหนึ่งกับแม่กาหิน, กระสุนปืนที่ยังมีได้ยิงกับปลอกกระสุนตาม
 บันทึกหมายเลข ๔๔ แล้วจึงได้มีการปรึกษาหารือกับพระบรมวงศานุวงศ์
 ซึ่งมีกรมพระชินนาทนเรนทร เป็นเจ้านายชั้นผู้ใหญ่ ทางฝ่ายรัฐบาล
 มีนายปรีดี พนมยงค์เป็นประธาน ทั้งหลวงนิตยเวชวิศิษฐ์ก็ได้ถูกเรียก
 เข้าไปหาด้วย ตามเหตุผลจึงไม่มีใครปฏิเสธเสียได้ว่ามีได้ดวงรู้
 ว่าดินเกิดจากกระหม่อมทรงมีบาดแผลถูกกระสุนปืนที่พระนาค ทั้ง
 นี้โดยนายปรีดี พนมยงค์ได้ขอให้กรมพระชินนาทนเรนทรทรงทราบ
 เรื่องราวที่กล่าวถึงจัดการกันไว้ด้วย เพราะเหตุว่าตอนนั้นกรมพระชัย-
 นาทนเรนทรยังไม่มีหน้าที่ราชการอะไร กรมพระชินนาทนเรนทรจึง
 เบิกความว่า เรื่องที่ทางรัฐบาลกล่าวถึงจัดการคือเขานึกกันว่าดินเกิด

ต้นกระหม่อมทรงปลงพระชนม์พระองค์เองโดยนายปรีดี พนมยงค์พูด
เป็นทำนองว่าไม่มีเหตุอะไรที่น่าจะปลงพระชนม์เลย นายปรีดี พนม-
ยงค์ก็ไม่ได้รับทวงอะไรพระองค์ท่าน เรื่องที่จะเสด็จอเมริกาได้จัด
การถวายส้มพระราชประสงค์แล้ว ฝ่ายพระรามอินทราที่พูดว่าได้ตรวจ
พระที่นั่งเรียบรอยแล้ว เห็นว่าไม่มีใครเข้าไปดอปลงพระชนม์ได้
เป็นการคิดขจัดถูกปลงพระชนม์ออกได้ กรมพระชินนาทนเรนทรได้รับ
สั่งเสริมว่าเหตุทางส่วนพระองค์เท่าที่ทราบก็ไม่มีอะไร

ในที่นี้ก็ได้มีการพูดกันว่าถ้าจะออกแถลงการณ์ต่อประชาชนว่า
ต้นเกล้าต้นกระหม่อมทรงปลงพระชนม์เองก็น่าเกลียด จะเปลี่ยนไป
อย่างไรได้หรือไม่ นายปรีดี พนมยงค์แนะนำว่าเขาเป็นว่าหลุดพระ
โลหิตแตกได้ไหม หลวงนิคมเวชวิศิษฐ์ว่าหลุดพระโลหิตแตกไม่ได้
เพราะยังหนุ่ม นายปรีดี พนมยงค์ถามถึงพระอาการประชวรของต้น
เกล้าต้นกระหม่อม หลวงนิคมเวชวิศิษฐ์จึงเล่าถึงการทรงพระประชวร
พระนภาและการถวายตรวจ การถวายคำแนะนำรักษา นายปรีดี
พนมยงค์ว่า ถ้าเช่นนั้นออกแถลงการณ์ว่าเสด็จสวรรคตเพราะพระนภา
เสียจะได้ไหม หลวงนิคมเวชวิศิษฐ์แย้งว่าไม่ได้ ถ้าออกไปเช่นนั้น
หลวงนิคมเวชวิศิษฐ์เป็นไปก่อนเพื่อนแน่ เพราะเมื่อวานนี้พระองค์ท่าน
ยังดี ๆ อยู่วันนี้เสด็จสวรรคตใช้ไม่ได้ พันเอกช่วง เสงศักดิ์สงคราม
พูดว่าถ้าเช่นนั้นเขาเป็นเกี่ยวกับหัวใจ หลวงนิคมเวชวิศิษฐ์ตอบว่า
ไม่ได้เหมือนกัน เพราะอย่างไรเสียคนจะต้องทราบว่าเสด็จสวรรคต

เพราะอะไร กรมพระชินนาทนเรนทรรับสั่งว่าเห็นจะต้องแถลงการณ์ตามความจริง จึงตกลงกันว่าไหน ๆ ก็ทราบกันเสียไปแล้วว่าต้นเกล้าต้นกระหม่อมเสด็จสวรรคตด้วยปืน ฉะนั้นจะปิดเรื่องปืนเห็นจะไม่ได้ นายปรีดี พนมยงค์พูดว่าเพื่อถวายพระเกียรติยศควรแถลงการณ์ไปในทางอุทิศเหตุ ซึ่งกรมพระชินนาทนเรนทรทรงเห็นชอบด้วย ดังนั้นจึงได้ร่างแถลงการณ์เป็นไปในรูปนี้ ตามเอกสารที่ได้ร่างขึ้นหมายเลข ๕๑ และ ๕๒ แล้วจึงเอาเป็นยุติตามหมายเลข ๕๓ ซึ่งมีข้อความว่าแถลงการณ์ของสำนักพระราชวังตั้งได้ยกขึ้นกล่าวไว้ข้างต้นแล้ว

รุ่งขึ้นวันที่ ๓๐ มิถุนายน ๒๔๗๘ เวลาบ่ายกรมพระชินนาทนเรนทร, พระองค์เจ้าจุลมงกุฎพงศ์วิพักร, พระองค์เจ้าภาณุพันธุ์ยุคล, พระองค์เจ้าวรรณไวทยากร, พระองค์เจ้าธานีนิวัติ (เจ้านายเหล่านี้นภายหลังได้ทรงกรมเลื่อนชั้นหยาดพระองค์ แต่เพื่อให้ตรงกับหลักฐานจึงคงไว้ในพระนามเดิม) พร้อมด้วยนายกรัฐมนตรีและข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ คือ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย, รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ, รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม, พลตรีฉะเชิงเรศ สุคันธานนท์ ผู้เชี่ยวชาญทางการช่างแสงสว่างพาธุร, และอธิบดีกรมการแพทย์ ได้ชุมนุมพิจารณารายงานอธิบดีกรมตำรวจเกี่ยวกับการสืบสวนและสอบสวนกรณีสวรรคตของต้นเกล้าต้นกระหม่อมทั้งได้ปรึกษาตรวจข้อเท็จจริงพฤติการณ์ทั้งหลายแล้ว กรมตำรวจจึงได้ออกแถลงการณ์ฉบับแรกฉบับสั้นแถลงการณ์ของสำนักพระราช-

จึงว่า เจ้าหน้าทีได้ตั้งประเด็นเป็นข้อสังเกต ๓ ประการแล้วสรุปดังนี้

๑. ในข้อที่ถามผู้ตอบปดงพระชนม์หรือไม่นั้นได้ความว่าในพระ-
ที่นั่งที่ประทับมีแต่ผู้จงรักภักดีไม่มีร่องรอยให้เห็นว่าจะมีผู้แปลกปลอม
เข้ามา ทั้งเป็นเวลาดาวงวันจึงไม่เป็นโอกาสที่ผู้แปลกปลอมหรือผู้คิด
ประทุษร้ายจะทำการลอบปดงพระชนม์ได้

๒. จำหรับปัญหาว่าทรงพระพระราชอัธยาศัยดีนิบาตกรรม ปรากฏ
ว่าโดยปกติพระองค์มีพระราชอัธยาศัยสุขุมเยือกเย็นเป็นประจำ ก่อน
เสด็จสวรรคตเพียงวันเดียวก็ยังประทับฟังคำสดาจารย์บรรยายพุทธ-
ประวัติด้วยอิริยาบถอันสงบ ไม่มีเค้าแสดงว่าไม่พอพระราชหฤทัย
อย่างไร แม้ในเช้าวันสวรรคตมหาดเล็กก็ได้สังเกตเห็นมีพระอาการ
แจ่มใส ไม่มีเหตุการณ์อย่างใดเข้าไปแผ้วพานเลย ถ้าจะทรงทำ
พระราชอัธยาศัยดีนิบาตกรรมก็น่าจะทรงทำเสียก่อนนั้น แต่กลับปรากฏ
ว่าในตอนกลางคืนได้ทรงพระบรรทมหลับสบายตลอดเวลา

๓. ได้ความว่าทรงโปรดพระแสงปืนมาก ในเวลาว่างพระราช-
กรณียกิจในตอนเช้าและบ่ายได้ทรงปืนเล่นเล่นมอ บางครั้งก็เคยทรง
หยิบขึ้นตรวจโดยต้องทางถ้าถ้องและทรงขึ้นดำเินด้วยพระแสงปืน
๓๓ มีถลึงเมตรนั้นเคยทรงปรารภกับผู้ที่ใกล้ชิดว่าเก็บซ่อนได้ง่าย
ประกอบด้วยแผ่นที่ถูกราชบุรินทร์ไม่มีรอยไหม้ ถ้าจะทรงทำพระราช-
อัธยาศัยดีนิบาตกรรมแล้ว รอยกระสุนจะถูกพระนดาตไม่ได้ เพราะจะทรง
ยิงไม่ถนัด ถ้าจะเอาปากกระบอกพระแสงปืนจ่อใกล้พระนดาต คงจะ

ม้วยไหมรอบปากแผล ตามพฤติการณ์ชวนให้สันนิษฐานว่าคงจะ
ทรงหยิบพระแสงปืนมาอุบค้ำถื่นตามพระราชอัธยาศัยที่โปรดเช่นเคย
โดยมิได้ทรงตรวจก่อนว่ามีกระสุนได้ชนถ้ากลองอยู่หรือไม่ แล้วคง
จะทรงหันปากถ้ากลองชนทรงตรวจดูแล้วพระองค์ก็ไปถูกกับผนังชน
ถูกพระนาค ทั้งนี้เป็นเหตุที่ใกล้ชิดมากกว่าจะสันนิษฐานเป็นอย่างอื่น
ครั้นวันที่ ๑๑ เดือนเดียวกัน กรมตำรวจก็ได้ออกแถลงการณ์
ฉบับที่ ๒ ว่าก่อนสวรรคตนั้นเกล้าฯ กระหม่อมได้ทรงพระกรุณาโปรด
เกล้าฯ กำหนดให้เจ้านายเข้าเฝ้ากราบบังคมทูลลาทรงผนวชองค์หนึ่ง
ร่วมโต๊ะเสวยพระกระยาหารกลางวันองค์หนึ่ง ทั้งยังทรงนัดวันจะไป
ทูลลาสมเด็จพระสังฆราชด้วย ซึ่งเป็นหลักฐานเพิ่มเติมข้อสันนิษฐาน
ว่าการสวรรคตได้เป็นไปโดยอุบัติเหตุ

ศาสตราจารย์ได้บรรยายไว้ข้างต้นถึงความผันผวนทางการเมือง
ในครั้งนั้นไว้บ้างแล้ว เพื่อนำไปสู่ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับปัญหาต่าง ๆ จึง
เห็นเป็นการสมควรที่จะกล่าวถึงสาเหตุที่ทำให้ประชาชนขาดความเชื่อมั่น
ได้ในอันที่จะศรัทธาเชื่อตามแถลงการณ์ของทางราชการ อาทิ คือแถลง
การณ์ฉบับแรกของสำนักพระราชวังอันมีข้อความคลุมเครือว่า หลังจาก
ได้ยิงเสียบบนผนังในพระที่นั่งแล้วมหาเด็กลงไปดูเห็นต้นเกล้าฯ
ต้นกระหม่อมทรงพระบรมมยุบนพระที่นั่งใดทิศใดเบื้องบนพระองค์และ
เสด็จสวรรคตเสียแล้ว แต่ได้ระบุถึงตำแหน่งที่ถูกกระสุนบนทงทิม
การพบบาดแผลพระนาคแล้ว คนเดียวกันได้มีการประชุมรัฐสภา

ตามที่ปรากฏจากรายงานหมายเลข ๒๕ ว่า นายปรี๊ด พนมยงค์ ใน
 ฐานะที่เป็นนายกรัฐมนตรีได้แถลงข่าวอันเศร้าสลดใจอย่างสุดซึ้งเนื่อง
 มาจากการเสด็จสวรรคตของต้นเกล้า ต้นกระหม่อมทำนองเดียวกับ
 ดำนักพระราชวังแล้วนายพดคำววจโท พระรามอินทรา อธิบดีกรม
 คำววจจึงแถลงถึงบาดแผลที่นายแพทย์และอธิบดีกรมคำววจได้ตรวจพบ
 ว่ามีรอยกระสุนบนที่พระนลาศเหนือพระขนงข้างซ้ายนิดหน่อย และ
 เฉียงไปทางซ้ายบาดแผลรอยกระสุนจึงตรงเข้าไปและมีพระอัมฤต
 ดงมา แล้วหนึ่งยึดแยกออกไปเป็น ๔ แฉก แต่หาปรากฏไม่ว่ากระสุน
 บินได้ทะลุหรืออย่างไร ความคิดของหลวงนิยเวชวิศิษฐ์ในวันนั้น
 ก็ยุติเท่าที่ได้กล่าวมาแล้ว การถวายฉัตรยาเข้าพระบรมศพโดยนาย
 แพทย์ของโรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ซึ่งมีพันตรีควน จีระเศรษฐี เป็น
 หัวหน้าโดยใช้ฟอว์มาถันกับตรีโอโลต ปรากฏว่าคงฉัตรยาเข้าไปได้
 ประมาณ ๑๕๐๐ ซี.ซี. ก็มีพระโลหิตออกทางแผลพระนลาศ จึงต้อง
 หยุดเพียงเท่านั้นซึ่งหาพอกับจำนวนที่ต้องการไม่ดังจะกล่าวต่อไปข้าง
 หน้า อุปนายกผู้อำนวยการตั้งต่อไปว่ารุ่งขึ้น (วันที่ ๓๐ มิถุนายน)
 เวลาบ่าย ๓ นาฬิกา ให้จัดรถพยาบาลกับเจ้าหน้าที่ไปรวบรวมคำดังเพื่อ
 ปฏิบัติงานต่อไป พระยาดำรงแพทยาคณจึงสั่งให้นายแพทย์ ๕ นายมี
 พันตรี ควน จีระเศรษฐี เป็นหัวหน้า พร้อมด้วยหม่อมหลวง เกษตร์
 ดินทองศรี ซึ่งเป็นผู้ชำนาญธรรมเนียม กับนางพยาบาล ๒ คน เป็นนางสาว
 สังววรรณ เพ็ญเพชร คนหนึ่งไปคอยปฏิบัติงานตามคำสั่ง ปรากฏ

ตามรายงานหมายเลข ๑๗ และ ๓๑๖ ของหม่อมหลวงเกษตร์ สนิทวงศ์ กับพันตรี ค่อน จัระเศรษฐ์ ว่าเมื่อได้ทราบถึงการปฏิบัติจากพระยาอนุรักษ์ราชมนเฑียรแล้วจึงได้ขึ้นไปทำการตรวจและแต่งพระองค์พระบรมศพในขณะทำการแต่งฉลองพระองค์ได้พบบาดแผลอีกแห่งหนึ่งที่กระดูกออกซิปปิตาไลน (OCCIPITAL BONE) อยู่ตรงกึ่งกลางเหนือท้ายทอยขึ้นไปเล็กน้อย เป็นแผลทะลุกลมมีเส้นผ่าศูนย์กลางยาวประมาณ ๑ ซม. เป็นแผลขอบเรียบ ไม่เห็นมีรอยฉีกฉีกไหม้ และฉีกหนังที่ปากแผลได้ขาดหายไป จึงได้เชิญหลวงนิคยเวชวิศิษฐ์ไปร่วมตรวจดูด้วย หลังจากนั้นข้าวกัณฑ์แพร่สะพัดไปในทางที่เป็นปรักหักกับคำแถลงการณ์ของทางราชการถึงกับนายปรีดี พนมยงค์ ต้องเรียกประชุมคณะรัฐมนตรีดำเนินการประกาศภาวะฉุกเฉินดังกล่าวข้างต้น นอกจากนั้นนายปรีดี พนมยงค์ ยังได้เชิญพระยาดำรงแพทยาคณ กับหม่อมหลวงเกษตร์ สนิทวงศ์ ไปพบที่ท่าเนียบท่าช้างในตอนบ่ายวันที่ ๑๕ เดือนนั้น ที่แรกนายปรีดี พนมยงค์ แสดงกิริยาโกรธเคืองต่อว่าพระยาดำรงแพทยาคณว่าเหตุใดพวกแพทย์ในโรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์จึงกล่าวหานายปรีดี พนมยงค์ ว่าเป็นผู้ทำให้ตนเกิดอันตรายหม่อมเสด็จสวรรคต หรือพูดวิจารณ์ในนัยไปในทางใส่ร้ายนายปรีดี พนมยงค์ และว่าขออนุญาตจับแพทย์สัก ๒-๓ คนที่พูดใส่ร้าย พระยาดำรงแพทยาคณจึงตอบว่าเรื่องนั้นคงไม่เป็นความจริง ไม่มีใครจะกล้าพูดใส่ร้ายเช่นนั้น เพราะพระยาดำรงแพทยาคณได้กำชับนายแพทย์ที่เข้าไปเห็นพระบรมศพ

มิให้พูดหรือวิจารณ์หรือให้สัมภาษณ์กับหนังสือพิมพ์ใด ๆ เกี่ยวกับเรื่องสงคราม ทงรับจะประชุมห้ามปรามมิให้พูดออกสื่อด้วย นอกจากนี้นายปรีดี พนมยงค์ ได้กล่าวอีกว่า พระยาดำรงแพทยาคณได้ไปที่สถานทูตอเมริกันเพื่อให้เขาช่วยจริงหรือ พระยาดำรงแพทยาคณปฏิเสธว่าไม่เป็นความจริง และไม่รู้จักกับใครที่นั่นด้วยซ้ำไป นายปรีดี พนมยงค์ ถามอีกว่าหม่อมหลวงเกษตร สนิทวงศ์ หรือคนอื่นไป ทราบไหม พระยาดำรงแพทยาคณว่าจะไปสอบสวนดู (คำให้การพระยาดำรงแพทยาคณ ฉบับบันทึกหมายเลข ๘๘) ส่วนหม่อมหลวงเกษตร สนิทวงศ์ ได้ถูกเรียกเข้าไปพบภายหลัง นัยว่านายปรีดี พนมยงค์ ถามว่าพระยาดำรงแพทยาคณบังคับให้นายแพทย์เขียนหลักฐานเพื่อแสดงว่าต้นเหตุต้นกระหม่อมถูกปลงพระชนม์จริงหรือ แต่หม่อมหลวงเกษตร สนิทวงศ์ ตอบปฏิเสธ

วันนั้นพระยาดำรงแพทยาคณได้ประชุมนายแพทย์ขอให้เร่งการวิจารณ์เหตุการณ์ต่าง ๆ เสีย (เอกสารหมายเลข ๑๐๑) ส่วนเรื่องไปสถานทูตอเมริกันนั้นไม่ปรากฏว่ามีผู้ใดซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ได้ไปที่สถานทูตนั้น มีแต่นายแพทย์เลิศ ศรีจันทร์ ซึ่งได้ออกจากงานไปหาภิน ส่วนตัวแล้วได้ไปบ่อย ๆ เพราะเขามีเพื่อนคนหนึ่งทำงานอยู่ในนั้น พระยาดำรงแพทยาคณได้มีหนังสือหมายเลข ๑๐๒ แจ้งให้นายปรีดี พนมยงค์ ทราบด้วยแล้ว

แต่การวิพากษ์วิจารณ์ของประชาชน ของหนังสือพิมพ์ ตลอดจน

พระบรมราชานุญาต ค่ะ มากได้รับพระราชทานพระบรมราชานุมัติ

เพื่อให้การชันสูตรพระบรมศพได้เป็นไปโดยถูกต้องตามหลักวิชา
อธิบดีกรมตำรวจได้มีหนังสือเชิญนายแพทย์ผู้ทรงคุณวุฒิสาขาค่าต่าง ๆ
เป็นกรรมการเรียกว่าคณะกรรมการแพทย์ นอกจากนพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็ได้ทรงมีพระราชหฤทัยในเรื่องการชันสูตรพระบรมศพ
อยู่มาก จึงพระราชทานพระราชประสงค์ไปยังคณะกรรมการสอบสวน
พฤติการณ์ว่า เมื่อจำเป็นที่จะต้องมีการตรวจชันสูตรพระบรมศพ
เช่นนี้แล้ว ก็ให้ทำเสียให้เสร็จสมบูรณ์ในครั้งเดียว และเพื่อให้
ปราศจากข้อขัดข้องใด ๆ ควรจะมีเครื่องเอกซเรย์หลาย ๆ เครื่องเพื่อ
บ้องกันการติดขัดและมีพระราชประสงค์ให้เชิญพันเอก เย. ไตรเบอร์ก
แพทย์ใหญ่ทหารอังกฤษในประเทศไทยเข้าร่วม และควรจะมีผู้เชี่ยวชาญ
ชาวยุโรปในทางอาชุยนันเข้าร่วมกับผู้เชี่ยวชาญของไทยด้วย ทั้งนี้
มิใช่จะไม่ได้ใจนายแพทย์ผู้เชี่ยวชาญไทย แต่เรื่องการตรวจศพคนระบือ
ไปทั่วโลก การตรวจชันสูตรจึงควรกระทำให้ครบถ้วนสมบูรณ์ทุก ๆ
ทาง ย่อมจะเป็นหลักฐานดียิ่งขึ้น คณะกรรมการสอบสวนพฤติการณ์
ได้สนองพระราชประสงค์โดยครบถ้วน ได้เชิญพันเอก เย. ไตรเบอร์ก,
พันโทรีด และร้อยเอก ดี. ซี. คุปตะ ซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่เอกซเรย์ของ
กองทหารอังกฤษในประเทศไทยเข้าร่วมด้วย ส่วนผู้เชี่ยวชาญทาง
อาชุยนันนี้ พันเอก เย. ไตรเบอร์ก ได้ขอเพื่อจัดหามาให้ นอกจาก
จากนายแพทย์ อ. ซี. คอว์ต นายแพทย์อเมริกันก็ยังได้เข้าร่วม พร้อม

ทั้งผู้แทนตำรวจไทย ๑ นาย คือ นายพันตำรวจโท เอ็จ ณ บ่อมเพ็ชร ผู้เชี่ยวชาญการพิสูจน์หลักฐานการแพทย์ได้เลือกตั้งพระยาตำรวจแพทยาคณเป็นประธาน

วันที่ ๒๓ มิถุนายน ๒๔๘๘ คณะกรรมการสอบพฤติการณ์ฯ และคณะกรรมการแพทย์ได้พร้อมกันทำการชันสูตรพระบรมศพ ณ พระที่นั่งบรมพิมานวัดยา ซึ่งทางการแพทย์เรียกการชันสูตรเช่นนี้ว่า โฟดต์-มอเต็ม (POST MORTEM) หรือโอทอปรี (AUTOPSY) โดยกำหนดนายแพทย์ผู้เชี่ยวชาญทางนั้น ๆ เป็นผู้ลงมือตามลำดับ

ศาลอุทธรณ์ใคร่ที่จะกล่าวไว้ในที่นี้ว่ามีประสงค์เป็นอย่างอื่น นอกเหนือไปกว่าที่จะให้เห็นทำนองคดีของวินิจฉัยทุกแง่ทุกมุมที่คู่ความโต้เถียงกันขึ้นมา สุดแต่ว่าคำพิพากษาของศาลอาญากระทบต่อความสำคัญแห่งรูปคดี อันจะทำให้เป็นที่เสื่อมเสียประโยชน์ของฝ่ายตนมากน้อยเพียงใด ฝ่ายนั้นก็ถือเป็นเหตุอุทธรณ์ขึ้นมา ถึงแม้การชันสูตรพระบรมศพอาจต้องกล่าวถึงสิ่งที่ไม่ควรกล่าวอยู่บ้าง แต่ก็เป็นการเหลือวิสัยที่จะผ่านข้อความเหล่านั้นไป หากไม่แล้วใคร่ได้ยินได้ฟังก็จะเข้าใจไม่ได้ว่าสมมุติฐานอันทำให้เกิดการวินิจฉัยในข้อนี้ ๆ มาจากอะไร การชันสูตรพระบรมศพคราวนี้จะหากรณีใดมาเปรียบปานนั้นมิได้แล้ว ฉะนั้นรายงานการชันสูตรพระบรมศพจึงได้รวบรวมทุกไว้ตั้งแต่วันแต่ข้อสำคัญ จนศาลอุทธรณ์ไม่อยู่ในฐานะที่จะย่อให้สั้นเข้าได้ เพราะนอกจากจะเป็นการเชิดชูเกียรติคุณความสามารถของ

กรรมการแพทย์ซึ่งส่วนมากเป็นนายแพทย์ไทยแล้ว ยังจะเป็นช่องทางให้ศาสตราจารย์สามารถวินิจฉัยได้แจ่มกระจ่างยิ่งขึ้น จึงจำเป็นต้องอยู่เองที่จะต้องบรรยายถึงข้อความในรายงานนั้นให้ตรงกับคัมภีร์ทุกประการ

ภายหลังที่ได้เชิญพระบรมศพจากพระรองในและเปิดอู่เครื่องทรงออกนำขึ้นประดิษฐานบนโตะพิเศษสำหรับการนี้แล้ว กรมพระชินนาทนเรนทรในฐานะที่เป็นประธานคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ได้ทรงรับรองตามธรรมเนียมว่าเป็นพระบรมศพของต้นเกล้าต้นกระหม่อม แล้วเจ้าหน้าที่ตำรวจก็ลงมือถ่ายรูพระบรมศพ และยังคงติดตามถ่ายทุกระยะสำคัญที่นายแพทย์ได้ทำการชันสูตรพระบรมศพ

ครั้นแล้วนายแพทย์ผู้เชี่ยวชาญทางรังสีวิทยา คือเอ็กซ์เรย์ม หลวงพิณพาทย์พิทยาภท นักรังสีวิทยา นายแพทย์ผู้เชี่ยวชาญ และอาจารย์ทางรังสีวิทยาคณะบดีคณะแพทยศาสตร์และศิริราชพยาบาล นายแพทย์ร้อยเอก ด. ช. คุปตะ กับผู้ช่วยคือ นายแพทย์อำนาจ เดิมรส ได้ลงมือทำการฉายภาพเอ็กซ์เรย์กับไปกลับมาเฉพาะที่พระเศียร แล้วนำไปตั้งที่โรงพยาบาลศิริราชในวันนั้น ปรากฏผลตามรายงานของนายแพทย์ผู้เชี่ยวชาญหมายเลข ๘๐ ว่าได้ถ่ายด้านหลังไปด้านหลัง ถ่ายด้านหลังไปด้านหน้า ถ่ายด้านข้างข้างขวา ถ่ายด้านข้างข้างซ้าย ของกระดูกกระโหลกพระเศียรพบว่า (เพื่อรักษาให้ข้อความตรงกับคำแปลเอกสารหมายเลข ๘๑ จึงมิได้ใช้ราชาศัพท์)

๑. เหนือขอบกระบอกตาด้านบนข้าง (UPPER ORBITAL MARGIN) ข้างประมาณ ๓ เซนติเมตร มีเนื้อกระดูกหายไปโดยกลมประมาณ ๑ เซนติเมตร ที่บริเวณหน้าผกเฉียงไปทางด้านซ้ายของเส้นกลาง (MIDLINE) เล็กน้อย พร้อมด้วยเศษกระดูกชิ้นเล็กน้อยรอบ ๆ ฐาน

๒. เนื้อกระดูกกระโหลกศีรษะหายไปอีกแห่งหนึ่ง วัดเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ ๓.๓ เซนติเมตร ที่บริเวณท้ายทอยใกล้ปุ่มด้านหลังของท้ายทอย (EXTERNAL OCCIPITAL PROTUBERANCE) พร้อมด้วยเศษกระดูก (FRAGMENTATION OF THE CONE) อีกมากมาย

๓. รอยกระดูกแตกเป็นเส้น ๓ รอยแตกของกระดูกกระโหลกศีรษะด้านข้างซ้าย (LEFT PARIETAL BONE) ตั้งต้นใกล้เส้นผ่าศูนย์กลาง (MEDIAN LINE) และลงมาถึงกึ่งกลางของกระดูกกระโหลกศีรษะด้านข้าง (SCALLOPED PORTION OF THE TEMPORAL BONE)

สรุปความว่ามีกระดูกกระโหลกศีรษะแตกหลายชิ้น (EXTENSIVE AND MULTIPLE FRACTURE OF THE SKULL) ปรากฏว่าเกิดจากกระสุนปืนลูกหนึ่งเข้าทางกระดูกกระโหลกศีรษะด้านหน้า (FRONTAL BONE IN FRONT) เฉียงไปทางด้านข้างซ้ายเล็กน้อย และผ่านทะลุเข้าสมอง (INTRACRANIAL CONTENTS) ทะลุออกทางกระดูกด้านท้ายทอย ใกล้ปุ่มยื่นด้านหลังของท้ายทอย

(EXTERNAL OCCIPITAL PROTUBERANCE) และมีเศษกระดูกแตกมากรอบบริเวณนี้ ไม่ปรากฏว่ามีเศษโลหะเหลือค้างอยู่”

เมื่อทำการถ่ายภาพเอ็กซเรย์เสร็จแล้ว นายแพทย์สุด แสงวิเชียร ผู้เชี่ยวชาญและอาจารย์ทางกายวิภาคศาสตร์ ของคณะแพทยศาสตร์ ศิริราชพยาบาลมหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ กับนายแพทย์สงกรานต์ นิยมเสน ผู้เชี่ยวชาญและอาจารย์ทางนิติเวชวิทยาของคณะแพทยศาสตร์ ศิริราชพยาบาลมหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ และเป็นผู้อำนวยการในการตรวจศพเพื่อรู้ต้นเหตุของโรคที่ทำให้ตาย อันเป็นส่วนหนึ่งของสาขาวิชาพยาธิวิทยา หรือเพื่อให้ทราบถึงสาเหตุแห่งการตายอันเป็นผลของการกระทำผิดทางอาญา ซึ่งอยู่ในสาขานิติเวชวิทยา จึงได้ลงมือทำการชันสูตรพระบรมศพ เพื่อทราบผลตามหลักเกณฑ์ที่ต้องประสงค์ของคณะกรรมการสอบสวนพฤติการณ์ ฯ

นายแพทย์สุด แสงวิเชียร กับนายแพทย์สงกรานต์ นิยมเสน เป็นผู้ลงมือผ่าพระบรมศพด้วยกัน นายแพทย์สุด แสงวิเชียร เดชา-นาการคณะกรรมการแพทย์ เป็นผู้คอยจดบันทึกผลของการตรวจชันสูตร ทั้งนี้อยู่ภายใต้ความตรวจตราและให้คำปรึกษาของกรรมการแพทย์นอกนั้นซึ่งคอยสังเกตอยู่อย่างใกล้ชิด ปรากฏตามรายงานการประชุมคณะกรรมการแพทย์ครั้งที่ ๒ หมายเลข ๕๔ ว่า

(๑). ด้านหน้ามีแผลเป็นรูปกากบาท หนึ่งซี่แยกเป็น ๔ แฉก ๕ ๕ แฉกจากกัน ซันทั้ง ๔ ถูกเย็บเข้ามามีติดกันสนิท จนไม่ปรากฏ

วามันหายไป ศูนย์กลางของแผ่นกระดูกอยู่ที่เหนือหัวคว่ำซ้าย
ประมาณ ๓ เซนติเมตร รอยฉีกที่ยาวคือรอยเฉียงจากบนขวามาข้าง
ซ้ายวัดได้ยาว ๕.๓ เซนติเมตร รอยฉีกที่สั้นคือรอยเฉียงจากบนซ้าย
มาล่างขวาวัดได้ยาว ๓.๘ เซนติเมตร

(๒). ลักษณะทั่วไปของพระบรมศพเปลี่ยนแปลงไปเล็กน้อยเนื่อง
จากการเน่า (PUTREFACTION) เช่นผิวหนังคอนเทน, ซาหุด
ใต้เมื่อถูกต้อง พระพักตร์ส่วนล่างมีสีคล้ำไป แขน (UPPER
EXTREMITIES) ปกติ ขา (LOWER EXTREMITIES) มี
รอยแผลที่ต้นขาขวา ๓.๕ เซนติเมตร เป็นรอยฉีกยาวพอมาดิน
(FORMALINE) เพื่อรักษาพระบรมศพ ทว่าพระวรกายด้านหน้า
นอกจากที่พระนลาฏและที่ต้นขาไม่มีบาดแผลอื่นอีก

(๓). ด้านหลังมีแผลซึ่งเมื่อได้ตัดพระเกศาขอบบริเวณแผลออก
แล้วจึงพบว่าแผลเป็นรูปคล้ายกระสวยที่พระปฤษฎางค์พระเศียร (ท้าย
ทอย) ผิวหนังรอบบริเวณรอบแผลปกติ แผลนี้ส่วนยาวที่สุดวัดได้
๑.๔ เซนติเมตร ที่สั้นที่สุดวัดได้ ๐.๘ เซนติเมตร มีผ้าก๊อชอุดอยู่
แพทย์ผู้ชันสูตรได้ใช้ปากคีบดึงเอาผ้าก๊อชออกมา มีเศษพระอัฐิ
เล็กน้อย ๓ มิถิลเมตรอยู่ในผ้าก๊อชอุดแผ่นนั้น เมื่อดึงผ้าก๊อชออก
แล้ว ใช้หมุดหยั่งเข้าไปอย่างระมัดระวังได้ลึก ๑.๔ เซนติเมตร เมื่อค้น
เล็กน้อยจะเข้าไปได้ลึกถึง ๕.๓ เซนติเมตร

ที่พระเศียรไม่มีแผลอื่นอีก แม้จะได้เลิกพระเกศาตรวจดูจนทั่ว

แล้ว แต่เมื่อภายหลังได้เลิกหนึ่งพระเศียรออกแล้วก็พบรอยแตกใน
กระโหลกพระเศียรตรงบริเวณเหนือพระกรรณซ้าย จึงได้ย้อนกลับมา
ดูผิวหนังซ้ายอีกทีหนึ่ง เมื่อถึงพระเกศาซึ่งเบี่ยงให้หลุดออกแล้ว จึง
ได้พบว่ามัยรอยชำรุดตรงบริเวณที่กระดูกแตกนั้น มีลักษณะเป็นผื่นแดง
เรื่อ ๆ เป็นแฉ่น ๆ ๒ แฉ่นต่อกันมีขนาด ๘.๐ เซนติเมตร ๔.๐ เซนติเมตร
รอยชำรุดอยู่ตรงตำแหน่งสูงจากใบพระกรรณซ้าย ๓.๕ เซนติเมตร แขน
และขาปกติ ทว่าพระวรกายด้านหลังนั้นนอกจากที่พระปฤษฎางค์พระเศียร
(ท้ายทอย) แล้ว ไม่มีบาดแผลที่อื่นอีก

(๔). ผลของการตรวจกระโหลกพระเศียร แพทย์ผู้ทำการชันสูตร
ได้กรัดผิวหนังเป็นรูปโค้งต่ำกว่าแผลทางด้านหลัง (ท้ายทอย) จาก
พระกรรณข้างหนึ่งถึงพระกรรณอีกข้างหนึ่ง แล้วใช้มีดเจาะลึกผิวหนัง
ออก ปรากฏว่ามีกระดูกกระโหลกพระเศียรตรงกับตำแหน่งแผลที่พบบน
ผิวหนังมีรูปเป็นรูใหญ่ ขอบไม่เรียบ วัดทางด้านนอกมีขนาด ๔.๕x
๕.๖ เซนติเมตร รอบ ๆ รูตรงขอบของรูมีกระดูกแตกออกเป็นชั้น ๆ
(FRAGMENT) ชั้นใหญ่มี ๒ ชิ้นวัดได้ ๓.๑x๒.๒ เซนติเมตรชั้นหนึ่ง
อีกชั้นหนึ่งวัดได้ ๒.๒x๓.๐ เซนติเมตร ชั้นกระดูกแตกนั้นค่อนข้างมากเป็น
พื้นด้านนอกของกระโหลก (OUTER TABLE) พื้นด้านในของ
กระโหลก (INNER TABLE) เป็นรูช่องเล็กชั้นกระดูกแตกทั้ง ๔ ชั้น
นั้นดันโป่งออกมาข้างนอก แต่กระดูกที่แตกเหล่านั้นไม่หลุดออกมา เนื่องจาก
ถูกยึดติดอยู่ด้วยเยื่อหุ้มกระโหลก กระดูกที่แตกนั้นมีลักษณะเป็น

หน้าดั่ว (CHISEL) ทำให้รูของกระดูกโกลนด้านในเล็กกว่ารูที่วัดทางด้านนอก

เมื่อกรัดหนังพระเศียรขึ้นไปอีก ก็พบกระดูกพระเศียรแตกเป็นรอยยาวตรงกับตำแหน่งรอยชำบนผิวหนังดังกล่าวมาแล้ว

รอยแตกเริ่มจากจุดซึ่งอยู่ห่างจากปุ่มท้ายทอย (EXTERNAL OCCIPITAL PROTUBERANCE) ๑๐.๘ เซนติเมตร (วัดตามโค้งของกระดูก) แนวแตกนั้นทอดไปข้างหน้าเป็นระยะวัดได้ ๕.๕ เซนติเมตร แล้ววกลงต่ำไปทางด้านซ้ายผ่านกระดูก PARIETAL ผ่าน SQUAMOUS PART ของกระดูก TEMPORAL วัดได้ความยาว ๓๐.๕ เซนติเมตร แล้วต่อรอยนั้นเฉียงลงต่ำไปทางข้างหลังถึงรูหูนอก (EXTERNAL AUDITORY MEATUS) วัดได้ยาว ๓.๔ เซนติเมตร รอยแตกเหล่านี้เป็นแนวเดียวติดต่อกัน

เมื่อเปิดผิวหนังไปถึงพระนลาศ พบรูในกระดูกพระเศียรตรงกับตำแหน่งแผลที่พบทางด้านนอกมีลักษณะเป็นรูเกือบกลม ขอบเรียบ ที่ผิวของกระดูกถัดจากรูไปทางด้านขวามือรอยไหม้ดำ รูนี้นั้นขนาดวัดจากขวาไปซ้าย ๓.๓ เซนติเมตร วัดจากบนลงล่าง ๑.๐ เซนติเมตร จากรูมีรอยแตกเล็ก ๆ จากขอบซ้ายเฉียงขึ้นไปทางบนยาว ๑.๗ เซนติเมตร รอยแตกนี้ไม่ติดต่อกับรอยแตกตรงกลางกระดูกโกลนผิวหนังด้านใน รอบขอบแผลมีรอยดำโดยรอบ

นายแพทย์ผู้ทำการชันสูตรได้เจ็ดยกระดูกพระเศียรตรงตำแหน่ง

เห็นอูรด้านหน้า ๑.๗ เซนติเมตร และเห็นอูรด้านหลัง ๔.๓ เซนติเมตร
 แล้วเปิดผ่ากระโหลกดูส่วนบนออก คัดเยื่อหุ้มชั้นนอกของสมอง เมื่อ
 เปิดออกแล้วพบว่าสมองซีกขวาเน่าเละ ทางซีกซ้ายมีพระโลหิต
 ตรึงเป็นแผ่นอยู่ใต้เยื่อหุ้มชั้นนอก และส่วนด้านหลังของสมอง
 (CEREBRAL HEMISPHERE) เนื้อสมองหายไปเป็นแถบใหญ่
 เมื่อตัดเอาชิ้นสมองออกตรวจพบว่ามูทางด้านหน้าของสมองตรงกับ
 รูของกระโหลกตรงตำแหน่งต่ำกว่าปลายของ FRONTAL LOBE
 ประมาณ ๑ เซนติเมตร

นายแพทย์ผู้ชันสูตรได้ดำเนนสมองจนทั่ว ไม่พบวัตถุแปลก
 ปดอมอย่างอื่น (FOREIGN BODY) ได้ใช้เข็มคบายหยั่งจากรูของ
 กระโหลกด้านหน้าไปผ่านออกทางรูของกระโหลกด้านหลังเป็นแนวเดียว
 กัน มีระยะวัดได้ ๑๗.๕ เซนติเมตร

รูที่แตกกระโหลกด้านหลังเนื่องจากรูแตกด้านหน้าไปทางข้างขวา
 เล็กน้อย จนแตกตามหมุดที่หยั่งเกือบเป็นแนวตรงวัดจากสันกระดูก
 FRONTAL (FRONTALCREST) ถึงขอบขวาของรูมีระยะ ๑.๑
 เซนติเมตร วัดจากปุ่มท้ายทอยด้านใน (INTERNAL OCCIPITAL
 PROTUBERANCE) ถึงขอบขวาของรูหลังมีระยะ ๑.๐ เซนติเมตร
 ทางด้านในของส่วนบนของกระโหลก คงมีรอยแตกตรงกับแนวของ
 ด้านนอก แนวแตกนี้เมื่อเจาะเอาเยื่อหุ้มกระดูกที่บุอยู่พื้นฐานของกระ-
 โหลกออกได้พบว่า แนวแตกนี้ผ่านกระดูก PARIETAL ข้างซ้าย

ผ่านไบนด้านหน้าของ PETOUS PART ของกระดูก TEMPORAL
ไปข้างล่างและข้างหน้าจนถึง SPINOSUM

ทางด้านขวาพบรอยแตกจากส่วน SQUAMOUS ของกระดูก
PARIETAL ผ่านด้านหน้าของส่วน PETOUS ของกระดูก
TEMPORAL ลักษณะคล้ายคลึงกับทางซ้าย

นอกจากรอยแตกทั้งสองนี้ ยังมีรอยแตกยาวผ่าน ORBITAL
PLATE ซ้ายของกระดูก FRONTAL จนถึงขอบหลังของ LESSER
WING ซ้ายของกระดูก SPHENIOD

แพทย์ผู้ชันสูตรได้ตัดเอาผิวหนังตามบริเวณแปลทั้งด้านหน้า และ
ด้านหลังของในน้ำยาฟอรัมาดิน เพื่อส่งไปชันสูตร

นอกจากนี้ยังได้ตัดเอากระดูกเพราอาหาร ไตซ้าย และก้นซ้าย
ของคัม แบ่งแต่ละสิ่งออกเป็น ๒ ส่วน ส่งคองในน้ำยาฟอรัมาดินส่ง
ไปชันสูตรอีกด้วย

ก่อนที่จะดำเนินข้อเท็จจริงประการอื่นต่อไป ศาสตราจารย์ชอยติ
ปัญหาการตัดเอาพระอภัยมณีภายในไปทำการตรวจพิสูจน์ ตามข้อ
เสนอของนายแพทย์คอร์ค เพื่อค้นหาพิษ นัยหนึ่งเพื่อให้ทราบว่า
ดินเถลไถลกระหม่อมได้เสด็จสวรรคตเพราะถูกวางยาพิษด้วยหรือไม่
พระอภัยมณีที่ตัดออกนั้นได้จัดแบ่งให้โรงพยาบาลศิริราชส่วนหนึ่ง ซึ่ง
นายแพทย์อวย เกตุสิงห์ เป็นผู้พิสูจน์ ปรากฏตามรายงานหมายเลข
๗๒ ว่า การตรวจหาพิษจำพวกแร่ธาตุไม่พบ และการตรวจหา

ยาพิษจำพวกกอตาคอตยัคและอินทรียัสวาร์ที่ไม่ระเหยก็ไม่พบเช่นเดียวกัน พระอภัยมณีอีกส่วนหนึ่งได้ส่งไปยังกรมวิทยาศาสตร์ ซึ่งนายแพทย์ศิริ ติยานนท์ เป็นผู้พิสูจน์ ปรากฏตามรายงานตรวจวิเคราะห์หมายเลข ๘๒ ว่า ได้ตรวจทางเคมีไม่พบยาพิษที่แพร่หลาย เพราะฉะนั้นจึงตัดข้อ ข้อใจว่า อันเกิดจากกระหม่อมเสด็จสวรรคตโดยถูกวางยาพิษออก เสียได้ ซึ่งตามมติของการประชุมคณะกรรมการแพทย์ครั้งที่ ๕ ก็เป็น ไปทำนองเดียวกัน

ถ้านับถัดไปจะกล่าวถึงการดำเนินของคณะกรรมการแพทย์ซึ่งสืบ เนื่องมาจากผลของการชันสูตรพระบรมศพดังกล่าวแล้ว คือในตอน เข้าของวันที่ ๒๒ มิถุนายน ๒๔๘๘ คณะกรรมการสอบสวนพฤติการณ์ฯ และคณะกรรมการแพทย์ได้ประชุมพร้อมกัน ณ ห้องตรวจชันสูตรศพ ของแผนกพยาธิวิทยา คณะแพทย์ศาสตร์ศิริราชพยาบาล เพื่อทำการ ตรวจและชันสูตรโดยวิธีทดลองยิงศพดอง และศพดัดด้วยปืนขนาด ๓๓ มิลลิเมตรตามหลักการวิจัยปฏิบัติทดลองเป็นชั้น ๆ ไป ซึ่งนาย แพทย์สงกรานต์ นิยมเสน เป็นผู้เสนอ ซึ่งคณะกรรมการแพทย์เห็น ชอบด้วย

พนักห้องตรวจศพเป็นพนักกระเบื้องซีเมนต์ ศพที่ใช้ทดลองวางอยู่ บนที่นอน ๒ ชั้น แล้วจึงเปลี่ยนเพิ่มเป็น ๓ ชั้น และเพิ่มหมอนรองใต้ ที่นอนอันต่ำที่สุดอีก ๑ ใบ เมื่อถึงการทดลองศพที่ ๓ ตั้งแต่ศพที่ ๑ ถึงศพที่ ๖ นอนหงาย ศีรษะวางอยู่บนหมอนใบเดียว ที่นอนวางบน

เคียงไม่เคย ๆ มีแผ่นเหล็ก ๓ แผ่นวางกันกระสุนอยู่ใต้ที่นอนอันต่ำ มี
หีบใส่ทรายอยู่ใต้เคียง ความสูงของเคียงและที่นอนใกล้เคียงกับพระ
แท่นบรรทม ที่นอนที่ใช้ทดลองเป็นที่นอนทั่ว ๆ ไปที่ใช้ตามโรงพยาบาล
ยัดนุ่นหลวมกว่าพระที่มาก บันทึกลงเป็นบันไดขึ้นอาคารเมติก ขนาด ๑๑
มิลติเมตร ซึ่งคณะกรรมการสอบสวนพฤติการณ์ นำมาให้เจ้าหน้าที่
ของคณะกรรมการ ฯ นั้น

การทดลองครั้งที่ ๑ ยังโดยวิธีให้ปากกระบอกปืนติดกับผิวหนัง
(CONTACT) ยิ่งทางด้านหน้าตรงตำแหน่งที่พบแผลในพระบรมศพ
ตรงตามแนวไม้บรรทัด ที่จัดให้แนวตรงกับแผลหน้าและแผลหลังในพระ
บรมศพ ผู้ยิงยืนอยู่ทางด้านหัวของศพ

การทดลองยิงครั้งที่ ๒ ถึงครั้งที่ ๖ คงยิงทางข้างหน้าและวิธีเดียวกับ
ครั้งที่ ๑ ผิดกันก็แต่ระยะห่างหรือขีดกับจุดเป้าหมาย คือครั้งที่ ๒ ห่าง
๑๐ มิลติเมตร ครั้งที่ ๓ ห่าง ๕ มิลติเมตร ครั้งที่ ๔ ปากกระบอกปืน
เกือบชิดกับผิวหนัง (ALMOST CONTACT) ครั้งที่ ๕ ปากกระบอก
ปืนติดชิดกับผิวหนัง ครั้งที่ ๖ ปากกระบอกปืนติดชิดกับผิวหนัง ส่วน
ครั้งที่ ๗ ได้คว่ำหน้าศพวางอยู่บนหมอน ยิ่งจากทางท้ายทอยไปทาง
หน้า ผู้ยิงยืนยังที่ตรงลำตัวของศพ

ผลของการยิงปรากฏว่าบางศพกระสุนได้ทะลุถึงแผ่นเหล็ก
ก็มี บางศพกระสุนฝังอยู่ในที่นอนก็มี ซึ่งสาเหตุุทธธนะจะได้พิจารณา
ในอันสืบหลังต่อไป

คำอธิบายที่ได้วิเคราะห์รายงานทั้งหลายดังกล่าวมาประกอบกับคำพยานแล้ว พอจับเค้าได้ว่าคณะกรรมการแพทย์ได้ใช้ยั้งเฉพาะที่ไม่เกินกว่าช่วงแขนของคนธรรมดา เพราะถ้าใช้ระยะกว่าช่วงแขนแล้วการก็จะเห็นว่าบุคคลอื่นเป็นผู้ยิงโดยไม่มีข้อสงสัย ทั้งลักษณะของบาดแผลที่ปรากฏตามหลักวิชา ก็จะผิดกับบาดแผลของพระบรมศพอย่างมาก การยิงศพครั้งที่ ๗ โดยวิธีคว่ำหน้าของศพ ก็เพื่อพิสูจน์บาดแผลทางออกของกระสุนปืน ปรากฏรูปร่างหน้าว่ามีกระดูกแตกเป็นรอยกว้างรูปดีเห็นเต็มเห็นอกระบอกตาขวา กระดูกเพดานของกระบอกตาขวาแตกออกเป็นชิ้น รอยแตกกว้างถึงขอบบนของกระบอกตามีรอยแยกขึ้นไปทางบนผ่านกระดูก FRONTAL ถึง CORONEL SUTURE รอยซ้ายผ่านกระดูก FRONTAL ถึง TEMPORAL LINE รอยขวาแตกทำให้ ZYGOMATIC PROCESS ของ FRONTAL BONE หัก มีรอยแตกพบนของกระบอกตาขวาม้างเล็กน้อย ลักษณะของทางออกเช่นหาเหมือนกับที่พบในบริเวณพन्द้านนอก (OUTER TABLE) และพन्द้านใน (INNER TABLE) กระโหลกพระเศียรของต้นเกล้า ต้นกระหม่อมไม่ แต่เมื่อหวนกลับไปพิจารณาบาดแผลด้านหน้าของพระบรมศพแล้วจะพบว่า ลักษณะของการฉีกที่ผิวหนังที่หน้าผากในศพที่ ๓ และศพที่ ๕ คล้ายคลึงกับพระบรมศพ และลักษณะบาดแผลที่ผิวหนัง และที่กระโหลกศพที่ ๓ หมายเลข ๑๓๘ ก็คล้ายคลึงกับพระบรมศพ (คำให้การนายแพทย์สด แดงวิเชียร) กล่าวคือศพที่ ๓ นั้นปรากฏว่ามีแต่

รอยตะกุดด้านหน้า ไม่มีรอยแตกร้าวแต่มีรอยไหม้พอเห็นได้ รอยร้าว
ที่ฐานกระโถนก็มี ๔ แห่งเหมือนพระบรมศพ เฉพาะกระโถนนอก
ด้านหลังแตกร้าวเป็น ๔ เลี่ยง แต่ไม่ถึงขมับ ส่วนของพระบรมศพถึง
ขมับ เมื่อได้เปิดฉนวนผนังที่ ๑ ออกตรวจ ฐานวัดได้ ๑.๗x๓.๐
เซ็นติเมตร มีรอยไหม้ที่ขอบฐานซ้ายรูดลงมีลักษณะค่อนข้างรูป
ไข่ ขอบของฐานมีลักษณะเป็นหน้าฉิว (CHISEL) และมีรอยแตกเป็น
๔ แฉก

อาศัยหลักฐานจากการตรวจชั้นใต้พระบรมศพ, การทดลอง
ยิงศพ, ภาพเอ็กซเรย์กับการตรวจชั้นใต้ศพหาพิษในพระกระเพาะ
อาหาร, ไตและตับ คณะกรรมการแพทย์มีความเห็นเป็นเอกฉันท์ว่า
ในทางวิชาการแพทย์แล้ว สาเหตุที่ทำให้สวรรคตนั้นเกิดจากกระสุน
ปืนลูกเดี่ยวเข้าทางข้างหน้าออกทางข้างหลัง วิถีกระสุนเฉียงลงข้าง
หลังตามระดับของกระโถน ยิ่งในระยะติดหรือเกือบติดผนัง ซึ่ง
อย่างไรเสียก็เป็นการแน่นอนที่จะสันนิษฐานว่า ปืนกระบอกนั้นเมื่อยิง
ออกมีระยะน้อยกว่า ๕ เซ็นติเมตร เพราะในระยะที่น้อยกว่า ๕ เซ็นติ-
เมตรเท่านั้นที่บาดแผลในหนังหน้าอกที่ปรากฏ จะมีลักษณะอย่าง
เดียวกับบาดแผลของฉันทะถันกระหม่อมขนาดกระสุนปืนของกลาง
อาจทำให้เกิดบาดแผลเช่นที่ปรากฏในพระบรมศพได้ นอกจากบาดแผล
ที่พระเศียรแล้วไม่พบบาดแผลที่อื่นได้อีก เว้นแต่รอยแผลที่ฉันทะรักษา
พระบรมศพที่ค้นพบว่า

อย่างไรก็ดีปัญหาได้ยุติเพียงเท่านั้น ตามรายงานของคณะกรรมการสอบสวนพฤติการณ์ฯ กัด ตามแถลงการณ์ของกรมตำรวจ กัด ตามหลักวิชาทางนิติเวชวิทยาก็มีข้อความตอกกันว่าในเรื่องทางมาของบาดแผลนั้น เท่าที่ปรากฏในพระบรมศพอาจเกิดขึ้นจากทางหนึ่งทางใดใน ๓ ทางนี้ (คณะกรรมการแพทย์ใช้คำอังกฤษในการลงมติ) คือมีผู้ตอบลงพระชนม์ (REGICIDE) หรือทรงพระราชอัตวินิบาตกรรม (SUICIDE) หรืออุบัติเหตุ (ACCIDENT)

ในการวินิจฉัยประเด็น ๓ ข้อกรณีนี้ได้ประสพความยุ่งยากเป็นลำดับมา จนกระทั่งคดีมาสู่ศาลอุทธรณ์ก็มีได้เบบาง กลับทับทิมมากยิ่งขึ้น เบื้องแรกเกิดขึ้นในที่ประชุมคณะกรรมการแพทย์ เพราะมีนายหนึ่งเห็นว่าไม่สมควรแสดงความเห็นออกไปจากที่แพทย์ควรแสดงต่อศาล คือแสดงเท่าที่ตรวจพบเท่านั้น ไม่ต้องเคยไปถึงว่าแผลนั้นเกิดจากการถูกฆ่าตายหรือฆ่าตัวตายอย่างไร แต่กรรมการแพทย์อีกหลายคนอ้างตำรานิติเวชวิทยาซึ่งได้บ่งไว้ชัดเจนว่า ให้แพทย์ศึกษาว่าบาดแผลที่เกิดขึ้นๆ อาจเกิดจากอุบัติเหตุ หรือว่าอัตวินิบาตกรรม หรือว่าฆาตกรรมให้นายแพทย์คนหาความเห็นประกอบด้วย เมื่อเสียงข้างมากหนักไปในทางยึดถือเอาคำว่าเป็นหลัก จึงตกลงให้กรรมการแพทย์แสดงความเห็นโดยวิธีให้แต่ละคนเขียนความเห็นของตนว่าเห็นอย่างไรในประเด็น ๓ ข้อนี้ ข้อใดมีน้ำหนักมากให้เรียงไว้ข้างหน้าน้ำหนักน้อยให้เรียงไว้หลังตามลำดับ กรมตำรวจได้ออกแถลงการณ์

โต้แย้งกัน โดยสันนิษฐานนายแพทย์ฝ่ายข้างน้อยว่า “ความที่เคยปฏิบัติมาในศาลยุติธรรมตั้งแต่เริ่มตั้งศาลมาได้เป็นอย่างดีนั้น เพราะการจะวินิจฉัยลงไปทางใดทางหนึ่ง จะต้องฟังและพิจารณาพยานหลักฐานสถานที่และพฤติเหตุประกอบด้วย อันเป็นหน้าที่ของศาลหรือในชั้นคณะกรรมการสอบสวน ฯ”

โดยเหตุที่ในคณะกรรมการแพทย์นั้นนายแพทย์ชาวต่างประเทศร่วมด้วย การลงมติจึงให้เป็นไปตามความเห็นที่บริสุทธิใจ ใครจะมีความคิดเห็นอย่างไรก็ได้ นอกจากนี้ยังปรากฏต่อไปว่าแม้รายงานการประชุมคราวนี้ได้จัดทำเป็นภาษาอังกฤษ โดย พันเอก เอ. อี. ไตรเบอร์กับเป็นผู้จดบันทึก ฉะนั้นของกรรมการแพทย์แต่ละนายได้เขียนขึ้นโดยตนเองตามเอกฉัตรหมายเลข ๔๘ ฉะนั้นมีผู้แสดงความเห็นทั้งนายแพทย์ไทยและชาวต่างประเทศรวม ๒๓ นาย เป็นกรณีถูกต้องปดงพระชนม์ ๑๖ เดียง ปดงพระชนม์พระองค์เอง ๔ เดียง อุบัติเหตุ ๒ เดียง การเป็นเช่นนั้นเพราะได้นับเอาความเห็นที่น้ำหนักมากของคนหนึ่ง ๆ เป็นหนึ่งเดียง แต่มีบางคนออกความเห็นว่ามีน้ำหนักเท่า ๆ กันใน ๒ กรณี จึงได้นับเป็น ๒ เดียง แทนที่จะนับเดียงเดียว

คนเดียวจนได้มีการบบบังคับทางการเมืองให้นายแพทย์ชาวต่างประเทศซึ่งเป็นนายทหารต้องถอนความเห็น ส่วนบันทึกการประชุมกรรมการแพทย์ภาษาอังกฤษนั้น พันเอก เอ. ไตรเบอร์ก็ คงจัดทำให้ตามที่รับปากไว้กับกรรมการแพทย์ แต่ได้เปลี่ยนแปลงไปบ้างเป็นอีก

รูปหนึ่งดังปรากฏตามเอกสารหมายเลข ๒๕ ซึ่งกรมตำรวจได้แปลและนำออกแถลงต่อประชาชนเมื่อวันที่ ๓ กรกฎาคม ๒๔๘๘ ถึงแม้นับภาษาอังกฤษมีเป็นหลักอยู่ จะเป็นโดยเหตุใดก็ตาม การแปลบันทึกนั้นเดิมหาได้แปลข้อความสำคัญไว้หมดไม่ แจ้งอยู่ตามเอกสารหมายเลข ๒๖ ภายหลังจึงมีคำแปลเพิ่มเติมตามเอกสารหมายเลข ๒๗ ซึ่งมีการสรุปในตอนท้ายของบันทึกว่า

“คณะกรรมการยืนยันเป็นเอกฉันท์ว่า สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในพระบรมโกศได้สวรรคตโดยถูกกระสุนปืนซึ่งเข้าไปในพระธาตุของพระองค์ และผ่านทะลุออกไปข้างหลังของพระเศียร และทรงแข็งเป็นเอกฉันท์ว่าตามผลที่ได้ทดลองกับศพ ปากกระบอกปืนได้จ่ออยู่ในระยะ ๕ เซนติเมตรของพระนาคาโดยเกือบถึงแน่นอน

คณะกรรมการส่วนใหญ่รู้สึกว่าเป็นบรรดาเหตุสวรรคตที่อาจเป็นไปได้ทั้ง ๓ ประการนั้น เป็นการตอบลงพระชนม์มากที่สุด และมากกว่าที่จะเป็นกาบปลงพระชนม์เอง หรืออุบัติเหตุ และการเป็นอุบัติเหตุ นั้นเป็นไปได้น้อยกว่าที่สุด

การลงคะแนนเสียงมี ๓๖ คะแนนว่าน่าจะเป็นการตอบลงพระชนม์ ๔ คะแนนว่าเป็นการปลงพระชนม์พระองค์เอง และ ๒ คะแนนว่าเป็นอุบัติเหตุ ความแตกต่างที่ปรากฏอยู่ในจำนวนคะแนนเสียง และจำนวนผู้ออกเสียงลงคะแนนนี้เองด้วยกรรมการบางท่านให้คำพูดของสาเหตุที่อาจเป็นไปได้ของการสวรรคตนั้นมากกว่าสาเหตุเดียว”

ถัดต่อไปรู้สึกว่าย่ำกับเป็นหมายเหตุซึ่งมีความว่า

“พ.อ. ไกรเบอร์ก, พ.ท. วีธ และ ร.อ. คุปตะ ไม่ออก
ความเห็นว่าการตรวจคนนั้นเนื่องจากการตอบปลงพระชนม์ ปลง
พระชนม์เอง หรืออุบัติเหตุ

การดำเนินการนี้ได้กระทำไปตามข้อไขแห่งคำเชิญ (ดั่งแบบ
ฉบับคำแปล) ตามที่เชิญมานั้น คณะกรรมการเพียงได้รับเชิญให้
ช่วยเหลือในการตรวจพระบรมศพเท่านั้น แม้ในเวลาที่คณะกรรมการ
รู้สึกว่าจะแสดงความเห็นได้ในทางการแพทย์เกี่ยวกับข้อเท็จจริงในทาง
แพทย์ซึ่งการตรวจนั้นได้แสดงออก คณะกรรมการยังรู้สึกอีกว่าเป็นการ
ไม่ฉลาดและนอกเหนือหน้าที่สำหรับกรรมการที่จะออกความเห็นอย่าง
ใดเกินเลยไปอีก”

เมื่อเปรียบเทียบกับหมายเหตุกับเอกสารหมายเลข ๔๘ ได้ปรากฏ
การอันเป็นที่น่าสังเกตใจสำคัญขึ้นเป็นอย่างยิ่ง ว่าการที่กรรมการ
แพทย์จะออกความเห็นนั้น ได้ถูกขัดขวางอย่างมาก ซึ่งโดยมรรยาทแล้ว
คำสำคัญนั้นไม่อาจกล่าวได้ยิ่งกว่านี้ แม้ที่สุดในวันเวลาดำหนดนัดของ
กรรมการที่จะลงชื่อพร้อมกันในรายงานบันทึกความเห็นตามที่ได้ตกลง
วางกันไว้ ณ โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ กรมตำรวจก็ได้มีหนังสือด่วน
หมายเลข ๑๐๘ ถึงประธานคณะกรรมการแพทย์ให้ไปพบกับประธานคณะ
กรรมการสอบสวนพฤติกรรมฯ ที่ศาลฎีกาในวันเวลาเดียวกัน แต่ก็ไม่ได้
สามารถจะยับยั้งได้ เพราะคณะกรรมการแพทย์ได้ดำเนินการลงชื่อกัน

จนเสร็จก่อนแล้ว พระยาดำรงแพทยาคุณและหลวงพิณพากย์พิทยาภท
จึงไปพบกับพระยาตติยพัทธธรรมประคัลภ์ฯ ได้ตอบปฏิเสธว่ามีได้
มีความประสงค์ที่จะพบเคย ๒๕ ทำให้พระยาดำรงแพทยาคุณเข้าใจว่า
คงเป็นความประสงค์ให้การนัดประชุมลงชื่อในความเห็นของคณะกรรมการ
การแพทย์ของระดับความล้มเหลว เมื่อพลาดไปแล้วก็คงยากที่
จะมาร่วมกันลงชื่อได้สำเร็จ ความเห็นที่ต่างได้แสดงออกได้จะได้
รับไปตามที่มั่งคั่งโดยไม่ต้องการให้เกิดหลักฐานเช่นนั้นขึ้นตั้งแต่ตอนบ่าย
วันที่ ๒๕

อย่างไรก็ดีโดยที่ในเวดงาใกล้เคียงกันนั้น พระยาตติยพัทธธรรม
ประคัลภ์ ประธานคณะกรรมการสอบสวนพฤติกรรมฯ ได้มีหนังสือ
ถึงคณะกรรมการแพทย์ฯ หมายเลข ๑๐๖ ว่าต้องการรายงานและ
มติของคณะกรรมการแพทย์โดยเร็วที่สุด ถ้ากรรมการแพทย์ได้มัตติ
แล้วในแผนกใดเป็นประการใด แต่ทำรายงานเป็นหนังสือยังไม่ทันให้
ประธานและรองประธานคณะกรรมการแพทย์ไปรายงานต่อคณะกรรมการ
สอบสวนพฤติกรรมฯ ด้วยวาจาเสียขึ้นหนึ่งก่อน ดังนั้นหลัง
จากกรรมการแพทย์เสร็จจากการลงมติหมายเลข ๔๘ คืบบ่ายวันเดียว
กัน พระยาดำรงแพทยาคุณและหลวงพิณพากย์พิทยาภทจึงนำมัตตินั้น
ไปรายงาน มีกรรมการสอบสวนพฤติกรรมฯ ๓ หาดยานายท้วงขึ้น
เป็นทำนองไม่พอใจ โดยกล่าวว่ากรรมการแพทย์ไม่ควรแสดงว่ากรณี
จะเป็นเช่นไร คณะกรรมการสอบสวนพฤติกรรมฯ ต้องการให้ตรวจ

ลักษณะของบาดแผลเท่านั้น ส่วนกรณีจะเป็นในข้อใด คณะกรรมการ
 สอบสวนพฤติการณ์ ฯ ต่างหากเป็นผู้วินิจฉัยต่อไป ฝ่ายกรรมการ
 แพทย์เถียงว่า เมื่อให้ตรวจแล้วก็ต้องเข้าใจว่าให้มีความเห็นจากการ
 ตรวจด้วย เช่นเดียวกับที่แพทย์ได้ตรวจใช้แล้ว จะไม่ให้แพทย์ตรวจ
 ดงความเห็น จะให้คนอื่นดงความเห็นอย่างไรได้ ทั้งประธานกรรมการ
 สอบสวนพฤติการณ์ ฯ ยังสั่งมอบหมายด้วยว่าให้ตรวจชันสูตรให้ได้
 ความกระจ่างว่ากรณีจะเป็นอย่างไรอย่างหนึ่งใน ๓ อย่างนี้ด้วย กรรมการ
 การสอบสวนพฤติการณ์ ฯ คนหนึ่งพูดตบตบว่าเมื่อกรรมการแพทย์
 ดงความเห็นแล้วก็ให้ลงไป แต่ทางกรรมการสอบสวนพฤติการณ์ ฯ
 จะฟังอย่างไรก็แล้วแต่

การขุดกันดังนี้ ศาลอุทธรณ์เห็นว่าถ้าไม่พิจารณาความถูกต้องเสีย
 บ้าง ก็ดูประหนึ่งว่าคณะกรรมการแพทย์ได้กระทำไปตามอารมณ์โดย
 ปราศจากหลักวิชาอันจะพึงอ้างอิง ประเด็นข้อนี้มีความสำคัญมิใช่น้อย
 จึงจำเป็นที่ศาลอุทธรณ์จะต้องพินิจพิจารณาให้รอบคอบเสียขั้นหนึ่งก่อน
 ว่า ความเห็นของกรรมการแพทย์นั้นเป็นหลักฐาน ซึ่งศาลควรจะรับหรือ
 ปฏิเสธไม่รับไว้พิจารณา เพื่อป้องกันความหลงผิด ขอปรับความเข้าใจ
 ไว้ก่อนว่าศาลอุทธรณ์มิได้ถือเอาเฉพาะเพียงความเห็นของกรรมการ
 แพทย์คนหนึ่งคนใดเท่านั้นมาเป็นมาตรฐานเด็ดขาดที่จะเชื่อหรือไม่เชื่อ แต่
 จะอาศัยเหตุผลอันเกิดจากการกระทำของนายแพทย์ที่ได้ปฏิบัติมาแล้ว
 นั้น แต่จะต้องแต่ละอย่างเป็นเครื่องพิสูจน์ตามวิถีทางของกฎหมาย

จริงอยู่ในระหว่างกรรมการแพทย์ด้วยกันมีผู้เห็นแย้ง แต่คงแย้ง
 ในทางว่าสมควรหรือไม่ที่กรรมการแพทย์จะออกความเห็น ไม่ใช่แย้ง
 ในทางหลักวิชา ครั้นเมื่ออีกฝ่ายหนึ่งยกตำรานิเวศวิทยาซึ่งวงการ
 แพทย์เคารพกันอยู่ว่าเป็นตำราสำคัญแห่งหนึ่งมาขึ้น ผู้ที่เห็นแย้งเพียง
 หนึ่งหรือสองคนก็ได้ยอมตามและสมัครใจที่จะร่วมออกความเห็นโดย
 ไม่มีใครบังคับ ทั้งนี้เพราะนิเวศวิทยากำหนดให้นายแพทย์ออกความเห็น
 เห็นได้ว่าผู้ตายได้ตายโดยวิธีอะไร พร้อมกับวางหลักไว้ให้อาศัยกรณ
 แวดล้อมวัตถุที่ใช้เป็นอาวุธ ภายวิภาควิทยาและสรีรวิทยาเป็นบรรทัด
 ฐานด้วย เฉพาะความข้อนี้หากจะพิจารณาว่าคณะกรรมการแพทย์ซึ่ง
 ได้ตั้งขึ้นโดยมติของคณะกรรมการสอบสวนพฤติการณ์ ๑ ได้กระทำ
 แต่ภายในขอบเขตที่ได้รับมอบหมายหรือไม่ ศาลอุทธรณ์ ๑ ก็ได้
 พบรายงานการประชุมคณะกรรมการสอบสวนพฤติการณ์ ๑ ครั้งที่ ๒
 เมื่อวันที่ ๑๙ มิถุนายน ๒๔๘๘ (หมายเลข ๔๒) หน้า ๓ มีความว่า
 นายแพทย์ที่ตำรวจเชิญไป ๓๐ นายได้ไปพบกับคณะกรรมการสอบสวน
 พฤติการณ์ ๑ ณ ห้องประชุมกระทรวงยุติธรรม ประธานกรรมการ
 สอบสวนพฤติการณ์ ๑ (พระยาธิบดีพัชรธรรมประคัลภ์) ได้กล่าวแก่
 คณะแพทย์ว่า เป็นการยากที่จะสั่งว่าจะให้แพทย์ไปทำอะไรบ้าง และ
 ถ้าไม่สั่งว่าจะให้แพทย์ทำอะไร คณะแพทย์จะปฏิบัติอย่างไร เรื่องนี้
 เป็นกรณีรับด่วนและกรรมการเองก็ไม่มีความรู้ จึงอยากจะมอบให้คณะ
 แพทย์สอบสวนเพื่อให้ความรู้ในประเด็น ๓ ข้อ คือเป็นเรื่องฆาตกรรม

หรืออคติฉิบาต หรือเป็นเรื่องอุบัติเหตุ แต่ถ้าตั้งเช่นนี้เกรงว่าคณะ แพทย์จะขัดข้อง ถ้าบอกให้ตรวจเพื่อให้บอกว่าจะส่งเข้าทางไหน ออกทางไหนดังนี้จะแคบ เพราะคณะแพทย์อาจให้ความรู้ต่างอื่น อันเป็นประโยชน์แก่การสอบสวนอีกได้ จึงอยากจะขอทราบว่าจะควร ปฏิบัติอย่างไรจึงจะได้ผลด้วยดี อธิบดีผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ (พระ มนูญเกียรติมณฑาท) กรรมการสอบสวนพฤติการณ์ ฯ ได้กล่าวอ้างว่า ขอให้ตรวจรายละเอียดของบาดแผลเพื่อประโยชน์แก่ประเด็นทั้งสามข้อ คำเสนอแนะของ ๒ นายนี้ กรรมการสอบสวนพฤติการณ์ ฯ อันมิได้ ไต่แย้งคัดค้านประการใด ในทางมรรยาทแล้วกรรมการแพทย์ก็ชอบ ที่จะปฏิบัติตาม เพราะตรงกับวิชานิติเวชวิทยา ไม่ใช่เป็นการผิดให้ ต้องกระทำ เมื่อเช่นนั้นจะหาว่ากรรมการแพทย์ทำนอกเหนือหน้าที่ได้ อย่างไร ถ้ากรรมการสอบสวนพฤติการณ์ ฯ ไม่ประสงค์จะให้ กรรมการแพทย์ออกความเห็นแล้ว ก็ควรพูดกันให้เข้าใจเสียแต่เบื้องต้น การดำเนินคดีขึ้นกันภายหลังนั้น ก็รังแต่จะเกิดความท้อใจเฉพาะ อย่างยิ่ง หากจะพิจารณาหาคำเสนอแนะของพระยาธิบดีธรรมประคัลภ์ และพระมนูญเกียรติมณฑาทนั้น ก็มีประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความ อาญา มาตรา ๒๔๓ ฉบับต้น เพราะเจตนาทางราชการได้รับรอง แล้วว่า กรรมการแพทย์มีความชำนาญพิเศษในทางการแพทย์ ซึ่ง ความเห็นของเขาอาจมีประโยชน์ในการสอบสวน จึงอาจเป็นพยานใน เรื่องต่าง ๆ เป็นต้นว่า ตรวจร่างกายหรือทำการทดลอง หรือ

กิจการอย่างอื่นได้ ถึงแม้ยอคำของกฎหมายจะวางไว้กว้าง ๆ ตามหลักวิชานิติศาสตร์อันเป็นที่รับรองกันอยู่ ศาลเคยอนุญาตให้เรียกนายแพทย์ชำนาญวิชาแพทย์มาให้การออกความเห็นในปัญหาว่าเป็นโรคอะไรและตายเพราะเหตุใด สำหรับสมัยปัจจุบันนายแพทย์ผู้ชำนาญได้มีส่วนเข้ามาเกี่ยวข้องในคดีอาญาอย่างสำคัญ ตามความถนัดและชำนาญในสาขาใดหรือหลายสาขา เป็นต้นว่า ในคดีที่มีปัญหาว่าบุคคลหนึ่ง ได้ตายเพราะเหตุใด เช่นนี้นายแพทย์จะเป็นผู้บอกว่ายตายโดยถูกฆาตกรรม ฆ่าตัวตายหรือโดยอุบัติเหตุ (ความเห็นของนายแพทย์นั้นมีความสำคัญที่จะพบได้ก็เช่น ลักษณะพิจารณาคำพยานหลักฐานของพระจินดาภิรมย์ (เจ้าพระยาศรีธรรมราชเข็ญ) เนติบัณฑิตไทยและอังกฤษ พิมพ์เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๗ หน้า ๒๓ กับคำสอนชั้นปริญญาตรีมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง ภาค ๔ ว่าด้วยกฎหมายลักษณะพยานและจิตตวิทยา โดยศาสตราจารย์ แอด. ดูปลาตร์ และนายวิจิตร ฤทธิพานนท์ พิมพ์เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๗ หน้า ๓๗๗)

อาศัยเหตุผลดังกล่าวมานี้ การจึงเป็นว่ากรรมการแพทย์ได้ปฏิบัติไปโดยถูกต้องในทุก ๆ ทางตามสมควรแล้ว แต่ผลงานที่กรรมการแพทย์ได้กระทำไปควรแก่การที่ศาลจะรับเชื่อฟังเพียงไรหรือไม่นั้น เป็นเรื่องที่ศาลอุทธรณ์จะได้พิจารณาถึงวิทยฐานะที่ได้ฝึกฝนศึกษาเป็นพิเศษ ความสามารถในหน้าที่จะแสดงผลแห่งการพิสูจน์ออกมาให้ชัดเจนแจ่มแจ้ง ความดำนึกในหน้าที่อันมีเกียรติก็ว่าคือ

กระทำไปด้วยความสุจริตยั้งมั่นในหลักวิชาของตน หรือตกอยู่ภายใต้ อิทธิพลใดๆ เป็นลำดับไป

แต่ก่อนอื่นขอกล่าวถึงด้านกรรมการสอบสวนพฤติการณ์ฯ หลังจากที่บางคนแสดงอาการไม่พอใจในการกระทำของกรรมการแพทย์ ให้สิ้นกระแสความเสียใจคนหนึ่ง คณะกรรมการสอบสวนพฤติการณ์ฯ ได้รายงานเด่นชัดรายละเอียดและความเห็นต่อนายกรัฐมนตรี ตาม เอกสารหมายเลข ๑๒ ออกคำว่า ไม่มีหน้าที่สอบสวน ได้แต่นั่งฟัง พยานบุคคลและพิจารณาหลักฐาน ซึ่งคำตรวจสอบโดยเปิดเผย และซักถามพยานบุคคลเท่านั้น หากมีสิ่งใดนอกเหนือไปกว่าก็มีอาจ ทราบได้ สรุปแล้วพอจะย่อได้ข้อสำคัญดังนี้

(๑). เมื่อพิจารณาคำแห่งของบาดแผล และวัตถุที่ทำให้เกิด บาดแผลคือปืนแล้วไม่เห็นว่าจะเป็นอุบัติเหตุไปได้อย่างไร ถึงอุบัติเหตุ อาจเกิดขึ้นในรูปใด ๆ ก็จริง แต่ก็จะต้องอนุมานได้ว่าเกิดขึ้นในรูป หนึ่งรูปใด และอาจเป็นไปได้ในรูปนั้น รูปหนึ่งรูปใดที่เกิดขึ้นในกรณี หนึ่งคือ ปืนจะต้องอยู่ที่หน้าฉาก แต่ปืนไม่ใช่ของเล่นที่หน้าฉาก และ หน้าฉากไม่ใช่เป็นที่ปืน ฉะนั้นไม่จำเป็นโดยตั้งใจเห็นยอโกบสัน โดยไม่ทันพิจารณาว่าลูกปืนซึ่งซ่อนค้างต้องอยู่ หรือเห็นยอโกบสันโดย พดงพาด จึงเหลือวิธีที่จะเชื่อว่าได้มีการกระทำเช่นนั้นของต้นเกล้า ดันกระหม่อมที่พระนาคอันจะก่อให้เกิดอุบัติเหตุในรูปนี้ ส่วนอุบัติเหตุ อันเกิดจากการกระทำของผู้นั้น ไม่เคยมูดอันจำเป็นต้องพิจารณาถึง

(๒). แพทย์ที่ได้ให้ความเห็นมีได้ข้อที่ว่า ถิ่นเกล้าถัน
 กระทบต่อทรงกระทำโดยพระองค์เอง (เว้นแต่นายแพทย์ชุป ไซติก
 เด็ญญ์เด็ญ) และโดยลักษณะท่าทางพระบรมศพ ไม่กระจำพอกที่
 จะชี้ว่า กรณที่เกิดจากการกระทำของผู้อื่น แม้กระนั้นท่าทางของพระ
 บรมศพซึ่งเป็นที่น่าประหลาด ก็ไม่เป็นข้อที่จะผ่านเลยไปโดยไม่คำนึงถึง
 กรณดังกล่าว ไม่ใช่เป็นเรื่องที่ผู้หนึ่งผู้ใดเป็นผู้กล่าวหาว่ากระทำผิด
 แต่เป็นเพียงในชั้นสืบสวนและสอบสวน โอกาสที่จะกระทำการสืบ
 ค้นคว้าต่อไปยังมีอยู่เพื่อให้ได้มา ซึ่งความแน่ชัดแห่งกรณ การสอบ
 สืบค้นหาที่ปรากฏยังไม่กระจำในปัญหาบางข้อ เพราะฉะนั้น ในส่วน
 อีก ๒ กรณ จึงเป็นว่าการรอกดอปปดงพระชนม์ไม่มีหลักฐานและเหตุ
 ผลที่แน่นอนแสดงว่าจะเป็นไปได้ แต่ก็ไม่สามารถที่จะคัดออกเสียโดย
 สิ้นเชิง เพราะอาจยังมีท่าทางของพระบรมศพค้ำอยู่ สำหรับกรณ
 ปลงพระชนม์เองนั้นลักษณะของบาดแผลแสดงว่าเป็นไปได้ แต่ไม่ปรากฏ
 เหตุผลหรือหลักฐานอย่างใดว่า ได้เป็นเช่นนั้นโดยแน่ชัด จึงยังไม่
 สามารถที่จะชี้ว่าเป็นกรณหนึ่งกรณใดในสองกรณนี้ ตกเป็นเรื่องที่อยู่ที่
 ในอำนาจและหน้าที่ของเจ้าพนักงานที่จะดำเนินการสืบสวนและปฏิบัติ
 ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาต่อไป

อันผลงานที่ได้จากการตั้งคณะกรรมการสอบสวนพฤติการณ์ ๖
 ดังได้บรรยายมาโดยละเอียดนี้ ศาลอุทธรณ์เห็นสมควรแยกตั้งตั้งเกด
 ไว้เป็น ๒ สถาน สถานหนึ่งเกี่ยวกับการตั้งกรรมการสอบสวนพฤติ-

การนี้ ๑ ซึ่งขณะนั้นพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวยังไม่ทรงบรรลุนิติภาวะ จึงต้องมีคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์โดยกรมพระชินนาทนต์เรนทรทรงเป็นประธานบริหารราชการในพระปรมาภิไธยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว กรมพระชินนาทนต์เรนทรรับสั่งเป็นพยานว่า เหตุที่ต้องตั้งกรรมการสอบสวนพฤติการณ์ ๑ นั้นก็เนื่องจากประชาชนมิได้เชื่อคำแถลงการณ์ของทางราชการมาตั้งแต่ฉบับแรกแล้ว เมื่อกรมตำรวจออกแถลงการณ์ในวันต่อมาอีก พระองค์ท่านได้เคยรับสั่งกับนายปรีดี พนมยงค์เป็นส่วนตัวว่า แถลงการณ์ที่ว่าตำรวจได้ตรวจดูละเอียดแล้วประกอบกับสถานที่และเวลา เห็นว่าคนภายนอกไม่อาจมาลงพระชนม์ได้นั้น ยังมีช่องโหว่ไม่หมด ถ้าเขาแย้งว่าคนภายนอกจะทำได้หรือไม่เดาจะว่าอย่างไร นายปรีดี พนมยงค์ว่าจริงหรือ แต่ก็มิได้แก้ไขคำแถลงการณ์อย่างไร ผลที่สุดก็ไม่สามารถเปลี่ยนใจประชาชนได้ เมื่อนายปรีดี พนมยงค์ในฐานะนายกรัฐมนตรี กราบบังคมทูลขอตั้งกรรมการเพื่อสอบสวนพฤติการณ์ ๑ นั้นพระองค์ท่านมิได้สนใจและเอาใจได้เลย เพราะไม่เห็นมีคุณค่าอย่างใด ได้ทรงนึกมาตั้งแต่ก่อนลงมือแล้วว่าทำเปิดเผยอย่างนั้นจะได้เรื่องอะไร แต่ก็จำต้องทรงคล้อยตามเพราะกลัวถูกหาว่า พระองค์ท่านไม่เป็นกลางด้วยความอาฆาตในเหตุที่เคยถูกหาเรื่องการเมือง ในการสอบสวนครั้งนั้นพระองค์ท่านไม่มีความเชื่อถือเลย

คำอุทธรณ์ได้ไต่ครุฑฎีให้การของกรมพระชินนาทนต์เรนทรโดย

ท้องแก่แล้ว พระองค์ท่านมีความหมายเฉพาะเพียงการดื่มน้ำที่
กระทำกันอย่างเปิดเผยต่างหากว่า คงไม่มีใครกล้าพูดความจริง ใน
เมื่อจะต้องมาให้การต่อหน้าประชาชน โดยมีรู้ว่าใครเป็นมิตรหรือเป็น
ศัตรูอย่างไร ความคิดเห็นเช่นนั้นหาเป็นการผิดปกติกฎด้วยวิญญูชน
มิได้ เพราะตามธรรมดาแล้ว การดื่มน้ำคือการแสดงหาข้อ
เท็จจริงและหลักฐานของเจ้าพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ เพื่อ
รักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชน และเพื่อจะทราบรายละเอียด
แห่งความผิด และการดื่มน้ำคือการรวบรวมพยานหลักฐานซึ่ง
พนักงานสอบสวนได้ทำไปเกี่ยวกับความผิดที่กล่าวหาเพื่อที่จะทราบข้อ
เท็จจริงหรือพิสูจน์ความผิด และเพื่อเอาตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ
๒๕๕. ๒๕๕. ย่อมต้องทำกันอย่างเปิดเผย เพราะอาจทำให้เสียประโยชน์
ในทางคดีได้เว้นแต่จะเจตนาให้เป็นอันอื่นเรื่องหนึ่ง อย่างไรก็ตามที่สุด
ผลเป็นประการโดยอ้อมประจักษ์อยู่ อย่างน้อยที่สุดมติของคณะกรรมการ
การสอบสวนพฤติกรรม ๑ ซึ่งมีความเห็นขัดแย้งกับแถลงการณ์ของ
รัฐบาลโดยคัดเอาอุบัติเหตุออกเสีย ๒๕๕. ก็เป็นการชัดเจนให้แคบเข้า
เพราะได้ชี้ของไว้ว่า กรณีอาจเป็นเรื่องถูกลอบปลงพระชนม์กมทางที่
จะเป็นไปได้ดังนี้ ย่อมเป็นเครื่องกระตุ้นให้รัฐบาลจำต้องดำเนินการ
ต่อไป หากไม่แล้วก็จะยุติว่าเป็นการอุบัติเหตุเฉยไม่ต้องทำอะไรกันอีก

สถานที่สอง ถึงแม้จะมีผู้ไม่เห็นด้วยในการตั้งกรรมการสอบสวน
สอบสวนพฤติกรรม ๑ อยู่บ้าง เนื่องจากหน้าที่ตำรวจมุ่งจะให้กรณีเป็น

อุบัติเหตุแต่ประการเดียว หาได้เอาใจใส่ในปัญหาว่าถูกดองบดอง
พระชนม์หรือปองพระชนม์พระองค์เองไม่ก็ตามแต่ ต่อมาก็คือเป็นที่รับรอง
กันว่าการตั้งนั้นเป็นมูตฐานก่อให้เกิดประโยชน์สำคัญเหลือหลาย กล่าว
คือเมื่อได้จัดจรรรคแล้ว การจำต้องทำตามกฎหมายว่าด้วยการ
ชันสูตรพลิกศพมิได้กระทำกันโดยอ้างราชประเพณีเป็นเหตุ ฐานแผด
ทัพระบรมศพทั้งข้างหน้าและข้างหลัง ทำให้เกิดถกเถียงกันไม่มที่
สิ้นสุดว่าแผดไหนเป็นทางเข้า และแผดไหนเป็นทางทะลออก ครั้นเมื่อตั้ง
กรรมการสอบสวนพฤติการณ์ ๑ ชันความจำเป็นที่จะต้องตั้งนายแพทย์
เป็นคณะกรรมการชันสูตรพระบรมศพโดยมิชักช้า ก็ตามมาทันเวลา
ที่ยังไม่ถึงกับเน่าเฟะทั้งหมด จนปรากฏผลเป็นหลักฐานสำคัญในคดี
ซึ่งนายแพทย์ได้อาศัยเป็นเครื่องช่วยให้กระจ่างว่าทางเข้าของกระดูกสัน
คือแผดหน้า ส่วนแผดหลังเป็นทางออก ดังนั้นก็จะเห็นแล้วว่าถ้ามิได้
มีการตั้งกรรมการสอบสวนพฤติการณ์ ๑ ชันแล้ว ก็เหลือที่จะคาดว่า
ความคลุมเครือนั้นจะดับไปโดยอาการอย่างไร นายแพทย์จะได้เหตุผล
จากไหนมาแสดงต่อศาล

เท่าที่กล่าวมานี้ก็น่าจะพอใจอยู่บ้างว่าการตั้งกรรมการสอบสวน
พฤติการณ์ ๑ ไม่ใช่เรื่องไร้สาระเสียทีเดียว เพราะฉะนั้นเมื่อความ
จำเป็นบังคับซึ่งจะหลีกเลี่ยงไม่ได้ ก็พอดีถึงสมัยที่ต้องเปลี่ยน
รัฐบาลใหม่โดยมี พลเรือตรี ถวัลย์ ชำรงนาวาสวัสดิ์ เป็นนายก
รัฐมนตรีสืบต่อจากนายปรีดี พนมยงค์ รัฐบาลจึงได้นำความเห็นของ

คณะกรรมการสอบสวนพฤติการณ์ ฯ เสนอคณะผู้สำเร็จราชการ
แทนพระองค์ เพื่อกลับบังคับมทพพระกรุณาว่า หากเป็นการตรงกับ
พระราชประสงค์แล้ว คณะรัฐมนตรีก็จะได้อบรมเรื่องให้เจ้าพนักงาน
ผู้ชำนาญและหน้าที่ตามกฎหมาย ดำเนินการสืบสวนและปฏิบัติการ
ต่อไป ทั้งนี้คณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์เห็นพ้องด้วย เรื่องจึง
ถูกส่งไปยังกรมตำรวจ ซึ่งขณะนั้นพลตรี พระพิริยพันธุ์พลกิจ เป็น
อธิบดี ฯ ตรวจด้านวนเท่าที่มออยู่เห็นว้างไม่พอวินิจฉัย จึงได้สั่งตั้ง
กรรมการสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเป็น
เวลาเกือบ ๓ ปี ไม่ปรากฏผลคืบหน้าประการใด จนกระทั่งเกิด
รัฐประหารเมื่อวันที่ ๙ พฤศจิกายน ๒๔๙๐ กรมตำรวจจึงตั้ง
กรรมการชุดใหม่ขึ้นดำเนินการสอบสวนโดยกำหนดข้อหาว่า ทาง
ราชการฝ่ายทหารได้สั่งให้ฐานแผนการของบุคคลคณะหนึ่งมาว่า ได้
ล้มคบกันดำเนินการประทุษร้ายองค์พระมหากษัตริย์ มีการดองปลง
พระชนม์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล และเตรียมการ
เปลี่ยนระบอบการปกครองแผ่นดิน โดยทำด้ายดังรัฐบาล ได้มีการ
เปลี่ยนแปลงหัวหน้าพนักงานสอบสวนเป็นลำดับ คนสุดท้ายคือนาย
พลตำรวจตรี พระพิริยพันธุ์ การสอบสวนครั้งนี้ ได้จับกุมผู้อยู่ใน
ข่ายความสงสัยไว้หลายคน และยังพยายามจับกุมอีก ปรากฏว่าคดี
หลักฐานพอที่จะนำผู้ต้องหาพนักงานอัยการจึงฟ้องจำเลยเป็นคดี ศาล
อาญาได้ทำการพิจารณาอยู่ถึง ๓ ปีเศษจึงเสร็จ

จำเลยพยายามคัดค้านมาแต่ไหนๆ แต่ว่าหลักวิชาว่าด้วยคาตาเวอริคส์บัลซัมจะนำมาใช้เปรียบกับกรณีสวรรคตของต้นเกด้าต้นกระหม่อมหาได้ไม่ เพราะการอาจไม่เป็นไปแน่นอนตามที่นายแพทย์ยานโจทก์ยืนยันก็ได้ ทั้งยังยกข้อความตอนหนึ่งในตำรานิติเวชวิทยาซึ่งซิดนีย์สมิท (SYDNEY SMITH) แต่งขึ้นเมื่อ ค. ศ. ๑๘๔๘ หน้า ๒๔ ต้นฉบับซึ่งศาลอาญาเห็นว่าเป็นการอธิบายในแนวเคมี จึงไม่สามารถบ่งทอนความเชื่อถือในหลักวิชา เฉพาะอย่างยิ่งที่เกี่ยวกับระบบของประสาทอันเกี่ยวข้องกับอาการของคาตาเวอริคส์บัลซัมอีกทั้งการทดสอบด้วยวิธีต่างๆ ได้แต่มีข้อสงสัยศาลอาญาเกี่ยวกับเบชต์แกงเกลีย ซึ่งถ้าได้ถูกทำลายไปพร้อมกับคอเท็กต์แล้วอาการของคาตาเวอริคส์บัลซัม ก็ย่อมจะไม่มีศาลอาญาเห็นว่าการชันสูตรพระบรมศพไม่น่าจะอยู่ในวิสัยที่จะรู้ได้แน่ชัดว่าเบชต์แกงเกลียได้ถูกทำลายด้วยหรือไม่ จึงมีข้อควรกังขาอยู่ซึ่งศาลอาญาไม่อาจฟังเป็นแน่นอนลงไปได้

โจทก์คัดค้านคำพิพากษาศาลอาญาที่วินิจฉัยในทำนองนี้ โดยอ้างคำให้การยืนยันของนายแพทย์สดุ์ แสดงไว้ชัดว่ากระสุนได้ผ่านเฉียดแต่ด้านซ้ายของเบชต์แกงเกลีย ส่วนซีกข้างขวายังคงอยู่ทำหน้าที่ต่อไปได้เบชต์แกงเกลียอยู่กว้างออกไปไม่ได้รับอันตรายจากการกระเทือนของกระโหลก เพราะฉะนั้นฐานแผลอย่างของต้นเกด้าต้นกระหม่อมย่อมต้องมีคาตาเวอริคส์บัลซัม ถ้าแขนงนี้ก็ยังคงอยู่ สมองข้างซ้ายไม่น่าไม่ละ รูกที่ผ่านได้ผ่านเหนือเบชต์แกงเกลียๆ ยังคงทำงานได้ดีการ

ที่นายแพทย์ใช้หลอดแก้วแยงส่องศพนัยหลังก็ปรากฏผลเพียง
เด็ดแต่จะยกมาเป็นเหตุดังดัยในสิ่งที่นายแพทย์ได้เห็นพระบรมศพด้วย
ตาไม่ได้

ฝ่ายนายชิต ถึงเหตุนี้ จำเลยได้ยกเหตุผลตามคำให้การของนาย
แพทย์พยานโจทก์ที่ตายประการขึ้นคัดค้าน สรุปแล้วว่าตามลักษณะ
บาดแผลของต้นเกด้าต้นกระหม่อมไม่พร้อมที่จะมีคานาเวอร์คัสบัดซึม
เพราะพระวรกายทั่วไปอยู่ในอาการรีแลกซ์ (RELAX) คือประสาททุก
ส่วนคลายตัวอ่อนเปียก ฉะนั้นพระวรกายของต้นเกด้าต้นกระหม่อม
จึงอาจเคลื่อนที่ไปได้เพียงเท่าที่กล้ามเนื้อผลักดันไปเปลี่ยนแปลง หรือ
ตกทอดไปตามความดึงดูดของโลกให้ถึงสู่ระดับต่ำ

เมื่อความเห็นของศาลอาญาของโจทก์ และของจำเลยต่างแตก
แยกไปคนละทางเป็น ๓ ทางด้วยกัน ทั้งที่ความจริงก็ต่างยึดถือเอาคำ
ของนายแพทย์พยานโจทก์เป็นหลักโดยฝ่ายจำเลยมิได้มีพยานสืบหัก
ดังดังนี้ ศาลอุทธรณ์จึงอยู่ในฐานะลำบากเป็นอย่างยิ่งที่ต้องเผชิญ
กับปัญหาเทคนิคในวิชาการแพทย์อันเกี่ยวกับระบบสมองและประสาท
ซึ่งวงการแพทย์ได้จัดไว้ในชั้นสูง แม้นายแพทย์เองก็ต้องเชี่ยวชาญ
เป็นพิเศษ แต่เมื่อเป็นภาระอันจะหลีกเลี่ยงได้ไม่ได้ ศาลอุทธรณ์
มีแต่พิจารณาณที่ข้ออาศัยถ้อยคำของนายแพทย์เท่านั้นเป็นเครื่อง
ช่วยเหลือให้ตลอดตลอดไปรังไปได้ภายหลังที่ได้พิเคราะห์โดยตระหนัก
แล้ว เห็นว่านายแพทย์พยานโจทก์เหล่านั้นล้วนไปด้วยผู้ทรงภูมิวิทยา

อย่างสูงในสาขาวิชาต่าง ๆ กันและได้แสดงความสามารถในวิธีปฏิบัติงานกันอย่างรอบคอบให้ประจักษ์ชัดในการชันสูตรพระบรมศพ แล้วยังมาเป็นพยานให้ความรู้ความเห็นเป็นประโยชน์แก่การพิจารณาของศาลมากมาย เช่นพระยาตำราวงแพทย์ยาคุณ นายแพทย์ไข ยุนิพันธ์, นายแพทย์สุข ไซติกเสถียร, หลวงพิณพาศย์พิทยาภท, นายแพทย์อวย เกตุสิงห์, นายแพทย์สุด แสงวิเชียร, นายแพทย์สงกรานต์ นิยมเด่น และหลวงนิคยเวชวิศิษฐ์ ก่อนอื่นจึงจำต้องพิจารณาถึงวิทยฐานะของนายแพทย์เหล่านั้นบางนายเท่าที่จำเป็นตามลักษณะพิจารณาคำพยานหลักฐานเป็นประการต้น

โดยเฉพาะรายการละเอียดว่าด้วยวิชาคาตาเวอร์คัมปัสซัมคงได้ความจากนายแพทย์สุด แสงวิเชียร, นายแพทย์สงกรานต์ นิยมเด่น และนายแพทย์อวย เกตุสิงห์ ต้องคมแรกได้ถูกกรรมการแพทย์ยกย่องว่าเป็นผู้เชี่ยวชาญพิเศษในทางเปิดชันสูตรศพตามที่เรียกในวิชาแพทย์ว่า โฟสค์มอเต็ม (POST MORTEM) หรือโอทอปซี (AUTOPSY) อีกคนหนึ่งคือนายแพทย์อวย เกตุสิงห์ ก็เป็นผู้เชี่ยวชาญทางสรีรวิทยามีความชำนาญเกี่ยวกับการชันสูตรศพเป็นอันมาก จึงขอกล่าวถึงวิทยฐานะของนายแพทย์ ทั้งสามนี้ก่อน.

นายแพทย์สุด แสงวิเชียรนั้นเดิมได้ศึกษาวิชาแพทย์ที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยสำเร็จ ได้รับปริญญาแพทยศาสตรบัณฑิต เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๓ ต่อมาได้รับทุนให้ไปศึกษาวิชากายวิภาคที่สหรัฐอเมริกาใน

มหาวิทยาลัยมิชิแกน และมหาวิทยาลัยเวสต์เทิร์นเซฟท์ไอไฮโอแห่งละ ๓ ปีแล้วจึงงานต่อไปจน พ. ศ. ๒๔๗๖ จึงกลับประเทศไทยได้เป็นอาจารย์สอนวิชากายวิภาคในคณะแพทยศาสตร์ของมหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ ซึ่งต่อมาได้เปลี่ยนตั้งขึ้นเป็นมหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ ในทางราชการ ดำรงตำแหน่งหัวหน้าแผนกกายวิภาคศาสตร์ของคณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาลมหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์มีหน้าที่สอนและค้นคว้าทั้งที่ทำเองกับควบคุมและแนะนำแพทย์รุ่นใหม่ๆ ที่เพิ่งสำเร็จออกมาเป็นอาจารย์ด้วย

นายแพทย์สงกรานต์ นิยมเด่น สำเร็จวิชาแพทย์ของคณะแพทยศาสตร์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้รับปริญญาแพทยศาสตรบัณฑิต เมื่อ พ. ศ. ๒๔๗๗ ชั้นแรกได้เข้ารับราชการเป็นแพทย์ประจำบ้านในโรงพยาบาลศิริราชก่อน ๓ ปีแล้วจึงย้ายไปเป็นแพทย์ในกรมตำรวจอยู่ ๒ ปี ครั้นมีหน้าที่รักษามือเจ็บและทำการเกี่ยวกับนิติเวชวิทยาแล้วจึงไปศึกษาวิชาแพทย์เพิ่มเติมณประเทศเยอรมันในมหาวิทยาลัยฮัมบูร์ก ๒ ปีเศษสำเร็จได้รับปริญญาดุษฎีบัณฑิต เรียกตามภาษาอังกฤษว่า ด็อกเตอร์ออฟเมดิซีน หลังจากนั้นก็ได้สมัครเป็นนายแพทย์ผู้ช่วยอยู่ในโรงพยาบาลเทศบาลเมืองฮัมบูร์กอีก ๖ เดือนแล้วจึงไปเป็นนายแพทย์ผู้ช่วยในวิทยาลัยนิติเวชวิทยาของมหาวิทยาลัยเบอร์ลินภายใต้ความควบคุมของศาสตราจารย์ ๖ เดือนก็กลับประเทศไทยการศึกษามหาวิทยาลัยฮัมบูร์กนั้นได้ศึกษาทั้งในทางทฤษฎีและได้ดูของจริงด้วยเป็น

เวลาพิเศษแล้วยังได้ปฏิบัติงานเกี่ยวกับนิติเวชวิทยาคดอดมาจนกลับ
ประเทศไทย เมื่อ พ. ศ. ๒๔๘๔ ได้เข้ารับราชการในคณะแพทยศาสตร์
และศิริราชพยาบาลสอนวิชาพยาธิวิทยา ถึงปี ๒๔๘๖ ก็ได้สอนวิชานิติเวช
วิทยาเป็นประจำทั้งยังต้องทำหน้าที่ประจำทำการตรวจศพที่ตายในโรง
พยาบาลเพื่อรู้สาเหตุของโรคที่ทำให้ตายจน พ. ศ. ๒๔๘๙ ก็ได้ไปด
งาน ณ ต่างประเทศอีก คือที่ตึกออตแดนดิয়ারด์ของประเทศอังกฤษ
เกี่ยวกับนิติเวชวิทยาและการพิสูจน์หลักฐาน และไปดูงานที่มหาวิทยาลัย
ดยอนดอนกับมหาวิทยาลัยเคดิงแฮมเบอเร็อเกี่ยวกับนิติเวชวิทยาอีก

นายแพทย์อวย เกตุสิงห์สำเร็จวิชาแพทยชั้นปริญญาตรีของจุฬ
าลงกรณ์มหาวิทยาลัย แล้วได้ทำการค้นคว้าทางยาเกี่ยวกับหัวใจได้รับ
ปริญญาเอกเรียกว่าแพทยศาสตรดุษฎีบัณฑิตในปี พ. ศ. ๒๔๘๘ ได้รับ
ทุนไปศึกษาต่อในประเทศเยอรมัน คือศึกษาวิชาสัตววิทยาที่เมืองแฮม
เบอร์กอยู่กับศาสตราจารย์ไมนด์, ศึกษาวิชาเคมีอินทรีย์เคมีกับศาส
ตราจารย์ชตูปัค และทำการค้นคว้าในทางอินทรีย์เคมีเด่นชัดคณะ
วิทยาศาสตร์แห่งมหาวิทยาลัยแฮมเบอร์ก สอบได้ปริญญาเอกในทาง
วิทยาศาสตร์ได้รับเกียรตินิยมดีมากเรียกว่าแมกนากุมเจ้าเค เมื่อ พ. ศ.
๒๔๘๒ นอกจากนั้นยังสอบได้ประกาศนียบัตรในทางเคมีจากรัฐเยอรมัน
และได้ศึกษาวิชาโรคเมืองร้อนได้รับอนุปริญญาจากมหาวิทยาลัยเมือง
แฮมเบอร์ก ก่อนไปเยอรมันได้เป็นอาจารย์วิชาสัตววิทยาของศิริราช
พยาบาลทั้งยังได้ค้นคว้าทำการตรวจพิเศษบางอย่าง เมื่อกลับเข้ามา

ถึงประเทศไทยก็ได้เป็นอาจารย์สอนถึง ๓ วิชา คือ สรีรวิทยา, ชีวเคมี และเภสัชวิทยาทั้งยังเคยเป็นคณบดีแผนกเภสัชศาสตร์ด้วย ในการศึกษาที่มหาวิทยาลัยแฮมเบอร์ก็ได้เรียนนิติเวชวิทยาทางทฤษฎี ส่วนทางปฏิบัติได้ทำเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับพิษวิทยา

อนินติเวชวิทยา (FORENSIC MEDICINE) เป็นวิชาที่ว่าด้วยปัญหาซึ่งเกิดขึ้นจากคดี หรืออีกนัยหนึ่งเป็นวิชาทางแพทยที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายเพื่ออธิบาย หรือพิสูจน์ข้อสงสัยหรือหลักฐานในทางกฎหมาย และเพื่อให้ทราบถึงสาเหตุแห่งการตายอันเป็นผลของการกระทำผิดทางอาญา เช่นมีคนตายวิชานี้สามารถจะบอกได้ว่าตายเพราะอะไรบาดแผลที่ผู้ตายเกิดจากอะไร หรือมีปัญหาว่าเด็กที่เกิดมาเป็นบุตรของใครก็จะพิสูจน์ให้ทราบได้ เพราะฉะนั้นการพิสูจน์ศพเบื้องต้นจึงเป็นหน้าที่ของนักนิติเวชวิทยา แต่ถ้าทำได้ไม่แจ่มแจ้งมีปัญหาเกิดขึ้น นักกายวิภาคก็เข้าไปช่วยให้ความเห็นและความจริง กายวิภาคศาสตร์เป็นวิชาว่าด้วยลักษณะส่วนประกอบของโครงร่างอวัยวะของมนุษย์ ซึ่งภาษาอังกฤษเรียกว่าอานะตอมี่ (ANATOMY) นอกจากนี้ยังมีรากฐานอีกส่วนหนึ่งของนิติเวชวิทยาคือสรีรวิทยา (PHYSIOLOGY) ซึ่งมีความสำคัญเช่นเดียวกับกายวิภาควิทยาและพยาธิวิทยา เพราะสรีรวิทยาเป็นวิชาว่าด้วยการทำหน้าที่หรือปฏิบัติของอวัยวะต่าง ๆ ของร่างกาย เพราะฉะนั้นในฐานะที่นายแพทย์สงกรานต์ นิยมเล่นเป็นผู้เชี่ยวชาญทางนิติเวชวิทยา, นายแพทย์สุด แสงวิเชียรเป็นผู้เชี่ยวชาญ

ทางกายวิภาควิทยา และนายแพทย์อวย เกตุสิงห์เป็นผู้เชี่ยวชาญทาง
สัตววิทยาได้มีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดทำการชันสูตรพระบรมศพ
แล้วยังร่วมมือกันทำการทดสอบในภาคต่อมาจนได้ผลเป็นที่น่าพอใจ
และสามารถนำมาแสดงเป็นหลักฐานต่อศาลประกอบหลักฐานว่าด้วย
คดีอาชญากรรมคดีฆาตกรรมนี้ วิจัยฐานะและความชำนาญของนาย
แพทย์ทั้งสามจึงจำต้องหยิบยกขึ้นพิจารณาก่อน ดังได้บรรยายมาข้าง
ต้นซึ่งเป็นการสื่อแสดงว่าเป็นผู้มีความรู้ในวิชานั้น ๆ จริงและไม่เพียง
แต่ได้ศึกษาเล่าเรียนมาอย่างลึกซึ้งเท่านั้น ทั้งยังเชี่ยวชาญพอที่จะทำ
หน้าที่อาจารย์สอนในมหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ และสามารถควบคุม
นายแพทย์ที่เพิ่งสำเร็จให้ทำหน้าที่อาจารย์และทำการค้นคว้าต่อไปอีก
ทั้งยังได้ลงมือปฏิบัติเป็นลำดับต่อมา ซึ่งเป็นทางก่อให้เกิดความ
ชำนาญอันเป็นเงื่อนไขสำคัญแห่งความเชื่อถือในฐานะที่เป็นผู้ชำนาญ
การพิเศษ

จริงอยู่ปัญหาเรื่องคดีอาชญากรรมคดีฆาตกรรมนี้จะเกิดขึ้นกันขึ้นและ
เพิ่งเคยใช้พิสูจน์หลักฐานทางคดีในโรงศาลเฉพาะกรณีนี้เป็นรายแรก
แต่ศาลอุทธรณ์เห็นว่าหาใช่เป็นของใหม่ไม่ได้ ในวงการแพทย์ได้วาง
หลักสูตรให้ทำการชันสูตรกันมาแพร่หลายนานมาแล้ว และได้จัดไว้ให้มี
ศึกษาในแขนงวิชานิติเวชวิทยาตามคำให้การของนายแพทย์อวย เกตุ
สิงห์ตอนหนึ่งปรากฏความสำคัญแต่เรื่องที่ระบุว่าศพรายใดมีคดีอาชญา
กรรมคดีฆาตกรรมหรือไม่นั้น ไม่ต้องอาศัยความรู้พิเศษอย่างใด ความรู้ของ

แพทย์ธรรมดาได้คาตาเวอร์คัสบัลซัมในตำราธรรมดาไม่ต้องศึกษา
 ในเชิงพิเศษและได้มานานแล้ว ต่อมาก็ได้ปรับปรุงเรื่อย ๆ หนึ่ง
 ข้อที่แพร่หลายและนับถือทั่ว ๆ ไปนั้น คือหนังสือของ SIDNEY
 SMITH กับ TAYLER เมื่อนายแพทย์ดังกล่าวนี้ นิยมเดินทางไปศึกษา
 นิติเวชวิทยาในต่างประเทศก็ได้ศึกษาคาตาเวอร์คัสบัลซัมถึงจะไม่พิศ-
 ดารก็ยังเป็นพยานให้ทำการศึกษาโดยละเอียดในภายหลัง ทั้งยังได้ความ
 จากนายแพทย์สุด แสงวิเชียรว่าเรื่องคาตาเวอร์คัสบัลซัมเป็นความ
 จริงที่รับกันแล้วในวงการแพทย์ นายแพทย์สุด แสงวิเชียรจึงได้ศึกษา
 คือสเเตวดี (STUDY) ตามตำราที่เขียนไว้ในตำราบบประสาท
 เมื่อนายแพทย์ดังกล่าวนี้ นิยมเดิน และนายแพทย์สุด แสงวิเชียรได้
 ความรู้อย่างพิสดารมาแล้ว เพียงแต่ใช้ความชำนาญที่ได้จากการผ่าศพ
 ขึ้นดูที่หน้าหน้า กับพยายามทดสอบจนแล้วหน้าดังนี้ ก็ไม่ต้อง
 สงสัยว่าเหตุใดจึงจะได้ผลที่ไม่น่าพอใจ อนึ่งแม้ทางด้านวิชาการพิสูจน์
 หลักฐานของตำราจริงก็ได้ความจากนายพันตำรวจโทเอ็จ ณ บ่อมเพ็ชร
 ว่านิติเวชวิทยาอยู่ในหลักสูตรการศึกษาของมหาวิทยาลัยโตซาน คือ
 ต้องรู้ถึงวิชาการแพทย์ที่จะช่วยในการสืบสวนและสอบสวนคดีเฉพาะ
 ที่เกี่ยวกับคาตาเวอร์คัสบัลซัมก็เคยได้ศึกษา แต่ไม่ละเอียดอย่างแพทย์
 ทั้งได้เคยใช้ความรู้เรื่องคาตาเวอร์คัสบัลซัมดังเกิดศพต่าง ๆ ที่พบเห็น
 โดยมากเกี่ยวกับศพคนตายในน้ำ ซึ่งมีลักษณะเกร็งไขว่ค้ำจะเอาชีวิต
 รอดก่อนที่จะตายเท่าที่กล่าวมานี้ก็จะเห็นแล้วว่าผู้เชี่ยวชาญของไทยได้

ทราบซึ่งถึงหลักวิชาว่าด้วยคาตาเวอริคส์บัดซ์มัตต์แล้ว จึงอาจสามารถ
ใช้ความรู้ในการทำพิธีและทดสอบแล้วจึงอาศัยผลที่ได้จากการกระทำ
ของตนนั้นเป็นหลักแสดงความเห็น ไม่ใช่บอกความเห็นโดยอ้างแต่
เพียงคำราหรือคิดขึ้นโดยด่าฟังซึ่งมิได้เกิดจากความสังเกตของตนเอง
เพราะฉะนั้นทางกฎหมายจึงยอมรับนับถือผลงานที่นายแพทย์ซึ่งออกนาม
มาจะอ้างถึงกิจการอื่นที่เป็นประเภทเดียวกันประกอบความเห็นได้

ก่อนที่จะพิจารณาปัญหาคาตาเวอริคส์บัดซ์มัตต์สำหรับกรณีของตน
เถลไถลกันระห่ม่อม เดี๋ยวนี้ควรคิดว่าควรจะรับฟังเป็นหลักฐานได้เพียง
ไรหรือไม่ และถ้าหากฟังได้แล้วจะทำให้ความเชื่อกกอยู่ในระหว่างสงสัย
ดังคำพิพากษาของศาลอาญาหรือไม่ ดังนั้นจึงสมควรที่จะทราบ
ถึงหลักวิชาโดยละเอียดพิสดารยิ่งกว่าที่ได้ปรากฏมาแล้วเสียหนึ่ง
เพราะปรากฏว่าคดีนี้นายแพทย์พยานโจทก์ได้อาศัยความรู้ในวิชากาย
วิภาคเป็นหลักสำคัญ ซึ่งนายแพทย์ผู้ใด แล้งผู้เชี่ยวชาญว่าเท่าที่ได้
เบิกความต่อศาลนั้นนักเรียนแพทย์ศึกษาไม่ถึงต้องให้การค้นคว้าต่ออีก
เพราะการศึกษากายวิภาคนั้นศึกษาแต่เพียงพินๆ ในเรื่องหน้าที่ของส่วน
ต่าง ๆ ของร่างกายแต่หาได้ศึกษาจนถึงรายละเอียดขนาดที่ได้ให้การ
เป็นพยานไม่

คงฟังเป็นยุติตามที่นายแพทย์พยานโจทก์เบิกความประกอบกัน
ว่าการตายตามความหมายของวิชาแพทย์ถือเอาสมองหยุดทำงานต่อไป
เป็นสำคัญไม่ได้ถือเอาเซลด (ค่านายแพทย์ไซยูนิกซ์) สำหรับโรค

ธรรมชาติเมื่อคนตายการหายใจและชีพจรจะหยุด แต่ถ้าตายเกี่ยวกับบาดแผล หัวใจอาจจะเดินต่อไปอีกได้แต่อ่อนๆ ไม่เกิน ๒ นาที (ค่านายแพทย์ชุป โชติกเสถียร) การตายของร่างกายในส่วนรวม (SOMATIC DEATH) คือไม่หายใจ และชีพจรหยุด หัวใจไม่เต้นไม่มีการเคลื่อนไหวของร่างกายส่วนใดส่วนหนึ่งหลังจากจะยังไม่ตายคงทำงานต่อไปได้อย่างช้าไม่เกิน ๒-๓ นาที แต่การตายของเซลล์ (CELLULAR DEATH) นั้นเกิดที่หลัง SOMATIC DEATH ซึ่งจะทำให้ร่างกายส่วนไหนๆ ทำงานไม่ได้หมด การตายทันทีและมีคาตาเวอริคส์บัสซึมนั้นหมายถึงการตายชนิด SOMATIC DEATH (ค่านายแพทย์อวย เกตุสิงห์) หนึ่งตามที่เรียกว่า “ตายทันทีทันใด” นั่นคือการตายที่ความรู้สึกสิ้นไปทันที แต่การหายใจอาจต่อมาอีก ๒-๓ วินาทีและชีพจรก็ยังอาจเต้นอยู่อีกก่อนสิ้นการหายใจและชีพจรหยุดเต้นแล้ว จึงเรียกว่าตายแล้วส่วนการตายที่ไม่เรียกว่าทันทีทันใด คือความรู้สึกสิ้นไปพร้อมกับหยุดหายใจ และชีพจรหยุดเต้น (คำหลวงพิณพากย์พิทยาเกศ)

หลังจากนั้นจึงมีการเปลี่ยนแปลงภายหลังตาย (POST MORTEM CHANGE) ตามธรรมชาติแล้วเมื่อตายร่างกายก็จะต้องอ่อนไปทั้งตัวอันเป็นหลักฐานที่ชัดเจนอันที่เริ่มการเปลี่ยนแปลงทางเคมี คือเกิดเป็นกรดมากขึ้นแล้วความแข็งก็ตามคิดมาเรื่อยๆ เนื่องจากกล้ามเนื้อหดตัวโดยตรงกันทางแถบหน้าของผู้ตายก่อนแล้วจึงขยายต่อไป

จนกระทั่งถึงตามเนื้อและข้อแข็งตลอดหมดทุกส่วนของร่างกายนั้น เรียกว่าแข็งภายหลังตายคือไรกอมมอร์ตัส (RIGOR MORTIS) นับจากตายถึงระยะแข็งภายหลังตายกินเวลา ๓๘ ถึง ๕๐ ชั่วโมง แต่ว่าเหตุประกอบซึ่งมีอยู่หลายอย่างเช่นอุณหภูมิเป็นต้น ถ้าอากาศร้อนก็แข็งเร็วกว่าจากนั้นการเปลี่ยนแปลงทางเคมีก็ก้าวหน้าไปถึงขั้นสุดท้าย เนื้อกล้ามเนื้อต่าง ๆ กลับอ่อนลงภาษาอังกฤษเรียกว่ารีแลกซ์ (RELAX) จากระยะแข็งภายหลังตายถึงอ่อนอีกกินเวลาราว ๖-๓๐ ชั่วโมง แล้วแต่ดินฟ้าอากาศเช่นเดียวกันยิ่งการเปลี่ยนแปลงนี้ก้าวหน้ามากต่อไปก็ถึงขั้นที่เรียกว่าฟิดริแฟกชัน (PUTRIFACTION) แล้วจึงเบื่อยหลุดไป

ตามที่ได้อ่านมาแล้วข้างต้นถึงผลที่ปรากฏจากการชันสูตรพระบรมศพนั้นเป็นความจริงที่ได้พบซึ่งจะได้อาศัยเป็นรากฐานให้นายแพทย์ทำการค้นคว้าและทดสอบต่อไป ตามหลักวิชานิติเวชวิทยาด้วยคาตาเวอริคัลบัลซัมซึ่งคงพึงเป็นยุคได้คือเดิมทีเดียววงการแพทย์คงรู้จักกันดีแต่อาการแข็งของศพถึงระยะแข็งตัวอันเรียกว่าไรกอมมอร์ตัส ครั้นเมื่อประมาณสัก ๓๐๐ ปีมาแล้วได้ประจักษ์กันว่าเหตุใดคนที่ตายบางคนจึงมีอาการแข็งทึบที่แทนที่จะอ่อนอยู่จนถึงระยะของไรกอมมอร์ตัส เป็นต้นคนที่ประจักษ์พบก็เหตุอย่างร้ายแรง หรือทหารที่ตายในสนามรบ ในทันทีที่ตายก็มีอาการแข็งเกร็งตามอวัยวะบางส่วน เช่นทหารที่ถอยบั้นจ้องอยู่ในท่ารบก็ยังคงถอยบั้นอยู่ในท่านั้น ๆ เพราะตามที่กล่าวข้างต้นร่างกาย

ทั่วไปจะต้องอ่อนก่อนขั้นแรก ๆ แพทย์เข้าใจอาการดังนี้ว่า ได้เกิดไร
กอมอติสทันทีซึ่งภาษาอังกฤษเรียกว่า อินสแตเนตเเนตเเนตไรกอมอติ
(INSTANTANEOUS RIGOR MORTIS) แต่โดยการค้นคว้าเรื่อย
มาจึงเป็นที่รู้จักกันในวงการแพทย์ถึงคาตาเวอริคัสสปัสซึม คำนี้แยก
แปลเป็นคำ ๆ คำว่าคาตาเวอริค (CADAVERIC) แปลว่าเกี่ยวกับศพ
สปัสซึม (SPASM) การแข็งเกร็งส่วนศพที่เดิมที่เคยเรียกอาการ
เช่นนี้ ว่าอินสแตเนตเเนตไรกอมอติสก็ยังไม่นิยมกันอยู่ เพราะคำว่า
ไรกอมอติส (RIGORMORTIS) แปลว่าการแข็งของศพภายหลัง
ตายคำว่าอินสแตเนตเเนต (INSTANTANEOUS) แปลว่าทันที
อย่างไรก็ดีในระยะหลังนักภาษาศาสตร์ถึงอินสแตเนตเเนตไรกอมอติสแล้ว
ก็พ้องหมายถึงคาตาเวอริคัสสปัสซึม นอกจากนั้นยังมีการเรียกขานกันอีก
ข้อหนึ่งว่าอินสแตเนตเเนตริยิติติต (INSTANEOUS RIGIDITY)
แต่ก็ผิดกับรับรองความหมายของ ๓ คำนี้ทำนองเดียวกันว่าเป็นการแข็ง
เกร็งหรือการหดแข็งที่พบในศพ

คาตาเวอริคัสสปัสซึม เป็นเรื่องที่ถูกกล่าวไว้ในนิติเวชวิทยา ตอนต้น
ว่า อาการที่พบเห็นมีคาตาเวอริคัสสปัสซึมนั้น เป็นอาการที่ผู้ตายได้
กระทำขึ้นก่อนตาย คนตายที่มีคาตาเวอริคัสสปัสซึมนี้ จะไปทำให้มี
อาการอย่างคาตาเวอริคัสสปัสซึมเกิดขึ้นที่ศพนั้นไม่ได้ ต่อมาเมื่อได้มี
การศึกษาค้นคว้าว่ามดเหตอะไรที่ทำให้เกิดสิ่งนี้เรียกว่า คาตาเวอริค-
ัสสปัสซึม ก็พบว่า เป็นผลมาจากอาการค้นคว้า ๒ แนว แนวที่ ๑ ค้นคว้า

ไปทางระบบประสาทในส่วนที่เกี่ยวกับกล้ามเนื้อ แนวที่ ๒ คั่นเข้าไป
ในทางเคมี คือการเปลี่ยนแปลงในทางเคมีของกล้ามเนื้อ

ผลของการคั่นเข้าทางระบบประสาท คำว่าหนึ่งกล่าวถึงเกิดขึ้น
เนื่องจากการเร้า (STIMULATE) เมดูล่า (MEDULLA) ซึ่งเป็น
ส่วนหนึ่งอยู่ที่คอสมอง ส่วนนี้แห่งการคั่นเข้าทางด้านเคมีได้กล่าวถึง
โปรตีนซึ่งเป็นส่วนประกอบของกล้ามเนื้อและสารเคมีพิเศษ เรียกว่า
อะดีนีน ไตรฟอสเฟต (ADENYL TRIPHOSPHATE) ซึ่งมีชื่อย่อ
ว่า A.T.P. ว่าในขณะที่กล้ามเนื้อยังไม่หดตัว (CONTRACTION)
ดังที่แสดงนัยรวมกันอยู่ ครั้นเมื่อดังใดมาเร้ากล้ามเนื้อทั้งในทาง
ให้หดและให้ยืด เอ.ที.พี. จะถูกทำให้มีฤทธิ์ขึ้น (ACTIVATE) และ
ทำให้โปรตีนแข็งตัวขึ้น (SOLIDIFY) ระหว่างที่โปรตีนแข็งตัว เอ.
ที.พี. จะลดจำนวนลง และถ้ากล้ามเนื้อจะมีลักษณะเปลี่ยนแปลงไปก็
จะต้องอาศัย เอ.ที.พี. ทำให้มีฤทธิ์ออก

ในทางนิติเวชวิทยาอาจนำวิชาว่าด้วยศาตาเวอริคส์บัลซัมมาใช้
ได้ทั้งในทางโพสิทีฟ (POSITIVE) และทางเน็กกาทีฟ (NEGATIVE)
คือใช้ได้ทั้งในทางปรากฏและไม่ปรากฏ หมายความว่าศพใดมีศาตา-
เวอริคส์บัลซั่มก็ทำให้เกิดข้อสันนิษฐานถึงสาเหตุที่ทำให้ตายได้ ศพใด
ไม่มีศาตาเวอริคส์บัลซั่มก็ทำให้เกิดข้อสันนิษฐานได้เหมือนกัน ถ้า
พบศพที่ไม่มีศาตาเวอริคส์บัลซั่มและต้องการทราบถึงสาเหตุที่ทำให้ตาย
ก็อยู่ในวงหน้าที่ของแพทย์ที่จะคั่นเข้าต่อไปว่าศพนั้นจะสมควรมีศาตาเวอ-

วิศัลย์ขั้นสูงหรือไม่เพียงใด ไม่ใช่ว่าไม่มีแต่ก็เลยไม่ต้องคำนึงถึงเรื่อง
 คณิตศาสตร์ขั้นสูง กฎเกณฑ์ในการตรวจค้น^{๕๕} นักอาชญาวิทยาทางนิติ-
 เวชวิทยา, สรีรวิทยา และกายวิภาคศาสตร์นั่นเอง

ความเข้าใจตามที่ค้นคว้าพบระบบใหม่^{๕๖} เป็นความจริงที่ได้ยอมรับ
 รับนับถือกันแล้วในวงการแพทย์ ซึ่งคำอธิบายจะได้อธิบายเป็นหลัก
 พิจารณาต่อไป ^{๕๗}ซึ่งจะได้กล่าวถึงทางระบบประสาทก่อน หลักฐาน
 ของตนปรากฏจากเอกสารหมายเลข ๓๔๒ ดังนี้

(ก). ตำรานิติเวชวิทยาของบุคคะแนต (BUCHANAN) พิมพ์
 ครั้งที่ ๘ (ค.ศ. ๑๙๒๕) ปรับปรุงและขยายความโดย จอน อี. แมคฟอล.
 แมคฟอล (JOHN E. W. MACFALL) ศาสตราจารย์นิติเวชวิทยา
 มหาวิทยาลัยอิดูเวอร์พุด ที่ปฤชชาติติมส์คักแห่งตำราวจลินติบาตติเวอร์
 พุด และเยอร์เกนเฮต ฯลฯ หน้า ๘๒-๘๕ มีความว่า “อย่างไรเป็น
 บาดแผลของการฆ่าตัวตายเอง ถูกฆ่าตาย หรืออุบัติเหตุ ได้มีการพยายาม
 ตอบคำถามนี้โดยคำนึงถึงตำแหน่ง (POSITION) ลักษณะ
 (NATURE) ขนาด (EXTENT) และทิศทาง (DIRECTION) ของ
 บาดแผล

ในการพิจารณาถึงตำแหน่ง (ของบาดแผล) นั้นจะต้องระลึกไว้
 ในใจว่าบุคคลคนหนึ่งอาจทำบาดแผลให้เกิดแก่ส่วนหนึ่งส่วนของร่าง
 กายของบุคคลหนึ่งได้ แต่สำหรับผู้ที่ฆ่าตัวตายนั้น มีบางส่วนของ (ของ
 ร่างกาย) เท่านั้นที่อาจทำได้ และมักจะเป็นบริเวณที่สะดวกแก่การทำ

ให้เกิดบาดแผลนั้นแก่ตนเอง ส่วนหน้าของร่างกายและส่วนสำคัญ (ของร่างกาย) ได้เคยถือเป็นตำแหน่งของบาดแผลในการฆ่าตัวตาย ส่วนบาดแผลทางข้างหลังบ่งไปในทางถูกฆ่าตาย บาดแผลฆ่าตัวตายบนศีรษะนั้นโดยทั่วไป มักอยู่ทางด้านหน้าหรือข้าง ๆ ส่วนบาดแผลที่คอทางด้านหน้าหรือข้างใดข้างหนึ่งนั้น เป็นบาดแผลในการเชือดคอตาย บาดแผลบนศีรษะเนื่องจากอุบัติเหตุมีพบบ่อย ๆ ที่ส่วนบนของศีรษะและแผลท้ายทอยนั้นถ้าไม่ประจักษ์แสดงว่าได้ล้มหัวฟาดแล้วแผลในตำแหน่งนั้นแสดงว่าเป็นฆาตกรรม ฯลฯ บาดแผลอุบัติเหตุอาจเกิดบนส่วนหนึ่งส่วนใดของร่างกาย แต่โดยมากเกิดจากส่วน (ของร่างกาย) ที่ไม่ปกปิด

ลักษณะและขนาดของบาดแผลไม่ช่วยการพิจารณามากนัก นอกจากแผลที่ซ้ำซึ่งตามธรรมชาติบ่งถึงฆาตกรรม หรืออุบัติเหตุ แผลลักษณะอื่นเฉพาะอย่างยังแปลว่าหรือแทงอาจจะเป็นฆ่าตัวตาย หรือถูกฆาตกรรม และถ้ากล่าวถึงแผลกระสุนปืนแล้วสำคัญอยู่ที่ตำแหน่งแผลและขนาด ฯลฯ

วิถีทางบาดแผลฆ่าตัวตายของบุคคลที่ถนัดมือขวานั้น โดยมากมีลักษณะจากข้างบนมาข้างล่าง และเข้าข้างในของทรวงอก (CHEST) และบนส่วนข้างซ้าย แต่วิถีทางบาดแผลซ่อนขึ้นไปทางด้านบนบ่งค่อนข้างไปทางฆาตกรรม

บาดแผลซึ่งเกิดโดยอาวุธปืนในการที่จะพิจารณาแยกแยะระหว่าง

บาดแผลฆ่าตัวตายเอง ถูกฆ่าตายหรืออุบัติเหตุเป็นการยากลำบากมาก (FAR FROM EASY) ถ้าอาชुरถูกจับแน่นและประชิดกับร่างกาย ในกรณีฆ่าตัวตายผิวน้ำและขนจะไหม้และดำ และมีที่ถืออาชุนั้นก็อาจไหม้และดำได้ แต่ทั้งนี้ไม่เป็นจริงทุกราย การจับอาชुरบ้นโดยมีอวัยวะเกร็ง (CADAVERIC SPASM) เป็นหลักฐานแน่นอนว่าเป็นการฆ่าตัวตาย เพราะผู้ร้ายมีอาจทำดวงให้เหมือนได้โดยเอาอาชुरได้มือผู้ตายเมื่อถูกฆ่าแล้ว การดอบด้วนอันสมบูรณ์จะต้องกระทำโดยตรวจบันทึก (NOTING) วิถีทางกระดูกสันหลัง และวัตถุโดยรอบซึ่งถูกกระดูกสันหลังลากไปด้วยเพื่อที่จะได้ประกอบการคาดคะเนว่าถูกกระดูกสันหลังมาจากวิถีทางใด บาดแผลถูกกระดูกสันหลังทางข้างหลังนั้นโดยปกติเป็นการฆาตกรรม

(๕). ตำรานิติเวชวิทยาของ ยอห์น เกลสเตอร์ (JOHN-GLAISTER) เนติบัณฑิต คำสัตถาจารย์แห่งนิติเวชวิทยา มหาวิทยาลัยกลอสเตอร์ที่ ๖ ค.ศ. ๑๙๓๗ หน้า ๑๓๖-๑๓๗ มีความว่าเมื่ออาชुरหรือวัตถุอื่น ๆ ถูกกำแน่นอยู่ในมือผู้ตายเป็นดังพิศุจน์ยืนยัน (POSITIVE PROOF) ทางแง่ที่ว่าสิ่งนั้นได้อยู่ในมือของผู้ตายในขณะที่มีชีวิต และการกำแน่นนี้ เป็นการกระทำโดยจงใจในสุดท้ายของชีวิต แต่อาจไม่ใช่การกระทำสุดท้ายทีเดียว

การเกร็ง (INSTANTANEOUS RIGOR OR CADAVERIC SPASM) นี้ไม่มีสิ่งใดที่จะทำปลอมให้เหมือนได้ และเมื่อภายหลังคน

ตายแล้วก็ไม่มีความวิตกกังวลที่จะทำให้กล้ามเนื้อเกร็งขึ้นมาอีกได้ (CADARVERIC SPASM) เรา (ผู้แต่ง) พยายามทำหลายครั้งในการทดลองแล้วแต่ไม่สำเร็จ ตามความจริงนั้น “การเกร็ง” (INSTANTANEOUS-RIGOR) ย่อมพบเฉพาะรายที่เมื่อก่อนตายได้มีความดันทางจิตตัวอย่างแรงกล้า (HIGH MENTAL TENSION) และประสาทตื่นตัวอย่างมาก (NERVE EXCITATION) เท่านั้น

มีภาวะอีกอย่างหนึ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในทางนิติเวชวิทยา ภาวณเรียกว่าคาตาเวอริคส์บัลซัม หรืออินสแตนท์เทนเนตไรกอ ภาวณไม่เกี่ยวข้องกับไวคอมบัสต์ และอาจพบเกิดขึ้นที่มืออันจับอาวุธประหารตัวเองของผู้ฆ่าตัวตายเราผู้แต่งตำรานี้ได้เคยเห็นภาวณเช่นนี้หลายครั้งแล้วในกรณีเชือดคอ คือเป็นอาวุธถูกกำอยู่ในมือแน่นจนต้องไขก้างอย่างมากมายที่จะแกะออกมาได้ ในรายที่จมน้ำตาย การพบวัตถุที่ถูกกำแน่นอยู่ในมือผู้ตายนั้นไม่ใช่เป็นดังผิดธรรมดาอย่างไรเลย ไม่มีปัญหาเลย ภาวณนี้เป็นผลเนื่องจากการกระทำอันจิตใจแต่เดิม ในขณะที่ยังมีชีวิตอยู่และดูเหมือนว่าการกระทำอันจิตใจครั้งสุดท้ายในชีวิตจะต่อเนื่องไปจนถึงระยะเวลาที่เกิดไวคอมบัสต์ทั่วไปทั้งร่างกาย

ยังไม่ปรากฏว่าได้มีการอธิบายปรากฏการณ์อันน้อยอย่างเพียงพอ ข้อที่ว่าปรากฏการณ์อันนี้ไม่ใช่เป็นเพียงการตึงตัวเริ่มต้นเป็นเฉพาะแห่งอย่างผิดปกติของคาตาเวอริคส์บัลซัมนั้นก็เป็นดังที่ชัดเจนแล้ว เพราะว่ากล้ามเนื้อเฉพาะเหล่านี้ได้มีส่วนในการอ่อนเปลี้ยทั้งร่างกาย แต่แรก

ของระบบกล้ามเนื้อ (MUSCULAR SYSTEM) มีฉะนั้นการที่คงจะ
 หด่นจากมือ หรือไม้เท้าของร่างกาย (POSTURAL ATTITUDE)
 คงจะสูญเสีย ข้อที่จากระบบประสาทมีส่วนเกี่ยวข้องกับสำคัญหรือไม่ ซึ่งก็
 น่าจะเป็นเช่นนั้น และหากเป็นเช่นนั้นจริง มีส่วนสำคัญมากน้อยเพียง
 ใดเป็นปัญหาที่จะต้องอาศัยการค้นคว้าทดลองเพื่อเปิดเผยความจริงต่อไป
 อินเตอร์เนตเทเนียสโรกอาจจะเป็นได้กับกล้ามเนื้อบางกลุ่มเท่านั้น
 คือกล้ามเนื้อของแขนขา และมีบางรายที่กล้ามเนื้อที่อยู่ในความ
 ควบคุมของสมอง (VOLUNTARY MUSCLES) ก็เป็นเช่นนั้น
 ด้วย แต่จำน้อยราย”

หลักฐานทางคำราราปรากฎในท้องด้านจนเท่านั้นเป็นการแสดงเพียง
 ว่า คาคาเวอริคส์บัลซัมนั้นเป็นอาการชนิดหนึ่ง ซึ่งวิชาแพทยยอมรับ
 รองว่ามีใช้อาการที่จะเล็ดรบบนั้นได้ภายหลังความตาย กับทั้งไม่
 อาจทำลายล้างให้เปลี่ยนแปลงไปอย่างอื่นด้วย แต่ความสำคัญที่เป็นเหตุ
 คาคาเวอริคส์บัลซัมมีเป็นชนิดนั้นจำเป็นต้องพิจารณาคำของนายแพทย์ผู้
 เชี่ยวชาญประกอบกันต่อไป

ประการต้นได้ความว่าสิ่งที่ทำให้ร่างกายของมนุษย์เคลื่อนไหว
 คือกล้ามเนื้อ เวลางอแขนความแข็งแรงจะอยู่ได้เพราะกล้ามเนื้อทำหน้าที่
 ที่ ไม่ใช่เพราะกระดูกหรือเอ็น เมื่อมีการดึงมายังเซดต์ที่หลังนั้นก็
 ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในลักษณะของโปรตีนในกล้ามเนื้อซึ่งเป็นผล
 ทำให้เกิดการเคลื่อนไหว เช่นหัดตัวเป็นต้น สมมุติว่าถ้าอแขนเกร็ง

แล้วผ่นลงก็ต้องอาศัยการส่งจากระบบประสาท การยกมือและแขน มาวางบนอกแล้วปล่อยไว้ อย่างนี้ก็ต้องอยู่ในความควบคุมและคำสั่ง ของระบบประสาท เมื่อกล้ามเนื้อหดตัวแข็ง ช็อกเกิดขึ้นตามคำสั่งหด ตัวของกล้ามเนื้อ ชนิดนี้คนธรรมดาบางคนเรียกว่าข้อแข็ง แต่ความ จริงไม่ใช่ข้อแข็ง

กล้ามเนื้อของคนนอนตื่นจะแข็งกว่าของคนนอนหลับ ทั้งสองราย นี้เมื่อไม่ได้ใช้กล้ามเนื้อ (หมายถึง AGAINST GRAVITY) การเปลี่ยนแปลงในกล้ามเนื้อจะน้อยที่สุดเพราะไม่ได้ใช้เอ็นเนอร์ยี (ENERGY) อะไร

การเอามือจับแขนคนตื่นจะรู้สึกว่าการหดชันมากกว่าคนหลับ แม้ จะไม่ตั้งใจหดชันก็ตาม เพราะการจับทำให้เราประสาท ส่วนคนที่หลับ จริงไม่รู้สึกประสาท จึงไม่เร้าความเด่นเร็วของประสาทนั้นสุดแล้วแต่ ความเร็วของประสาท และลักษณะของประสาทของแต่ละคน การเร้า เบาทำให้รู้สึกช้ากว่าการเร้าแรง เมื่อมีอะไรมาเร้าสมองก็สั่งการไป แต่จะสั่งเร็วหรือช้าที่สุดแล้วแต่สิ่งที่มาเร้าและความเคยชินของสิ่งนั้น เมื่อมีอะไรมากระทบตัวสิ่งนั้นเป็นสิ่งที่เร้าหรือสัคติมูแตนท์ (STIMULANT) สิ่งความรู้สึกไปที่สมอง ปฏิกริยาที่เกิดขึ้นตอนนั้นแบ่งเป็น ๓ ชนิด ชนิด หนึ่งเป็นรีเฟล็กซ์ (REFLEX) คือเกิดโดยไม่ตั้งใจ ลักษณะของรี- เฟล็กซ์เป็นการต้านสิ่งที่มากระทบไม่ให้รุนแรงไป แต่ไม่ถึงขนาดจะให้ มีกำลังต้านเท่ากับกำลังกระทบ สำหรับรีเฟล็กซ์นี้คือการเล็งจัน้อยู่ที่

ไฮสตันหลังหรือซิดมอม อักษรนี้หนึ่งเป็นปฏิกิริยาในทางจิตใจซึ่งจะต้องเป็นคำสั่งจากสมอง (CORTEX) สมองคิดว่ามีใครมากระทบแขนเราบิดไปข้างหน้าการบิดไปข้างหน้าเป็นเพราะแรงดัน ฉะนั้นถ้าเราจะไม่ให้บิดไปข้างหน้า เราจะต้องใช้กำลังสั่งให้ต้าน (RESIST) คือคำสั่งจากสมอง เมื่อกระทบบิดไปข้างหน้าเป็นรีเฟล็กซ์ แต่เมื่อจะต้านไม่ให้บิดไปเป็นเรื่องของสมองสั่ง และถ้าจะให้คืนกลับไปที่เดิมของสมองอีก

การกำของกล้ามเนื้อจะทำให้แน่นจะต้องใช้เนื้อกล้ามเนื้อจำพวกกดให้มากขึ้นตามความแน่น และจำพวกเหยียดก็ต้องหย่อนมากขึ้น ถ้ายกก็ต้องใช้กล้ามเนื้อแขนและข้อมือกับต้องยกแขนด้วย ทั้งต้องใช้กล้ามเนื้อข้อให้ด้วย หากของหนักมากกล้ามเนื้อก็ต้องทำงานมากขึ้นตามส่วน เพราะฉะนั้นศาตาเวอริคส์บัคซ์จึงมีมากขึ้นตามส่วนของการใช้กล้ามเนื้อว่ามากขึ้นอย่างไร

กฎเกณฑ์ของสมองและไฮสตันหลังที่บังคับกับการเคลื่อนไหวของร่างกายดังกล่าวนั้นเป็นความสำคัญในการพิจารณาปัญหาศาตาเวอริคส์บัคซ์เป็นอย่างยิ่งซึ่งศาสตร์นี้จะได้อาศัยเป็นหลักอีกประการหนึ่งในการวินิจฉัยต่อไป เบื้องแรกพึงทราบไว้กว้าง ๆ ก่อนซึ่งสาเหตุที่ทำให้เกิดศาตาเวอริคส์บัคซ์มี ๓ ประเภทด้วยกันได้แก่ ๑. สมองส่วนใหญ่ถูกทำลายทันที

๒. ตายลงในทันทีทันใดนั้น

๓. ขณะตายได้มอดยะระง่อนหนึ่งกำลังเคลื่อนไหว หรือนัยหนึ่ง ได้มีอาการเกร็งของกล้ามเนื้อ คาคาเวอริคส์บัลซัมก็เกิดแก้อวัยวะส่วนนั้น เช่นถ้าผู้ตายกำลังกำมืออยู่ มอดนก็จะกำแน่นยิ่งขึ้น เฉพาะอวัยวะส่วนที่อยู่ตามสภาพมิได้เคลื่อนไหวในขณะนั้นก็ไม่มืคาคาเวอริคส์บัลซัม

นายแพทย์สงครามต์ นิยมเด่นอธิบายขยายความของคิต ๓ ว่า สมองส่วนใหญ่ คือ มอเตอริแอเรียแตรซัมเปอร์ดเซอริแอเรียถูกทำลาย ใช้การไม่ได้ แต่เบซัลแกงเกลียยังใช้การได้อยู่ ถ้าหากเบซัลแกงเกลียถูกทำลายใช้การไม่ได้ไปพร้อมกันอีกด้วยแล้ว คาคาเวอริคส์บัลซัมก็จะมีไม่เหมือนกัน

อาการแข็งของคาคาเวอริคส์บัลซัมแตกต่างกับอาการแข็งของไวรอกอมคัสทั้งเวตาเวมตัน และทั้งความแข็งของกล้ามเนื้อ คือความแข็งของคาคาเวอริคส์บัลซัมแข็งมากกว่าความแข็งของไวรอกอมคัสในระยะที่ไวรอกอมคัสมาเต็มที่แล้ว

ในเวตาหลับอาจมีการเคลื่อนไหวของร่างกายได้ ถ้าถูกท้าวัยตายทันที แม้ในขณะที่ส่วนของร่างกายกำลังเคลื่อนไหวอยู่ก็ไม่มีคาคาเวอริคส์บัลซัมเพราะการเคลื่อนไหวของร่างกายในเวตาหลับไม่ได้เป็นไปตามบังคับของจิตใจ (VOLUNTARY MOVEMENT) เหตุประกอบสำคัญที่จะให้มืคาคาเวอริคส์บัลซัมก็คือความเกร็งเครียดของ

อารมณ์ (EMOTIONAL TENSION) หรือจะใช้คำว่า (HIGH MENTAL TENSION) ก็ได้ คือมีจิตใจแน่วแน่ในการทำอะไรหรือตกใจหรือตื่นเต้น แต่เวลาดำเนินไปไม่มีความตั้งใจทำอะไร ดังนั้น การเคลื่อนไหวจึงมิได้เกิดจากคำสั่งของสมอง ส่วนมอเตอร์เอเรีย หากเกิดขึ้นโดยกิริยาสะท้อน (REFLEX) ก็ด้วยการทำงานของไรสันหลังหรือส่วนของระบบประสาทกลางที่ต่ำกว่ามอเตอร์เอเรีย

ฐานแสดงของต้นกำเนิดกิจกรรมสมองสรุปได้ข้อเท็จจริงดังนี้ว่า กระแสไฟฟ้าทางพระประสาทเหนือพระนงชัย ทะลุเข้ากระดูกกระโหลก พระเศียรมานเยื่อหุ้มสมอง แล้วจึงเข้าสมองตรงที่เรียกว่า ฟรอนทัล โหลด (FRONTAL LOBE) ผ่านส่วนของสมอง (CORTEX) คือส่วนของสมองด้านซ้ายที่เรียกว่า ซีรีบรัม (CEREBRUM) อันเป็นสมองส่วนใหญ่ แต่ไม่ถูกสมองส่วนล่าง ที่เรียกว่าซีรีเบลลัม (CEREBELLUM) อันเป็นสมองส่วนเล็ก แล้วผ่านเบซัลแกงเกลีย (BASAL GANGLIA) เดอไปทะลุออกที่ปลายของอ็อกซิพทัลโหลด (OCCIPITAL LOBE) คือ ซีรีบรัมส่วนหลังซึ่งอยู่เหนือซีรีเบลลัม

กฎเกณฑ์ในทางวิทยาการและฐานแสดงดังนี้ ทำให้เกิดปัญหาทางกฎหมาย ถ้าจะปรับกันอย่างไรจึงจะทราบได้ว่าคาตาเลอริคส์บัดซม ควรเกิดควรมีแก่ส่วนของพระวรกายต้นกำเนิดกิจกรรมสมองหรือไม่ ซึ่งทงนยอมต้องอาศัยตำแหน่งแห่งหนส่วนของต่าง ๆ ของสมอง และอวัยวะส่วนอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องเป็นสำคัญ จึงจำเป็นต้องกล่าวถึง

ก่อนที่จะวินิจฉัยประเด็น

ตำแหน่งแรกของฐานแปลที่พระนาคภายนอกจะเห็นว่าได้ผิวนั่งลงไปมีรอยดำไหม้เล็กน้อย แสดงว่ากระดูกสันหลังได้เริ่มต้นทำอันตรายแก่ผิวนั่งตรงนั้นก่อนแล้วจึงถึงกระดูกกระดูกไหปลาร้าและอื่น ๆ ตามลำดับ

กระดูกซี่โครงของมนุษย์ประกอบด้วยกระดูกเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งจะไม่มีการเปลี่ยนแปลงเหมือนกับส่วนน้อยที่เป็นโปรตีน ลักษณะของกระดูกเป็น ๒ ชั้นที่แน่นอน ระหว่างกลางเป็นกระดูกโปร่งพองหน้ากระดูกกระดูกด้านนอกเรียกว่า ฟันด้านนอกของกระดูก (OUTER TABLE) ด้านในเรียกว่า ฟันด้านในของกระดูก (INNER TABLE) กระดูกซี่โครงซี่ ๆ เหมือนกับว่าเป็นชั้นเดียว แต่ความจริงหลายชั้นต่อกัน เมื่อส่วนใดส่วนหนึ่งของกระดูกแตกหักอย่างแรง ความกระเทือนย่อมไปถึงกระดูกส่วนอื่น ๆ ส่วนใดที่ติดกันแน่นเมื่อกระดูกแตกหักตามไปทำให้แตกง่ายเพราะไม่สามารถหยุ่ยึดไว้ด้วยความกระเทือนได้ แต่กระดูกส่วนที่ติดกันไม่แน่นหยุ่ยึดไว้ได้จึงไม่แตกง่าย โดยที่กระดูกซี่โครงซี่บางกว่าคอกบง กับกระดูกคอกหลังยึดกันแน่นก็เป็นธรรมดาที่จะต้องแตกง่าย

ถ้ากระดูกซี่โครงซี่เข้าไปเป็นเปลือกนอกของมันสมองทั้งก้อนใหญ่และก้อนเล็ก มันสมองมี ๔ ก้อน ส่วนบน ๒ ก้อน ทั้งซีกซ้ายและซีกขวา เรียกว่าซีกสมอง (CEREBRUM) ส่วนล่าง ๒ ก้อน

ซึ่งมีเนื้อติดต่อกันทำให้คล้ายกับว่าเป็นก้อนเดียวกันทั้งซีกซ้ายและซีกขวาเรียกว่าซีรีเบลลัม (CEREBELLUM) นอกจากสมอง ๔ ก้อนนี้แล้วยังมีอีกส่วนหนึ่งเรียกว่าซีวของสมอง เบรนส์เตม (BRAIN STEM) ซึ่งอยู่ทางด้านล่างของสมองตรงส่วนกลาง

เปลือกนอกของมโนสมองทั้งก้อนใหญ่หรือก้อนเล็ก เรียกว่าคอร์เทกซ์ (CORTEX) คอร์เทกซ์นี้ประกอบด้วยเซลล์ประสาท (NERVE CELL) มีความหนาแตกต่างกันระหว่าง ๓ มิลลิเมตร ถึง ๔.๕ มิลลิเมตร

เนื้อคอร์เทกซ์ชั้นไปตอนจะถึงกระดูกศีรษะเป็นเยื่อหุ้มสมอง เรียกว่าเมมเบรน (MEMBRANES) เยื่อนี้มี ๓ ชั้น ถ้าเอามารวมกันทั้ง ๓ ชั้นจะหนาประมาณเท่ากระดาษฟูลด์เก็บ ๒ แผ่นรวมกัน เยื่อชั้นนอกสุดเป็นเยื่อพังผืดเรียกว่าดูรามาทอร์ (DURAMATER)

ดูรามาทอร์เป็นทั้งเยื่อหุ้มมโนสมองและหุ้มกระดูกคิดอยู่กับเนื้อกระดูก ถัดลงมาเป็นเยื่อบาง ๆ หนาโดยเฉลี่ยถึงมุม เยื่อชั้นที่สามก็บางมากเช่นเดียวกัน

ในเยื่อหุ้มสมองนี้เรียกว่า ซีรีโบรสปินัลฟลูอิด (CEREBRO SPINAL FLUID) สำหรับหล่อเลี้ยง ดังนั้นภายในกระดูกจึงมีทั้งมโนสมองและน้ำดังกล่าว อัดอยู่แน่น

ถัดเข้าไปจากคอเทกซ์เป็นเส้นใยประสาท (NERVE FIBER) ถูกเข้าไปอีกจึงถึงกลุ่มเซลล์ประสาทที่เป็นประเด็นสำคัญเรียกว่าแบซัล

แกงเกลีย (BASAL GANGLIA) หรือ เบซัลไกด (BASAL NUCLEI) ต่อจากนั้นก็ถึง ส่วนที่เรียกว่าหัวของสมองหรือเบรนส์เต็ม (BRAIN STEM) ตอนที่รวบรวมติดต่อกับเบรนส์เต็ม (BRAIN STEM) ไม่มีคอร์เทกซ์

ถัดจากเบซัลแกงเกลียลงไปเรียกว่าซัลตามัส (THALAMUS) ซึ่งมีความหมายว่าอยู่ระหว่างมันสมอง (BETWEEN BRAINS) ต่อลงไปจึงถึงมิดเบรน (MID BRAIN) ซึ่งมีส่วนของที่เรียกว่าเร็ดนิวเคลียส (RED NUCLEUS) กับซับสแตนเชียไนกรา (SUBSTANTIA NIGRA) รวมกันอยู่แต่ถึงพอนส์ (PONS) และเมดัลลา (MEDULLA) กลุ่มเซดทั้งหลายที่ออกชื่อมานี้เรียกว่าเบรนส์เต็ม และต่างรวมกันเป็นยูนิตเดียว มีได้แบ่งหน้าที่เด็ดขาดอย่างมอเดวไรเอเรีย เมฆาหนึ่งเดียวไปอีกข้างก็ยังช่วยทำงานได้ ถัดจากเมดัลลาต่อไปก็ถึงสไปนัลคอร์ด (SPINAL CORD) คือไขสันหลัง ซ่อนอยู่ข้างบนเมดัลลาและพอนส์คือหัวเบดงัม ก่อนมันสมองเล็กซึ่งมีหัว ๓ หัวต่อกับเมดัลลา, พอนส์และมิดเบรน

ศาลอุทธรณ์ได้ชี้ให้เห็นเหตุสำคัญอันจะทำให้เกิดคดีอาชญากรรมได้ชัดขึ้นว่า จะต้องอาศัยความเคร่งเครียดของอารมณ์เป็นประมาณ เพราะฉะนั้นการที่จะมีการเคลื่อนไหวของร่างกายก็ตาม หรือการที่จะให้ก้ามเนื้อคงที่อยู่ในอาการตึงตัว ตามปกติที่เรียกว่าโทนิคก็ตาม ถ้าหรับในที่ซึ่งจิตใจต้องการแต่ย่อมต้องอาศัยส่วนต่าง ๆ

ของสมอง เพื่อความเข้าใจจำต้องทราบถึงหน้าที่ของสมองกับความสัมพันธ์เกี่ยวของของส่วนต่าง ๆ ก่อน อันระบบประสาทที่ยังยากแก่การคาดหมายได้พยายามค้นคว้าศึกษาอย่างหนักจากถ้อยคำจำนวนประกอบกับภาพซึ่งนายแพทย์ผู้แต่งได้เขียนนำมาแสดงต่อศาลอีกทั้งได้หาโอกาสพร้อมด้วยความไปตรวจดูของจริงเท่าที่ศาลอนุญาตให้เห็นมาด้วย และซึ่งยังคงรักษาอยู่ ณ โรงพยาบาลศิริราช จึงได้ความกระจ่างแจ้งพอที่จะใช้เป็นหลักวินิจฉัยดังต่อไปนี้

จากภาพหมายเลข ๑๑๘ แสดงถึงปริเวณตัวมอเตอร์คอร์เทกซ์ (PRECENTRAL MOTOR CORTEX) จากภาพหมายเลข ๑๒๓ แสดงการติดต่อยาว เบซัลแกงเกลีย กับ ซีรีบรัมคอร์เทกซ์ (CEREBRAL CORTEX) และจากคำพยานว่าเนื้อเยื่อของมันสมองเป็นสีเทา ๆ ที่เรียกว่า ซีรีบรัมคอร์เทกซ์นั้นหนาราว ๑ เซนติเมตร ตรงนั้นแหละเป็นตำแหน่งตั้งต้นการบังคับของแอเรียอื่น ๆ ในอันที่จะบังคับให้กล้ามเนื้อหดตัว ขณะเดียวกันเนื้อเยื่อที่เหยียดออกจะต้องถูกบังคับให้หย่อนและยืดออก แอเรียดังกล่าวได้แก่มอเตอร์แอเรีย (MOTOR AREA) กับ ซับเพรสเซอร์แอเรีย (SUPPRESSOR AREA) เนื้อเยื่อทั้งสองนี้ตั้งอยู่ชิดกับซีรีบรัมคอร์เทกซ์ มอเตอร์แอเรียมีความกว้างไม่เกิน ๑ เซนติเมตร ตั้งต้นจากส่วนกลางสมองเฉียงออกไปทางข้างศีรษะทั้งสองข้างยาวประมาณข้างละ ๔-๕ เซนติเมตร คิดเคียนิตน้อยตามภาพหมายเลข ๑๑๘ เรียกไว้

ว่า แอเรียโฟกเกมมา (AREA 4 Y) ซึ่งรู้จักกันมา ๓๐๐ ปีกว่าแล้ว
 ว่าหน้าที่ควบคุมการเคลื่อนไหวของร่างกายส่วนต่าง ๆ เกี่ยวกับการ
 บังคับกล้ามเนื้อให้หดงอเข้า ถ้าวัดมอเตอร์แอเรียจะบังคับกล้ามเนื้อ
 ทั้งพวกทงอเข้าและกล้ามเนื้อที่เหยียดข้อบริเวณส่วนบนของมอเตอร์-
 แอเรียบังคับส่วนของร่างกาย บริเวณส่วนของมอเตอร์แอเรีย
 บังคับส่วนบนของร่างกายไม่ใช่บริเวณทั้งหมดของมอเตอร์แอเรียทำ-
 งานร่วมกัน แต่แบ่งหน้าที่เป็นบริเวณ ๆ ตลอดจนกระทั่งมอเตอร์-
 แอเรียซึ่งมีอยู่ทั้งสองซีกของมดสมองนั้น มอเตอร์แอเรียซีกซ้ายก็
 บังคับกล้ามเนื้อซีกขวาของร่างกาย และซีกขวาก็บังคับซีกซ้าย
 ของร่างกาย แต่หาได้แยกกันเด็ดขาดจริง ๆ ไม่ยังมีโอเวอร์แลปส์
 (OVER LAPSE) กันเหมือนกันเพราะมีไฟเบอร์บางเส้นที่ครอสส์
 (CROSS) กัน และบางเส้นที่ไปช่วยกันเล็กน้อย นับว่าการ
 คิดต่อกันอยู่บ้าง คือเมื่อมอเตอร์แอเรียซีกหนึ่งบังคับกล้ามเนื้อ
 ในซีกของมดสมองมอเตอร์แอเรียอีกซีกหนึ่งก็พดอยมดส่วนรู้สึกไปด้วย มี
 การเปรียบไว้เหมือนบ้าน ๒ บ้าน บ้านหนึ่งสั่งการแก่คนในบ้านให้ทำ
 อะไร อีกบ้านหนึ่งก็ได้ยินได้ฟังด้วยแต่ไม่สามารถช่วยสนับสนุนหรือ
 ยับยั้งอย่างไรได้ ทั้งจะพบนายแพทย์พยานโรคท้ออาศัยเป็นหลักฐานให้
 ความเห็นว่าการที่กระตุกนั้นทำลายสมองข้างซ้ายของต้นเกิดด้านกระ-
 หม่อมนั้น ย่อมทำให้สมองข้างขวาพดอยเฉียบหน้าไปด้วย

ซิปเปอร์เซอร์แอเรีย คือส่วนของภาพหมาย ๓๓๘ เรียกว่า แอเรีย-

โพธิ์มา (AREA 4 S.) มีหน้าที่หยุดการกระทำของมอเตอร์แเอเรีย เพื่อเหตุที่ถามนั้นจะได้คายออก

ทั้งมอเตอร์แเอเรียและซับเพรสเซอร์แเอเรียรวมอยู่ในแเอเรียที่เรียกว่า แเอเรียโฟ (AREA 4) นอกจากนั้นยังมีอีก คือแเอเรียโฟแอตต้า (AREA 4 A.) ทำหน้าที่ช่วยมอเตอร์แเอเรีย แต่จะช่วยให้มันยังค้นคว้ากันไม่ถึง กับพร้อมมอเตอร์แเอเรียซึ่งมีหน้าที่ช่วยให้มอเตอร์แเอเรียทำหน้าที่เป็นแหล่งช่วยปฏิบัติงานให้ปกติ

เบซัลแกงเกลี่ยหรือเบซัลโคด มีหน้าที่เกี่ยวกับการเคลื่อนไหว คือแม้ว่าคอเท็กส์จะเสียไป เบซัลแกงเกลี่ยอาจจะช่วยให้การเคลื่อนไหว บางชนิดขึ้นได้จริงอยู่ส่วนที่จะตั้งงานใหญ่ของสมองอยู่ที่มอเตอร์แเอเรีย แต่ก็ยังมีศูนย์ประจำที่อีกอันหนึ่งรองลงไปอยู่ในส่วนของมันสมอง คือเบซัลแกงเกลี่ยเอง ซึ่งการแพทย์จิตใจเป็นสถานที่รอง เรียกว่า ซับดิคิอารี มอเตอร์เซ็นเตอร์ (SUBSIDIARY MOTOR CENTER) เพราะฉะนั้นการตั้งงานของกล้ามเนื้ออาจมาจากมอเตอร์แเอเรียโดยเฉพาะก็ได้ หรืออาจมาจากสถานที่รองนั้นด้วยก็ได้ เบซัลแกงเกลี่ยไม่ได้มีการแบ่งหน้าที่เด็ดขาด อย่างมอเตอร์แเอเรีย ทั้งยังมีใยประสาทเชื่อมติดต่อกันดังจะกล่าวต่อไปข้างหน้าเมื่อเบซัลแกงเกลี่ยชักข้างหนึ่งเสีย อีกข้างหนึ่งก็ยังสามารถช่วยทำงานแทนได้ เว้นแต่ถ้าใยประสาทขาดเสียไปก็อีกเรื่องหนึ่ง

การค้นคว้าระบบประสาทได้พบว่า ในการที่จะให้งานดำเนินไป

ด้วยกล้ามเนื้อของทุกส่วนต้องช่วยกันหมดโดยมอเตอร์เอเรียเป็นหัวหน้าใหญ่ และมีผู้ช่วย คือเอเรียส่วนอื่น ๆ ดังกล่าวมานี้ เฉพาะอย่างยิ่ง หลักการที่เกี่ยวกับกาตาเวอร์ริคัลส์ซึ่งก็คือสมองของมนุษย์ที่ส่วนบังคับกล้ามเนื้อ โดยปกติแล้วการคั่งตัวของกล้ามเนื้อ (MUSCULAR TONUS) ย่อมมีอยู่เป็นธรรมดา สำหรับคนที่มีโทนส์มากกว่า เวลาหลับเพราะเมื่อหลับแล้วโทนส์ก็หย่อนลงไปโดยอัตโนมัติซึ่งมีหน้าที่เกี่ยวกับความคั่งตัวของกล้ามเนื้อต่าง ๆ นั้นทำหน้าที่น้อยลง ดังนั้นเมื่อจะมีการเปลี่ยนแปลงบังคับกล้ามเนื้อให้ผิดแปลกแปลกไปก็ต้องเป็นโดยสมองส่วนที่บังคับกล้ามเนื้อ ๒ ส่วน คือ มอเตอร์เอเรียบังคับกล้ามเนื้อให้หดเข้า ซัมเปอร์ดเซอร์เอเรียทำหน้าที่หยุดการกระทำของมอเตอร์เอเรียในเมื่อจะมีการบังคับกล้ามเนื้อให้ยืดคลายออก การที่สมองจะสั่งบังคับกล้ามเนื้อนั้นต้องส่งไปทางวิถีประสาทสู่กล้ามเนื้อ การส่งดังกล่าวนี้ศูนย์กลางอยู่ที่เบซัลแกงเกลียซึ่งเป็นสถานีรองคอยช่วยทำหน้าที่แทนมอเตอร์เอเรีย ในเมื่อมอเตอร์เอเรียเสียใช้การไม่ได้ ระยะเวลา ซัมเปอร์ดเซอร์เอเรียทำหน้าที่แทนต่อไป แต่ไม่เกี่ยวกับ ซัมเปอร์ดเซอร์เอเรีย

กล่าวอีกนัยหนึ่งซึ่งเป็นผลเช่นเดียวกัน คือการเคลื่อนไหวโดยตั้งใจนั้นต้องอาศัยคำสั่งมาจากเซดต์ของคอร์เทกซ์นำเข้าสู่เซดต์ในไขสันหลัง จากเซดต์ในไขสันหลังจึงจะส่งต่อไปตามเส้นใยประสาทไปสู่กล้ามเนื้อที่ต้องการให้ทำงาน ซึ่งหมายถึงสั่งให้กล้ามเนื้อเคลื่อนไหว

การตกตามเนื้อจะหดตัวตามความต้องการนั้นเป็นคำสั่งจากคอร์เทกซ์
ของซรีบริม ส่วนที่เรียกว่ามอเตอร์เอเรีย เนื้อส่วนหนึ่งหดตัวส่วน
หนึ่งก็คลายตัวให้พอเหมาะขณะเดียวกันคือเนื้อตามที่เหยียดจะถูก
บังคับให้หย่อนและยืดออก การบังคับนี้เกิดขึ้นโดยสมองส่วนที่เรียกว่า
ซิบเปอร์เซอร์เอเรีย ซึ่งต่อไปเมื่อต้องการจะคลายกลับก็ต้องอาศัย
ซิบเปอร์เซอร์เอเรียส่งกระแสวิ่งไปสู่มอเตอร์เอเรียให้มอเตอร์เอเรีย
หยุดหน้าที่ที่กำลังอยู่นั้นเสียก่อนแล้วมอเตอร์เอเรียส่วนที่จะเหยียด
จึงตั้งไปยังคัมเซดต์ในไรสันหลัง ให้กล้ามเนื้อพวกเหยียด ๆ ออกไป
ทำการหดและคลายออกจนพร้อมมอเตอร์เอเรียย่อมมีส่วนช่วยมอเตอร์-
เอเรียด้วย

สิ่งที่จะมีได้ก็คือ เบซัลแกงเกลียเป็นสถานที่ของคอยช่วย
แต่มอเตอร์เอเรียเท่านั้น หากได้เกี่ยวกับซิบเปอร์เซอร์เอเรียด้วยไม่
โดยเหตุที่มอเตอร์เอเรียกับซิบเปอร์เซอร์เอเรียอยู่ใกล้ชิดแทบจะเป็น
อันเดียวกันจึงมักจะถูกทำลายให้เสียไปพร้อม ๆ กัน เพราะฉะนั้นถ้า
มอเตอร์เอเรียและซิบเปอร์เซอร์เอเรียใช้การไม่ได้แล้ว การสั่งบังคับ
กล้ามเนื้อให้ยืดคลายออกก็เช่นกันไม่มีต่อไปได้ แต่การสั่งบังคับ
กล้ามเนื้อให้หดเข้าอาจมีต่อไปได้โดยเบซัลแกงเกลียทำหน้าที่ส่งการ
แทนมอเตอร์เอเรีย

ตัวอย่าง เช่นงอแขนเข้าหาตัวสมองจะต้องส่งกล้ามเนื้อพร้อม
กันทั้งสองอย่าง คือสั่งทั้งให้หดเข้าและให้ยืดคลายออกด้วย โดย

เห็นกล้ามเนื้อที่ข้อแขนด้านในก็หดงอเข้าให้แขนมาทางดำตัว ส่วน
 กล้ามเนื้อด้านนอกก็ตึงตัวตามมาด้วย มีฉะนั้นจะงอแขนเข้าตาม
 ประสงค์ไม่ได้ กลับกันเมื่อจะยืดแขนทั้งอเขามานี้ให้เหยียดออกไป
 ก็ต้องมีการบังคับกล้ามเนื้อทั้งหดเข้าและยืดคลายออกอีก คือกล้ามเนื้อ
 ด้านในแทนที่จะหดกลับเป็นฝ่ายยืดคลายออก และกล้ามเนื้อด้านนอก
 แทนจะยืดคลายออกจะกลับเป็นฝ่ายหดงอ เมื่อเป็นดังนี้ถ้าขณะทคน
 อยู่ในท่าอแขนเข้าหาดำตัวได้เกิดตายทันทีโดยคอเทกต์เป็นอันตราย
 เสียไปหมด การสั่งบังคับกล้ามเนื้อให้ยืดคลายก็ไม่มีต่อไป เพราะ
 ชับเปรตเซอร์เอเรียเสียใช้การไม่ได้และไม่มีสถานที่รองทำแทน แม้
 เบซัดแกงเกลียดจะไม่ถูกทำลายก็ไม่สามารถแต่ทำงานแทนมอเตอร์เอเรีย
 ดังบังคับกล้ามเนื้อส่วนที่หดงอฝ่ายเดียวเท่านั้น กล้ามเนื้อส่วนที่จะยืด
 คลายตามมาไม่มีการสั่งบังคับได้เช่นนั้นก็ยืดออกไม่ได้ คงอเข้าหา
 ดำตัวอยู่ในท่าเดิมนั่นเอง จึงทำให้แขนข้างนั้นมีอาการแข็งเกร็งตาม
 ที่เรียกว่าคาตาเวอริคัลบัลซัม เบซัดแกงเกลียดจะคงทำหน้าที่แทน
 มอเตอร์เอเรียต่อไปจนกระทั่งไม่มีโลหิตหล่อเลี้ยง หลังจากนั้นจึง
 ไม่อาจทำหน้าที่ขับโลหิตวารีเช่นเคยได้ กล้ามเนื้อส่วนที่หดงอก็เป็นอัน
 ไม่มีอะไรบังคับต่อไปอีกทำให้แขนที่เหยียดออกไม่ได้อยู่แต่ยังเหยียด
 ไม่ได้หนักขึ้น

การที่คนมีชีวิตยกแขนงอเข้าหาดำตัวนั้น ขณะที่แขนอยู่ในท่าอ
 ก็มีอาการเกร็งของกล้ามเนื้อเหมือนกัน ถ้าตายลงทันทีในขณะนั้น

อาการเกร็งของกล้ามเนื้อที่มอยู่แต่จะยังเพิ่มมากขึ้นอีก เพราะการทำงานของเบซัลแกงเกลียรุนแรงกว่าคอร์เทกซ์ คือเมดซัลติคัล เช่นคอร์เทกซ์ทำหน้าที่แทนมอเตอร์เอเรียลนั้นได้ทำหน้าที่ให้หนักและรุนแรง (EXAGGERATE) ยิ่งกว่ามอเตอร์เอเรียลตัวเอง

ถึงแม้มอเตอร์เอเรียลกับซิปเปอร์เซอเรียลจะมีหน้าที่ดังบังคับกล้ามเนื้อต่างกัน แต่มีความหมายว่ากล้ามเนื้อตรงแห่งเดียวกันนั้นจะถูกสั่งบังคับจากเอเรียลทั้งสองนั้นไปด้วยกัน โดยฝ่ายที่สั่งและไม่สั่งร่วมกัน ดังนั้นในการเคลื่อนไหวแต่ละอย่างจึงต้องมีการสั่งงานโดยเซดัลในมอเตอร์เอเรียล และมีการห้ามหรือเหนี่ยวนำโดยเซดัลในซิปเปอร์เซอเรียลพร้อม ๆ กัน การเคลื่อนไหวจึงจะดำเนินไปโดยราบรื่น ถ้าไม่มีการประสานงานดังนั้นการเคลื่อนไหวก็จะเป็นไปอย่างตะกุกตะกักหรือมีการสั่น นอกจากนี้เมื่อมอเตอร์เอเรียลหรือซิปเปอร์เซอเรียลสั่งบังคับกล้ามเนื้อประการใดแล้ว มอเตอร์เอเรียลยังทำหน้าที่ช่วยเหลือนและควบคุมให้กล้ามเนื้อส่วนต่าง ๆ ที่ถูกสั่งบังคับจากมอเตอร์เอเรียลและซิปเปอร์เซอเรียลได้ทำหน้าที่โดยเรียบร้อยตามคำสั่งบังคับ

การสั่งบังคับกล้ามเนื้อของมอเตอร์เอเรียลและซิปเปอร์เซอเรียลเป็นผู้ตกลงสั่งการบังคับ โดยไม่ต้องอาศัยการบังคับมาจากส่วนอื่นใดของสมองอีก สำหรับการเคลื่อนไหวบางอย่างสมองใหญ่เพียงแต่สั่งให้เท่านั้น แล้วส่วนรองซิปติคัลเช่นคอร์เทกซ์เป็นผู้สั่งรายละเอียด เช่น

ระหว่างเบซัลแกงเกลีย ๒ ซึ่งที่ไม่ติดกันบ้าง แล้วเด็กถึงเรื่อย ๆ จน
 เท้าไขสันหลัง ซึ่งอยู่ประมาณต้นคอและไปสิ้นสุดตรงไขสันหลังนั้น
 ต่อจากนั้นมียาประสาทอีกชุดหนึ่งไปยังกล้ามเนื้อ เป็นอันว่าปริมาณแอด-
 แทรกมาจากมอเตอร์เอเรียทั้งสองซีกจะไปรวมกันตรงใต้เบซัลแกงเกลีย
 ในที่สุด อนึ่งจากเบซัลแกงเกลียไปถึงไขสันหลังนั้นยังมีประสาท
 คู่ไปกับปริมาณแอดแทรกอีก เรียกว่าเอ็กสตรามีปริมาณแอดแทรก ตรง
 ที่ประสาทต่าง ๆ รวมกันอยู่ตรงส่วนล่างสุดของซีกรับหรือตรงที่
 ตั้งต้นของตรงที่รวมกันเรียกว่าปริมาณแอดเด็คส์เซชัน (PYRA-
 MIDAL DECUSSATION) ตามธรรมดาในสมองมียาประสาทเชื่อม
 ต่อส่วนต่าง ๆ กันเฉพาะอย่างยิ่งระหว่างเอเรียต่าง ๆ กับเบซัลแกง-
 เกลียก็มีประสาทติดต่อกันอีกต่างหากนอกเหนือไปจากปริมาณแอดแทรก
 ซึ่งพอสังเกตได้ว่าเป็นสายใยแต่เล็กกว่าสายใยที่บังคับกล้ามเนื้อ

ภาพหมายเลข ๑๑๘ แสดงชัดถึงวิถีประสาทที่นำการบังคับจาก
 มอเตอร์เอเรียไปสู่เซลล์ในไขสันหลังเพื่อส่งอิมพัลส์ (IMPULSE)
 ไปสู่กล้ามเนื้อของแขนและมือโดยตรงตามเส้นใยประสาทปริมาณแอด-
 แทรก ซึ่งทั้งนี้เบซัลแกงเกลียย่อมมีส่วนช่วยเสริมการบังคับของ
 มอเตอร์เอเรียด้วย ขณะที่มอเตอร์เอเรียไม่สามารถทำหน้าที่เพราะ
 ถูกทำลาย ขณะเดียวกันนั้นก็จะเกิดการทำให้มีการเปลี่ยนแปลง
 ในส่วนของร่างกายอันเป็นเหตุทำให้มีการเคลื่อนไหวชนิดใดชนิดหนึ่ง
 เกิดขึ้น เบซัลแกงเกลียก็จะช่วยทำหน้าที่ติดต่อกันไปตามเส้นใย

ประสาทเอ็กสตรามีรามิแคตแทรกคดกเคดากันไปทั้งชักขวาและชักซ้าย
มิได้แยกแยะเป็นส่วนใด เช่นมีการกรวดบิงรเฟดกส์ (GRASPING
REFLEX) เป็นต้น ปรากฏตัวอย่างว่าพรีมอเตอร์เอเรียของเด็ก
คนหนึ่งเสียไป นายแพทย์ได้ทดลองเอาของถาดบนฝ่ามือขวาของเด็ก
สามารถกำของนั้นได้ รายนเมื่อตายแล้วผ่าดูก็พบว่าพรีมอเตอร์เอเรีย
เสีย แต่เบซัลแกงเกลียยังดีอยู่

คราวนี้ลองพิจารณาดังข้างแปรสเซอร์เอเรียต่อไป เป็นความ
จริงอยู่ว่าตามธรรมชาติแล้วเบซัลแกงเกลียเป็นสถานที่รองคอยช่วยเลื
มอเตอร์เอเรีย และไม่มีหน้าที่ช่วยข้างแปรสเซอร์เอเรียในการบังคับ
กตามเนื้อให้ยดคายออก แต่การที่ข้างแปรสเซอร์เอเรียจะหยุดการ
กระทำของมอเตอร์เอเรียได้นั้นก็ต้องอาศัยส่วนหนึ่งของเบซัลแกงเกลีย
เป็นสื่อชักนำในเวดอปกติที่มีได้มีการทำลายเกิดขึ้น ดังนั้นจึงต้อง
อาศัยภาพหมาย ๑๒๑ และ ๑๒๒ ประกอบกับคำของนายแพทย์ดัก แดง-
วีย์ร เป็นบรรทัดฐาน เฉพาะเบซัลแกงเกลียหนทางกายวิภาควิทยา
แบ่งออกเป็น ๔ ส่วน เท่าที่เกี่ยวกับคดีและปรากฏชื่อในท้องถ่าน
มีเพียงสาม คือ คอเดทนูเคียส (CAUDATE NUCLEUS)
๑, ปูตาเมน (PUTAMEN) ๑, โกลบัลพัลลิดัส (GLOBUS PUL-
LIDUS) ๑, ส่วนส่วนหนึ่งรวมเรียกว่า เลนติคูลานูเคียส (LEN-
TICULAR NUCLEUS) เมื่อข้างแปรสเซอร์เอเรียจะขอให้มอเตอร์
เอเรียหยุดทำหน้าที่ของ ข้างแปรสเซอร์เอเรียจะคิดต่อไปยังคอเดทนู

เกิดขึ้นก่อนเพื่อน แล้วคอเดทนูเกิดขึ้นจึงจะผ่านคำขอนั้นไปยังโกลบัล-
พัลลิดัส ๆ ผ่านไปยังซัลตาบัส ๆ จะผ่านส่งไปยังมอเตอร์เอเรียเป็น
ที่สุด นอกจากนั้นแล้วคอเดทนูเกิดขึ้นยังอาจส่งตรงไปยังซัลเตอร์แดนเซีย-
ในกราได้อีกทางหนึ่งตามเส้นสายไทรโอไนกรัล (STRIO-NIGRAL)
(ดูภาพหมายเลข ๑๒๒) แล้วซัลเตอร์แดนเซียในกราจึ่งส่งต่อไปยังเรทคิวลา
ฟอมเมชัน (RETICULAR FORMATION) ของพอนส์กับมิดเบรน
(MID BRAIN) แล้วถึงไฮด์นัลซึ่งเป็นที่ตั้งสุดท้ายในการส่งอิม-
พัลส์ไปสู่กล้ามเนื้อของแขนและมือ (ดูภาพหมายเลข ๑๒๔ ประกอบด้วย
๓๓๘) เพียงเท่านั้นก็จะเห็นว่าเบซัลแกงเกิดขึ้นส่วนที่เรียกว่า คอเดทนู-
เกิดขึ้นเป็นแหล่งสำคัญยิ่งไปกว่าเดนติคิวลาที่เกิดขึ้นการที่คัดลอกทริบ์
กล่าวความข้อนี้ไว้ก็เพื่อจะนำไปเป็นหลักฐานเมื่อถึงคราววินิจฉัยวิฤกระดู
ที่ผ่านสมองของต้นเกล้าต้นกระหม่อมต่อไป

จากข้อความที่ได้บรรยายมานี้จะเห็นแล้วว่าคาตาเลอริกส์บัลซัม
เกิดจากการตั้งใจเคลื่อนไหวประการหนึ่ง เกิดจากการบังคับของ
สมองอีกประการหนึ่ง สำหรับประการหลังนี้ลักษณะของท่าทางที่
แสดงออกยังเป็นเครื่องช่วยชี้ว่า การใช้กล้ามเนื้อนั้นได้เป็นไปโดย
สมองสั่งบังคับหรือใช้กล้ามเนื้อโดยไฮด์นัล ซึ่งมีความสำคัญอย่าง
มาก และไม่มีอะไรที่จะทำให้เข้าใจดีกว่าตัวอย่างซึ่งจะใช้เปรียบเทียบ
ในเมื่อจะกล่าวถึงการบังคับของมือน เช่นการที่คนเขามือไปจับไฟ มือ
ก็จะหลุดออกมาหรือบิดไปทางอื่นให้พ้นจากไฟนั้น อาการที่มือหลุดหรือ

มัดไปไม่ใช่คำสั่งของสมอง แต่เป็นลักษณะที่เรียกว่ารีเฟล็กซ์ คือปฏิกิริยาที่ประสาทสัมผัสความร้อนเข้าก็เกิดอาการสั่นกระตุกไปจนถึงไขสันหลัง ๆ ก็มึคำสั่งให้หดหรือมัดมือไปเช่นนั้น ลักษณะอย่างนี้เป็นการใช้กล้ามเนื้อโดยสมองมิได้สั่งบังคับ และจะขึ้นไปตามความเคยชินของบุคคลเป็น คน ๆ ไป บางคนจะห่มมือถอยกลับมา บางคนอาจจะมัดมือไปทางซ้ายบ้างหรือทางขวาบ้างสุดแล้วแต่ความเคยชิน เมื่อเช่นนี้จึงถึงท่าทางที่เกิดจากไขสันหลังสั่งกล้ามเนื้อว่าแตกต่างกับสมองสั่งอย่างไร อันเป็นผลต่อไปว่าการใช้กล้ามเนื้อตามอาการของรีเฟล็กซ์ไม่ทำให้เกิด คาคาเวอร์ริคัลบัลซัม

ความแน่นของกล้ามเนื้อที่ทำงานนั้น เมื่อเกิดการตายโดยมี คาคาเวอร์ริคัลบัลซัมแล้วจะมีความแน่นมากขึ้นกว่าก่อนตาย ทั้งนี้เป็นเหตุประสาทมอเตอร์ที่ไขสันหลังทำงานมากขึ้น โดยขาดความควบคุมของสมองก็สั่งกล้ามเนื้อมากขึ้นไปด้วยทางหนึ่ง อีกทางหนึ่งเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางเคมีของเนื้อกล้ามเนื้อ คือในกล้ามเนื้อมีสารเคมีพิเศษ เรียกว่า อาเด็นนัต ไตรโฟสเฟต (ADENYL TRIPHOSPHATE) ใช้คำย่อว่า เอ. ที. พี. (A.T.P.) ในขณะที่กล้ามเนื้อยังไม่หดตัว (CONTRACTION) สารพิเศษนี้จะรวมตัวกันอยู่ คือเมื่อมีสิ่งใดมา กระตุ้นเร้ากล้ามเนื้อทั้งในทางให้หดและให้ยืด สารพิเศษนี้จะแยกออกเป็น ๒ ส่วน คืออาเด็นไนติกแอซิด (ADENYLIC ACID) และ โฟสฟอริกแอซิด (PHOSPHORIC ACID) อันเป็นต้นเหตุให้

ก้ามเห็ดหัดด้วย สารพิเศษ เอ.ที.พี. ทำให้ก้ามเห็ดหัดตัวนั้นใน
 ก้ามเห็ดทุกตัว ไม่ว่าก้ามเห็ดนั้นจะทำหน้าที่อะไร ทั้งนับเนื่อง
 เข้าเป็นส่วนประกอบของเนื้อก้ามทำให้เนื้อก้ามทำงานได้ด้วยในคน
 คือไปเนื้อก้ามจะกลับหย่อนตัวลงได้ใหม่ก็ต่อเมื่อเอาแต่น้ำไตรโฟส-
 เฟตได้รวมตัวขึ้นใหม่ ดังนั้นถ้าเนื้อก้ามหัดด้วยและสารพิเศษ
 เอ.ที.พี. กำจัดแยกกันอยู่ เมื่อเกิดตายขึ้น เอ.ที.พี. จึงไม่มีการ
 รวมตัวขึ้นใหม่ เนื้อก้ามก็เลยหดอยู่อย่างนั้น ประกอบกับการที่
 สารจำพวกกรดเกิดขึ้นภายหลังตาย ย่อมเป็นเหตุเพิ่มความแข็งแรงของ
 ก้ามเห็ดขึ้นอีก ทั้งชนิดที่อาร์เซนเตอรัจะคงทำงานอยู่ชั่วขณะที่ยังมี
 โดहितไปหล่อเลี้ยง คือเมื่อใดขาดโดहितไปหล่อเลี้ยงชนิดที่อาร์เซน-
 เตอรัจะหมดกำลัง และเมื่อเกิดการเหี่ยยงออกก็จะไม่อาจเหี่ยยงได้
 มากกว่านั้นไปอีก

เมื่อทราบตำแหน่งแห่งหนและหน้าที่ของสมอง กับส่วนต่าง ๆ
 ของศีรษะดังนี้แล้ว ศาสตราจารย์ก็จะได้เริ่มพิจารณาประเด็นข้อแรก
 ที่เกี่ยวกับความกระตือรือร้นตามข้อเสนองานของใจทักก่อน ทั้งนี้ด้วย
 นายแพทย์อวย เกตสิงห์ เบิกความตอนหนึ่งว่าสมองใหญ่ของฉลาม
 ฉลามกระหม่อมส่วนที่ถูกทำลายซึ่งเห็นได้ด้วยตา ก็คือสมองส่วนทางซ้าย
 ด้านนายแพทย์อวย เกตสิงห์ เห็นว่าสมองส่วนทางขวาก็ทำงานไม่ได้
 เหมือนกันเพราะเหตุว่าถูกกระแทกกระเทือนโดยความดันของถูกบนที่
 ผ่านเข้าไปจนกระทั่งกระโหลกพระเศียรแตกตึงนี้ ปัญหาจึงตามมาว่า

ถ้าเช่นนั้นความกระเทือนจะเป็นเหตุทำให้เบียดเบียนเกิดขึ้นพลอยเสียหน้าที่ไปด้วยหรือไม่ คำตอบที่เห็นว่าเป็นคำของนายแพทย์อวย เกตุสิงห์ ได้จำกัดความอยู่ในคำว่า อาศัยเหตุที่กระโหลกพระเศียรแตกตอนที่กระสุนปืนผ่านเข้าไปในพระเศียรเท่านั้นเป็นเหตุให้ปรากฏฐานแผลที่กระโหลกพระเศียรแตกหรือร้าวดังได้กล่าวมาแล้วข้างต้น

แห่งหนึ่งอยู่ที่ด้านในของส่วนบนของกระโหลก ซึ่งตรงกับแนวรอยแตกของด้านนอก คำตอบที่เห็นว่าเป็นตำแหน่งแรกที่กระสุนปืนกระทบและต้นความแรงของกระตุกกระโหลกเข้าไป ดังนั้นจึงเกิดความแรงของการกระตุกอย่างหนัก ก็เป็นธรรมดาอยู่เองที่จะต้องมีการแตกและร้าวอย่างมากทั้งด้านนอกและด้านในของพื้นกระโหลก

อีกแห่งหนึ่งอยู่ข้างหลังอันเป็นทางออกของกระสุนปืน ความกดดันและต้นย่อมปาน ๆ กันข้างหน้าผลที่ปรากฏจึงถึงกับชั้นกระดูกแตกได้ทันทีโดยไม่ต้องออกข้างนอก

ต้องแห่งที่กล่าวนี้เป็นผลโดยตรงที่เกิดจากการผ่านของกระสุนปืน จึงเรียกไม่ได้ว่าเป็นผลที่พลอยเกิดโดยอาการผิดธรรมดา ส่วนที่ต้องพิจารณาอีกข้อไปก็คือการแตกที่กระโหลกพระเศียร ตั้งแต่ประมาณกลางพระเศียรไปถึงด้านหลัง พระกรรณเฉพาะทางซ้ายข้างขวานั้นคงมีรอยแตกแถวพื้นด้านใน แต่พื้นด้านนอกหาแตกไม่ ทั้งนี้ได้ความจากนายแพทย์สุด แดงวิเชียร, นายแพทย์ สงกรานต์ นิยมเด่น และนายแพทย์อวย เกตุสิงห์ว่าเหตุที่ทำให้กระโหลกแตกหรือร้าวเป็นเพราะ

ขณะที่กระแสน้ำบนกระแทกกระโหลกนั้น นอกจากจะแรงจนสามารถจะ
เจาะทะลุเข้าไปแล้วยังเป็นแรงกดกระโหลกให้ยุบตัวไปพร้อมกัน โดย
ที่กระโหลกเป็นรูปกลม เมื่อมีการกระแทกกระเทือนอย่างมากจึงเกิด
เป็นแรงต้านและความแรงเบ่ง (TENSION) เมื่อถูกกดที่จุดหนึ่ง
จุดใดแรงก็ย่อมยุบตัวลงไป ส่วนใดที่อ่อนแอก็แตกร้าว ส่วนอ่อนแอ
หรือส่วนบางของกระโหลกนั้น คือบริเวณขมับและใต้หู เพราะตรง
ใต้หูมีรอยต่อเป็นอันมาก ดังนั้นรอยแตกที่ได้พระกรรมทงต้องข้างจึง
เป็นไปโดยลักษณะธรรมชาติของความบอบบาง แต่เหตุที่ชักซ้ายการ
แตกได้ถูกตามออกไปถึงพื้นกระโหลกด้านนอกด้วย ก็เนื่องจากใกล้
กับหัวพระชนงข้างซ้ายอันเป็นจุดที่กระแสน้ำบนกระแทก จะเห็นได้จาก
แห่งหนึ่ง คือที่เพดานของกระบอกพระเนตรซ้าย ซึ่งอยู่ใกล้ชิดกับจุด
ที่กล่าวก็แตกเหมือนกัน แต่เพดานของกระบอกพระเนตรขวาซึ่งอยู่ห่าง
ออกไปหน่อยหาได้แตกไม่ อนึ่งเพราะเหตุที่ส่วนข้างแตกด้วยก็เพราะ
เป็นส่วนที่ติดกันแน่น ต้องด้วยหลักเกณฑ์ที่คำสอนธรรมได้ยกขึ้น
กล่าวข้างต้นว่าการที่กระดกกระโหลกถูกกระเทือนจากจุดหนึ่งนั้นได้
ตามไปยังแห่งอื่น กระดูกที่ติดกันไม่แน่นหย่อนตัวได้ก็ไม่ใช่ไร ที่ยึด
ติดกันแน่นไม่สามารถหย่อนตัว เมื่อได้รับความกระเทือนก็แตกได้ง่าย
คำให้การนายแพทย์อูย เกตุงให้ซึ่งกล่าวถึงการเสียหายที่ของ
สมองส่วนที่เรียกว่า คอร์เทกซ์นั้น ขอให้สังเกตว่าเป็นส่วนที่ใกล้กับ
ความกระเทือนอย่างมากของจุดที่กระแสน้ำบนกระแทก ไม่ใช่ลึกเข้าไป

มากมายอย่างไรเลย ทั้งยังได้ความจากนายแพทย์สุด แสงวิเชียรอีก ว่าขณะที่กระโหลกถูกกระสุนปืนนั้น ทำให้กระโหลกเคลื่อนจึงได้ทำอันตรายแก่คอร์เทกซ์เนื่องจากพนักกระโหลกด้านในไม่เรียบ เมื่อกระเทือนเข้าก็จะกระทบคอร์เทกซ์ ทำให้ด้านนอกของคอร์เทกซ์และคอร์เทกซ์เป็นอันตรายคล้าย ๆ กันมีอะไรไปที่ที่คอร์เทกซ์ ความชื่อนายแพทย์สังกรวณต์ นิยมเด่นก็สนับสนุนว่าการที่กระสุนปืนกระทบกระโหลกด้วยความแรงจากการระเบิด ย่อมทำให้รอบนอกของคอร์เทกซ์เสียสมรรถภาพทำงานไม่ได้ตามหน้าที่ได้ด้วย ทั้งกระสุนปืนที่แด่นทะลุเข้ามายังช่วยทำลายอีก

เหตุผลอันเกิดจากคำให้การของนายแพทย์ทั้งสามดังกล่าวนี้ คงได้ความรู้ข้ออย่างหนึ่งว่าสิ่งที่ที่ยัดหยุนได้แล้วดังนั้นย่อมเสียสมรรถภาพได้ยาก อย่างว่าแต่ส่วนที่ยัดหยุนเลย แม้ส่วนที่แข็งแรงจะแตกร้าวก็เฉพาะตรงพนักกระโหลกด้านในเท่านั้น คราวนี้พิจารณาถึงตำแหน่งแห่งหนที่ตรงของเบซัลแกงเกลียดตามทักกล่าวข้างต้นจะเห็นได้ว่าอยู่ลึกเข้าไปในส่วนกลางของสมอง จึงห่างไกลจากการกระเทือนเป็นอันมาก ทั้งยังอยู่ในความล้อมรอบของมันสมองอีกด้วย คือสมองส่วนที่เป็นคอร์เทกซ์นั้น ถ้าเทียบกับเนยก็จะใกล้เคียงกับเนยเหวด สมองส่วนที่อยู่ในเข้าไปก็คล้ายเนยแข็ง ลักษณะเช่นนี้เห็นได้ว่า ความยืดหยุ่นจะมีมากมายกว่ากระดูกกระโหลกยิ่งนัก ถึงกับนายแพทย์สังกรวณต์ นิยมเด่นกล่าวว่ามีวิถีที่กระสุนจะได้แด่นทะลุถึงผ่านเข้าไปในเนื้อสมอง

ก็จริง แต่ถ้ถักระสุนนั้นก็อาจถูกกดเบร่กตอนให้คนเค็ยได้ เพราะความ
 อดทนเหตวของส่ดมองที่จจะรวมตัวเข้ามาคิดกันใม่ซ้้า นอกจากนยงมี
 เยื่อหุ้มส่ดมองเป็นเครื่องบ่องกันอยู่ชั้นหนึ่ง ถัดเข้าไประหว่างกระโหลก
 กับส่ดมองก็มีน้ำซ้รีโปรดะไปน้ดฟูลอดักด้อมอยู่อีก ซึ่งเหต่านนายแพทย
 อดย เกตุด้งที่กล่าวว่าด่วนแต่กันกระเทือนใดทงนั้น แะนายแพทยส่ด
 แดงวิเชียรก็ยืนยันว่า โดยที่เบซัดแกงเกิดยอยู่กต่างจ้งใม่ได้รับอันตราย
 จากถการกระเทือนของกระโหลก

อาศัยเหตุผลดังบรรยายมานี้ ศาสตรอุทธรณ์เห็นว่าถการกระเทือน
 เนื่องจากกระสุนปืนกระทบกระโหลกพระเค็ยรนั้นใม่ทำให้เบซัดแกง
 เกิดยเสียส่ดมรรภภาพแต่อย่างใด ถ้าคัมต่อกจากน้จะได้พิจารณาถึงความ
 กระเทือนที่เกิดเฉพาะจากกระสุนปืนระหว่างแ่งนไปใน่ส่ดมองกับข้อที่
 ศาสตราณายกเป็นเหตุก้งซ้าว่า ถการชันสูตรพระบรมศพที่นายแพทยส่ด
 แดงวิเชียร แะนายแพทยส่ดกรานต์ นิยมเส่น ผ่าตรวจกระโหลกพระ
 เค็ยร ใม่น่าจะอยู่ในวิสัยที่จะตรวจดูได้แน่ซัดว่าเส้นทงที่กระสุนแ่งน
 ผ่านไปนั้นได้ถูกเบซัดแกงเกิดยด้วยหรือไม่ หรือว่าเพียงแต่เฉียดไป
 อย่างที่ทอดบกับส่ดมองศพคนภายหลังเพราะช่องทงที่กระสุนแ่งนเข้า
 ไปได้ยบตัวเป็นเนื้อเค็ยวกัน จ้งใม่ประจักษ์ว่าช่องนั้นจะกว้างใหญ่จน
 ทำลายส่ดว่นใดของส่ดมองบ้าง ท้งเบซัดแกงเกิดยก็ตั้งอยู่ใกล้เส้นที่กระ
 สุนเฉียดไป ถการทอดของเฮาแท่งแก้วแยงส่ดมองศพคนให้ศาสตราณายดู
 ปรากฏว่าเฉียดไปใกล้เส้นมาก ถการแยงให้ได้ตำแหน่งแ่งดเหมือนพระ

บรมศพก็เป็นการคาดคะเนเอาตามที่เชื่อใจว่าจะไม่ผิด หาได้มีการวัด
หรือทำประการอื่นใดให้เป็นที่น่าพอใจว่าตำแหน่งนั้นจะตรงกับตำแหน่ง
แผดพระบรมศพไม่ ทั้งแห่งแก้วก็เล็กกว่าขนาดของกระดูกสันหลังที่ผ่าน
กระดูกพระเศียรถึง ๕ มิลลิเมตร ขนาดเล็กกว่ากัน ช่องก็ย่อม
เล็กกว่ากัน จึงไม่แน่ว่าช่องที่เกิดจากแท่งแก้วแข็งเข้าไปนั้นจะเหมือนกับ
ช่องที่เกิดจากกระดูกสันหลังเข้าไปในรายพระบรมศพ การทดสอบ
ค้อน้ำศาลอาญาไม่อาจช่วยให้เป็นที่แน่นอนได้ว่าเบซัดแกงเกล็ดใน
รายพระบรมศพจะมีได้ถูกทำลายไปพร้อมกับคอร์เทกซ์ด้วย เพราะ
ฉะนั้นศาลอาญาจึงไม่อาจพึ่งเป็นแน่นอนลงไปได้ว่า ถ้าทรงกระทำพระ
องค์เองแล้วจะต้องมีอาการของคาตาเวอริคส์บ้าง เพราะถ้าหาก
เบซัดแกงเกล็ดได้ถูกทำลายไปพร้อมกับคอร์เทกซ์ด้วยดังที่ควรกังขา
อยู่นั้น อาการของคาตาเวอริคส์บ้างก็ย่อมจะไม่มีดังที่นายแพทย์
สงครามต์ นิยมเสนออธิบายให้หักได้

เมื่อศาลอาญาวินิจฉัยทำนองนี้ นายชิต สิงห์เสนี จำเลยจึง
อุทธรณ์แย้งว่าไม่หมายความว่าถึงจะตัดขาดว่าไม่เป็นอันจะเป็นไปโดย
แน่นอนว่าตนเถลิด้านกระหม่อมได้ทรงทำพระองค์เอง ซึ่งตนก็โดยอา-
ศัยจากผู้ชำนาญของใจทักนั้นเอง เพราะฉะนั้นศาลอาญารับฟังเป็น
เด็ดขาดว่าเป็นการตอบปลงพระชนม์จึงเท่ากับฟังเกินกว่าพยานหลักฐาน
เพราะศาลอาญาเองก็กล่าวอยู่อย่างมีข้อแย้งอยู่ในที่ว่ากรณีอาจเป็น
เรื่องทำพระองค์เอง ถ้าวินิจฉัยตามพยานที่ศาลอาญารับฟังก็จะสรุป

ได้เพียงว่ากรณีนี้แสดงให้เห็นอย่างมากที่สุดว่าจะเป็นเรื่องสววรรคโดยการกระทำของคนอื่น ไม่ใช่ถึงขนาดตัดขาดโดยสิ้นเชิงว่าไม่ใช่การกระทำของพระองค์โดยแน่นอน เมื่อพยานหลักฐานแวดล้อมใกล้เคียงกับเหตุการณ์นั้นแต่ขัดแย้งกับข้อเท็จจริงจนกลายเป็นเรื่องดบปดของพระชนม์แทนที่จะเสริมหลักฐาน กับแสดงลักษณะเป็นปฏิบัติขัดแย้งความเห็นของผู้มีความรู้จริงเห็นจนใจอย่างคำอาญาไม่ได้ มิฉะนั้นแล้วจะเท่ากับรับนับถือว่าเป็นความจริงทั้งที่ยังมีข้อสงสัยขึ้นกับหลักที่คำอาญาวางไว้ว่าถ้าไม่บ่งตรงจุดหรือสื่อพิรุชให้ระแวงว่าอาจไม่เป็นไปได้แล้วก็จะไม่ฟังเป็นอย่างนั้น

ฝ่ายโจทก์คัดค้านว่าคำอาญาอ้างเหตุผลไม่ตรงกับที่นายแพทย์พยานโจทก์ได้เบิกความไว้ การใช้เหตุผลแกว่งเป็นการทดตอบภายหลัง ซึ่งผลก็ปรากฏว่าเป็นแต่เฉียดไป จึงจะยกมาเป็นเหตุสงสัยในสิ่งที่พยานได้เห็นพระบรมศพด้วยตาไม่ได้

ศาลอุทธรณ์เห็นว่าอุทธรณ์ของนายชิต ดังเหล่านี้ จำเลยมีประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๒๒๗ สันนิษฐานว่าเมื่อมีความสงสัยตามสมควรว่า จำเลยได้กระทำความผิดหรือไม่ ให้ยกประโยชน์แห่งความสงสัยนั้นให้จำเลย ก็อันใดเล่าที่นายชิต ดังเหล่านี้จำเลยมุ่งหมายถึง อันนั้นคือความกังขาของคำอาญาที่ไม่อาจตัดสินได้ถ้าหากทรงกระทำพระองค์เองแล้วก็จะต้องมีอาการของคาคาเวอร์คัสบัสซึม เพราะฉะนั้นศาลอุทธรณ์จึงเห็นว่าเป็นประเด็นสำคัญยิ่งยวดที่จะต้อง

พิจารณาให้เด็ดขาดลงไป ถ้าปล่อยไว้ใหม่ช่องทางที่คิดได้
อาจเป็นเรื่องปลงพระชนม์พระองค์เองเท่า ๆ กับมีผู้ปลงพระองค์
ท่านแล้ว คิดก็จะเป็นอันยุติลงเพราะเหตุสงสัย

คำอุทธรณ์ได้กล่าวถึงรายงานชั้นผู้ครุฑพระบรมศพแสดงฐานแผด
แค้น ๆ ที่เกี่ยวข้องได้โดยละเอียดแล้วข้างต้น ชื่นชอบยกคำให้การ
ของนายแพทย์สังกรานต์ นิยมเสนคนหนึ่ง ซึ่งกล่าวถึงภาพสมมุติมา
เป็นหลักฐานต้องพิจารณาโดยตระหนักว่าถ้าหากมันเกิดอันตรายหม่อม
ได้ทรงกำพระแสงปืนไว้ในอุ้งพระหัตถ์แล้ว จะด้วยเหตุใดก็ตามพระ
แสงปืนนั้นจนจนกระทั่งต้อง พระนาคเกิดบาดแผลอย่างที่เป็นอยู่
แล้ว อาการของคาตาเวอริคส์มันก็จะต้องมี คือพระกรที่ยกหรือ
อยู่ท่าใดก็จะคงอยู่เท่านั้น พระหัตถ์ที่กำพระแสงปืนก็จะคงอยู่ในท่ากำ
ส่วนพระแสงปืนไม่แน่ว่าจะคงอยู่ในอุ้งพระหัตถ์หรือจะหลุดกระเด็นไป
จากพระหัตถ์ เพราะเมื่อมันยอมมีแรงสับและแรงถีบเป็นธรรมดา
การกำนั้นอาจกำแน่นมากน้อยต่างกัน ถ้ากำไว้แน่นมากจนแรงสับ
ไม่หลุดมันก็จะอยู่ในมือ ถ้าแรงสับมากกว่ามันก็จะหลุดไปจากมือ
แต่กรณีจะเป็นอย่างไรก็ตาม นิ้วพระหัตถ์ย่อมจะต้องงอขึ้น เป็น
ลักษณะที่มันจะกำอยู่ได้เสมอ จะเหยียดตรงเรียบเหมือนทำธรรมดาไม่ได้
ถ้าพระกรโตงอยู่ก็จะคงงอเช่นเดิม แรงสับของปืนไม่อาจทำให้เปลี่ยน
แปดไปได้ถึงแรงสับจะมาก่อนกระสุนเดินทางไปต้องที่หมายก็ไม่สำคัญ
เหตุที่เป็นเช่นนั้นก็เพราะเป็นคำสั่งของสมองบังคับไว้ตามระบบประสาท

ดจกต่างข้างต้นการตั้งบังคับจะคงอยู่เรื่อยไปจนกว่าจะตั้งเปลี่ยนแปลง
ถึงหากจะมีแรงบังคับมือและแขนให้ดับไปบ้างก็ต้องคืนกลับมาอยู่ใน
ท่าเดิม เปรียบได้กับคนยืนหัดบาค้ออะไรไว้ในมือซึ่งยกขึ้นเหยียด
ไว้ ถ้าจะมีใครมาตบข้างนั้นให้ต่ำลงหรือดับไปทางไหนก็ตามแขนข้าง
นั้นจะสับตกลับคืนมาในท่าเดิมเอง หากใช้พลอยไปอยู่ในท่าใหม่ที่ถูกบังคับ
ไปไม่

หากท่าทางของพระบรมศพเป็นดังท่าดมมุนไชร์ ก็จะเป็นหลัก
ฐานแสดงอยู่ชัดว่าการรทพระกรและหัวพระหัตถ์นั้นเป็นการเคลื่อนไหว
คกตงพระราชหฤทัยแน่วแน่แล้วในขณะที่ยกตัวขึ้นกระหม่อมมิได้ทรง
พระบรมมถดับ ดมของส่วนต่าง ๆ จึงได้ปฏิบัติตามหน้าที่ กล่าว
คือมือเคอร์แอเรียก็ได้ตั้งไปยังไหล่หลังเพื่อให้พระกรและหัวพระหัตถ์ที่
เหยียดอยู่ย่อเข้า พร้อมกับนั้นขั้วเบรด์เซอร์แอเรียก็จะคลายตัวเบซัด
แกงเกดยก็จะตั้งวางตะเอยด พร้อมกับมือเคอร์แอเรียจะช่วยเหลือและควบคุม
คกกตามเนื้อส่วนต่าง ๆ ให้ทำหน้าที่โดยเรียบร้อย การตั้งตัวของ
ก้ามเนื้อก็จะตั้งมากกว่าธรรมชาติเป็นผลให้ความแข็งแรงยิ่งขึ้นตามมา
ในทันใดที่กระสุนปืนเจาะทะลุกระดูกพระเศียรเข้าไปทำลายคอร์เทกซ์
ของมือเคอร์แอเรียและขั้วเบรด์เซอร์แอเรียซึ่งอยู่ติดกันก็จะหมดสมรรถ
ภาพพร้อมกับไม่อาจทำหน้าที่ใด ๆ ต่อไปได้ พระกรทั้งสองอยู่ก็ไม่อาจ
คกไปเหยียดอยู่ข้างพระวรกาย เพราะถึงแม้จะมีกล้ามเนื้อคกคคของโลก
คอยตั้งอยู่ก็ตาม แต่ก็ไม่สามารถบีบบังคับขั้วเบรด์เซอร์แอเรียให้กลับ

มีความรู้สึกต่อหน้าชนใดด้วย เหตุที่เซดต่าง ๆ ของซิปเปอร์เซอร์
 แอเรียได้หายไปเสียแล้ว เมื่อเช่นการที่ซิปเปอร์เซอร์แอเรียจะผ่านการ
 คิดเกี่ยวกับคอเดทนต์เคลย์สไปยังรัศมีตามรัศมีตลอดถึงคอเดทนต์แอเรียก็เกิดขึ้น
 ไม่ได้แม้ว่าคอเดทนต์เคลย์สและรัศมีจะมีได้ถูกทำลายด้วยก็ตาม เมื่อ
 ถัดตามเนื้อของหอคอยแข็ง ข้อที่พลอยเคลื่อนตามกำลังหอคอยของถ้ำ
 เนอจนเกิดอาการแข็งเกร็งถึงกับไม่สามารที่จะเหยียดออกได้ แม้จะ
 เป็นความพยายามสักปานใด เพื่อให้หลุดไปจากความงอที่มียึดอยู่
 ทางที่จะเป็นไปได้ เช่นนี้ด้วยยอมไม่ตองสงสัยเลยเนอถ้ำที่กำลัง
 ทำงานอยู่โดยไม่มีใครสั่งให้เลิกก็จะกลับทำงานมากขึ้น เพราะขาด
 ซิปเปอร์เซอร์แอเรีย คือสมองส่วนที่จะทำหน้าที่เห็นวงจร และขณะ
 เดียวกันเบสที่แกว่งเกตุก็จะยังคงทำงานเรื่อย ๆ ซึ่งจะทำให้เนอถ้ำ
 แข็งอยู่ตลอดไป ดังนั้นอาการคาตาเวอริคส์บัลซัมจึงคงจะต้องปรากฏ
 ในพระวรกายไม่ส่วนใดก็ส่วนหนึ่งเป็นแน่แท้

สำหรับปัญหาคาตาเวอริคส์บัลซัมนี้ นายซิด ดิงห์เด็น จำเลย
 มีได้นำสืบคดีค้านว่าเป็นหตุกวิชาซึ่งไม่ควรที่จะเชื่อถือ แต่ขอให้
 ศาตรัดถึงคำวินิจฉัยเวชวิทยาซึ่งซิดนีย์สมิท (SYDNEY SMITH)
 เป็นผู้แต่งเมื่อปี ค.ศ. ๑๘๔๘ หน้า ๒๔ และ ซึ่งนายแพทย์ดุต แดง
 วิเชียร แปลเป็นใจความว่า “ธรรมชาติของคาตาเวอริคส์บัลซัม
 นั้นยังไม่ชัดเจน แต่มันอาจเป็นไปได้เช่นโรคอมอติส คืออธิบายตาม
 หตุกวิชา เอ. ท. พี. น้อยไปหรือหมดลงในถ้ำเนอถ้ำที่กำลังทำหน้าที่

ขณะหัดวิ่งตามเนื้อตองการ เอ. ที. พี. น้อยกว่าเวลาตายตัวใน
 ถ้ามเนื้อตองการ การมี เอ. ที. พี. น้อยจะทำให้เกิดการหัดตัว แต่
 การวิ่งตามตัวจะมีความลำบากยิ่งขึ้นจนไม่อาจจะเป็นไปได้ ถ้าการตาย
 เกิดขึ้นขณะที่เค็มของถ้ามเนื้อตองการใดหนึ่งไม่ได้อยู่ในลักษณะที่สม่ำเสมอ
 เดิมที ฉะนั้นจะทำให้เกิดคาตาเวอริคส์บัลซัมขึ้นในถ้ามเนื้อเหล่านั้น ”

ความข้อนี้คำตอาญาวินิจฉัยว่าแม้ข้อความในคำว่าจะกล่าวว่
 ธรรมชาติของคาตาเวอริคส์บัลซัมยังไม่แน่ชัดก็ดี แต่ก็ยังยอมรับอยู่
 ว่ามันอาจเป็นไปได้เช่นเดียวกับโรคคอมดัส คำว่านั้นแม้จะเพ่งแต่งขึ้น
 เมื่อ ๒-๓ ปีก่อน แต่นายแพทย์ผู้แต่งวิเชียร ผู้แปลได้บอกความ
 เพิ่มเติมซึ่งความสงสัยได้ต่อไปว่า ทั้งนี้เป็นคำอธิบายในแนวเค็ม
 จึงเป็นข้อความที่อธิบายมุ่งเฉพาะในส่วนของที่เกี่ยวแก่ เอ. ที. พี. ยิ่งกว่า
 นั้น จะนำมาหักล้างคำอธิบายของนายแพทย์ที่มาบอกความเป็นพยาน
 ใจที่เกี่ยวแก่ระบบของสมองและประสาทได้ด้วยกระไรได้ แต่ก็ใช้
 ว่าข้อความในคำวานั้นจะมีตอนไหนเป็นปฏิบัติหรือคัดค้านคำอธิบาย
 ของนายแพทย์ที่มาบอกความเป็นพยานใจที่หักหาไม่ คำตอาญาจึงไม่
 เห็นเป็นความสำคัญพอที่จะบันทึกหน้าหน้าแห่งความเชื่อถือในหลักวิ-
 ชาติตามที่น่าายแพทย์บอกความมานั้นได้

ตามที่คำตอาญาถ่วงถาม คำตอุทธรณ์มิได้เห็นพ้องด้วยทุก
 ข้อกระทงความ แต่กลับเห็นว่าเป็นหลักฐานที่สนับสนุนการวินิจฉัยของ
 คำตอุทธรณ์ข้างต้นให้ตระหนักขึ้น ก่อนอื่นจำต้องหาความเข้าใจ
 คำว่าธรรมชาติของคาตาเวอริคส์บัลซัม ซึ่งเป็นภาษาอังกฤษใช้คำว่า

“THE NATURE OF CADAVERIC SPASM” ว่าเป็นฉันใด
 นายแพทย์ดังกล่าวนี้ นิยมเด่นอธิบายว่าหมายได้หลายอย่าง กล่าวคือ
 หมายถึงต้นเหตุที่จะเกิดคาตาเวอริคส์บั๊ซซึ่ม, เวลาเริ่มลักษณะและ
 ความรุนแรง เหล่านี้เป็นส่วนของคาตาเวอริคส์บั๊ซซึ่ม เพราะฉะนั้น
 เมื่อคำรากถ่าว่าธรรมชาติของคาตาเวอริคส์บั๊ซซึ่มยังไม่แน่ชัดจึง
 หมายถึงต้นเหตุนั่นเอง ซึ่งอธิบายได้ ๒ ทาง ทางหนึ่งเมื่อการตาย
 โดยผิดธรรมชาติเกิดขึ้น ควรปล่อยท่าทางของศพให้คงอยู่ในสภาพดัง
 ที่เป็นอยู่เมื่อตาย คือไม่ควรต้องให้ผิดไปซึ่งจะทำให้นายแพทย์สามารถ
 พิจารณาได้ชัดแจ้งว่าอาการแข็งเกร็งของคาตาเวอริคส์บั๊ซซึ่มมีอยู่ที่
 ภายส่วนในหรือไม่ มิฉะนั้นแล้วถ้าท่าทางได้ถูกเปลี่ยนแปลงไปแล้วก่อน
 การพิจารณาของนายแพทย์ ๆ ก็ให้ความเห็นที่แน่นอนไม่ได้ อีกทาง
 หนึ่งถึงแม้ศพนั้นจะไม่ได้ถูกเคลื่อนย้ายเปลี่ยนแปลงก็ตาม ถ้าชำดิ-
 ดิอาวรีเช่นเคอวอนเป็นสถานที่รองถูกทำลายไปพร้อมกับสมองส่วนใหญ่
 แล้ว ธรรมชาติของคาตาเวอริคส์บั๊ซซึ่มก็ไม่เห็นโดยชัดแจ้ง
 อีก แต่ทั้งนี้คำรากถ่าก็ได้คิดบทว่าคาตาเวอริคส์บั๊ซซึ่มเป็นหลักฐานที่ไม่
 ควรรับนับถือ ตรงกันข้ามกลับรับรองว่าอาจเป็นไปได้เช่นเดียวกับ
 ไรคอมอคต์ กล่าวคือในการตายทุกรายจำต้องมีไรคอมอคต์ฉันใด
 อาการแข็งเกร็งของคาตาเวอริคส์บั๊ซซึ่มก็ชอบที่จะมีในรายที่ควรจะมีเช่น
 เดียวกัน ส่วนที่คำรากถ่าถ่าถึง เอ.ที.พี. นั้นขอให้ย้อนไปตรวจดูข้อ
 ความที่คำอุทธรณ์ได้กล่าวไว้ข้างต้นถึงความแน่นอนของกล้ามเนื้อที่ทำ

งานว่าเมื่อเกิดการตายโดยมีคาตาเวอริคส์บัลซัมนั้นจะมีความแน่นมาก
 ซึ่กว่าก่อนตายโดยการเปลี่ยนแปลงทางเคมีของเนอกดัม ซึ่งต้อง
 อาศัยสารเคมีพิเศษที่เรียกว่า เอ.ที.พี. ในรูปใดด้วยอาการอย่าง
 ไร เช่นเมื่อกดัมเนอยังไม่หดสารพิเศษก็จะรวมตัวกันอยู่และเมื่อ
 กดัมเนหดตัว เอ.ที.พี. ก็จะแยกกันเป็น ๒ ส่วน ตรงกับที่ตำรา
 นักล่าวว่ เอ.ที.พี. น้อยลง ถ้าเกิดการตายซึ่ก็เป็นอันว่ เอ.ที.พี.
 มิได้อยู่ในลักษณะที่ด้น่าเด่นอนเป็นผลตรงกันอีกว่ เนื่องจากภาย
 หลังตายได้เกิดสารจำพวกกรดซึ่อก การเหี่ยยคออกจึงไม่อาจเหี่ยยค
 ได้ซึ่ซึ่ แล้วอาการของคาตาเวอริคส์บัลซัมก็ต้องเกิดโดยไม่ต้อง
 ด่งดัย เว้นแต่จากซึ่บดิดิอาร์เช่นเคอร์จะถูกทำลายเท่านั้น

แต่ในเรื่อง ทำทางของพระบรมศพิมิได้ยุดิเพียงเท่าทำที่ดัมมุติ
 นัจึงเป็นปัญหาที่จต้องวินิจฉัยต่อไปว่ทำทางของด้นเกด้าด้นกระหม่อม
 ขณะที่ได้ดัจดวรรคคเป็นด้นใด เพราะนายชิต สิงห์เด่นจำเคยได้โต้แย้ง
 ไว้รุนแรงว่ ทำทางพระบรมศพิในขณะดัจวรรคคจะพึงเป็นแน่อน
 อย่งไรยากที่จะค้นคว้หาความจริงได้ เพราะตามคำให้การของพระ
 พัดียงเนอง จินตคุยก็ดื่ ดัมเด็จพระราชชนนีกัด้ว่ได้เข้าไปแตะ
 ต้องพระบรมศพิ แม้จะยืนยันว่มิได้เคลื่อนย้ายส่วนใดของพระวร
 ภายก็ยังเป็นที่น่าสงสัย ขณะนั้นยังไม่เป็นที่เข้าใจแน่อนว่ได้ดัจ
 ดัจวรรคคแล้ว ตลอดเวลาพระพัดียงเนอง จินตคุยได้ซึ่ไปอยู่บนพระ
 แท่นเช็ดโลหิตที่พระพักตร์ ทั้งดัมเด็จพระราชชนนียังโถมพระองค์ด่ง

บนพระบรมศพตรงพระธรรมาสน์ หากพระกรของต้นเกล้าถนัดกระหม่อม
ซึ่งอยู่บนพระธรรมาสน์เคลื่อนย้ายไปอย่างไรบ้าง ก็ยากที่จะตั้งเจตจำ
ใจได้ถูกต้องแม่นยำ

ศาลอุทธรณ์เคยได้วินิจฉัยถึงหน้าที่ของนายแพทย์มาแล้วว่า ทั้ง
ในทางกฎหมายและนิติเวชวิทยา นายแพทย์อาจออกความเห็นได้ว่า
ผู้ตายได้ตายโดยการกระทำของตนเองหรือโดยผู้อื่นกระทำ ไม่ว่าจะกระทำ
โดยจงใจแบ่งออกได้อีกว่า โดยเจตนาหรือไม่เจตนา เช่น อุบัติเหตุ
เป็นต้น เพราะฉะนั้นตามที่นายชิต ดังเห็น จำเลยอุทธรณ์ว่าคดียังติด
เอาปัญหาเรื่องกระทำพระองค์เองไม่ได้เด็ดขาดจึงมีความหมายทั้งว่า
ต้นเกล้าถนัดกระหม่อมคงพระราชหฤทัยทำตายพระองค์ และทั้งเกิดจาก
อุบัติเหตุเนื่องจากความประมาทของพระองค์ด้วย อย่างไรก็ตามในประ
การที่ว่าอุบัติเหตุจะเกิดขึ้นโดยน้ำมือของผู้ใดอื่นในที่ระโหฐานขณะที่
กำลังทรงพระบรมมถอยู่บนพระแท่นนั้น เป็นอันคัดออกได้โดยไม่มี
ทางที่จะโต้แย้ง แต่อุบัติเหตุซึ่งเกิดโดยพระองค์เอง ดังดำนักพระราชวัง
แถลงการณ์ไว้ก็ยังเป็นปัญหาที่จะต้องพิจารณาถึง เพราะนายแพทย์
ซึ่งเป็นกรรมการชั้นคู่ควรบางนาย เช่นนายแพทย์หม่อมหลวงเทอ
ดนิทวงศ์ และนายแพทย์ฝน แสงสิงห์แก้ว ยังยกเอาอุบัติเหตุไว้เป็น
ลำดับที่หนึ่ง ในทางตรงข้ามกรรมการแพทย์อีกหลายคนก็เห็นว่า
อุบัติเหตุไม่มีทางจะเป็นไปได้เลยเช่นพระยาดำรงพทยาคุณ, นาย
แพทย์ชุบ โชติกเสถียร, นายแพทย์สุด แสงวิเชียร, นายแพทย์

หม่อมหลวงเกษตร สนิทวงศ์, หลวงนิยเวชวิศิษฐ์, นายแพทย์
ประจักษ์ ทองประเสริฐ แม้ที่สุดกรรมการสอบสวนพฤติการณ์ ๖
ก็มีความเห็นว่าสำหรับกรณีอุบัติเหตุมองไม่เห็นทางว่าจะเป็นไปได้โดย
การขัดแย้งเหล่านี้ไม่ใช่เป็นคำขาดของศาล โจทก์จึงนำสืบนาย
แพทย์เสนอต่อศาลว่าในทางนิติเวชวิทยานี้รายต้นเกล้าต้นกระหม่อม
จะพึงเป็นไปได้เพียงไรหรือไม่ ซึ่งศาลอุทธรณ์จะได้อาศัยเป็นหลัก
ประกอบกับคำนายทนายผู้ชำนาญทางช่างแสงวินิจฉัยต่อไป เพราะ
อุบัติเหตุกันอาจเป็นรากฐานที่ก่อให้เกิดคดีอาชญากรรมได้เหมือนกัน
กัน ดังนายแพทย์อวย เกตุสิงห์ เบิกความคนหนึ่งว่า ถ้าหาก
ต้นเกล้าต้นกระหม่อมทรงถือปืนเดินแถวพระนาคแถวพระหัตถ์ไป
ถูกไก่เข้าปืนจนออกทำให้เสด็จสวรรคต พระกรก็จะมั่วทำคล้ายคลึง
กับทรงปลงพระชนม์เอง เพราะการที่ทรงถือปืนเช่นนั้นก็ดี การใช้
หัวก็ดี ย่อมต้องใช้กลตามเนื้อเช่นนั้น

ในชั้นพิจารณาโจทก์มิได้สืบนายแพทย์หม่อมหลวงเกษตร สนิทวงศ์
และนายแพทย์ฝน แสงสิงห์แก้ว แต่ทั้งต้องนายนี้ได้ให้การไว้ต่อคณะ
กรรมการสอบสวนพฤติการณ์เพื่อที่ศาลอุทธรณ์จะได้พิจารณาถึงนัย
ขึ้น จึงใคร่จะทราบว่านายแพทย์ ๒ นายอ้างเหตุผลว่าเป็นอุบัติเหตุ
เพราะอะไร เมื่อได้ตรวจดูแล้วสำหรับนายแพทย์หม่อมหลวงเกษตร
สนิทวงศ์ ก็ไม่ได้อ้างเหตุผลใด ๆ ไรนอกจากว่าเท่าที่เคยพบเห็นมา
อุบัติเหตุอาจมีทางเกิดได้หลายอย่าง เมื่อไม่สามารถหาเหตุผลอะไร

มาแวดล้อมในกรณีถูกดบปดงพระชนม์ เพราะไม่ได้พิสูจน์พระบรมศพด้วยตั้งแต่ที่แรกที่ยังไม่มีใครแตะต้องเลย ดบดจนนั้นที่เป็นของกตางด้วยจึงไม่กล้าลงความเห็นว่าจะถูกดบปดงพระชนม์ เช่นนี้จึงได้ว่าเป็นอุบัติเหตุซึ่งอาจเป็นโดยทำโดยพระองค์เองก็ได้หรือคนอื่นทำก็ได้ ส่วนนายแพทย์ฝน แสงสิงห์แก้ว ก็เช่นเดียวกัน โดยกล่าวว่าเป็นนอกจากได้จากลักษณะของบาดแผลแล้วก็นำเอาความรู้ทางจิตวิทยาามาประกอบด้วย จึงคิดว่าการปดงพระชนม์พระองค์เองไม่น่าจะเป็นไปได้ และในเรื่องถูกดบปดงพระชนม์ ก็คิดเสียว่าใครเล่าจะกล้าไปฆ่าในหลวงได้ดังคอ ที่สุดก็เหลือแต่อุบัติเหตุซึ่งอาจเป็นได้หลายทาง

ศาสตราจารย์เห็นว่าจริงอยู่อุบัติเหตุอาจเกิดขึ้นในรูปใด ๆ ก็ได้ แต่รูปนั้นต้องย่อมอยู่ในวิสัยอันจะพึงเป็นไปได้ ก่อนอื่นขอย้อนกล่าวถึงการชันสูตรพระบรมศพอีกสักเล็กน้อยว่า ในการนี้กรมตำรวจได้เชิญนายพันตำรวจโท เอ็จ ณ บ่อมเพ็ชร ซึ่งเป็นผู้ได้ศึกษาวิชาพิสูจน์หลักฐานมาจากมหาวิทยาลัยต่างประเทศ และเคยรับราชการอยู่ในกรมตำรวจทำหน้าที่เป็นผู้พิสูจน์หลักฐานอยู่หลายปี ให้เป็นกรรมการด้วยผู้หนึ่งในฐานะผู้ชำนาญ ตามรายงานของพยานคนนั้นตรงกับพยานหลักฐานอื่นในเรื่องฐานแผลของต้นเกล้าต้นกระหม่อม แต่ที่ละเอียดยิ่งกว่าก็คือพยานได้พิจารณาหัตถ์พยานเช่นพระเชนยประกอบ เพื่อแสดงวิถีกระสุนพยานได้อาศัยรูปถ่ายพระบรมศพหมายเลข ๖๔ เป็นหลัก โดยเขาคณมานอนทำการทดสอบกับบาดแผลซึ่งพบที่พระบรมศพ ดัง

รูปหมาย ๓๓๘ เดินดำเป็นเดินไต่ฉากหรือเดินมุมฉาก ๘๐ องศา
 เครื่องหมายการกระโดด แสดงทางแผดเข้าและแผดออกซึ่งคงอยู่ทาง
 ด้านซ้ายของพระเศียรทั้ง ๒ รู แผดหน้าห่างจากเดินผ่าศูนย์กลาง ๓.๓
 เซนติเมตร แผดด้านหลังห่างจากเดินผ่าศูนย์กลาง ๑ เซนติเมตร
 หรือหนึ่งหนึ่งแนวทางที่เชื่อมแผดทางเข้ากับแผดทางออกทะแยง เข้าหา
 เดินผ่าศูนย์กลางของพระเศียรตามยาวทางด้านหลัง แสดงว่าวิถี
 กระโดดผ่านเข้าไปทางซ้ายของพระเศียรและทะแยงออกไปทางขวาของ
 พระเศียรเล็กน้อย ส่วนระดับของแผดทางเข้าและทางออกนั้นแตกต่างกัน
 กัน คือระดับของแผดทางเข้าสูงกว่าระดับของแผดทางออกเล็กน้อย
 หากพระเศียรอยู่บนพนรพพนเดียวกับพระวรกายในท่าหงายขรรคมดา
 แฉก เดินฉากจากแผดทางออกขึ้นไปยังแผดทางเข้าจะทะแยงจากเดิน
 ดังไปทางเหนือพระเศียร และคิดเดินดังนั้นเป็นมุมประมาณ ๑๘ องศา
 แต่สำหรับกรณีพระเศียรอยู่บนพระเขนยซึ่งมีลักษณะอ่อนมาก และ
 เมื่อรับน้ำหนักของพระเศียรแล้วความหนาจะบดลงเหลือประมาณ ๒.๕
 เซนติเมตร ดังนั้นพระเศียรจึงสูงกว่าพนรพ ๒.๕ เซนติเมตร เหตุฉะนั้น
 ขนาดของมุมจึงแคบลงเหลือประมาณ ๑๓ องศา

ในการทดลองยิงศพที่โรงพยาบาลศิริราช คณะกรรมการ ฯ
 ได้พยายามทำให้ทางเข้าและทางออกของกระดูกก็คล้ายคลึงกับฐานแผด
 ที่พระบรมศพ

อาศัยข้อเท็จจริงดังกล่าวนี้ ในการสอบสวนพยานบุคคลก่อนหน้า

คณะกรรมการสอบสวนพฤติการณ์ ๆ ก็ดี ในชั้นพิจารณาของศาล
อาญาที่ดี เจ้านายที่ตำรวจและทนายจำเลยจึงได้กำหนดทนายชั้น
ทำนองเดียวกันว่าควรอยู่ในลักษณะอย่างไร ถ้างั้นคือโดยปกติถ้าจับ
บนดิน เช่นบนของกลางให้มันจะต้องจับโดยวิธีกำตามบนแต่ด้วย
โดยวิธีใช้นิ้วชี้เห็นยาวไกล แต่พระแสงบนของกลางยาวถึง ๒๒ เซนติ-
เมตร การที่ผู้ใดจะจับบนโดยวิธีนั้นแล้วยังตนเองให้เกิดบาดแผลดัง
พระบรมศพ ถึงแม้จะเป็นผู้ที่ขอมืออ่อนก็เป็นที่ที่ไม่ถนัดและไม่น่าจะ
ทำได้ แต่ทำที่พอทำได้ดังบอกจับบนก้นบั้น ใช้นิ้วหัวแม่มือเห็นยาวไกลบน
และใช้ข้อ ๔ นิ้วจับที่คอตามบน จดปากกระบอกบนตงที่หน้าปาก
สำหรับบุคคลที่นอนหงาย การจับบนเช่นที่กล่าวนั้นนับว่าเป็นท่าที่ทำ
ได้ง่าย ทั้งมือซ้ายและมือขวาหรือทั้งสองมือพร้อมกัน

ศาลอุทธรณ์เห็นว่าท่าทางเช่นนี้ถึงแม้สามารถยิงได้ง่ายไม่ลำบาก
อย่างไรก็ตาม แต่ถึงว่าพฤติการณ์ได้เป็นไปถึงขนาดนั้นท่าที่แสดงอยู่
ในคดีจะต้องเป็นไปด้วยความตั้งใจ จึงได้ผิดไปจากการยิงบนที่เป็น
ไปตามธรรมดาซึ่งเป็นประเด็นที่จะได้วินิจฉัยต่อไป ตกลงอุบัติเหตุอาจ
เกิดได้ในรูปแบบที่คาดไม่ถึงถ้าถนัดกระหม่อมทรงหิบบพระแสงบนชั้นลูกคา
เด็น หรือทรงต้องด่ากลองไซ้ ทั้งสองอย่างนี้ก็ไม่พินิจจะต้องใช้
พระหัตถ์ การวินิจฉัยความชอบได้ความว่าถึงแม้ถนัดถนัดกระหม่อม
จะไปรื้อปรานการยิงบนมาดักเพียงใดก็ตาม แต่พระองค์ท่านก็ได้เห็น
ห่างจากการทรงยิงบนมาแต่บัดนี้ โดยเฉพาะพระแสงบนของ

กลาง ศาลอุทธรณ์ก็ได้วินิจฉัยมาแล้วว่าได้ถูกยิงครั้งสุดท้ายก่อนเสด็จสวรรคต ๘ วันเป็นอย่างน้อย ทั้งปรากฏว่าพระสุภาพของพระองค์ท่านก็ไม่ใช่เป็นปกติมาแล้วหลายวัน เกี่ยวกับประสูติพระนามก็มาตั้งแต่วันที่ ๓ มิถุนายน ๒๔๘๘ พระอาการกระส่ำกระส้านนั้นก็จะไม่รุนแรง แต่ก็ไม่ชัดเจนจนกระทั่งตอนหลังเลยไม่อาจเสด็จพระราชดำเนินตามหมายกำหนดการได้ และถึงกับล้มเด็จพระราชชนนีต้องตามหลวงนิคยเวชวิศิษฐ์ให้ไปถวายการรักษา เพราะทรงรู้สึกอึดอัดคลื่นไส้จนแต่จะให้ทรงพระอาเจียน ทั้งความร้อนในพระวรกายก็สูงถึง ๘๘ องศาเซลเซียส เข้าขัดกับไข้หวัดน้อย กับทรงมีพระอาการอ่อนเพลียอยู่บ้าง ทรงเป็นด้วยอาหารในลำไส้กระเพาะก็คงค้างอยู่เป็นพิษ อันพระอาการเหล่านี้หายแพทย์ขับ ไชติกเด็กร ซึ่งแพทย์มาชำนาญได้บอกความตอนหนึ่งว่าไม่เคยพบคนไข้ที่ชอบเอาขี้มาเคี้ยวเวลาเจ็บไข้ จิตต์ใจของคนไข้เกี่ยวกับท้องเท่าที่เคี้ยวมาชอบแต่จะนอนนิ่ง ๆ ไม่อยากทำอะไรทั้งหมด ไม่แต่เท่านั้นได้ความจากพระกระส่ำกระส้านของสมเด็จพระราชชนนี ว่า ก่อน ๆ มาได้เคยถวายยาฮือบทาติตอนเพียงครึ่งละ ๑ เม็ด ก็ทรงพระบรมมหาราชย์ คราวนั้นถนัดถื่นกระหม่อมไม่ทรงสบาย โดยคำแนะนำของหลวงนิคยเวชวิศิษฐ์จึงได้ถวายยานถึง ๒ เม็ด การจึงปรากฏว่าเมื่อก่อนถนัดถื่นกระหม่อมจะได้ทรงรับสั่งกับสมเด็จพระราชชนนีว่าหัดดีในตอนกลางคืนก็ตาม กระนั้นหลังจากที่ถนัดถื่นกระหม่อมต้องถูก สมเด็จพระราชชนนีปลุกถวายน้ำมนต์หู่ให้ด้วย

แล้วฉันได้พระราชชนนีได้ทรงตั้งเกล้าว่ายังมีพระราชประสงค์จะทรง
 บรรพหมอก ต่อมาไม่ช้าก็มีเหตุให้ต้องเข้าห้องทรง แล้วก็ได้ตั้งกับ
 เจ้าพระที่ใหม่ แม้นายบศย์ บัณฑริน จำเลยจะนำน้ำดื่มเข้าไปถวาย
 ก็บอกพระหัตถ์ห้ามเช่นนั้น คำตอบที่ฉันมองไม่เห็นเลยว่าแทนที่พระองค์
 ท่านจะทรงมีจิตใจให้หาโอกาสที่จะพักผ่อนอย่างมากที่สุด ในยามที่
 ไม่ได้ทรงสบายตามที่ทรงแสดงออก กลับจะไปทรงพระตำราญอยู่กับ
 การเล่นพระแสงปืนดังนี้ ดูไม่มีรูปจะเป็นไปได้เลย อนึ่งการที่จะทรง
 เชาพระแสงปืนมาต้องดูเห็นพระนาคคั่นก็ไม่มีรูปที่จะเป็นไปได้อีก
 เพราะมคิของแพทย์มีอยู่แล้วว่าขณะนั้นนั้น ปากกระบอกปืนจะไม่
 ห่างพระนาคเกินกว่า ๕ เซนติเมตร และตามความคิดเห็นของนาย
 แพทย์สุด แสงวิเชียร และนายแพทย์สังกรวณต์ นิยมเด่น ปากกระบอก
 ปืนน่าจะอยู่ชิดกับพระนาคตามที่นายแพทย์ได้กำหนดไว้ในหลักการ
 เรื่องระยะยิงเกี่ยวกับระยะคอนแทก (CONTACT) ก็เป็นไปได้ เพราะ
 ฉะนั้นไม่ว่าจะห่างเพียงใดจากพระนาคในระหว่าง ๕ เซนติเมตรแล้ว
 นายแพทย์ยืนยันว่าสายตารองมนุษย์จะมองเห็นภายในถ้าก้องไม่ได้เลย
 ยิ่งพระเนตรของตนเกิดด้านกระหม่อมขึ้น ถึงกับต้องใช้ฉดของพระเนตร
 เป็นประจำ แต่ขณะเกิดเหตุปรากฏว่าพระองค์ท่านมิได้ทรงฉดของพระ-
 เนตรตรงนั้นจะเป็นได้อย่างไรว่า พระองค์ท่านเฝ้าพระแสงปืนมาต้องดูเล่น
 อีกประการหนึ่งพระแสงปืนของกลางนั้นพอจะดู ชัดๆ ยืนยัน ผู้
 ชำนาญทางปืนพกได้ตรวจและทำรายงานหมายเลข ๘๕ ไว้แล้วมาอธิบาย

ประกอบพร้อมด้วยคำให้การของพดตรีวิเชียร ผู้ค้นคานนท์ เจ้ากรม
 ธรรมพาวุธทหารบก มีใจความสำคัญว่า^{๕๗} หน้าที่ของกาดาง^{๕๘} ตามธรรมเนียม
 จะยังถนัดกับของเขานวชน^{๕๙} เห็นยาก^{๖๐} เอาจามหัวแม่^{๖๑} บับเซฟ^{๖๒} หงตั้ง^{๖๓}
 ยิง คือจะต้องบับโกและเซฟ^{๖๔} หงตั้ง^{๖๕} พร้อมกันจึงจะทำให้มัน^{๖๖} นัยหนึ่งจะ
 ต้องเป็นไปด้วยความจงใจ^{๖๗} มันจึงจะถนัดออก ไม่ใช่โกไว^{๖๘} แล้วไปถูกโก^{๖๙}
 เข้าโดยบังเอิญ^{๗๐} มันก็จะถนัดออกได้ อนึ่งถ้าหากว่าตามปกติคนเรา^{๗๑} ย่อม
 ไม่ชนนกถ่วงหน้าไว้ พระแสง^{๗๒} ของกาดาง^{๗๓} เมื่อเวลาจะยิงก็ต้องชน
 นกก่อน แล้วจึงจะ^{๗๔} ใช้^{๗๕} นวชน^{๗๖} โบก^{๗๗} กับ^{๗๘} ใช้^{๗๙} จาม^{๘๐} บับเซฟ^{๘๑} หงตั้ง^{๘๒} ถ้า
 เพียงแต่ชนนก^{๘๓} มันไม่ทำให้กระสุน^{๘๔} ชน^{๘๕} ถนัด^{๘๖} ถึงจะเห็น^{๘๗} ยาก^{๘๘} โบก^{๘๙} ๆ
 ก็ไม่ถนัด แต่ถ้ากระชาก^{๙๐} ถนัด^{๙๑} มันออก^{๙๒} กระสุน^{๙๓} จึงจะ^{๙๔} ชน^{๙๕} ถนัด^{๙๖} และ
 พร้อมกัน^{๙๗} มันก็จะ^{๙๘} ว่าง^{๙๙} ออก^{๑๐๐} ถ้าจะไม่^{๑๐๑} ใช้^{๑๐๒} ยิง^{๑๐๓} กับ^{๑๐๔} เทเซฟ^{๑๐๕} มัน^{๑๐๖} ได้^{๑๐๗} อีก^{๑๐๘} ๒^{๑๐๙} แห่ง^{๑๑๐}
 คือถนัดกับ^{๑๑๑} นก^{๑๑๒} ครึง^{๑๑๓} หง^{๑๑๔} หรือ^{๑๑๕} ผด^{๑๑๖} เทเซฟ^{๑๑๗} ข้าง^{๑๑๘} ๆ^{๑๑๙} มัน^{๑๒๐} ดังนั้น^{๑๒๑} ถึง^{๑๒๒} จะ^{๑๒๓} เห็น^{๑๒๔} ยาก^{๑๒๕}
 โบก^{๑๒๖} มัน^{๑๒๗} ไม่^{๑๒๘} ถนัด^{๑๒๙} เมื่อถนัดกับ^{๑๓๐} นก^{๑๓๑} ครึง^{๑๓๒} หง^{๑๓๓} แล้ว^{๑๓๔} จะ^{๑๓๕} ใช้^{๑๓๖} ยิง^{๑๓๗} ก็^{๑๓๘} ต้อง^{๑๓๙} ว่าง^{๑๔๐} กับ^{๑๔๑} มัน^{๑๔๒}
 ให้^{๑๔๓} ออก^{๑๔๔} และ^{๑๔๕} ปลด^{๑๔๖} เทเซฟ^{๑๔๗} มัน^{๑๔๘} ทาง^{๑๔๙} ข้าง^{๑๕๐} ๆ^{๑๕๑} ด้วย^{๑๕๒} คำ^{๑๕๓} อุต^{๑๕๔} ทร^{๑๕๕} ณ์^{๑๕๖} คิด^{๑๕๗} ว่า^{๑๕๘} คง^{๑๕๙} ไม่^{๑๖๐} มี^{๑๖๑} ใคร^{๑๖๒}
 เกียง^{๑๖๓} ใน^{๑๖๔} เรื่อง^{๑๖๕} ที่^{๑๖๖} ถนัด^{๑๖๗} เกิด^{๑๖๘} ถนัด^{๑๖๙} กระ^{๑๗๐} หม่อม^{๑๗๑} ทรง^{๑๗๒} พระ^{๑๗๓} ปรีชา^{๑๗๔} สามารถ^{๑๗๕} อย่าง^{๑๗๖} ยอด^{๑๗๗}
 เยี่ยม^{๑๗๘} และ^{๑๗๙} ฉลาด^{๑๘๐} หด^{๑๘๑} ก^{๑๘๒} แหม^{๑๘๓} มี^{๑๘๔} พระ^{๑๘๕} ราช^{๑๘๖} วิจารณ์^{๑๘๗} ญาณ^{๑๘๘} ละ^{๑๘๙} เอียด^{๑๙๐} สุข^{๑๙๑} ุม^{๑๙๒} ไฉน^{๑๙๓}
 เดย^{๑๙๔} เพียง^{๑๙๕} แต^{๑๙๖} กับ^{๑๙๗} มัน^{๑๙๘} ชน^{๑๙๙} อยู่^{๒๐๐} หรือ^{๒๐๑} ไม่^{๒๐๒} จะ^{๒๐๓} พ้น^{๒๐๔} จาก^{๒๐๕} ความ^{๒๐๖} ทรง^{๒๐๗} ดัง^{๒๐๘} เกิด^{๒๐๙} เห็น^{๒๑๐} ของ^{๒๑๑}
 พระ^{๒๑๒} องค์^{๒๑๓} ไป^{๒๑๔} เสีย^{๒๑๕} ได้^{๒๑๖} ความ^{๒๑๗} ชื่น^{๒๑๘} พระ^{๒๑๙} บาท^{๒๒๐} สัม^{๒๒๑} เต็จ^{๒๒๒} พระ^{๒๒๓} เจ้า^{๒๒๔} อยู่^{๒๒๕} หัก^{๒๒๖} ได้^{๒๒๗} พระ^{๒๒๘}
 ราช^{๒๒๙} ทาน^{๒๓๐} พระ^{๒๓๑} ราช^{๒๓๒} กระ^{๒๓๓} แสร^{๒๓๔} ไว้^{๒๓๕} ว่า^{๒๓๖} ถนัด^{๒๓๗} เกิด^{๒๓๘} ถนัด^{๒๓๙} กระ^{๒๔๐} หม่อม^{๒๔๑} ทรง^{๒๔๒} มี^{๒๔๓} พระ^{๒๔๔} ราช^{๒๔๕}
 หฤ^{๒๔๖} ทัย^{๒๔๗} เยื่อ^{๒๔๘} เก^{๒๔๙} ้น^{๒๕๐} น^{๒๕๑} เมื่อ^{๒๕๒} จะ^{๒๕๓} ทรง^{๒๕๔} กับ^{๒๕๕} ทรง^{๒๕๖} รม^{๒๕๗} ณ์^{๒๕๘} ด้^{๒๕๙} ระวัง^{๒๖๐} ทุก^{๒๖๑} ทั่ว^{๒๖๒} ทั่ว^{๒๖๓} ทาง^{๒๖๔} ทั้ง^{๒๖๕} ข^{๒๖๖}

เคยทรงเตือนพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวว่า เวลาคับหรือเดินบนบก ให้ดูเสียก่อนว่ามีกระสุนอยู่ในด้ามกล้องหรือเปล่า กับยังได้ความต่อไป อีกว่าไม่แต่ต้นเถาต้นกระหม่อมจะทรงห่วงใยเฉพาะพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเท่านั้นก็หามิได้ แม้มหาดเล็กซึ่งมีหน้าที่ทำความสะอาด พระแสงปืน พระองค์ท่านก็มีวายเป็นกังวล ถึงได้ทรงพร้าเตือนให้ระมัด ระวังการพดงพลาดอยู่เป็นนิจ ก็เหตุใดเล่าเมื่อถึงคราวจะทรงเดินกับ บินบ้าง พระองค์ท่านจะระเฉยต่อสิ่งที่จะต้องทำเสีย อีกทั้งพระแสงปืน ของกตางก็มีวิธีขึงวิธีพิศดารอันเป็นเครื่องป้องกันอยู่ในตัวนั้น รูป ที่ระก่อให้เกิดพระแสงปืนขึ้นโดยเฉื่อยจึงไม่มีทางจะเป็นไปได้โดย จริงอยู่ตามรายงานหมายเลข ๔๕ ข้อ. ๓ ปรากฏว่าปืนแบบเดียวกันของ ทางราชการทหารได้นำหนักขึ้น ๔ กิโลกรัม แม้ปืนพกขนาด ๘ มิลลิเมตร ของทางราชการทหารส่วนมากมีน้ำหนักขึ้นประมาณ ๓.๗๕๔.๐ กิโลกรัม ส่วนพระแสงปืนของกตางมีไกค่อนข้างอ่อนไซ เครื่องวัดตรวจได้ ๓ กิโลกรัม แต่คำว่าไกอ่อนนั้นย่อมมีความหมาย เพียงว่าปืนบางกระบอกมีกำลังไกสูงกว่าบางกระบอกเท่านั้น ส่วน คำว่าน้ำหนักขึ้น ๓ กิโลกรัม หมายความว่าต้องใช้น้ำหนักบนทง ไกะแตะเซฟหลัง ๓ กิโลกรัม บินจึงจะขึ้น ที่ว่ามีกำลังปืน ๓ กิโล- กรัม นั้นคือเขากำลังนิ้วที่เหยียดไวกับกำลังมือบีบเซฟหลังรวมกัน เท่ากับมีอยกของหนัก ๓ กิโลกรัม เมื่อความสูงของกำลังไกมีถึง เพียงนี้แล้ว ยังจะต้องบีบไวกับเซฟหลังพร้อมกันอีกผู้ชำนาญทางอาวุธ

๗. ผู้เขียนเห็นว่าพระแสงบนของกลางจะฉกด้วยอุบัติเหตุไม่ได้เป็นอันขาด

ทาง ฝ่ายนายแพทย์ซึ่งได้รับการพินิจพิจารณาจากการชันสูตรพระบรมศพ เฉพาะอย่างยิ่งเกี่ยวกับวิถีกระสุนก็ได้ให้เหตุผลทางนิติเวชวิทยาว่าอุบัติเหตุไม่มีทางจะเป็นไปได้เช่นกัน การยืนยันเช่นนี้ไม่ใช่เพียงมีภายหลังเกิดรัฐประหาร แต่ได้มีมาและแสดงออกแล้วต่อคณะกรรมการสอบสวนพฤติการณ์ ฯ ดังรูปแล้วจะได้เหตุผลดังนี้

๑. การที่จะทรงเอาปืนมาต้องดูเหนือพระนาคคาน้ำจะทรงทำ
๒. ปรากฏว่าพระองค์ท่านทรงพระบรมมหาราชวังโดยมิได้ทรงจดของพระเนตร จึงไม่อยู่ในลักษณะจะทรงต้องดูปืนเด่น
๓. พระอุปนิสัยเยือกเย็นสุขุมใดจะสามารถเกิดอุบัติเหตุขึ้นทำนองนั้น
๔. ลักษณะของบาดแผลเป็นอุบัติเหตุได้ยาก เพราะวิถีกระสุนเฉียงลง
๕. ถ้าจะทรงต้องดูกระบอกปืน ก็ต้องอยู่ห่างออกไป ถ้าต้องในระยะ ๕ เซนติเมตร หรือใกล้กว่านั้นจะมองไม่เห็น ถ้าห่างออกไปจะไม่ได้ผลอย่างที่พระบรมศพ
๖. ความลักษณะของคนที่เคยเดินบนมาแล้ว ย่อมไม่หันปากกระบอกปืนมาที่ตัว
๗. จิตใจของคนไข้เกี่ยวกับท้องเท่าที่เคยพบมาขอบแต่จะนอนนิ่ง ๆ ไม่อยากทำอะไรทั้งหมด

๙. คนที่นอนล้มตายเปิดอกตาไม่ควรจะมีดวงมาเอง เว้นแต่
ถ้าบังตายเปิดอกตาอาจมีดวงมาเพราะกรรมได้ ถ้าล้มตายในเว
ณกับนตายก็ควรจะมีอยู่ ถ้าใช้สอยตาเพ่งเห็นอกแล้วตายทันที นั้น
ตาควรเพ่งเห็นอกอยู่อย่างนั้นที่พระเนตรของตนเกิดด้านกระหม่อมหยิบ
ทั้งที่อยู่ในท่าทรงบรรทม

๑๐. นายแพทย์บางคนกล่าวว่าถ้าด้านเกิดด้านกระหม่อมได้
สัณณคคทันทีในขณะที่ทรงต้องคืบ เพราะเป็นต้นแล้วพระกรจะไม่ทอด
แนบอยู่กับพระวรกายดังหดวงนิตยเวชวิศิษฎ์กล่าวในที่ประชุมกรรม
การแพทย์ พระหัตถ์ทั้งสองจะต้องประประอยู่แถวพระอุระ

๑๑. หดวงนิตยเวชวิศิษฎ์กล่าวว่าได้ทราบมาแต่ต้นที่จะออก
แถลงการณ์แล้วว่า เหตุใดจึงอ้างว่าอุบัติเหตุ ซึ่งขณะนั้นหดวงนิตย
เวชวิศิษฎ์เองก็คิดว่าเป็นไปในทางนั้นไม่ได้

ศาสตราจารย์ได้กล่าวมาข้างต้นว่า อาการคาตาเวอร์คัสบัสซั่ม
อาจมีได้อย่างแน่นอนในกรณีอุบัติเหตุ เช่นเดียวกับกรณีที่เกิดโดย
ความตั้งใจ จึงขอเชิญเขาไปรวมวินิจฉัยภายหลัง สันนขอสรุปว่า
ตามเหตุผลที่ได้อธิบายมานี้ไม่ว่าจะพิจารณาในด้านไหน ศาสตราจารย์
ไม่เห็นด้วยว่าด้านเกิดด้านกระหม่อมได้ได้สัณณคคเพราะอุบัติเหตุ
เป็นมด

อย่างไรก็ดีโดยรูปการณ์หลาย ๆ กระแสจึงกล่าวมาข้างต้น
ปัญหาว่าด้านเกิดด้านกระหม่อมได้ได้สัณณคคเพราะทรงตั้งพระราช

เหตุที่^๑จะทรงกระทำพระราชอัธยาศัย^๒หรือไม่ยังเป็นข้อสำคัญ
 ที่จะต้องพิจารณาอย่างกว้างขวางยิ่งไปกว่าอีก ในการพิจารณาความ
 ข้อน^๓ของจำนวนประจักษ์ชัดว่าจำเป็นที่สุดที่จะต้องอาศัยหลักวิชาใน
 เรื่องจิตวิทยาเป็นบรรทัดฐาน การที่นายแพทย์ได้แสดงความคิดเห็น
 ต่าง ๆ ออกมาก็ไม่พ้นที่จะยกเอาจิตวิทยาเป็นเหตุประกอบ เมื่อ
 ประมวลคำพยานและหลักฐานทั้งหลายเข้ากัน คงได้ความว่าในเรื่อง
 ตั้งใจฆ่าตัวตายโดยใช้พิษเองนั้นย่อมต้องเลือกยงในท่าที่ถนัดที่สุด
 เพราะถ้ายิงในท่าที่ไม่ถนัดแล้วอาจไม่ตาย แทนที่จะสมดังประสงค์กลับ
 จะเป็นการทรมานทางจิตใจ หรือพิถพิการของร่างกายไปตลอด
 ชีวิตซึ่งคงไม่เป็นที่ปรารถนาไม่ว่าผู้^๔นั้นจะเป็นใคร นอกจากนั้นยงควร^๕ที่
 จะต้องยิงในท่าที่มองไม่เห็นปืนด้วย เพราะสัญญาติญาณของมนุษย์ถึง
 ยากจะตายลัดปานใด ความกลัวตายชั่วเด๋นก็ย่อมมีอยู่ประกอบกับ
 การเห็นอาวุธร้ายแรงเช่นปืนที่ประจักษ์อยู่ ความเลี้ยวก็จะเกิดขึ้นแล้ว
 ความคิดถึงตัวตายเลยต้องซังก เท้าที่นายแพทย์ได้พบมาทำที่^๖เหมาะ
 ที่^๗ดีดักต้องเป็นที่ลับ คนที่ถนัดขวาก็ยิงขวับขวา คนที่ถนัดซ้าย
 ก็ยิงทางซ้าย การยิงเข้าในปากหรือที่^๘นอกก็เคยมี ^๙ทงนเพราะ
 มองเห็นปืนได้น้อยกว่า จิตใจของผู้^{๑๐}ที่จะฆ่าตัวตายโดยมากมักเป็น
 จิตใจของคนเจ้าอารมณ์ผ่นผ่น หุนหันพลันแล่น ใจง่ายจนถึงขีด
 สูงสุดถ้าเสียใจก็เสียใจถึงสูงสุดง่าย ๆ หรือต้องมีเรื่องเดือดร้อนอย่าง
 รุนแรง หรือเหตุที่ทำให้บอขายขายหน้าเหลือที่จะทนทาน และที่สำคัญ

นั้น คือฉันทะที่ตนซึ่งถ้ายิ่งตัวเองทางออกของฉันทะที่ตนต้องอยู่ระดับ
สูงกว่าทางเข้า

ถ้าตนเกิดฉันทะหม่อมทรงยิ่งพระองค์เองโดยอาการเช่นนั้นจะ
เป็นการฝืนความถนัดของพระองค์อย่างมาก เพราะได้ความว่าพระองค์
ท่านถนัดความอันความคิดธรรมดาที่น่าจะมีมานานแต่ครั้งเจ้าหน้าทีคำ-
รวจทำการสอบสวนต่อหน้าคณะกรรมการสอบสวนพฤติกรรม ฯ ตลอดจน
มาถึงขั้นพิจารณาของศาลอาญาว่าทำยังดังนี้ไม่อาจที่จะยังผลให้ได้
ขาดผิดดังพระบรมศพ จึงได้กำหนดทำจับขึ้นกลับ และใช้หัวแม่มือ
เหนี่ยวไกขึ้นเพื่อให้ได้ผลที่จะนำคดีกลับกับพระบรมศพ แต่ทำ
ใหม่เป็นท่าที่ประตักประตืดเหลือประมาณ จนถึงกับพระยาตำรา
แพทยาคณบดีว่ายังเห็นก็ยังไม่รู้ดีกว่าถ้าหากยากเย็นเสียเต็มที่ ที่พระ-
องค์จะทรงกระทำเช่นนั้น ตามความเห็นของศาลอาญานั้น ถ้าสม-
มุติว่าตนเกิดฉันทะหม่อมจะทรงกระทำพระองค์เองโดยความฝืนไม่ว่า
ทำใดในสิ่งท่าน ก็ดูประหนึ่งว่าพระองค์ท่านทรงมีเจตนาร้ายต่อบุคคล
อื่นทั่ว ๆ ไป โดยการก่อให้เกิดความเข้าใจผิด ซึ่งไม่รู้ว่ามีใครบ้างที่
จะตกเข้าไปอยู่ในข่ายแห่งความสงสัยว่าเป็นผู้ตอบลงพระชนม์พระ-
องค์ท่านศาลอาญานั้นเห็นว่าเมื่อใด ๆ จะตั้งพระราชหฤทัยทำลายพระ-
ชนม์ชีพแล้วพระองค์ท่านจะก่อบาปกรรมทำเหตุให้แก่คนอื่นทำไม อัน
พระราชอุปนิสัยที่ฟังได้โดยปราศจากการโต้แย้งก็คือ พระองค์เป็น
พระมหากษัตริย์ซึ่งทรงทศพิธราชธรรมได้ทรงศึกษาทั้งทางโลก และ

ทางธรรมแตกฉานมีภูมิความรู้อย่างสูง และความสามารถปราชญ์
 เปื้อง ทรงแม้พระราชศรัทธาประดาศระเลื่อมใสในพระบรมพุทโธวาทและ
 มีพระราชกมณีนิตย์เยี่ยมไปด้วยพระมหากษัตริย์คุณแก่บุคคลไม่ได้ออก
 หน้า ทั้งที่ทรงแสดงออกโดยตรงและโดยปริยายด้วยการโอภาปราศรัย
 ตามควรไม่ว่าชั้นวรรณะใด ทรงเป็นห่วงใยพลกนิกรของพระองค์ว่า
 จะไม่อยู่เย็นเป็นสุข การกรวดรดवादแห้วไม่เคยปรากฏมี ทรงข้าม
 กตบทรพยายามที่จะให้ถูกใจไปเสียทั้งนั้น เมื่อราษฎรมุทขัยเหมือน
 ทุข์ของพระองค์เมื่อมีสุขอยู่แต่ก็ใคร่จะให้ได้ดียิ่งขึ้นไปอีก ไม่
 เคยมีความอาฆาตของเวรต่อผู้ใดดังจะเห็นได้จากพระราชกรณียกิจอัน
 หนึ่งที่จะเวนกล่าวเสียไม่ได้ก็คือ ในเรื่องแม่พระมหากษัตริย์เช่นที่
 เคยพระราชทานแก่นายเฉลียว ปทุมรด จำเลยเป็นต้น ครั้นนาย
 เฉลียว ปทุมรดจำเลยดำรงตำแหน่งราชการในพระองค์ แต่ในการปฏิบัติ
 ราชการสนองพระเดชพระคุณนั้น มิได้ขัดด้วยพระราชอัธยาศัยเพราะ
 ผักไผ่อยู่กับการเมืองจนเกินไป ไม่สมกับที่อยู่ใกล้ชิดพระมหากษัตริย์
 ซึ่งทรงดำรงพระองค์เป็นกลางตามระบอบประชาธิปไตยกับเรื่องอื่นอีก
 พอดีนายเฉลียว ปทุมรดจำเลยบ้วยดาเป็นตอกระจกคณะรัฐมนตรีจึง
 ถู้อาเป็นเหตุขอพระราชทานให้ออกจากราชการเพื่อรับบำเหน็จบำนาญ
 และในเวดากัด ๆ กันก็ได้ไปเป็นสมาชิกพฤฒสภา แล้วนายเฉลียว
 ปทุมรดจำเลยจึงคิดต่อกับพระพิจิตรวราษดำสน์ผู้ช่วยราชเลขาณูการใน
 พระองค์ ขอให้พระราชทานหีบบุหรีเป็นที่ระดัดตามระเบียบประเพณี

ที่มาแต่ก่อนคือผู้รับราชการในตำแหน่งราชเลขาธุการในพระองค์,
 เสด็จการด้านพระราชวังและกรรมการพระราชสำนักเหล่านี้อันหนึ่ง
 หนึ่งไปแล้ว ก็ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานหีบบุหรีให้เป็น
 หนึ่งให้ เมื่อได้ทรงทราบฝ่าละอองธุลีพระบาทแล้ว ก็มีได้ทรงถือเอา
 เอาเหตุการณ์ที่ผ่านมาแล้วเป็นอารมณ์ จึงได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ
 พระราชทานหีบบุหรีแก่นายเฉลียว ปทุมรสจำเลย ซึ่งขอให้นายเฉลียว
 ปทุมรสจำเลยก็เบิกความรับว่ารู้ด้านนี้ในพระมหากรุณาธิคุณอยู่ อัน
 พระราชจริยานุวัตรดังกล่าวมานี้ศาลอุทธรณ์เห็นว่า น่าพระทัยของพระ
 มหากรุณาธิคุณซึ่งทรงคุณธรรมอันประเสริฐปานนั้นไม่ใช่จะหาได้ง่ายนัก
 ไฉนเล่าพระองค์ท่านจะทรงก่อให้เกิดบาปเป็นมดทินมัวหมองแก่พระราช
 ประวัติดังงามของพระองค์จำเดิมตั้งแต่ยังทรงพระเยาว์ตลอดมาจน
 ความเท่าถึงทรงราชย์ ทรงข้ามศาลอุทธรณ์กับเห็นและมีได้คิดระแวง
 สงสัยแม้แต่น้อยทั้งไม่พบเหตุการณ์ใด ๆ ปรากฏในท้องถำนวนว่าอัน
 เกตุด้านกระหม่อมน่าจะระดมพระองค์และพระราชกฤษฎีกาอันงาม
 ที่เคยทรงมีทรงทำมาแล้วแต่หนึ่งหนึ่งเดียวแล้วเอาการกระทำของพระ-
 องค์บ้ายรายโยนบาปให้ไปตกแก่บุคคลอื่นซึ่งไม่ว่าใครจะเป็นผู้ประสพ
 เคารพที่กรรมนั้นเข้า นอกจากจะเป็นไปไม่ได้แล้ว ศาลอุทธรณ์ยังเชื่อ
 เหลือเกินว่าถ้าพระองค์พระราชหฤทัยแน่วแน่ในอันที่จะทรงกระทำ
 อดตวินบาปกรรมเหลือเกินแล้วก็จะทรงมีชดยษมานะกล่าวพดลจะเผชิญ
 โดยพระองค์เองมีพักต้องให้เด็ดครั้นถึงผู้ใดเลย

อีกสถานหนึ่งยังปรากฏต่อไปว่า พระราชจริยาวัตรของฉันทน์
 เกดฉันทน์กระหม่อมนั้น เท่าที่ทรงแสดงออกก็ประจักษ์อยู่แล้วว่าละมุน
 ละไม ไม่เคยมีพระอาการดุเดือดหากไม่พอพระราชหฤทัยในสิ่งอัน
 ใดก็มีได้ทรงกระทำตามพระอารมณ์บุคคลเยี่ยงนี้แม้เพียงสามัญชนก็
 ยังนิยมกันว่าไม่ใช่ผู้มีนิสัยสันดานทารุณโหดร้ายใจอำมหิต นี่พระองค์
 ท่านทรงดำรงตำแหน่งอันสูงส่งถึงพระมหากษัตริย์ หรือจะไม่ทรงนึก
 ทรงคิดถึงพระราชอิสริยยศและพระเกียรติศักดิ์ของพระองค์ให้สมกับ
 เป็นจอมจตุรงค์ ทรงเป็นที่เคารพสักการะของปวงชนประกอบด้วยทรง
 มีพระอารมณ์เยือกเย็นเป็นประเดิมอยู่แล้ว ศาสดาพุทธมุนีก็มองไม่เห็น
 อีกว่าในในความทารุณโหดร้ายใจอำมหิต ยังมีเชื้อใยอยู่ในพระองค์
 ท่าน ฉันทน์แล้วจะเป็นไปได้อย่างไรว่า พระองค์ท่านจะไม่ทรงเกิดความ
 สงัดหวาดเสียวต่ออาชญาชนบรรดากระสุนที่ปรากฏอยู่เฉพาะพระพักตร์
 อย่างเต็มพระเนตร เว้นเสียจากจะมีพระสติวิปลาศนั้นแปรไปก็อีก
 เรื่องหนึ่ง นอกจากนั้นพระราชกรณียกิจที่ฉันทน์เกดฉันทน์กระหม่อมได้ทรง
 นำเพ็ญแล้วด้วยดีต่อพระบรมวงศานุวงศ์นั้น ย่อมเป็นเครื่องแสดง
 ว่าพระองค์ทรงเป็นพระกตเชษฐีของพระราชวงศ์โดยแท้จริง มีพระ
 ราชหฤทัยปรากฏแน่แท้ที่จะเชิดชูพระราชวงศ์จักรีให้เจริญรุ่งเรืองเป็น
 หลักษ์ของประเทศชาติต่อไป ประวัติศาสตร์ไม่เคยมีมาเดยว
 พระมหากษัตริย์ในพระราชวงศ์จักรีทรงกระทำอดวินิบาตกรรม ดัง
 นั้นการที่ฉันทน์เกดฉันทน์กระหม่อมจะทรงกระทำนอกกรอบแบบให้เกิดการ

ต่างพร้อยในประวัติศาสตร์จึงไม่มีทางจะเป็นไปได้ หรือถ้าหากจะเป็น
ก็ย่อมจะต้องเป็นการทำลายพระชนมชีพให้เด็ดขาดลงไปซึ่งศาสดาอุทธรณ์
ก็ได้อ้างวิชาจิตตศาสตร์ไว้แล้วว่า ควรจะต้องทำในท่าที่เหมาะและ
ถนัดที่สุด เพื่อให้ได้ผลที่แน่นอน แต่นั่นตรงข้ามถ้าจะทรงกระทำท่า
หนึ่งท่าใดดังกล่าวอาจไม่สมควรก็ได้ เช่นนั้นแล้วไหนจะเป็นการ
ทรมานพระองค์เอง โดยความเจ็บปวดร้าวร้าวเนื่องจากพิษบาดแผล
ไหนยังจะเป็นการทรมานพระทัยให้ได้รับแต่ความชอกช้ำเป็นอันจะดู
หน้าไพร่ฟ้าประชาชนได้ด้วยความตะอาย ยิ่งคิดไปแล้วยังไม่เห็นเลยว่า
พระมหากษัตริย์ซึ่งเพียบพร้อมไปด้วยพระราชริยาวัตรอันควรสรร-
เสริญดังเช่นถันเกล้าถันกระหม่อมจะทรงเบาความคัดค้านพระราชหฤทัย
ปลงพระชนม์พระองค์เองด้วยอาการเช่นนี้

ถ้าหรับหลักวิชาว่าด้วยจิตตังใจตามที่กล่าวมาโดยละเอียดนี้เป็น
อันคัดออกเสียได้ว่า ถันเกล้าถันกระหม่อมมิได้ทรงมีพระอารมณ์ณ
ณดินหุ่นหันพด้นถัน แต่เพื่อให้เป็นการสมบูรณ์ยิ่งขึ้นจำเป็นจะต้อง
พิจารณาต่อไปว่า พระองค์ท่านทรงมีความน้อยใจหรือความเคียดใจถึง
ขีดสูงสุดหรือความเดือดร้อนอย่างรุนแรง หรือเหตุที่ทำให้อับอายขาย
หน้าเหลือที่จะทนทานอย่างไรบ้างหรือไม่

ในฐานะที่ถันเกล้าถันกระหม่อมทรงเป็นพระมหากษัตริย์ มนต์
เหตุอันจะก่อให้เกิดภาวะดังกล่าวย่อมมีที่มาได้จาก ๒ ทาง ทางหนึ่ง
เกิดจากพระราชภารกิจในการบริหารประเทศชาติ อีกทางหนึ่งเกิด

จากความสัมพันธ์ในพระราชวงศ์ในการวินิจฉัยความเหลื่อมล้ำจะเป็นที่จะ
 ต้องย้อนกล่าวถึงพระราชประวัติบ้างเล็กน้อย ดันเถด้าตันกระหม่อม
 ทรงเป็นพระโอรสสมเด็จพระราชบิดา เจ้าฟ้ามหิตลลิตยเดช และ
 สมเด็จพระราชชนนีศรีสังวาลย์ ทรงพระราชสมภพณประเทศเยอรมนี-
 นี เมื่อพระชันษาได้ ๓ ปีได้ตามเสด็จพระราชบิดาสู่ประเทศไทยครั้งแรก
 สมเด็จพระราชบิดาเสด็จทวงศใน พ. ศ. ๒๔๗๒ พอปี พ. ศ. ๒๔๗๖ ก็
 เสด็จจากประเทศไทยไปประทับณเมืองไลซานน์ ประเทศสวิตเซอร์-
 แลงด์ พร้อมด้วยสมเด็จพระราชชนนี, สมเด็จพระพี่นาง และพระ
 บาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งขณะนั้นยังทรงพระเยาว์ ทั้งสามพระองค์
 ครั้นถึงวันที่ ๒ มีนาคม ๒๔๗๗ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว
 ทรงสละราชสมบัติ รัฐบาลโดยความเห็นชอบของสภาผู้แทนราษฎร
 จึงได้เชิญเชิญเสด็จดันเถด้าตันกระหม่อมขึ้นเถิดถวัลย์ราชสมบัติ ตาม
 นัยแห่งกฎหมายที่ตราว่าด้วยการสืบราชสันตติวงศ์ แต่ก็ยังคงประ-
 ทับอยู่ที่ไลซานน์นั่นเอง และโดยที่เวลานั้นดันเถด้าตันกระหม่อมเจริญ
 พระชนมพรรษาเพียง ๙ ปีเศษ ยังไม่บรรลุนิติภาวะจึงจำต้องมี
 คณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์บริหารราชการแผ่นดินแทนโดยมติของ
 สภาผู้แทนราษฎรตลอดมาเป็นยุค ๆ ตามความผันแปรของการเมือง ใน
 ระยะสุดท้าย นายปรีดี พนมยงค์ได้เป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์
 แต่ผู้เดียว หลังจากมหาสงครามเอเซียบริพาเสร็จสิ้น จึงได้เสด็จ
 พระราชดำเนินกลับมาเยี่ยมพสกนิกรของพระองค์ ถึงประเทศไทยเมื่อ

วันที่ ๕ ธันวาคม ๒๔๘๘ ทรงเป็นท้าวเจ้าใจกันว่าจะมาประทับอยู่ณประเทศไทยชั่วคราวระยะหนึ่ง แล้วก็จะเสด็จกลับไปทรงศึกษาวิชานิติศาสตร์ในมหาวิทยาลัยของสวิสต่อไป แต่โดยที่ถนัดถื่นกระหม่อมทรงบรรณนิติภาวะแล้ว ความเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ของนายปรีดี พนมยงค์จึงลุล่วงถึง นายปรีดี พนมยงค์ ได้กราบบังคมทูลมอบถวายพระราชภารกิจแก่พระองค์เพื่อทรงบริหารราชการโดยพระราชอำนาจตามรัฐธรรมนูญสืบมาจนเสด็จสวรรคต

ในรัชสมัยของถนัดถื่นกระหม่อมส่วนมากผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์เป็นผู้ใช้พระราชอำนาจตามรัฐธรรมนูญถึง ๑๐ ปีเศษ ในระยะเวลานั้นหาจะมีการขัดแย้งกันทางการเมืองอย่างไรก็ไม่ถึงกับจะเป็นเรื่องชุลเลียงไถ่ฝ่ายของชุดพระบาท ส่วนในระยะ ๖ เดือนหลังก่อนแต่เสด็จสวรรคต ถ้าไม่กล่าวถึงพระราชอุปนิสัยของพระองค์ท่านตามที่ปรากฏในท้องถื่นได้บ้างแล้วก็จะเหมือนว่าเป็นการสรรเสริญเยินยอโดยไม่มีหลักฐาน ทางพิจารณาได้ความว่าสมเด็จพระราชบิดาได้เสด็จทวงยศแต่ถนัดถื่นกระหม่อมยังทรงพระเยาว์มาก จึงตกหน้าที่ของสมเด็จพระราชชนนีในอันที่จะทรงพักพุ่มทะนุถนอมอบรมถนัดถื่นกระหม่อม ประกอบด้วยพระราชอุปนิสัยที่อ่อนโยนละเอียดรอบคอบอยู่แล้ว ยิ่งได้พระราชมารดาซึ่งเอาพระทัยใส่ต่อการทรงพระเจริญยิ่ง ๆ ขึ้นไปในทางที่ชอบที่ควร และอยู่ห่างไกลต่อการพบเห็นภาวะชั่วร้ายฉนั้นแล้ว จึงอาจกล่าวได้ว่าพระองค์ท่านเพียบ

พร้อมไปด้วยพระราชจริยาวัตรที่น่ารักน่านิยมน กาลต่อมาด้วยพระ-
 บัญญาภินิหาร ดันเกล้าดันกระหม่อมก็ได้ถูกอัญเชิญขึ้นทรงราชย์
 เป็นพระมหากษัตริย์ตามรัฐธรรมนูญ ตั้งแต่พระชันษา ๘ ปี สมเด็จพระ-
 ราชชนนีจึงทรงอบรมดั้นเกล้าดันกระหม่อมอีกทางหนึ่งเพื่อจะได้วาง
 พระองค์ให้เหมาะสมกับการที่จะเป็นพระมหากษัตริย์ในระบอบประชา-
 ชิบไทยโดยเฉพาะอย่างยิ่งก็คือ การรู้จักผ่อนหนักผ่อนเบาผ่อนสั้นผ่อน-
 ยาว และสิทธิของมนุษยชน ซึ่งไม่ควรแก่การดูหมิ่นดุด่าจนไม่ว่าจะ
 เป็นบุคคลชั้นใดวรรณะใด ในด้านวิชาการก็ได้ทรงศึกษาทางนิติ-
 ศาสตร์ซึ่งจะเป็นหลักในการบริหารพระราชกิจต่อไป พระองค์ท่านจึง
 สามารถใช้พระราชวิจารณ์ญาณแบ่งแยกได้ว่า กิจการใดเป็นพระราช
 อำนาจของพระองค์ และกิจการใดสมควรที่จะเสร็จลงดังไปโดยฝ่าย
 บริหาร โดยที่พระองค์ท่านได้ทรงรับการศึกษาและอบรมเพื่อเตรียม
 พระองค์รับพระราชภาระอันใหญ่หลวงในฐานะที่เป็นพระประมุขของประชา-
 ชาติไทย จึงประจักษ์ว่าพระราชกิจบริหารในกาลต่อมาได้เป็นไปโดย
 พระปรีชาสามารถเท่าที่พอเหมาะพอควร ใครได้เข้าใกล้ใครรัก ใคร
 ได้เข้าชิดใครหลง มีแต่พูนเพิ่มแซ่ซ้องสาธุการสรรเสริญพระบารมี
 อยู่ทั่วไป

หลังจากเสด็จกลับมาประทับในราชอาณาจักรเป็นลำดับมาก็ได้
 ทรงพยายามศึกษาหาความรู้ทั้งทางศาสนาและทรงดัดบิรับฟังกิจการ
 ของบ้านเมืองกับความทุกข์สุขของพสกนิกรของพระองค์ไม่ได้ออกหน้า

โดยการเสด็จประพาสทั้งในกรุงและต่างจังหวัด เพื่อให้ประชาราษฎรได้
มีโอกาสดูเส้าหน้าอย่างใกล้ชิดอันจะเป็นหนทางให้ได้ทรงโอภาปราศรัย
และหยั่งทราบฝ่าละอองธุลีพระบาทว่า ความสุขทุกข์ของราษฎรเป็น
ไฉน การอาชีพและการครองชีพเป็นเช่นใด ถูกโจรผู้ร้ายรบกวนบ้าง
หรือไม่ เมื่อทรงทราบแล้วจึงได้ทรงพระราชดำริเห็นว่าพอจะทรง
ช่วยเหลือได้ก็มีได้ละเลยเป็นอัน ทรงขอรับรองให้เจ้าหน้าที่หมักเหม็น
ระงับทุกข์บำรุงสุขให้ตามที่จะเป็นไปได้ ผู้ใดมีความจงรักภักดีถวาย
ของ แม้จะเป็นของที่ไม่มีราคาค่างวด เช่นเพียงดอกบัวช่อหนึ่ง ก็ทรง
แสดงการต้อนรับด้วยความเต็มพระราชหฤทัยดังจะเห็นได้ว่าในงานออก
บ้านเทศกาดไหว้พระเชตุพน ได้เสด็จประพาสสวนพระองค์ มีผู้ทูล-
เกล้า ฯ ถวายพระขำระวงศ์กรมเด็ก ๆ ก็ทรงคิดพระหัตถ์จันทวนวรรค
มีหน้าซ้ายยังทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานเงินที่เรียกกันว่า
เงินกันถุงให้ซึ่งโบราณถือว่าเงินนั้นจะออกเงยไม่เดือดหน้า อันพระ-
ราชกิจเหล่านี้ย่อมเป็นที่ซาบซึ้งในพระมหากรุณาธิคุณอยู่ทั่วไป

ในด้านการบริหาร ดันเกล้าฯ ดันกระหม่อมได้ทรงพระราชปรารภ
ถึง ๆ อยู่เนื่องกันว่า เป็นห่วงประเทศชาติ ทำอย่างไรจึงจะหาทาง
ช่วยเหลือได้รวดเร็วทรงพระราชวิตกกังวลถึงความคับแค้นของประชา-
ชนคนไทย ตลอดจนความไม่ซื่อสัตย์สุจริตต่อหน้าที่ของข้าราชการ
กับความสงบเรียบร้อยของบ้านเมืองพระราชกรณียกิจที่สมควรยกด่าไว้ใน
๒๕๔๕ เมื่อสงครามมหาเอเชียบูรพายุติลงนั้นได้มีการเคลื่อนไหว

ทางการเมืองอย่างผิดปกติ เนื่องจากความยุ่งเหยิงที่เกิดจากการกระทำของจีนบางจำพวก ทรงพระราชดำริที่หวั่นระงับมิให้มณฑลเหตุร้ายต่อไป โดยพระราชประสงค์ที่จะให้เป็นที่พักใจของพวกจีน จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้นายวงศ์ เสาอนุวงศ์ไปปรึกษาหารือกับพระองค์เจ้าธานีนิวัต รัฐบาลในขณะนั้นเกรงจะเสียดราชประเพณี แต่พระองค์เจ้าธานีนิวัตไม่ทรงเห็นขัดข้องประการใด เพราะพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๕ และที่ ๖ ก็เคยเสด็จมาแล้ว จึงเป็นอันตกลงกัน ในการเสด็จพระราชดำเนินคราวนั้นพระองค์เจ้าธานีนิวัตรับสั่งเป็นพยานว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็ตามเสด็จ ทั้งต้นเถาต้นกระหม่อมยังทรงชวนพระองค์เจ้าธานีนิวัตให้ไปด้วย ทางฝ่ายจีนได้มีความนิยมชมชื่นเป็นอันมากกับตบตะกรรรมการมาคอยต้อนรับ ได้เสด็จพระราชดำเนินจากสะพานหันทรงทักทายปราศรัยเรื่อยไปแทบทุกร้าน ทั้งร้านจีนและร้านฮินดู บ้างก็อุ้มเชิญเสด็จเข้าเหยียบบาราม บ้างก็ถวายของที่ระลึก ยิ่งความปรารถนาปรารถนาก็แก่พวกพ่อค้าเหล่านั้นเป็นอันมาก จึงบางคนถึงกับโกยเอาฝุ่นตามถนนที่เสด็จเหยียบบารามแล้วเอาไปเก็บไว้ทั้งต้นเถาต้นกระหม่อมและพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพอพระราชหฤทัยในความจงรักภักดีของประชาชนจีน และฮินดูในครั้งนั้นยิ่งนักของที่ถวายบางอย่าง ได้ทรงตวงพระราชหฤทัยที่จะเอาไปเมืองนอกด้วย บางอย่างก็ยังอยู่ในตบตะกรรรมที่นางพม่านจนเสด็จสวรรคต เมื่อเสด็จพระราชดำเนินทอดแว่นที่ประทับรถพระที่นั่งไปเยี่ยมโรงพยาบาล

จีน และด้วยพระภรรยาทรงวางตัวที่สละมาคมจีนเซี่ยงหยง ในการนี้ พวกจีนได้บริจาคเงินก้อนใหญ่จำนวนหนึ่งถวายที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แบ่งให้บำรุงโรงพยาบาลอุพาดกรณบ้าง โรงพยาบาลจีนบ้าง ศาสดาพุทธศาสนาใครจะกล่าวถึงอีกสักเล็กน้อยถึงชีวิตะมานะของจีนเถิดว่า กระหม่อมว่า ไม่ว่าที่ใดเตรียมรับเสด็จไว้ แม้พระองค์ท่านจะทรงประชวรอยู่บ้าง ก็ไม่ฟังคำทัดทานใด ๆ ที่จะไม่ให้เสด็จ ทรงเพื่อไม่ให้เสียกำลังใจที่เรามีความจงรักภักดีต่อใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท แม้ในวันเสด็จประพาสลำเพ่งนั้น พระนาภีก็ไม่ค่อยปกติอยู่แล้ว ถึงกับก่อนเสด็จที่สละมาคมจีนเซี่ยงหยงก็ต้องเสด็จเข้าห้องน้ำรับสั่งว่าปวดพระนาภี กระนั้นระหว่างทรงพระราชดำเนินอยู่ในลำเพ่งก็มีได้ทรงบนเถยต่อมาทั้งที่ไม่ได้ทรงสละมาคมที่ทรงพระราชอุทิศให้เสด็จวัดพระศรีมหาธาตุ และทอดพระเนตรการทำนาของราษฎรแล้วเคยไปยังมหาวิทยาดัชยเกษตรศาสตร์บางเขน ณ ที่นั้นได้ทรงประชวรพระวอโย, ทรงพระอาเจียน และรับสั่งว่าปวดพระนาภี

ดังนั้นกระหม่อมทรงสละพระราชหฤทัยในกิจการของพระราชสำนักและการบริหารทั่ว ๆ ไป เช่นว่ากิจการงานตามกระทรวงทบวงกรมต่าง ๆ มีอย่างไร จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้นัดหมายข้าราชการผู้ใหญ่ชั้นปลัดกระทรวง, แม่ทัพ, อธิบดี และนายทหารเข้าเฝ้าเป็นคราว เพื่อหยั่งทราบและศึกษาสถานการณ์ของกระทรวงทบวงกรมนั้น ๆ และโปรดเกล้าฯ ให้พดไทพระศิริปาศศราคม สุมหราช-

องค์รัชชอยู่ด้วย ได้ความจากพระศัลยศาตราคมว่าแทนที่จะให้
ไปในทำนองข้าราชการเข้าเฝ้าในหลวงตามแบบแผน กลับเป็นไปทำ
นองช่วยกันให้เกิดการฉันทนาระหว่างผู้ที่เข้าเฝ้า ส่วนมากทรงสนพระ
ราชหฤทัยในการครองชีพของประชาชนและตลอดถึงการครองชีพของ
ข้าราชการผู้นั้นเอง เช่นทรงรับสั่งถามว่าเงินเดือนพอใช้ไหม เป็นต้น
ในส่วนกิจการทหารก็ถามนายทหารว่าจะแก้ไขอย่างนั้นอย่างนี้ได้ไหม
แต่พระราชปณิธานอันดีซึ่งยังไปกว่านั้นก็คือ เคยรับสั่งกับสมเด็จพระ
ราชชนนีว่า การที่ไปรบเกิดฯ ให้ข้าราชการเข้าเฝ้าเฝ้าจะเป็นกำลัง
ใจช่วยให้การทูลุทโศกน้อยลงจะได้อยู่เย็นเป็นสุข

ศาลอุทธรณ์ได้หยิบยกพระราชจริยาวัตรของต้นเกล้าต้นกระหม่อม
เพียงดังเขปมากถ้วนึกเพื่อให้เห็นภาพพระทัยของต้นเกล้าต้นกระหม่อม
ว่าทรงหวังดีต่อประเทศชาติและพสกนิกรของพระองค์ทุกถ้วนึก
อย่างไร พระราชประสงค์น้อยใหญ่บรรดามีกี่ดำเร่จตุลงไปตามพระ
ราชหฤทัยปวารณาแทบทุกประการ อันยังความพระโสมนัสปรีดา
เบิกบานสำราญพระราชหฤทัยมาสู่พระองค์ท่านเป็นยิ่งนัก ทางฝ่าย
ผู้ได้รับพระมหากรุณาก็มีแต่จะพบเห็นเฉพาะพระราชอุปนิสัยอันโยน
นุ่มนวลสงบเสงี่ยมเป็นที่ต้องตาต้องใจของผู้ที่ได้พบเห็น อันยังให้
เกิดความชื่นชมปีติปราโมทย์สวัสดิ์ฤพระบารมีทั่ว ๆ ไปเช่นนี้ ย่อม
เป็นที่เห็นว่าได้ประโยชน์เหลือหลายตรงกันทุกฝ่าย สมดังที่มีการกล่าว
ขวัญกันว่า พระมหากษัตริย์เป็นที่ปรากฏของรัฐธรรมนูญ คือประเทศ

พระมหากษัตริย์เป็นพระประมุขของมนุษยชาติ พระมหากษัตริย์เป็น
บ่อเกิดแห่งสามัคคี คือความพร้อมเพรียงของชุมชนที่รวมกันเข้าเป็น
หมู่ และเป็นที่รวมแห่งความจงรักภักดี ก็เมื่อทุกสิ่งทุกอย่างประจักษ์
ผลทันตาตั้งได้บรรยายมานี้ คำอุทธรณ์พิจารณาไม่เห็นทางเลยว่า
อะไรเล่าที่ทำให้บังเกิดความหมั่นหมองพระราชหฤทัย อย่างว่าฉัน
ต่ำหัดถึงกับตกตงพระราชหฤทัยที่จะปองพระชนม์ชีพของพระองค์เอง
เลย แม้เพียงเล็กน้อยก็ไม่น่าจะเป็นไปได้

ถ้าดับค่อไปนี้จะได้พิจารณาถึงความสัมพันธ์ในพระราชวงศ์
ปรากฏว่าฉันเกิดฉันกระหม่อมทรงกำพร้าพระราชบิดามาตั้งแต่พระ-
ชนินชา ๓ ปี และเพื่อการศึกษา ออกจากพระราชอนามัยจึงจำต้องเสด็จ
นิวัติประเทศไทยไปประทับ ณ ต่างประเทศเป็นเวลายาวนาน ตลอดเวลา
ฉันได้ยวนนี้ก็ได้เห็นพระพักตร์ร่วมทุกข์กันมากเฉพาะเพียง ๔ พระองค์
คือฉันเกิดฉันกระหม่อม, สมเด็จพระอนุชาธิราชพระบาทสมเด็จพระ-
เจ้าอยู่หัว, สมเด็จพระราชชนนี และสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ

ปรากฏอีกว่าสมเด็จพระราชชนนีได้ทรงประคบประหงมทะนุถนอม
อบรมพระราชโอรสพระธิดาด้วยความสนิทแน่นหาเสมอฉันทุกพระองค์
แทนที่สมเด็จพระราชชนนีจะบังคับในความคิดเห็นกับทรงฝึกให้ใช้ความ
เห็นและความคิดตามจำฟังตลอดมา พยานใจก็มากมายหลายคน
ทั้งพระบรมวงศานุวงศ์หลายพระองค์อาทิคือ กรมพระชินนาทเรนทร
ข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อย พระพี่เลี้ยง มหาตมเล็กและข้าหลวงได้บอกความ

เป็นเสียงเดียวกันว่า ในคราวที่ต้นเกล้าต้นกระหม่อมได้จกดับประเทศ
 ไทยนั้นพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระราชชนนีได้ตามเสด็จ
 ด้วยทั้ง ๓ พระองค์ ทรงแสดงความรักใคร่สนิทสนมกันอย่างยากที่จะหา
 กรอบครวัไคมาเปรียบได้ ไม่ว่าจะทรงพระตำราญ ณ ที่ใดก็จะต้องประ
 ทับอยู่พร้อมทั้ง ๓ พระองค์ เมื่อต้นเกล้าต้นกระหม่อมจะได้จักไหนไม่ว่า
 ในพิธีหรือการประพาสแห่งใดพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็จะต้องโดย
 เสด็จด้วย เวลาดูดยกก็จะดูไปด้วยพร้อมกันเป็นส่วนมาก บางที่เมื่อ
 จะได้จักห้องเดี่ยวหรือทรงศึกษา ต้นเกล้าต้นกระหม่อมก็จะทรงจูง
 พระกรพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวไป ในยามว่างต้นเกล้าต้นกระ
 หม่อมก็จะทรงหยอกเอนสนุกรินเริงกันสนิทสนม สมเด็จพระราชชนนี
 จะเสด็จโดยถาดองไปที่ไหนถ้าพ้องพระองค์ ต้นเกล้าต้นกระหม่อมและ
 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็จะทรงอำนวยความสะดวกให้และตามไป
 ดังเสด็จขึ้นรถพระที่นั่ง เมื่อสองพระองค์ต้องเสด็จงานใด คอนเสด็จ
 กลับก็จะต้องเฝ้าสมเด็จพระราชชนนีก่อนแล้วจึงเสด็จกลับห้องที่ประทับ
 เปดียนนถของพระองค์ เวลากดางคนไฟฟ้าที่พระที่นั่งดับทั้งสามพระองค์
 จะประทับรวมกัน ซึ่งสมเด็จพระราชชนนีสืบตั้งว่าไม่ใช่เป็นการกตัญญู
 หรืออะไร แต่เป็นเพราะเจียบเหงา ในที่สุดเมื่อจะเข้าพระที่ต้นเกล้าต้น
 กระหม่อมและพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็จะตามไปดังเสด็จสมเด็จพระ
 ราชชนนีเข้าพระที่ก่อนแล้วจึงต่างกลับห้องที่ประทับ เข้าพระบรรทม
 โดยเฉพาะต้นเกล้าต้นกระหม่อมกับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ผู้อยู่

โกธจริตพระยุดบาท ได้สังเกตเห็นว่าต้องพระราชอัชฌาศัยกันมาก ทั้งสองพระองค์ก็ถกถกคุยด้วยกันตลอดเวลา พระองค์หนึ่งโปรดตั้งโหม อีกพระองค์ก็โปรดด้วย ไม่มีการขัดแย้งกันเลย เช่นการทรงพระแสงปืนก็ทรงโปรดเช่นเดียวกัน ไม่ว่าจะเป็นประภาคารไฟทั้ง ๓ พระองค์ไม่เคยทรงขัดพระทัยอะไรกัน และต่างมีพระราชอัชฌาศัยต่อกันก็คือพอพระทัยที่จะประทับอยู่ด้วยกันแต่ถ้าฟัง ทั้งไม่ทรงถือพระองค์แก่บุคคลทั่วไป ตลอดจนพิธีรีตองในการเฝ้าแหนก็ไม่โปรดที่จะให้เป็นไปเคร่งครัดมากนัก นอกจากต้นเกล้าต้นกระหม่อมและพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเคารพรักษัสมเด็จพระราชชนนีเป็นอย่างมากแล้ว ยังทรงพยายามตามพระทัยสมเด็จพระราชชนนีเสมอ สมเด็จพระราชชนนีประทานพระกระแสรับสั่งว่า หากต้นเกล้าต้นกระหม่อมจะไม่พอพระทัยอะไรขึ้นมาก็ไม่ทรงดูความเอาตามพระราชหฤทัย แต่จะทรงสอบถามทำความเข้าใจกันเสมอ อนึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานพระราชกระแสรับสั่งว่า ต้นเกล้าต้นกระหม่อม พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระราชชนนีไม่มีอะไรขึ้นของหมองพระทัยกัน ทั้งต้นเกล้าต้นกระหม่อมก็ไม่เคยรับสั่งกับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวว่า คับแค้นพระราชหฤทัยอย่างไร ในตอนเย็นวันที่ ๒ มิถุนายน นายวงศ์เชาฉะระวี่ และนายมังกร ภมรบุตร ก็ได้สังเกตเห็นว่าสมเด็จพระราชชนนีได้เฝ้าถวายการปฏิบัติต้นเกล้าต้นกระหม่อมอย่างใกล้ชิด ต้นเกล้าต้นกระหม่อมกับสมเด็จพระราชชนนีต่างยิ้มแย้มรับสั่งสนทนา

ปราศรัยกันและกัน ไม่เห็นพระพักตร์บังเลย

นายเจดีย์ว ปทุมวดี จำเลย อ้างตัวเองเป็นพยานเบิกความถึง
 ด่าเหกว่า ได้ทราบจากพระยาชาติเดชอุดมตามที่ปรากฏในการพิจารณา
 ถิ่นนั้น คำต่อทูลทูลเห็นว่าไม่มีรายละเอียดเพียงพอที่จะให้คำต่อทูลทูล
 คดอัยเชื่อไปว่า ข้อความนั้น ๆ เป็นความจริง พระยาชาติเดชอุดม
 เป็นข้าราชการผู้ใหญ่อยู่ในพระราชสำนัก ในยามวิกฤตการณ์ที่ยังมีพัน
 ดวังพระบรมศพเช่นนั้น การประหยัดการพูดนั้นแหละคือความสมควร
 ของผู้ใหญ่ เพราะเวลานั้นทางรัฐบาลกำลังดำเนินงานเพื่อให้ประชาชน
 เชื่อในรูปหนึ่ง หากพระยาชาติเดชอุดมได้กล่าวอะไรออกไปโดยที่ไม่รู้
 แน่นนอนนั้น ก็สมหทัยอันจะพึงมีแก่ตัวเอง เวลานี้ นายเจดีย์ว
 ปทุมวดี จำเลย ก็พ้นจากราชการไปแล้ว ซึ่งพระยาชาติเดชอุดมก็
 อยู่แก่ใจถึงเหตุที่นายเจดีย์ว ปทุมวดี จำเลย ต้องออกจากหน้าที่ราช-
 การอันมีเกียรติดังที่อยู่ ในพระยาชาติเดชอุดมจะทำได้ให้เป็นคนขาด
 ความจงรักภักดีต่อพระราชวงศ์เช่นนั้น ทั้งที่พูดว่าพระมหากษัตริย์
 พระองค์ต่อจากต้นเกล้าต้นกระหม่อมจะเป็นพระองค์อื่นไม่ได้นอกจาก
 สมเด็จพระอนุชาธิราช คือพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

ยังอีกสองเรื่องที่นายเจดีย์ว ปทุมวดี จำเลย เบิกความถึง คือ
 เรื่องยิงนกนางนวลเมื่อคราวเสด็จประพาสบางปะกับเรื่องทอดพระเนตร
 ละครซึ่งคุณหญิงวิจิตรวงศ์ดุสิตไกรจิตถายนั้น ถึงหากจะเป็นจริงตาม
 นั้นก็ไม่ใช่วีรกรรมแรงอะไร นายเจดีย์ว ปทุมวดี จำเลยเองก็รู้ดี

ว่าเล็กน้อย และยังตระหนักดีว่า ดันเถด้าตันกระหม่อม, พระบาท
สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระราชชนนีต่างพระองค์ทรงรักใคร่
สนิทสนมกันดีมาก ทั้งนายเจดีย์ว ปทุมรส จำเริญ ยังสังเกตเห็น
ต่อไปว่าเรื่องขัดพระทัย ๒ คราวนั้น พอรุ่งขึ้นแต่ละคราวก็เป็นปกติ
ไม่มีอะไรต่อไปอีก ความขบขันแฉ่งด่าทั้งสามพระองค์ทรงรักใคร่
กันอย่างดุจดมดึกซึ้งเพียงไร สัมกับที่คำอุทธรณ์ได้กล่าวไว้ข้างต้น
ว่า หากจะไม่พอพระทัยกันบ้าง ต่างพระองค์ก็จะทรงทำความเข้าใจ
กันได้รวดเร็วเสมอ

โดยเฉพาะพระราชธิดาของดันเถด้าตันกระหม่อมพึงเรียก
ได้ว่า ทรงเป็นพระอัครวิมลบุรุษที่ขอดีเยี่ยมกอบไปด้วยน้ำพระทัยโอบ
อ้อมอารี ทรงพระปรีชาสามารถฉลาดเฉลียวแหลม ทรงร่าเริงเบิกบาน
ตามธรรมชาติ ไม่ขริบแต่สุขุมคัมภีร์ภาพลักษณ์ พระมารยาทมีนวล
ละมุนละม่อม ทรงการระมัดระวังที่ควรเคารพโดยมิได้ทรงถือพระองค์
ว่าเป็นพระมหากษัตริย์ น้ำพระทัยประคบไปด้วยพระเมตตากรุณา
มหาเด็กร้าหลวงคนใดเจ็บไข้ได้ยากก็พระราชทานการรักษาพยาบาล
เป็นพิเศษไม่ปล่อยปละละเลยให้ได้ทุกข์ทรมาน หากเกิดการไม่พอพระ
ราชหฤทัยอย่างใดก็ไม่ฉุนเฉียว แต่จะเป็นเพียงว่ากล่าวโดยสุภาพ

ดันเถด้าตันกระหม่อมได้แต่งตั้งพระองค์ให้มาดมที่จะเป็นเอกอัคร-
ศาสนูปถัมภกยิ่งนัก พระองค์สนพระทัยต่อกิจการศาสนา เป็นต้นว่า
ได้โปรดเกล้าฯ ด้วงอารามต่าง ๆ และให้พระราชหฤทัยเล็งถามประวัติ

ของวัด และปฐมนิยาสถานที่สำคัญ ทั้งทรงพระราชศรัทธาประดาศะ
พระราชทานเงินบำรุงวัดจำนวนไม่น้อย ทุกคนเมื่อจะเสด็จเข้าพระที่
จะได้ทรงกราบนมัสการพระเดี่ยก่อน มหาเด็กรู้หน้าที่จัดรูปเทียน
ถวายเป็นประจำ ทรงพอพระราชหฤทัยศึกษาพระธรรมคำสั่งสอนของ
พระพุทธเจ้า เวदानายวงศ์ เชาวณะกะวี กราบทูลบรรยายหัวข้อธรรมะ
และพุทธประวัติทรงตั้งพระทัยสดับตรับฟังด้วยความเคารพ บางที่
ก็ทรงตั้งพระราชปณิธานไต่ถามพระทนายวงศ์ เชาวณะกะวี จนด้วยเกล้า
ต้องไปทูลถามสมเด็จพระสังฆราช นำข้อวิดิชันมาถวายก็มี พระพ
เดียงเนื่อง จินตคุตย์ ทูลถวายการอบรมพรหมวิหารที่ดี แนะนำให้
พระองค์ทรงกระทำจิตใจให้เป็นอุเบกขาทรงปฏิบัติตาม ถึงกับตั้ง
พระราชหฤทัยได้ว่าเมื่อทรงศึกษาสำเร็จแล้วก็จะทรงผนวช จึงทรงมีถวาย
พระราชหัตถ์ทูลขอสมเด็จพระสังฆราชให้ทรงแต่งตั้งถวายโดยมีพระ
ราชประสงค์ใคร่จะอ่านแนวศึกษาทางพระพุทธศาสนาเพื่อเป็นการเตรียม
พระองค์และช่วยเหลือในการที่จะทรงผนวชต่อไป แม้ในเย็นวันที่ ๘
มิถุนายน ทั้งที่ไม่ผู้จะทรงสบายมีพระอาการเพื่อยกยังโปรดเกล้าฯ ให้
นายวงศ์ เชาวณะกะวี เฝ้าประวัติทางศาสนาถวายโดยไม่ทรงยอม
บรรทมจนนายวงศ์ เชาวณะกะวี อ้างเหตุทางศาสนาที่อนุญาตให้ทรง
บรรทมให้ได้ทูลถวาย นั้นแหละถึงเกิดอันตรายจนต้องทรงพระบรรทม
ท้ายที่สุดได้มีพระราชกระแสรับสั่งว่า อยากจะคุยเรื่องธรรมะกับ
สมเด็จพระสังฆราช แต่ไม่ทรงสบาย ให้นายวงศ์ เชาวณะกะวี ไป

ทูตนิมนต์สมเด็จพระสังฆราชไปเฝ้าในวันที่ ๘ มิถุนายน เวลา ๑๗ นาฬิกา นอกจากนั้นยังพระราชทานพระราชกระแสไปยังสมเด็จพระสังฆราชด้วยว่าในการที่จะเสด็จเมืองนอกนั้นจะได้เสด็จพระราชดำเนินไปทรงกระทำราชสักการะทูลถวายพระพุทธรูปที่ดี และสมเด็จพระสังฆราชที่วัดบวรนิเวศน์วิหาร ในวันที่ ๑๐ มิถุนายน ในการนิมนต์สมเด็จพระสังฆราชก็ได้นัดหมายพระเถระผู้ใหญ่ต่างวัดไปคอยเฝ้าด้วย

ในการศึกษาดั้นเถาถันกระหม่อมทรงตั้งพระราชหฤทัยแน่วแน่ว่าคงสามารถศึกษาสำเร็จขึ้นปริญญาในระยะเวลาเพียง ๓ ปีเศษ ก่อนวันเสด็จสวรรคต ๑๐ หรือ ๒๐ วัน สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ได้เคยทูลให้ทรงตั้งครูฝรั่งมาสอน ถันเถาถันกระหม่อมรับสั่งตอบว่า ถ้าต้องพระราชประสงค์จะทราบอะไร ครู ๒-๓ คนอาจตอบไม่ได้ แต่ที่เมืองนอกมีครูมากต้องพระราชประสงค์จะทราบอะไรก็ถามได้ อีกประการหนึ่งพระองค์ท่านก็ได้เคยรับสั่งกับนายปรีดี พนมยงค์ ว่าการที่ไม่ได้ทรงศึกษาในมหาวิทยาลัยนั้น จะเป็นการขาดแอดมิดีเฟนซ์ของมหาวิทยาลัยไป ใช่แต่พระองค์จะทรงฝึกฝนเพียงเท่านั้นก็ไม่ พระองค์เจ้าธานีนิวัตรับสั่งว่า ถันเถาถันกระหม่อมทรงมีพระนิสัยอ่อนโยนอยากทรงทำโน่นทำนี่ไม่หุนหัน ทรงมีพระสติสัมปชัญญะดี ทรงชอบซักไซ้ไต่เตี้ยงแฉะก็ทำได้อย่างฉลาดรอบคอบ อยากรู้ อยากเห็น ไม่หิวเสี้ยง่าย ถ้าจะเอาอะไรก็มุ่งหน้าซักถามไปจนหมดสิ้น การพูดจาและทำอะไรระมัดระวังดีมาก โดยเฉพาะหน้าที่ของพระเจ้าแผ่นดิน

ก็ได้ทรงโปรดให้พระองค์เจ้าธานีนิวัติกรมวังคฤหบดีทูลถวายทั้งในครั้ง
ก่อนโน้น และตามระบอบรัฐธรรมนูญ ซึ่งในที่สุดไม่ว่าพระองค์ท่าน
เสด็จประพาสที่ไหนก็พยายามเสด็จเข้าไปในหมู่ราษฎรเพื่อให้มีโอกาสดู
ได้เฝ้าอย่างใกล้ชิด ตลอดจนพระราชพิธีต่าง ๆ ก็โปรดให้พระองค์เจ้า
ธานีนิวัติทำบันทึกถวายเพื่อติดพระองค์ไปศึกษา ณ ต่างประเทศด้วย
รวมทั้งพระราชพิธีบรมราชาภิเษกซึ่งทรงกำหนดไว้ว่าเมื่อเสด็จการ
ศึกษาเสด็จนิวัติคืนประเทศไทยก็จะทรงผนวชและบรมราชาภิเษก

ต้นเกล้าต้นกระหม่อมเป็นพระมหากษัตริย์ที่ทรงรักชาติมากไม่ว่า
จะทรงทำอะไรก็มีแต่หวังดีต่อประเทศชาติและประชาชน และรักเดือน
ให้ประชาชนช่วยชาติ ความพระกระสรวงของสมเด็จพระราชชนนีมีอยู่
ตอนหนึ่งว่า เพื่อประโยชน์แก่ประเทศชาติ ต้นเกล้าต้นกระหม่อมทรง
เห็นความจำเป็นที่จะต้องทรงศึกษาความรู้ให้สูง และเพื่อให้ทาง
พระราชไมตรีกับนานาประเทศสนิทสนมอันจะเป็นประโยชน์เป็นผลดีต่อ
บ้านเมือง จึงทรงพระราชดำริว่า จะเสด็จอเมริกาและอังกฤษ ตั้ง
แต่แรกเสด็จกลับประเทศไทย เมื่อหม่อมราชวงศ์เดิณี ปราโมช ยัง
เป็นนายกรัฐมนตรีก็พุดคุยกับต่อมากระทรวงการต่างประเทศกรมวังคฤ
หบดี ทูลว่า ประธานาธิบดีอเมริกา และสมเด็จพระเจ้ากรุงอังกฤษอวยเชิญ
ต้นเกล้าต้นกระหม่อมเสด็จและประเทศทั้งสองก่อนเสด็จไปทรงศึกษา
ต่อที่ประเทศสวีเดนและเดนมาร์ก ทรงยินยอมเป็นที่พอพระราชหฤทัยยิ่งนัก
เพราะนอกจากจะเป็นไปตามที่ทรงพระราชดำริดังกล่าวแล้วใคร่ที่จะ

เด็ดจอบอเมริกามาก เพราะครั้งก่อนได้เด็ดตั้งแต่ทรงพระเยาว์แต่ก็ไม่เคยเด็ดอีก ทางรัฐบาลอังกฤษได้ไฉนเชิญให้เด็ดเป็นทางการ ๓ วันนอกจากนั้นสดแต่เด็ดที่ใดก็ได้ตามพระราชอัธยาศัย ได้ทรงรับสั่งกับพระพิจิตรราชธำสน์ ซึ่งเวदानันรักษากรในตำแหน่งราชเลขาธิการในพระองค์ว่า ดิฉันจะได้พบประธานาธิบดีทรูแมน และอยากจะได้เด็ดที่สวนประเทศอังกฤษในเมืองที่ยังไม่เคยเด็ดทั้งจะได้พบหอดูดหอยเมาศ์แบคตันอีกด้วย พระราชปณิธานเหล่านี้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานพระราชกระแสรับสั่งว่า ดิฉันเกิดถ้าฉันกระหม่อมมิได้ทรงเปลี่ยนพระราชหฤทัยเคยทราบเท่าถึงวันเด็ดดังสวรรคตมิแต่จะทรงเตรียมพระองค์เรื่อยมา เป็นต้นว่าเร่งรัดให้กระทรวงการต่างประเทศรีบดำเนินการติดต่อกับประเทศทั้งสอง เร่งให้จัดการเรื่องเครื่องบินอันจะเป็นราชพาหนะ เร่งเครื่องแต่งพระองค์ทหารทุกเหล่าเพื่อทรงแต่งในประเทศนั้น ๆ เร่งสมุหราชองครักษ์และผู้ที่จะตามเด็ดจะให้หาเครื่องแต่งตัว ในที่สุดก็เร่งให้โทรหาพระฤกษ์ถวาย วันที่เด็ดจอบประพาสดำเพ็งยังทรงเตือนพระยาชาติเดชอุดมเลขาธิการพระราชวังซึ่งเป็นผู้ติดต่อกับพระยาโหราฯ อีกว่า หาฤกษ์ได้หรือยัง

อาศัยพยานหลักฐานดังกล่าวมานี้ ศาลอุทธรณ์มีความเห็นว่า ดิฉันเกิดถ้าฉันกระหม่อมทรงเป็นพระมหากษัตริย์ซึ่งได้ทรงรับการศึกษามาอย่างดีแล้ว กับได้ทรงรับการอบรมทั้งทางโลกและทางธรรมสูงจนทรงมีพระกุศลจิตต์โน้มน้าวเลื่อมใสในพระศรีรัตนไตร ทั้งทรงมี

พระสติปัญญาหลักแหลมเฉียบฉาดรอบคอบกล่าวคือทรงพยายามคิด
แล้วจึงทำก่อนเสมอ แม้ชั่วเวลาอันน้อยที่เสด็จประทับ ณ ประเทศไทย
ก็ได้ทรงรับการต้อนรับของประชาชนเนื่องแน่นมิได้หย่อนคลาย ไม่ว่า
จะย่างพระบาทไปที่ใดก็ทรงพบแต่การ แสดงจงรักภักดีเทอดทูนไม่มี
หย่อน พระราชอำนาจราชศักดิ์ตามรัฐธรรมนูญก็ทรงมีอยู่พร้อมมูล
อีกทั้งยังมั่งคั่งสมบูรณ์ไปด้วยราชพัสดุทรัพย์ดินศฤงคารจะทรงจับจ่าย
ใช้สอยอย่างไรก็ไม่เป็นที่เดือดร้อนรำคาญ ในด้านการต่างประเทศ
พระองค์ทรงเป็นพระประมุขที่ควรแก่การยกย่อง ถึงกับประเทศมหา
อำนาจถวายพระเกียรติยศอันเชิญให้เสด็จแวะเยี่ยมในฐานะที่เป็นแขก
เมืองชั้นสูงของรัฐบาล อนาคตของพระองค์จึงเป็นที่ประจักษ์ชัดว่าน่า
จะทรงพระเจริญรุ่งโรจน์ไม่มีอัป ในระหว่างพระประยูรญาติที่ใกล้ชิด
คือพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็ไม่มีแล้วที่จะหาได้เสมอเหมือน ต่าง
พระองค์ทรง แสดงความสมัครสมานรักใคร่สนิทสนมกันมิได้เสื่อมคลาย
ยามทุกข์ก็ทุกข์ด้วยกัน ยามสุขก็สุขด้วยกัน พระองค์หนึ่งไม่ทรง
สละอีกพระองค์หนึ่งก็ทรงพระปรีชาดกถึงดั่งนี้ ดังจะเห็นได้ว่าในเช้า
วันสวรรคตนั้น เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จจากการเสวย
พระกระยาหารเช้าแล้ว ก็ได้เสด็จเดี่ยวไปถามพระอาการประชวรของ
ต้นเกล้าต้นกระหม่อมจากนายชิต ดึงเหล่านี หรือนายบุศย์ บัณฑริน
จำเลย เมื่อทรงทราบว่าพระอาการไม่หนักหนาก็คอยบรรเทาเบาพระ
ราชทุกข์ เสด็จจากห้องที่ประทับเพื่อมิให้เป็นที่รบกวนพระอนามัย

ของสมเด็จพระเชษฐาธิราช ในส่วนสมเด็จพระราชชนนีเกล้าทรงมี
พระทัยเอ็นดูรักใคร่กลมเกลียวกันและกันดุจดั่ง เนื่องจากต้องทรงใช้
เวลาส่วนมากประทับอยู่ต่างประเทศตามดำฟัง ห้างพระประยูรญาติ
ทั้งหลาย หากจะหนักไปนิดเบาไปหน่อยก็ต่างประทานอภัยให้กันด้วย
ความเห็นใจและทรงทำความเข้าใจดีตลอดมา พระอารมณ์ดี
คุณเฉยคลี่ไม่เคยปรากฏมี หากจะมีกิจการใดกระทำให้สูงขึ้นของหมอง
พระราชหฤทัยก็คงจะบรรเทาเบาบางเล็ดลอดไป เมื่อเสด็จจากประ-
เทศไทยไปแล้วในไม่ช้าก็ราตรีกาล การตั้งพระราชปณิธานแน่วแน่ที่จะ
เสด็จไปวิสาสะพบปะกับประมุขของประเทศมหาอำนาจนั้น ก็ทรง
มั่นพระราชหฤทัยว่าจะเป็นประโยชน์แก่ประเทศชาติอย่างเหลือหลาย
กำหนดการที่สมเด็จพระประดุสิตจะเสด็จสมเด็จพระดังพระราช และให้ผู้อื่น
เข้าเฝ้า เช่นหม่อมเจ้าอาศวิลิต จะกราบถวายบังคมทูลทวงผนวชซึ่ง
ตั้งแต่เป็นเวลายาหยดกระชั้นชิดกับเวลาสวรรคตก็มีอยู่ ถ้าทรง
ตัดสินพระราชหฤทัยเด็ดขาดว่าจะทรงปลงพระชนม์ชีพพระองค์เองแล้ว
จะทรงทูลบำรุงรักษาพระองค์และนัดแนะผู้อื่นไปทำไม กตางคินก็ทรง
พระบรรทมหลับติดตลอดเวลา รุ่งเช้าก็มีพระอาการจืดจางใครจะทรง
พระบรรทมต่ออีก เมื่อสมเด็จพระราชชนนีถวายพระโอสถก็มีได้ทรง
บิดเบือน คำตอบทูลได้พยายามเป็นหนักหนาที่จะค้นคว้าหาเหตุว่ามี
อะไรหรือที่ทรงคับแค้นเสียพระทัย แม้แต่เด็กน้อยก็ไม่ปรากฏมีนอก
จากว่าหลังจากเสด็จสวรรคตแล้วได้มีการกล่าวร้ายป้ายสีด้วยอาการ

อันเป็นเท็จซึ่งแต่ไหนแต่ไรมาไม่เคยมีเช่นนั้น

เรื่องหนึ่งกล่าวหาว่า ดันเถดาดันกระหม่อมน่าจะมกรรรมพันธุ์
เนื่องมาจากสมเด็จพระราชบิดา ถึงกับใจทกต้องนำสืบความจริงว่า
ครั้งหนึ่งสมเด็จพระราชบิดาเคยรับสั่งกับพระพี่เลี้ยงเนื่อง จินตคุตย์ ว่า
“บ้านร่อนยัง มั่นนาคระโดดลงไปจากคัก” ข้อความเพียงเท่านี้
ก็นำไปเสริมแต่งแก้งต่อเติมให้ยาวความ เราท่านคงได้ยินได้ฟัง
หรืออาจได้แก่ตัวเอง เช่นในระหว่างนาร่อน วันไหนร่อนจกก็มักพูด
ว่าน่าจะทอย่างโน้นน่าจะทอย่างนี้ แต่ก็ไม่เห็นมีใครทอย่างพูดจกที่
เหตุระนั้นตามทสมเด็จพระราชบิดารับสั่งจึงไม่มีความหมายอะไรนอกจาก
ว่าเป็นการระบายออกซึ่งความรู้สึกในขณะหนึ่งเท่านั้น นี่หากว่าเป็น
รับสั่งของเจ้าฟ้าก็เลยจับเขาเป็นเรื่องสลกสำคัญไป ซึ่งทแท้พระองค์
ท่านก็ได้รับสั่งไปตามวิสัยของปุกชนที่ฟังกระทากันนั่นเอง จะได้ยังไป
กว่านั้นก็หาไม่ ประจวบเหมาะที่จะปลกปั่นและกลบเกลื่อนเพื่อให้คน
หลงเชื่อถึงพระสติของดันเถดาดันกระหม่อมเป็นอย่างอื่นจึงได้ขุดคุ้ย
มาเอาความเท็จเสริมต่อเข้าให้ ส่วนในเรื่องกระโดดนากก็เพียงว่า
สมเด็จพระราชบิดาจะแก้งสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมหลวงเพชรบุรีราชสิรินทร
ซึ่งเป็นสมเด็จพระพี่นางของพระองค์เท่านั้น

เพื่อให้ตระหนักชัดยิ่งขึ้น ใจทกได้นำสืบนายแพทย์ซึ่งรู้จักคุ้นเคย
สนิทสนมกับสมเด็จพระราชบิดา คือหลวงนิคยเวชวิศิษฎ์ว่า ได้คิดต่อ
กับท่านมาช้านานรู้ดีว่าสมเด็จพระราชบิดามีพระนิสัยโอบอ้อมอารี

สุขุมรอบคอบแก่บุคคลทั่ว ๆ ไป และมีพระทัยมั่นในการรุกฎธำรงระ
 ทรงบริจาคทรัพย์จัดสร้างถาวรวัตถุไว้หลายอย่าง เช่นทรงซื้อที่ดิน
 ที่ตั้งตึกโรงเรียนพยาบาลของศิริราช ทรงสร้างตึกให้โรงพยาบาล
 ทั้งในกรุงเทพฯ และหัวเมือง กับสนพระทัยในการทะนุบำรุงกิจการของโรง-
 พยาบาลเป็นอย่างดี อีกทั้งอุดหนุนจนเจ้าให้ทุนส่งนักเรียนแพทย์และ
 นางพยาบาลไปศึกษาเพิ่มเติม ณ ต่างประเทศ กับหุดวงพิณพาทย์พิท-
 ธิยาเพทว่าแรกออกไปถึงสหรัฐอเมริกาเพื่อศึกษาวิชาแพทย์เมื่อ พ. ศ.
 ๒๔๖๓ ได้มีโอกาสพบและรู้จักกับสมเด็จพระราชบิดา จนเป็นที่คุ้นเคย
 กับพระองค์ท่าน เมื่อพระองค์ท่านเสด็จกลับประเทศไทยและทรงพระ-
 ประชวรไข้ในคัมภ์ หุดวงพิณพาทย์พิทธิยาเพทพร้อมกับบรรดาแพทย์ได้
 ผลัดเปลี่ยนกันเฝ้าอภิบาลพระอาการประชวรจนเสด็จทิวงคตในปี พ. ศ.
 ๒๔๗๒ ตลอดเวลาที่คุ้นเคยกับพระองค์ท่านแต่ครั้งอยู่ในอเมริกา
 จนกลับมามีอยู่ในประเทศไทยไม่เคยพบพระอาการเลยว่ามีพระโรค
 เกี่ยวกับจิตต์แม้แต่อย่างใดอย่างหนึ่ง ส่วนสมเด็จพระราชชนนีก็
 ไม่ปรากฏมีพระโรคประจำเรื้อรังหรือพระโรคที่เกี่ยวกับจิตต์อย่างใด ๆ
 เหมือนกัน

เมื่อหลักฐานมีเช่นนี้ ศาสดาพุทธบริษัทจึงเชื่อโดยปราศจากการสงสัย
 ว่า ดันเถดาดันกระหม่อมมิได้ทรงมีพระสติวิปลาศดังคำกล่าวหา

อีกเรื่องหนึ่งเกิดจากมโนความตามทันทางทวี่ มากมายดิน ไฉน
 เรือเอก วัชรชัย ชัยสิทธิเวช ได้พูดกับนายแพทย์บรรจง และที่พระองค์

เจ้าชานนวิศรุตจึงเป็นพยานกับข้อความที่นางสาวนิภา ตระกัญญา กราบ-
ทูลสมเด็จพระราชชนนีตามที่ไต่ถามคนใกล้ชิดกัน ซึ่งศาลอาญาได้พิจารณา
ตัดสิน ศาลอุทธรณ์ได้พิเคราะห์โดยตระหนักแล้วเห็นเรื่องเดือนลอย
เหวี่ยงใหญ่ไม่มีเค้ามูลแม้แต่น้อย และเป็นการใส่โคตรด้วยอาการเป็น
เท็จอย่างน่าระอาที่สุด เพราะเพิ่งเกิดขึ้นหลังจากต้นเกล้าต้นกระ-
หม่อมเสด็จสวรรคตแล้วนาน พระองค์เจ้าชานนวิศรุตจึงเป็นพยานว่า
สาวนั้นเข้ามาต่อ ๆ ซึ่งท่านได้ทราบจากคนชั้นดีว่า นายปรีดี พนมยงค์
หรือญาติของนายปรีดี พนมยงค์ พูด ซึ่งก่อน ๆ ไม่เคยมี ท่านเห็น
ว่าเป็นเรื่องเหลวไหลและเป็นการหาเรื่องกัน เลยไม่เอาได้ใจ นอก
จากสมเด็จพระราชชนนีถึงกับออกพระโอษฐ์ว่าเราได้ร้ายกันถึงขนาด
นั้นเชียวหรือ

ปัญหาว่าท่าทางพระบรมศพอยู่ในลักษณะอย่างไรนั้น โจทก์
จำเลยต่างโต้เถียงกันไม่น้อยไปกว่าประเด็นอื่น ฝ่ายโจทก์นำสืบเป็น
ทำนองว่า ต้นเกล้าต้นกระหม่อมทรงพระบรมทรมหายอย่างคนนอน
หลับธรรมดา ทั้งเพื่อเป็นเหตุผลพิสูจน์ว่า ถ้าต้นเกล้าต้นกระหม่อม
ทรงปลงพระชนม์เองแล้ว ก็น่าจะมีพระอาการท่าทางผิดปกติอย่างใด
อย่างหนึ่งให้เห็นบ้าง ฝ่ายจำเลยแย้งว่าตามพระกระแสรับสั่งของ
สมเด็จพระราชชนนี ว่า ได้โถมพระองค์ลงบนพระอุระต้นเกล้าต้นกระ-
หม่อม อีกทั้งปรากฏว่าทรงพระกรรแสงฟาดพระองค์ด้วยความเสีย
พระทัย การกระทำดังนี้อาจเป็นเหตุให้ถูกพระกรหรือเค็ดอื่นฉีกฉีกของ

พระวรกายให้ผิไปได้ เพราะตามปกติแล้วเมื่อบุคคลใดถึงแก่ความตาย ตามวิชาแพทย์จะต้องเป็นว่ากล้ามเนื้อทุกส่วนของร่างกายจะคลายตัวลง มีลักษณะอ่อนเปียก เมื่อถูกแตะต้องก็จะเคลื่อนไหวอ่อนตามไปจนเข้าระยะโรคอัมพฤกษ์ เพราะฉะนั้นจึงจะพึงกำหนดท่าทางของต้นเกล้าต้นกระหม่อมในขณะต้องพระแสงปืนให้ตรงกับที่เป็นจริงได้ยากยิ่ง

ศาลอุทธรณ์เห็นว่าการพิจารณาข้อความใด ๆ แต่ในวงจำกัดนั้น บางทีก็ทำให้การวินิจฉัยคลาดเคลื่อนจากเหตุผลตามที่ควรเป็นไปได้ จึงไม่มีอะไรดีกว่าที่จะพิจารณาโดยกว้างขวางทุกแง่ทุกมุม ก่อนอื่นสมควรกล่าวถึงพระกระแสน้ำของสมเด็จพระราชชนนี ชั้นพิจารณาของศาลอาญาซึ่งมีความว่า เมื่อนายชิต สิงห์เสนี จำเลยกราบทูลว่า พระเจ้าอยู่หัวทรงยิงพระองค์ ทันทันสมเด็จพระราชชนนีได้ทรงวิ่งตรงไปทางที่ประทับของต้นเกล้าต้นกระหม่อม โดยเข้าทางห้องแต่งพระองค์ เมื่อเข้าไปถึงห้องพระบรรทม มหาเด็กรคนหนึ่งก็แหวกพระวิสูตรให้เสด็จเข้าไปได้ทอดพระเนตรเห็นต้นเกล้าต้นกระหม่อมทรงพระบรรทมหงายอยู่บนพระที่นั่งอาภรณ์มณฑป พระเศียรคงพาดอยู่บนพระเชณย ที่พระพักตร์มีพระโลหิต สมเด็จพระราชชนนีจึงทรงร้องกรีดแล้วโผทับต้นเกล้าต้นกระหม่อม ตรงส่วนพระอุระทางด้านซ้ายรู้สึกว่ามีอะไรเกาะ เกาะ จึงเข้าใจว่าพระกรของต้นเกล้าต้นกระหม่อมคงวางอยู่กับพระที่นั่ง พระเพลาและพระขมักทอดอยู่ในท่าคนนอนเหยียด

ตามธรรมเนียม พระเนตรหลับเหมือนคนนอนหลับ ต่อมาจะเป็นพระบาท
สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว หรือพระพี่เลี้ยงน้อง จินตดุ้ย จำไม่ได้ ได้จุด
ให้ลุกขึ้นจากตรงนั้น แล้วสมเด็จพระราชชนนีจึงโหมพระองค์ลงทับทาง
ปลายพระบาทอีก

จริงอยู่สมเด็จพระราชชนนีได้ทรงประคองเคราะห์กรรมอย่างใหญ่
หลวงยิ่งนัก ในการที่ต้องสูญเสียพระราชปิโยรสไปหลังจากที่ได้ไป
เฝ้าถวายปฏิบัติมาแต่อดีต ๆ แต่ขอให้สังเกตว่าในเบื้องต้นทีเดียว
หาได้แน่วพระทัยว่าถนัดถื่นกระหม่อมได้เสด็จสวรรคตเสียแล้วไม่ ดัง
จะเห็นได้ตอนที่หลวงนิตยเวชวิศิษฎ์ได้รับจากตรวจถนัดถื่นกระ-
หม่อมแล้ว สมเด็จพระราชชนนียังรับสั่งถามหลวงนิตยเวชวิศิษฎ์ว่า
มีหวังไหม อันความรู้สึของผู้ที่ทราบแน่นอนว่าได้สูญเสียสิ่งที่ตนรัก
ไปแล้ว กับผู้ที่มีความนึกคิดว่าสิ่งนั้นหวังว่าจะไม่เป็นอะไรนั้น หา
เหมือนกันไม่ ประการหนึ่งยังมีกำลังใจที่จะใช้สติสัมปชัญญะได้ดีอยู่
เพราะฉะนั้นจึงไม่เป็นการประหลาด ที่สมเด็จพระราชชนนีจะไม่ขาดเสีย
ซึ่งความสังเกตทรงจำไปเลยทีเดียว เหตุการณ์ใดๆ ที่เกิดขึ้นหลังจาก
นั้นในระยะเวลาได้เดี่ยวนั้น พระองค์ท่านก็ยังดำรงรับสั่งถึงได้ถูกต้อง
ว่าพระพี่เลี้ยงน้อง จินตดุ้ย ได้ทำอะไรตรงไหนอย่างไร และพระบาท
สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งเสด็จตามติดไปได้ไม่พระราชหฤทัยประทับ
ประคองพระองค์ท่านอย่างไร อันข้อความเหล่านี้ ศาสดาพรหมได้
พิเคราะห์เทียบเคียงกับพระกระแสของสมเด็จพระราชชนนี ซึ่งประทาน

แก่คณะกรรมการสอบสวนพฤติการณ์กรณีสวรรคต และแก่นายพล-
ตำรวจตรี พระพิณชนคดี พนักงานสอบสวน ก็มีข้อความดราม่า
คล้ายคลึงกัน ซึ่งถ้าไม่มีภาพของปรากฏการณ์ประทับอยู่ในพระทัย
ของพระองค์ท่านแล้ว ก็เป็นการยากนักที่พระกระแสน์ทุกคราวจะตรง
กัน

อีกประการหนึ่ง คนที่ต้องรองจากสมเด็จพระราชชนนีก็มีพระ
พี่เลี้ยงน้อง จินตคุตย์ จึงตามคิดเข้าไปถึงหน้าพระวิสูตร ก็พอดีเห็น
สมเด็จพระราชชนนีกำลังทรงพระองค์และขับพระพักตร์ลงถันเกล้าถัน
กระหม่อม ขณะนั้นพระพี่เลี้ยงน้อง จินตคุตย์ ก็ไม่นึกว่าถันเกล้าถัน
กระหม่อมเล็ดจสวรรคตแล้ว จึงเป็นอันว่าพระพี่เลี้ยงน้อง จินตคุตย์
ยังดำมารถคุมสติได้อยู่ พอที่จะสังเกตเห็นท่าทางของถันเกล้าถันกระ-
หม่อมได้ไม่น้อยกว่าสมเด็จพระราชชนนี และท่วงก่อนเวลาที่สมเด็จพระ
ราชชนนีจะทรงโถมพระองค์ลงบนถันเกล้าถันกระหม่อมเสียด้วยซ้ำ
มีบันทึกขณะท่าทางของพระบรมศพได้ผันแปรไป ถ้าหากจะพบบ้าง
พระพี่เลี้ยงน้อง จินตคุตย์ ได้บรรยายภาพของถันเกล้าถันกระหม่อม
ละเอียดละออว่า ถันเกล้าถันกระหม่อมทรงพระบรรทมหงายหนุนพระ
เขนยเหมือนคนกำลังนอนหลับ พระเศียรตะแคงไปทางด้านขวาพระหัตถ์
เล็กน้อย พระเกศาแต่กรวยอยู่ในรูปที่เคยทรงหัว พระเนตรหลับ
สนิททั้งต้องข้างเหมือนอย่างบรรทมหลับ กับมีผ้าดอกคลุมพระบรรทม
คลุมพระองค์แต่เหนือพระอุระทอดลงไปถึงข้อพระบาทเรียบร้อย

ดังเกิดได้ว่ากึ่งกลางของผืนผ้าอยู่กลางพระองค์พอดี คือชายทั้งสองข้างถ้าพระองค์ออกไปพอ ๆ กัน ผ้านาดพระยุภักเห็นปอยเรียบดี พระเชนยก็อยู่ในที่ตามปกติไม่ผิดไปอย่างใด ไม่ได้ทรงฉลองพระเนตร และเห็นดวงอยู่บนหลังได้แก่ข้างพระแท่นด้านขวาในรูปกางขาหางย่นโค้งของขาให้ตงขึ้น พระวรกายแน่นิ่งไม่มีไหวติงอย่างใด พระหัตถ์ทั้งสองข้างหงายแบ นิ้วพระหัตถ์อยู่ในท่าแบไม่ใช่ในท่ากำ พระบาททั้งสองข้างเหยียดตงชิดกันข้างพระกรข้างซ้ายตรงระดับกับข้อพับมับบนยาวประมาณ ๘ นิ้วฟุตวางอยู่ ปลดสายปากกระบอกหันตรงไปทางพระบาท ดำไปทางพระเศียร

พระพิเตยงเนอง จินตคุดย ผืนได้ถวายการเดียงดัดตั้งถนัดถื่นกระหม่อมมาตงแต่ยังทรงพระเยาว์ มีทั้งความจงรักภักดีและมีทั้งน้ำใจจดใจจ่ออย่างตึกซังต่อพระองค์ท่านมิได้เสื่อมคลาย โดยเฉพาะอุปนิสัยก็เป็นคนมีศีลมีธรรมเขาคิดมาตงแต่ยังรุ่นจนเข้าบวชนิมัย ได้ศึกษาทางธรรมมาจนมีความรู้พอที่จะถวายการอบรมแต่ตั้งถนัดถื่นกระหม่อมเป็นนิสัย ซึ่งตั้งถนัดถื่นกระหม่อมก็ทรงพอพระราชหฤทัยด้วยความสนทนสนมประการหนึ่ง จึงทำให้พระพิเตยงเนอง จินตคุดย ครุ่นคำนึงถึงตั้งถนัดถื่นกระหม่อม โดยความห่วงใยต่อพระราชดำราญของพระองค์ท่านมิเว้นวาย อันกิจวัตรของพระพิเตยงเนอง จินตคุดย เป็นประจำก็คือ พอต้นขณเข้าทชนบนพระที่นั่ง เข้าเฝ้าปฏิบัติตั้งถนัดถื่นกระหม่อม, ส้มเต๋จพระราชชนนีและพระบาทสมเด็จพระเจ้า

อยู่หัว ในเช้าวันศุกร์พระพี่เลี้ยงน้อง จินตคุณ ได้รับบนพรทนต์ตามปกติ ปรากฏว่าต้นเกดต้นกระหม่อมยังไม่ต้นบรรทมก็เอาแจกันในห้องรับแขกไปจัดดอกไม้ เสร็จก็นำไปไว้ที่เก่าแล้วเคยไปยังห้องสมเด็จพระราชชนนี รับรับสั่งในการขนย้ายเข้าของไปไว้วังสระปทุม แล้วจึงไปยังห้องพระบรรทมพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จัดฟัฒภาพยนตร์ ระหว่างนั้นก็ได้ยินเสียงดังเหมือนปืน ก็สงสัยว่าอะไร จึงดูเข็มนาฬิกาจับเดินออกไปเบี่ยงด้านหลัง คือได้ยินเสียงคนวิ่งจึงพลอยวิ่งบ้างตรงไปยังห้องพระบรรทมต้นเกดต้นกระหม่อม และได้เห็นเหตุการณ์ดังกล่าวมาแล้ว

เพียงคนเดียวเห็นว่าเสียงทพระพี่เลี้ยงน้อง จินตคุณ ได้ยินนั้นยังเป็นที่สงสัยว่าอะไรแน่ ระหว่างทางที่วิ่งไปก็หาไม่ว่ามีเหตุอันใดเกิดขึ้น ขณะนั้นความนึกคิดยังคงเป็นปกติอยู่ แต่ด้วยความหวังโยใคร่ที่จะทราบให้แน่ชัดเป็นเจ้าเรือน คำตอบที่จริงไม่เห็นว่าจะเป็น การเหวี่ยงไปเลยที่พระพี่เลี้ยงน้อง จินตคุณ จะไม่เอาใจใส่ต่อต้นเกดต้นกระหม่อมเป็นพิเศษ ก่อนที่พระพี่เลี้ยงน้อง จินตคุณ จะตระหนักเห็นว่าต้นเกดต้นกระหม่อมมีพระโลหิตที่พระพักตร์ก็คงสามารถ ใช้ความสังเกตจดจำเป็นภาพตรึงใจได้แล้วว่า ท่าทางของต้นเกดต้นกระหม่อมในขณะนั้นเป็นอย่างไร อันภาพที่ได้เห็นโดยจักษุอย่างใกล้ชิดนั้น น่าเด๋มได้เป็นอย่างดียิ่งกว่านั้นคงจะได้ยินทางโลดประดาทางซึ่งอาจเด๋มเด๋อนได้ง่าย ดังจะเห็นได้ว่าแม่เฒ่าจะได้ตัวมาแล้วหลายมี

พระพี่เลี้ยงน้อง จินตคุตย์ ก็ยังจัดให้เส้มนัยศาณอนแสดงท่าทางเท่าที่
ได้สังเกตเห็นจากพระบรมศพได้เป็นอย่างดี ตลอดจนกระทั่งว่าพระแสง
บินได้วางอยู่อย่างไร ปรากฏตามรูปถ่ายหมาย ก. ข. ค. ง. เป็น
ดังนี้

ทิพยพยานพระองค์ผู้ทรงดำรงพระราชอิสริยยศและพระเกียรติศักดิ์
อันสูงสุด คือพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้ทรงพระกรุณาพระ
ราชทานพระราชกระแสรว่า ขณะทีพระองค์ท่านทรงพระราชดำเนิน
เข้า ๆ ออก ๆ ระหว่างห้องพระบรรทมกับห้องเครื่องเล่นนั้น ได้เห็น
คนวิ่งผ่านประตูห้องบันไดซึ่งอยู่ติดกับห้องเครื่องเล่น แล้วได้ยินเสียง
คนร้อง เป็นเสียงทั้งตกใจทั้งร้องไห้ คนวิ่งและคนร้องนี้ ทรงจำไม่ได้
ว่าเป็นใคร จึงเสด็จออกไปยังเฉลียงด้านหน้าได้ผ่านไปทางห้องบันได
และพบนางสาวจรรยาที่หน้าห้องข้าหลวง นางสาวจรรยากราบบังคมทูล
ว่าในหลวงทรงยิงพระองค์ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงทรงไปยัง
ห้องพระบรรทมชั้นเกด้าชั้นกระหม่อม ได้ทรงเห็นสมเด็จพระราชชนนี
พระพี่เลี้ยงน้อง จินตคุตย์ อยู่บนพระแท่นบรรทม สมเด็จพระราชชนนี
และประทับอยู่เบื้องปลายพระบาทชั้นเกด้าชั้นกระหม่อม ส่วนพระ-
พี่เลี้ยงน้อง จินตคุตย์ อยู่ก่อนไปทางด้านพระเคี้ยว ชั้นเกด้าชั้นกระ-
หม่อมทรงพระบรรทมอยู่บนพระแท่นในท่าหงายอย่างปกติ พระเนตร
หลับพระกรข้างซ้ายยึดอยู่แนบข้างพระวรกายอย่างคนนอนธรรมดา ห้าง
จากพระวรกายตรงขอบพระหัตถ์ด้านในประมาณ ๕ เซนติเมตรได้ทรง

ตั้งเกศเห็นพระหัตถ์อยู่ในท่าธรรมดา นิ้วพระหัตถ์ไม่อ แต่พระหัตถ์
งอบ้างนิดหน่อยอย่างธรรมดา มีกุดมพระบรรทมกุดมพระองค์ขึ้นมา
เต็มอพระอุระ กระกร้างซ้าย^๕ อยู่นอกกุดมพระบรรทม^๕ นิ้ว
พระกรข้างขวาเป็นอย่างไรไม่เห็น พระองค์ท่านจึงมีพระราชดำรัสตั้ง
ให้คนไปตามแพทย์ แล้วเข้าประคองสมเด็จพระราชชนนีพาไปประทับ
ที่พระเกา^๕ที่ปลายพระแท่นบรรทม

ศาลอุทธรณ์ได้พิจารณาพระราชกระแสทั้งมวลโดยถ้อยคำจะได้
พบข้อความตอนหนึ่งตอนใดชัดเจนนัยคือเหตุตัก^๕หาไม่ ตรงข้ามแม้จะ
เป็นพระราชดำรัส^๕นั้น ๆ ก็ได้บรรณ^๕โดยอรรถของความกตมกต^๕กัน
ตั้งแต่ต้นจนจบด้านหาที่คำ^๕หามิได้โดย จริงอยู่ในเวลานั้นพระบาท
สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกำลังทรงพระวิตกกังวลถึงสมเด็จพระเชษฐาธิราช
ของพระองค์ ซึ่งได้ทรงร่วมสุขร่วมทุกข์กันมาช้านานในการที่ต้องทรง
ประคับพระชะตากรรมโดยไม่มีใครจะคาดคิด ไหนเลยยังทรงเป็น
ห่วงใยสมเด็จพระราชชนนีซึ่งเป็นที่ทรงพระเล่ห์หา และเคารพสักการะ
อย่างสุดซึ้ง ในเหตุที่ต้องทรงเผชิญกับความวิปโยคโศกสดดอย่าง
ใหญ่หลวง แต่กระนั้นโดยพระปรีชาญาณอันเฉียบแหลมคมก็ทรง
ทรงสามารถที่จะกั้นวิกฤตการณ์^๕ให้ดำเนินไต่เต้าทางหนึ่ง ขณะเดียวกัน
ก็ได้ทรงปฏิบัติพระราชภาระของพระองค์ไม่หย่อนกว่าผู้ที่มีสติสัมปชัญ
ญะตามปกติ ตั้งใจสมควรจะรับไว้ในความสังเกตทรงจำพระองค์ท่าน
ก็มิได้ละเลย ตั้งใจเกินกว่าที่^๕สามารถจะสังเกตเห็นที่ทรงแยกข้อเท็จ

จริงออกได้เป็นชนชั้น เดชะพระมหากษัตริย์ที่ทรงมุ่งแต่จะแผ่พระบารมี
 เพื่อให้การได้เป็นไปตามทำนองคลองทศพิธราชธรรมเช่นนี้ พระราช
 ภาระแด่ของพระองค์ท่านจึงเป็นไปแต่เพียงพอดพองาม คือไม่ฉ้อฉน
 เกินไป และไม่ยาวจนเกินควรอันจะเป็นผลให้เป็นภัยแก่ผู้ใดในทางที่
 ไม่ถูกต้อง เป็นต้นว่าเมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จเข้าในห้อง
 พระบรรทมนั้น คงประทับอยู่แต่บริเวณซีกข้างซ้ายของพระบรมศพ
 ขณะนั้นในซีกเดียวกันมีทั้งสมเด็จพระราชชนนีและพระพี่เลี้ยงเนื่อง จิน-
 ตศุขย์ บนมพระแท่น ตามความคิดธรรมเนียมการที่จะเห็นได้ตลอดถึงซีก
 ขวาด้วยน้อยอ้อมเป็นการยากสักหน่อย แต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
 ก็พระราชทานพระราชภาระแด่เป็นกลาง ๆ ตามเรื่องสมควรเป็นความได้
 ทรงตั้งเกดดังนี้ เป็นอันว่าพระราชภาระแด่ของพระบาทสมเด็จพระเจ้า-
 อยู่หัวมีน้ำหนักจนยากที่จะหาคำพยานอื่นใดมาเปรียบปานได้

ถ้าพึงคำพยานเท่าที่ได้บรรยายมานั้นประกอบกันก็เป็นหลักฐานนั้น
 คงอยู่แล้ว แต่คำต่อทูลทูลก็ยังมีหน้าที่ต้องพิจารณาพยานอื่นในประ-
 เด็นข้อเดียวกันอีก เช่นคำให้การของนางสาวจรรยา ตรีตระกูล, นายมณ-
 บุรณสุต, นายฉดาด เทียนงามดี, นายมังกร ภามบุตร์ ซึ่งได้ไป
 เห็นท่าทางพระบรมศพในเวลาใกล้เคียงกัน แต่จะมีคนใดให้การถึงท่าทาง
 ของต้นเกล้าต้นกระหม่อมผิดแปลกเป็นอย่างอื่นก็หาไม่ คงสอดคล้อง
 ทำนองเดียวกันทุกคน

อย่างไรก็ดีคนแรกที่เข้าไปเห็นต้นเกล้าต้นกระหม่อมในเวลากระ-

บรรทมหงายฝ่าพระหัตถ์แบเหยียดยาวอย่างเช่นปกติ พระเนตรหลับ
พระพักตร์เป็นปกติ พระเศียรวางอยู่บนพระเขนย พระพักตร์ตรง
ธรรมดา แต่เอียงไปทางด้านซ้ายเล็กน้อย ห่างจากผนังพระแท่นบรรทม
ตอนบนประมาณ ๓๐ เซนติเมตร พระบาททั้งสองข้างชิดกัน และตั้ง
ตรงอย่างธรรมดา อนึ่งในคราวที่นายชิต ดึงเหล็นี้ จำเลยให้การตอบ
คำทวนซึ่งได้ทำการสอบสวนต่อหน้าคณะกรรมการสอบสวน ก็มีความ
ชัดเจนว่า เมื่อได้ยินเสียงดังปังและคุมสติได้ว่าดังในห้องพระบรรทมก็
กระโดดเข้าไปเลยพระฉากห้องนั้นไปนึกหนึ่งก็เห็นต้นเกดาดันกระหม่อม
ทรงพระบรรทมอยู่บนพระแท่นในลักษณะหงายอย่างธรรมดา พระเศียร
หนุนพระเขนย เข้าใจว่าเอียงข้างซ้ายนิด ๆ แขนก็ยังเหยียดลงข้างล่าง
ตามธรรมดา (ฉบับคำให้การไม่ได้ใช้ราชาศัพท์) ไม่ชิดไม่ห่างพระ-
องค์ ขาทั้งสองข้างเหยียดตรง

คำให้การของนายชิต ดึงเหล็นี้ จำเลยทุก ๆ ชั้นจะได้ผิดเพี้ยน
กันก็หาไม่ กลับสอดคล้องใจอดมพยานใจทัก สรุปล้วนคำออกุทธน
จึงเห็นว่า ท่าทางของพระบรมศพในขณะแรกที่ได้ตั้งสุวรรณคัพพังได้
แจ้งว่า ต้นเกดาดันกระหม่อมทรงพระบรรทมหงายในลักษณะคนนอน
หลับตามธรรมดา พระกรทั้งสองข้างมิได้วางอยู่บนพระอุระ แต่ทอด
เหยียดลงเบื้องล่าง ชานกับพระวรกายไม่ห่างและไม่ชิดนัก พระหัตถ์
และนิ้วพระหัตถ์หงายแบค้มเล็กน้อย อาการแข็งเกร็งหาปรากฏ ณ
ส่วนของพระวรกายไม่ เพราะได้ความจากพระพิณเอยงเือง จินตคุตย์

กับเหตุฉนวนโดยเหตุวิเศษประกอบกันว่า ตอนเชิญพระบรมศพขึ้นทำการ
เปลี่ยนฉลองพระองค์นั้น พระวรกายทุกส่วนอ่อนไปหมด พระกรทั้ง
สองข้างก็อ่อนเช่นเดียวกัน ข้อพระหัตถ์และข้อพระกรก็งอพับขึ้นลง
ได้ เวลาถอดนาฬิกาที่ทรงผูกข้อพระกรนั้นพระหัตถ์ห้อยตกอยู่ เมื่อ
ขึ้นพระองค์เปลี่ยนผ้าคลุมศพ พระเศียรก็ห้อยตกลงกับพระเพลา
หนึ่ง จินตดุจนี้ ต้องเขามือเข้าช่วยรองรับไว้

เมื่อเปรียบเทียบกับสภาพของผู้ที่ชาวสยามรายอื่นว่า ทำทางที่
ปรากฏอยู่มีลักษณะคล้ายทำทางพระบรมศพตามที่กล่าวมาอย่างไรหรือ
ไม่ โจทก์นำสืบแสดงรูปถ่าย ๒ ราย รายหนึ่งเป็นพระศพของกรมหมื่น
อนุวัตรจาตุรนต์ ซึ่งเกิดขึ้นเมื่อวันที่ ๑๒ สิงหาคม ๒๔๗๗ ก่อนถึงเกล้า
ขึ้นกระหม่อมเสด็จสวรรคต อีกรายหนึ่งเป็นศพของนายร้อยตำรวจตรี
วิชัย พัทธนิโคร ซึ่งเกิดขึ้นภายหลังเมื่อวันที่ ๒๕ มกราคม ๒๔๘๐
รายแรกปรากฏว่า กรมหมื่นอนุวัตรจาตุรนต์ทรงพระบรมมหาราชยาน
พระชนม์อยู่บนพระที่ พระพาหา (แขน) ข้างขวาขึ้น แล้วงอพับ
ตรงข้อศอก ทำให้พระกร (ปลายแขน) วางพาดขวางอยู่บนพระอุระ
ฝ่าพระหัตถ์งอ นิ้วพระหัตถ์งออย่างมาก มีขนาด ๗.๖๕ มิลลิเมตร
ตกอยู่ใกล้พระหัตถ์ พระพาหาข้างซ้ายทอดอยู่กับพระที่ติดกับพระ
วรกาย ตรงข้อศอกพับงอขึ้นบนและข้อพระกรพับลง พระหัตถ์งอ
อย่างมากเกือบเห็นเป็นกำวางอยู่ที่พระปรางค์ (แก้ม) ข้างซ้าย ซึ่ง
ขณะนั้นพระพักตร์เบนค้อมมาทางซ้าย ฝั่งแห่งการตรวจชันสูตร

ปรากฏว่าทรงยิงพระองค์เอง กระสุนเข้าทางพระโขนงและฝังอยู่ใน
พระเศียร ส่วนรายหลังปรากฏว่านายร้อยตำรวจตรีวิชัย แต่งเครื่อง
แบบตำรวจครบถ้วนนอนตายอยู่บนเตียงนอน ศีรษะกระแทกข้างขวา
มือขวาถีบบนคอตีรูดเออร์ นิ้วมือจับกันอย่างหลวม ๆ หัวแม่มือ
สอดใต้รัก ข้อมคอพับงอขึ้น ปีนและมือวางอยู่บนหน้าอก ระหว่าง
กระดูกเสื่อเสดเม็ดที่ ๓ และที่ ๔ ปากกระบอกปืนหันลงทางปลายเท้า
แขนซ้ายงอ มือซ้ายกำเดกน้อยพาดอยู่บนหัวเข่าซ้าย นัยน์ตาขวาหลับ
นัยน์ตาซ้ายหิว มีรอยกระสุนทะลุเข้าตรงขมับขวา กระสุนชนขึ้นเด็ก
น้อยทะลุออกศีรษะข้างซ้าย และตามรายงานของผู้บังคับการกองดับ
ส่วนกลางว่า มีพฤติการณ์แสดงลักษณะของผู้ที่จะฆ่าตัวตายว่า ได้
จดปากกระบอกปืนจ่อ ๆ จ้อง ๆ คัดสินใจ รอยแผลกระสุนทางเข้า
แสดงว่าได้ยิงในระยะใกล้ เมื่อกระสุนผ่านสมองแล้ว ศีรษะจึงบิดหัน
เอียงลงทางขวา มือที่ถีบนั้นได้เคลื่อนจากท่าจ่อขมับแล้วเลยตกอยู่ที่
หน้าอก มือกำปืนอย่างหลวม ๆ

ภาพของผู้ที่ฆ่าตัวตายตามที่บรรยายมานี้ จะพึงเห็นว่าท่าทาง
มิได้เรียบร้อยเหมือนพระบรมศพ ทั้งแขนทั้งมือวางเปะปะผิดจาก
ลักษณะปกติอย่างมากมาย ทั้งร่องรอยไว้ให้เห็นเป็นเครื่องแสดงว่า
ได้ใช้มือจับปืนสังหารตัวเอง ตรงขมับด้านซ้ายเห็นเกล็ดกระหม่อมนั้น
ถ้าไม่ได้ดังเกิดจากแผลที่พระนลาฏแล้ว ท่าทางของพระองค์ก็มีได้มี
ผิดแปลกไปจากคนนอนหลับตามธรรมดาเลย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง

พระกรทั้ง ๒ ข้าง แทนที่จะตรงพระกบฏ (ข้อศอก) กลับเหี่ยยงทอดไปตามพระวรกาย ไม่มีลักษณะเปะปะแฉะแข็งเกร็งอย่างใดทั้งพระวรกาย

กระนั้นโดยการเปรียบเทียบถึงเมตตาทางพระบรมศพจะไม่เยื้อใยทำให้เห็นแต่น้อยว่า ดันเถลไถลกระหม่อมได้ทรงใช้พระหัตถ์, พระกร หรือพระพาหาในทางผิดปกติ ในระยะใกล้ชิดกับเวลายาขันธ์ดำละมัสต์ดำละมัสต์จืดจืดจืดจืด แต่ก็ได้ตัดปัญหาอื่นออกด้วยไม่อาทคือ ตามท้องสำนวนปรากฏว่าได้มีการพิจารณากันอีกถึงเหตุอันเกิดจากการชักประการหนึ่ง และเกิดจากแรงสับัดของบันออีกประการหนึ่งว่าจะสามารถทำให้พระพาหา (แขน) เลื่อนจากพระอุระไปตกอยู่ข้างพระวรกายได้หรือไม่ นอกจากนั้นจำเริญแย้งเป็นทำนองว่า ทำทางของพระบรมศพอาจเปลี่ยนแปลงไป โดยผู้ที่สนิทใกล้ชิดเข้าไปจับต้องพระบรมศพซึ่งอาจทำให้พระกรที่เปะปะเคลื่อนที่ไปบ้างก็ได้ ความซนคู่ความลงกระหม่อมอยู่ ดังนั้นการขจัดโดยอาศัยอาการของคาตาเวรวิคตบัลลัมจึงเกิดเป็นประเด็นสำคัญยิ่งยวดขึ้นมา กล่าวคือถ้าเบซัดแกงเกลี่ยของดันเถลไถลกระหม่อมถูกทำลายก็ดี หรือทางพิจารณาไม่เพียงพอที่จะขจัดความสงสัยเสียได้ว่า เบซัดแกงเกลี่ยดันประสิทธิภาพแล้วก็ดี ในสองกรณีนี้ก็อาจทำให้ทำนองคลองวินิจฉัยต้องเป็นดังที่จำเริญโต้แย้งว่า เมื่อไม่มีความแข็งเกร็งที่พระวรกายแล้วเพียงถูกกระทบนิดหน่อยก็อาจทำให้ทำทางผันแปรไปได้ แต่ในทาง

กตัญญู ถ้าเบียดเบียนก็ยังย่อมมีประสิทธิภาพพอที่จะทำงานอยู่บ้างแล้ว หากถนัดถนัดก็ควรหม่อมทรงใช้พระหัตถ์และพระกรอย่างใด อากาการแข็งแรงก็ย่อมต้องมีอยู่ และคงจะมีอยู่ตลอดไปไม่ว่าจะถูกใช้กำลังดังใดดังอย่างไรก็ตาม ถ้าพลังที่เต็มได้จพระราชนิพนธ์ทรงโฉมพระองค์กับลงบนพระอุระพระบรมศพนั้น จึงไม่อาจทำให้ส่วนที่มีอาการแข็งแรงเคลื่อนผิดไปได้

ถึงแม้ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับท่าทางพระบรมศพจะฟังเป็นเหตุก็จริงได้ กล่าวมาแต่จนก็ตาม แต่ก็หาได้ตัดปัญหาอื่นออกด้วยไม่ อาทิ คือ ความที่องค์ท่านอนปรากฏว่าได้มีการพิจารณากันอีกถึงเหตุอันเกิดจากอาการชักประการหนึ่ง และเกิดจากแรงสั่นของบันไดอีกประการหนึ่งว่า จะสามารถทำให้พระพาหา (แขน) เดือนจากพระอุระไปตกอยู่ข้างพระวรกายได้หรือไม่ ซึ่งศาลอุทธรณ์จะได้วินิจฉัยถึงการชักก่อน

นายแพทย์ชวย เกตุสิงห์ อธิบายอาการชักว่า หมายถึงความถึงการที่แขนขาหดเกร็งเปะปะเนื่องจากโลหิตไปบังคับมันสมองส่วนที่บังคับแขนหรือขาส่วนนั้นชัก (CONVULSION) ถ้ามีดังใดติดเฉียดเข้าไปในคอร์เทกซ์ ผลจะมีเป็น ๒ ตอน ขณะถูกเฉียดจะมีการกระตุกเซดส์ประดำทตอนหนึ่ง และขณะต่อไปก็จะมีอาการเสียวหนาทอีกตอนหนึ่ง การกระตุกของเซดส์ประดำที่ถูกเฉียดทำให้กล้ามเนื้อหดหรือยืดแล้วแต่ว่าส่วนนั้นหนาหรืออย่างไร ผลของการเฉียดคอร์เทกซ์อย่างเดียวกัน ๆ ไม่ทำให้ชัก แต่จะเป็นเพียงให้มีการกระตุก (TWITCHING)

ครึ่งเดียวเท่าที่การกระตุ้นได้ถูกตั้งขึ้นโดยดลใจของครึ่งหนึ่ง ครึ่ง
 เดียวเท่าที่การกระตุ้นได้ถูกตั้งขึ้นโดยดลใจของครึ่งหนึ่ง ส่วนที่จะ
 มีการชักได้นั้นต้องเป็นผลมาจากเหตุอื่นอีก เช่นโลหิตออกและ
 เข้าไปกดเนื้อสมอง เนื้อสมองที่ถูกกดนี้อาจเป็นพวกลูกหลานรอง
 (SUBSIDIARY CENTER) ก็ได้ การถูกกระตุ้นกระตุ้นของ
 มนัสสมองเช่นถูกคิดที่ศีรษะ ในขณะแรงกัมมีการกระตุ้นของสมองเหมือน
 กันและตอนต่อไปก็มีการเสียหน้าที่เช่นเดียวกัน

สำหรับรายที่ถูกกระตุ้นนั้นมีขนาดแตกต่างกันตามระดับกระหม่อม
 นั้น ความรู้สึกจะหมดไปทันทีทันใด ความสามารถที่จะเคลื่อนไหว
 ของพระวรกายเช่นพระพาหา (แขน) พระเพลา (ขา) จะหมดไป
 พร้อม ๆ กัน และในขณะที่ถูกกระตุ้นนี้อาจดังและเกิดอาการชัก ๆ
 ตามกล้ามเนื้อ (FIBRILLARY TWITCHING) อันเป็นผลเนื่อง
 จากการทำงานของกล้ามเนื้อเป็นส่วนใหญ่ แต่พระอาการชักจะไม่มี เพราะ
 พระอาการชักจะต้องอาศัยการทำงานของกล้ามเนื้อหลายส่วนร่วมกัน
 ซึ่งต้องอาศัยสมองเป็นผู้สั่ง เมื่อต้นเกด้าอันกระหม่อมถูกกระตุ้น
 ดังนี้แล้ว สมองก็ทำหน้าที่ไม่ได้ เหตุฉะนั้นพระอาการชักย่อมจะไม่มี
 การเปลี่ยนแปลงท่าทางของต้นเกด้าอันกระหม่อมโดยการชักจึงไม่มีทาง
 จะเป็นไปได้

ต่อไปนี้จะได้อธิบายถึงแรงสับคของบัน ได้ความจากพดตรี
 วิเชียร ดุคันตานนท์ว่า เมื่อเส้นทางพระชนกกระทบกับกับปลอกบัน

แต่ถ้าจะจุดดินตั้งกระสุนให้ไหม้กลายเป็นแก๊ส จึงเกิดความดันเป็นเหตุให้หัวกระสุนวิ่งไปตามลำกล้อง ในระหว่างหัวกระสุนวิ่งไปตามลำกล้องนั้นจะมีกำลังแรงพยายามที่จะพาลำกล้องไปข้างหน้า แต่กำลังแรงนั้นน้อยมาก ครั้นเมื่อหัวกระสุนพ้นปากลำกล้องก็จะมีกำลังแรงผลักดันลำกล้องมันให้ถอยหลังไปโดยตรง กำลังแรงผลักดันนี้มากเมื่อลำกล้องถอยหลังไปนิดหน่อยก็จะติดกระบอกมันเองทำให้กระบอกมันถอยหลังไปด้วย ลำกล้องนี้เป็นเหตุกดดวงอยู่ข้อหนึ่งภายในกระบอกมัน และเคลื่อนที่เข้าออกได้ภายในร่องของกระบอกมัน เมื่อลำกล้องมันถอยหลังถึงที่สุดแล้วก็จะตัดปลดอกกระสุนมันให้ออกไปทางขวาของตัวมัน ในทันทีที่กระบอกมันจะถูกแรงดันผลักดันไปทางซ้ายของกระบอกมัน แต่แรงผลักดันนั้นน้อย ดังนั้นระยะเวลาที่เกิดแรงดันทั้งหมดจึงเป็นระยะใกล้เคียงกันถ้าจะคิดแต่ตอนที่เข็มแทงชนวนจนถึงตัดปลดอกจะมีระยะเวลาประมาณ ๑ ใน ๑๐๐๐ วินาที นับว่าใกล้เคียงที่สุดจนถึงผลัดพั่วเป็นแรงเดียวกันเรียกว่าแรงรวม (RESISTANT FORCE) ถึงกับคนไม่รู้เรื่องก็ว่าเกิดพร้อมกันถ้าสมมุติเอาปืนลูกเข็มนาฬิกาเมื่อมันระเบิดแล้ว กระบอกมันจะถอยหลังและปากกระบอกจะเฉไปทางซ้ายนิดหน่อยเกือบไม่รู้ตัว แรงรวมของมันภาษาอังกฤษเรียกว่ารีคอยล์ (RECOIL) แปลว่าแรงสะท้อนถอยหลัง ก่อนยิงมันมักจะได้รับคำบอกเล่าว่ามันจะถอยหรือดับดี จึงถอยมันเกร็งขม่อไว้ ถ้าเกร็งขม่อไว้ไม่แน่นพอก็จะดีแรงมันถอยหรือดับได้ ถ้าถอยมันเกร็ง

ขอมือไว้ไม่แข็งพออาจสู้แรงถีบของบ้นไม่ได้ บ้นนั้นอาจกระตักหรือ
ถอยจะมากหรือน้อยก็สุดแต่แรงเกร็งขอมือจะสู้ได้หรือไม่ได้

แรงดันทอนถอยหลังของพระแสงบ้นของกาดังนี้ พันเอกสุ่ม
ยังขึ้น เป็นผู้ตรวจปรากฏว่าเมื่อกระดุนบ้นได้หลุดจากถ้ำถั่งและถูก
เดือบบ้นได้ถอยหลังมาถึงช่องว่าง แก้วของดินบ้นจะออกทางช่องนั้น
ทำให้รู้ดีกว่าบ้นสับดี แต่เมื่อผู้ยิงเองเกือบจะไม่รู้สึกถึงความแรงดันทอน
ทั้งที่ความจริงย่อมมีอยู่ เครื่องมือสำหรับวัดแรงดันทอนของเรายังไม่มี
คงมีแต่เครื่องมือวัดกำลังดันทอนซึ่งทำการพิสูจน์ได้เพียงงาน ๐.๖๒๔๘
เมตรกิโลกรัม หมายความว่าเมื่อหน้าหนัก ๑ กิโลกรัม พระแสงบ้น
หนึ่งแฉ่วจะมีกำลังผลักดันหน้าหนัก ๑ กิโลกรัม ถอยหลังได้ .๖๒๔๘ เมตร
หรือเท่ากับ ๖๒ เซนติเมตร ซึ่งผลดังนี้ผู้ยิงจะไม่รู้สึกกำลังถอยของบ้น
มากเพราะผู้ยิงจะต้องใช้หน้าหนักถึง ๑ กิโลกรัมที่จะทำให้บ้นถอยในอัตรา
กำลังถอย ๑ กิโลกรัม ต่อ .๖๒ เซนติเมตร อันกำลังถอยและกำลัง
ดันทอนของบ้นนั้น เกิดขึ้นเกือบจะพร้อม ๆ กันเมื่อไม่อาจวัดกำลังแรง
ดันทอนได้ว่าจะอย่างไหนมีกำลังแรงกว่ากัน ดังนั้นจึงคงอาศัยแต่
ความรู้สึกว่าการใช้มือยิงบ้นนั้น มีตำแหน่งต้านทานกำลังถอยอยู่ ส่วน
ทางข้าง ๆ มือทั้งสองไม่มีอะไรต้าน แรงดันทอนจึงน่าจะมากกว่า
แต่อย่างไรเสียจะไม่เกิน ๑ กิโลกรัม ซึ่งเป็นกำลังบ้นในเวลายิง
การดันทอนของบ้นจะสับไปทางข้าง บ้นด้านตรงข้ามกับช่องข้างบ้นที่
แก๊สออก

ตามเหตุผลที่กล่าวมานี้จะพึงเห็นแล้วว่า ถ้าพลังแรงสะท้อนคอย
หลังนั้นไม่เป็นเหตุที่จะให้ท่าทางของแขนเปลี่ยนแปลงไปได้ คงเหลือ
แต่แรงดัดซึ่งก็ได้อาศัยแต่ที่สัมพันธ์กันขึ้นว่า ท่าทางอย่างนั้น ๆ ประ
กอบกับผลที่เกิดจากการดัดเท่าที่พบเอกลักษณ์ ยั่งยืน ได้พบจะเป็น
อย่างไร

ท่าที่หนึ่ง หันปากกระบอกปืนมาตรงหน้าตัวเอง ดึงตามปืนหัน
ไปทางเท้า แล้วใช้หัวแม่มือขวาเห็นขยไถ และใช้นิ้วชี้ขวาบีบเซฟหลัง
ปืนจะถนัด แต่ปืนจะไม่หลุดจากมือเพราะตัวปืนจะเหวี่ยงเข้าฝ่ามือ
แรงดัดจะไม่ทำให้ปืนมือขวาไปถึงกับเหยียดตรง แต่อาจดัดมือขวา
ไปทางขวา และปืนอาจติดไปกับมือได้ถ้ามองไม่เห็นได้บับบับ ๆ อาจ
หลุดจากมืออยู่ทางขวามือของคน ๆ นั้นเอง

ท่าที่สอง ถ้าใช้มือขวาจับปืนหงาย เอาปากกระบอกปืนตั้งตรง
หันตามปืนหันไปทางศีรษะแล้วยิงโดยมือไม่ม้ก้างบับตัวบับ ๆ อาจ
เหวี่ยงตกไปทางซ้าย ปดออกกระสุนอาจจะต้องกระเด็นถูกฝ่ามือ ดึง
แก๊สที่ออกข้างปืนจะต้องถูกที่ฝ่ามือขวาเป็นรอยดำ

ท่าที่สาม ถ้าใช้มือซ้ายจับปืนโดยหันปากกระบอกปืนเข้าหน้า
ตามปืนไปทางเท้าแล้วยิง ปืนอาจเหวี่ยงหลุดจากมือไปทางขวา โดย
ปดออกกระสุนและแก๊สจะไม่ถูกส่วนหนึ่งส่วนของร่างกาย

ท่าที่ดี ใช้มือซ้ายจับปืนหงาย หันปากกระบอกเข้าหน้า ตาม
ปืนอยู่ทางศีรษะแล้วยิง ปืนอาจดัดเอามือซ้ายตกเฉียงไปทางซ้าย

และมันนั้นอาจจะหลุดตกจากมือได้ ปดอกกระสุนและแก๊สจะไม่ถูก
ส่วนใดส่วนหนึ่งของร่างกาย

เพื่อให้ความเข้าใจดี คำตอบที่ควรพิจารณาคือว่าทางที่สมมุติขึ้น
ด้วยความคาดคะเนว่า ถ้าจะให้ได้บาดเจ็บอย่างพระบรมศพแล้ว
จะต้องเป็นในท่าจับปืนกลับโดยใช้นิ้วหัวแม่มือเหนี่ยวไกปืน อีก ๔ นิ้ว
จับที่คอตามปืน จุดปากกระบอกปืนตงที่หน้ามาก ท่านอาจทำได้
ทั้งมือซ้ายและมือขวา เมื่อเปรียบเทียบท่านกับท่าทางดีจะเห็นว่าใกล้
เคียงกับท่าที่หนึ่งซึ่งหนีปากกระบอกปืนไปทางเท้าแต่คำนึงกับความจริงที่
ว่า พระแสงปืนของกลางตกอยู่ข้างพระพาหาซ้าย ไม่ใช่ข้างขวา
ส่วนท่าที่สาม คำนึงไปทางซ้ายก็จริง แต่ต้องเป็นการใช้มือซ้าย
ซึ่งถนัดถนัดกระหม่อมไม่ถนัดทางพระหัตถ์ข้างนั้น ทั้งโดยอาการเช่นนั้น
ก็จะทำให้ปืนมาอยู่ทางขวาจึงไม่ตรงกับความจริงใดๆเลย สำหรับ
ท่าที่สองกับท่าที่ดี คำนึงจะต้องหนีไปทางศีรษะจึงจะได้ผลว่า ปืน
ตกอยู่ข้างซ้ายอันไม่ตรงกับท่าที่คาดว่าจะได้บาดเจ็บอย่างพระบรมศพ
ยิ่งท่าที่ดีต้องใช้มือซ้ายด้วยแล้ว ยิ่งเป็นไปไม่ได้ใหญ่

ตามพิจารณาตามความเห็นของผู้เชี่ยวชาญทางอาวุธปืนปรากฏ
ว่าขัดแย้งกับความจริงที่ปรากฏดังนี้ ขอให้เข้าใจว่า ไม่ได้เอานิติเวช-
วิทยาว่าด้วยคาตาเวอริคส์บัดซั่มไปรวมวินิจฉัย กระนั้นในด้านความ
คิดเห็นของนายแพทย์เกี่ยวกับการล้มตัวของปืนก็สอดคล้องต้องกัน
นายแพทย์อวย เกตุสิงห์ กล่าวว่า ถ้าหากถนัดถนัดกระหม่อมทรง

กอบนเงินแถวพระนาค แล้วผลักไ้บ้นออกไปโดนพระองค์เจ้า
 พระกรก็จะมาทาด้ายคดงกับปดงพระชนม์พระองค์เอง เหตุที่บ้นน
 ย่อมมีแรงสะท้อน (RECOIL) แต่แรงสะท้อนนี้ไม่สามารถจะทำให้
 พระกรตกไปอยู่ข้างพระวรกายได้ หากจะสมมุติว่าแรงสะท้อนของบ้นมี
 มากพอที่จะทาด้ายคดาเวอริคส์บดงได้ พระกรก็จะตกไปในท่า
 ทางออกจากพระวรกาย ไม่ใช่เข้ามาแนบอยู่กับพระวรกายเพราะการที่
 จะเข้ามาแนบพระวรกายนั้นกตามเอนดบงและกตามเอนหน้าอกดงเข้ามา
 แต่แรงสะท้อนของบ้นนี้ได้อย่างเดียว ดงไม่ได้ถาแรงสะท้อนของบ้นไม่
 มีกาดงที่จะทาด้ายคดาเวอริคส์บดงแล้ว พระกรก็จะอยู่ในท่าที่คดง
 คดงกับท่าทางของพระกรก่อนบ้นน และขอทาคดาเวอริคส์บดงน
 กงดงอยู่ ดงนคดงบงจะคงอยู่หรือ หดจากมือ กดงโดยทงไปกคดง
 แล้วแต่แรงสะท้อนของบ้น คดงอย่างทปรากฏมาแล้วยก่าบ้นอยู่ ฝ่าย
 นายแพทย์สงครามต์ นิยมเด่น อธิบายว่า ถาดนเกดาดนกระหม่อมได้
 ทงก่าพระแสงบ้นไว้ในอึ้งพระหัตถ์แล้ว จะด้วยเหตุใดก็ตามพระแสง
 บ้นนบ้นน จนกระด้นคดงพระนาค เกิดบาดแผลอย่างทเบ้นอยู่
 นแล้วอาการของคดาเวอริคส์บดงกคดงมี คือพระกรทงหรือค
 อยู่ท่าใดก็จะคงอยู่ทานั้น พระหัตถ์ทก่าพระแสงบ้นอยู่ ก็คงอยู่ในท่า
 ก่า ดงนพระแสงบ้นไม่แน่ว่าจะคงอยู่ในอึ้งพระหัตถ์ หรือจะหด
 กระเด็นไปจากพระหัตถ์ เพราะเมอบนบ้นนยอมนแรงบดง และแรงกับ
 เป็นธรรมชาติ การก่าบ้นอาจก่าแน่มากน้อยต่างกน ถาก่าไว้แน่มาก

จนแรงสับดีดไม่หลุด มันก็คงอยู่ในอุ้งพระหัตถ์ ถ้าแรงสับดีมาก
กว่ามันก็จะหลุดจากพระหัตถ์ แต่กรณีจะเป็นอย่างไรก็ตาม นิ้วพระหัตถ์
จะต้องงุ้มเป็นลักษณะมือกำอยู่เสมอ ไม่เหยียดตรงเรียบเหมือน
ทำธรรมดา และถ้าพระกรโค้งอยู่ก็จะคงอเช่นเดิม แรงสับดีดของ
มันไม่อาจทำให้เปลี่ยนแปลงไปได้ อนึ่งหากจะเกิดข้อสงสัยว่าแรง
สับดีดเกิดขึ้นก่อนแล้วกระสุนจึงเด็นไปตอที่หมาย จะไม่เป็นเหตุให้
พระกรที่หากจะโค้งอยู่ และนิ้วพระหัตถ์ที่กำอยู่นั้น ถูกแรงสับดีดของ
มันพาให้เหยียดไปเสียก่อนเกิดคาตาเวอริคส์บัลล์ซัมหรือ ความข้อน้มคำ
ตอบว่า แรงสับดีดจะมาก่อนกระสุนเด็นไปถึงหรือไม่ ไม่สำคัญ
เพราะเมื่องอพระพาหว่ากำมันไว้ในพระหัตถ์นั้น เป็นคำสั่งของสมอง
บังคับไว้ตามระบบของประสาท ดังได้กล่าวแล้วข้างต้น การบังคับ
ยังคงอยู่เรื่อยไปจนกว่าจะถึงเปลี่ยนแปลง หากมันทนจนจะมีการ
สับดีดแรงพอที่จะให้พระกร และพระพาหาสับดีดไปบ้าง ก็จะต้องคืน
กลับมาอยู่ในท่าเดิม เปรียบได้กับเวลายืนหลับตา ถ้อยอะไรไว้ในมือ
และยกมือเหยียดแขนไว้ด้วย ถึงจะไม่มีใครมาตบมือข้างนั้นให้ต่ำลง
หรือสับไปทางไหนก็ตาม แขนข้างนั้นจะสับดีดกลับมาในท่าเดิมเอง
หาใช่พลอยไปอยู่ในท่าใหม่ ตามที่ถูกสับไปนั้นไม่ โดยเหตุผลดัง
กล่าวนี้ ความสงสัยอันพึงเกิดขึ้นเนื่องจากแรงสับดีดของมันว่า น่าจะทำ
ให้ท่าทางของพระบรมศพเปลี่ยนแปลง จึงเป็นอันสิ้นไป แต่เพื่อให้
ตระหนักแน่ยิ่งขึ้น ก็คงอาศัยอาการของคาตาเวอริคส์บัลล์ซัมดังนี้

ดังนั้นด้วย ดังจะได้วินิจฉัยในลำดับต่อไปนี้

อันท่าทางของฉันทเกิดฉันทกระหม่อมฉัน ศาสดาพุทธเจ้าได้ฟังไว้ว่า
ทรงอยู่ในท่าพระบรมมหาราชวังอย่างคนนอนหลับธรรมดา โดยพระกร
ทั้งสองข้างเหยียดทอดไปตามพระวรกายไม่มีลักษณะแข็งเกร็งและเปะ
ปะอย่างใดมาตั้งแต่แรกที่เสด็จสวรรคตแล้ว แต่ก็ขอที่ทำให้หน้าคิด
อีกทางหนึ่งว่าทรงเป็นเพราะไม่มีอาการศาสดาเวธวิคตบัพฐิตสมุทธาน
ส่วนของพระกรหรือหัวพระหัตถ์หรือพระวรกายส่วนบนแต่ประการ
ใดหรือไฉน ก่อนที่จะพิจารณาประเด็นข้อนี้ ศาสดาพุทธเจ้าใคร่ที่จะขอ
ให้ระมัดระวังการเปลี่ยนแปลงภายหลังตายดังที่กล่าวไว้ข้างต้นว่าตาม
ธรรมดาแล้ว พอเกิดการตายร่างกายทั้งตัวจะอ่อนตัวไปหมด ขณะ
เดียวกันกรตก็จะเกิดมากจนทำให้เกิดความแข็งทางแถบหน้าอก กระ-
หม่อมฉันจากสันตติยาซึ่งทำให้เสด็จสวรรคตทันทีที่เป็นลำดับมาจนกระ-
ทั่งพระพิณยางของ จินตคณีย์ กับหอดวงนิคยเวศวิศิษฐ์ช่วยกันเปลี่ยน
ฉลองพระองค์และพระสนับเพลา แม้เป็นเวลาที่กรตจะได้เกิดจนถึงครึ่ง
ชั่วโมงเป็นอย่างน้อยพระวรกายก็ยังอ่อนเมื่อยไปหมด เมื่อชันพระ-
เศียรขึ้นก็ห้อยตก เมื่อถอดนาฬิกาขอพระหัตถ์ออก พระหัตถ์ก็อ่อน
ห้อยตกลงเช่นกัน ทั้งนี้ไม่มีอะไรแต่ลักษณะหนึ่งที่จะสื่อให้ขึ้นไปว่า
อาการแข็งเกร็งที่ไม่มีใครจะสามารถทำให้ผิแตกไปได้ฉันนี้เหลืออยู่
ตรงพระวรกายส่วนสำคัญแห่งใด ซึ่งควรแก่การที่จะเกิดมีศาสดาเวธวิ-
คตบัพฐิต

แต่ความข้อนั้นไม่ว่าจะเป็นการตีนิยามโดยเด็ดขาดก็ไม่ยังมีทางที่ให้ออกคิดตามที่นายชิต ดังเห็น จำเลย ยังอ้างอีกสถานที่หนึ่งว่าถึงหากพระวรกายจะเป็นดังว่านักตามกึ่งยักคุดอกไม่ได้ด้วยตนเอง เพราะการที่พระวรกายอ่อนเปลี้ยอาจเป็นโดยเมฆขัดแกงเกลี้ยถูกทำตายไปเสียแล้ว

อาการแจ้งเกรงของคาตาเวอร์คัสบัลซัมก็ไม่ว่าจะมีได้เช่นกัน คัดอุทธรณ์ขอขานกล่าวถึงเด็กน้อยว่า จริงอยู่นอกจากมอเดอริแอเรียและซันเปร์ดเซอริแอเรียถูกทำตายแล้ว ไยประสาทจากแอเรียจะต้องไปสู่ส่วนอื่นของสมองเฉพาะอย่างยิ่งเนฟเบอริคตัส บิรามิเดส-แตรีกที่ไปสู่ไฮสตันหลังก็ต่อจากถูกทำตายไปด้วย แต่ไยประสาทเหล่านี้จะเสียหน้าที่ไปก็เฉพาะส่วนที่ถูกทำตายเท่านั้น ส่วนที่ยังมีอยู่ก็ทั้งไฮสตันหลังซึ่งเคยรับคำสั่งจากมอเดอริแอเรียแทนที่จะหย่อนสมองภาพกลับต้องปฏิบัติหน้าที่โดยพลการของธรรมชาติยิ่งขึ้น เช็กส์ตราบิรามิเดสแตรีกทั้งคู่ก็ไปจากเบซัลแกงเกลี้ยสู่ไฮสตันหลังนั้นก็ยังเป็นสื่อติดต่อถึงกันได้ค้อย ปัญหาคงมีว่ากระสุนปืนได้ผ่านเข้าไปในเบซัลแกงเกลี้ยทีเดียวหรือเพียงแค่เฉียดไป ขอนคงได้ความว่า การที่นายแพทย์จะพิจารณาว่าสมองส่วนไหนของต้นเกล้าต้นกระหม่อมได้ถูกทำตายนั้น นายแพทย์ลุด แสงวิเชียร, นายแพทย์สังกรานต์ นิยมเด่น, นายแพทย์อวย เกตุสิงห์ ได้ร่วมกันพิจารณามาแต่ก่อนที่จะได้ให้การต่อหน้าคณะกรรมการสอบสวนพฤติการณ์ ฯ และต่อมาในชั้นทบทวนภายหลังอีกด้วย คงมีความเห็นสอดคล้องต้องพ้องกันว่ากระสุนปืนได้ผ่านพรัน-

ทตโหดบคอนหน้าเข้าไปคอนกตางของดมองแล้วผ่านเฉียดคานข้างเบซัด
แกงเกลี่ยซักซ่ายออกทางส่วนท้ายของอ็อกซ์ฟัทโหดบ แต่กระเด็นบน
มิได้คตหรือทำดาบเบซัดแกงเกลี่ย ดังนั้นเบซัดแกงเกลี่ยจึงยังไม่เฉียด
ทนที่คงทำหน้าที่ไดคตมาอ็อกซ์เวตาเดกนอยเท่าที่มีโหดบหล่อเลี้ยงอย
ประมาณราว ๓ หรือ ๒ วินาทีแต่อย่างช้าก็ไม่เกิน ๕ วินาที ไม่ว่า
จะตายด้วยโรคหรือเหตุอื่นใด

อันความคิดเห็นของนายแพทย์ทั้งสามดังนี้ ศาสดาพุทธนั้นมีอาภ
จะผ่านไปง่าย ๆ โดยมีได้พิจารณาให้องแทว่าได้มีการปฏิบัติบก
พร่องในหลักวิชาประการหนึ่งประการใดบ้างหรือไม่ และที่ศาสดาพุทธ
จะต้องใช้ความระวังเป็นพิเศษก็เนื่องจกมีแต่คำพยานโจทก์กล่าวอ้าง
แต่ข้างเดียว ทางฝ่ายจำเลยไม่สามารถที่จะหาผู้ทรงคุณวุฒิที่เชี่ยวชาญ
ยิ่งไปกว่านี้มาสืบได้

ในการค้นคว้าหาความจริงนั้น เป็นธรรมดาอยู่เองที่จะต้อง
อาศัยผลที่ได้จากการเปิดพระบรมศพออกทำการชันสูตรนั้นแหละเป็นที่
ตั้ง จึงอยู่ก่อนที่จะได้อันเชิญพระบรมศพพดงสู่พระบรมโกศสมควรที่
จะได้มีการชันสูตรกันไว้ตามกฎหมายซึ่งว่าด้วยการตายที่เกิดขึ้นโดย
ผิดธรรมชาติ แต่ถนัดถนัดกระหม่อมเป็นพระมหากษัตริย์ซึ่งจะต้อง
ทอดธุณไว้ด้วยความเคารพสักการะ การกระทำใด ๆ ในขณะนั้นอัน
จะเป็นการผันขุ่นขัดต่อโบราณราชประเพณีและโน้มเฉียงไปในทางเลื่อม
แล้ว จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องระงับยับยั้งไว้ก่อนจนกว่าจะถึงโอกาส

ที่มีการบังคับอย่างรุนแรงให้ต้องมีการชันสูตรพลิกพระบรมศพกัน
 จึงค่อยเลิกในทางที่เหตุผลสมควรดังนี้ ย่อมจะถือเอาเป็นข้อคิด
 ครหาประการใดมิได้ อันการกระทำดังว่านี้ในทางกฎหมายจะเป็นโมฆะ
 เสียเปล่าก็หาไม่ เพราะตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา
 มาตรา ๑๕๑ มีข้อความว่า ในเมื่อมีการจำเป็นเมื่อพบเหตุของการตายเจ้าพนักงาน
 ผู้ทำการชันสูตรพลิกศพมีอำนาจสั่งให้ผ่าศพและแยกธาตุส่วนใด
 หรือจะให้ส่งทั้งศพหรือบางส่วนไปยังแพทย์หรือพนักงานแยกธาตุของ
 รัฐบาลก็ได้ และตามมาตรา ๑๕๓ ก็มีว่า ถ้าศพฝังไว้แล้วก็ให้ผู้
 ชันสูตรพลิกศพจัดให้ขุดศพขึ้นเพื่อตรวจดู ส่วนในทางแพทย์เล่าก็ได้
 ความว่าไม่เป็นการเข้าเกินไปเลยที่ได้มีการชันสูตรพระบรมศพในครั้ง
 นั้น นายแพทย์สุด แสงวิเชียร ได้ให้การไว้ตอนหนึ่งว่าการทำ
 โพลีแคมเคมีพระบรมศพและตรวจอย่างที่ได้ทำแล้วในวันเสด็จสวรรคต
 ผลในรายงานก็คงไม่แตกต่างอะไรกับที่ทำเมื่อ ๓๒ วันต่อมาทั้งถ้าไม่
 พูดถึงการเน่า ศาตอัฐชนเห็นว่าเมื่อปรากฏการณ์เป็นดังนี้ จึงเป็น
 การชอบที่จะรับฟังผลของการชันสูตรพระบรมศพเพื่อประโยชน์แก่การ
 ที่นายแพทย์จะใช้เป็นรากฐานที่คงของผลทำการพิสูจน์ทดสอบในระยะ
 หลังต่อมาโดยปราศจากความระแวงสงสัย

จริงอยู่การชันสูตรพระบรมศพเป็นการค้นคว้าทั่ว ๆ ไปมิได้เจาะ
 จงต่อส่วนหนึ่งส่วนใดโดยเฉพาะ ถึงสำคัญที่นายแพทย์ได้ตรวจพบ
 ควันหอมคาลิเดอหลายกิโลกรัมของสมอง ว่าตามหลักวิชา

สมองของคนมีใหญ่เล็กต่างกัน และที่ตั้งส่วนต่าง ๆ ของสมองก็ผิด
 แยกกันไปตามส่วนใหญ่เล็กของสมอง สำหรับคนธรรมดาส่วนต่าง ๆ
 ของสมองจะอยู่ในตำแหน่งผิดที่ไปไม่ได้ แต่คนที่ผิดปกติเช่นคนที่เกิด
 มามีสมองเล็กผิดปกติธรรมดา บางส่วนของสมองอาจจะมียู่ออกมาก
 หรือจนเกือบจะไม่มี อาการกิริยาของคนที่มีสมองผิดปกตินี้ย่อม
 แสดงออกให้เห็นถึงภายนอกด้วย เช่นเดินบ๊ัด ๆ เบ่ ๆ เป็นต้น ส่วน
 ตันเกด้าตันกระหม่อมเก่าเป็นอย่างไร เมื่อนายแพทย์เปิดกระโหลกพระ
 เคียร์และยกเอาก้อนมันสมองขึ้นมาตรวจนั้นยังคงรูปร่างให้เห็นว่าเป็น
 สมองของคนปกติ ไม่ปรากฏความผิดปกติที่ส่วนใดเลย ข้อเท็จ
 จริงที่เกี่ยวไม่ได้ตามที่เคยกล่าวมาแล้วหลายครั้ง แม้ตันเกด้าตันกระ
 หม่อมจะเพ่งทรงบรรพตฤทธิภาวะ แต่ก็ยังเป็นพระมหากษัตริย์ที่ทรงยอด
 เยี่ยมไปดด้วยพระปรีชาสามารถเปรี๊ยะปราชญ์ผู้ซุ่มคัมภีร์ภาพ มีพระ
 ราชนูปถัมภ์เยือกเย็นอ่อนโยน และพระราชกริยาวัตรระมุณระม่อม
 สง่าผ่าเผย หากเป็นบุญของใครได้เห็นใครรักใครได้พบได้ใกล้ใครหลง
 เว้นเสียจากบุคคลที่แอบแฝงเข้ามาอย่างไม่เป็นมิตรเท่านั้น หนี้แล้ว
 ค้าดอุทธรณ์จึงหาเหตุสงสัยไม่ได้เลยแม้แต่น้อยว่าสมองของตันเกด้า
 ตันกระหม่อมจะวิปริตผันแปรไปจนส่วนต่าง ๆ ของสมองเคลื่อนผิดไป
 จากบุคคลธรรมดา และก็ไม่มีควมสงสัยอีกว่าจะไม่เป็นการเหตือ
 วิสัยของนายแพทย์เลยในอันที่จะใช้ความคงแก่เรียนของเขาพิจารณาคำ
 แห่งแห่งหนที่ตั้งมันสมองของตันเกด้าตันกระหม่อมให้ผิดแปลกต่าง

จากความจริงไป

พดตรีวิเชียร ผู้ค้นหาน้ำ ให้คำอธิบายเกี่ยวกับวิชาช่างแต่ง
และสรรพาวุธว่า ในการสร้างปืนนั้นผู้สร้างพยายามทำปืนให้เหมือนกันทุกอย่างแม้แต่ในลำกล้องมีตะกั่วที่เจาะความแน่นอนไม่ได้ ภายใน
ลำกล้องย่อมทำเป็นเกลียวได้ เมื่อเริ่มแทงชนวนกระแทกกับปลอก
กระสุน แล้วก็จะจุดดินสั้งกระสุนให้ไหม้กลายเป็นแก๊สดันให้หัวกระสุน
วิ่งไปตามเกลียวของลำกล้อง เมื่อถูกกระสุนพ้นจากปากลำกล้องแล้ว
ถูกกระสุนที่พุ่งจะหมุนตัวโดยอาการที่ความเร็วมากทั้งหมุนตรงออก
ไปด้วยยิ่งไกลจากปากลำกล้องออกไปความหมุนตัวก็ช้าลง ถูกกระสุน
จะพุ่งตรงออกไปจนพ้นระยะไปมากแล้ว อาการหมุนตัวของถูกกระสุน
จะหมุนตัวกลับขึ้น สำหรับพระแสงปืนของกลางระยะที่ใช้ยิงได้แม่นยำ
เพียง ๕๐๐ เมตร ถ้าพ้นจากอาการหมุนตัวจะกว้างออกแต่ไม่
แม่นยำ เฉพาะหัวกระสุนตัวนี้จะหนักในราว ๑๔.๘ กรัม เมื่อหัวกระ
สุนถูกความดันออกจากปากกระบอกปืนแล้ว จะมีอัตราความเร็ว
๒๔๕ เมตรต่อ ๑ วินาที ในระยะที่หัวกระสุนพ้นจากปากกระบอกปืน
ไปแล้วประมาณ ๕ เซนติเมตร อัตราความเร็วจะยังไม่เปลี่ยนถ้าถูก
กระสุนไปกระทบสิ่งใด ความหมุนตัวของกระสุนก็จะน้อยลง เมื่อได้
หลักความหมุนและความเร็วดังนี้ ประกอบกับฐานแปลที่พระบรมศพ
จะเห็นว่าในระยะที่ปากกระบอกปืนห่างพระนาคไม่เกิน ๕ เซนติเมตร
นั้น การหมุนตัวของกระสุนยังหาได้หมุนตัวกว้างขึ้นไม่ ความโตของ

ห้วงกระสุนที่ใช้กับ ยู. เอส. อาร์. มีอย่างพระแสงปืนของกาดาง ศาด
 อูทธรณ์ได้กล่าวไว้แล้วข้างต้น ซึ่งขอทบทวนเพื่อเปรียบเทียบอีกครั้ง
 หนึ่งว่า ปืนชนิดนี้จากต้นเกิดยวบจนถึงต้นเกิดยวบต่างจะวัดได้
 ๓๑.๕๓ มิลลิเมตร แต่จะต้องใช้กระสุนโตกว่าปากกระบอกปืนประ
 มาณไม่เกินเศษ ๕ ส่วน ๑๐๐ ของมิลลิเมตร กระสุนเมื่อกระสุนเจาะ
 กระโหลกพระเศียรด้านหน้าคงเป็นรูเกือบกลมขนาดวัดจากขวาไปซ้าย
 ๓.๑ เซนติเมตร วัดจากบนลงล่าง ๓.๐ เซนติเมตร ดังนั้นจะเห็นว่า
 ความโตของห้วงกระสุนและรูที่กระโหลกไว้เรียบร้อยแล้ว เพราะฉะนั้นถ้า
 อาการหมันตัวจะสามารถทำอันตรายได้กว้างขวางยิ่งไปกว่าความโต
 ของกระสุนแล้ว ก็ย่อมไม่ต้องสงสัยว่ารูที่กระโหลกคงจะถูกคว้าน
 ใหญ่ขึ้นอีก ถัดไปจะได้พิจารณาถึงความเร็วที่กระสุนผ่านเข้าไปในสมอง
 ซ่อนแม่พลตรีวิเชียร สุกันตานุรักษ์จะให้ความแน่นอนเนื่องจากกระสุน
 ถูกด้านเพราะกระทบพระนลาทไม่ได้ก็ตาม แต่คงไม่บังเกิดผลแตก
 ต่างกันมากมายนักจากรอยเจาะที่พบกระโหลกพระเศียรด้านหน้า ถึง
 รอยทะลุออกของกระสุนด้านหลังวัดตามเส้นตรงซึ่งสมมุติเป็นวิถีกระสุน
 ดังรูปถ่ายหมายเลข ๖๔ คงได้ ๓๗.๕ เซนติเมตรอาศัยหลักความเร็วของ
 กระสุนที่กล่าวแล้ว การจึงเป็นว่าในระยะนี้กระสุนจะใช้เวลายาวเพียง
 ๐.๐๐๗๓๔ ของ ๑ วินาทีเท่านั้น ซึ่งนับว่าเร็วอย่างที่สุด ระหว่างนี้
 เองความหมันตัวของกระสุนก็ได้บรรเทาเบาบางลงเพราะความต้านของ
 กระโหลกด้านหน้าดังนั้นช่องทางกระสุนจึงไม่ใหญ่โตเกินกว่ากระสุน

ความชอบยังมีเหตุผลที่สนับสนุนอีก คือได้ความจากนายแพทย์อวย
 เกตุสิงห์ ว่ารอยร้าวของกระโหลกพระเศียรไม่ใช่เพราะแรงกระแทก
 ที่ตกกระเด็นผ่านมันสมองเข้าไป จึงทำให้ร้าวโดยมันสมองยืดหยุ่น
 ได้ หรือไม่ใช่เพราะแรงของแก๊สที่ตามกระเด็นเข้าไปในกระโหลกพระ
 เศียร มิฉะนั้นมันสมองจะแตกกว่าที่เห็น มันสมองที่นายแพทย์ได้เห็น
 มีอย่างไร นายแพทย์สุด แดงวิเชียรเบิกความว่าเมื่อเดี๋ยเปิดกระ
 โหลกพระเศียรออกยังสำรวจเห็นเป็นรูปร่างสมองอยู่ เมื่อกรัดเยื่อ
 หุ้มสมองเปิดออกเห็นมันสมองข้างใน คือคอร์เทกซ์เน่าเอามือแตะรู้
 ดีกว่าบวมส่วนซีกซ้ายยังทรงรูปอยู่ เพื่อจัดความสงสัยศาลอุทธรณ์
 ใครจะขอให้สังเกตว่าการที่มันสมองข้างขวาเน่านั้นเป็นไปโดยธรรมชาติ
 ของการเปลี่ยนแปลงภายหลังสวรรคต นัยที่นายแพทย์โรงพยาบาล
 จุฬาลงกรณ์ถวายคดีเข้าในพระบรมศพนั้น ไม่มีปริมาณเพียงพอที่จะ
 รักษาได้ทั้งนี้ เพราะตามกำหนดควรต้องฉีดถึง ๓๐๐๐ ซี.ซี. แต่คงฉีด
 ได้เพียง ๑๐๐๐ ซี.ซี. ก็ให้ดอกทางแปลที่พระนาคาลัยจึงต้องหยุด
 ทิ้งซีกขวาก็ไม่ใช่ทางที่กระเด็นผ่านเลยด้วย ตรงข้ามสมองซีกซ้ายอัน
 เป็นวิถีที่กระเด็นผ่านยังทรงรูปร่างเป็นอันดีจนนายแพทย์สุด แดงวิเชียร
 สามารถยกมันสมองออกจากกระโหลกมาได้ รวมทั้งซีกขวาซึ่งว่าเน่า
 ด้วย นอกจากนั้นนายแพทย์สุด แดงวิเชียร ยังสังเกตเห็นรูปเข้าของบัน
 ษณีย์ยกมันสมองออกจากกระโหลกด้วยว่าตอนที่ผ่านมันสมองนั้น
 รอบ ๆ รูของคอร์เทกซ์ที่ทะลุรูดีว่าเรียบ และคอร์เทกซ์ส่วนอื่น ๆ

เป็นปกติ แม่ที่ดุดเบรนสระเต็มก็ยังเป็นรูปร่างอยู่ ทั้งนี้เป็นเครื่อง
แสดงว่าการที่ปากกระบอกนั้นอยู่ใกล้กับพระเศียรนั้นการหมุนของกระ
ดุนมิได้มีการทำลายอย่างกว้างขวางประการใดทั้งทางสมองส่วนข้าง
หน้าและส่วนหลังที่ติดจากเบซัลแกงเกลียดเข้าไป

อนึ่ง ศาสตราจารย์ยังมีโอกาสได้ไปเห็นศพ ๆ หนึ่งซึ่งนายแพทย์
ทั้งสามได้ทำการทดสอบในเงาต่อมาภายหลังที่โรงพยาบาลศิริราชอีก
ได้ความจากนายแพทย์สังกรานต์ นิยมเด่นว่าได้เฝ้าศพคน ๆ หนึ่ง
วางให้นอนหงายแล้วใช้ปืนขนาด ๑๑ มิดติเมตรยิงที่หน้าผากให้ทะลุ
ออกทางท้ายทอย และยังในระยะใกล้ประมาณ ๑ หรือ ๒ เซนติเมตร
ให้ได้แผลเหมือนกับพระบรมศพ ครั้นแล้วได้ใช้เลื่อยผ่าศีรษะศพนั้น
ตรงแนวแผลให้แยกออกจากกันเป็นสองซีก ซ้ายซีกหนึ่ง ขวาซีกหนึ่ง
เพื่อดูว่าวิถีกระสุนผ่านส่วนใดของสมองบ้าง แล้วดองเก็บไว้ใน
พิพิธภัณฑ์ ศาสตราจารย์ได้พยายามหาความรู้จากศพเช่นเดียวกับ
ที่ศาสตราจารย์เคยทำมาแล้วจากนายแพทย์ผู้เชี่ยวชาญพยานโจทก์เท่าที่
สืบกันมาและพยายามวิเคราะห์วิถีกระสุนโดยถ่วงถ่วง ถึงแม้จะเป็นเวลา
ล่วงมาถึง ๒ ปีเศษแล้ว ความเปลี่ยนแปลงที่ศพนั้นรู้ดีกว่านอกจาก
จะมีขบวนการอยู่ข้างวิถีกระสุนในขณะที่ดอยกระเพื่อมอยู่ในน้ำยาที่ดอง
ถ้าพบวิถีกระสุนก็ยังเป็นทางเห็นได้ชัดเป็นเส้นตรงมีขนาดไม่ไคมากนัก
ถึงกับจะทำให้สงสัยไปว่ากระสุนนั้นได้หมุนตัวคว่ำไปด้วย หากจะมี
การโต้แย้งว่ากระโหลกพระเศียรด้านหลังเป็นรอยกระสุนออกไคมาก

อีกด้านหนึ่งของมันสมองก็เป็นแผลใหญ่เหมือนมันสมองหายไปจะทำให้เข้าใจว่าอะไร ความซื่อสัตย์ของทรรณได้อาศัยคำให้การของพดตรีวิเชียร ดุคันตานนท์ ประกอบกับนายแพทย์สุด แสงวิเชียร, นายแพทย์สังกรานต์ นิยมเด่น เป็นหลักให้เกิดความเห็นว่าเป็นครั้งแรกที่กระสุนเจาะกระโหลกพระเศียรนั้น ได้ถูกด้านอย่างหนักมาครั้งหนึ่งถึงกับฟันกระโหลกด้านในบริเวณนั้นแล้ว ซึ่งทำให้กระสุนต้องถดถอยความเร็วและแรงลง ครั้นเมื่อผ่านสมองส่วนต่าง ๆ ไปถึงกระโหลกด้านหลังที่ประกอบด้วยกระดูกหนาจึงได้มีการคำนวณอีกครั้งหนึ่งอย่างมาก ทำให้เกิดกำลังผลักดันอย่างแรงจนกระดูกแตกออกเป็นชิ้น ๆ (FRAGMENT) แล้วจึงโผล่ออกข้างนอกจนเห็นได้ถนัดชัดเจนดังรูปพระบรมศพหมายเลข ๖๐ และ ๖๓ เพราะฉะนั้นกระสุนที่กระเด็นจากการแยกแยะของกระดูกกระโหลกด้านนอกจะทำให้เกิดรอยทั้งความยาวและความกว้าง ขณะที่กระสุนต่อสู้กับกระโหลกเพื่อหาทางออกนั่นเอง ย่อมทำให้กระสุนเกิดการหมุนอย่างกว้างเป็นผลทำให้สมองด้านหลังเป็นแผลใหญ่ซึ่งถึงแม้ในรายงานจะไม่ได้ชี้ชัดนัก นายแพทย์ ๒ นายก็ได้ใช้ความพินิจพิจารณาที่ไว้อย่างถี่ถ้วน และนายแพทย์สังกรานต์ นิยมเด่นได้อธิบายประกอบว่าตามที่ปรากฏในรายงานว่า เนื้อสมองหายไปเป็นแผลใหญ่นั้น มีลักษณะกลมเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ ๓.๕ มิลลิเมตร และนายแพทย์สุด แสงวิเชียรว่าแผลใหญ่เป็นรอยเฉพาะทางด้านหลังเท่านั้น แต่รูของคอร์เทกซ์ที่ทะลุเรียบ ดังนั้นเป็นเครื่องชี้ชัด

แสดงว่า ถ้าแผ่นดินของหงส์เกิดเพราะการหมุนตัวอย่างช้าๆ ของกระดูกสันหลัง รุทธะจะเรียบเช่นนั้นไม่ได้และคงใหญ่โตกว่าที่ได้ความทั้งตำแหน่งนักเกิดชนิดกับมิตเบรอนอันมีเร็ดนุเคลียส์กับซิปส์แทนซี่ในกรวายเป็นส่วนประกอบ แต่มิตเบรอนก็ยังทรงรูปร่างที่อยู่ดังประจักษ์ในวันทำการชันสูตรพระบรมศพหาไม่แล้ว คงถูกความหมุนของกระดูกสันหลังทำลายย่อยยับไปด้วย

อาศัยเหตุผลดังกล่าวมาตามทนายชิต ดิงเหล่งนี้ จำเลยขอให้ศาลอุทธรณ์พิจารณาถึงการหมุนตัว จึงสรุปได้ว่ามิได้หมุนทำลายกว้างขวางยิ่งไปกว่าที่นายแพทย์พยานโจทก์ให้การไว้อย่างใดเลย

อะไรเล่าที่นายแพทย์ให้การไว้ ศาลอุทธรณ์ก็ได้กล่าวแล้วว่ากระดูกสันหลังได้ผ่านเฉียดด้านข้างของเบซัลแกงเกลียส์ชกซ้ายไปเท่านั้นหาได้ตัดหรือทำลายเบซัลแกงเกลียส์ไม่ จริงอยู่ในการชันสูตรพระบรมศพนายแพทย์ไม่มีโอกาสจะกระทำแก่พระบรมศพให้หนักหนาและกว้างขวางยิ่งกว่าที่ปรากฏมาแล้ว แต่ก็ได้ช่วยกันใช้ความคงแก่เรียน, ความคิดและความสังเกตโดยถ่วงถ่วงที่กรายงานไว้อย่างละเอียดละออทุกแห่งทุกมุมจนสามารถที่จะทำการทดสอบได้ผลเป็นที่พอใจของนายแพทย์และเพียงพอที่จะมาให้ข้อเท็จจริงนั้นประจักษ์ในการพิจารณาของศาลด้วย

การทดสอบของนายแพทย์จะควรรับเชื่อฟังได้หรือไม่นี้ ศาลอุทธรณ์ได้กล่าวไว้ข้างต้นแล้ว ณ ที่นี้ใครจะขอเพิ่มเติมอีกว่าฐานแผ่นดินที่ได้จากการทดสอบยังศพในอาการต่าง ๆ นั้นได้แสดงตัวประกอบ

พิจารณาณของนายแพทย์ทำให้มันใจยิ่งขึ้นหลายประการ เป็นต้น
 รอยแผลฉกที่พระนาคกเป็นผลที่จะต้องเนื่องมาจากปากกระบอกปืนอยู่
 ชิดกับผิวหนังเหมือนกับกรวดตอชิงค์ และตรงกับที่นายแพทย์ดัง-
 กรานต์ นิยมเดินได้ศึกษามาจากเยอรมันด้วย กล่าวคือเมื่อมีการยิง
 ปืนดินปืนในกระสุนก็จะระเบิดออกทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางเคมี
 โดยดินปืนกลายเป็นธาตุถ่านหรือที่เรียกว่าเขม่า แล้วพุ่งออกจาก
 ปากกระบอกทันที ดินปืนบางส่วนที่ไม่ทันเปลี่ยนแปลงอาจมีเหลืออยู่
 บ้างเล็กน้อยก็พลอยพุ่งออกไปพร้อมกับเขม่าด้วย ฉะนั้นถ้าปากกระ-
 บอกปืนอยู่ในระยะใกล้ซึ่งตามหลักบอกไว้เป็นการทั่ว ๆ ไปว่าไม่เกิน
 ๖ นิ้วฟุต เขม่าและเศษดินปืนที่พุ่งออกจากปากกระบอกจะไปติดอยู่
 กับผิวหนังที่เกิดแผลนั้นได้ ส่วนที่ไม่ติดอยู่กับผิวหนังหากจะเข็ดก็
 ออกได้ แต่ส่วนที่ฝังลึกลงไปผิวหนังเข็ดหาออกไม่ เปรียบได้เช่น
 เดียวกับรอยฉกนอกจากเกิดธาตุถ่านแล้วยังเกิดแก๊สขึ้นเป็นปริมาณมาก
 มาก แก๊สมีแรงดันมากได้ดันออกไปพร้อมกับเขม่า ถ้าปากกระบอก
 ปืนอยู่ใกล้กับผิวหนังในระยะไม่เกิน ๖ นิ้วฟุตแรงดันก็จะไปถึงได้ แล้ว
 แรงดันของแก๊สจะทำให้ผิวหนังตรงที่กระสุนเจาะเข้าไปแตกแยกออก
 เป็นแฉกดังแผลในรายพระบรมศพ ถ้าปากกระบอกปืนอยู่ห่างออกไป
 มากจนแรงดันของแก๊สไปไม่ถึงแก๊สจะเป็นรูปกลมตามที่ถูกระสุนเจาะ
 เข้าไปเท่านั้น ผิวหนังตามขอบรูปกลมหาแตกแยกออกเป็นแฉกไม่ อีกทั้ง
 ประการหนึ่งจากการทดลองยิงศพก็ปรากฏผลว่าไม่อาจยิงศพใดในระยะ

ใด ถ้าไม่เกิน ๕ เซนติเมตรแล้วได้รูปแปลเหมือนกันหมด และยัง
เป็นระยะที่ใกล้เคียงกับพระบรมศพแล้วไม่ว่ารอยกระดูกเขี้ยวกระดูก
ออกและรอยร้าวทั้งบนนอกและบนในของกระดูกก็ดูคล้ายเหมือนกับ
พระบรมศพอย่างที่สุด

เมื่อผลจากการทดสอบเป็นที่น่าพอใจได้ละนี้ นายแพทย์ผู้ดี แต่ง
วิเชียรจึงได้เปิดกระดูกของศพชายหมายเลข ๑๓๘ ซึ่งยังทอดลง
เป็นศพที่ ๓ และได้ลักษณะบาดแผลที่ผิวหนังกับที่กระดูกคล้ายคลึง
กับพระบรมศพอีกทั้งยังเป็นศพที่ตรวจแล้วว่ามีอายุน้อยและเพศใกล้เคียงกับ
ต้นเกล้ากระหม่อมที่สุดมาใช้เป็นเครื่องมือทอดลงคือ เปิดกระดูก
ตอนบนของกระดูกเขี้ยวทั้งด้านหน้าและด้านหลัง เขามันสมองออก
เมื่อได้วางกระดูกแล้วจึงเขามันสมองของคนอีกคนหนึ่งใส่เข้าไปใน
กระดูก เขาแทงแก้วยางลงไปในกระดูกด้านหน้าเข้าในมันสมอง
ให้เป็นแนวไปทะลุออกด้านหลังให้ได้ตำแหน่งเดียวกับแผลของพระบรม
ศพ ช่องที่แทงแก้วยางเข้าไปนั้น หมายถึงวิถีกระดูกที่เดินผ่านเข้าไป
แล้วจึงผ่ากอนสมองแบ่งตรงกลางออกเป็นสองซีก คือทางข้างหน้า
ซีกหนึ่ง ข้างหลังซีกหนึ่ง ดังนั้นจึงเห็นว่าแทงแก้วยางนั้นได้แทงไปถูกส่วน
ใดของสมองบ้าง โดยความรู้ในทางแพทย์มันสมองย่อมแสดงตัวเอง
ว่าตรงไหนอยู่เหนือคือและตรงไหนเป็นท้ายทอย

ในการชันสูตรพระบรมศพพูนนี้ นายแพทย์ได้ตำแหน่งกระดูก
เข้าสมองด้านหน้าว่า ใต้สมองของมันสมองด้านหน้ามากตรงกับรูของ
กระดูกตรงตำแหน่งต่ำกว่าปลายของพรันทลโหลบประมาณ ๑ เซนติ

แต่งตั้งให้ศาลอาญาคือหน้าคู่ความโดยเอาแท่งแก้วที่มีลักษณะและขนาด
เดียวกับที่ใช้ในการทดสอบแย่งเข้าในมันสมองจากตำแหน่งด้านหน้าไป
ออกด้านหลังให้ตรงกับตำแหน่งในพระบรมศพ แล้วใช้มีดผ่าก้นมัน
สมองออกเป็น ๒ ซีก และใช้ศาลอาญาคือว่าบริเวณเบซัลแกงเกดัย
นั้นสามารถมองเห็นได้ถนัดถนี้ แต่แท่งแก้วมิได้ผ่านเข้าอุกเบซัลแกง
เกดัยเลย วิธีทดสอบดังนี้เป็นที่น่าเดอมีได้มิใช่น้อย

แต่แท่งแก้วนั้นเองกลับเป็นเหตุให้ศาลอาญาตั้งเป็นเง็กงักชาชนมา
ด้วยว่าเส้นผ่าศูนย์กลางของแท่งแก้วนั้นวัดได้เพียง ๖ มิลลิเมตร ส่วน
กระสุนปืนมีขนาดถึง ๓๓ มิลลิเมตร แท่งแก้วจึงเล็กกว่ากระสุน ๕
มิลลิเมตร ช่องที่ย่อมเล็กกว่ากันเป็นธรรมดา ดังนั้นจึงไม่แน่ว่าช่อง
ที่เกิดจากแท่งแก้วแย่งเข้าไปจะเหมือนกับช่องที่เกิดจากกระสุนปืนนั้น
เข้าไปในรายพระบรมศพ

การที่ศาลอุทธรณ์หยิบยกเอาตำแหน่งแห่งหนของมันสมองส่วน
ต่าง ๆ มากด่าได้ข้างต้นก็เพื่อจะให้เกิดความเข้าใจดีในอันที่จะวินิจฉัย
ว่ามีเหตุอะไรบ้างหรือไม่ ที่จะจัดนับเข้าข้อกังขาของศาลอาญา
ให้สิ้นไป ก่อนอื่นขอให้สังเกตลักษณะการแบ่งแยกของมันสมองว่ามี
อยู่ ๒ ซีก แต่จะซีกย่อยมีส่วนประกอบต่าง ๆ กระจายคล้ายคั้ง
เฉพาะอย่างยิ่งเบซัลแกงเกดัยก็มีอยู่ทั้งในซีกข้างขวาและซีกข้างซ้าย
ตามความเห็นของ นายแพทย์ที่ได้จากตำแหน่งแพทย์ในพระบรมศพประ
กอบกับการทดสอบเป็นอันแน่นอนว่ากระสุนปืนมิได้ทะลุทะลวงเบซัลแกง

ชักข้างขวาเลย เพราะฉะนั้นชักขวาจึงอยู่ในสมรรถภาพที่สมบูรณ์แน่นอนว่าจะสามารถทำหน้าที่ต่อไปได้ไม่หยุดยั้ง ภายหลังที่มือเคอร์แอเรียและซิมเปอร์ดเซอร์แอเรีย ได้ถูกทำลายไปแล้ว ระยะนั้นก็คือตลอดเวลาที่โดทียังมีไปห่อเลี้ยง ซึ่งมีใช้ว่าจะเป็นในปัจจุบันทันทีพร้อมกับแอเรียทั้งสอง ได้ความจากนายแพทย์อวย เกิดสิ่งที่ว่าบาดเจ็บอย่างของต้นเถาต้นกระหม่อมนั้นโดทียังอาจคิดไปเลี้ยงร่างกายได้อีกประมาณ ๓ นาทีหลังจากได้รับบาดเจ็บแล้ว การที่จับถูกขั้วพระร่วงโดยยังเด่นอยู่ก็หมายถึงว่าหัวใจยังทำงานและโดทียังคิดไปเลี้ยงร่างกายส่วนนั้น ทั้งนี้ได้อาศัยสนับสนุนจากนายแพทย์สงครามต์ นิยมเห็นว่าเมื่อเคอร์เทกซ์ทำงานไม่ได้ตามหน้าที่ดังต้นเถาต้นกระหม่อมแล้วจะหมดความรู้สึกถึงในทันทีทันใดที่ต้องบาดเจ็บนั้น คือร่างกายจะเคลื่อนไหวอย่างใดต่อไปไม่ได้ ส่วนการหายใจอาจมีต่อมาอีกเล็กน้อย ถ้าจะต้องบาดเจ็บกำลังหายใจเข้า พอหมดความรู้สึกถึงลมที่หายใจเข้าไปก็ย่อมทำให้หายใจออกมาอีกเล็กน้อย แต่ถ้าต้องบาดเจ็บในขณะที่กำลังหายใจออกแล้วจะไม่มีหายใจต่อไปอีกได้เลย การตายอย่างนี้หัวใจอาจจะเต้นต่อมาอีกประมาณครึ่งนาทีหรือกว่าไปอีกเล็กน้อยก็ได้ เพราะเป็นการตายจากสมอง ส่วนหัวใจเป็นกล้ามเนื้ออิสระไม่อยู่ในบังคับของสมอง เมื่อยังมีโลหิตหล่อเลี้ยงอยู่ก็จะเต้นต่อไป หมดโลหิตหล่อเลี้ยงเมื่อใดก็หยุดเต้นส่วนนายแพทย์สุด แดงวิเชียรก็จะไม่ยืนยันในเรื่องเวดาก็คล้ายตามกันไปว่า บุคคลที่ได้รับบาดเจ็บอย่าง

ต้นเกล้าต้นกระหม่อม จะไม่สามารถรับความรู้สึกหรือทำการเคลื่อนไหวต่อไปได้เพราะคอร์เทกซ์ซึ่งมีหน้าที่รับความรู้สึกแทะไปบังคับส่วนของร่างกายให้มีความเคลื่อนไหวนั้นได้เสียไป แต่ยังอาจหายใจต่อไปได้อีกประเดี๋ยวหนึ่งเพราะศูนย์กลางของหายใจซึ่งอยู่ที่เมดูล่าไม่ได้ถูกทำลาย หัวใจและขั้วพวงก็อาจอยู่ต่อไปได้อีก แต่จะนานเท่าใดไม่แน่นอน คำให้การนายแพทย์ทั้งสามดังนี้ ทำให้ศาสตราจารย์มั่นใจยิ่งว่าเบซัลแกงเกลียดชักขวาไม่ได้หยุดทำงานตามหน้าที่พร้อมกับคอร์เทกซ์ การที่เบซัลแกงเกลียดชักขวายังสามารถทำหน้าที่ภายหลังต่อมาอีกนั้น เป็นการช่วยทำหน้าที่มอเตอร์เอเวียให้กลัมนะอดหรือคงอยู่ในสภาพเช่นเดียวกับขณะเสด็จสวรรคตอย่างเข้มแข็ง

ถ้าดับถัดไปของพิจารณาเบซัลแกงเกลียดชักซ้ายบ้าง จริงอยู่ถ้าในการทดสอบได้ใช้แท่งแก้วที่มีความโคขนาดเดียวกับกระสุนปืน และถ้าแท่งแก้วนั้นคงแสดง วิถีว่าเพียงเฉียดเบซัลแกงเกลียด ก็จะเป็นผลที่แน่นอนว่าชักซ้ายนั้นคงมีประสิทธิภาพเช่นเดียวกับชักขวา ความจริงนายแพทย์ฮอวีย์ เกตุสิงห์, นายแพทย์ดัตต์ แดงวิเชียร, นายแพทย์สังกรวณต์ นิยมเสนมิได้มีความเห็นขัดแย้งกันเลย คงกล่าวเป็นเสียงเดียวกันว่ากระสุนปืนมิได้ตัดหรือทำลายเบซัลแกงเกลียดของต้นเกล้าต้นกระหม่อม เป็นแต่เฉียดไป โดยเฉพาะนายแพทย์สังกรวณต์ นิยมเสนอธิบายต่อไปว่าการที่กระสุนเฉียดเช่นนี้ไม่ถึงทำให้เสียหรืออย่างจะเสียก็นิดหน่อย ส่วนชักขวายังคงเป็นปกติดีอยู่ คราวนี้ของพิจารณา

ต่อไปอีกคนหนึ่งตามที่นายแพทย์สงกรานต์ นิยมเด่นกล่าวอ้างว่าจะ
 เดียก็นิดหน่อยว่าจะส่งผลให้เป็นไปในสถานใด ความข้อนี้ขอให้สังเกต
 ว่านายแพทย์สงกรานต์ นิยมเด่นว่าชักชวนมิได้เสียไปที่เดียว แต่ถ้า
 ไม่ได้พิจารณาให้ถ่องแท้ลงไปแล้วก็จะปิดทางสงสัยเสียมิได้สนิท คำด
 อุทธรณ์ได้อาศัยภาพหมาย ๓๒๕ ซึ่งนายแพทย์สุด แสงวิเชียรจำต้อง
 ใจประกอบความคิดเห็นว่าตำแหน่งที่กระสุนปืนเข้าคือแกนกระดูก
 เคลียดเฉพาะส่วนน้อยของคอนที่ปูตามน และใกล้กับสันหลังติดต่อกัน
 กันแต่ห่างจากคอเดทนุเคลียด ความสำคัญส่วนต่าง ๆ ของเบซัดแกง
 เกดียเหล่านี้มีความยิ่งหย่อนกว่ากันอย่างไร คำดอุทธรณ์ได้กล่าว
 มาแล้วข้างต้น เพราะฉะนั้นถ้าฟังเบซัดแกงเกดียชักชวนในส่วนที่สำคัญ
 คือคอเดทนุเคลียดย่อมไม่เสียแะอย่างมากที่สุด ก็จะมีความระคาย
 เคืองบ้างเท่านั้น

หลักฐานต่าง ๆ ซึ่งคำดอุทธรณ์ได้อ้างอิงถึงนั้นจะเห็นว่าเบซัด-
 แกงเกดีย ทั้งสองซีกมิได้ถูกทำลายเลย แม้ถึงว่าจะยอมให้อย่างมาก
 อีกสักคนหนึ่งว่าเบซัดแกงเกดียชักชวนถูกระคายเคือง แต่ก็มีใช้ว่าเป็น
 การเสียสมรรถภาพอยู่ที่เดียว ทั้งปรากฏชัดต่อไปว่าเบซัดแกงเกดีย
 ชักชวนก็ยังด้อย หนึ่ง เบซัดแกงเกดียทั้งสองซีกนั้นคำดอุทธรณ์ได้ยก
 คำของนายแพทย์กล่าวไว้ข้างต้นแล้วว่าต่างมิได้แบ่งหน้าที่กันอย่างมอ-
 เดอร์เอเรีย แต่ได้ร่วมทำการช่วยเหลือกันและกันเต็มอค้นเต็มอุปถาย
 ดังนั้นนายแพทย์จึงกล่าวนัยนัยต้องกันว่า ถ้าฟังเบซัดแกงเกดียชักชวน

เท่านั้นยังสามารถช่วยปฏิบัติหน้าที่ต่าง ๆ ตลอดจนไปแทนเบซัลแกง
 เกดัยซึ่งซ้ายอีกด้วย นอกจากนี้แล้วยังได้รับความจากนายแพทย์สังกรานต์
 นิยมเด่นว่า เอ็กสัตรีปรีรามิแดดเทร็ก ซึ่งทำหน้าที่ติดต่อระหว่างเบ-
 ซัลแกงเกดัยกับไฮสตันหลังก็ไม่ได้ถูกทำลาย ฝ่ายนายแพทย์สุด แสง-
 วิเชียร อาจารย์ผู้เชี่ยวชาญทางกายวิภาคก็ได้ยืนยันว่าส่วนต่าง ๆ ของ
 สมองซึ่งทำหน้าที่เป็นศูนย์การหายใจดี ซึ่งทำหน้าที่สั่งให้ประสาน
 งานทรงอยู่ก็ดี อันอยู่ในจำพวกที่ต่ำกว่าเบซัลแกงเกดัยลงไปเป็นต้นว่า
 เมดัลลา ซึ่งอยู่ในส่วนต้นของไฮสตันหลังตอนใกล้ต้นคอเดทูมเกดัยด์
 และซัลลัสเตนเซียในกรา ซึ่งอยู่ในมิดเบรน กับเวนตรัลธาลามัส
 (VENTRAL THALAMUS) เหล่านี้ก็ได้ถูกทำลายเช่นเดียวกัน

อาศัยเหตุผลนานาประการดังได้วินิจฉัยมานี้ ศาสตราจารย์เห็น
 ว่าคัมเมตุมเหมาะเป็นอย่างยิ่งที่จะต่อแสดงถึงผลอันเพียงพอที่จะจัด
 ข้อเท็จจริงใด ๆ ดังคำอธิบายข้างต้นอ้างไว้ได้ทั้งนี้ ศาสตราจารย์เชื่อ
 โดยปราศจากวิมุติสงสัยว่าถ้าต้นเกล้านั้นกระหม่อมได้ทรงกระทำแก่พระ
 องค์เองไม่ว่าจะในทางตั้งใจไปดงพระชนม์พระองค์เองหรืออุบัติเหตุ อา
 การแข็งแรงของคาตาเวอริคัลบัลซัมก็จะต้องมีอยู่ที่กลามเนอ พระกร,
 พระหัตถ์ และข้อต่าง ๆ ทั้งสองข้างหรือข้างหนึ่งข้างใดเป็นแน่แท้
 เพราะนายแพทย์สุด แสงวิเชียรบอกความไว้ตอนหนึ่งว่า สำหรับคนที่
 นอนหงายอยู่ หากจะยกแขนขึ้นต้องใช้กล้ามเนื้อที่หัวไหล่ ถ้าจะใช้
 แขนที่นอนข้างต้องใช้กล้ามเนื้อที่ข้อศอก ถ้าจะกำมือต้องใช้กล้ามเนื้อที่

เค็ดอนขอมือ และขอนว และนายแพทย์สงกรานต์ นิยมเด่น อธิบาย
 ว่าสิ่งที่ทำให้ร่างกายของมนุษย์เค็ดอนไหวตามคำสั่งของระบบประสาท
 คือกล้ามเนื้อ การรอกแขนแข็งเกร็งนั้นจะอยู่ได้เพราะกล้ามเนื้อทำหน้าที่
 ที่ ไม่ใช่เพราะกระดูกหรือเอ็น ถ้าเกิดตายโดยทันทีอาการเกร็งของ
 กล้ามเนื้อที่มีอยู่แต่จะยิ่งเพิ่มมากขึ้น เพราะการทำงานของเบซัลแกง
 เกดัยหนักและรุนแรงยิ่งกว่าคอร์เทกซ์ และนายแพทย์อวย เกตุสิงห์ยา
 ว่าเฉพาะกรณีของต้นเกดาดันกระหม่อมนั้น เมื่อถูกบันทึกจะมีการกระตุ้น
 เอือก ทั้งที่เกิดขึ้นโดยระบบประสาทกลางถูกกระตุ้นด้วยถูกกระตุ้นเด่น
 เข้าไปในสมอง การกระตุ้นเช่นว่าไม่ทำให้คาตาเลอริคัลมีสซึมเปลี่ยน
 แปลง ตรงข้ามกลับจะทำให้มากขึ้น เพราะการกระตุ้นไปบวกกับคำ
 ดั้งเดิมที่มีอยู่แล้ว ถ้ากำลังกำของอะไรอยู่ก็จะกำแน่นขึ้น

ในชั้นพิจารณาของศาลอาญา พระพิพัฒน์เอง จินตคุตย์ เบิก
 ความว่าได้เห็นต้นเกดาดันกระหม่อมทรงพระบรมมหาราชวังพระเคี้ยวหนุม
 พระเชนยเหมือนคนนอนหลับ มีผาดอกคลุมพระองค์ตั้งแต่พระอุระตลอด
 ลงไปจนถึงข้อพระบาท พระกรทั้งสองข้างเหยียดทอดทับผ้านั้น นิ้ว
 พระหัตถ์แนบอยู่ตามธรรมชาติทั้งสองข้าง พระบาททั้งสองข้างเหยียดตั้ง
 ติดกัน พระโอษฐ์ปิด และไม่มีส่วนของพระพักตร์มีคปติ นื่อง
 พระเนตรที่เคยทรงโดยสายพระเนตรนั้นก็มีได้ทรง มีบันวางอยู่บนพระ
 ที่ข้างพระกรข้างซ้ายตรงระดับข้อพับ บันห่างพระกรสัก ๑ นิ้วมือ ปาก
 กระบอหันไปทางพระบาท เนื่องจากคำให้การดังนี้ ศาลอาญาจึงให้

เต็มย่นนอนทำท่าโดยให้พระพี่เลี้ยงเฝ้า จึงคิดลยจัดให้เหมือนท่าพระ
บรมศพตามที่ได้เห็น แล้วเจ้าหน้าท้าวจวได้ถ่ายภาพติดด้านขวา
รวม ๖ รูป คำดหมายอักษร ก.ข.ค.ด.ข. เหตุเพราะรูปเหล่านี้เอง
ประกอบกับวิชาแพทย์เรื่องคาตาเวอริคส์บัลซัม จึงเกิดความฉงนฉงน
เท่าที่เห็นว่า ขณะที่ดินเกิดอันกระหม่อมถกกระสุนปืนนั้นกำลังทรงต้น
อยู่หรือไหน ด้วยว่าถ้าขณะนั้นทรงต้นอยู่ใช้ปืนใดอื่นที่จะทรงของอาจ
เข้าทำการประทุร้ายต่อพระองค์ซึ่งหน้านั้นออกจะเป็นการเหลืออวด
เพราะเพียงแค่เข้าใกล้ถึงในท้องพระบรมมหาราชวังนั้นเองก็คงแตกเสียแล้ว
ไหนเลยจะทรงยอมพระองค์ให้เป็นเบื่อง่าย ๆ ยิ่งความฉงนเกิดจากคำ
ถามค้านของฝ่ายจำเลยด้วย ก็เป็นธรรมดาที่ฝ่ายจำเลยย่อมต้องหวัง
ผลในทางคดีอยู่ ดังนั้นศาลอุทธรณ์จึงไม่อาจที่จะผ่านไปเสียได้

เรื่องเป็นดังนี้ขอ ทนายจำเลยได้ขอให้นายแพทย์อวย เกตุสิงห์
ตรวจหมาย ค. และ ข. แล้วจึงให้การว่าถ้าคนตายใหม่ ๆ ไม่เกินครึ่ง
ชั่วโมงและมีรูปเท้าอย่างนี้ ทั้งจับข้อแข็งเคลื่อนไหวไม่ได้แล้ว ก็ต้อง
เห็นว่ามีลักษณะของคาตาเวอริคส์บัลซัมที่เท้า แต่คงว่าขณะก่อนตาย
นั้นตายได้ตั้งใจเอาเท้า สัมมุติว่าถ้าขอพระบาทสมเด็จพระมหาพรหมเจ้า
แล้วก็นับฐานว่าดินเกิดอันกระหม่อมถกกระสุนปืนขณะทรงต้นหรือ
อาจจะทรงเค็ม ๆ อยู่

ศาลอุทธรณ์ขอให้ระมัดระวังความข้อหนึ่งว่า นายแพทย์คนเดียวกัน
นี้ได้เบิกความไว้ว่า การเคลื่อนไหวร่างกายในเวลาดังนั้นไม่มีคาตา

เวอริคส์บั๊ดซัม เพราะไม่ได้เป็นไปตามบังคับของจิตใต้ใจ เหตุประกอบ
สำคัญที่จะให้มีความเวอริคส์บั๊ดซัม คือความเคร่งเครียดของอารมณ์มี
จิตใต้ใจแน่วแน่ในการที่จะทำอะไร เมื่อเอาความซึ้งไปประกอบกับคำ
ให้การนายแพทย์ด้วย เหตุถึงให้แล้วก็จะดูเป็นการเหมารวมว่าอันเกล้า
อันกระหม่อมมิได้ทรงพระบรมมหาราช

เพื่อคัดลอกปัญหาอัน นายแพทย์ด้วย เหตุถึงให้อธิบายว่า การ
ที่คนนอนหงายเหยียดเท้าและยกเท้าตั้งขึ้นนั้นเป็นการเกร็งกล้ามเนื้อที่
ข้อเท้า หากกับหลับลงเมื่อใดฝ่าเท้าก็จะตกไปทางด้านข้าง พร้อมกับ
มุมตรงข้อเท้าจะกว้างออกไปด้วย คือตกห้อยตรงไปทางปลายเท้าใน
ขณะเดียวกัน ทั้งนี้เพราะเวลาหลับกล้ามเนื้อได้คลายตัวตามธรรม-
ชาติ แล้วก็จะตกลงตามกฎแห่งความดึงดูดของโลก ส่วนจะตกลงข้างใด
ย่อมเป็นไปในท่าที่ถนัดของร่างกาย โดยนัยนี้ฝ่าเท้าที่ตั้งอยู่ก่อนหลับ
มักจะตกไปข้างนอกไม่ตกเข้าข้างใน แต่ถ้านอนหงายราบตาม
ธรรมดาแล้วปลายเท้าจะหลุดลงไปทางปลายนิคหน่อยเพราะกล้ามเนื้อ
ที่น่องมีแรงมากกว่าทางด้านหน้า ทั้งนี้ต้องแล้วแต่ความเคยชินที่ถนัด
เพราะกระดูกสันหลังยังคงควบคุมกล้ามเนื้ออยู่ เมื่อหลับปลายเท้าจะหลุด
งุ้มลงไปนิคหน่อยเนื่องจากกล้ามเนื้อที่ยังตั้ง ส่วนปลายเท้าเอียงออก
หรือเข้าได้นิคหน่อยเพราะกระดูกที่ตะโพกคุมไว้ ซึ่งต้องแล้วแต่ความ
เคยชินใดๆเดียวกัน นายแพทย์สุด แสงวิเชียรกล่าวเสริมว่าถ้านอน
หงายเหยียดเท้าอย่างสบายปลายเท้าจะเอียงลงไปข้างหน้าราว ๓๕ องศา

ถ้าแบะขาออกปาดเท้าก็ควรเอียงแบะไปข้างนอกทั้งสองข้าง ถ้าหลับ
จะไม่โอนง้มลงอีก

ศาสตราจารย์ได้พิจารณารูปทั้ง ๖ แล้ว รู้สึกว่าการตัดสินอาการ
เบี่ยงเท้าของรูปออกจะเป็นการยากลำบากมาก เพราะได้ทำการถ่าย
รูปในมุมต่าง ๆ กัน ที่เห็นส่วนเท้าไปก็เฉพาะหมาย ข.ค.ข. ว่ามี
ลักษณะ ซึ่งก็เป็นธรรมชาติของการนอนหงาย รูปหมาย ข. จะเห็นแต่
เท้าข้างซ้าย ส่วนข้างขวาไม่ได้มุมเหมาะจึงถนัดหายไปแต่ไม่เห็น รูป
หมาย ค. ดูประหนึ่งว่าเท้าทั้งสองน่าจะติดกัน แต่ที่ถนัดเห็นไม่ถนัด
อีก เพราะฉากคุมปีดอยู่ตรงต้นเท้าซ้ายเป็นส่วนมาก จึงไม่อาจจะเน
ได้ว่าด้านเท้าทั้งสองชิดหรือห่างกันอย่างไร การถ่ายรูปโดยมุมเดียวกัน
เห็นเหมือนกันว่าปาดเท้าก็ติดกัน นายแพทย์อวย เกิดสงสัยจึงรู้สึก
ว่าเป็นอาการที่ผิด เพราะตามปกติแล้วจะไม่เป็นเช่นนั้น แต่มีใช้ว่าจะ
ล้มแบะหลุดไปอย่างมากมาย แม้แต่มนุษย์ที่ปราศจากวิญญาณก็มีได้
เป็นเช่นนั้น ซึ่งศาสตราจารย์ก็มีโอกาสได้เห็นโครงกระดูกของคนไข้โร
กพยาธิวิรัชแดงเช่นเดียวกับนายแพทย์อวย เกิดสงสัยเกิดความ
ตอหนึ่งว่าโครงกระดูกของคน ถ้าวางหงายลงบนพื้นราบ ๆ แล้วเท้า
จะคงไม่ใช่ล้มลงไป อย่างดีก็เอียงนิดหน่อย แต่ไม่ใช่หลุดลง ทั้งน
เพราะที่ถนัดเท้ากระดูกเป็นคุ่ม เมื่อปรากฏการเป็นดังว่าการที่จะใช้
ความดังเกิดจากรูปจึงน่าจะใกล้เคียงกับความผิดยิ่งกว่าถูก เพราะเป็นอา
การที่แตกต่างกันเพียงนิดหน่อยเท่านั้น ไม่ใช่มากมาย ซึ่งถ้าพิจารณา

รูปหมาย ข. ที่ถ่ายจากคนตะมุกกับรูปหมาย ค. และ ข. แล้วกลับเห็น
 ตอนปลายเท้าที่ตั้งอยู่บนถันคิดว่าปลายเท้าทั้งสองแยกห่างออกจาก
 กันทั้งยังมีลักษณะตกห้อย และหลุดเอียงลงไปทางปลายข้าง ๆ นิด
 น้อยด้วย ซึ่งตามคำอธิบายดังกล่าวข้างต้นมีลักษณะที่ค่อนข้าง
 เป็นอาการของเวลาหลับ อีกประการหนึ่งยังมีอาการสำคัญที่จะต้อง
 มีประกอบอีกด้วยคือ นายแพทย์อวย เกิดถึงห้าต้องจับตัวข้อด้วย
 ว่าข้อนั้นแข็งแรงเคลื่อนไหวไม่ได้ เมื่อการสังเกตจากรูปเป็นไปด้วยดีไม่
 ได้ อีกทั้งข้อจะแข็งหรือไม่ก็ไม่ได้ความเช่นนี้ จึงถือเป็นหลักฐานทาง
 ศาสตร์ที่แน่นอนว่าขณะที่ถันเกิดถันกระหม่อมถูกกระตุบขึ้นพระองค์ท่านกำ
 ดังทรงคืนไม่ได้

อันข้อวินิจฉัยนานาประการข้างต้นนี้จะเห็นได้ว่าต้องอาศัยเทม-
 นิกสำหรับการนั้น ๆ โดยเฉพาะซึ่งไม่อาจหาได้ในบุคคลธรรมดาจาก
 จากผู้มีความรู้พิเศษในกิจการนั้น ๆ ให้เป็นผู้ทำการค้นคว้าและพิสูจน์
 ร่องรอยต่าง ๆ เพื่อประโยชน์แก่การพิจารณาหาข้อเท็จจริง เพราะฉะนั้น
 ความคิดเห็นซึ่งผู้เชี่ยวชาญเฉพาะอย่างยิ่งนายแพทย์ทงหลาย กฎหมาย
 จึงวางหลักไว้ให้จำต้องพิจารณาถึงความสุจริตอย่างกว้างขวางด้วย
 เช่นจะต้องไม่อยู่ภายใต้อิทธิพลใด ๆ และมีความยึดมั่นในหลักวิชาของ
 เขา หรือนัยหนึ่งจะต้องเป็นผู้ที่มีความเคารพต่อวิชาชีพของเขา

สำหรับการนี้ นายแพทย์ซึ่งศาลอุทธรณ์เห็นสมควรเอาใจใส่เป็น
 พิเศษคือ นายแพทย์สุด แสงวิเชียร, นายแพทย์สงกรานต์ นิยมเด่น

และนายแพทย์อวย เกิดถึงที่ เพราะเท่าที่ได้วินิจฉัยมาแล้วข้างต้นก็
นายแพทย์เหล่านั้นแหละที่จะบรรดาให้ฐานะคดีเป็นไปได้ในรูปใด

วิธีหนึ่งซึ่งนิยมใช้ในการหาทางแก้ความไม่สุจริตของผู้เชี่ยวชาญ
คือให้ร่วมกันทำการพิสูจน์ ทางพิจารณาได้ความว่าชั้นแรกที่มีการ
เปิดชั้นผู้ตรวจพระบรมศพนั้น ได้กระทำต่อหน้านายแพทย์ทั้งไทยและต่าง
ประเทศ มีเอกสารการคอยบันทึกไว้เป็นระยะ แล้วจึงทำเป็นรายงานขึ้น
โดยความเห็นชอบของกรรมการแพทย์เหล่านั้น แล้วจึงต่างแสดงออก
ซึ่งความคิดเห็นของตนซึ่งทางราชการก็ได้ประกาศให้ประชาชนทราบไว้
ชั้นหนึ่ง อิทธิพลทางการเมืองในเวลานั้นเป็นอย่างดีร่มเย็นที่ประจักษ์
อยู่ว่าได้มีการพยายามทุกวิถีทางที่จะตัดเอาปัญหาเรื่องถูกต้องปดพระ
ชนม์ออก จนถึงกับได้ตั้งคณะกรรมการสอบสวนพฤติการณ์ ๑ ชั้น
ในการสอบสวนครั้งนั้นจึงเกิดความไม่ราบรื่นระหว่างเจ้าหน้าที่ตำรวจ
ซึ่งทำหน้าที่ถาม และนายแพทย์ผู้ทำการชันสูตรพระบรมศพซึ่งทำหน้าที่
ตอบ ฝ่ายเจ้าหน้าที่ตำรวจก็พยายามสกัดกั้นให้นายแพทย์ไม่ใน
ทางอุบัติเหตุข้างฝ่ายนายแพทย์ก็ไม่ยอมโน้มเอียงไปตาม อันพฤติ
การณ์ดังนี้ มีปรากฏอยู่หลายตอนในด้านการสอบสวน ซึ่งบางที
ถึงกับคณะกรรมการสอบสวน ๑ ต้องอบรมประชาชนผู้ฟังให้ตั้งอยู่ใน
ความสงบก็มี เบื้องหลังของการสอบสวนครั้งนั้นทำให้นายแพทย์เกิด
ความรู้สึกว่าตนอยู่ในฐานะเหมือนผู้ต้องหาซึ่งกว่าที่จะเป็นพยานให้
ความกระจ่างแจ้ง เช่นถูกถามปากคำแต่เข้าจนเกือบคำก็มี ถูกถามหา

ว่าเป็นพรรคเป็นพวกของใครต่อใครก็มี ทั้งนั้นแต่เกิดขึ้นจากนามอ
 ของบุคคลอื่นซึ่งไม่ใช่พนักงานสอบสวนขณะนั้น กล่าวคือเจ้าหน้าที่
 ตำรวจจะได้ถามตามคำถามที่ผูกและพิมพ์มาให้ เท่าที่ได้มาเป็นหลัก
 ฐานที่ฉบับหนึ่ง คือหมายเลข ๑๓๓ ซึ่งกำหนดให้ถามนายแพทย์ประ
 จักษ์ ทองประเสริฐ ฉบับนี้ผู้เชี่ยวชาญของตำรวจได้ทำการพิสูจน์แล้ว
 ว่าพิมพ์โดยเครื่องพิมพ์ดีดเรียงต้น ๘๒ หมายเลข ๒๓๔๘๓๖ ซึ่งอยู่ใน
 ความรักษาของนางพูนสุข พนมยงค์ บรรจุข้อความบางตอนโน้มนำไป
 ข้างอุบัติเหตุ ดังนี้เป็นต้น นอกเหนือไปจากนั้นก็ยังมีพฤติการณ์อย่าง
 อื่นที่ใช้อิทธิพลทางการเมืองระหว่างประเทศ บังคับให้นายแพทย์ชาว
 ต่างประเทศต้องถอนความเห็นเพื่อให้หน้าหน้าหนักและการพยายามขัด
 ขวางมิให้นายแพทย์ออกความเห็นโดยเสรีดังกล่าวมาแล้วอีก แม้ถึงว่า
 นายแพทย์จะได้เผชิญกับมรสุมทางการเมืองมาดักปานใดก็ตาม แต่ก็มี
 ได้ทำให้เกิดความสับสนตั้งแต่อันถึงกับจะเปลี่ยนแปลงความคิดเห็นของ
 ตน เพราะฉะนั้นจึงเป็นประการหนึ่งที่ตั้งแต่นายแพทย์มิได้ยอมที่จะอยู่
 ภายใต้อิทธิพลใด ๆ แต่ยังมีมีความเคารพต่อหลักวิชาของเขาอยู่

การพิสูจน์ทดสอบได้กระทำต่อมาอีกหลังจากนั้นโดยความร่วมมือ
 มีอย่างใกล้ชิดของนายแพทย์สุด แสงวิเชียร, นายแพทย์สังกรวณต์
 นิยมเด่น และนายแพทย์อวย เกตุสิงห์ ครอบเท่าจนเกิดรัฐประหาร
 และมีการจับกุมพวกจำเลย นายแพทย์ทั้งสามจึงได้ถูกสอบสวนเพื่อ
 ดำเนินคดีอีกครั้งหนึ่ง คราวนี้จึงมีการกล่าวหาว่าอิทธิพลของคณะรัฐ-

ประหารได้เป็นเหตุโน้มน้าวความคิดเห็นของนายแพทย์ทงตัมน์ เพื่อ
ให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของคณะรัฐประหารประการหนึ่ง ซึ่งต้อง
การคัดค้านกรณีฉนวนรคค เพื่อให้เห็นไปในทางว่าต้นเหตุต้นกระ
หม่อมถูกถอดปดงพระชนม์

ศาลอุทธรณ์ข้อตั้งข้อสงสัยเกิดไว้ก่อนว่าความจริงนายแพทย์ทงตัมน์
ก็ได้ประคับประคองการเมืองครั้งกระโน้นมาเหมือนกัน แต่ก็มี
อาจยับยั้งในการออกความเห็นได้ ครั้นข้ามกัปพยายามต่อมาเป็น
ลำดับ ทำการพิสูจน์ทดสอบเท่าที่โอกาสจะอำนวยให้ เพราะว่าถึง
หน้าที่แล้วการค้นคว้าหาหลักฐานของโรคที่ทำให้เกิด ความตายนั้นอยู่
ในขอบเขตที่นายแพทย์ชนอาจารย์ทางนี้จะต้องกระทำ นายแพทย์สุด
แสงวิเชียร ได้เบิกความไว้ตอนหนึ่งว่า เหตุที่ทำการค้นคว้าต่อมานั้น
เพราะอยากรู้ความจริงและถือว่าเป็นการกระทำตามหน้าที่เพื่อความ
ยุติธรรมด้วยกันทั้งสองฝ่าย

ปรากฏจากสำนวนว่าในคราวประชุมคณะกรรมการแพทย์ครั้งที่
๔ นายแพทย์สุด แสงวิเชียรลงความเห็นว่ามีเหตุเป็นดังเป็นไปไม่ได้
ส่วนการปดงพระชนม์พระองค์เองและถูกถอดปดงพระชนม์มีน้ำหนักก้ำ
กึ่งกันอยู่ ในการให้การต่อคณะกรรมการสอบสวนพฤติการณ์ ๑ เกิด
ความรู้สึกว่าเจ้าหน้าที่ตำรวจพยายามได้ให้จนไม่ใช่ต้องการความจริง
เช่นอ้างว่าต้นเหตุต้นกระหม่อมอยู่ในตำแหน่งอันสูงใครจะกล้าไปปดง
พระชนม์ นายแพทย์สุด แสงวิเชียรจึงอ้างกรณีมกุฎราชกุมารฮอดส์เตรีย

และพระเจ้าอเล็กซานเดอร์ของยูโกสลาเวียยืนยันว่าถูกดลบันดาลพระ
 ชนม์เช่นเดียวกัน หลังจากให้การแต่งตั้งได้ลงมือทำการค้นคว้าศึกษา
 เพื่อทราบแน่ชัดว่าใน ๒ กรณีอย่างไหนจะยิ่งกว่ากันตั้งแต่ก่อนเกิดรัฐประ
 หาร และเมื่อเกิดรัฐประหารแล้วก็ยังคงทำการติดต่อต่อมาอีกจนได้
 ผลเป็นที่พอใจ และยุติการสอบสวนเบิกความเป็นพยานที่ศาลอาญา
 ราย ๒ เดือน ดังนี้ ศาลอุทธรณ์เห็นว่าการที่นายแพทย์ได้ทำการท
 ดสอบเป็นลำดับมานั้นจะได้มีเจตนาหวังประโยชน์สำหรับคณะรัฐประหาร
 ก็หาไม่ เพราะได้ลงมือกระทำมาก่อนแล้วทั้งนายแพทย์เหล่านั้นก็ได้
 แดงออกมาแต่ไหนแต่ไรไม่ยอมดื้อเข้าอยู่ใต้อิทธิพลใด ๆ แต่เจตนา
 ที่แดงออกของเจ้าหน้าที่ตำรวจในครั้งกระนั้นเอง ที่ทำให้นายแพทย์
 รู้สึกความจำเป็นต้องค้นคว้าศึกษา จึงพิจารณาไม่เห็นว่าการที่นายแพทย์ทั้ง
 สามได้ทรมานทรมานอันดังวามในทางจรรยาแพทย์เพื่อประโยชน์อันใด

แต่โดยที่หลักฐานในท้องถำนอนบางประการสะดุดใจชวนให้ต้อง
 พิเคราะห์ที่โดยรอบคอบเนื่องจากต่อมาได้มีการเปลี่ยนแปลงความคิดเห็น
 ภายหลังการทดสอบ จึงเกิดความสำคัญในอันที่จะต้องพิจารณาถึง
 เป็นส่วนหนึ่งแห่งความสุจริตของนายแพทย์

นายแพทย์อวย เกตุสิงห์ เคยแสดงความเห็นไว้ในคราวประชุม
 กรรมการแพทย์ตามเอกสารหมายเลข ๔๘ ประกอบกับหมายเลข ๖๕ ว่า “ใน
 ความเห็นของข้าฯ ไม่มีหลักฐานเพียงพอที่จะตัดเหตุที่อาจจะเป็นไปได้
 ข้อใดข้อหนึ่งออกเสียได้โดยสิ้นเชิง และข้าฯ มีความเห็นในการตอบ

ปลงพระชนม์มาก่อนเพื่อน อุบัติเหตุที่ต้อง และการปลงพระชนม์เอง
ที่ตามมา” ชนพิจารณานายแพทย์ผู้นี้คงมีความเห็นอย่างเดิม แต่ได้อธิ-
บายเหตุผลเพิ่มเติมว่าในขณะนั้นได้นำเอาหลักฐานเฉพาะทิศทางของลูก
กระสุนปืนที่ผ่านหน้าพระเศียร และระยะของปากกระบอกปืนกับพระ
นาคเท่านั้น อย่างอื่นไม่ได้เอามาคิดคำนึงประกอบตัดสิน ที่จัดเอา
การตอบปลงพระชนม์ไว้ก่อนก็เพราะ ถ้าถนัดถื่นกระหม่อมทรงถึอ
บ้นเองก็ต้องเอามือขวาเอื้อมไปทางซ้ายซึ่งทำไม่ถนัด การฆ่าตัวตาย
ตามธรรมดาจะทำในท่าที่ถนัด ทิศทางของกระสุนจึงคำนวณการที่จะปลง
พระชนม์เอง แต่ไม่คำนวณการตอบลูกปลงพระชนม์ ส่วนอุบัติเหตุ ระยะ
ปากกระบอกปืนคำนวณอยู่ คือถ้าพระองค์ท่านจะทรงตรวจดูถ้าถนัดบ้น
จะต้องทางนั้นไม่ได้ และระยะนั้นก็เห็นไม่ชัด ทั้งตำแหน่งของแผนที่
อยู่เหนือพระชนงก็คำนวณอุบัติเหตุ แต่ที่ไม่ตัดอุบัติเหตุออกเสียก็เพราะ
ว่าอุบัติเหตุอาจจะเกิดโดยผู้อื่นทำบ้นได้ในระยะและทิศทางดังนี้ และ
อุบัติเหตุจะเกิดขึ้นอย่างไรก็ได้

คำให้การของนายแพทย์อวย เกตุสิงห์ นี้ไม่มีการขัดแย้งความ
เห็นเดิมประการใดแต่ไหนมาแล้วได้จัดเอาการลูกตอบปลงพระชนม์ไว้
เป็นอันดับแรกทมิหน้าหนียิ่งกว่าประการอื่น ขณะเดียวกันทั้งที่ได้ลำดับ
การปลงพระชนม์เองไว้เป็นประการสุดท้ายแล้ว เหตุผลที่คำนวณอยู่นั้น
เท่ากับว่าเกือบจะเป็นไปไม่ได้เลย ส่วนอุบัติเหตุซึ่งอยู่ประการที่สองก็
มีเหตุผลที่คำนวณเช่นเดียวกัน ความจริงนายแพทย์อวย เกตุสิงห์ ก็

ได้ออกตัวอยู่แต่ว่ามีได้นำเอาอย่างอื่นมาคิดคำนึงด้วย จนกระทั่งพระ
 พัดยงเหนือ จันทศตย จิตทำของเดิมย่นคัดให้ถ่ายรูปไว้ว่าเป็นท่า
 ทางของต้นเกล้าต้นกระหม่อมเมื่อแรกเข้าไปเห็น นายแพทย์อวย
 เกตุสิงห์ จึงกล่าวดำถ้าได้พบพระบรมศพหลังจากสวรรคตแล้วดังรูป
 ถ่ายเดิมย่นคัดทั้งหมดนั้นก่อนนั้นก็คงคิดว่าถูกตบปลงพระชนม์
 เพราะเหตุว่าแขนทั้งสองข้างทอดตรงในท่าเหยียด ข้อศอก ข้อมือ
 เหยียดเมื่องอเหยียด ข้อนิ้วต่าง ๆ งอเล็กน้อยในท่าพักเฉย ๆ แขนทั้งสอง
 ข้างวางเกือบแนบชิดลำตัว แสดงว่าไม่น่าจะเป็นไปได้ว่าก่อนหน้าจะ
 คายได้มีการงอแขนท่อนใหญ่ หรือท่อนข้อศอก ข้อมือ หรือข้อนิ้ว ซึ่ง
 ถ้าหากว่าได้ถอยบ่นอยู่ก่อนหน้าคายน่าจะต้องมีการงอ อย่างไรก็ดีตาม
 หลักก็ต้องนึกไปอีกทางหนึ่งว่า อาจเป็นอย่างอื่นเช่นฆ่าตัวตาย หรือ
 อุบัติเหตุหรือไม่ ถ้าแขนหรือมือเป็นอย่างนี้แล้ว มีโอกาสน้อยเหลือ
 เกิน หรือเกือบไม่มีเลยที่จะเป็นฆ่าตัวตายหรืออุบัติเหตุ เพราะถ้าถอย
 บ่นอยู่ก่อน คายในท่าที่กระทำให้เกิดบาดแผลที่หน้าผาก เมื่อตาย
 แล้วถึงแม้จะไม่เกิดคาตาเวอริคัลปัสซึม แขนและมือก็ไม่ควรจะตกอยู่
 ในท่าเช่นนั้นได้ น่าจะมีการงอข้อใดข้อหนึ่ง เช่นข้อไหล่ ข้อศอก
 ข้อมือ และข้อนิ้ว ล้วนแขนหรือมือน่าจะวางบนหน้าอกหรือท้อง หรือ
 มิฉะนั้นก็ต้องถูกมัดไปอยู่ห่างตัวไม่ใช่อย่างรูป

จากคำอธิบายดังนี้ ศาสตราจารย์เห็นว่าเป็นการเดิมอดต้นเดิม
 ปลาย ความระแวงสงสัยในความสุจริตของนายแพทย์อวย เกตุสิงห์

ยอมเป็นอันไม่มี ตรงข้ามกับไปสอดคล้องกับท่าทางที่ควรเป็นตามที่
นายพันเอกสุชุม ยั่งยืน ผู้เชี่ยวชาญทางอาชญาวิทยาให้การไว้ และเหมาะ
ดั่งกับท่าทางของพระบรมศพประกอบกับอาการคาตาเวอริคส์บัลซัม
ซึ่งศาลอุทธรณ์ชี้ไว้ว่าต้นเหตุอันกระหม่อมถูกดอปลงพระชนม์

สำหรับนายแพทย์สังกรวณต์ นิยมเด่น แสดงความเห็นไว้

(เอกสารหมายเลข ๔๘) ว่าถูกดอปลงพระชนม์เป็นอันดับที่หนึ่ง ปลง
พระชนม์พระองค์เองเป็นอันดับที่สอง อุบัติเหตุเป็นอันดับที่สาม ซึ่งใน
ชั้นศาลอาญาก็น่าจะรับรองอยู่โดยอ้างเหตุว่าทั้งนี้เป็นเพียงผล
ของการตรวจชันสูตรพระบรมศพประกอบกับผลจากการทดลองยิงศพ
เท่านั้น ส่วนท่าทางของพระบรมศพได้ทราบจากหอดวงนิคยเวชวิศิษฐ์
แสดงในที่ประชุมเพียงว่าพระกรเหยียดอยู่ข้างพระวรกายเท่านั้น ซึ่งยัง
ไม่เป็นการแน่นอนตามนั้นหรือไม่ ถ้าหากในขณะนั้นได้ขอเท็จจริงฟัง
ได้โดยแน่นอนว่า พระกรเหยียดอยู่แนบพระวรกายทั้งสองข้างแล้ว
ก็เป็นที่แน่ใจไม่มีอาการของคาตาเวอริคส์บัลซัมที่พระบรมศพ นาย
แพทย์ผู้นี้จะออกความเห็นเป็นเด็ดขาดแต่กรณีเดียวว่าถูกดอปลง
พระชนม์ อีกต้องกรณีเป็นอันดับออกได้หมด และถ้าหากได้ความ
แน่นอนต่อไปอีกว่าตามข้อของพระหัตถ์ ข้อพระหัตถ์และข้อพระวรกาย
ข้อพบไปมาได้ก็ยังไม่เห็นเหตุอันสมควรให้หนักแน่นยิ่งขึ้นว่าไม่มีคาตา-
เวอริคส์บัลซัมแน่ และกรณีก็ต้องเป็นเรื่องถูกดอปลงพระชนม์แน่
อีกด้วย

ถ้อยคำของนายแพทย์สังกรานต์ นิยมเด่นเรียกไม่ได้ว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงความเห็น แต่ให้ความคิดสำหรับท่าทางของพระบรมศพไว้ว่าถ้าเป็นดังที่คำต่อทรรณชาติกรณก็จะเห็นว่าอันเถาเถากระหม่อมถูกดอปปดงพระชนม์ดีถานเคียว

ส่วนนายแพทย์สุด แสงวิเชียร มีเหตุผลที่กระทำให้คำต่อทรรณต้องพิจารณาอย่างหนักถึง ๒ ประการ ประการแรกนายแพทย์ผู้ได้ออกความเห็นไว้ (เอกสารหมายเลข ๔๘ ประกอบด้วยเอกสารหมายเลข ๔๕, ๔๖) ว่า “ ข้าพเจ้าได้หนึ่งบาดแผลมาซึ่งหนึ่งซึ่งข้าพเจ้าได้ตัดออกจากพระนาคของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในพระบรมโกศขณะที่ทำการชันสูตรพลิกพระบรมศพ บาดแผลเป็นเส้นมือนการบาด มีหนึ่งแยกเป็นสี่แฉก แฉกบน แฉกล่าง แฉกขวา และแฉกซ้าย เมื่อได้ใช้กล้องจุลทรรศน์ชนิด ๒ เท่าส่องดู บนหนึ่งนั้นมีรอยกดเป็นวงโค้งซึ่งเห็นได้ชัดบนแฉกขวาและแฉกซ้าย แฉกบนเห็นไม่ถนัดนักและแฉกล่างไม่เห็นเลย ถ้าเอาดุ้นโค้งเหล่านี้มาต่อกันเข้าก็จะเป็นวงกลมขึ้น มีเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ ๓๓ ม. ม. เป็นที่น่าสังเกตด้วยว่าปลายแฉกเหล่านี้เป็นรอยโค้งและเส้นโค้งบนผิวหนึ่งไม่ค่อยเป็นรูปวงกลม นอกจากนั้นยังมีเนื้อเล็ก ๆ ใหม้อยู่ที่แฉกล่างและมีสีแดงตั้งว่าเป็นดินบนอยู่ด้านในของหนึ่งซึ่งนั้นด้วย ตามความเห็นของข้าพเจ้าทางอธิบายที่เป็นไปได้ ๒ ประการเท่านั้น คือปลงพระชนม์เอง หรือถูกดอปปดงพระชนม์ทั้งสองประการเท่า ๆ กัน ”

นายแพทย์สุด แสงวิเชียร ให้ความเห็นดังกล่าวไว้เมื่อวันที่ ๒๕ มิถุนายน ๒๕๔๘ แต่หาได้ยุติเพียงเท่านั้นไม่ โดยอ้างว่าขณะนั้นยังมิได้เอาปัญหาเรื่องพระกรมาคำนึง คงพิจารณาเฉพาะผลของการตรวจพระบรมศพและการทดลองยิงศพส่วนที่คงเดิมไม่ผันแปรก็คือเหตุผลในทางอุบัตินี้เหตุว่า ถ้าจะเป็นอุบัตินี้เหตุต้องเอาขึ้นขึ้นไปถองเล่นอยู่บนพระนาคซึ่งเป็นไปไม่ได้เพราะพระองค์ท่านทรงบรรพตฤทธิภาวะแล้ว และเข้าพระทัยในเรื่องชนิด การที่จะเอาขึ้นบรรจุไปเล่นบนพระนาคย่อมจะเป็นอันตราย พระองค์ท่านน่าจะทรงทราบดี ส่วนที่ว่าอาจจะเป็นอุบัตินี้เหตุโดยคนอื่นก็ไม่น่าจะเป็นได้ เพราะใครจะกล้าเอาขึ้นไปเล่นบนหน้าผากของพระองค์ท่าน

ศาลอุทธรณ์เห็นว่าถึงแม้ว่านายแพทย์สุด แสงวิเชียรจะเปลี่ยนความเห็นก็มิชอบที่นำสิ่งเกิดว่าได้เป็นมาแต่ครั้งที่ยานได้ให้ถ้อยคำคัดตำรวจซึ่งเรียกไปสอบสวนที่กระทรวงยุติธรรมก่อนหน้าให้การต่อคณะกรรมการสอบสวนพฤติการณ์ ฯ พร้อมทั้งได้ทำบันทึกเพิ่มเติมให้ไว้อีกฉบับหนึ่ง ครั้นเมื่อถูกนำตัวไปให้การต่อหน้าคณะกรรมการสอบสวนก็ได้ให้ถ้อยคำเช่นเดียวกัน ความข้อนี้ปรากฏจากคำให้การเมื่อวันที่ ๑๖ กรกฎาคม ๒๕๔๘ ซึ่งศาลอุทธรณ์เห็นว่าในขณะนั้นอิทธิพลใด ๆ ถ้าจะพึงมีก็ต้องคงอยู่กับรัฐบาลซึ่งตั้งคณะกรรมการสอบสวนพฤติการณ์ ฯ ไม่ใช่อิทธิพลของคณะรัฐประหาร. เพราะรัฐประหารเพิ่งเกิดในระยะหลังจากนั้นเป็นเวลายาวนาน แต่นายแพทย์สุด แสงวิเชียรก็ได้พรั่นพรั่นในอัน

ที่จะออกตัวไว้ครั้นนั้นเนื่องจากพยานได้รับรองว่าหนึ่งพระนาคทศิตมา
 ในวันขึ้นสุทวารพระบรมศพยังไม่เน่าและยังอยู่ในสภาพที่เรียบร้อย เจ้า
 หน้าที่ตำรวจจึงตั้งปัญหาถามว่ารอยกตที่พยานสันนิษฐานว่าเป็นรอยกต
 ที่มาก่อนการยิงหมายความว่าก่อนที่กระสุนปืนนั้นออกไปและหมายความว่า
 ว่าผิวหนังที่เป็นรอยกตซึ่งเป็นรอยที่ผิวหนังของคนเป็น และซึ่งจะอยู่ได้นาน
 เช่นนั้นใช่หรือไม่ พยานตอบว่าขอเป็นปัญหาที่นายแพทย์ควนก็
 เกียงเหมือนกัน พร้อมทั้งได้ชี้แจงต่อไปว่าการลงความเห็นเมื่อวันที่
 ๒๕ มิถุนายนนั้น ความจริงนอกจากการชันสูตรที่ผิวหนังพระนาค
 แล้วยังมีข้อไม่แน่ใจ ทั้งในวันที่มีการทดลองและในวันต่อมาอีกด้วย
 ๖ - ๗ ข้อ ซึ่งยังไม่ได้พิจารณา เช่นยังไม่ทราบถึงการฉีกในการใช้
 พระหัตถ์ของต้นเกล้าต้นกระหม่อม, ยังไม่ทราบถึงวิถีกระสุน, ยัง
 อยากทราบจากคำหรับคำรว่าผู้ทำอัตตวินิบาตกรรมมักยิงที่ไหน,
 พระแสงของกลางยังได้ยากง่ายอย่างไร, ปดอกกระสุนปืนเก็บได้ที่ไหน
 แน่ และข้อสุดท้ายนี้ก็ไม่ออกว่าต้นเกล้าต้นกระหม่อมมีความจำเป็น
 อะไรที่จะควนคดีสิ้นพระทัยไปทางนั้น ต่อมาได้เพิ่มข้อที่จะพิจารณาอีก
 เกี่ยวกับตำแหน่งของพระหัตถ์และตำแหน่งของบาดแผลสำหรับเหตุที่
 จะมีการยกปืนขึ้นไปบนพระนาค ครั้นเมื่อพยานได้พิจารณาทราบถึง
 เหตุผลอีกหลายประการจึงให้ความเห็นต่อคณะกรรมการสอบสวน
 พุทธการณ ๖ เป็นลำดับมากระทั่งถึงได้เปิดความไว้ต่อศาลอาญาว่า
 ถูกตอบปดงพระชนมมำนำหนักมากกว่าปดงพระชนมพระองค์เอง โดย

ได้พิจารณาถึงตำแหน่งของบาดแผลซึ่งปรากฏว่ากระสุนปืนเบนลงต่าง
 การที่จะให้กระสุนปืนเบนลงต่างนี้ ตามบันทึกต้องเป็นชนเหนือพระเศียร
 ลักษณะของปืนแบบของกวางไม่เหมาะที่จะทำเช่นนั้น เพราะการยิงตัว
 ตายย่อมจะใช้ตำแหน่งที่สะดวกที่สุด นอกจากนั้นถนัดถื่นกระหม่อม
 ยังอันตรายอีก แต่บาดแผลไปอยู่ข้างซ้าย ซึ่งถ้าจะทำให้ได้
 แผลเช่นนั้นต้องจับปืนด้วยมือซ้าย อันยังได้ความดีกว่าปืนชนิดของ
 กวางนี้ถ้าจะต้องกระชับปืนให้แน่นโดยสอดนิ้วหัวแม่มือเข้าไปในโกร่ง
 ปืนสำหรับดันไก และใช้นิ้วทั้งสี่กระชับด้านหลัง การกระทำเช่นนั้นต้อง
 ใช้ก้นมือของนิ้วหัวแม่มือ ฉะนั้นเมื่อเบนนัดและส่วรอกคต พระหัตถ์
 ควรจะกำปืนแน่นและเมื่อกดถึงหลังก็ด้วยคตาวารีคตบัสซัม ถ้า
 ทรงยิงพระองค์เอง พระหัตถ์ควรจะกำปืน ข้อศอกงอ และมีกร
 เลื่อนไหวกี่ใหญ่ คือ พระพาหาซ้ายออกไปจากพระวรกาย แต่กลับ
 ได้ความจากหัตถวงนิตยเวชวิศิษฎ์ว่า พบพระบรมศพอยู่ในท่าคต้าย
 บรรทมหลับ พระกรทั้งสองข้างแนบอยู่กับพระวรกาย ดังนั้นนายแพทย์
 ลุด แลงวิเชียร จึงให้ความเห็นกับคำตรวจผู้สอบสวนว่า การถูกยิง
 ปลงพระชนม์มีน้ำหนักมากกว่าการปลงพระชนม์พระองค์เอง

ศาลอุทธรณ์เห็นว่าจริงอยู่นายแพทย์ลุด แลงวิเชียรมิได้คัดเอา
 การปลงพระชนม์พระองค์เองออกเป็นเค็ดขาด แต่นั่นไม่สำคัญ การ
 แสดงความคิดเห็นออกเช่นนั้นต่างหากที่จำต้องยอมรับว่านายแพทย์ลุด
 แลงวิเชียรมีความบริสุทธิ์ใจอยู่อย่างไร อันเป็นเครื่องชี้แจงถึงความ

สุจริตอยู่ในตัว

ประการที่สองนายแพทย์สุต แสงวีเชียร ได้ออกความเห็นไว้ใน เอกสารหมายเลข ๗๖ เป็นภาษาอังกฤษซึ่งแปลเป็นภาษาไทยว่า “ในความเห็นของข้าพเจ้ารอยบุ๋มที่ผิวหนังอาจเกิดขึ้นได้โดยการวางปากกระบอกปืนแน่นอยู่บนหน้าผากก่อนยิง ถ้าเป็นการอุบัติเหตุปากกระบอกปืนไม่ควรจะวางแน่นอยู่บนหน้าผาก” ในวันราวคราเดียวกันนั้นนายแพทย์สุต แสงวีเชียร ได้ทำรายงานการตรวจแผ่นผิวหนังซึ่งได้ตัดมาจากบาดแผลที่พระนลาตและแผลที่พระปฤษฎางค์ ลงวันที่ ๒๖ มิถุนายน ๒๔๘๘ คิดแนบไว้กับรายงานการประชุมแพทย์มีความตอนหนึ่งว่า “๑๓.๑ ได้ตรวจโดยกล้องขยายสองตา (BIOCULAR MICROSCOPE) ขยาย ๕ เท่า พบถักห่างออกไปจากปลายมีรอยแคบๆ บุ่มลงไปจากผิวเป็นรอยรูปโค้ง เห็นได้ชัดเจนที่ชั้นซ้ายชั้นขวาที่ชั้นบนไม่ชัดเท่าที่ชั้นล่างที่ต่ำกว่ามาแล้ว ที่ชั้นล่างไม่พบ ถ้าตากแนวรอยบุ๋มนี้เข้าให้ติดต่อกันจะมีรูปเป็นวงกลมล้อมรอบกลางแผล มีเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ ๑.๑ ซม. ได้สอบถามหลวงนิตยเวชวิศิษฎ์ว่าได้ใช้เครื่องมืออะไรบ้างที่เย็บแผล หลวงนิตยฯ กล่าวว่านอกจากเข็มและด้ายไม่ได้ใช้เครื่องมืออะไรอีกที่จะไปกดทำให้เกิดเป็นรอยเช่นนี้ได้ จึงขอให้คำสันนิษฐานว่า รอยนี้อาจเกิดขึ้นได้จากการกดของปากกระบอกปืนก่อนที่การยิงจะได้เกิดขึ้น ๑๓.๑”

การที่นายแพทย์สุต แสงวีเชียร ใช้ถ้อยคำรุนแรงสันนิษฐานเช่น

นี้ทำให้ผมทางคิดไปว่าฉันเกลียดฉันกระหม่อมทรง พระบรมมอยู่ในห้อง
 ระโหฐานแต่พระองค์เดียว ถ้าพระองค์ท่านไม่ปลงพระชนม์พระองค์เอง
 แล้ว เหตุใดในรอยกตของปากกระบอกมันจึงจะเกิดขึ้นได้ก่อนมีการยิง
 บุคคลอื่นจะมีใครเล่าที่กล้ากระทำให้ผิดปกติวิสัยกตปากกระบอกมัน
 ดึงไปให้พระองค์ท่านบังเกิดการรู้สึกเสียก่อนแล้วจึงยิง ถึงหากจะมีคำ
 คำนวณว่าเป็นไปในปัจจุบันทันด่วนเกือบจะเป็นวาระเดียวกัน ตามกระ-
 บวนพิจารณาความอาญาอย่าลืมเป็นการที่จะให้เหตุเคลือบแคลงสงสัย
 ดังว่า คงเป็นความสงสัยอยู่เพราะความคิดเห็นเช่นนั้นนายแพทย์ผู้ได้
 ร่วมงานโดยใกล้ชิดได้แสดงความเห็นขัดแย้งไว้ กล่าวคือ นายแพทย์
 อวย เกตุสิงห์ เบิกความว่าได้พิจารณาผิวหนังแผ่นพระนาคเหมือน
 กัน ถ้าการเป็นดังนายแพทย์สุด แสงวิเชียรรายงานบันทึกว่ามัยรอยกต
 ของปากกระบอกมันก็แสดงว่ามีการจูงใจ ฝ่ายนายแพทย์อวย เกตุสิงห์
 เห็นว่าอาจจะไม่ใช่รอยกตของปากกระบอกมัน แต่เป็นรอยขอบแผลที่
 กระตุกเพราะในตอนที่เย็บแผลนั้นหลวงนิตยเวชวิศิษฐ์ได้ดึงหนังเข้ามา
 ให้ตึง เวลาแห้งจึงหดตัวเป็นรอยขอบ หรืออาจเป็นเพราะเนื้อที่ได้
 หนัหายไปเพราะการระเบิดของกระสุนมันจึงทำให้หนังเป็น รอยย่น
 หนึ่ง ถึงแม้ว่าผิวหนังจะเป็นรอยของปากกระบอกมันก็ตาม ก็อาจไม่
 ใช้มีความจูงใจเพราะปากกระบอกมันอาจจ่อผิวหนังแล้วมันถึงกระ-
 แทะที่หนังก็ได้ ดังนั้นความเห็นในเรื่องผิวหนังจึงค้านกับความเห็นของ
 นายแพทย์สุด แสงวิเชียรในแง่ความหมายว่าจูงใจหรือไม่

นายแพทย์ดังกล่าวนี้ นิยมเด่นก็ไม่เห็นพ้องด้วยกับนายแพทย์ผู้
 แต่งวิธีเช่นเดียวกัน โดยอธิบายว่าได้ใช้กล้องจุลทรรศน์ส่องดูผิวหนัง
 ตรงแผ่นพระนาคปรากฏว่ารอยที่เห็นด้วยตาเปล่าดำ ๆ เหมือนเขม่า
 ผิวหนังตรงปากแผ่นนั้นเป็นเม็ดดำ ๆ อยู่ประปรายทั่วไปในบริเวณนั้น
 รูปลักษณะของแผ่นนั้นประกอบกับจุดดำ ๆ เช่นว่านั้นสามารถบอกโดย
 อาศัยหลักในทางนิติเวชวิทยาได้ทีเดียวว่าเป็นแผลที่ถูกปืนในระยะที่
 ใกล้มาก เพราะตามหลักที่ว่าปืนที่ยิงออกไปนั้น ดินดำในกระสุนระเบิด
 ออกทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางเคมีโดยดินนั้นกลายเป็นธาตุถ่าน
 หรือที่เรียกว่าเขม่าดำก็พุ่งออกจากปากกระบอกไปที่ที่ ดินนั้นบาง
 ส่วนที่ไม่ทันเปลี่ยนแปลงอาจมีเหลืออยู่บ้างเล็กน้อยก็พลอยพุ่งออกไป
 พร้อมกับเขม่าด้วย ฉะนั้นถ้าปากกระบอกนั้นอยู่ในระยะใกล้ ซึ่งตาม
 หลักบอกไว้เป็นการทั่ว ๆ ไปว่าไม่เกิน ๖ นิ้วฟุต (ประมาณ ๑๕
 เซนติเมตร) เขม่าและเศษดินปืนที่พุ่งออกจากปากกระบอกก็จะไปติด
 อยู่กับผิวหนังที่เกิดแผลนั้นได้ ส่วนที่ไม่ติดอยู่กับผิวหนังนั้นหากจะเข็ด
 ออกก็ออกได้เฉพาะส่วนที่อยู่บนผิวหนัง แต่ส่วนที่ฝังลึกลงไปใ้ผิว
 หนังเข็ดหาออกไม่เปรียบได้เช่นเดียวกับรอยสัก การเปลี่ยนแปลงทาง
 เคมีตามว่านั้นนอกจากเกิดธาตุถ่านแล้วยังเกิดแก๊สขึ้นเป็นปริมาณมาก
 มาย แก๊สมีแรงดันมากได้ดันออกไปพร้อมกับเขม่า ถ้าปากกระบอก
 นั้นอยู่ใกล้กับผิวหนังในระยะไม่เกิน ๖ นิ้วฟุต ตามหลักที่วางไว้ทั่ว ๆ
 ไปว่าเมื่อแรงดันจะไปถึงได้แล้ว แรงดันของแก๊สนั้นจะทำให้ผิวหนังตรง

ที่กระสุนเจาะเข้าไปแตกแยกออกเป็นแฉกดังแสดงในรายพระบรมศพ ถ้าปากกระบอกปืนอยู่ห่างออกไปมากจนแรงดันของแก๊สไปไม่ถึง แฉกก็เป็นรูปกลมตามที่ถูกกระสุนเจาะเข้าไปเท่านั้น ผิวหนังตามขอบรูปกลมหาแตกแยกออกเป็นแฉกไปด้วยไม่ จากการทดลองยิงศพได้ผลว่ายิ่งในระยะเท่าใดก็ตาม ถ้าไม่เกิน ๕ เซนติเมตรแล้วได้รูปแฉกเหมือนกันหมด จึงไม่อาจลงความเห็นว่าให้ละเอียดต่อไปว่าน่าจะห่างสักกี่เซนติเมตร ในระหว่าง ๕ เซนติเมตรนั้น สันมุติว่าปากกระบอกปืนยิงจรวดผิวหนังพระนาคอย่างหนึ่ง และอีกอย่างหนึ่งปากกระบอกปืนยิงห่างผิวหนัง ๒ - ๓ เซนติเมตรจะไม่ทำให้ปัญหาแตกต่างกัน โดยเหตุเหล่านี้การเกิดรอยกลม ๆ ที่ผิวหนังตรงปากแฉกพระบรมศพซึ่งนายแพทย์สุด แสงวิเชียรเห็นว่าเป็นรอยกดของปากกระบอกปืนนั้น นายแพทย์สังกรานต์ นิยมเด่นจึงเห็นเป็นอีกอย่างหนึ่งว่าคงเป็นรอยที่กระสุนบนกดทะลุเข้าไปต่างหาก คือเมื่อกระสุนเข้าไปกระทบผิวหนังทะลุเข้าไปในกระโหลกที่กระสุนเจาะเข้าไปด้วย จึงทำให้ผิวหนังตรงนั้นเป็นรอยกลมตามรูของกระโหลก ซึ่งย่อมเป็นไปตามธรรมดาทั่ว ๆ ไป ไม่ใช่เป็นลักษณะพิเศษอย่างใด

โดยเหตุที่นายแพทย์สุด แสงวิเชียร เป็นอาจารย์ซึ่งมีหน้าที่ทำการค้นคว้าหาความจริงยิ่งกว่าทฤษฎีมานะ เมื่อได้ฟังความคิดเห็นของนายแพทย์ผู้ร่วมงานในทางความสันนิษฐานของคน นายแพทย์สุด แสงวิเชียรจึงได้ทำการค้นคว้าต่อมาทั้งในทางปฏิบัติและทางทฤษฎี

ปรากฏผลว่าความดันโลหิตฐานขึ้นแรกตามที่ได้เสนอความเห็นได้ว่ารอย
ที่พระนาคเกิดขึ้นจากการกดแน่นของปากกระบอกปืนก่อนที่การยิง
เกิดขึ้นนัยงคณาดเกิดขึ้นอยู่ ทั้งนี้โดยนายแพทย์สุด แสงวิเชียรได้
ตัดเอาผิวหนังศพที่ทดลองยิงศพที่ ๕ เอามาตรวจพิจารณาที่พบรอย
คล้ายปากกระบอกปืน และมีรอยถึงต้องรอยที่หนึ่งชั้นหนึ่ง แต่ชั้น
หนึ่งมีเพียง ๓ รอย หลักฐานดังนี้ประจักษ์ว่าไม่จำเป็นที่จะต้องกดปาก
กระบอกปืนแน่นก่อนยิง แต่เนื่องจากเมื่อเวลายิงถูกกระสุนปืนได้
ระเบิดออก ทำให้ปากกระบอกปืนกระแทกผิวหนังทำให้เป็นรอยด้วย
ดังเหตุที่ผู้ทดลองยิงก็บ่นไม่แน่นนักรอยเช่นนี้นายแพทย์อวย เกตุสิงห์
ให้ความเห็นว่าควรจะหายไป แต่ตามการทดลองของนายแพทย์สุด
แสงวิเชียรได้ผลว่ารอยนั้นอยู่ได้ ส่วนความเห็นที่ว่ารอยอาจเกิดจากหัว
กระสุนปืนเบียดเวลายิงกระสุนผ่านผิวหนังดังไปนั้น จากการทดลอง
ยิงศพรายอื่นไม่ปรากฏเช่นนั้น

อาศัยเหตุผลดังกล่าวนี้ ความเห็นของนายแพทย์สุด แสงวิเชียร
ในระยหลังจึงเป็นว่าต้นเหตุอันกระหม่อมเสด็จสวรรคตโดยการยิงที่
ที่ปากกระบอกปืนจ่อชิดพระนาคไม่ใช่คิด คือหมายความว่าปาก
กระบอกปืนสัมผัสกับผิวหนัง แต่ไม่ถึงกับกดที่ผิวหนัง เมื่อยิงจะเกิด
ระเบิดทำให้กระสุนผ่านดังต้องออกมา แล้วปากกระบอกปืนจึงถูก
พระนาค ปากกระบอกปืนก็กดลงไปพระนาค ซึ่งช้ากว่ากระสุน
เพราะกระสุนที่ระเบิดและถนัดออกไปนั้นมีความเร็วมาก

คำต่อทรรณเห็นว่าถึงแม้ความเห็นของนายแพทย์สุด แสงวิเชียร
 ในชั้นปลายนั้นแตกต่างกับชั้นต้นมากก็ตาม แต่พฤติการณ์ความเห็นชั้น
 ต้นก็แสดงความผิดพลาดได้ง่ายยิ่งกว่า เพราะนายแพทย์ต้องทำงานกัน
 อย่างรีบด่วน วันที่ ๒๓ มิถุนายน ๒๔๘๘ เป็นวันเปิดพระบรมศพออก
 ชนสูตรตั้งแต่เช้า ๘ นาฬิกา จน ๑๕.๓๐ นาฬิกาจึงเลิก รุ่งขึ้นวันที่ ๒๒
 เป็นวันที่ทดลองยิงศพที่โรงพยาบาลศิริราช พอวันที่ ๒๓ เดือนนั้นอธิบดี
 กรมตำรวจก็มีหนังสือหมายเลข ๑๐๕ เร่งให้ส่งรายงานการตรวจชันสูตร
 พระบรมศพของคณะกรรมการแพทย์ในวันที่ ๒๕ เดือนเดียวกัน และ
 ให้คณะกรรมการแพทย์ไปพบกับคณะกรรมการสอบสวนพฤติการณ์ ๑
 ด้วยในวันนั้นเวลา ๑๔ นาฬิกา นอกจากนั้นในระยะใกล้เคียงกันประธาน
 คณะกรรมการสอบสวนพฤติการณ์ ได้มีหนังสือหมายเลข ๑๐๖ แจ้งไป
 ว่าขอรายงานจะซักข้อให้คณะกรรมการแพทย์ไปรายงาน แก่คณะ
 กรรมการสอบสวนพฤติการณ์ ๑ ด้วยจากแต่ชั้นหนึ่งก่อนตามวัน
 เวลาที่กรมตำรวจกำหนด การที่คณะกรรมการแพทย์ถูกเร่งรัดดังนี้
 ใช่ว่าจะไม่นอนใจ หลังจากทดลองยิงศพแล้วก็ได้นัดประชุมกันในวันที่
 ๒๕ เหตุที่ทั้งระยะไม่ประชุมเลย ๒ วันก็เพื่อให้เวดานายแพทย์เขียนราย
 งานผลของการตรวจชันสูตรให้เรียบร้อย เมื่อเช่นนั้นจึงเป็นอันทำราย
 งานส่งให้ทันกำหนดไม่ได้ คำต่อทรรณรู้สึกเห็นใจคณะกรรมการ
 แพทย์เป็นอย่างมากว่า การกระทำใด ๆ ที่ได้เป็นไปโดยรีบด่วนนั้น
 ความบกพร่องย่อมมีอยู่เป็นธรรมดา ยิ่งนายแพทย์สุด แสงวิเชียรด้วย

แล้ว ต้องรับภาระหนักมิใช่น้อยนอกจากจะต้องเตรียมตัวเพื่อออก
 ความเห็นในการประชุมวันที่ ๒๕ ยิ่งกรรมการแพทย์คนอื่นแล้วยัง
 ต้องทำรายงานการตรวจชันสูตรพระบรมศพต่าง ๆ รวมทั้งการตรวจ
 แผ่นผิวน้ำพระนาคด้วย ศาสตราจารย์ได้พิจารณาที่รายงานการตรวจ
 แผ่นผิวน้ำพระนาคแล้ว ปรากฏว่านายแพทย์สุด แสงวิเชียรได้ให้
 ความสันนิษฐานจากข้อเท็จจริงที่จำกัดที่สุดเฉพาะจากแผ่นเท่านั้น เหตุ
 ที่ทำให้เกิดความคลาดเคลื่อนเพราะปราศจากการทดสอบ และเพราะ
 ถูกเร่งรัดจึงมีได้มากเป็นธรรมดา ไม่เหมือนระยะต่อมาที่ได้มีเวลาช้
 นานค่อยตรวจค่อยค้นค่อยคิดค่อยทำแล้วจึงถึงความเห็น ดังนี้ โอกาส
 ที่จะใช้ความพินิจพิจารณาโดยละเอียดรอบคอบย่อมมีมากกว่า

เพื่อให้แน่ใจขึ้นว่านายแพทย์สุด แสงวิเชียรอ้างเหตุผลประ-
 กอบความเห็นนั้นปลายโดยความสุจริต ศาสตราจารย์จึงได้พิจารณา
 รายงานคณะกรรมการแพทย์ครั้งที่ ๓ (หมายเหตุ ๕๔) สำหรับการ
 ทดลองยิงศพที่ ๕ ซึ่งว่าได้ยิงทางด้านหน้าโดยกำหนดให้ผู้ยิงยืน
 เห็นศีรษะศพและให้ปากกระบอกปืนติดชิดผิวน้ำ ตามแนวไม้บรร-
 ทัดที่จัดไว้เพื่อให้ได้ตำแหน่งแนวของพระบรมศพ ปรากฏผลเป็นแผนที่
 ผิวน้ำด้านหน้ามีรอยแตก ๔ แฉกมีรอยดินปืนติดที่ขอบแนวและด้านใน
 ของผิวน้ำรอบบริเวณแนวเห็นได้ชัดเจนเช่นเดียวกัน ทั้งมีบันทึกหมาย
 เหตุความสังเกตของพันโทรีด (LT. COLONEL REES) ไว้ด้วยว่า
 เวลาต้นโก๋มีปากกระบอกปืนไม่ติดชิดกับผิวน้ำทุกด้านอย่างสนิท

ความข้อนี้ได้กลับมาสอดคล้องกับการตรวจทดสอบของนายแพทย์ผู้
 แต่งไว้เป็นอย่างดี กล่าวคือรอบฐานแผลของศพที่ ๕ มีรอยคล้าย
 ปากกระบอกปืน^๗ เช่นฐานแผลของพระบรมศพ^๘ ทั้งที่ปากกระบอกปืน
 ยิงทอดลงมีได้กดแน่นบนหนังหน้าผากนอกจากนี้คำต่อทรรณยังมีโอ-
 กาส์ได้ดูผลงานของนายแพทย์ผู้แต่งไว้ซึ่งรักษาอยู่ที่โรงพยาบาล
 ศิริราชโดยใกล้ชิด เพื่อจัดระเบียบซึ่งความสงสัยโดยได้เทียบเคียงแผ่น
 ผิวน้ำพระนาค^๙ พร้อมกับรูปกายแผ่นผิวน้ำพระนาคกับรูปถ่าย
 ผิวน้ำของศพที่ ๕ ซึ่งได้ทำการขยายไว้ ประจักษ์ชัดเป็นที่น่าพอใจ
 ว่าตะม้ายคล้ายคลึงกันอันเป็นเครื่องแสดงตัวเองว่าความเห็นของนาย
 แพทย์ผู้แต่งไว้ซึ่งในชั้นปลายนั้นชอบด้วยเหตุผลเป็นที่ดียิ่งกว่า
 ความสันนิษฐานในขั้นต้นซึ่งคำต่อทรรณได้ตั้งสังเกตไว้ในทางตรง
 ข้ามว่าใกล้เคียงกับความคาดเคลื่อนเป็นอย่างมาก

ส่วนในทางทฤษฎีได้ นายแพทย์ผู้แต่งไว้ซึ่งได้ค้นพบใน
 หนังสือเมดิโกลีกัลเนครอปซี (MEDICO LEGAL NECROPSY)
 รวบรวมโดย THOMAS B. MAGATH พิมพ์โดย WILLIAM AND
 WILKIN CO. BALTIMORE ค.ศ. ๑๙๓๔ และได้นำรูปแสดงให้
 คำต่อทรรณดูเช่นเดียวกับที่คำต่อทรรณเคยมาดูแล้ว ปรากฏว่าคนที่ถูก
 ยิงอย่างเฉาชนมีรอยคล้ายหน้าของปืน (หรือสันของปืน) กระแทกอยู่ที่
 ศพ^{๑๐} ทั้งนี้เป็นการแสดงออกถึงสถานที่หนึ่งว่าแม้ในทางคำบรรยายกระแทกของ
 ปืนที่ศพนั้นผู้จัดทำปากกระบอกปืนจะต้องกดแน่นที่หน้าผากตั้งแต่ก่อนยิง

อาศัยเหตุผลดังกล่าวมา ศาลอุทธรณ์ฟังว่าความเห็นของนายแพทย์ผู้คดี แสดงวิสัยทัศน์ในชั้นปลายนี้สามารถหักล้างความสันนิษฐานเบื้องต้นได้อย่างดีที่ปราศจากความเคลือบแคลงสงสัยว่า ปากกระบอกปืนมิได้กดแน่นอยู่ที่พระนาคก่อนการยิงเกิดขึ้น

อนึ่ง โดยที่ปรากฏจากคำให้การของนายสัญญา ชรรณศักดิ์ ซึ่งเคยได้รับการแต่งตั้งให้เป็นประธานการคณะกรรมการสอบสวนพฤติการณ์ว่าเจ้าหน้าที่ตำรวจได้สั่งดำเนินการสอบสวนเรื่องนายสุวรรณ แด่นสุวรรณ กับเรื่องพันโทหดวงอุปการยุทธกรรม ยิ่งตัวตายต่อคณะกรรมการสอบสวนพฤติการณ์ว่า เพื่อแสดงว่าทั้ง ๒ รายนั้นไม่มีอาการคาตาเวอร์ซัลบัดซ่มอย่างไร จึงจำเป็นที่ศาลอุทธรณ์จะต้องพิจารณาว่าขัดแย้งกับหลักฐานของกรณีสวรรคตในข้อหนึ่งข้อใดบ้างหรือไม่ เพราะอดีตวินัยาตกรรม ๒ รายนี้เกิดขึ้นในระยะใกล้เคียงกับวันที่ต้นเกล้าต้นกระหม่อมเสด็จสวรรคตที่สุด

รายพันโท หดวงอุปการยุทธกรรม เกิดเมื่อวันที่ ๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๔๘๘ เวลา ๗.๒๕ นาฬิกา ได้ความว่าผู้ตายต้องหาว่าสมคบกับพวกยักษ์ออกทวีปของโรงสบู่ไทย เพ็งประกันตัวออกมาได้แล้วก็ไม่ค่อยออกจากบ้านโดยพูดว่าอาายเขา ฉะนั้นเวลา ๖ นาฬิกา นางสาวระเบียบบุตรของผู้ตายเสด็จจากอาบน้ำที่ห้องน้ำชั้นล่างแล้วขึ้นไปแต่งตัวที่ห้องชั้นบน ได้เห็นผู้ตายลงจากเตียงนอนไปนั่งอยู่ที่เสาช้างประตูเข้าห้องนางสาวระเบียบจึงเดินไปแต่งตัวในห้องของเขาอีก ๓๐ นาที ก็ได้ยิน

เตียงบนตงในห้องของผู้ตาย ๓ นิด จึงวิ่งไปตมเห็นผู้ตายนั่งหันหลังพิงฝา
อยู่ตรงหน้าต่างหัวเตียงนอนคอกมที่ศีรษะมันล้มลงไหล่ มือถือบนพาด
อยู่ที่หน้าต่างและได้ขาดใจตายแล้ว

คำตอพรรณได้ตงขอตงเกิดตมมือถือบนพาดอยู่ที่หน้าต่างเป็น
ประการแรกเพราะบาดแผลของผู้ตายอยู่ที่หน้าผาก ซึ่งบนจะต้องถูกยก
สูงกว่าหน้าต่าง แต่เหตุไฉนมือของผู้ตายจึงตกไปพาดที่หน้าต่างได้
ในทางจิตตวิทยาที่มีเหตุผลว่าผู้ตายมีเจตนาแน่วแน่ที่จะฆ่าตัวให้ตาย
เนื่องจากความอายที่ต้องถูกหาว่ากระทำความผิด ต่อเมื่อได้พิจารณาถึง
ฐานแผลซึ่งนายแพทย์ได้ทำการชันสูตรพลิกศพไว้ว่ามีแผลถูกกระสุนปืน
ที่หน้าผากกระดูกกระโหลกศีรษะระเบิดเป็นวงกลมโดยรอบโคประมาณ
๕ นิ้วมันล้มลงไหล่กระดูกสะท่ายทอยโคประมาณ ๓ นิ้ว ประกอบกับ
ตำแหน่งที่ตั้งของกระดูกและสมองส่วนต่าง ๆ ดังได้กล่าวแล้วข้างต้น
จึงเห็นว่ารายนี้กระดูกกระโหลกและมันสมองของผู้ตายได้ถูกทำลายทั้งย่อย
ยับและกว้างขวาง ทางด้านหน้าและด้านหลังระเบิดโคกลมเกือบเต็ม
ส่วนกว้างของด้านนั้น ๆ จึงเป็นอันว่าแะเรียทุกส่วนทางข้างหน้าได้ถูก
ทำลายหมดและไม่ต้องสงสัยเบชัดแกงเกลี่ยซึ่งอยู่ระหว่างความโค
ของช่องกระดูกที่ระเบิดทั้งตงก็ย่อมต้องถูกทำลายไปด้วย เพราะ
ฉะนั้นแะเรียทุกส่วนและซี่ดัดาร์เซ็นเตอร์จึงหมดประสิทธิภาพที่จะ
ให้มือตงอยู่คงอเช่นเดียวกับเมื่อผู้ตายได้ขาดใจตาย เมื่อไม่มีมันสมอง
ที่บังคับกตามเนื้อเช่นนกเป็นธรรมชาติอยู่เองที่จะมีอาการคาตาเวอริค-

ดั่งดั่งไม่ได้

รายนายสุวรรณ์ แดนสุวรรณ์ เกิดเมื่อวันที่ ๒๐ มิถุนายน ๒๔๘๘ เวลา ๑๐ นาฬิกา ผู้ตายกับนายจินดาไปหานางสาวแดง เปรมดีมานที่บ้าน นายจินดาได้เอาปืนออกไปแต่คอกของนายสมควรติดตัวไปด้วย ระหว่างที่คุยกันอยู่นั้นผู้ตายได้หยิบเอาปืนที่วางอยู่บนโต๊ะไปเล่น นางสาวแดงเกรงจะเกิดอันตรายจึงได้ห้ามและบอกให้ถอดแม็กกาซีนออกเสียจากตัวปืน ผู้ตายก็ทำตาม ดักครู้ผู้ตายก็หยิบแม็กกาซีนได้ในปืนขึ้นจ่อที่หน้าพร้อมกับพูดว่าพระเจ้าอยู่หัวยังทรงนี้ นางสาวแดงห้ามผู้ตายก็ถดบังลง ต่างคนต่างคุยกันโดยไม่มีใครได้สังเกตเห็นท่าทางของผู้ตาย ดักครู้ก็ยิงเสียงบดบัง ทันใดผู้ตายก็หงายหลังลงไปที่เก้าอี้ บันทัดจากมือขวาตกลงไปที่พื้นระหว่างช่องขาของผู้ตายปรากฏตามรายงานชันสูตรพลิกศพของแพทย์ว่ามีแผลกระสุนปืนเข้าในระยะชิดหนังมาก ทางด้านขมับขวาทะลุกระโหลกเข้าสมอง กระสุนฝังในตรงส่วนเหนือสุดของสมอง

ถึงแม้ศาลอุทธรณ์จะได้พิจารณาโดยละเอียด ข้อเท็จจริงเพียงเท่านั้นยังไม่ชัดเจนพอที่จะชี้ขาดว่าสมองส่วนใหญ่ของผู้ตายได้ถูกทำลายหรือไม่ อย่างไรก็ตามเมื่อทวนไปพิจารณาหลักเกณฑ์ที่จะทำให้เกิดอาการคาตาเลอริคส์ได้ตามที่นายแพทย์ได้กำหนดไว้จะเห็นว่ารายนี้ยังขาดองค์สำคัญอยู่ในข้อที่ว่าจะต้องตายลงทันทีที่ทันใดนั้นคือความปรากฏจากปากคำของนางสาวแดงว่าเมื่อผู้ตายถูกกระสุนปืนที่ขมับแล้ว ก็พูด

อะไรไม่ได้เลย ต่อมาอีก ๓ นาทีจึงได้ขาดใจตาย ดังนั้น จึงเป็นการแต่ง
อยู่ในตัวว่าอวัยวะส่วนที่ได้เคลื่อนไหวยู่ในขณะที่จะขาดใจตายนั้น
ย่อมมีการเปลี่ยนแปลงไปได้โดยกำลังดึงดูดของโลก ให้อัตถุ์ที่ถ่วง
ต้องตกลงสู่ที่ต่ำกว่าที่ไม่มีอาการคาตาเวอริกส์บัลซัมจึงเป็นเรื่อง
ธรรมดาเนื่องจากมิได้ตายลงในทันทีทันใด

โดยเหตุนี้จึงกล่าวถึงยกเอาการตายของบุคคลทั้งต้องมาเป็น
บรรทัดฐานปรับกับการสัวรรคของดินเกิดด้านกระหม่อมไม่ได้

นายสิท ดึงเส้นนี้จำเคยคัดค้านมาในอุทธรณ์ว่า การที่ศาลอาญา
ชี้ขาดว่าเป็นกรณีตอบลงพระชนม์ก็โดยอาศัยพยานความเห็นทั้ง
ไม่มีแม้แต่พยานแวดล้อมประกอบให้ใกล้ชิดว่าการสัวรรคเกิดขึ้นเนื่อง
จากการตอบทำร้าย อันพยานความเห็นนั้นไม่อาจบอกตนเองได้ว่าตน
รู้เห็นเกี่ยวข้องกับคดีอย่างไร การอ่านว่าวัตถุพยานบอกอะไรเกี่ยว
แก่คดีบ้างก็อ่านโดยบุคคล เพราะฉะนั้นความเห็นที่พอจะรับฟังประ
กอบการวินิจฉัยความจริงได้ความเห็นของวิจักขณพยาน หรือพยาน
ผู้มีความรู้ความชำนาญมีความเชี่ยวชาญในสิ่งที่ตนสามารถให้ความ
เห็นหรืออ่านวัตถุพยานได้ พยานความเห็นที่ปรากฏให้เชื่อถือได้นั้น
เป็นเพียงพยานประกอบ ไม่ถึงขนาดประจักษ์พยาน

ศาลอุทธรณ์เห็นว่าตามกฎหมายลักษณะพยานใช้ว่ากรณีทุก
เรื่องจำจะต้องมีประจักษ์พยานก็หาไม่ ในคดีที่ไม่มีประจักษ์พยานแต่
ศาลยุติธรรมก็เคยรับเอาพยานประพจน์เหตุแวดล้อมกรณีเป็นหลักฐาน

ในการวินิจฉัยความผิดเสมอมามากต่อมากแล้วสำหรับกรณีนี้ต้นเกล้า
 ต้นกระหม่อมถูกกระสุนปืนเล็กจู่จรวรคในที่ระโหฐานหม่อมต้อมไปด้วย
 มหาดเล็กเด็กชา พระตำรวจหลวง และนายทหารราชองครักษ์ คน
 อื่นใครเล่าจะสามารถเข้าไปสอดรู้สอดเห็น ยิ่งเมื่อมหาดเล็กห้องพระ
 บรรทมซึ่งอยู่ใกล้ชิดพระบาทยุคลที่สุด ก็อนายชิต สิงหนัดนี้จำเอย
 และนายบุญ บัทมศรีนจำเอย ได้ตกมาเป็นผู้ต้องหาเสียแล้ว จึงเป็น
 การเหลือวิสัยที่ในการกระเสถยานเช่นนี้จะเอาประจักษ์พยานมาแต่ไหน
 อย่างมากที่สุดอันจะพึงเป็นไปได้ก็ต่ออาศัยพยานประพาศิเหตุแวด
 ด้อมกรณีเท่านั้น ไม่ต้องสงสัยถ้าตามฐานะของคดีสามารถที่จะพิสูจน์
 ได้ด้วยประจักษ์พยานแล้ว ก็จะไม่ยุ่งยากในการวินิจฉัยเพราะประจักษ์
 พยานเป็นพยานที่เบิกความตรงถึงข้อเท็จจริงหรือข้อสำคัญที่มุ่งเกี่ยว
 กันในประเด็นฐานที่เป็นผู้ได้เห็นได้ยินหรือได้ทราบข้อความที่มาจาก
 ตนเองล้วนพยานประพาศิเหตุแวด้อมกรณีนั้นได้แก่พยานที่พิสูจน์ถึง
 ข้อเท็จจริงหรือข้อสำคัญที่มุ่งเกี่ยวในประเด็นโดยอ้อม ถึงการกระทำ
 หรือเหตุการณ์ที่จะหรือทำให้เห็นข้อมุ่งเกี่ยวในประเด็น ซึ่งอาจเป็น
 พยานบุคคลหรือเอกสารหรือวัตถุก็ได้ สำหรับพยานบุคคลนั้นย่อมรวม
 ทั้งวจนพยาน คือผู้เชี่ยวชาญด้วย หากจะกล่าวถึงความจริงก็ย่อมอยู่
 ว่ากรณีจะต้องได้มีพฤติการณ์แสดงแล้วซึ่งความสัมพันธ์กับเหตุที่เกิด
 และที่มาของพยานหลักฐานนั้น ๆ แล้วผู้เชี่ยวชาญจึงให้ความเห็นตาม
 หลักวิชา (ตามที่นายชิต สิงหนัดจำเอยเรียกว่าอ่าน) ว่าควรเป็น

สถานที่หรือหนี่งพยานประพตืเหตุแวดล้อมกรณณ์ดักษณะเป็นการ
 เทียบเคียงวินิจฉัยข้อเท็จจริงข้อหนึ่งมาจากข้ออื่นหนึ่ง กล่าวคือเมื่อ
 ข้อความอื่นหนึ่งซึ่งเป็นเหตุแล้วอาจให้ตั้งเห็นไปถึงข้อความอื่นหนึ่ง
 ซึ่งเป็นผลโดยตรงจากเหตุนี้ว่าจะคงมีอยู่หรือไม่ คำยุติธรรมไม่
 เคยรังเกียจที่จะฟังวินิจฉัยพยานโดย ในเมื่อได้พิจารณาโดยองค์
 แล้วเห็นว่าพยานเบิกความจริง และเหตุผลทั้งหลายตามที่พยานเบิก
 ความนั้นเมื่อรวมเข้าเป็นเรื่องได้แล้วก็ฟังได้ ดังมีตัวอย่างตามคำ
 พิพากษาฎีกา ๓๓๓๗/๒๔๖๒ ระหว่างกรมอุยัยการ โจทก์ นายหัด เต็กออ
 จำเลยซึ่งคำฎีกายกเอาแต่วินิจฉัยพยานเพียงคนเดียวเป็นหลักวินิจฉัย
 ทั้งนี้โดยเหตุว่าพยานบุคคลนั้นนอกจากเป็นพยานบอกเล่าแล้วย่อมอยู่
 ในฐานะพยานชั้นที่ ๑ ไม่ว่าจะเป็นประจักษ์พยานประพตืเหตุแวดล้อม
 กรณณ์ ซึ่งรวมวินิจฉัยพยานด้วย (ดูคำพิพากษาฎีกาที่ ๕๘๔-๕๘๕/๒๔๗๒
 ระหว่างบริษัทในเต็ดสะเตคไฟร์อินชัวรันด์ โดยบริษัทบีกริม ฯ เป็น
 เอเยนต์ โจทก์ นายถันน์ พิศาดบุตร จำเลย และระหว่างบริษัทเอกริก
 คัดจูนเรตอินชัวรันด์ โดยบริษัทบีกริม ฯ เป็นเอเยนต์โจทก์ นายถันน์
 พิศาดบุตร จำเลย) ในส่วนนี้หากคำพยานเดาก็ไม่อาจถือว่าประจักษ์
 พยานประพตืเหตุแวดล้อมกรณณ์นั้นอย่างไรยิ่งหย่อนกว่ากัน เพราะ
 ถ้าพยานประพตืเหตุแวดล้อม กรณณ์ติดต่อเป็นเรื่องราวเข้าได้แล้ว
 ย่อมฟังเป็นจริงได้เหมือนกัน บางที่ประจักษ์พยานเดี่ยวอีกอาจเบิก
 ความเท็จได้ง่ายกว่า แต่พฤติการณ์และเหตุผลของพยานประพตืเหตุ

แวดล้อมกรณีนั้นเท็จไม่ได้ เพราะการพิจารณาว่าผู้เสียหายให้เหตุ
 สัมกับผลหรือไม่นั้นง่ายกว่าที่จะตัดสินให้ถึงรู้ถึงจิตใจของบุคคล
 เมื่อเหตุผลของพยานประพาศเหตุแวดล้อมกรณีใช้ไม่ได้แล้วก็เป็นอัน
 คัดออกได้ทีเดียว

โดยที่หลักฐานทางกฎหมายเป็นดังนี้ ศาลอุทธรณ์จึงได้พยายาม
 พิจารณาทุกแง่ทุกมุมว่าพยานผู้เสียหายของโจทก์ซึ่งประกอบด้วย
 พยานที่แสดงถึงพฤติการณ์สำคัญอย่างอื่น มีความรู้ขนาดไหน มีความ
 สามารถความชำนาญอย่างไร และบกพร่องในความสุจริตต่อหน้าที่
 หรือไม่ ก็ประจักษ์ว่าพยานผู้เสียหายของโจทก์ตามที่ได้อธิบาย
 มาแล้วนั้นเพียบพร้อมไปด้วยคุณลักษณะและเหตุผลซึ่งกฎหมายต้อง
 การทุกประการ เพราะฉะนั้นอุทธรณ์โต้แย้งของนายชิต ถึงเหตุ
 จำเลยจึงฟังไม่ขึ้น

ศาลอุทธรณ์เห็นพ้องกับศาลอาญาที่กล่าวไว้ในส่วนมูลเหตุเรื่อง
 ถูกดอบปลงพระชนม์นั้นอันที่จริงไม่จำกัดอยู่แต่จำคนที่ถูกดอบฆ่าจะ
 ต้องได้สร้างเจตกรรมหรือทำความเจ็บช้ำน้ำใจให้แก่ใครได้ คนที่เพียบ
 พร้อมไปด้วยคุณงามความดีไม่เคยก่อความชั่วหรือผลประโยชน์
 ของผู้ใดอาจถูกดอบฆ่าตายก็ได้เหมือนกัน เช่นพลอยถูกสังหารหรือเข้า
 ใจผิดไปว่าได้ก่อความชั่วหรือผลประโยชน์ของเขาย่างใดอย่าง
 หนึ่งหรือจะเป็นชนวนที่อาจก่อความชั่วยุภายหลัง หรือจะเป็นที่กีดหน้า
 ขวางตาอย่างใดเป็นต้นทั้งนี้เป็นเรื่องของฝ่ายที่มุ่งร้ายจะคิดเห็นฝ่าย

เดียว โดยบุคคลภายนอกตลอดจนตัวผู้ถูกระทำร้ายเองก็คาดหมายไม่ถึงว่ามาจากทางไหนไปจากทางไหนก็ได้ ฉะนั้นการที่ต้นเกล้าต้นกระหม่อมซึ่งทรงพระคุณธรรมอันประเสริฐจะมีผู้ทรงของอาจดบปลงพระชนม์จึงไม่เป็นการผิดวิสัย

แม้มิถึงว่าความจริงจะเป็นเช่นนั้นก็ตาม เมื่อระดังว่าผู้ตายคือองค์พระมหากษัตริย์ การเสด็จสวรรคตโดยอาการดังกล่าวแล้วจึงย่อมจะต้องมีสาเหตุคือ ๑. เหตุฉนวนพระองค์ ๒. เหตุเกี่ยวกับราชบัลลังก์ ๓. เหตุทางการเมือง

คำต่อทฤษฎีได้อธิบายมาแล้วข้างต้นถึงเหตุฉนวนพระองค์ สำหรับเหตุที่เกี่ยวกับราชบัลลังก์นั้นไม่ปรากฏแน่แท้แน่นอนว่าได้มีการขัดแย้งกันซึ่งสิทธิอันเกี่ยวกับราชบัลลังก์แต่อย่างใดทั้งก่อนและหลังเวลาเสด็จสวรรคต นอกจากนั้นรัฐธรรมนูญก็มีหลักเป็นบรรทัดฐานอยู่แล้วว่าจะต้องเป็นไปตามกฎมณเฑียรบาลว่าด้วยการสืบราชสันตติวงศ์ อีกทั้งยังจะต้องประกอบกับรัฐสภาเห็นชอบด้วย เว้นแต่จะมีเจตน์จำนงให้มีการเปลี่ยนแปลงฐานะของประมุขแห่งชาติ หรือฉกฉวยการปกครองก็อาจเป็นไปได้อีกส่วนหนึ่งต่างหาก

ความจริงคำต่อทฤษฎีไม่ประสงค์โดยที่จะให้การวินิจฉัยพาดพิงไปถึงบุคคลอื่นซึ่งยังมีได้เข้ามาสู่การพิจารณาของศาล แต่ในทางกฎหมายมิได้ห้ามถ้าเป็นข้อความในประเด็นหรือเกี่ยวกับประเด็นที่พิพาทว่าสาเหตุมีอยู่อย่างไร หรือไม่เช่นนั้นหากเผชิญบุคคลภายนอก

พวพณเข้ามาด้วย ก็เป็นธรรมดาอยู่เองที่ศาลอุทธรณ์จะไม่ดำมารก
หัดก่เพียงเดียวได้เพราะถ้าจะให้พิจารณาในวงแคบที่เกี่ยวกับจำเลยทั้ง
สามหรือคนใดคนหนึ่งโดยเฉพาะเท่านั้นไซ้บ้างที่ก็จะหาสาเหตุไม่ได้
เลยเพราะข้อเท็จจริงที่ปราศจากโต้แย้งประการหนึ่งมีอยู่ว่า นายชิต
ถึงเหตุนั้น และนายบุญ บัณฑิตวินจำเลยได้ถูกยกย่องว่าเป็นผู้ที่ทาง
ราชการไว้วางใจจึงได้เลือกคดีให้เป็นมหาดเล็กห้องพระบรรทม และ
นายบุญ บัณฑิตวินจำเลย ยังถูกเลือกให้ตามเสด็จไปเมืองนอกด้วย
แต่ก็เคยมีตัวอย่างในศาลมากมายว่าอันสาเหตุนั้นมีได้อยู่แต่ในวง
จำกัดว่าจะต้องเกิดจากคนใดคนหนึ่งที่ถูกหาเท่านั้น ยังอาจเกิดจากทาง
อื่นได้อีกหลายประการ ศาลอาญาจึงได้ตั้งหัดที่ถูกต้องไว้กว้างขวาง
ดังกล่าวมาแล้ว

จริงอยู่ต้นเกล้าต้นกระหม่อมได้เสด็จขึ้นเถลิงถวัลยราชสมบัติ
ตั้งแต่พระชนมายุเพียง ๘ ปีเศษ ยังไม่ทันบรรลุนิติภาวะ การปฏิบัติ
พระราชภารกิจตามรัฐธรรมนูญจึงต้องกระทำโดยผู้สำเร็จราชการแทน
พระองค์ ซึ่งบางยุคก็ประกอบด้วยหลายคนเป็นคณะ บางสมัยก็มีเพียง
คนเดียว เช่นในระยะสุดท้ายซึ่งมีนายปรีดี พนมยงค์คนเดียวเป็นต้น

ในระบอบประชาธิปไตยย่อมมีการชิงไหวชิงพริบทางการเมือง
ระหว่างนักการเมืองด้วยกัน ประการสำคัญจึงอยู่ที่องค์พระมหากษัตริย์
ซึ่งต้นเกล้าต้นกระหม่อมทรงตระหนักพระราชหฤทัยดีจึงได้มีพระราช
กระแสรับสั่งถึงพระราชนัดดาของพระมหากษัตริย์ในระบอบนี้ว่า

พระมหากษัตริย์จะต้องวางพระองค์ให้เป็นกลางเสมอ เพราะฉะนั้น
กล่าวตามหลักแล้ว ผู้แทนพระองค์พระมหากษัตริย์ก็ต้องเจริญรอย
ตามพระบาทยุคลด้วย แต่ความผันผวนของสถานการณ์ไม่อาจจะ
เป็นไปโดยเคร่งครัดดังพระราชประสงค์ได้ เพราะระหว่างที่ทรงพระ
เยาว์อยู่นั้นเอง ความกดดันทางการเมืองได้กดดันตาให้การเมือง
ค่อยคืบคลานเข้าไปครอบคลุมราชการในพระราชสำนักโดยน้ำมือของ
นักการเมืองตลอดเข้าไปถึงโดยตนเองบ้าง เมื่อเข้าไปแล้วก็หว่านล้อม
แสวงหาข้าราชการที่รับราชการในพระราชสำนักเป็นสมัครพรรคพวก
บ้าง ชักโยงพวกพ้องให้เข้าไปรับราชการประจำในพระราชสำนักบ้าง
ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ที่จะทราบความเคลื่อนไหวทางด้านพระมหา-
กษัตริย์อย่างใกล้ชิดดังจะเห็นจากพฤติกรรมต่าง ๆ คือ นายเจดีย์ว
ปทุมรสจำเดยนั้นเป็นคนหนึ่งในขณะเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ. ศ.
๒๔๗๕ และมีความสนิทชิดเชื้อผูกฝ้ายอยู่ข้างนายปรีดี พนมยงค์ เดิมรับ
ราชการอยู่ในกรมไปรษณีย์โทรเลขหลังจากเปลี่ยนแปลงการปกครอง
ก็ได้โอนไปรับราชการในกองตรวจคนเข้าเมืองกรมตำรวจ แล้วโอน
ไปรับราชการในกรมสรรพสามิตฯจน พ. ศ. ๒๔๘๐ ก็ได้ออกจาก
ราชการในชั้นนั้นเอง นายเอก ศุภโปฏกเดชาอนุการดำรงพระราชวังได้
แนะนำเอานายเจดีย์ว ปทุมรสจำเดยเข้าไปรับราชการในสำนักพระ
ราชวังตำแหน่งหัวหน้าแผนกคลัง ครั้นนายเอก ศุภโปฏกไปเป็นผู้ช่วย
ราชเลขาธิการในพระองค์ประจำที่ประทับบ้าน เมืองโศซานัน นายเจดีย์ว

ปทุมรัตต์จำเลยจึงได้เดอนขึ้นเป็นเลขาณุกรสำนักพระราชวัง แล้วเดอน
 ตำแหน่งเป็นรองเลขาธิการพระราชวังถึง พ. ศ. ๒๔๘๗ ก็ย้ายไปดำรง
 ตำแหน่งราชเลขาณุกรในพระองค์ขณะนั้นขณะนั้นคนผู้สำเร็จราชการแทนพระ
 องค์ประกอบด้วยพระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภาภักกับนายปรีดี พนมยงค์
 พอดีประจวบกับจอมพลแปลก พิบูลสงครามกราบถวายบังคมลาออก
 จากนายกรัฐมนตรีตามวิถีทางรัฐธรรมนูญ ด้ภาผู้แทนราษฎรจึงได้เลือก
 นายควง อภัยวงศ์ เป็นนายกรัฐมนตรีทรงมีพระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพ
 อาภาไม่ทรงเห็นชอบด้วย เสด็จทรงลาออก ด้ภาผู้แทนราษฎรก็ลงมติ
 ๕ ให้นายปรีดี พนมยงค์เป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์เพียงคน
 เดียว และคงดำรงตำแหน่งเรื่อยมาจนเกิดการณ์กระหม่อมเสด็จนิวัติ
 พระนคร เมื่อวันที่ ๕ ธันวาคม ๒๔๘๘ นายปรีดี พนมยงค์จึงได้ถวาย
 พระราชภาระให้ทรงบริหารราชการแผ่นดินด้วยพระองค์เอง แล้วทรง
 พระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ยกย่องนายปรีดีพนมยงค์ไว้ในตำแหน่งรัฐบุรุษ
 อาวุธ ครั้นนายควง อภัยวงศ์กราบถวายบังคมลาออกจากนายกรัฐมนตรี
 มন্ত্রীด้ภาผู้แทนราษฎรกับรัฐสภาตามลำดับได้สนับสนุนนายปรีดี
 พนมยงค์ให้เข้ามาสู่วงการเมืองโดยนิตินัย นายปรีดี พนมยงค์จึงดำรง
 ตำแหน่งนายกรัฐมนตรีตลอดมาจนต้นเกิดการณ์กระหม่อมเสด็จสวรรคต
 และภายหลังที่ไม่สามารถทนวิฤตการต่อไปได้ ก็กราบถวายบังคม
 ลาออกจากนายกรัฐมนตรี แล้วพลเรือตรีถวัลย์ธำรงนาวาสวัสดิ์จึง
 ได้เป็นนายกรัฐมนตรีสืบแทน

ส่วนนายเจดีย์ว ปทุมรัตน์ จำเริญนั้น นอกจากมีจิตใจฝักใฝ่
 อยู่ข้างนายปรีดี พนมยงค์ ในทางส่วนตัวมาก่อนนานแล้ว พอนายปรีดี
 พนมยงค์ เป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ สัมบูรณ์ไปด้วยอำนาจ
 ตามรัฐธรรมนูญ นายเจดีย์ว ปทุมรัตน์ จำเริญซึ่งเคยมีอิทธิพลใน
 ราชการของพระราชสำนักอยู่แล้ว ก็ดูเหมือนว่าจะมีอิทธิพลยิ่งขึ้น
 หลังจากนายเจดีย์ว ปทุมรัตน์ จำเริญ ดำรงตำแหน่งราชเลขาธิการใน
 พระองค์ได้ ๓ เดือน อันเกิดจากกระหม่อมเล็ดจันจิวัดพระนคร นายทวี
 บุญยะเกตุ รองนายกรัฐมนตรี จึงมีคำสั่งลงวันที่ ๘ ธันวาคม ๒๔๘๘
 (หมายเลข ๒๒) ว่า เพื่อให้มีความเรียบร้อยและเหมาะสมเป็นการ
 สัมควรจัดให้มีข้าราชการผู้ใหญ่ประจำพระองค์เพื่อกฎถวายพระราชกรณีย-
 กิจ และรับกระแสพระบรมราชโองการสั่งการต่าง ๆ ให้เป็นที่เรียบร้อย
 จึงให้นายเจดีย์ว ปทุมรัตน์ จำเริญซึ่งดำรงตำแหน่งราชเลขาธิการ
 ในพระองค์มีหน้าที่ติดต่อใกล้ชิดกับพระองค์อยู่แล้ว อีกทั้งยังมีหน้าที่เป็น
 ผู้สั่งราชการแทนเลขาธิการพระราชวังด้วย ปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าว
 ประจำพระองค์อีกหน้าที่หนึ่ง ด้วยเหตุเหล่านี้จึงเป็นโอกาสให้นาย
 เจดีย์ว ปทุมรัตน์ จำเริญคงดำรงงานเช่นอีกแห่งหนึ่งที่คึกหน้าพระที่นั่ง
 บรมพิมานภายในประตูเหล็กกล้า นายเจดีย์ว ปทุมรัตน์ จำเริญดำรง
 ตำแหน่งเหล่านี้มาจนถึงวันที่ ๓ พฤษภาคม ๒๔๘๘ ก็ต้องออกจาก
 ราชการตามคำสั่งนายปรีดี พนมยงค์ นายกรัฐมนตรีในตำแหน่งบังคับ
 บัญชาสำนักงานราชเลขาธิการในพระองค์ โดยอ้างว่าหย่อนความ

สามารถเพราะป่วย จึงให้ออกจากราชการเพื่อรับพระราชทานบำนาญ
 บำนาญตามคำสั่งตั้งวันที่ ๖ เดือนเดียวกัน พอดีทรงพระกรุณาโปรด-
 เกล้า ฯ พระราชทานรัฐธรรมนุญฉบับ พ.ศ. ๒๔๘๘ ซึ่งบัญญัติให้มี
 ๒ ฐาน คือฐานผู้แทน กับพหุมติฐาน นายเจดีย์ว ปทุมรัตน์ จำเลยจึง
 ได้รับเลือกเป็นสมาชิกพหุมติฐานเมื่อวันที่ ๒๕ พฤษภาคม ๒๔๘๘ จนเกิด
 รัฐประหารเมื่อวันที่ ๘ พฤศจิกายน ๒๔๙๐ จึงพ้นจากสมาชิกภาพและ
 ถูกจับเนื่องจากกรณีลี้ภัยครั้งนี้

อันอิทธิพลของนายเจดีย์ว ปทุมรัตน์ จำเลยมีอยู่ในสำนักพระ-
 ราชวงศ์อย่างไรนั้น ได้ความจากพระยาชาติเดชอุดมว่า ระหว่างนั้น
 พระยาชาติเดชอุดมเป็นเลขาธิการพระราชวัง ข้าราชการของสำนัก
 พระราชวังทั้งหมดมีมากด้วยกันแต่กระจายกันอยู่ เช่นในพระบรมมหา-
 ราชวังและพระราชวังดุสิต การบรรจข้าราชการนั้น นายเจดีย์ว ปทุมรัตน์
 จำเลยเป็นผู้เสนอพระยาชาติเดชอุดม เมื่อปรากฏว่าทำไม่ผิดแบบแล้ว
 พระยาชาติเดชอุดมก็จำต้องตั้งบรรจุ ในที่สุดการจึงเป็นว่ามีคนของ
 นายเจดีย์ว ปทุมรัตน์ จำเลยกระจายอยู่ทั่ว ๆ ไปในแผนกและกองต่าง ๆ
 มากพอใช้ ใต้แต่เท่านั้นปรากฏต่อไปว่าความใหญ่โตของนายเจดีย์ว
 ปทุมรัตน์ จำเลย เป็นเหตุให้ข้าราชการในพระราชสำนักยำเยงเกรงกลัว
 นายเจดีย์ว ปทุมรัตน์ จำเลยอีก เพราะเป็นคนใกล้ชิดสนิทกับนายปรีดี
 พนมยงค์ อาศัยันดาลให้ดีได้ชั่วได้ แต่ผู้ได้รับความอุปการะอัมชก
 คงอยู่ในระหว่างพวกเดียวกัน ซึ่งย่อมต้องมีความรักชอบนายเจดีย์ว

ปทุมรัตน์ จำเลยเป็นขรรคมดา

ข้าราชการเก่าคนหนึ่งซึ่งรับราชการอยู่ในสำนักพระราชวังก่อน
นายเจดีย์ ปทุมรัตน์ จำเลย คือนายนเรศวรวิชิต มีพฤติการณ์ที่ควร
กล่าวถึง นายนเรศวรวิชิต ได้ความว่ารับราชการมาตั้งแต่รัชกาล
ที่ ๖ และเป็นผู้ที่ชอบพอกับนายเจดีย์ ปทุมรัตน์ จำเลยมาก ไม่ปรากฏ
ว่าก่อนนายนเรศวรวิชิตดำรงตำแหน่งใด ระหว่างที่นายเจดีย์
ปทุมรัตน์ จำเลยเป็นรองเลขาธิการพระราชวังนั้น ไม่มีตัวเจดีย์
ดำรงตำแหน่งนี้ ต่อเมื่อนายเจดีย์ ปทุมรัตน์ จำเลยย้ายไปเป็น
ราชเลขาธิการในพระองค์แล้ว นายนเรศวรวิชิตจึงได้เป็นเลขาธิการ
ดำรงตำแหน่งนี้ ขณะนั้นเจ้าหมื่นด้รวเพ็ชรภักดีเป็นหัวหน้ากอง
มหาดเล็กในสมัยที่นายปรีดี พนมยงค์ เป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์
คนเดียว ก่อนนั้นเกิดอันตรายหม่อมเจ็ดเจ็ดพระนครเล็กน้อย เจ้า-
หมื่นด้รวเพ็ชรภักดีถูกตั้งให้ออกจากราชการในฐานะรับราชการมานาน
ดังนั้นทางราชการจึงให้นายนเรศวรวิชิตเป็นหัวหน้ากองหรือรักษาการ
แทนหัวหน้ากองมหาดเล็กอีกตำแหน่งหนึ่ง

ข้าราชการดัดจริตที่สมควรกล่าวถึงคือท้าวด้ยยานุรักษ์ ข้าราชการ
ชั้นโท มีตำแหน่งเป็นหัวหน้าโสดน และชอบพอกับนายเจดีย์ ปทุมรัตน์
จำเลยมาก เมื่อดันเกิดอันตรายหม่อมเจ็ดเจ็ดเข้ามา ทางราชการได้ตั้ง
ให้ไปประจำตำหนักสมเด็จพระราชชนนีทรงใช้สรวอย จึงได้มีห้องพัก
อยู่ในพระที่นั่งบรมพิมานชั้นต่าง และมีโสดนมารับใช้ ทั้งยังมีนางสาว

ทศินยา ญาติของท้าวด้ยยานุรักษ์ไปอยู่ด้วยอีก นางสาวทศินยาผู้นี้
ก่อนได้ตั้งตัวเป็นข้าราชการอยู่ในแผนกเลขานุการสำนักพระราชวัง
นายเจดีย์ ปทุมรัตน์ จำเลย ได้สั่งให้ไปประจำที่พระที่นั่งบรมพิมานอัน
เป็นโอกาสให้ชนพระที่นั่งได้ทรงสนทนากับชนคนตลอดจนถึงทางฝ่ายใน และ
บางทีก็มีผู้เห็นไปที่ทำการของนายเจดีย์ ปทุมรัตน์ จำเลยหน้าพระที่นั่ง
บรมพิมานบ้าง

ข้าราชการในพระราชสำนักที่มีเหตุน่าเชื่อว่าเป็นพวกเดียวกับ
นายเจดีย์ ปทุมรัตน์ จำเลย และซึ่งรู้จักคุ้นเคยกับนายปรีดี พนมยงค์
ยิ่งมอก ก็คือนายกำแพง ตามไท เป็นผู้ชอบพอกับนายเจดีย์ ปทุมรัตน์
จำเลยมากเหมือนกัน ปรากฏว่าชนนิรันดร์ชัยเป็นผู้แนะนำเข้ารับ
ราชการในสำนักพระราชวัง เดิมเป็นหัวหน้าแผนกคลัง ครั้นเมื่อ
แผนกคลังได้ยกฐานะเป็นกองพร้อมกับนายเจดีย์ ปทุมรัตน์ จำเลยเป็น
รองเลขาธิการ นายกำแพง ตามไท จึงได้เลื่อนขึ้นดำรงตำแหน่ง
หัวหน้ากองคลัง ขณะเดียวกันนั้นแพทย์ประจำสำนักพระราชวังได้แก่
นายแพทย์โกวิท และผู้อำนวยการพระคลังข้างที่ได้นายจิตตะเด่น
ปัญจะ

บรรดาบุคคลที่ระบุนามมานี้ได้ความตามทางพิจารณาว่า มีบทบาท
เป็นส่วนประกอบกับการที่นายเจดีย์ ปทุมรัตน์ จำเลยต้องพ้นจาก
หน้าที่ราชการด้วยพระองค์ไป ซึ่งโจทก์แสดงการณีน่าน่าจะเป็นสาเหตุ
อย่างหนึ่งของกรณีดังกล่าว

ศาลอุทธรณ์ได้กล่าวมาบ้างแล้วว่านายเจตยว ปทุมรัตน์ จำเลย
 มีอิทธิพลในสำนักพระราชวังจนเป็นที่เกรงขามของบรรดาข้าราชการ
 ใดๆ แม้พระยาชาติเดชอุดมซึ่งเป็นข้าราชการผู้ใหญ่ถึงตำแหน่ง
 เลขาธิการพระราชวัง ก็ยังต้องยอมให้นายเจตยว ปทุมรัตน์ จำเลยอยู่
 นอกจากการบรรจุข้าราชการตามที่เคยกล่าวมาแล้ว ก็ยังมีอีกที่
 พระยาชาติเดชอุดมไม่กล้าจะทัดทานประการใด กล่าวคือตามธรรมเนียม
 ที่ทำการของนายเจตยว ปทุมรัตน์ จำเลยอยู่นอกบริเวณพระที่นั่งบรม-
 พินาน แต่เมื่อผู้ตั้งราชการแทนนายกรัฐมนตรีได้สั่งให้นายเจตยว
 ปทุมรัตน์ จำเลยเป็นข้าราชการผู้ใหญ่ประจำพระองค์ เพื่อรับพระบรม-
 ราชโองการแก่ผู้เดียวแล้ว นายเจตยว ปทุมรัตน์ จำเลยก็ได้ย้ายที่
 ทำงานเข้าไปอยู่ในบริเวณพระที่นั่งบรมพินาน เป็นที่กั้นด้วยตรงข้าม
 กับพระที่นั่งด้านหน้าและเป็นหลังที่ดูมาจากประตูเหล็กกล้าเข้าไป ทั้ง
 ยังติดกำแพงหุ้มเข้ามาไปอีกด้วย ตามประเพณีที่เคยเป็นมาในรัชกาล
 ที่ ๖ และรัชกาลที่ ๗ ถ้าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระบรมม-
 อยู่ว่า รัชยนต์จะเข้าประตูเหล็กกล้าไม่ได้เลย แม้จะเป็นเวลาต้น
 พระบรมมหาราชวัง เฉพาะรัชยนต์หลวงสำหรับใช้ด้วยที่จำเป็นเท่านั้นจึง
 ผ่านเข้าไปได้ ส่วนรัชยนต์ข้าราชการนั้นเข้าประตูเหล็กกล้าไม่ได้ หรือ
 อย่างมากก็จะเข้าไปได้เพียงกำแพงหุ้มเท่านั้น แต่พอนายเจตยว ปทุมรัตน์
 จำเลยได้ตั้งที่ทำงานในบริเวณพระที่นั่งบรมพินานแล้ว นายเจตยว
 ปทุมรัตน์ จำเลยได้นำรัชยนต์เข้าไปจอดถึงหน้าตึกที่ทำงานทีเดียว และ

บางทีก็ยังนั่งไขว่ห้างและได้แว่นตาดำด้วย ทั้งจะได้รอดพ้นจาก
พระเนตรพระกรรณไปก็หาไม่ เพราะบางทีก็เป็นเวลาที่ประทับอยู่ตาม
ระเบียบพระที่นั่งชนบท บางทีทงตำพระองค์ก็กำลังเสวยพระกระยา-
หารเข้าอยู่ที่ห้องเสวยมุขชนบท วันหนึ่งถึงแก่ถนัดกระหม่อมได้มี
พระราชกระแสรับสั่งให้นายมิ่ง พามด ไปดู และถามเจ้าพระราชาชนนี
ทรงรับสั่งถามว่าเขานั่งไขว่ห้างเข้ามาใช่ไหม ไม่แต่นายเจดีย์ว ปทุมรัตน์
จำเลยคนเดียว คนที่เข้าไปหานายเจดีย์ว ปทุมรัตน์ จำเลยก็บังอาจนั่ง
รอกยหน้าเขาไปถึงหน้าคอกที่ทำงานของนายเจดีย์ว ปทุมรัตน์ จำเลยด้วย
เป็นรอกยหน้าคอกดีคำ ถนัดถนัดกระหม่อมทอดพระเนตรเห็นเข้าก็รับสั่งให้
นายเนรศวรวิรัชไปจัดการ เจดีย์ต้องเซ็นรอกยหน้าคอกนั้นออกประตูเหล็ก-
กุดไปพูดกันว่าเขานั่งรอกยหน้าคอก นอจากนั้นถนัดถนัดกระหม่อม
ยังเคยทรงรับสั่งบันทึกหม่อมราชวงศ์สุนทรชาติ สวัสดิวัตน์ ว่า ได้เคย
ทรงห้ามไว้ไม่ให้ใครรับรอกยหน้าคอกเข้าไปที่พระที่นั่งบรมพิมาน ให้เขารอก
ไว้นอกประตูเหล็ก วันหนึ่งพระองค์ท่านอยากประทับเงียบ ๆ
นายเจดีย์ว ปทุมรัตน์ จำเลยก็กับรับรอกยหน้าคอกเข้าไปที่พระที่นั่ง พระองค์ท่าน
รับสั่งถาม แต่มานายเจดีย์ว ปทุมรัตน์ จำเลยไม่ตอบว่าอะไร นอจาก
นั้นรับสั่งถึงนายเจดีย์ว ปทุมรัตน์ จำเลยก็ทูลถวายเรื่องว่าไม่ค่อยเรียบร้อย
และทูลถึงคาง

ตามที่หม่อมราชวงศ์สุนทรชาติ สวัสดิวัตน์ เป็นพยานเช่นนั้น มี
พยานที่ได้อุทธรณ์ความจริงอีกหลายคน เรื่องนี้รอกยหน้าคอกถึงที่ทำการ

ก็ได้กล่าวมาแล้ว และมีเรื่องอื่นอีก เช่นบางครั้งนายตำรวจที่ไปอยู่
ยาม ณ พระที่นั่งได้เห็นนายเจดีย์ว ปทุมรัตน์ จำเริญ นุ่งกางเกงสีทึบ
ได้เสื้อเชิ้ตเข้าเฝ้า ซึ่งรัชกาลก่อน ๆ เวลาจะเสด็จออกทรงงานเช้าต้อง
สวมเสื้อนอกแต่งตัวเรียบร้อย การถวายพระราชกิจจะกระทำกันที่
โต๊ะทรงพระอักษรในห้องรับแขกชั้นบน นายวงศ์ เชาวชะนัง เบิก
ความว่านายเจดีย์ว ปทุมรัตน์ จำเริญได้นำเข้าเฝ้า ๒ ครั้ง ครั้งหนึ่ง
ต้นเกิดต้นกระหม่อมประทับบนพระเก้าอี้ นายวงศ์ เชาวชะนัง ได้นำ
คุกเข้ากับพันถวายบังคม ถัดมานายเจดีย์ว ปทุมรัตน์ จำเริญยืนอยู่ตลอด
เวลา แม้ถวายพุ่มหนังสือถวายในท่ายืน พระพิจิตรราชดำเนินผู้ช่วย
ราชเลขาธุการในพระองค์ก็ได้สังเกตเห็นกริยามารยาทของนายเจดีย์ว
ปทุมรัตน์ จำเริญในทางไม่งดงามเช่นเดียวกัน กล่าวคือตามธรรมเนียมแล้ว
การทูลเกล้า ฯ ถวายหนังสือราชการประจำวันเป็นหน้าที่ของราชเลขา-
ธุการในพระองค์คือนายเจดีย์ว ปทุมรัตน์ จำเริญ แต่โดยที่พระพิจิตร-
ราชดำเนินเคยทำงานในราชการล่วงหน้ามาก่อน อาจจะต้องทูลเกล้า ฯ
ถวายกิจการที่เป็นมาแต่เดิมได้สะดวก นายเจดีย์ว ปทุมรัตน์ จำเริญ
จึงให้พระพิจิตรราชดำเนินไปอยู่ช่วยด้วย การทูลเกล้า ฯ ถวายหนังสือ
ราชการนี้เมื่อไปถึงพระที่นั่งบรมพิมานแล้ว จะนำขึ้นทูลเกล้า ฯ ถวาย
โดยตรงทีเดียวไม่ได้ ต้องบอกให้มหาดเล็กไปกราบบังคมทูลให้ทรง
ทราบว่าจะได้นำหนังสือราชการมาทูลเกล้า ฯ ถวาย เพราะตามปกติ
ทรงปฏิบัติราชกิจที่ห้องรับแขกชั้นบน แต่ถ้าเป็นการทูลเกล้า ฯ ถวาย

หนังสือด่วนพระองค์เป็นพิเศษจึงจะโปรดเกล้า ฯ ให้เข้าไปทูลเกล้า ฯ ถวายในห้องทรงพระอักษรซึ่งอยู่ติดกับห้องพระบรรทม

แต่ได้ความจากนายฉดาด เทียนงามด้จ กับนายมี พามณ มหา-
เด็กรับใช้ว่า เวลานั้นนายฉดาด ปทุมรัตน์ จำเริญนำหนังสือไปทูลเกล้า ฯ
ถวายนั้น เห็นหลายครั้งที่ได้แว่นตาดำและดูบพระพรตพรตขึ้นไป
ไม่ได้บอกให้มหาดเล็กไปกราบบังคมทูลเสียก่อนเป็นนิจสิน ต่อเห็น
พระองค์ท่านจึงถอดแว่นตาและทิ้งพระ หรือบางทีเมื่อถึงชั้นบนแล้ว
จึงถอดแว่นตาพาดงเดินพาดง ที่ชั้นบนไม่มีกระโถน นายฉดาด
ปทุมรัตน์ จำเริญก็โยนบพระทิ้งลงกับพื้น ซึ่งมหาดเล็กก็ต้องคอยรับเก็บ
เพราะเกรงจะไหม้พระ

เวลาทูลเกล้า ฯ ถวายหนังสือ นายฉดาด ปทุมรัตน์ จำเริญมิได้
ปฏิบัติตามราชประเพณี คือนายฉดาด เทียนงามด้จ ว่าแทนที่จะคุกเข่า
กอดบ้นและบางทีกย่นสนิทที่เรียกว่าคำพระเคี้ยว ตรงกับที่พระพิจิตร-
ราชดำรินได้เห็น

พระพิจิตรราชดำรินอธิบายถึงระเบียบประเพณีการเข้าเฝ้าทูล-
เกล้า ฯ ถวายหนังสือราชการว่า ขณะนั้นตนเกิดอันกระหม่อมยังไม่ได้
ขึ้นทูลหนังสือไทย ราชเดชาฯ จึงเป็นผู้อ่านหนังสือราชการถวาย ทงน
สุดแต่ถนัดตามที่ ตามธรรมเนียมแล้วจะต้องหมอบอาน เว้นแต่ถ้าพระองค์
ท่านประทับอยู่บนพระเก้าอี้ที่โตะทรงพระอักษร ผู้อ่านก็ต้องคุกเข่า
เข้าไปใกล้ๆ โตะทรงพระอักษรแล้วจึงอ่านหนังสือราชการนั้นซึ่งวางอยู่

บนโต๊ะทรงพระอักษร ส่วนนายเฉลียว ปทุมรด จำเลยเดินเข้าไปยืน
ใกล้ ๆ โต๊ะทรงพระอักษรแล้วก็อ่านหนังสือนั้น โดยที่นายเฉลียว
ปทุมรด จำเลยเป็นคนใหญ่จึงรู้สึกว้าแ้งก้าง

เมื่ออ่านถวายเป็นอันเรียบร้อย บังคมทูลถวายว่าเรื่องต่าง ๆ ที่เคย
ปฏิบัติมานั้นจะควรตั้งอย่างไร ถ้าทรงพระราชดำริเห็นชอบด้วย
ตามธรรมเนียมจะต้องหยิบเอาหนังสือราชการที่อ่านแล้วส่งจากโต๊ะทรง
พระอักษรมาหมอบเขียนบันทึกในหนังสือราชการเป็นคำสั่งของพระองค์
เพื่อให้ทรงลงพระปรมาภิไธย ส่วนนายเฉลียว ปทุมรด จำเลยคงยืน
เขียนบันทึกบนโต๊ะทรงพระอักษรนั่นเอง แล้วเลื่อนหนังสือให้ทรงลง
พระปรมาภิไธย

ไม่แต่พระพิจิตรราชดำเนินเท่านั้นที่กระทำเช่นนั้น หม่อมเจ้านิกร-
เทพยราชเสนาธิการในพระองค์คนใหม่ซึ่งมีศักดิ์เป็นเจ้าในพระราชวงศ์
จักรีก็ยังปฏิบัติเช่นเดียวกันกับพระพิจิตรราชดำเนิน

ศาลอุทธรณ์เห็นว่า แม้จะเป็นระบอบประชาธิปไตย พระบรม
เดชานุภาพของพระมหากษัตริย์ก็ชอบที่จะต้องมีอยู่ มิฉะนั้นจะเป็นไป
ได้อย่างไรว่า พระมหากษัตริย์ทรงเป็นที่เคารพสักการะซึ่งผู้ใดจะละเมิด
มิได้ อนึ่ง แม้ว่าจะเป็นการภายในหรือพระนัดยของต้นเกล้าต้นกระ-
หม่อมจะไม่ถือพระองค์ก็ตาม อันความเป็นพระมหากษัตริย์ของพระ-
องค์ท่านนั้นก็ยังควรแก่การที่จะเทอดทูนไว้อย่างสูง ถึงหากนายเฉลียว
ปทุมรด จำเลยจะทำมากครั้งน้อยครั้งอย่างไร ก็เป็นการกระทำต่อหน้า

พระที่นั่ง ดันเถด้าดันกระหม่อมทรงมีพระราชหฤทัยเยือกเย็นไม่ฉุนเฉียว
อยู่แล้ว การที่มิได้ทรงกำหนดเคียนนายเจดีย์ว ปทุมรัตน์ จำเริญอย่างไร
ย่อมไม่เป็นของประหาด แต่บุคคลอื่นที่ใคร่ได้เห็นดี ใครเล่าจะเห็น
ว่าการกระทำของข้าราชการผู้ใหญ่เช่นนั้นเป็นการสมควร เมื่อการ
กระทำที่ไม่ดีงามหลาย ๆ อย่างรวมกันเข้า ความไม่เหมาะสมก็ย่อม
ตามมาเป็นธรรมดา

ถ้าศาลอุทธรณ์จะวินิจฉัยถึงการกระทำของนายเจดีย์ว ปทุมรัตน์
จำเริญเพียงหรืออย่างน้อยไม่กระจางชัดลงไปแล้ว ก็ดูเป็นว่าดันเถด้า
ดันกระหม่อมทรงกระทำไปตามพระอารมณ์ ซึ่งความจริงมิได้เป็น
เช่นนั้น ดันเถด้าดันกระหม่อมได้ทรงพระราชดำริห์แล้วโดยรอบคอบ
จึงได้ทรงแสดงออก

นายเจดีย์ ดันทรรัตน์ มหาเด็กห้องพระบรรทมของพระบาท
สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเบิกความว่า ตอนใกล้จะเสด็จหัวหินสมเด็จพระ
ราชชนนีเคยรับสั่งถามว่าที่คึกพักของนายเจดีย์ว ปทุมรัตน์ จำเริญทำ
อะไรกันจึงนอนดึก ๆ ดันเถด้าดันกระหม่อมทรงพระบรรทมแล้วยังเปิด
วิทยุอยู่ซึ่งขณะนั้นเป็นเวลา ๒๒ นาฬิกาว่า ซึ่งเป็นเวลาที่ดันเถด้า
ดันกระหม่อมเข้าพระที่แต่ก็ยังได้ยืนเคียง

อีกเรื่องหนึ่งที่ดันเถด้าดันกระหม่อมทรงกริ้ว คือเมื่อครั้งนาย
ปรีดี พนมยงค์ เป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ทางราชการได้ขอ
รถยนต์เซฟไวต์ไว้สำหรับใช้ประจำตำแหน่งคนหนึ่ง ครั้นดันเถด้าดัน

กระหม่อมเสด็จนิวัติพระนคร รถเซฟโรได้คันหนึ่ง กับรถแท็กซี่คันหนึ่งซึ่งกรมพาหนะทหารบกส่งมา ได้ถูกจัดไว้ถวายเป็นรถพระที่นั่งส่วนตัวพระองค์ ถ้าจะเสด็จเป็นพระราชพิธีหรือรัฐพิธีแต่ก็ใช้รถยนต์โรดสเตอร์กับเดมเลอร์

วันหนึ่งหลังจากเสด็จกลับจากหัวหิน สมเด็จพระราชชนนีจะเสด็จไปทรงซื้อของ นายฉันท หุ้มแพร จึงสั่งให้นายระวิ ผลเนื่องมา หัวหน้าแผนกพระราชพาหนะจัดรถยนต์ถวาย นายระวิ ผลเนื่องมา ขัดข้องว่ารถไม่มี ^{๒๕๘} หนึ่งเป็นเพราะรถก่อนเสด็จหัวหินรถสองคันยังอยู่ แต่เมื่อเสด็จกลับจากหัวหินแล้วปรากฏว่ารถเซฟโรได้คันนี้ นายเฉื่อยวปทุมรส จำเลยสั่งให้ส่งไปให้นายปรีดี พนมยงค์ ใช้ ส่วนรถแท็กซี่สำนักพระราชวังสั่งให้ส่งกลับกรมทหารบก เพื่อซ่อมไว้ให้แขกเมืองใช้ จึงเป็นอันว่ารถพระที่นั่งสำหรับทรงใช้ส่วนตัวพระองค์ไม่มี นอกจากนั้นก็แต่รถที่ใช้งานพระราชพิธี กับรถมอริสเป็นรถประทุนทาสีน้ำเงินใช้สำหรับพวกท้าวนางหรือหม่อมเจ้าไม่สมพระเกียรติจะโปรดใหม่ นายฉันท หุ้มแพร ตูรถแล้วว่า น่าจะไม่โปรดจะกลับไปกราบบังคมทูลก่อนสักครู่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็เสด็จไปทอดพระเนตรและรับสั่งถามว่ารถคันนี้หรือจะจัดถวายสมเด็จพระราชชนนี แล้วเสด็จไปทอดพระเนตรที่โรงรถ แต่ไม่โปรดรถคันใด ต่อมานายฉันท หุ้มแพร จึงไปสั่งนายระวิ ผลเนื่องมา ว่าให้ไปหารถที่เคยทรงมาถวายให้ได้ในตอนนี้ นายระวิ ผลเนื่องมา จึงติดต่อไปทางกรมพาหนะทหารบก ได้ความว่า

ยังไม่ได้รื้อเครื่อง ตอนบ่ายจึงนำเอาไปจอดถวายที่มณฑลหน้าพระที่นั่ง
 บรมพิมาณพอสัมเด็จพระราชชนนีเสด็จจง ถันเกล้าถันกระหม่อมได้
 ตามมาส่งเสด็จ ถันเกล้าถันกระหม่อมทรงรับสั่งว่า “รถที่ไหน ๆ ไม่
 มีแล้วหรือ จึงมาเอารถของฉันทไปเสียหมด” นายระวิ ผลเนื่องมา
 กราบบังคมทูลว่า ทางราชการสั่งให้เอาไปก็ขัดไม่ได้ซึ่งปฏิบัติตามคำ
 สั่ง รับสั่งถามว่าใครเป็นคนสั่ง นายระวิ ผลเนื่องมา กราบทูลว่า
 ต้องถามพระยาชาติเดชอุดม รุ่งขึ้นโปรดเกล้าฯ ให้นายระวิ ผลเนื่องมา
 เข้าเฝ้ารับสั่งถามถึงรถที่มีอยู่ ระเบียบปฏิบัติ อำนาจหน้าที่ นาย
 ระวิ ผลเนื่องมา กราบบังคมทูลว่าแม่ทัพหน้ารักษา ส่วนการจัตนนั้นเป็น
 หน้าที่ของผู้บังคับบัญชา รับสั่งถามว่าเขาตั้งขึ้นเป็นลายลักษณ์อักษร
 หรือ นายระวิ ผลเนื่องมา กราบบังคมทูลว่าบางครั้งก็เป็นลายลักษณ์
 อักษร บางครั้งก็ด้วยวาจา รับสั่งว่าที่หลังถ้าเขาตั้งเป็นลายลักษณ์
 อักษรได้จะดี นายระวิ ผลเนื่องมา กราบบังคมทูลว่าถ้ายังงั้นก็ได้
 จะปฏิเสธเมื่อเขาตั้งด้วยวาจาก็กผิดเหมือนกัน เท่าที่กราบบังคมทูลมาน
 ก็ไม่ทราบว่าจะลำบากแก่ตัวเองแค่ไหน รับสั่งว่าไม่เป็นไร ถ้ามีเรื่อง
 ให้กราบบังคมทูลในเวลาเสด็จไปในรถก็ได้ ถ้าชนบนพระที่นั่งลำบาก
 ถันเองถันเกล้าถันกระหม่อมได้มีพระราชกระแสรับสั่งกับ
 พระยาชาติเดชอุดมว่า เมื่อเขานำเสด็จพระราชชนนีจะเสด็จไปขอของ
 เรียบรถไม่ได้ ถามเขา เขาก่อนายเนี้ยก ปทุมรัตน์ จำเลยจัดเอาไป
 ให้นายปรีดี พนมยงค์ ใช เพราะรถของนายปรีดี พนมยงค์ เสีย ใน

ที่สุดได้ทรงรับสั่งว่า “ทำไมของคนอื่นจึงขาดไม่ได้ แต่ของฉันขาดได้ ถ้าเช่นนั้นไฟไหม้ทำเนียบทำข้างฉันก็ต้องเอาวงให้ยู่หรือ เรื่องผู้คนที่เหมือนกันเขาไปจากราชเลขา ฯ ก็มี ด้านักพระราชวังก็มี เมื่อต้องการจะมี ทำไมไม่ตั้งตนเอง”

เนื่องจากเหตุดังกล่าวนี้ ในวันนี้หรือรุ่งขึ้นนายเฉลียว ปทุมรด จำเลยได้ถามนายระวิ ผลเนื่องมา ว่า “เรื่องรทนั้น ถอกราบบังคมทูลอย่างไร อ้าวถูกค่อว่า” นายระวิ ผลเนื่องมา ตอบว่ารับสั่งถามอย่างไรก็กราบบังคมทูลไปตามความจริง ไม่ได้กราบบังคมทูลมากเรื่องไป

ความจริงเป็นอย่างพระราชกระแสรับสั่งกับพระยาชาติเดชอุดม คือตั้งแต่ครั้งทนายปรีดี พนมยงค์ เป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์นั้น ได้เข้าข้าราชการในสำนักพระราชวังไปใช้ที่ทำเนียบ เมื่อพ้นจากตำแหน่งแล้วก็เป็นเรื่องที่พอดีกัน นายปรีดี พนมยงค์ หาได้ตั้งคนเหต่านคนไม่ และทางสำนักพระราชวังก็ได้เรียกกลับคืน การขาดแคลนผู้ที่ปฏิบัติงานในพระราชสำนักจึงเป็นเงาตามตัว ถึงกับสำนักพระราชวังต้องจ้างคนชั่วคราวมาทำหน้าที่ต่าง ๆ และที่อยู่ใกล้ชิดพระองค์ก็มี ส่วนรทเซฟโรเต็คที่นายปรีดี พนมยงค์ เขาไปใช้แล้วก็ปรากฏว่าเจต่านนายปรีดี พนมยงค์ ไม่มีหน้าที่เกี่ยวกับสำนักพระราชวังแล้ว การจึงเป็นว่า นายเฉลียว ปทุมรด จำเลยได้ใช้อำนาจและหน้าที่ซึ่งตนครองอยู่สั่งให้จัดไปเพื่อประโยชน์ของนายปรีดี พนมยงค์ อันเป็น

เหตุให้ต้นเกล้าตั้งกระหม่อมทรงช่องพระราชหฤทัยเป็นยิ่งนัก ถึงกับ
นายฉันท หุ้มแพร ได้เชิญพระบรมราชโองการไปแจ้งแก่พระยาชาติ-
เดชอุดมว่า โปรดเกล้าฯ ให้ทำแผนผังการปกครองสำนักพระราชวัง
พร้อมด้วยรายชื่อบุคคลที่ครองตำแหน่งทุกเกล้าถวาย ฯ

ต่อจากนั้นไม่กี่วันมีพระราชกระแสรับสั่งให้พระยาชาติเดชอุดม
เข้าเฝ้าฯ และทรงเอาแผนผังมาคลี่ แล้วรับสั่งว่า “ดู ๆ หลายตำแหน่ง
ก็ไม่เห็นมีชื่อนายเจดีย์ว ทำไมเขาจึงมาตั้งการในสำนักพระราชวัง”
พระยาชาติเดชอุดมกราบบังคมทูลว่า “ที่ตั้งได้ก็เพราะมีคำสั่งแต่งตั้ง
ให้เขาเป็นข้าราชการผู้ใหญ่ประจำพระองค์ นายเจดีย์วไม่มีชื่อก็เพราะ
ไม่ได้เป็นข้าราชการสำนักพระราชวัง”

ในการที่นายเจดีย์ว ปทุมรัตน์ จำเคยปฏิบัติภารกิจในตำแหน่งต่าง ๆ
นั้น พระยาชาติเดชอุดมรู้สึกว่าเขาไม่พอพระราชหฤทัย ซึ่งต้นเกล้าตั้ง
กระหม่อมเคยรับสั่งด้วยถึงการขึ้นเงินเดือนตามรอบปี ที่พระยาชาติ-
เดชอุดมทูลเกล้าฯ ถวายขึ้นไปเพื่อขอพระราชทานพระบรมราชานุมัติ
ทรงรับสั่งถามว่า “การเลื่อนเงินเดือนในสำนักพระราชวังทำอย่างไร”
พระยาชาติเดชอุดมกราบบังคมทูลว่า “ต้องประชุม อ.ก.พ. พิจารณา
ตามที่เสนอมา” รับสั่งถามว่า “นายเจดีย์วเข้าประชุมด้วยหรือไม่”
พระยาชาติเดชอุดมกราบบังคมทูลว่า “ประชุมด้วย แต่เขาไม่เข้าประชุม
มีหัวหน้ากองทั้งหมด” รับสั่งว่า “ตามที่ขอชื่อนั้นไม่เป็นการ
ยุติธรรมและพวกที่เขาประชุมนั้นเป็นพวกนายเจดีย์วทั้งนั้น เช่นอย่าง

นายหน้าว่า ขอเงินเดี๋ยวนี้อย่าง ๒๕๐ บาท ฉันไม่เห็นทำอะไรได้เลย” พระยา
 ชาติเดชอุดมจึงกราบบังคมทูลว่า “ถ้าไม่ทรงโปรดจะเปลี่ยนเป็นผู้ใด
 ก็ยอมทำได้” ต่อมาฉันเกิดฉันกระหม่อมได้มีพระราชกระแสรับสั่ง
 กับพระยาชาติเดชอุดมว่า “ให้หมั้นฉันไปเสีย ถ้ามีอะไรให้บอกโดย
 ตรง อย่าไปเชื่อคำดั่งฉันนั้น” คำว่าคำดั่งฉันนั้นหมายถึงคำดั่งแต่งตั้ง
 นายเจดีย์ว ปทุมรัตน์ จำเลยเป็นข้าราชการผู้ใหญ่

เกี่ยวกับพฤติการณ์เรื่องรถพระที่นั่ง ต่อมาได้เกิดปฏิกิริยา คือ
 หลังจากวันที่ฉันเกิดฉันกระหม่อมมีพระราชกระแสรับสั่งกับนายระวิ ผล-
 เนืองมาประมาณ ๑๕-๒๐ วัน รถนั้นได้หายไปจากโรงเก็บรถในพระ-
 บรมมหาราชวังทั้งที่เวรยามคอยเฝ้ารักษาแต่ก็หายในเวลากลางคืน
 เจ้าหน้าที่ทราบเอาเมื่อ ๑ นาฬิกาเศษ ความทราบได้ฝ่าละอองธุลี-
 พระบาท น่าจะเป็นเพราะความขงพระราชหฤทัยเหลือประมาณถึงกับ
 ฉันเกิดฉันกระหม่อมมีพระราชประสงค์จะพบนายปรีดี พนมยงค์ หาก
 พระยาชาติเดชอุดมกราบบังคมทูลว่าได้ขอให้พระรามอินทรา อธิบดี
 กรมตำรวจจัดการสืบหาคนร้ายให้แล้ว กระนั้นยังทรงพระราชอุดาหะ
 ไปตรวจจุดสถานที่เองในคืนวันหนึ่งว่าเก็บอย่างไรและยามอยู่ตรงไหน
 หลังจากนั้นก็ยังไม่ทรงเตือนพระยาชาติเดชอุดมอีก ๒-๓ ครั้งว่าได้ความ
 อย่างไรหรือยัง แม้ตัวพระรามอินทราเองก็เคยรับสั่งถาม ฉันจึงตาม
 ความรู้สึกของนายเจดีย์ว ปทุมรัตน์ จำเลย ก็ว่าไม่ใช่เป็นเรื่องธรรมดา
 ถ้าวาดคือผู้ร้ายมิได้ประสงค์ผิดในทางทรัพย์สินแต่มุ่งหวังในทางที่จะให้

นกการเมืองที่เป็นรัฐบาลเวลานั้นต้องเสียหายเนื่องมาแต่การเมือง
 กำลังเกิดแก่งแย่งแตกกันเป็นพรรคเป็นพวกเพราะรกรักกันอยู่ถึงพระราช-
 ฐานชั้นกลาง มีเจ้าหน้าที่ดูแลรักษา ทว่าจะออกมาได้ก็ต้องผ่านประตู
 พیمانไชยศรี แต่ว่ายังจะต้องผ่านประตูพิเศษไชยศรีอีก ซึ่งแต่ละประตู
 มีเวรยามเฝ้าอยู่ตลอดเวลา เมื่อรกรักกันเป็นเวลาดึกดื่น ประตู
 พیمانไชยศรีก็ปิดแล้ว รกจะผ่านไปได้อีกต้องเปิด ซึ่งจะต้องมีผู้ทรงอิทธิพล
 ช่วยบันดาตจึงจะเป็นไปได้ ใครเล่าเป็นผู้ทรงอิทธิพล เท่าที่ศาลอุทธรณ์
 ได้กล่าวมาแล้วและจะกล่าวต่อไปเบื้องหน้าก็จะเห็นว่าตกอยู่ในระหว่าง
 ที่นายเนติยว ปทุมรัตน์ จำเลย ดำรงตำแหน่งที่มีอำนาจมากอยู่ในสำนัก
 พระราชวัง และกำลังรุ่งเรืองอยู่ เนื่องจากทางด้านการเมืองนายปรีดี
 พนมยงค์ เป็นนายกรัฐมนตรีบังคับบัญชาสำนักพระราชวัง จึงมองไม่
 เห็นว่าบุคคลในพรรคอื่นคนใดจะสามารถบันดาตได้ ฉะนั้นที่นายเนติยว
 ปทุมรัตน์ จำเลย อ้างว่าพรรคพวกที่อยู่ในสังกัดแนวรัฐธรรมนูญ กับ
 พรรคสหชีพได้ความว่าเป็นฉากรถกันแก๊งให้รัฐบาลขณะนั้นเสีย
 หายจึงขัดต่อเหตุผล ซึ่งศาลอุทธรณ์ไม่อาจจะเห็นพ้องด้วยได้ ยิ่งคิด
 ให้ลึกซึ้งแล้วกลับเป็นว่าน่าจะเป็นเรื่องสลักสำคัญมิใช่น้อย ด้วยได้
 ความว่านอกจากนายเนติยว ปทุมรัตน์ จำเลย ร้องถึงกับบอกว่านาย
 วิชาญ ผลิตเนื่องมา แต่ยังคงกระทบกระเทือนถึงนายปรีดี พนมยงค์ด้วย
 เพราะอย่างไรครั้งหนึ่งนายปรีดี พนมยงค์ ก็เคยดำรงตำแหน่งสูงทาง
 ด้านพระมหากษัตริย์ และขณะนั้นกำลังดำรงตำแหน่งรัฐบุรุษอาวุโส

อยู่ ถึงจะได้เคยใช้รถยกรถเซฟโรได้มากกว่านั้นก็ตาม แต่เมื่อรถคันนั้น
ได้ถูกจัดให้เป็นรถพระที่นั่งแล้ว การที่จะเอารถคันนั้นไปใช้โดยพลการ
ย่อมเรียกไม่ได้ว่ารู้จักหน้าที่สูง หรือหนึ่งเป็นการดื้อมอพระมหา-
ษัตรีย์ รถสำหรับใช้ด้วยพระองค์ก็มีเพียง ๒ คันเท่านั้น ถ้าจะ
เกณฑ์ให้พระองค์ท่านต้องใช้รถที่ไม่สมควรเกียรติยศแล้วก็จะเป็นการ
หมิ่นพระบรมเดชานุภาพไม่ใช่น้อย ยิ่งถึงกับออกพระโอษฐ์ว่าทำไม
ของคนอื่นจึงขาดไม่ได้ แต่ของพระองค์ท่านขาดได้ ก็ยังรับสั่งอีกว่า
ถ้าไฟไหม้ทำเนียบทำซาง พระองค์ท่านก็ต้องเอาตัวให้ย่อยหรือ ดังว่า
พระราชดำรัสใดที่รับสั่งออกแล้วยากนักที่จะเป็นความลับ เพราะความ
เป็นไปในพระราชสำนักเวลานั้นถูกดอดด่องอยู่อย่างใกล้ชิดดังจะได้
กล่าวต่อไปก็เมื่อนายปรีดี พนมยงค์ ก็เป็นคนใหญ่คนโตมีบริวารอยู่
มากมาย แล้วมาถูกพระมหาษัตรีย์รับสั่งกล่าวขณูตามเหตุผลที่
สมควรดังนี้ บุคคลที่มีความคิดความรู้เพียงสถานประมาณคงไม่กล้า
รับรองได้ว่าน่าจะเป็นที่พอใจ

ถ้าเพียงครั้งหนึ่งคราวเดียวจนเกิดอันตรายหม่อมทรงกวี และ
รับสั่งด้วยคำรุนแรงเช่นนั้นก็จะทำให้คิดว่าเป็นการเกินควร แต่ความ
จริงปรากฏพฤติการณ์มาก่อนแล้วว่านายปรีดี พนมยงค์ ได้กระทำ
นอกเหนือเหนือเกินจนชวนให้เห็นไปว่ามีได้ยาเกรงพระบรมเดชานุภาพ
เฉยเฉย กล่าวคือพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานพระ-
ราชกระดี่รับสั่งตอกลงกับสมเด็จพระราชชนนี ว่า เมื่อคราวที่ตนเกิด

ต้นกระหม่อมเสด็จประพาสหัวหินนั้นได้ทรงเชิญ นายปรีดี พนมยงค์ ไปเป็นแขกอยู่ด้วย ระหว่างนั้นคราวหนึ่งนายปรีดี พนมยงค์ ได้เฝ้า รกจับพระที่นั่งไปใช้ตามดำฟังโดยมิได้ขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตเสียก่อน เป็นการไม่เกรงพระทัย อีกครั้งหนึ่งได้จัดเลี้ยงพวก เสร้ไทยในพระราชฐานโดยมิได้ขอพระบรมราชานุญาตในการเลี้ยงนั้น เป็นเหตุให้คนพลุกพ่วนเฝ้าพระตำหนักที่ประทับและมีเสียงพูดจากัน เอะอะดังทำนองอยู่ในบ้านล่อลวงตัวถึงกับต้นเกล้าต้นกระหม่อมต้องเสด็จ ไปทอดพระเนตร กระนั้นพอเสด็จกลับจากหัวหินก็เฝ้ารกรกจับพระที่นั่งไป ใช้โดยมิได้ขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตอีก จึงเป็นอันว่าเท่าที่ ทรงกรวณนี้ ดูจะไม่เป็นการเกินควรไปนัก

ความจริงต้นเกล้าต้นกระหม่อมก็มีความเกรงใจนายปรีดี พนมยงค์อยู่ ดังปรากฏตามพระกระแสรับสั่งของพระราชชนนีที่ว่า คราว หนึ่งต้นเกล้าต้นกระหม่อมทรงพระราชปรารภว่าการเปลี่ยนข้าราชการ ในพระราชสำนักนั้นพระองค์ท่านจะมีพระราชอำนาจบ้างไหมขอให้สมเด็จพระราชชนนีทรงถามนายปรีดี พนมยงค์ ดมเด็จพระราชชนนีจึงได้ รับสั่งถามนายปรีดี พนมยงค์ ต่อหน้าพระที่นั่ง นายปรีดี พนมยงค์ กราบทูลตอบว่าต้นเกล้าต้นกระหม่อมทรงทำได้ ไม่เพียงเท่านี้เท่าที่ เคยเป็นมาหากต้นเกล้าต้นกระหม่อมมีพระราชประสงค์อื่นใดมักทรง พระราชปรารภกับสมเด็จพระราชชนนีขอให้พูดกับ นายปรีดี พนมยงค์ ซึ่งทำให้สมเด็จพระราชชนนีเข้าพระทัยว่าคงเนื่องจากต้นเกล้าต้นกระ-

หม่อมทรงเกรงใจนายปรีดี พนมยงค์ หรืออาจทรงเห็นว่านายปรีดี พนมยงค์ เป็นผู้ใหญ่แต่พระองค์ท่านยังเป็นเด็กอยู่ก็ได้ กับปรากฏต่อไปว่า แม้ว่าจะมีเรื่องไม่พอพระราชหฤทัยนายเจดีย์อ ปทุมรัตน์ จำเลย ตามที่เคยรับสั่งกับหม่อมราชวงศ์ ดุมนชาติ สุวดีดิกุล ถึงการที่นายเจดีย์อ ปทุมรัตน์ จำเลย นิ่งรยนต์เข้าไปที่พระที่นั่งบรมพิมาน ฝนพระราชกระแสรักห้าม ซึ่งพระองค์ท่านได้รับสั่งให้นายปรีดี พนมยงค์ ทราบแต่ก็ทำตาม แต่ก็ยังทรงหนักพระราชหฤทัยกับว่านายปรีดี พนมยงค์ จะโกรธเพราะนายเจดีย์อ ปทุมรัตน์ จำเลย เป็นคนของนายปรีดี พนมยงค์ แต่เมื่อปรากฏเหตุผลแวดล้อมนานาประการ ตามที่ได้ทรงสดับตรับฟังมาหลายกระแสรักว่านายเจดีย์อ ปทุมรัตน์ จำเลย ไม่เหมาะสมกับตำแหน่งที่ใกล้ชิดกับพระองค์พระมหากษัตริย์ ก็เป็นธรรมดาอยู่เองที่จำต้องคัดค้านพระราชหฤทัยในทางที่จะให้เป็นประโยชน์อย่างมากที่สุดเพื่อราชการของประเทศชาติและแก่พระองค์เอง

เรื่องมีอยู่ว่า ทั้งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระราชชนนีได้ทรงยกย่องนายฉันท หุ้มแพร เป็นอันมากว่าเป็นผู้จงรักภักดี ต่อต้นเกล้าถนอมกระหม่อมตามพฤติการณ์ของนายฉันท หุ้มแพร ที่ศาลอุทธรณ์เคยกล่าวถึงแล้วนั้น แต่คงว่ามีความห่วงใยในความปลอดภัยของตนเกล้าถนอมกระหม่อมเป็นเนืองนิจ นำเสียดายที่นายฉันท หุ้มแพร อายุสิ้นตายไปเสียก่อน มิฉะนั้นการพิจารณาของศาลอาจได้ไต่ถามไต่สวนยิ่งไปกว่าที่ปรากฏมาแล้ว แต่กระนั้นคำบอกกล่าวของนายฉันท หุ้มแพร

ไม่ว่ากับบุคคลชั้นสูงหรือชนตาก็มีความทะนุถนอมคล้ายกัน นายบุญมาก
 รุนด้าราญ พยานใจที่คนหนึ่งเป็นที่คุ้นเคยกับนายฉันท หุ้มแพร มาก
 จนถึงกับได้รับอนุญาตให้เข้าไปอยู่ในบ้านด้วย เบิกความว่าเคยเข้าไป
 หานายฉันท หุ้มแพร ที่ในวัง ได้เห็นนายฉันท หุ้มแพร พกปืนกลามดู
 นายฉันท หุ้มแพรว่าได้รับพระบรมราชานุญาตแล้ว ทงนายฉันท หุ้มแพร
 เคยเล่าให้ฟังว่าต้นเกิดต้นกระหม่อมมีศักรและตั้งว่ามีพวกพ้องเพื่อน
 ฝูงก็เตรียม ๆ กันไว้ ถ้ามีเหตุจะได้ช่วยกัน นายบุญมาก รุนด้าราญ
 ตอบว่าพร้อมที่จะช่วย แต่มือเปล่าไม่มีอาวุธ นอกจากนายฉันท
 หุ้มแพร ยังเล่าอีกว่านายเฉื่อยว ปทุมรัตน์ จำเลย เป็นคนของนายปรีดี
 พนมยงค์ การที่นายเฉื่อยว ปทุมรัตน์ จำเลย พยายามเข้ามารับราช-
 การในพระราชสำนักนั้น มาในลักษณะที่จะกุมอำนาจ จึงเอาพรรค
 พวกเข้ามาทำงานด้วย เช่นน้องชายเป็นต้น ซึ่งความซอมนักเป็นความ
 จริงดังปรากฏจากคำให้การของพระยาชาติเดชอุดมที่กล่าวได้ข้างต้น
 นายฉันท หุ้มแพร พูดต่อไปว่านายเฉื่อยว ปทุมรัตน์ จำเลย มายกคน
 ชุ่มและพยายามที่จะเอานายฉันท หุ้มแพร เป็นพรรคพวกด้วยจึงไปกัน
 ไม่ได้ นายฉันท หุ้มแพร เคยกราบบังคมทูลต้นเกิดต้นกระหม่อม
 ไว้ว่าถ้าต่อหน้านายเฉื่อยว ปทุมรัตน์ จำเลย ก็ดี นายชิต สิงห์เสนี
 จำเลย ก็ดี ท้าวด้ยยานุรักษ์ และห่านดำก็ดี อย่ารับตั้งอะไรที่
 เป็นความดับ เพราะเคยปรากฏว่าเมื่อพระองค์ท่านรับตั้งอะไรไปแล้ว
 ก็ถึงนายปรีดี พนมยงค์

คำอุทธรณ์เคยกล่าวถึงท้าวด้ยานุรักษ์ และนางสาวทศนียา
ญาติของท้าวด้ยานุรักษ์ มาแล้วข้างต้นว่าเป็นผู้ที่ประจำอยู่ ณ พระ-
ที่นั่งบรมพิมานโดยอาการอย่างไร วันหนึ่งระหว่างที่ประทับพระที่นั่ง
บรมพิมาน ขณะที่ดินเกิดถล่มกระหน่ำมโหฬารวังสกับสมเด็จพระ-
ราชชนนีที่ในท้องพระบรรทมของสมเด็จพระราชชนนีนั้น นางสาวจรรยา
ตะระกัญ ได้เห็นท้าวด้ยานุรักษ์เดินเข้าไปในห้องน้ำของนางสาวจรรยา
ตะระกัญ เป็นที่แอบฟังความ เพราะไม่มีเรื่องอะไรที่ท้าวด้ยายา จะ
เข้าไปในห้องนั้น จึงนำความกราบทูลสมเด็จพระราชชนนี

เนื่องจากเหตุเหล่านี้จึงปรากฏว่าข้าราชการผู้ที่อยู่ใกล้ชิดพระ-
บาทยุคลได้ถูกกันออกไปห่าง คือนางสาวทศนียาซึ่งนายเฉลียว ปทุม-
รต์ จำเลย สั่งให้ไปประจำที่พระที่นั่งบรมพิมานนั้นสมเด็จพระราชชนนี
ประทานพระกระแสรับสั่งว่าแรก ๆ เห็นกันไปรับใช้ ต่อมาเห็นเขามี
งานต้องทำทางอื่นที่ไม่ชอบคนอยู่กันมาก ๆ โดยมีได้ทำงานอะไรได้แต่
นั่งเฉย ๆ เลยสั่งว่าไม่ต้องขึ้นมาอีก ส่วนท้าวด้ยานุรักษ์นั้น สมเด็จพระ
ราชชนนีเคยรับสั่งถามพระยาชาติเดชอุดมว่า ทำไมท้าวด้ยายา-
นุรักษ์ต้องตามแต่เจ้าเดิมอ ไม่ตามได้ไหม พระยาชาติเดชอุดมกราบ
ทูลว่าที่ส่งมาเพื่อไว้ให้รับใช้ เมื่อไม่พอพระทัยให้ตามก็ไม่ต้องตาม
สมเด็จพระราชชนนีจึงรับสั่งอย่างไม่พอพระทัยว่าที่หึงงันไม่ต้องตามเห็น
ชอบพอกับนายเฉลียว ปทุมรต์ จำเลย มากนัก ตั้งแต่นั้นพระยาชาติ-
เดชอุดมก็เลยสั่งท้าวด้ยานุรักษ์เลิกตามแต่เจ้า

ถัดไปถึงนายเนตรวิรัชซึ่งเป็นผู้ที่ชอบพอกับนายเจดีย์ว ปทุม-
 รัตน์ จำเลยมาก ขณะนั้นดำรงตำแหน่งหัวหน้ากองมหาดเล็กและเป็น
 เดชานุการสำนักพระราชวังอีกตำแหน่งหนึ่ง ดันเกิดด้นกระหม่อม
 ได้มีพระราชกระแสรับสั่งกับพระยาชาติเดชอุดมว่า “นายเนตรวิ-
 รัชนี้แกไม่ไหวแล้ว ไม่รู้งานราชการอะไร พังอะไรก็เคย มีตำแหน่งอะไร
 ย้ายแกไปอื่นได้ไหม พระยาชาติเดชอุดมกราบบังคมทูลว่าย้ายไป
 ตำแหน่งเดชานุการสำนักพระราชวังได้” รับสั่งว่า “เอาถ้านั้นไป
 จัดการ” พระยาชาติเดชอุดมจึงทำหน้าที่เลื่อนนายกรัชมณฑล ๗ ก็
 ดันการให้เป็นไปตามนั้น

คราวนั้นถึงนายเจดีย์ว ปทุมรัตน์ จำเลยเอง กรมพระชัยนาท-
 เรนทรรับสั่งเป็นพยานว่าในการที่ดันเกิดด้นกระหม่อมเด็ดจันจิตพระ-
 นครนั้น นายปรีดี พนมยงค์ เป็นผู้จัดการเรื่องประทับ เพราะเป็น
 นายกรัชมณฑลและเคยเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ผู้คนอะไรก็
 ของเขา อย่างนายเจดีย์ว ปทุมรัตน์ จำเลย และนายเนตรวิรัช
 ก็ได้ยินว่าเป็นคนซึ่งนายปรีดี พนมยงค์ เขาเข้ามา นายฉันท หุ้มแพร
 เคยพูดปรารภกับกรมพระชัยนาทเรนทรว่าหนักใจเป็นห่วงดันเกิดด้น
 กระหม่อมเหลือเกิน เพราะมีการหาสมัครพรรคพวกไปเป็นพวกพ้อง
 เช่นพวกมหาดเล็กและคนรถเป็นต้น เขาเกรงว่าจะไม่จงรักภักดีต่อ
 ดันเกิดด้นกระหม่อมกับระบอบด้วยคนหน้าคือ นายเจดีย์ว ปทุม-
 รัตน์ จำเลย ว่าไม่เหมาะกับการราชการในพระองค์ เตนพวกเล่นพ้อง

เป็นพรรคการเมือง พวกนายปรีดี พนมยงค์ ทั้งนายฉันท หุ้มแพร ได้กราบบังคมทูลตั้งเกล้าตั้งกระหม่อมแล้ว

ถ้าหวั่นเกรงพระชนยานาถนเรนทร รับสั่งว่าได้กราบบังคมทูลตั้งเกล้าตั้งกระหม่อมเหมือนกันว่าคงจะเอาพวกมีความรู้เป็นกลาง ๆ ไม่เกี่ยวกับพวกการเมืองจะเหมาะกว่า ดันเกล้าตั้งกระหม่อมมิใช่เป็นพระมหากษัตริย์ที่พระภรรณใบา ไม่ว่ากิจการโดยอ้อมทรงถือเอาพระราชดำริห์ของพระองค์เป็นทศัง ต่อเมื่อได้ทรงประสพพบเห็นด้วยพระองค์เองแล้วจึงพระราชทานพระบรมราชวินิจฉัยไป เช่นกรณีนายเจดีย์อ ปทุมรัตน์ จำเลย แม้จะมีเหตุที่ไม่ทรงพอพระราชหฤทัยในจรรยา มารยาทก็ตาม แต่ก็ได้ทรงพิจารณาโดยรอบคอบแล้วว่าจะต้องเป็นไปเพื่อประโยชน์ของราชการด้วย กล่าวคือ นอกจากจะทรงบำเพ็ญพระราชกิจตามระบอบประชาธิปไตยวางพระองค์เป็นกลางแล้ว ราชเลขาณการก็จำเป็นต้องเป็นบุคคลที่สมควรจะสนองพระราชประสงค์ได้ ดังได้ความจากพระจิตร์ราชสดันว่าในตอนแรก ๆ ดันเกล้าตั้งกระหม่อมก็พอพระราชหฤทัยนายเจดีย์อ ปทุมรัตน์ จำเลย แต่ตอนหลังรู้สึกว่ามีใครพอพระราชหฤทัยเพราะนายเจดีย์อ ปทุมรัตน์ จำเลย ไปเกี่ยวข้องกับการเมือง ดันเกล้าตั้งกระหม่อมเคยรับสั่งกับพระพิจิตรราชสดันว่าตำแหน่งราชเลขาณการในพระองค์ไม่ควรเกี่ยวข้องกับการเมืองเพราะตำแหน่งนี้ไม่ใช่ตำแหน่งการเมือง โดยเฉพาะนายเจดีย์อ ปทุมรัตน์ จำเลย นั้นเป็นผู้ก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครองมา นอกจากนั้น

เกด้าตันกระหม่อมยังได้เคยรับสั่งกับสมเด็จพระราชชนนีว่านายเฉื่อย
ปทุมรัตน์ จำเลย ไม่เหมาะสมกับหน้าที่ ภาษาต่างประเทศก็ไม่ใช่
ทั้งการรับแขกก็ไม่ดี ทั้งสมเด็จพระราชชนนียังทรงเห็นพ้องด้วยเพราะ
ต้นเกด้าตันกระหม่อมทรงพระเจริญขึ้น เกี่ยวกับการต่างประเทศและ
เกี่ยวแก่การรับแขก ราชเดชาานุการ ฯ จึงมีหน้าที่สำคัญที่จะต้องเข้าใจ
ภาษาต่างประเทศและกิจการงานอื่น เช่นการโต้ตอบหนังสือเป็นต้น
ก็จะต้องจัดเจนด้วย

เมื่อเหตุผลแวดล้อมต่าง ๆ เป็นดังนี้ ต้นเกด้าตันกระหม่อมจึง
ได้ทรงแต่งตั้งพระราชดำริห์กับนายปรีดี พนมยงค์ นายกรัฐมนตรี
ประจวบกับเวลานั้นนายเฉื่อย ปทุมรัตน์ จำเลย ลาป่วยเนื่องด้วยโรค
ตา นายกรัฐมนตรีจึงมีคำสั่งให้ออกจากราชการฐานหย่อนความ
สามารถเพราะป่วย

การที่ข้าราชการในพระราชสำนักตั้งแต่นั้นผู้ใดได้ขึ้นเฝ้าพระองค์ต้อง
ถูกกำหนดเห็นห่างออกไปนี้ ทางที่จะให้เกิดความพอใจนั้นน้อยนัก เพราะ
บุคคลที่เคยสูงมาแต่ถูกดกดขี่ให้ต่ำลงนั้น ความน้อยเนื้อต่ำใจย่อม
เกิดขึ้นเป็นธรรมดา แล้วการถูกสั่งตั้งหรือเข้าใจผิดว่าต้นเกด้าตัน-
กระหม่อมทรงใช้พระราชอำนาจทางก่อกวนความดีของเขา หรือเป็น
การขัดขวางต่อประโยชน์ทางการเมืองก็ย่อมก่อตัวเป็นเงาขึ้น ไม่ว่า
อะไรที่เป็นผลสืบเนื่องมาจากพระราชกรณียกิจของต้นเกด้าตันกระหม่อม
แล้ว มักมีปฏิกิริยาต่าง ๆ ปรากฏตามมาเกือบทันที เป็นต้นว่าพอ

ทรงกริ้วเรื่องไม่มีรายนต์สำหรับทรงใช้สอยส่วนพระองค์ เมื่อได้
 รายนต์คืนเดิมกลับมาก็ก็นำมันไปเป็นรายนต์ได้ถูกขโมยลักไปจากพระ-
 บรมมหาราชวัง เมื่อนายนเรศวรวิริยภักดิ์ต้องพ้นจากตำแหน่งหัวหน้า
 กองมหาดเล็กไปครองตำแหน่งเสนาธิการสำนักพระราชวังตามพระบรม-
 ราชโองการนั้น เพียงไม่กี่วันนายปรีดี พนมยงค์ ในฐานะที่เป็นนายก-
 รัฐมนตรีก็ย้ายเสนาธิการวิริยภักดิ์ไปเป็นเสนาธิการนายกรัฐมนตรีนะ

การที่นายเจดีย์อ ปทุมรัตน์ จำเลย ต้องพ้นจากตำแหน่งราชเสนา-
 ธิการในพระองค์ไปนั้น รู้กันอยู่ว่าได้เป็นไปตามพระราชประสงค์ของ
 ต้นเกล้าต้นกระหม่อม กระนั้นก็เกิดทำคำร้องถอนเพื่อยกถอนนายปรีดี
 พนมยงค์ นายกรัฐมนตรีว่า เหตุที่นายเจดีย์อ ปทุมรัตน์ จำเลย ต้อง
 ออกก็เพราะป่วย เมื่อหายป่วยแล้วขอให้เข้ามารับราชการอีก เพราะ
 เขาทำกรงงานดีมาก เท่ากับเป็นการโต้แย้งพระบรมราชโองการ ผู้ที่
 ดึงชื่อในคำร้องนั้นข้าราชการกองวัง, กองคลัง, กองมหาดเล็ก และ
 กองเสนาธิการ และผู้ที่เป็นหัวหน้าจัดทำขึ้นคือนายนเรศวรวิริยภักดิ์ และ
 นายกำแพง ตามไท หัวหน้ากองคลังไม่แต่เท่านั้นยังมีการชักชวนไป
 ยังกรมราชเสนาธิการในพระองค์ด้วย พระพิจิตรราชดาดนั้นได้รับ
 เหมือนกัน นัยว่าคนที่กองคลังสำนักพระราชวังเอาไปให้ พระพิจิตร-
 ราชดาดนั้นจึงนำไปให้พระยาชาติเดชอุดมดู พระยาชาติเดชอุดมว่า
 ทราบเรื่องแล้วจะจัดการให้ แล้วพระพิจิตรราชดาดนั้นก็นำทูลเกล้าฯ
 ถวายให้ทอดพระเนตรทรงรับสั่งถามว่ามันมาอย่างไรกัน พระพิจิตร-

ราชดำเนินก็กราบบังคมทูลเรื่องดังกล่าวแต่ให้ทรงทราบ ต่อมาวันหนึ่ง พระองค์เจ้าธานีนิวัติไปเฝ้า ถิ่นเกล้าถือนกระหม่อมรับสั่งว่าได้ทอดพระเนตรหนังสือเวียนชักชวนให้เซ็นชื่อกันหลาย ๆ คนขอให้นายเฉื่อยฉาบทุมรด จำเลย ถัดมารับราชการอีก แต่หนังสือนั้นยังไม่ถึงพระองค์ท่าน ถ้ามาจะทำอย่างไรดี พระองค์เจ้าธานีนิวัติรู้สึกว่เกี่ยวกับหนังสือนั้นไม่หน้าจะพอฟะทัยนัก จึงกราบบังคมทูลว่าก็เฉยเฉย

ระหว่างนั้นพอดีกับใช้รัฐธรรมนูญฉบับที่ใหม่ทั้งฉบับแทน และ พฤษภัตถา จึงมีการชิงไหวชิงพริบกันในการการเมืองเพื่อให้พวกพ้องของแต่ละฝ่ายได้เป็นสมาชิกพฤษภัตถา ปราบจากคำให้การตอนหนึ่งของพระยาตำรางแพทยาคุณว่า หลังจากที่เสด็จสวรรคต คือวันที่นายปรีดี พนมยงค์ ไทรัชพัทเวียกพระยาตำรางแพทยาคุณไปต่อว่าที่ท่าเหียบท่าช้าง แล้วนายปรีดี พนมยงค์ ก็พูดถึงการสมัครเป็นสมาชิกพฤษภัตถาว่า พระยาตำรางแพทยาคุณไม่ควรสมัครทางพรรคประชาธิปัตย์ ถ้าสมัครอีกทางหนึ่งจะได้เป็นแล้วนำเอาบัญชีรายชื่อผู้สมัครเป็นสมาชิกพฤษภัตถาของพรรคประชาธิปัตย์มาให้ดูว่าไม่มีชื่อพระยาตำรางแพทยาคุณรวมอยู่ด้วย ทั้งนั้นคงมีความประสงค์จะให้พระยาตำรางแพทยาคุณโกรธเคืองพรรคประชาธิปัตย์ คำพูดของนายปรีดี พนมยงค์ จึงเป็นไปในทางเห็นอกเห็นใจที่คนอย่างพระยาตำรางแพทยาคุณมิได้รับเลือกเป็นสมาชิกพฤษภัตถา แต่พระยาตำรางแพทยาคุณว่านายปรีดี พนมยงค์ เข้าใจผิดว่าพระยาตำรางแพทยาคุณเป็นคนในพรรคประชาธิ-

บัดนี้ซึ่งตามจริงพระยาดำรงแพทยาคุณมิได้เกี่ยวข้องแก่การเมืองทั้งไม่
ได้สังกัดในพรรคใดเลย ที่สมัครเป็นสมาชิกพรรคประชาธิปัตย์ในพรรคประชา
ธิปัตย์ก็โดยมีผู้ใหญ่มาชวนขอชื่อไปแต่ที่ไม่ขอพระยาดำรงแพทยา
คุณในบัญชีที่พรรคประชาธิปัตย์จะเลือกตั้ง เพราะมีคนสมัครเกินจำนวน
เมื่อจับฉลากกันแล้ว พระยาดำรงแพทยาคุณถูกฉลากออกไปอย่างหนึ่ง
อีกอย่างหนึ่ง ทางพรรคประชาธิปัตย์ขีดชื่อออกโดยอ้างว่าแก่แต่
ตรงกันข้ามกับนายเจตยว ปทุมรัตน์ จำเลย ซึ่งนายปรีดี พนมยงค์ เป็น
ผู้จัดการให้ออกจากราชเดขานุการโดยอ้างว่าป่วย แต่เพียงไม่กี่วัน
นายเจตยว ปทุมรัตน์ จำเลย ก็ถูกเลือกเป็นสมาชิกพรรคประชาธิปัตย์
ทราบได้ฝ่ายละของชุดพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวระบอบใหม่ และ
รับสั่งกับพระพิจิตรวัชรศาสตร์ว่าให้ไปเป็นสมาชิกพรรค
ประชาธิปัตย์ อันความชอบนายเจตยว ปทุมรัตน์ จำเลย ก็เบิกความพัวพันเข้า
มาว่าตนสังกัดอยู่ในแนวรัฐธรรมนูญ บรรดาสมาชิกพรรคประชาธิปัตย์
สังกัดพรรคแนวรัฐธรรมนูญ และสหชีพ ซึ่งเป็นพรรคที่สนับสนุนนาย
ปรีดี พนมยงค์ ในระหว่างเป็นนายกรัฐมนตรี ดังนั้นจึงจับได้ว่า
นายเจตยว ปทุมรัตน์ จำเลย ถูกเลือกให้เป็นสมาชิกพรรคประชาธิปัตย์
เหตุที่อยู่ในพรรคแนวรัฐธรรมนูญ ส่วนผู้ที่อยู่ในพรรคประชาธิปัตย์
มิได้ถูกเลือกแม้แต่คนเดียว ทั้งนี้ย่อมเป็นเครื่องแสดงว่าฝ่ายที่มี
อิทธิพลทางการเมืองเวลานั้นมิใช่พรรคประชาธิปัตย์

ข้าพเจ้าเห็นว่าการที่ข้าราชการคนใดต้องพ้นจากตำแหน่งหน้าที่

สาเหตุชั้นต้นที่เกิดการไม่ตรงรอยกันระหว่างพระมหากษัตริย์กับฝ่ายบริหารยังนานวันเข้าก็ผิดคดออกนอกผลนา ๆ ประการรุนแรงขึ้น ทั้งที่ต้นเกิดต้นกระหม่อมได้ทรงพยายามเป็นหนักหนาที่จะให้การบริหารเป็นไปเพื่อประโยชน์อันยิ่งใหญ่ของประเทศชาติอันเป็นล้นรวม

ในวันราวคราวเดียวกันนั้น นอกจากปฏิริยาที่เกจากนายเนเรศวรวิรัช ถูกย้ายไปเป็นเลขาธิการนายกรัฐมนตรีแล้ว ก็มีเหตุที่ทำให้เห็นว่าข้าราชการในพระราชสำนักได้ออกตามไปอีก ซึ่งต้นเกิดต้นกระหม่อมได้ทรงทราบด้วย ดังจะเห็นจากพระกระแสของสมเด็จพระราชชนนีว่าการที่นายเจดีย์ว ปทุมวดี จำเอย ต้องพ้นจากหน้าที่นั้น มีคนกราบทูลว่านายปรีดี พนมยงค์ โกรธมากจะให้คนของเขาออกอีก สมเด็จพระราชชนนีไม่ทรงเชื่อเพราะทรงเห็นว่านายปรีดี พนมยงค์ เป็นผู้ใหญ่ แต่ผลที่สุดนายแพทย์โกวิท, เรือเอกวัชรชัย และนายจิตตะเสน ก็ได้ลาออก ส่วนนายเนเรศวรวิรัชได้ถูกแต่งตั้งเป็นเลขาธิการนายกรัฐมนตรี และนายเจดีย์ว ปทุมวดี จำเอย ไปดำรงตำแหน่งสมาชิกวุฒิสภา ซึ่งต้นเกิดต้นกระหม่อมได้ทรงรับสั่งกับสมเด็จพระราชชนนี ว่าแปลกประหลาดที่เขาทำกันเช่นนั้น แต่แท้จริงปฏิริยาเช่นนี้ต้นเกิดต้นกระหม่อมก็ตระหนักพระราชหฤทัยอยู่ถึงกับเคยรับสั่งถามพระยาชาติเดชอุดมมาก่อนว่าจะมีคนรองนายปรีดี พนมยงค์ ออกหรือไม่ พระยาชาติเดชอุดมกราบบังคมทูลว่ามี คือนายจิตตะเสน บัญจะ ผู้อำนวยการพระคลังข้างที่ และนายแพทย์โกวิท แพทย์ประจำพระราช-

ดำนึก ซึ่งต่อมาก็ตัดออกไป ล้วนเรือเอกวัชรชัย ชัยสิทธิ์เวช ได้
ถูกแต่งตั้งเป็นเลขาธิการนายกรัฐมนตรีพร้อมกับนายเรศรัยรักษ์ แต่
ก็ยังมิได้พ้นจากหน้าที่ราชองครักษ์ประจำกรมราชองครักษ์ จนกระทั่ง
ถึงเกิดการณ์กระหม่อมได้จัดสรรคดีแล้ว นายปรีดี พนมยงค์ ในฐานะ
นายกรัฐมนตรีจึงมีคำสั่งลงวันที่ ๓๒ กรกฎาคม ๒๔๘๘ (หมายเลข
๑๑) ให้พ้นจากตำแหน่งราชองครักษ์ประจำกรมราชองครักษ์

การที่นายเฉลียว ปทุมรส จำเลย จะต้องพ้นจากราชเลขาธิการ
ในพระองค์ไปนั้น จำเป็นที่จะต้องหาตัวมาดำรงตำแหน่งแทน มีผู้ถวาย
ความเห็นแนะนำใครต่อใคร แต่ก็ไม่เป็นที่พอพระราชหฤทัย ตอนนั้น
ไม่ได้ความชัดนักว่าเป็นความดำริห์ของผู้ใด เมื่อราวเดือนมีนาคม
๒๔๘๘ ถึงเกิดการณ์กระหม่อมได้มีพระราชกระแสรับสั่งกับพระองค์
เจ้าธานีนิวัตว่านายปรีดี พนมยงค์ แนะนำให้เอาหม่อมเจ้านิกรเทวัญ
พระองค์เจ้าธานีนิวัตจึงกราบบังคมทูลว่าดี เป็นคนซื่อไว้ใจได้และเคย
ทำงานกระทรวงการต่างประเทศมาแล้ว ถึงเกิดการณ์กระหม่อมจึง
ตกลงเอาหม่อมเจ้านิกรเทวัญเป็นราชเลขาธิการในพระองค์ ในราว
เดือนเดียวกันนั้นพระองค์เจ้าวรรณไวทยากรได้ทรงเรียกหม่อมเจ้านิกร-
เทวัญไปรับสั่งถาม โดยอ้างว่านายกรัฐมนตรี คือนายปรีดี พนมยงค์
ให้ทราบตามว่าจะให้กลับเข้ารับราชการในตำแหน่งราชเลขาธิการใน
พระองค์จะขัดข้องหรือไม่ หม่อมเจ้านิกรเทวัญตอบว่าไม่มีความ
ประสงค์จะแย่งหน้าที่ใคร ถ้าไม่เป็นการแย่งหน้าที่ใครแล้วก็ไม่ขัดข้อง

พระองค์เจ้าวรรณไวทยากรรับสั่งว่าไม่เป็นการแย่งตำแหน่งเพราะ นาย
เจดีย์ว ปทุมรัตน์ จำเลย ก็จะต้องอยู่แล้ว ทั้งไม่มีใครด้วย วันเดียว
ก็นั่นแหละเกิดอันตรายหม่อมจึ่งมีพระราชกระแสรับสั่งให้หม่อมเจ้า
นิกรเทวัญเข้าเฝ้า และทรงรับสั่งถามถึงการศึกษาและหน้าที่ที่เคยรับ
ราชการมา ซึ่งทำให้หม่อมเจ้านิกรเทวัญเข้าใจว่าอันเกิดอันตราย
หม่อมคงพอพระราชหฤทัยที่จะให้หม่อมเจ้านิกรเทวัญเข้ารับตำแหน่งนั้น

ความจริงเมื่อเป็นเหตุตกตงกันทุกฝ่ายแล้วก็ไม่น่าโดยที่รัฐบาลใน
ขณะนั้นจะดำเนินการให้เป็นเช่นนั้นเองได้ฝ่ายของชุดพระบาท เหตุ
ติดขัดร่อยจะเป็นด้วยผู้ทรงอิทธิพลไม่เห็นด้วยกับพระราชบริหารในอัน
ที่จะสั่งให้นายเจดีย์ว ปทุมรัตน์ จำเลย พ้นจากตำแหน่งเพราะหาเหตุ
อะไรที่จะไม่ให้เลื่อนเจดีย์ว ปทุมรัตน์ จำเลย ไม่ได้เนื่องจาก
เป็นตำแหน่งสูงและมีเกียรติมาก เพราะฉะนั้นการที่รัฐบาลยังรวบ
มิได้สั่งให้ไปเป็นไปตามพระราชประสงค์นั้น จึงกลายเป็นปฏิกิริยาไป
ทั้งที่นายกรัฐมนตรีก็เห็นชอบในตัวบุคคลแล้ว กล่าวคือขอว่าพระ
ราชประสงค์ได้บรรดาแล้วก็มีก็จะมีอุปสรรคเสียเอง ทั้งนี้ก็
เห็นแก่นายเจดีย์ว ปทุมรัตน์ จำเลย หรือประโยชน์อันใดที่จะพึงมีพึงได้
จากการที่นายเจดีย์ว ปทุมรัตน์ จำเลย ดำรงตำแหน่งนั้นแล้วก็น่าจะเห็น
ความสำคัญของพระมหากษัตริย์อยู่บ้าง แม้เวลาจะล่วงไปแล้วเป็น
แรมเดือน คำสั่งของนายกรัฐมนตรีที่จะให้นายเจดีย์ว ปทุมรัตน์ จำเลย
พ้นจากหน้าที่เพื่อให้หม่อมเจ้านิกรเทวัญเข้ารับหน้าที่สืบแทนก็ไม่ออก

ดักที่ มีหน้าชานายเฉลียว ปทุมรส จำเลย กลับดาหยุดเดี่ยวออกอ้างว่าป่วย การที่จะเสด็จพระราชดำเนินจากประเทศไทยไปทรงศึกษาต่ออีกไกลเข้ามาแล้ว อะไรต่อมิอะไรก็ยังไม่เป็นขั้นเป็นอัน ดันเกล้าตันกระหม่อมจึงทรงร้อนพระทัยโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ทรงเกรงไปว่าจะไม่ทันกับเวลาที่จะพบประธานาธิบดีทรูแมนตามกำหนดการ เมื่อไม่มีทางใดจะดีไปกว่า ดันเกล้าตันกระหม่อมก็ได้แต่ทรงบ่นกับส่มเด็จพระราชชนนีบ้าง เจ้านายผู้ใหญ่บ้าง ข้าราชการที่ใกล้ชิดบ้าง ในการเฉื่อยชาของรัฐบาลเป็นต้นเคยรับสั่งกับหม่อมราชวงศ์ดุ่มนชาติ สวัสดิ์ทิกุล ว่า การที่จะเสด็จไปอเมริกาครั้งนี้เป็นเรื่องสำคัญและเป็นเกียรติยศของบ้านเมืองจึงอยากจะรีบไปอเมริกาเร็ว เพราะประธานาธิบดีจะไปพักผ่อน อยากจะไปให้ทันเวลาทางรัฐบาลยังไม่จัดเครื่องบินให้ถ้ามหาดยหนแต่ก็ไม่ได้ความว่ากระไร พระองค์ท่านเตรียมเข้าเตรียมของแล้วเครื่องบินจะมาเมื่อไรแน่ หม่อมราชวงศ์ดุ่มนชาติ สวัสดิ์ทิกุล จึงไปทูลถามพระองค์เจ้าวรรณไวทยากร ฯ ทรงตอบว่าไม่ใช่เรื่องของท่าน เป็นเรื่องของรัฐบาล และดันเกล้าตันกระหม่อมได้ทรงรับสั่งกับพระพิจิตรราชดำเนินให้เร่งรัดรัฐบาลให้รีบจัดการให้พระองค์ท่านได้เสด็จไปโดยเร็ว พระพิจิตรราชดำเนิน จึงได้มีหนังสือบ้าง โทรศัพทไปบ้าง ไปทางเดชาธิการคณะรัฐมนตรี ฯ ตอบว่าจะต้องรอทางกระทรวงต่างประเทศจัดการในเรื่องพระราชพาหนะที่เสด็จเสียก่อน เมื่อพระพิจิตรราชดำเนินนำความขึ้นกราบบังคมทูล ดันเกล้าตันกระหม่อมมีพระราช

กระแตร์ว่า ถ้าไม่ค่อยอยากจะให้พระองค์ท่านไปหรืออย่างไร ซึ่งความซึ้งก็ตรงกับความรู้สึกของนายปรีดี พนมยงค์ดังจะกล่าวถึงข้างหน้า ในที่สุดได้ทรงรับสั่งว่าอยากจะให้หม่อมเจ้านิกรเทวัญเข้ามารับตำแหน่งเร็ว ๆ จะได้ไปคอยจัดการตรวจการต่างประเทศ พระพิจิตรราชดำเนินไปเร่งทางคณะรัฐมนตรีให้รีบแต่งตั้งหม่อมเจ้านิกรเทวัญเป็นราชเลขาธิการในพระองค์เสียโดยเร็ว กลับได้ตอบว่าเรื่องยังไม่ได้เข้าคณะรัฐมนตรี จึงต้องรอ ๆ มาจนวันที่ ๓๐ เมษายน ๒๔๘๘ นายกรัฐมนตรีจึงกราบบังคมทูลว่า นายเจดียว ปทุมรสจำเลยขอดาบ้วย เพราะดาเป็นต้อกระจก คณะรัฐมนตรีประชุมเห็นว่า นายเจดียว ปทุมรสจำเลยไม่สามารถปฏิบัติงานในหน้าที่ต่อไปได้ จึงขอพระราชทานให้ออกจากราชการเพื่อรับบำเหน็จบำนาญ ดันเกล้าดันกระหม่อมได้ พระราชทานพระบรมราชานุญาตในวันนั้น จนวันที่ ๖ พฤษภาคม ๒๔๘๘ นายกรัฐมนตรีจึงมีคำสั่งให้นายเจดียว ปทุมรสจำเลยออกจากราชการ ตั้งแต่วันที่ ๓ เดือนนั้น

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า ความที่ดันเกล้ากระดันกระหม่อมทรงรับสั่งกับพระพิจิตรราชดำเนิน เป็นรูปการณ์ที่ทรงคาดไม่ถึง เพราะแม้ว่าจะมีคำสั่งให้นายเจดียว ปทุมรสจำเลยออกแล้วก็ตาม แต่นายกรัฐมนตรีหาได้มีคำสั่งให้หม่อมเจ้านิกรเทวัญเข้าประจำการไม่ วิธีปฏิบัติงานกลับเป็นไปในทำนองเหมือนกับมิได้มีการตกลงกันประการใดเลย กล่าวคือ ในราวต้นเดือนพฤษภาคม ๒๔๘๘ นายปรีดี พนมยงค์

ได้นัดหม่อมเจ้านิกรเทวัญไปพบที่ท่าเหมียวท่าช้าง หม่อมเจ้านิกรเทวัญจึงบอกความแก่นายปรีดี พนมยงค์ตามที่ได้ทูลพระองค์เจ้าอรรณวใจทูลทราบไปแล้ว เมื่อจะให้หม่อมเจ้านิกรเทวัญเข้ารับราชการเมื่อใดหวังว่าทางรัฐบาลคงจะได้บอกไปให้ทราบ วันที่ ๑๒ เดือนนั้นหม่อมเจ้านิกรเทวัญพบนายท้วม บุนนยะเกตุ รัฐมนตรีตั้งราชการแทนนายกรัฐมนตรีจึงพูดว่า เมื่อไรจะให้เข้าไป นายท้วม บุนนยะเกตุ ตอบว่าเข้ามาเมื่อไรก็ได้ หม่อมเจ้านิกรเทวัญคอยฟังคำสั่งอยู่หลายวันก็ไม่เห็นรัฐบาลตั้ง

น่าจะเป็นเพราะดันเกตุดันกระหม่อมไม่อาจทรงทนรอต่อไปได้ จึงเมื่อวันที่ ๓๔ เดือนนั้น พระพิจิตรวราษดาสน์ได้ไปหาหม่อมเจ้านิกรเทวัญทูลว่า พวกรุ่นทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้หม่อมเจ้านิกรเทวัญตามเสด็จไปมหาชัย ระหว่างตามเสด็จนั้น ดันเกตุดันกระหม่อมรับสั่งถามว่า เมื่อไรจะเข้ามา อยากให้เข้ามาเร็ว ๆ จะให้ช่วยทำการติดต่อกับราชการที่จะเสด็จต่างประเทศ หม่อมเจ้านิกรเทวัญกราบบังคมทูลว่า เมื่อมีพระบรมราชโองการเช่นนั้น หม่อมเจ้านิกรเทวัญจะเข้ารับราชการในวันพรุ่งนี้ วันที่ ๒๕ หม่อมเจ้านิกรเทวัญได้รับมอบงานแล้วไปรายงานต่อนายปรีดี พนมยงค์ นายกรัฐมนตรีในตำแหน่งบังคับบัญชาสำนักงานราชเลขาธิการในพระองค์ และเข้าเฝ้าดันเกตุดันกระหม่อมวันเดียวกัน มีพระบรมราชโองการว่างานปกติธรรมดาให้พระพิจิตรวราษดาสน์ทำ ส่วนงานพิเศษเช่นงานเสด็จประ

พาส้มอมให้หม่อมเจ้านิกรเทวัญทำเพื่อไปติดต่อกับรัฐบาลในกาตที่จะ
เสด็จไปต่างประเทศและทรงกำชับให้จัดการเร็ว ๆ เพราะมีเรื่องค้างอยู่
ในการที่ต่างประเทศทูลอัญเชิญเสด็จได้

พฤติการณ์ดังกล่าวนี้ เป็นอันเห็นได้ชัดว่ารัฐบาลมิได้ใส่ใจใน
อันจะสนองพระราชประสงค์เลย ทั้งที่ได้ตกลงกันแล้ว ดันเถลไถล
กระหม่อมเป็นพระมหากษัตริย์จะให้พระองค์ท่านทรงวินิจฉัยเห็นด้วยคิดต่อ
ที่นั่นบ้างที่โน่นบ้างนั้น รังแต่จะเลื่อมเดียวพระเกียรติยศและพระบรม
เดชานุภาพ เพียงเท่านั้นยังมีอุปสรรคขัดขวางนา ๆ ประการสาอะไร
กับอื่น ๆ ที่สำคัญกว่าจะเป็นไปโดยราบรื่น ความจริงศาลอุทธรณ์ก็
ไม่อยากจะกล่าวให้ยาวความ แต่เนื่องจากเรื่องนี้ปรากฏในท้องสำนวน
ว่า สาเหตุต่าง ๆ มิได้เกี่ยวกับคนใดคนหนึ่งโดยเฉพาะ หากเกี่ยว
ด้วยประโยชน์ตามความคิดเห็นทางการเมืองในอันที่จะจัดบุคคลเข้า
ครองตำแหน่งตามความคิดเห็นชอบของฝ่ายเดียว ความไม่พอใจของ
บุคคลคนเดียว หรือหลายคนที่เกิดขึ้น จึงกลายเป็นการขมขื่นต่อ
ฐานะพระมหากษัตริย์ไป และเพื่อให้เห็นความรุนแรงเป็นลำดับ ถ้า
ศาลอุทธรณ์ไม่กล่าวให้สิ้นกระแสความก็ดูเป็นว่า ศาลอุทธรณ์หยาบ
ยกเหตุเล็กน้อยมาถึงเป็นสาเหตุใหญ่โตและถ้าได้ทราบความตลอดแล้ว
นำมาประมวลกันเข้าก็จะช่วยให้มีความเข้าใจดีขึ้น

ขอขยันทวนความจำดังเล็กน้อยถึงข้อความที่ถนัดถื่นกระ
หม่อมรับสั่งกับพระพิจิตรราชดำเนินครั้งหนึ่งว่า ทางรัฐบาลไม่ค่อย

อยากจะให้พระองค์ท่านเสด็จต่างประเทศ เกี่ยวกับความชอบ ได้
 ความว่าระหว่างสงครามมหาเอเชียบูรพานได้มีบุคคลรวมกันเข้าเพื่อ
 ค่อด่านญี่ปุ่น เรียกว่าขบวนการเสรีไทย นับว่าผู้เป็นหัวหน้าคือ
 นายปรีดี พนมยงค์ จากประวัติศาสตร์ซึ่งหม่อมราชวงศ์ถนัดไชย
 ศรีสวัสดิ์ อาจารย์ประวัติศาสตร์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้พบ
 ทางหนังสือพิมพ์ตอนสงครามโลกใหม่ ๆ ว่า นายปรีดี พนมยงค์จะ
 ไปอเมริกา และอังกฤษในฐานะเป็นแขกประเทศ เพื่อจะได้เยี่ยม
 เยียน แต่เมื่อต้นเกล้าถนัดกระหม่อมเสด็จนิวัติประเทศไทยแล้ว นาย
 ปรีดี พนมยงค์ก็ยังมิได้ไป จนต้นเกล้าถนัดกระหม่อมเสด็จสวรรคต
 แล้ว นายปรีดี พนมยงค์จึงได้ไปอเมริกาและอังกฤษ ได้เกียรติยศ
 มาก ดังนั้นจึงไปร่วมด้วยความพยายามที่จะยับยั้งการเสด็จประพาส
 ประเทศทั้งสองของต้นเกล้าถนัดกระหม่อม เป็นต้นว่าเป็นพระราชประ
 สงค์ที่จะให้รัฐบาลจัดการให้ได้เสด็จโดยรวดเร็ว พระพิจิตรวราษดาสน์
 ไปดำเนินการก็ได้รับการขัดขวางจากเดชาธิการคณะรัฐมนตรี ครั้นต้น
 เกล้าถนัดกระหม่อมทรงต้องการตัวหม่อมเจ้านิกรเทวัญเป็นราชเดชา
 อนุการ ฯ โดยด่วน เพื่อจัดการในเรื่องนี้ถ้าเจ้าอนุกรมต้องมีพระบรมราชโอง
 การโปรดเกล้า ฯ เอง ครั้นเมื่อหม่อมเจ้านิกรเทวัญเข้าดำรงตำแหน่ง
 แล้วจึงไปพบนายปรีดี พนมยงค์ ถามว่ามีพระราชประสงค์จะเสด็จ
 ต่างประเทศตามที่เขาอนุญาตไว้ ทางรัฐบาลจะขัดข้องหรือไม่
 นายปรีดี พนมยงค์ได้ตอบเพื่อความบังคมทูลตามที่ปรากฏจากพระกระ

แต่รับสั่งของสมเด็จพระราชชนนี และหม่อมเจ้านิกร เทวัญว่ายังไม่
 อยากให้เด็ดจ้ด ต้องการให้รอประธานาธิบดีทรแมนมาประเทศไทย
 ก่อนแล้วจึงเด็ดจ้ดไปทีหลัง และอีกนัยหนึ่งว่า ในครั้งทนายปรีดี
 พนมยงค์ ยังเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ และต้นเกล้าต้นกระ
 หม่อมเด็ดจ้ดกลับมาจากต่างประเทศนั้น นายปรีดี พนมยงค์ไม่เห็นด้วย
 ในการที่ต้นเกล้าต้นกระหม่อมจะเด็ดจ้ดไปทรงศึกษาต่อที่ต่างประเทศ ผู้
 ดังครต่างประเทศเข้ามาสอนในนี้ไม่ได้ แต่นายปรีดี พนมยงค์ก็ต้อง
 จำนต้องเหตุผลของพระองค์ที่ทรงรับสั่งว่าจะขาดเอตโมดเพียงของมหา-
 วิทยาลัยไป ทั้งรัฐบาลก่อน ๆ ก็ไม่เคยขัดข้องเหตุฉะนั้นนายปรีดี
 พนมยงค์ จึงไม่อาจขัดข้อง ซึ่งหม่อมเจ้านิกรเทวัญได้ร้องขอว่าเมื่อ
 ไม่ขัดข้องแล้วก็ขอให้ช่วยจัดการให้ได้เด็ดจ้ด นายปรีดี พนมยงค์จึง
 สั่งไปทางกระทรวงการต่างประเทศ ตั้งแต่นั้นหม่อมเจ้านิกรเทวัญ
 ก็ได้ไปติดต่อกับกระทรวงการต่างประเทศโดยตรง

ปรากฏการณ์เป็นดังนี้ จึงต้องค้นคว้าหาเหตุผลต่อไปว่า เป็น
 เพราะเหตุใดหรือ ก่อนอื่นขอให้รำลึกถึงความหลัง จำเดิมแต่ต้น
 เสด็จต้นกระหม่อมเด็ดจ้ดขึ้นเถลิงถวัลยราชสมบัติแล้วได้เด็ดจ้ดนิวัติพระ-
 นคร ๒ ครั้ง ครั้งแรกยังทรงพระเยาว์พักณนิกรของพระองค์ได้คอนรับ
 อย่างอ่อนหนาฝาคั่งฐานที่เป็นพระมหากษัตริย์ซึ่งเป็นทศาวรรตของเจ้า
 แม่พระองค์ไม่มีโอกาสที่จะทรงแม่พระมหากษัตริย์ได้มากมายนัก ความ
 ปกติบดทได้เกิดพระยศบาทก็ยังคงติดมอยู่ พอถึงครั้งหลัง ต้นเกล้า

ถิ่นกระหม่อมได้เสด็จมาในฐานะสุมาตภษัตริย์วิสุทธิชาติทรงพระรูป
 พระโฉมอันวิไลศรัทธาไพเราะพร้อมด้วยพระราชปณิธานอันแน่วแน่ว่า
 นอกจากจะเป็นการเยี่ยมเยียนพศกนิกรของพระองค์แล้ว ยังจะเป็น
 โอกาสให้ได้เฝ้าพระมหากษัตริย์ ในหมู่ประชาชนเพื่อทรงรับทุกข์บำรุง
 สุขของราษฎรเท่าที่ทรงสามารถจะกระทำได้ในเวลาอันสั้น และเพื่อ
 เป็นการสมัครสมานให้เกิดความสามัคคีและโน้มน้าวกำลังใจให้ระดมถึง
 ความสำคัญของการรวมกันเป็นชาติไทยด้วยเพราะฉะนั้น เมื่อประกอบ
 กับทุนเดิมที่พศกนิกรมีอยู่ในพระองค์ท่านมาแต่หลังแล้ว ชั่วเวลาไม่
 นานโดยพระปรีชาสามารถก็ได้ทรงบำเพ็ญพระองค์ให้เป็นที่ปรากฏของ
 รัฐมณฑล สัมกับที่ทรงเป็นพระประมุขของชาติ และเป็นบ่อเกิดแห่ง
 ความพร้อมเพรียงของชุมชนชนที่รวมกันเข้าเป็นหมู่ ในที่สุดเดชพระ
 บุญญาบารมีและพระมหากษัตริย์ที่ทรงมีต่อไพร่ฟ้าข้าแผ่นดิน ถิ่นเกล้า
 ถิ่นกระหม่อมก็ทรงเป็นที่รวมแห่งความจงรักภักดีอีก ไม่ว่าไทยหรือ
 เทศกัษेत्र์ซึ่งสรรพเสรีชนแสดงความจงรักภักดีนั้นประจักษ์ออก มีหน้า
 ข้ายังทรงพระราชอุสาหะที่จะผูกสัมพันธ์ไมตรีกับมิตรประเทศมหาอำ
 นาจอให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้นอีก อันความดีพร้อมของพระองค์นี้เอง บางที่
 ก็อาจเป็นที่อิจฉาวิชาของบุคคลบางหมู่บางพวก และบางที่ก็เป็นการ
 ขัดขวางต่อวิถีทางของการเมือง ทั้งนี้เป็นที่น่าเสียดายว่าหม่อมหลวง
 กวี เดชาติวงศ์ ซึ่งเป็นสมาชิกในคณะผู้ก่อการเปลี่ยนแปลงการปก
 ครองได้ตายไปแล้ว มิฉะนั้นทางพิจารณาคงจะได้หลักฐานที่แน่น

แพนชนอก อย่างไรก็ดี ศาตอทชรณก็เห็นควรที่จะกล่าวถึงด้วยเหมือนกัน คนนอกกล่าวเรื่องอื่นก่อน

การเสด็จประพาสประเทศอเมริกาและอังกฤษนั้น จำต้องมีข้าราชการบริพารระดับเกียรติยศร่วมไปในขบวนเสด็จด้วย สำหรับลัทธิราชของกรีกซ์ไม่มีปัญหา ย่อมต้องเป็นพลโทพระคิปลัตราคม ตำแหน่งรัฐมนตรีนั้นจะได้แก่นายทวิ บุญยะเกตุล่อนตำแหน่งที่ไม่ตรงรอยระหว่างต้นเกล้าต้นกระหม่อมกับนายกรัฐมนตรี้ คือหน้าที่เอกอัครราชทูต ซึ่งต้นเกล้าต้นกระหม่อมทรงมีพระราชประสงค์จะให้ไปเป็นพระองค์เจ้าวรรณไวทยากร แต่นายปรีดี พนมยงค์ต้องการให้เป็นหม่อมเจ้าศุภสวัสดิ์ เพราะได้ร่วมการสงครามมากับอังกฤษ ส่วนพระองค์เจ้าวรรณไวทยากรนั้น ถกคิดว่าทางต่างประเทศไม่ชอบเนื่องจากเคยเป็นผู้แทนไทยไปทำสัญญากับญี่ปุ่น ซึ่งขณะหนึ่งเคยเป็นศัตรูกับอเมริกา และอังกฤษอีกตำแหน่งหนึ่งคือผู้ช่วยเลขานุการในพระองค์ประจำที่ประทับ ณ เมืองโลซานน์ นายปรีดี พนมยงค์ต้องการให้เป็นนายบุญรักษ แต่ต้นเกล้าต้นกระหม่อมต้องพระราชประสงค์ให้หลวงประเสริฐไมตรี เพราะเป็นคนที่มีทรงรู้จักและคุ้นเคย เวลานี้หลวงประเสริฐไมตรีเป็นกงสุลใหญ่ประจำไซ่ง่อนชั้นแรกทรงเห็นว่าอาจหาคนแทนไม่ได้ จึงทรงปรึกษากับรัฐบาลขณะนั้น ทั้งนายควง อภัยวงศ์ นายกรัฐมนตรี้ และนายดิเรก ชัยนาม รัฐมนตรี้ว่าการกระทรวงการต่างประเทศไม่ขัดข้อง พอดีเปลี่ยนรัฐบาลมีนายปรีดี พนมยงค์เป็นนายกรัฐมนตรี้

เมื่อนายปรีดี พนมยงค์เห็นนายบุญรักษาขึ้นมา จึงทรงขอเปลี่ยน
เป็นหลวงประเสริฐไมตรีซึ่งนายปรีดี พนมยงค์ก็รับว่าได้ แต่ทรงรอ ๆ
อยู่ก็ไม่เห็นรัฐบาลแต่งตั้งหลวงประเสริฐไมตรีถวายสักที่ ทั้งที่ได้ทรง
เตือนกันแล้ว เร่งรัดกันแล้ว จนหม่อมเจ้านิกรเทวัญเข้ารับหน้าที่ราช
เลขาณการในพระองค์ จึงโปรดเกล้า ๆ ให้ไปจัดการเรื่องหลวงประ
เสริฐไมตรี นั้นแหละจึงได้มีการขอโอนจากกระทรวงการต่างประเทศ
และขออนุมัติคณะรัฐมนตรี ดังนั้นหลวงประเสริฐไมตรีจึงถูกโอนมา
ในเวทากิต ๆ กับกำหนดที่จะเสด็จ

เท่าที่พอทำเนา ที่มีการขัดแย้งกันเป็นเรื่องใหญ่โตที่สุด คือการ
เสด็จครั้งนั้นจำเป็นต้องมีผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ สำหรับตัวบุคคล
๓ คนที่จะครองตำแหน่งนี้ ดันเกิดฉันทกระหม่อมได้ทรงทราบตามขอ
ให้กรมพระชินนาทนเรนทรทรงเป็นประธานคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระ
องค์ แต่กรมพระชินนาทนเรนทรทรงอดใจไม่รับเต็มพระทัย ดัน
เกิดฉันทกระหม่อมจึงทรงขอของพระองค์เจ้าธานีนิวัตว่าถ้ากรมพระชิน
นาทนเรนทรไม่ทรงยอมรับแล้ว ก็ใครที่จะให้พระองค์เจ้าธานีนิวัตทรง
เป็นประธานแต่พระองค์เจ้าธานีนิวัตกราบบังคมทูลขัดข้อง จึงทรง
เคียดเข็ญที่จะให้พระองค์เจ้าธานีนิวัตรับเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์
ด้วย พระองค์เจ้าธานีนิวัตกราบบังคมทูลว่าถ้ากรมพระชินนาทนเรนทร
ทรงรับเป็นประธานแล้ว พระองค์เจ้าธานีนิวัตก็ไม่ขัดข้องเหมือนกัน
ส่วนอีกคนหนึ่งทรงเลือกเจ้าพระยาศรัทธาธรรมมาขึ้นแต่พอต้นเกล้า

ต้นกระหม่อมทรงมีพระราชกระแสรับนายปรีดี พนมยงค์ นายกรัฐมนตรีเมื่อวันที่ ๗ มิถุนายน ๒๔๘๘ เวลาค่ำหลังจากเสวยแล้ว ก็ได้รับการทักทวนทันทีโดยนายปรีดี พนมยงค์ขอให้เปลี่ยนเป็นสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินีในรัชการที่ ๘ ทรงเป็นประธานคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ พระองค์เจ้าอลังคณี กับพระยามานวราชเสวี เป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ทั้งนี้โดยนายปรีดี พนมยงค์กราบบังคมทูลอ้างเหตุว่า ถ้าตั้งตามพระราชดำริจะลำบาก หากรัฐสภาไม่เห็นด้วยก็จะเป็นการเสื่อมเสียพระเกียรติยศฝ่ายต้นเกล้า ต้นกระหม่อมก็ ทรงอ้าง ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์จะต้องเป็นผู้รักษาประโยชน์ของบ้านเมือง ทั้งจะต้องเป็นผู้ไว้วางพระราชหฤทัยว่าจะ เป็นประโยชน์แก่แผ่นดินด้วย ได้มีการถกเถียงกันร่วมชั่วโมงก็ตกลงกันไม่ได้ เมื่อต้นเกล้าต้นกระหม่อมทรงรับสั่งเกล้าให้สมเด็จพระราชชนนีจึงกราบบังคมทูลถามว่าตามรัฐธรรมนูญใครเป็นผู้ตั้งรับสั่งตอบว่า พระมหากษัตริย์เป็นผู้ตั้ง ในที่สุดได้รับสั่งว่าวันจันทร์ที่ ๓๐ จะได้ทรงเรียกประธานสภา ฯ มาแจ้งพระราชประสงค์ให้ทราบ

พฤติการณ์แวดล้อมที่แสดงว่า นายปรีดี พนมยงค์มีความรู้สึกต่อต้นเกล้าต้นกระหม่อมอย่างไรนั้น ได้ความจากหม่อมเจ้านิกรเทวัญว่า โดยหน้าที่ราชการได้ไปติดต่อกับนายปรีดี พนมยงค์ ฯ เคยพูดกับหม่อมเจ้านิกรเทวัญว่า พระองค์ต้นเกล้าต้นกระหม่อมนั้น นายปรีดี พนมยงค์มีความจงรักภักดี แต่น่าเสียดายที่ทรงเชื่อฟังคนอื่นอยู่

บ้าง ซึ่งทำให้หม่อมเจ้านิกรเทวัญคิดว่า ขรอยถันเถกัถันกระหม่อม กับนายกรัฐมนตรีกงมีอะไรชักกัน อนึ่งได้ความจากนายวงศ์ เขาจะ กิดว่า เมื่อเช้าวันที่ ๘ มิถุนายน ๒๔๘๘ เวลา ๘ นาฬิกา ได้ไปพบ นายปรีดี พนมยงค์ตามคำสั่งที่ทาเนียบท่าช้าง นายปรีดี พนมยงค์ถาม ว่า เช้าวันทุกวันนี้หรือเปล่า และรู้เรื่องการตั้งผู้สำเร็จราชการแทน พระองค์ไหม นายวงศ์ เขาจะกิดตอบว่า เช้าวันทุกวันนี้แต่ไม่ทราบ เรื่อง นายปรีดี พนมยงค์จึงพูดถึงผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ตามพระ ราชดำริของถันเถกัถันกระหม่อมว่าไม่เชื่อว่ากรมพระชัยนาทนเรนทร จะให้ความเป็นธรรมแก่พระราชวงศ์ได้ พระองค์เจ้าธานีวงศ์ก็ไม่เคย ดันบัลลังก์การปกครองแบบใหม่เลย นิยมแต่ทักษิณี่เจ้า เจ้าพระยา- ศีรธรรมมาธิเบศร์ก็อยู่ในบัญชีทางโน้นซึ่งแพ้โหวตมา นายปรีดีพนมยงค์ แสดงความไม่พอใจโดยพูดว่าถันเถกัถันกระหม่อมได้ราชบัลลังก์เพราะ อาศัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ก็ควรต้องคิดถึงลูกเมีย ของท่าน คือนายปรีดี พนมยงค์ต้องการให้สมเด็จพระนางเจ้ารำไพ พวรรณ พระบรมราชินีในรัชกาลที่ ๘ ทรงเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระ องค์ นายปรีดี พนมยงค์แสดงความโกรธเคืองมากถึงกับพูดว่า “ใน หดวงจะรู้อะไร” กับพูดอะไรอีกหลายคำประโยคสุดท้ายได้กล่าว ว่า “ต่อไปนี้จะไม่โปรเตกไทรอนอีก” คำนี้เข้าใจความหมายว่าจะไม่ บอingkันมังกูหรือราชบัลลังก์ ในตอนบ่ายวันนั้น ก่อนเข้าเฝ้าถันเถกั ถันกระหม่อม นายวงศ์ เขาจะกิดได้เข้าเฝ้าสมเด็จพระราชชนนีบน

พระที่นั่งบรมพิมานก่อน นายวงศ์ เชาวนะภักดิ์ได้กราบทูลสมเด็จพระ
 ราชชนนีถึงขอความทวงหมดทนายปรีดี พนมยงค์พูด และทูลถามว่า
 เรืองนทีจะจริงประการใดหรือไม่สมเด็จพระราชชนนีรับสั่งว่าจริง นาย
 ปรีดี พนมยงค์ต้องการสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี, พระองค์เจ้า
 อมฤตยา และพระยามานวราชเสวี ในที่สุดทรงรับสั่งว่าดูเอาเถอะมหา
 วงศ์แล้วทรงพระกรรแสง

ศาสตราจารย์ จะไม่พอใจเชื่อคำให้การของนายวงศ์ เชาวนะภักดิ์
 ตามที่กล่าวนี้ได้สนิทเคย ถ้าไม่มีหลักฐานอื่นสนับสนุนอีก ก่อนอื่น
 จะต้องพิจารณาถึงความสัมพันธ์ระหว่างนายวงศ์ เชาวนะภักดิ์ กับนาย
 ปรีดี พนมยงค์ว่ามีอยู่อย่างไรได้ความว่าเดิมนายวงศ์ เชาวนะภักดิ์บวช
 อยู่ ๖ พรรษา ได้เรียนสำเร็จวิชาอักษรธรรมตรี, โท และเปรียญ ๓ ประ
 โยศ ลึกแล้วได้ถวายตัวเป็นมหาดเล็กสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมหลวงนครราช
 ธิมา พอพระองค์ท่านเสด็จทิวงคตก็เข้าทำงานที่ทหารเรือ ในตำแหน่ง
 อนุเสานาจารย์ นายวงศ์ เชาวนะภักดิ์ได้รู้จักกับนายปรีดี พนมยงค์ขณะ
 ที่เป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์และรัฐบาลมีความเห็นร่วมกัน ดัง
 นั้น นายวงศ์ เชาวนะภักดิ์จึงได้ติดต่อกับนายปรีดี พนมยงค์เสมอ
 และมีความสนิทสนมกันจนกระทั่งผู้ใหญ่อุปถัมภ์อุปการะมา จากนั้นในด้าน
 งานเสรีไทยซึ่งนายปรีดี พนมยงค์เป็นหัวหน้าใหญ่ นายปรีดี พนมยงค์
 ก็ได้ไว้วางใจมอบหมายงานบางอย่างของเสรีไทยให้กระทำขึ้นอยู่ด้วย
 หลวงศุภชลาศัยครั้นเมื่อต้นเกิดการณ์กระหม่อมเล็ดจันวัดพระนครจึงโปรด

เกิด ๆ ให้เป็นผู้กราบทูลถวายระเบียบประเพณีทางพุทธศาสนา และ
วิชาอื่น ๆ แต่เดิมนั้นเกิดถนัดกระหม่อมกับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

คำอุทธรณ์เห็นว่า ถึงแม้นายวงศ์ เขาจะกลัวจะเพ่งรู้งมก
กับนายปรีดี พนมยงค์ แต่ก็เห็นเวदानานพอที่จะได้รับความไว้วาง
ใจ และความจริงก็ได้รับมาแล้ว มิฉะนั้นนายวงศ์ เขาจะกลัวก็คงไม่
กล้ากล่าวฉนั้น เพราะอย่างน้อยก็จะมีหลวงศุภชลาศัยเป็นผู้จับเท็จ
ได้ อนึ่งการที่นายวงศ์ เขาจะกลัวจะเหยียบย่างเข้าใต้พระราชสำนักจน
สามารถเข้าใกล้ชิดพระมหากษัตริย์อันนับว่าเป็นเกียรติที่น่าภูมิใจนั้น ก็
ด้วยการสนับสนุนคำของนายปรีดี พนมยงค์ ในขณะที่กำลังเรื่องอำนาจ
วาทนา ทั้งนี้ นายวงศ์ เขาจะกลัวจะรูดานึกในบุญคุณของนายปรีดี
พนมยงค์อยู่ เมื่อนายปรีดี พนมยงค์พูดแล้วถึงแม้จะอยู่ด้วยกันเพียง
สองต่อสอง นายวงศ์ เขาจะกลัวก็อ้างว่าได้กราบทูลให้สมเด็จพระ
ราชชนนีทรงทราบในวันเดียวกัน ดังเกิดตามรูปเรื่องหาใช่ว่า นายวงศ์
เขาจะกลัวจะได้เจตนาปลุกปั่นให้เกิดความแตกร้างระหว่างต้นเกล้าต้น
กระหม่อมกับนายกรัฐมนตรีก็หาไม่ เพราะจะไม่ทำให้ฐานะของนาย
วงศ์ เขาจะกลัวดีขึ้นอย่างไรเลย ด้วยเหตุว่าในอีกไม่กี่วันข้างหน้า
ต้นเกล้าต้นกระหม่อมก็จะทรงนิราศจากประเทศไทยไปแล้ว นายวงศ์
เขาจะกลัวอยู่หลัง ก็รังแต่จะต้องเผชิญกับวิบากกรรมตามคำพิพากษา
ซึ่งคงไม่มีมนุษย์ปฤชนใดใครจะได้พบ ยิ่งถ้าประจักษ์ภายหลังว่าข้อ
ความนั้นเป็นเท็จก็ไม่ต้องสงสัยว่านายวงศ์ เขาจะกลัวจะไม่เสียคนฉนั้น

การทนายวงศ์ เขาจะกวักรวบทุกส้มเด็ดพระราชชนนีเพื่อจะได้ทรง
ทราบถึงต้นเง้าต้นกระหม่อม จึงอาจเป็นหนทางให้เกิดความปรารถ
ประหม่อมกันได้ดีที่สุดสำหรับในเวลานี้หน้าจะเป็นเพียงเท่านั้น ต่อมาเมื่อ
ต้นเง้าต้นกระหม่อมเสด็จสวรรคตซึ่งตามความคิดของนายวงศ์ เขา
จะคิดว่าได้ถูกดอปลงพระชนม์ คำกล่าวว่าจะไม่โปรเตกโทรมจึง
กลายเป็นถ้อยคำที่มึนงง

เหตุผลที่เกิดจากคำให้การของนายวงศ์ เขาจะก้อมอยู่ประการ
หนึ่งคำถ้อยพรรณจึงได้พิเคราะห์พระกระแสนี้รับดังของส้มเด็ดพระราช
ชนนีในชั้นพิจารณาปรากฏข้อความสำคัญว่า เมื่อวันที่ ๘ มิถุนายน
นายวงศ์ เขาจะก้อมได้ทราบทูลว่านายปรีดี พนมยงค์ไม่พอใจผู้สำเร็จ
ราชการแทนพระองค์ซึ่งต้นเง้าต้นกระหม่อมทรงเลือก ว่าผู้คนที่นาย
ปรีดี พนมยงค์เลือกไม่ได้ และถึงกับทูลอีกว่าจะไม่สนับสนุนราชบัลลังก์
แต่ถ้อยคำที่นายวงศ์ เขาจะก้อมพูดจริง ๆ ว่ากระไรทรงจำไม่ได้แล้ว
เท่าที่ทรงให้การเป็นใจความตามทนายวงศ์ เขาจะก้อมได้พูดเช่นนั้น
นายวงศ์ เขาจะก้อมประสงค์จะให้ส้มเด็ดพระราชชนนีนำความขึ้นกราบ
บังคมทูลในเมื่อมีโอกาสดังนั้น แต่ส้มเด็ดพระราชชนนีทรงเห็นว่าต้นเง้า
ต้นกระหม่อมไม่ทรงสบายเกี่ยวกับพระนาภี และทรงพระอาเจียนด้วย
จึงมิได้กราบทูลให้ทรงทราบ

ชั้นสอบสวนซึ่งส้มเด็ดพระราชชนนีทรงรับรองว่ายังทรงจำได้ดี
และถูกต่อนั้นว่า “อาตมา มหาวงศ์จึงเด้าว่า เมื่อเช้านายปรีดี

โกธใหญ่ เกี่ยวแก่เรื่องตั้งผู้สำเร็จราชการ ในหลวงต้องพระ
ประสูติกรรมชนชั้นนาท, พระองค์เจ้าธานี, เจ้าพระยาศรี ดุชภิรมชน
ชั้นนาทก็เป็นคนไม่เป็นธรรมเนียมแบ่งมรดกของกรมขุนไชยา พระองค์
เจ้าธานีนั้นเวดามงานรัฐธรรมนูญไม่เคยเล็ดจ และยังถือคติเล็กน้อย
นึ่งผ้า เจ้าพระยาศรีก็แพ้โหวตในสภา ในหลวงท่านจะทรงทราบอะไร
ว่าใครควรเป็นผู้สำเร็จ คงมีผู้กราบทูล ค่อนไปนั้นจะไม่ไปเทกราช
บัลลังก์ออก ภา

ถึงแม้สมเด็จพระราชชนนีจะได้ทรงให้การทรงหลังห่างจากครั้ง
ดอปลดวณเป็นเวลาถึง ๒ ปีเศษ แต่คงทรงกันในตำราสำคัญดังนี้ แสดง
ว่าพระองค์ท่านสนใจพระทัยในคำกราบทูลของนายวงศ์ เขาจะหนีก็ยอมให้
น้อย หากไม่ก็คงจะเฉือนไปแล้ว เพราะฉะนั้นคำให้การของนายวงศ์
เขาจะหนีก็ ซึ่งสมเด็จพระราชชนนีนั้นนับสนับค้ำคุณ จึงควรแก่การที่
คำต่อพระชนนีจะรับฟังอย่างสนิท

อันการขัดแย้งในเรื่องบุคคลที่จะดำรงตำแหน่งผู้สำเร็จราชการ
แทนพระองค์นั้น จะคิดว่าเป็นเรื่องเล็กน้อยมิได้ เพราะนายปรีดี พนมยงค์
เคยปรารภกับพันเอกชวง เสงศ์กิตติสงคราม ว่าพระราชประสงค์ของ
ต้นเกล้าต้นกระหม่อมที่จะทรงตั้งกรมพระชนนาทนเรนทร์เป็นผู้สำเร็จราช
การแทนพระองค์นั้น น่าจะมีใช้ต้นเกล้าต้นกระหม่อมทรงคิดเอง อาจ
มีผู้แนะนำชักจูง และไม่ว่าจะราวคราวเดียวกันนั้น ความหวาดระ
แวงของนายปรีดี พนมยงค์ในพรรคประชาธิปัตย์ก็เป็นทุนอยู่ ดังจะ

กล่าวต่อไปข้างหน้า

ทางพิจารณาได้ความหนักงั้นไปอีก คือหม่อมราชวงศ์ดุ่มนชาติสวัสดิ์เกิดเป็นเพื่อนสนิทกับหม่อมหลวงกรี เดชาติวงศ์ ซึ่งเป็นผู้ก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครองด้วยคนหนึ่ง ทั้งยังเกี่ยวข้องกันอีกโดยหม่อมหลวงกรี เดชาติวงศ์เป็นน้องรียาของหม่อมราชวงศ์ดุ่มนชาติ สวัสดิ์เกิด และบ้านอยู่บริเวณเดียวกัน หม่อมราชวงศ์ดุ่มนชาติ สวัสดิ์เกิดได้ทราบจากหม่อมหลวงกรี เดชาติวงศ์ซึ่งสนิทสนมกันมากกับนายปรีดี พนมยงค์ว่า นายปรีดี พนมยงค์คิดจะเอาประเทศข้างเคียงซึ่งอยู่ในปกครองของฝรั่งเศสและอังกฤษมารวมไว้กับประเทศไทย แต่ประเทศข้างเคียงเช่นเขมร, ลาว อยู่กับฝรั่งเศสที่ไม่มีเจ้า แต่ของไทยมีเจ้า ถ้าจะทำก็คงจะไม่สำเร็จหากจะทำแบบอื่นน่าจะล้มความประสงค์ แบบที่อ้างถึง หม่อมราชวงศ์ดุ่มนชาติ สวัสดิ์เกิดไม่เห็นว่าหม่อมหลวงกรี เดชาติวงศ์ได้ใช้คำพูดว่าเป็นแบบสหรัฐหรือมหาชนรัฐหรือเปล่า แต่คำว่าประธานาธิบดีได้พูดถึง

คำตอทุทธินได้เคยแสดงความเลียดายหม่อมหลวงกรี เดชาติวงศ์ไว้แต่ข้างต้น ชนเมื่อท้องถื่นจนปรากฏความอยู่หน้าที่คำตอทุทธินก็มีเพียงต้องพิเคราะห์ว่าล้มควรวบฟังได้อย่างไรหรือหาไม่ ถ้าจะพิจารณาถึงความสำคัญของหม่อมหลวงกรี เดชาติวงศ์แล้ว ก็นับว่าอยู่ในฐานะที่ควรรู้อะไร ๆ ได้ดีเพราะนอกจากจะเป็นผู้ก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครองมีความสนิทสนมกับนายปรีดี พนมยงค์แล้ว ยังเป็น

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคมด้วย เรื่องที่จะรวมเอาดินแดนเขมร, ญวน, ตาว มานัน หม่อมหลวงกรี เดชาติวงศ์กับหม่อมราชวงศ์ดุษฎีนาท สวัสดิฤกษ์ได้พูดกันบ่อย ๆ ทั้งนี้เพราะคนทั้งสองต้องมาความสัมพันธ์กันเป็นพิเศษ ฝ่ายหม่อมราชวงศ์ดุษฎีนาท สวัสดิฤกษ์เห็นพ้องด้วยกับการที่จะรวมเอาดินแดนเข้ามา แต่การที่จะไม่มีพระเจ้าแผ่นดินนั้น ไม่เห็นด้วย ศาสตราจารย์ได้พิจารณาเห็นว่าให้การของหม่อมราชวงศ์ดุษฎีนาท สวัสดิฤกษ์ตลอดแล้ว มิได้พบข้อใดที่สงสัยว่า พยานคนนี้เป็นคนพูดพร้อย ๆ เพราะมีข้อความหลาย ๆ อย่างที่ตรงกับพยานอื่น โดยเฉพาะความคิดที่จะรวมเอาดินแดนข้างเคียงมารวม หม่อมราชวงศ์ดุษฎีนาท สวัสดิฤกษ์ก็อ้างว่า ไปกราบบังคมทูลจนเกิดการณ์กระหม่อมได้เหมือนกัน เพราะดินแดนเกิดการณ์กระหม่อมต้องพระราชประสงค์จะทราบประวัติของบุคคลสำคัญในคณะผู้ก่อการหลายคนด้วยกัน

ข้อสำคัญที่ปรากฏจากคำให้การของ หม่อมราชวงศ์ดุษฎีนาท สวัสดิฤกษ์ อีกตอนหนึ่งมีว่า วันหนึ่งดินแดนเกิดการณ์กระหม่อมเสด็จไปเสวยพระกระยาหารค่ำที่วังหม่อมเจ้าปิยะ พร้อมด้วยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระราชชนนี คืนนั้นได้ทรงดนตรีบ้าง และคุยกันบ้าง ดินแดนเกิดการณ์กระหม่อมได้ทรงรับสั่งถามถึงคนสำคัญบางคนว่าเป็นอย่างไร เช่นนายปรีดี พนมยงค์ เป็นต้น หม่อมราชวงศ์ดุษฎีนาท สวัสดิฤกษ์ กราบบังคมทูลว่า นายปรีดี พนมยงค์ เป็นคนฉลาดมาก แต่สำหรับเรื่องเกี่ยวกับพระมหากษัตริย์แล้ว ใฝ่ใจยาก ทรงรับสั่งถาม

ถึงเหตุผล หม่อมราชวงศ์ดุษฎีนาถ ดิลกวิทยกุล กราบบังคมทูลมโหรี
 ความว่า ได้เอาใจใส่ประวัติของเมืองไทยอยู่ นายปรีดี พนมยงค์
 เป็นคนสำคัญในการเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๕ ข้อ
 ความในใบปลิวที่แจกคราวนั้นได้ทราบจากหม่อมหม่อมหลวงกรี เดชาติวงศ์
 ผู้ก่อการคนหนึ่งว่านายปรีดี พนมยงค์ เป็นผู้เขียนคำแถลงการณ์สั้น
 มาก มีอยู่ตอนหนึ่งว่าถ้าพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวไม่เสด็จ
 กลับมา ประเทศไทยก็มีการปกครองโดยบุคคลธรรมดา นอกจากนั้น
 ยังอาจเห็นได้อีกจากสมุดปกเหลือง ปกขาว กับคำแถลงการณ์กรณี
 ที่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จราชสมบัติ ซึ่งแสดงข้อบาด
 หมายกับรัฐบาลขณะนั้น อันมีนายปรีดี พนมยงค์ รวมอยู่ด้วย กับ
 ความคิดที่จะเอาประเทศข้างเคียงมารวมไว้ในประเทศไทยดังกล่าวมา
 แล้ว

ทั้งนี้จะเป็นโดยหม่อมราชวงศ์ดุษฎีนาถ ดิลกวิทยกุลกราบบังคม
 ทูลโดยไม่มีสาระนั้นไม่ได้ เพราะนายดิเรก ชัยนาม พยานจำเลย ซึ่ง
 เป็นผู้ก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครองคราวนั้นคนหนึ่ง ก็เจตน์เจา
 มาว่า เป็นความจริงที่ได้มีประกาศของคณะราษฎรผู้ก่อการเปลี่ยน
 แปลงคราวนั้น แถลงถึงหลัก ๖ ประการ และมีความตอนหนึ่งว่าได้
 นำความกราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวให้ทรงรับ
 เป็นพระมหากษัตริย์ภายใต้รัฐธรรมนูญ ถ้าหากทรงตอบไม่รับหรือ
 ไม่ทรงตอบภายในกำหนดเวลาประเทศไทยก็จะต้องมีการปกครอง

ระบอบประชาธิปไตย โดยมีบุคคลสามัญเป็นประมุขต่อไป แต่ในใจจริงของคณะราษฎรมิได้ต้องการให้บุคคลสามัญเป็นประมุขเลย การที่ต้องออกแถลงการณ์ไปเช่นนั้นก็เพราะต้องการผลโดยฉับพลันให้เหมาะสมกับการเมืองในขณะหัวเดียวหัวต่อ เพื่อจะข่มขวัญให้พระบรมวงศานุวงศ์หวาดเกรงที่จะมีการปกครองเช่นนั้น แล้วจะได้พากันช่วยเพื่งพุทธพระมหากษัตริย์ให้ทรงรับเสียโดยเร็วเท่านั้น เรียกตามภาษาฝรั่งว่า “ปลัฟ” ครั้นต่อมาคณะราษฎรก็ได้เข้าเฝ้าขอขมาต่อพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว และได้มีการติดต่อสนทนากับพระบรมวงศานุวงศ์เป็นอันดี แสดงว่าต้องการระบบการปกครองโดยมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขจริง ๆ

คำถ้อยพรรณไม้งดงามเจตนาอันดีงามของคณะราษฎรในขณะนั้น ซึ่งมีประสงค์จะให้ประเทศไทยก้าวขึ้นสู่ความเจริญโดยการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข เพราะประเทศไทยจะอยู่โดดเดี่ยวโดยมีการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชไปไม่ได้ โดยเป็นที่ประจักษ์ชัดแล้วตามหลักทฤษฎีว่า การปกครองของระบอบเสรีประชาธิปไตยนั้น เจริญรุ่งเรืองปราศจากการกดขี่ข่มเหงคนจนร้ายไม่เหมือนกับลัทธิคอมมิวนิสต์นั้น ประการหนึ่ง อีกประการหนึ่งยังได้ความจากพระพิจิตรวราษดำรงค์ ผู้ช่วยราชเลขาธิการในพระองค์ว่า พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวก็ได้ทรงพระราชดำริที่จะพระราชทานรัฐธรรมนูญอยู่แล้ว แต่ที่คำถ้อยพรรณนาเรื่องนามาถว่าถูกเพื่อที่จะ

ข้ามเลยไปยังเหตุการณ์สำคัญทางการเมืองในเวลานั้นแต่ก็จืดจางจืดจาง
ไม่นานนักทีเดียว

เมื่อกองทัพญี่ปุ่นย่นเข้าประเทศไทย ในสภาพที่ทหารราษฎร
ต่างไม่พอใจและรู้สึกเหมือนว่าได้สูญเสียอิสระภาพ นายปรีดี
พนมยงค์ จึงพูดกับนายคอง อภัยวงศ์ว่า ในที่สุดแห่งสงครามญี่ปุ่น
จะเป็นฝ่ายแพ้ จึงควรจะต้องหาทางต่อต้านญี่ปุ่นเพื่อสนับสนุนฝ่ายตรง
ข้ามกับญี่ปุ่น จะได้เป็นผลดีแก่ประเทศไทยหลังสงคราม ซึ่งการนั้น
จะต้องกระทำกันลับ ๆ จึงได้เกิดขบวนการเสรีไทยขึ้นตามความคิดของ
นายปรีดี พนมยงค์ ในขบวนการเสรีไทยนั้น นายคอง อภัยวงศ์ และ
บุคคลอื่นอีกได้รวมอยู่ด้วย รวมทั้งหม่อมเจ้าศุภสวัสดิ์ สวัสดิวัตน์
แต่หม่อมเจ้าศุภสวัสดิ์ สวัสดิวัตน์ เป็นฝ่ายปฏิบัติงานอยู่ในประเทศ
อังกฤษ เมื่อจบสงครามโลกครั้งที่สองยุติ รัฐบาลอันมั่งคั่งของพลพรรค
พิบูลสงครามเป็นนายกรัฐมนตรี ได้กราบทูลถวายบังคมลาออกตามวิถี
ทางของรัฐธรรมนูญ นายคอง อภัยวงศ์ จึงได้ดำรงตำแหน่งสืบแทน
ตั้งแต่บัดนั้นนายคอง อภัยวงศ์ ก็ไม่ได้เข้าเกี่ยวข้องกับงานของขบวนการ
เสรีไทยอีก ทั้งนี้เพื่อจะรักษาประวัติการณ์ ไม่ให้ชนชื่อว่าเป็นรัฐบาลแล้ว
ทำการหักหลังคนอื่น ครั้นสงครามเสร็จ นายคอง อภัยวงศ์ จึงไปวาท
กับนายปรีดี พนมยงค์ ซึ่งขณะนั้นเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ว่า
นายคอง อภัยวงศ์เป็นนายกรัฐมนตรีในขณะญี่ปุ่นอยู่ เมื่อญี่ปุ่นยอม
แพ้แล้วก็ใคร่จะถอนตัวลาออกเพื่อให้เป็นไปตามมรยาตซึ่งถือปฏิบัติ

กันเครื่องครุฑว่าต้องทำเช่นนั้น จึงได้มีการหารือกันระหว่างบุคคลสำคัญ
ตกลงกันว่า ผู้ที่จะเป็นนายกรัฐมนตรีควรได้แก่ผู้ที่มีอายุในประเทศ
เพราะจะได้ป้องกันการทำหน้าที่ว่า พวกข้างในประเทศกระทำให้
เพื่อหวังเอาดีเอาเด่น ดังนั้นจึงควรได้แก่หม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช
พอต้นศักราชแล้ว นายควง อภัยวงศ์ ก็ลาออก แล้วเชิญหม่อม
ราชวงศ์ เสนีย์ ปราโมช ให้เข้ามาเป็นนายกรัฐมนตรี แต่ขณะนั้นหม่อม
ราชวงศ์ เสนีย์ ปราโมช อยู่ประเทศอเมริกา เดินทางเข้ามาไม่ทัน
เลยต้องให้นายท้วม บุนนยะเกตุ เข้าเป็นนายกรัฐมนตรีอยู่ ๑๕ วัน
พอหม่อมราชวงศ์ เสนีย์ ปราโมช เดินทางเข้ามาถึงก็ได้รับหน้าที่นายกรัฐมนตรี
รับตำแหน่งแทนนายท้วม บุนนยะเกตุ เมื่อวันที่ ๑๗ กันยายน ๒๔๘๘
พอวันที่ ๑๕ ตุลาคม ๒๔๘๘ ก็ได้มีพระราชกฤษฎีกายกผู้แทนราษฎร
เพื่อให้ราษฎรเลือกตั้งสมาชิกประเภทที่ ๑ ขึ้นมาใหม่ รัฐบาลอันมี
หม่อมราชวงศ์ เสนีย์ ปราโมช เป็นนายกรัฐมนตรีจึงต้องออกจากตำแหน่ง
ตามรัฐธรรมนูญ และได้มีประกาศพระบรมราชโองการลงวันที่ ๓๓
มกราคม ๒๔๘๘ ให้นายควง อภัยวงศ์ เป็นนายกรัฐมนตรีรับแทน
ในระยะหลังสงครามนี้เอง นายควง อภัยวงศ์ เบิกความว่าได้มีความ
คิดเห็นไม่ตรงกับนายปรีดี พนมยงค์ ถึงขนาดร่วมงานกันไม่ได้ แล้ว
การให้จดตัวทางการเมืองก็ตามมา โดยแยกกันเป็นพรรคเป็นกลุ่มขึ้น
อ้างชื่อว่าเป็นพรรคสหชีพ ๑, แนวรัฐธรรมนูญ ๑, ประชาธิปัตย์ ๑.
แม้ต่างจะได้มีการแถลงนโยบายของพรรคหรือกลุ่มกันก็ตาม แต่คงมี

วัตถุประสงค์ตรงกันในอันที่จะนำความเจริญมาสู่ประเทศไทย สำหรับ
 ประชาชนด้วยกัน นายทอง อภัยวงศ์ ถ้าวางชนแรกที่ตั้งกันขึ้น
 มิได้เห็นด้วย ต่อมาชักไปจึงขอรับเราโดยอ้างว่า พรรคสหชีพ
 ได้ตั้งขึ้นแล้ว นายทอง อภัยวงศ์ จึงยอมรับเป็นหัวหน้า และมีหม่อม-
 ราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช เป็นรองหัวหน้า สำหรับสหชีพและแนวรัฐ-
 ธรรมนูญนั้นถึงจะมีชื่อต่างกัน แต่ตามพฤติการณ์ที่แสดงออกก็ถือว่า
 เป็นพวกเดียวกัน หากจะมีการอ้างถึงอยู่บ้างว่าใครเป็นหัวหน้า
 แต่ที่แท้ก็อยู่ในความสนับสนุนของนายปรีดี พนมยงค์ หรือพรรคที่
 ต้องสนับสนุนนายปรีดี พนมยงค์ นั่นเอง บรรดาพรรคหรือกลุ่มทั้ง
 ตามนี้ต่างมีบุคคลอื่นทั้งที่สำคัญและไม่สำคัญเป็นสมาชิกอีกมากหลาย

ระหว่างที่นายทอง อภัยวงศ์ เป็นรัฐบาลอยู่นั้นมีร่างพระราช-
 บัญญัติต่าง ๆ ของสมาชิกเสนอเข้ามามาก แต่รัฐบาลก็ระ-
 คะแนในร่างพระราชบัญญัตินั้นเรื่อย ๆ มาจนถึงพระราชบัญญัติลดค่า-
 ครองชีพ ของนายทองอินทร์ ซึ่งรัฐบาลต้องแพ้คะแนน ๒ คะแนน
 นายทอง อภัยวงศ์ จึงต้องลาออกทั้งที่นายทอง อภัยวงศ์ เคยพูดว่าเป็น
 การเสนอเข้ามาขัดแย้งขัดขวางกัน นอกจากนั้นแล้ว เมื่อได้ใช้รัฐธรรมนูญ
 ฉบับ พ.ศ. ๒๔๘๘ ซึ่งให้มีรัฐสภาประกอบด้วยพฤฒิสภา และสภาผู้
 แทนนั้น ก็ได้เกิดการชิงชัยกันขึ้นระหว่างกลุ่มของนายทอง อภัยวงศ์
 กับกลุ่มของนายปรีดี พนมยงค์ คือต่างฝ่ายก็มีบัญชีรายชื่อผู้ที่จะเลือก
 ให้เป็นสมาชิกพฤฒิสภา แล้วต่างก็เลือกไปตามบัญชีของฝ่ายตนซึ่งใน

ที่ดุสิตธานีก็ตกอยู่แก่ฝ่ายนายปรีดี พนมยงค์ ดังที่เคยกล่าวมาแล้ว เมื่อพระยาดำรงแพทยาคณะเอกนายปรีดี พนมยงค์ เรียกไปพบที่ท่าเหียบท่าช้าง

เหตุสำคัญที่พัวพันเข้ามาในกรณีครั้งนี้ ตกอยู่ในระยะที่นายคอง อภัยวงศ์ กราบถวายบังคมลาออกจากรัฐบาล แล้วนายปรีดี พนมยงค์ ได้ถูกสมัชชาสังคมมากัดเลือกให้เป็นนายกรัฐมนตรี วันนั้นนายปรีดี พนมยงค์ เชิญให้นายคอง อภัยวงศ์ เข้าเป็นรัฐมนตรีร่วมกับนายคอง อภัยวงศ์ ข้อโต้แย้งอ้างว่าพระราชบัญญัติของนายทองอินทร์ ใ้คาคองอยู่เป็นไม่ได้ นายปรีดี พนมยงค์ ว่าจะบอกให้นายทองอินทร์ ถอนเสีย นายคอง อภัยวงศ์ คำนวณว่า ถ้าทำอย่างนั้นยังเสียหายแก่นายปรีดี พนมยงค์ เพราะกลายเป็นว่ารักกันมาก่อน

การมิได้ยุติเพียงเท่านั้น ปรากฏว่าเมื่อสงครามโลกนั้น นายปรีดี พนมยงค์ ได้เรียกหม่อมเจ้าสุภัทสวัสดิ์ สวัสดิวัตน์ คนหนึ่งในขบวนเสรีไทยซึ่งปฏิบัติงานอยู่ในประเทศอังกฤษ ให้เข้ามากรุงเทพฯ แล้วหม่อมเจ้าสุภัทสวัสดิ์ สวัสดิวัตน์ ก็ไปบ้วนเบียนอยู่ที่ท่าเหียบท่าช้าง วันหนึ่งหม่อมเจ้าสุภัทสวัสดิ์ สวัสดิวัตน์ ได้นัดหมายขอพบนายคอง อภัยวงศ์ ที่บ้านแห่งหนึ่ง หม่อมเจ้าสุภัทสวัสดิ์ สวัสดิวัตน์ รับสั่งกับนายคอง อภัยวงศ์ ว่าอยากให้เราร่วมมือกับนายปรีดี พนมยงค์ ด้วย นายคอง อภัยวงศ์ ตอบว่าร่วมมือไม่ได้ เพราะความเห็นไม่ตรงกัน ยังมีพระราชบัญญัติฉบับหนึ่งเกี่ยวกับกำหนดอัตราค่าอาหารอยู่ ซึ่ง

นายคอง อภัยวงศ์ ไม่เห็นด้วย จนกระทั่งเป็นเหตุให้ต้องลาออกจาก
 รัฐบาล แม้หม่อมเจ้าศุภสวัสดิ์ สวัสดิวัตน์ จะขอรับรองอย่างไรนายคอง
 อภัยวงศ์ ก็คงยืนยันว่ารวมไม่ได้ เพราะความเห็นไม่เหมือนกัน คือ
 นายปรีดี พนมยงค์ จะเอาอะไรต้องเอาให้ได้ หม่อมเจ้าศุภสวัสดิ์
 สวัสดิวัตน์ จึงว่า ถ้าเช่นนั้นนายปรีดี พนมยงค์ ไม่พึงเหตุผลนะ
 นายคอง อภัยวงศ์ ตอบว่า พึงเหตุผลไม่ใช่ไม่พึงแต่เพียงอย่างนี้ เช่นตัว
 อย่างว่ามีงานตั้งไว้ข้างหน้าใบหนึ่ง ถ้านายปรีดี พนมยงค์ เห็นว่าอุดม
 แล้ว ใครจะเถียงว่ารูปดีเยี่ยมไม่ใช่กตมน์เยี่ยมไม่ได้ จะพูดได้ก็
 แต่ว่าควรจับปากเสียบ้าง แต่มคอดตรงนั้นบ้างตรงนั้นบ้างจะได้หม่อม
 เจ้าศุภสวัสดิ์ สวัสดิวัตน์ จึงว่า ขอให้นายคอง อภัยวงศ์ นึกถึงราช-
 บัตติกบ้าง นึกถึงในหลวงบ้าง นายคอง อภัยวงศ์ ว่า การที่เข้า
 เป็นรัฐบาลหรือไม่เข้าไม่เห็นจะเกี่ยวข้องแก่ราชบัตติกอย่างไร กระ-
 นั้นหม่อมเจ้าศุภสวัสดิ์ สวัสดิวัตน์ ก็ยังขอร้องให้นายคอง อภัยวงศ์ นึก
 ถึงราชบัตติก และในหลวง นายคอง อภัยวงศ์ ขอให้อธิบาย
 หม่อมเจ้าศุภสวัสดิ์ สวัสดิวัตน์ ไม่ยอมอธิบาย นายคอง อภัยวงศ์
 จึงไม่รับที่จะเข้าร่วมรัฐบาล อนึ่ง การที่นายคอง อภัยวงศ์ ถูกชวน
 ให้เข้าร่วมรัฐบาลกับนายปรีดี พนมยงค์ ด้วยนั้น การจะได้เป็นไป
 ด้วยความบริสุทธิ์ใจหรืออย่างไรย่อมเป็นที่สงสัยอยู่ ทั้งนี้ได้ความ
 จากพันเอกช่วง เซวงศ์คดีสงคราม พยานจำเลย ซึ่งตั้งกักอยู่ในพรรค
 แนวรัฐธรรมนูญว่าเมื่อต้นเกล้าต้นกระหม่อมเสด็จเข้ามาประทับในพระ-

นครแก้ว รู้ดีกว่าพรรคประชาธิปไตยเคลื่อนไหวที่จะเข้าใกล้ระดับแถว
 ด้านกระหม่อม เคยขอพระราชทานโอกาสเข้าเฝ้าใกล้ชิด และในคราว
 เด็ดขาดประพาสลำเพ็ญนั้น นายคง อภัยวงศ์ ในฐานะผู้แทนราษฎร
 จังหวัดพระนคร ได้ถือโอกาสนำเด็ดๆ ซึ่งนายปรีดี พนมยงค์ เคย
 ปวารณาว่า เสนอการเมืองกันโดยเอาพระมหากษัตริย์เข้ามายู่ด้วยดังนี้
 คือไปจะยุ่งยาก ทั้งในตอนหลังนี้ นายปรีดี พนมยงค์ ได้มีการเปลี่ยนแปลง
 ไปบ้าง เนื่องจากน้อยอกน้อยใจที่พยายามทำดีมาแต่ครั้งงานเสรี
 ไทยแล้ว แต่คนไม่เห็น

ข้อเท็จจริงเป็นเช่นนั้น ศาสดาทุทธนั้นเห็นว่า โดยหลักการตาม
 ระบบประชาธิปไตย การที่จะเทอดทูนพระมหากษัตริย์ไว้ในฐานะเป็น
 ที่เคารพสักการะนั้นคืออย่าไปลบหลู่ดูหมิ่นพระองค์ท่าน และอย่าเอาการ
 เมืองไปยุ่งกับพระองค์ท่านรัฐธรรมนูญกำหนดไว้เพียงใดก็ระวางให้เป็น
 แต่เพียงนั้น ต้องไม่เอาความรับผิดชอบไปโยนถวายพระองค์ท่าน และต้องไม่
 พยายามดึงพระองค์ท่านให้ต้องมารับผิด จึงต้องมีรัฐมนตรีรับผิดชอบ
 พระบรมราชโองการเสมอ เพื่อให้สัมพันธ์กับที่มักกล่าวกันว่า พระมหา
 กษัตริย์ทำอะไรไม่ผิดดังนี้จึงจะได้ชื่อว่าเป็นการเชิดชูพระมหากษัตริย์
 อันความรู้อีกเช่นกัน นายคง อภัยวงศ์ ได้บอกความรู้ด้านนี้ในฐานะที่
 เคยเป็นรัฐบาลมาด้วย เพราะฉะนั้นถ้าหากฝ่ายบริหารทำได้ตามหลัก
 ใหญ่เช่นว่า ก็ไม่เห็นว่าจะไม่เป็นการปลดปล่อยต่อราชบัลลังก์หรือองค์
 พระมหากษัตริย์อย่างไร หม่อมเจ้าศุภสวัสดิ์ สวัสดิวัตน์ ก็เป็นเจ้านาย

เชื้อพระราชวงศ์ และมีความผูกพันอยู่กับนายปรีดี พนมยงค์ คนใดคนหนึ่ง บางอย่างก็คงจะพอมีความรู้เกี่ยวกับการที่สมาชิกสภาเด็กนายปรีดี พนมยงค์ เป็นนายกรัฐมนตรีน่าจะเป็นที่ดวงใจว่า ไม่มีอะไรจะเป็นภัยต่อราชบัลลังก์ หรือพระมหากษัตริย์ แล้วหม่อมเจ้าศุภสวัสดิ์ ดิวิวัฒน์ จะจึงชวนให้นายคง อภัยวงศ์ นักถึงราชบัลลังก์ และพระมหากษัตริย์ทำไม เพราะเป็นธรรมดาที่ควรจะต้องคิดว่าหน้าที่ของผู้ที่จะเข้าเป็นรัฐบาลนั้น ย่อมจะมีความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์เสมอ เว้นแต่เมื่อไรมีภาวะอันเป็นที่สงสัยว่า จะเกิดนอกวิสัยนอกรอยไม่ว่าจะเป็นโดยบุคคลคนเดียวหรือหลายคนที่ตาม เมื่อนั้นแหละจึงควรแก่การที่ป้องกันไว้ก่อนดีกว่าจะแก้ภายหลังถึงต้นใด ก็เช่นเดียวกับที่หม่อมเจ้าศุภสวัสดิ์ ดิวิวัฒน์ ขอรับนายคง อภัยวงศ์ นั้น ย่อมเป็นเหตุชวนให้น่าจะระแวงสงสัยอยู่ ยิ่งเมื่อนายคง อภัยวงศ์ ขอให้อธิบายก็ไม่อาจเปิดเผยได้ ดังนั้นจึงเป็นเหตุผลที่สนับสนุนคำกล่าวอ้างของหม่อมราชวงศ์สุมนชาติ ดิวิสิฎฐ์ ให้แน่นแฟ้นเข้าอีก

อีกประการหนึ่ง คำตอบที่ได้อีกกล่าวมาแล้วว่า นายคง อภัยวงศ์ มีความคิดเห็นในทางการเมืองไม่ต้องกับนายปรีดี พนมยงค์ ถึงจะไม่ได้ความจากปากคำของนายคง อภัยวงศ์ เองว่าในข้อไหนบ้าง แต่นายคง อภัยวงศ์ ได้เคยระบายออกต่อพระองค์เจ้าภาณุพันธุ์ยุคลตามที่ทรงเบิกความว่า นายคง อภัยวงศ์ ยึดถือระบอบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขและทางเศรษฐกิจประชาชนต้องได้รับ

ภาพ ด่วนของนายปรีดี พนมยงค์ มีความเห็นเป็นอีกอย่างหนึ่งไม่ระบุว่าไม่ตรงกันอย่างไร แต่มีข้อสะดุดใจว่า ในระหว่างที่มีการสอบสวนของตำรวจต่อหน้าคณะกรรมการสอบสวนพฤติการณ์ฯ นั้น พระองค์เจ้าภาณุพันธุ์ยุคลได้ถามนายปรีดี พนมยงค์ ว่า ทำไมไปคบกับคนที่นิยมลัทธิมหาชนรัฐ คนเหล่านั้นอาจคิดฆ่าในหลวงก็ได้ ทั้งนี้โดยมีคนที่นิยมลัทธิมหาชนรัฐอยู่ทั้งในพวกแนวรัฐธรรมนูญและสหชีพ นายปรีดี พนมยงค์ ตอบว่า ต้องคบเพราะถ้าไม่คบไว้ก็จะตกไปในมือคนอื่นหรือไม่นายคง อภัยวงศ์ ก็คงคบเขาไว้

ตามที่พระองค์เจ้าภาณุพันธุ์ยุคลเบิกความขึ้นเห็นได้ว่า นายปรีดี พนมยงค์ มิได้ปฏิเสธข้อความที่ว่าในบรรดาสมาชิกของแนวรัฐธรรมนูญ หรือสหชีพ มิได้มีคนใดมีความคิดเห็นเป็นปรปักษ์ต่อการมีพระมหากษัตริย์ บุคคลนั้นจะเป็นใครก็ตามถ้าหวั่นกลัวการจึงเป็นอันตรงกับที่หม่อมราชวงศ์ดุ่มนชาติ สวัสดิ์ถิถุ เบิกความอย่างมหัศจรรย์ เพราะฉะนั้น เหตุผลดังกล่าวจึงเป็นเค้าเงื่อนให้เห็นว่าบางที่ฐานะของพระมหากษัตริย์ก็อยู่ในอาการที่ต่อแหลมต่อภัยอันตรายเหมือนกัน

เมื่อการไต่สวนทางการเมืองเป็นไปข้างรุนแรงเช่นนั้น อีกทั้งศาลอุทธรณ์ก็ได้กล่าวถึงความเป็นไปในพระราชสำนักว่า ไม่มีอะไรเป็นความลับที่ไม่อาจรู้ถึงเหตุการณ์การเมือง เพราะมีคนคอยสอดแนมอยู่ เหตุอันกระทบกระเทือนใจก็ได้เกิดขึ้น ทั้งนี้เป็นโดยด้นเกล้าด้นกระหม่อมตง

พระราชหฤทัยดังนี้ หรือแก้งรับสั่งให้เป็นทีแปลกใจของผู้ใดยืนได้ฟัง
ก็ไม่อาจทราบได้ แต่ต้นเกล้าถนกระหม่อมก็ได้ทรงรับสั่งไปแล้วหลาย
ครั้ง เช่นรับสั่งกับพระพี่เลี้ยงเฝ้า จินตศุขย์ ว่าเมื่อพระองค์ท่าน
ดำเ็จจากทรงศึกษาที่ยังค้างแล้ว ก็จะได้กลับประเทศไทย เพื่อ
ทรงผนวช แล้วจะทรงส่งพระราชสมภารติดาออกจากพระเจ้าแผ่นดิน เพื่อ
ไปเป็นผู้แทนนำพระราชสาส์นออกไป เพราะมองดูแล้วประชาชนไม่ค่อยมี
ศีลธรรมกับได้ความจากหม่อมราชวงศ์สุนทรราชคฤห์ ว่า ใน
เดือนพฤษภาคม ๒๔๘๘ ได้มีการพระราชทานรัฐธรรมนูญ ก่อนพระ
ราชทานตอนปลายเดือนเมษายน ต้นเกล้าถนกระหม่อมได้ทรงรับสั่งที่
ห้องชั้นบนซึ่งกระวั้นออกว่า จะยกเลิกบทบัญญัติที่ว่าพระบรมวงศา-
นุกรณ์มีฐานะเห็นการเมืองซึ่งพระองค์ท่านไม่ชอบโดยเกรงพระบรมวงศา-
จะมายู่กับการเมือง แต่รัฐบาลเห็นควรให้เลิก ถ้ายกเลิกแล้วเจ้าเดิน
การเมืองได้ พระองค์ท่านก็เห็นได้เหมือนกัน หม่อมราชวงศ์สุนทรราชคฤห์
ดัดดีติคุณ กราบบังคมทูลถามว่าจะทรงเห็นอย่างไร ทรงรับสั่งตอบว่า
ถ้าจะส่งพระราชสมภารติดี๋ย สักครเป็นผู้แทนจะมีคนเดือดพระองค์ท่านบ้าง
ไหม ถ้าได้หนึ่งในสภาแล้วจะเป็นนายกรัฐมนตรีก็ได้ เมื่อเป็นนายก
รัฐมนตรีแล้วจะได้ช่วยกับพี่ ๆ น้อง ๆ บ้านเมืองจะได้เจริญ ที่สุด
ทรงรับสั่งว่า “นี่แหละเบอร์นาชอดนี่นะ”

การที่ต้นเกล้าถนกระหม่อมมีพระราชกระแสรับสั่ง เช่นนี้ หม่อมราช-
วงศ์สุนทรราชคฤห์ ดัดดีติคุณ กล่าววว่า ได้ทรงแสดงที่ทำการจริงจริง

เคาซัน เมื่อตอนใกล้ที่สงครามมหาเอเชียบูรพาจะยุติ จอมพลแปลก พิบูลสงคราม ได้กราบทถวายบังคมลาออกจากนายกรัฐมนตรี เมื่อเดือนสิงหาคม ๒๔๘๗ ครั้นแล้วผู้แทนราษฎรจึงได้สนับสนุนบุคคลอื่นให้เป็นนายกรัฐมนตรีซึ่งไม่ต้องด้วยความเห็นของพระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภา ถึงกับทรงลาออกจากคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ในที่สุดตำแหน่งนายกรัฐมนตรีก็ได้มาตกอยู่กับบุคคลซึ่งแนวรัฐธรรมนูญและระบอบสันนิบาต จอมพลแปลก พิบูลสงคราม ก็เห็นห่างจากการเมืองมาจนเกิดรัฐประหาร เมื่อวันที่ ๘ พฤศจิกายน ๒๔๙๐ คณะรัฐประหารจึงเชิญจอมพลแปลก พิบูลสงคราม ให้เข้าช่วยบริหาร คือช่วยดำเนินการให้การทำการรัฐประหารสำเร็จ ระหว่างที่จอมพลแปลก พิบูลสงคราม มิได้อยู่ในตำแหน่งหน้าที่ราชการนั้น ความสัมพันธ์ที่เคยมีอยู่กับนายปรีดีพนมยงค์ มาแต่หลังอย่างไร ถึงแม้ทางพิจารณาจะไม่ได้ความชัดนัก แต่ก็พออนุมานได้จากคำให้การของพลตรีเผ่า ศรียานนท์ ที่จะได้กล่าวต่อไปว่าน่าจะมีความคิดเห็นทางการเมืองไม่ตรงกัน

คือถนัดถื่นกระหม่อมเด็ดจิตต์พระนครนั้น จอมพลแปลก พิบูลสงคราม มิได้อยู่ในตำแหน่งหน้าที่ราชการ จึงไม่เคยได้เข้าทูลตะอองธุลีพระบาท ณ ที่ใดเลย ระหว่างนั้นนายแพทย์สันติ ไธสงานี้ ได้เข้าเฝ้าทูลรับใช้สมเด็จพระราชชนนี ณ ที่ประทับพระที่นั่งบรมพิมานเสมอ จึงได้รับคำบอกกล่าวจากพระพี่เลี้ยงน้อง จินตคุตย์ ก่อนเสด็จ

สวรรคตสัก ๓ เดือน และต่อมาว่า ดันเถลไถ่ดันกระหม่อมทรงพระ-
ราชปรารภว่า จอมพดแปลก พิบุตสงคราม เคยเฝ้าบ้านมาครั้งหนึ่ง
ถึงหากจะพลาดลงไปบ้างก็ไม่ควรน้อยเนื้อต่ำใจ ทำไมไม่มาเฝ้าบ้าง
พระองค์ท่านมีพระราชประสงค์ใคร่จะพบ นายแพทย์สันติ ไล่พนัน จึง
ไปหาร้อยเอกชาติชาย ชุณหะวัณ น้องเขย ซึ่งรู้จักกับจอมพดแปลก
พิบุตสงคราม โดยเข้าใจว่าคงไปติดต่อให้ได้ ร้อยเอกชาติชาย
ชุณหะวัณ จึงบอกให้พดศรีเผ่า ศรียานนท์ ทราบ

ขณะนั้น พดศรีเผ่า ศรียานนท์ กำลังประกอบการค้าขายอยู่แต่
สนิทสนมกับนายจิตตะเสน บัญจรธมาชิกพฤตมิดา และเป็นผู้คุ้นเคย
อย่างดีกับนายปรีดี พนมยงค์จึงทราบเหตุการณ์ประกอบกับกระแส
ข่าวต่าง ๆ ซึ่งมีการกล่าวหาว่าดันเถลไถ่ดันกระหม่อมทรงกระทำไม่ถูก
ที่ทรงเรียกอธิบดีและปลัดกระทรวงไปสอบถาม เพราะหน้าที่ของพระ
องค์ท่านไม่ควรจะเกี่ยวข้อง การกระทำเช่นนั้นเป็นการเงินการเมือง
ถึงกับจะทรงดาออกแล้วล้มครีบเดือกตั้งเป็นผู้แทนราษฎร และให้ล้ม
เจ้าพระอนุชา คือพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวขึ้นทรงราชย์แทน กับ
ปรากฏจากถ้อยคำของนายท้วม ตะเวทิกุล ซึ่งเกี่ยวข้องสนิทกับนาย
ปรีดี พนมยงค์มากกว่าวันหนึ่ง พดศรีเผ่า ศรียานนท์ได้พบกับนายท้วม
ตะเวทิกุลซึ่งกำลังล้มครีบเดือกตั้งเป็นผู้แทนราษฎรจังหวัดพระนครว่า
ทำไมไม่เป็นรัฐมนตรีกับเขาบ้าง นายท้วม ตะเวทิกุลตอบว่า ไม่เป็น
เรื่องมันยุ่งกันนัก อีกหน่อยมันคงตายกันบ้าง

เมื่อพดด้วงเล่า ศรียานนท์ตระหนักถึงความอดทนทางการเมืองของตน จึงได้ตอบกับร้อยเอกชาติชาย ชุณหะวัณว่า อย่ายุ่งกับท่านเลย การที่จะให้จอมพลแปลก พิบูลสงครามไปเผื่อนั้นไม่ได้ ทั้งกับพระองค์ท่านและทั้งตัวจอมพลแปลก พิบูลสงครามเอง ความจริงขณะนั้นจอมพลแปลก พิบูลสงครามก็สบายดีแล้ว ถ้าไปยุ่งกับต้นเหตุต้นกระหม่อมก็จะเกิดอันตราย คือถ้าจอมพลแปลก พิบูลสงครามเข้าเผื่อนต้นเหตุต้นกระหม่อมแล้ว นายปรีดี พนมยงค์อาจคิดเห็นว่าเป็นไปเข้าพวกต้นเหตุต้นกระหม่อม ถึงหากจอมพลแปลก พิบูลสงครามจะได้ออกจากราชการแล้ว แต่ก็ยังมีทหารเครพณ์นับถืออยู่เป็นจำนวนมาก

อย่างไรก็ดี ต่อมาร้อยเอกชาติชาย ชุณหะวัณก็ยังรีบเร่ง พดด้วงเล่า ศรียานนท์ยืนยันว่า ต้นเหตุต้นกระหม่อมมีพระราชประสงค์ใคร่ที่จะพบจอมพลแปลก พิบูลสงครามจริง พดด้วงเล่า ศรียานนท์จึงได้เรื่องให้จอมพลแปลก พิบูลสงครามฟังภายหลังที่ได้มีการปรึกษากันว่าถึงแม้จอมพลแปลก พิบูลสงครามจะออกจากราชการแล้ว แต่ก็ยังเป็นราชองครักษ์พิเศษอยู่ ทั้งต้นเหตุต้นกระหม่อมก็อาจจะเล็ดจากดับแล้ว คงจะไม่มีอะไร จอมพลแปลก พิบูลสงครามจึงตกลงที่จะไปเผื่อน และในที่สุดกำหนดจะเข้าเผื่อนในวันจันทร์ พอวันอาทิตย์ก็ได้จัดตัวพรรคเด็ยก่อน

คำถ้อยพรรณเห็นว่า อันความคิดคาดการณ์ล่วงหน้าของวงการ

เมืองนนทบุรีทางใต้และทางซ้าย ถ้าเป็นในทางดักแล้วไป ถ้าในทาง
 ซ้ายแล้วก็ยอมสุดที่จะกระแนะอาจดังผลได้ก็เกิดเพียงใด การปฏิบัติ
 พระราชกรณียกิจของต้นเกล้าต้นกระหม่อมหลาย ๆ อย่างที่ได้พรรณนา
 มาแล้วนั้น ถึงหากพระองค์ท่านจะมีได้มั่งร้ายหมายขวัญต่อผู้ใด และ
 แม้จะได้เป็นไปโดยสมควรก็ตาม แต่ถ้าเผินให้มีการคิดเห็นด้อย
 ด้อยไปในทางที่จะเป็นปรัญชาต่อประโยชน์ของฝ่ายตรงข้ามแล้วผลดีที่
 ย่อมจะบังเกิดตามมา นั้นใดก็ดั่งเมื่อมีการกล่าวหาว่า ต้นเกล้าต้น-
 กระหม่อมทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจเล็ดลอดเข้าไปในวงการเมือง
 มีหน้าซ้ายยังมีพระราชประสงค์ที่จะวิสาสะกับจอมพลแปลก พิบูลสงคราม
 ซึ่งเคยมีข้อขัดแย้งรุ่งโรจน์ในวงการเมืองมาแล้ว รูปการณ์จึง
 อาจผันแปรไปได้ง่ายว่า ต้นเกล้าต้นกระหม่อมทรงผูกฝั่อยู่กับจอม-
 พลแปลก พิบูลสงคราม ความข้อนี้เป็นสาเหตุหนึ่ง ซึ่งใจทกั้องขอ
 ให้ศาลอุทธรณ์พิจารณาให้แจ้งหนัก

ตามที่ศาลอุทธรณ์ได้หยิบยกเหตุผลนานาประการขึ้นวินิจฉัยมา
 ถึงมาตรว่าจะไม่พบสาเหตุหรือเหตุผลอันใดแม้เพียงเล็กน้อยที่จะชี้ชวน
 ให้เห็นว่าต้นเกล้าต้นกระหม่อมทรงปลงพระชนม์พระองค์เอง แต่นาย
 ชิต ถึงเห็น จำเลยได้อุทธรณ์โต้แย้งคำพิพากษาศาลอาญา โดย
 เสนอเหตุผลขอให้ศาลอุทธรณ์พิจารณาสืบข้อต่อสู้ของจำเลยว่า กรณี
 นี้เกิดขึ้นเพราะนักการเมืองฉวยโอกาสเล็ดลอดรับเรื่องราวเป็นการถูก
 ดอปลงพระชนม์ ซึ่งถ้าพิจารณาถึงสถานที่เกิดเหตุและโอกาสแล้ว

จะไม่มีทางให้เห็นเลยว่า คนร้ายได้ทะนงองอาจกล้าเข้าไปดอปปดง พระชนม์ถึงที่ระโหฐาน นอกจากการต่อสู้กันแล้ว วิธีดำเนินการซักถามพยานของฝ่ายจำเลยก็หนักไปในรูปว่า นักการเมืองฉวยโอกาส ก่อให้กรณีกลายเป็นเรื่องถูกลดบดงพระชนม์ไป

ศาลอุทธรณ์ได้พิจารณาความข้อนี้แล้ว ทางฝ่ายจำเลยไม่สามารถนำพยานหลักฐานมาแสดงให้สมข้อต่อสู้ได้ การกดบังปรากฏตรงข้ามดังที่พยานจำเลยก็เจตมียว่า ก่อนที่กรมตำรวจจะออกแถลงการณ์ฉบับที่ ๑ ถึงวันที่ ๓๐ มิถุนายน ๒๕๔๔ นั้น นายปรีดี พนมยงค์ได้เรียกนายพลตำรวจโท พระรามอินทรา อธิบดีกรมตำรวจไปที่ทำเนียบ บอกให้ออกแถลงการณ์เกี่ยวกับกรณีสวรรคต พระรามอินทราตอบว่ายังสอบสวนไม่ได้ความอะไรจะออกไปอย่างไรได้ นายปรีดี พนมยงค์ตอบว่าถ้าไม่ออกแถลงการณ์จะเกิดจลาจล ให้ไปจัดการ จึงเกิดมีคำแถลงการณ์ฉบับที่ ๑ ขึ้น เพื่อจะให้เห็นว่าเป็นอุบัติเหตุ ซึ่งไม่ตรงกับความจริงจึงไม่อาจโน้มน้าวให้ประชาชนเกิดความเชื่อและเลื่อมใสได้เลยวิจารณ์กันไปต่าง ๆ ทางรัฐบาลเกรงว่าจะเกิดความไม่สงบขึ้นภายใน จึงได้มีการประกาศภาวะฉุกเฉินและตั้งคณะกรรมการสอบสวนกรณีสวรรคตขึ้น และในระยะไรรู้กันก็เกิดเรื่องรุนแรงทำให้ประชาชนรู้สึกหวาดเกรงภัยมาก คือนายชัน บรรณาธิการอุยงนายไถ่ ถูกขว้างด้วยลูกกระเบิดกับมีผู้ไปรายงานนายปรีดี พนมยงค์ว่า มีคนร้องในโรงภาพยนตร์ ว่า “ปรีดีฆ่าพระเจ้าแผ่นดิน” นายปรีดี

พนมยงค์จึงให้พระรามอินทราสืบสวน พระรามอินทราว่าทางตำรวจ
 ทำการสืบสวนแล้ว ไม่ได้ต้นคอของผู้กล่าวแต่กระนั้นก็ได้มีการจับ
 กุมนายเตียง ไชยกาดโดยข้อหาว่าให้คนพดยงในโรงภาพยนตร์ อีก
 เรื่องหนึ่งก็คือ พันเอกพระยาวิชิตรัตน์ กับพวก ถูกฟ้องหาว่าสม
 คบกันนำความเท็จไปร้องเรียนต่อ พลเรือตรีถวัลย์ ชำรงนาวาสวัสดิ์
 ซึ่งเป็นนายกรัฐมนตรีสืบแทนนายปรีดี พนมยงค์ ได้ความกล่าวโทษ
 นายปรีดี พนมยงค์หาว่าใช้ให้ผู้อื่นขอร้องพระชนม์ต้นเกล้าต้นกระหม่อม
 ระหว่างพิจารณา พนักงานอัยการฟ้องนายเตียง ปทุมรัตน์ด้วย
 กับพวกเป็นคดีหนึ่ง พนักงานอัยการจึงได้ถอนฟ้องคดีที่พันเอก พระ
 ยาวิชิตรัตน์ กับพวกต้องหา นอกจากนั้นเหตุผลบรรดาที่ประกอบ
 กับผลงานทุกชิ้นทุกอัน ตามที่ศาลอุทธรณ์ได้ยกขึ้นวินิจฉัยไว้เบื้องต้น
 โดยละเอียดแล้วนั้น ยังล่อแหลมถึงพฤติการณ์ที่เจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครอง
 ในขณะนั้นพยายามปฏิบัติการบิดเบือนมาแต่ต้นมือ จนไม่ชวนให้ผู้
 ได้ยินได้ฟังเชื่อว่า ต้นเกล้าต้นกระหม่อมเล็ดลอดรอดโดยอุบัติเหตุ
 อันไม่อาจปิดหนทางมิให้นำไปวิพากษ์วิจารณ์กันตามวิสัยของพศกนิกร
 ผู้มีความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ของเขาเช่นนั้น หากจะว่ามีนัก
 การเมืองฉวยโอกาสที่ไม่ใช่เป็นการเมืองรุ่นหลัง เพราะหลักฐานต่าง ๆ
 แสดงตัวเองดังศาลอุทธรณ์ได้กล่าวไว้แล้วนั้น แต่อย่างไรก็ดี ศาล
 อุทธรณ์หาได้รับเอาเหตุผลนอกคดีเหล่านั้นมาเป็นอารมณ์ไม่ คงมุ่ง
 เฉพาะที่จะชี้ขาดข้อเท็จจริงโดยอาศัยพยานหลักฐานทั้งที่เป็นบุคคล,

เอกสาร แดงวัดถ้ำในคดีเป็นหลักฐานพิจารณาว่าชอบที่จะรับฟังได้ตามกฎหมายหรือไม่เท่านั้น ซึ่งถ้าจำเลยไม่อุทธรณ์ขอชนมาแล้งก็จะไม่กล่าวให้ขาดความไปเลย

พยานวัตถุอันมีความสำคัญเท่าเทียมกับพระแสงปืนของกลางได้แก่หัวกระสุนปืน ซึ่งปรากฏข้อเท็จจริงว่า ในวันสวรรคตนั้น นายชิต สิงห์เสนี จำเลยได้นำดินสักรัดแต่งพระองค์ใส่พระแสงปืนของกลางไปให้พระบรมวงศ์ทอดพระเนตร และให้ข้าราชการผู้ใหญ่ดู ในดินสักรัดนั้นพบดอกกระสุนปืนด้วยปลอกหนึ่งนายชิต สิงห์เสนีจำเลยอ้างว่าเก็บได้ภายในวรมพระวิสุตย์ในเวลายกระชั้นชิดกับเวลาที่ต้นเกล้าถันกระหม่อมคองกระสุนปืนสวรรคต ขณะที่ตามแต่เจ้ากรมเจ้าพระราชชนนีเข้าไปชุลมุนอยู่ ข้างพระแท่นบรรทม แล้วจึงนำไปรวมไว้กับพระแสงปืนของกลางที่นายบาศย์ บัณฑวินจำเลยนำไปเก็บไว้ในดินสักรัดเครื่องแต่งพระองค์ เจ้าหน้าที่ตำรวจได้ทำบันทึกหมายเลข ๔๔ และยึดปลอกกระสุนปืนไว้เป็นของกลางตั้งแต่นั้น ส่วนหัวกระสุนปืนของกลางนั้น ได้ความว่า หลังจากเสด็จสวรรคตแล้ว หลวงนิคยเวช-วิศิษฐ์กับพระพี่เลี้ยงเฝ้า จึงทศดัยได้ช่วยกันทำความสะอาดพระบรมศพ โดยที่เกรงว่าพระโลหิตจะซึมจากพระขี้มามาต้องพระวรกายอีก จึงได้เปลี่ยนพระเชนยใหม่เอาผ้าลาดพระที่และผ้าฉวมเดิมออก ตัวพระขี้มได้กักดับเอาต่างชนบท ต่อมาพระยาชาติเดชอุดมได้สั่งให้เปลี่ยนพระแท่นใหม่ คืออัญเชิญพระบรมศพเลื่อนไปไว้ที่พระแท่นองค์เล็ก เพื่อ

สะดวกในการหล่อน้ำแข็งไว้ข้างพระบรมศพ และเดือนพระแท่นบรรทม
องค์เดิมไปแอบไว้ทางห้องพระอักษรติดกับห้องทรงพระตำราญ ความ
จริงรุ่งขึ้นจากวันสวรรคตก็ได้ทราบกันแล้วว่ากระสุนปืนที่หลุดออกเบื้อง
พระปฤษฎางค์ พระยัฏฐานที่ไม่เป็นพระโลหิตซึ่งได้พลัดชนอยู่ข้าง
บนก้อยในลักษณะที่เรียบร้อยไม่มียอดขาด แต่จะเป็นเพราะเหตุใดก็
เหลือที่จะคาดเดาไม่มีผู้ใดเฉลียวใจเลยว่า หัวกระสุนน่าจะอยู่ภายใน
พระยัฏฐานเองไม่ต้องสงสัย ถ้าได้มีความพยายามสักนิดเดียวเพื่อให้
หัวกระสุนปืนได้ประจักษ์เสียแต่แรกนั้น ก็จะได้เห็นว่าความจริงเป็น
อย่างไร แต่นั่นทอดทิ้งไว้โอกาสที่จะสืบเปลี่ยนจึงอาจมีได้ จนกระทั่ง
วันที่ ๑๒ เดือนเดียวกันหลังจากที่รู้แล้วว่ากระสุนปืนที่หลุดออกเบื้องพระ
ปฤษฎางค์ ๒ วัน เจ้าหน้าที่ตำรวจจึงไปทำการตรวจห้องพระบรรทม
โดยนายสิท สิงห์เสน่จำเลยเป็นผู้นำ แล้วเคยตรวจพระยัฏฐานปรากฏ
ว่ามีรอยขาดอยู่ด้านเดียว ยาวตามความยาวของพระยัฏฐาน นายพันตำรวจ
ตรีพจนารถ จันทรสวรรค์จึงเหาะนั่งแยงลงไปควานแล้วเอาออกมา
หนึ่งชิ้นข้างล่างก็ได้หัวกระสุนของกลางขึ้นมา จึงได้ทำบันทึกหมาย
๙๕ ไว้

หัวกระสุน และปลอกกระสุนของกลางนี้ ได้ถูกส่งไปให้ผู้ชำน
นาญตรวจ ได้ความจากนายพันตำรวจโทเอ็จ ณ บ่อมเพ็ชร และนาย
ร้อยตำรวจโททวี จำรูญจันทร์ซึ่งได้ช่วยกันตรวจแล้วทำรายงานหมายเลข
๓๓๗ ไว้ว่า ปลอกกระสุนและหัวกระสุนที่ได้ในที่เกิดเหตุได้ใช้ยิงด้วย

พระแสงปืนของกลาง ตรงกับการพิสูจน์ของผู้ชำนาญการบนพกทหารบก ซึ่งว่าปดอกกระสุนนั้นมียอยเข้มแท่งชนวนและรอยเหล็กคัดปดอกซ้ำยิ่งโดยพระแสงปืนของกลาง ส่วนหัวกระสุนไม่อาจบอกได้ว่าเป็นของปดอกกระสุนของกลาง พิสูจน์ได้เพียงว่าเป็นลูกขนาดเดียวกันตามรายงานหมายเลข ๘๕

คำให้การของนายพันตำรวจตรีพจนารักษ์ จันทร์สุวรรณ์สดุดใจ ศาสดุทธธรรณ้อย่างมาก เพราะปรากฏว่าพระยัฎฐ์กัณฑ์เกิดด้านกระหม่อมทรงพระบรมมหาราชวัง เป็นพระยัฎฐ์ใหม่ จำเพาะนั้นตรงที่ได้หัวกระสุนเท่านั้นไม่ค่อยแน่น ตามความสังเกตตั้งแต่แรกที่ได้หัวกระสุน นายพันตำรวจตรีพจนารักษ์ จันทร์สุวรรณ์ไม่เห็นหัวกระสุนนั้นมียอยอะไรผิดปกติ ต่อมาวันที่ ๒๑ เดือนเดียวกันนั้นเป็นวันทำการตรวจชันสูตรพระบรมศพ นายแพทย์ไข ยูนินพันธ์ กรรมการแพทย์ผู้หนึ่งได้ขอหัวกระสุนจากพลตรีวิเชียร สัตย์ตานนท์ เพราะขณะนั้นเข้าใจกันว่า คงเป็นหัวกระสุนที่ผ่านกระโหลกพระเศียรมาแล้ว นายแพทย์ไข ยูนินพันธ์ได้เห็นหัวกระสุนนั้นอยู่ในสภาพเรียบร้อย ไม่มีรอยเย็บหรือรอยเบียดทำให้สงสัยว่า ทำไมหัวกระสุนจึงเรียบร้อยอย่างนั้น เพราะเมื่อกระทบของแข็ง เช่นกระโหลกศีรษะ ควรจะเย็บหรือมีรอยเบียดบ้าง ต่อมาเมื่อมีการทดลองยิงศพที่โรงพยาบาลศิริราช ปรากฏว่า ๓ ศพซึ่งกระสุนทะลุจากกระโหลกศีรษะไปฝังอยู่ในเนื้อของหมอนและที่นอนนั้นพอหยิบขึ้นมาดูก็เห็นได้ว่า หัวกระสุนเหว้านเย็บ นอกจากนั้น นาย

แพทย์ใช้ ยืนฟังดังได้เห็นอีกว่า หัวกระดูกของกวางถึงแม้จะ
 บานไปหน่อยแต่ก็บานอย่างเรียบร้อย ไม่เหมือนหัวกระดูกที่ได้จาก
 การยิงศพ ๓ ศพ ซึ่งทั้งบานและทงมุนผิดกับรอยบนนี้ นายแพทย์ขับ
 ไซติกเล็ยรก็ได้สังเกตเห็นเช่นเดียวกันว่า เป็นทุกถูกเพื่อพิสูจน์ให้
 แจ่มชัดยิ่งขึ้น นายพลตำรวจตรี พระพิณชนคดีได้จัดให้มีการทดสอบ
 โดยใช้พระแสงปืนของกวางยิงเป้ากระต่ายลงไปในห้องนั้นแล้วจึงเอาหัว
 กระดูกของกวางเปรียบเทียบ ปรากฏว่าตะม้ายคล้ายกันมาก และ
 เมื่อผู้ชำนาญได้ทำการพิสูจน์ด้วยการถ่ายภาพรังสี ๓๒๖-๓๒๗ ก็
 ปรากฏผลเดียวกันว่า หัวกระดูกที่ทดลองยิงศพมามากกว่าหัวกระดูก
 ของกวางตามลำดับ

ในการชันสูตรพระบรมศพนั้น ได้ประจักษ์ต่อนายแพทย์ว่า ไม่
 มีลวดลายของพระเศียรผิดไปจากบุคคลธรรมดา รอยร้าวแตกตามพื้น
 กระโหลกพระเศียร กับกระโหลกของศพที่ถูกยิงก็คล้ายกัน เพราะ
 ฉะนั้นความแข็งแรงของกระโหลกถึงแม้จะมีได้พิสูจน์ด้วยการยิงกระโหลก
 พระเศียรก็คงไม่แตกต่างกันเท่าไร ทั้งนี้อาจจะเปรียบเทียบได้จากรอย
 ร้าวของกระโหลกพระเศียร และรอยร้าวที่ปรากฏที่กระโหลกศพซึ่งทำ
 การทดลองยิง ณ โรงพยาบาลศิริราชว่า หาได้มีผลแตกต่างกันนักไม่
 ตามคำของนายแพทย์จะเห็นว่าความแข็งแรงของกระโหลกศีรษะมนุษย์ไม่
 น่าจะผิดกันมากนักเว้นแต่บุคคลที่มีอายุจะผิดปกติเท่านั้น

หลักของการยิง กระสุนปืนเท่านั้นที่จะผ่านกระโหลก ส่วน

ปลดออกถูกส่งต่อไปทางอื่น แลก็จะไม่มีข้อโต้แย้งได้อีกว่า ความแรงของหัวกระสุนนั้น เมื่อไปกระทบกับความแรงของวัตถุอื่นย่อมเกิด ความบู่ หรือเย็นเมื่อดังนั้นจะเป็นเพียงกระดาษผ้า ดังเช่นที่ได้มีการทดสอบโดยเจ้าหน้าที่ตำรวจ ซึ่งประจักษ์ผลตลึงเห็นได้กล่าวแล้วแต่ หนหลัง

จริงอยู่การบู่มากหรือน้อยเป็นความเห็นของแต่ละคน ซึ่งอาจ ไม่ตรงกันได้ ครั้นจะถือตามที่นายพันตำรวจโทเอ็จ ณ บ่อมเพ็ชรเบิก ความว่ากระสุนที่ผ่านกระโหลกนั้นบู่มากก็มี บูน้อยก็มี แต่ก็มีได้ อธิบายว่าอะไรเป็นเหตุให้เกิดผลเช่นนั้น อนึ่งถึงแม้หัวกระสุนตาม รูปขยายหมาย ๑๒๖ และ ๑๒๗ จะเป็นว่า หัวที่ ๒ ไม่ผิดกว่าหัวที่ ๑ ซึ่งได้จากการยิงเข้ากระตาศนัก และหัวที่ ๓ ซึ่งมีเย็นน้อยกว่าหัวที่ ๔ และที่ ๕ อันได้จากการยิงกระโหลกศีรษะศพ แต่หัวที่ ๓ ก็มีลักษณะ ให้เห็นว่าเย็นมากกว่าหัวที่ ๒

ตามที่นายชิต สิงห์เสนีจำเลย อุตธรณ์ว่า ถ้าโจทก์ประสงค์ จะให้ถือว่าเรื่องหัวกระสุนเป็นข้อสำคัญอันควรสังเกต ก็ขอบทจะให้ มีผู้ชำนาญจริง ๆ มาอธิบายว่า มิใช่ผ่านกระโหลกพระเศียรประการใด ทั้งกระสุนที่ถูกทะลุกระทบแผ่นเหล็กโจทก์ไม่ได้นำมาให้เปรียบ เทียบด้วย เพื่อให้เห็นว่า เมื่อกระทบแผ่นเหล็กแล้วจะบู่เย็นมากน้อย อย่างนั้น ศาลอุทธรณ์เห็นว่าโจทก์อาจคิดว่าการนำสืบของโจทก์เป็น การเพียงพอแล้ว ไม่จำเป็นต้องอาศัยพยานผู้ชำนาญอื่นได้อีกก็เป็นได้ ยัง

เมื่อคัดอุทธรณ์ได้ฟังแล้วว่า พระแสงปืนของกลางได้ถูกใช้ยิงมาก่อน
วันเดี๋ยวดวรรคต ๘ วันจึงเป็นอันว่า เพียงเห็นแต่เหตุเดียวยัง
สนับสนุนความคิดเห็นเรื่องบู๊และเย็นตาม ที่วินิจฉัยมาให้สันนิษฐานได้
ว่า หัวกระสุนและปลอกกระสุนของกลางซึ่งเกิดจากการยิงของพระ
แสงปืนของกลางมิใช่เป็นหัวกระสุนและปลอกกระสุนที่ได้ยิงในวันเดี๋ย
วดวรรคต ความข้อนี้ขอพักไว้ก่อนจะได้หยิบยกขึ้นวินิจฉัยต่อไปใน
เบื้องหน้า

ตามที่คัดอุทธรณ์ได้นิจฉัยมาจนสรุปผลได้เพียงว่า มีผู้หนึ่ง
ของอาชกรทำการปลงพระชนม์ต้นเกล้าต้นกระหม่อมเท่านั้น ถ้าจับ
ไปถึงประเด็นว่าผู้ใดบ้างอยู่ในข่ายอันควรต้องพิจารณาในชั้นนี้ว่าเป็น
กบฏคิดคดทรยศกระทำหรือรู้เห็นเป็นใจให้กระทำการประทุษร้ายปลง
พระชนม์ต้นเกล้าต้นกระหม่อม โจทก์ได้เสนอมาในอุทธรณ์และแถลง
การณืประกอบว่า การที่คัดอาญาไม่วินิจฉัยในข้อที่โจทก์นำสืบว่า
นายปรีดี พนมยงค์กับเรือเอกวัชรชัย ชัยสิทธิเวช ร่วมกันกระทำผิด
ด้วยหรือไม่นั้น ไม่ชอบเพราะจะหักล้างเงื่อนไขหาได้ไม่ ด้วยเป็น
ข้อความในประเด็น คือที่เรียกว่าพยานเหตุผลหรือพยานพฤติเหตุแวด
ล้อมกรณี เมื่อเช่นนั้นแล้วเหตุผลที่จะประกอบพฤติการณ์ของจำเลยก็
ย่อมขาดไป คัดอุทธรณ์ขออธิบายว่า โจทก์ก็รับอยู่ว่าพยานหลัก
ฐานในคดีนี้เป็นพยานพฤติเหตุแวดล้อมกรณี ซึ่งตามกระบวนการ
วินิจฉัยอรรถคดีอาจแยกได้ว่าเป็นพยานอันก่อให้เกิดข้อเท็จจริงเช่นนั้น

ท้อ ๆ ไปไม่หมายถึงคนใดโดยเฉพาะ นั่นเป็นประเด็นที่สำคัญจะหัก
 เคียงไม่ได้ เช่นถ้าเหตุที่ทำให้มันเกลียดแค้นระหม่อมอัญชลีพระ-
 ชนม์ อันสืบเนื่องมาจากนายปรีดี พนมยงค์ตาม นายเจดีย์ว ปทุมรส
 จำเริญก็ตาม คำตอบที่ควรจะได้วินิจฉัยถึงทุกข้อกระทงความ ส่วน
 พยานหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับผู้ที่ต้องหาแต่ละคนนั้น จะต้องพิจารณาเป็น
 รายตัวไป สมมุติว่าคำวินิจฉัยว่า นายปรีดี พนมยงค์กับเรือเอก
 อัครชัย ชัยสิทธิเวชเป็นคนร้ายตอบปลงพระชนม์ คำตัดสินก็ต้องวินิจฉัย
 ต่อไปว่า จำเริญทั้งสามได้สมคบหรือร่วมคิดด้วยหรือไม่ หรือหาก
 ว่าคำวินิจฉัยว่า นายปรีดี พนมยงค์กับเรือเอกอัครชัย ชัยสิทธิเวช
 ไม่มีความผิด คดีก็ไม่เสร็จเพียงเท่านั้น คำตัดสินก็ต้องวินิจฉัยต่อไปว่า
 จำเริญทั้งสามได้สมคบหรือร่วมคิดด้วยหรือไม่เช่นเดียวกัน ในขณะที่
 ตามฟ้องของโจทก์ถือว่า นายปรีดี พนมยงค์และเรือเอกอัครชัย ชัย-
 สิทธิเวชยังหลบหนีอยู่ การวินิจฉัยถึงบุคคลทั้งสองก็ต้องแก้เท่ากับว่า เป็น
 การวินิจฉัยซึ่งไม่ผูกพันบุคคลทั้งสองนั้นประการหนึ่ง และอีกประการ
 หนึ่ง โจทก์ไม่ได้กล่าวรับรองไว้ ณ ที่ใดเลยว่าพยานหลักฐานที่เกี่ยวข้อง
 ถึงบุคคลทั้งสองนั้นหมดสิ้นแล้ว คำตอบที่ควรจะไม่อยู่ในฐานะที่จะวินิจฉัย
 คดีที่ไม่ปรากฏว่าเสร็จสิ้นกระแสรักความแล้วได้ เพราะถ้าสมมุติว่า
 คำตอบที่ควรจะไปในทางว่าบุคคลทั้งสองไม่มีความผิด ก็จะไม่พ้นจาก
 การคัดค้านโต้แย้งว่าศาลบกพร่องด้วยซ้ำขาดในประเด็นที่ไม่สมบูรณ์
 ถ้าจะทำให้ตั้งโจทก์กล่าวในอุทธรณ์ไว้ก็ดูเป็นว่าจะต้องวินิจฉัยทาง

เดี๋ยวว่า บุคคลทั้งสองมีความผิด ซึ่งวิธีพิจารณาเช่นนี้ย่อมเรียกไม่ได้ว่าเป็นการถูกต้อง เพราะฉะนั้นตามที่ศาลอาญายังไม่วินิจฉัยความผิดของบุคคลทั้งสอง ศาลอุทธรณ์จึงเห็นพ้องด้วย

อนึ่ง แม้ว่า พระแสงปืนของกลางได้ใช้ยิงครั้งสุดท้ายก่อนวันเล็ดจี้จวรรคตและตามเหตุผลเป็นที่เชื่อฟังได้ว่า ดันเกล้าตันกระหม่อมมิได้เล็ดจี้จวรรคตเพราะการกระทำอันเกิดจากพระองค์เอง แต่ฝ่ายนายชิต ถึงเหตุนี้จำเลยก็ยังขอให้ศาลอุทธรณ์ว่าถึงถึงลักษณะของสถานที่เกิดเหตุว่าเป็นพระราชฐานชั้นในจุดใดเป็นที่ประทับของพระมหากษัตริย์ซึ่งโดยปกติแล้ว ย่อมจะต้องมีการถวายความพิทักษ์อารักขาอย่างยิ่งยวด เพื่อให้พระองค์ท่านทรงปลอดภัยจากภัยอันตรายทั้งปวง เพราะฉะนั้นข้อนี้จึงเกิดความสำคัญขึ้นมาว่า ใครเล่าผู้ร้ายจะทะนงองอาจเด็ดดอดเข้าไปประทุษร้ายดันเกล้าตันกระหม่อมได้ถึงในพระวิสุตย์ แต่เมื่อศาลอุทธรณ์ได้มีโอกาสเข้าตรวจดูพระที่นั่งบรมพิมานและบริเวณใกล้เคียงซึ่งอาจติดต่อกันได้ ประกอบกับคำพยานหลักฐานทั้งหมดแล้ว ก็เป็นการสมควรที่จะต้องค้นคว้าต่อไปว่า ยังมีเหตุผลอันใดเกี่ยวกับสถานที่เกิดเหตุอีกหรือไม่ที่ไม่อาจปลดเปลื้องความสงสัยออกเสียได้

จริงอยู่ การดอบปลงพระชนม์พระมหากษัตริย์นั้นมิใช่กระทำได้ง่าย ๆ แต่เมื่อคิดถึงว่ามีความพยายามที่หนักก็มีความดำเินจั้นแล้ว จึงไม่พ้นจากความดำเินจี้จวรรคตของเจ้าผู้ร้ายใจอำมหิตไปเสียได้ ใน

เมื่อฝ่าเหตุนั้นสมควรได้น้อยยิ่งกว่าใดข้างคั่นนั้น ชั้นแรกผู้ร้ายก็จะ
ต้องวางแผนการณโดยรอบคอบเสียก่อน จุดอ่อนที่ผู้ดื้อจะช่วยให้
ดูดังไปได้ก็คือ ความกว้างใหญ่ไพศาลของพระบรมมหาราชวังนั้น
เหตุหนึ่ง ก็การบกพร่องไม่เคร่งครัดต่อการถวายความอารักขาอีก
เหตุหนึ่ง

ปรากฏว่า พระที่นั่งบรมพิมานตั้งอยู่ภายในกำแพงพระบรมมหา
ราชวังทางด้านตะวันออก ใกล้เคียงทางทิศใต้ของวัดพระศรีรัตนศาสดา
รามวันปกติที่มีใช้วันอาทิตย์และวันพระมีทางที่จะเข้าไปยังพระที่นั่งบรม
พิมานได้หลายทางคือ (๑) เข้าทางประตูวิเศษไชยศรี แล้วตรงเข้า
ประตูพิมานไชยศรี แล้วช้ายผ่านพระที่นั่งอมรินทราเข้าประตูเหล็กกล้า
ซึ่งเป็นประตูบริเวณพระที่นั่งบรมพิมาน (๒) เข้าทางประตูวิเศษไชย
ศรี แล้วช้ายไปตามถนนเขื่อนขันธ์นอกแล้วเลยกำแพงพระบรมมหา
ราชวังไปทางตะวันออก แล้วเลยตรงทางใต้ผ่านหน้าวัดพระศรีรัตนศาสดา
ราม, ประตูวัดดิโสภะ และเมื่อผ่านเลยประตูเหล็กเพชรไปแล้ว
ก็เลยขวาเข้าประตูแดงราชกิจซึ่งเป็นประตูบริเวณพระที่นั่งบรมพิมาน
ทางด้านหลัง (๓) เข้าทางประตูช่องกุฎิด้านท่าเตียน แล้วช้ายไป
ตามถนนเขื่อนขันธ์นอก ตรงไปทางใต้ผ่านประตูกัณฑ์, ประตู
นางในไคยคต แล้วเลยขึ้นเหนือ ผ่านประตูราชดำริเข้าไปยังประตู
แดงราชกิจก็ได้ (๔) เข้าประตูช่องกุฎิด้านท่าเตียน แล้วเลยขวาไป
ตามถนนเขื่อนขันธ์นอก ตรงไปทางเหนือผ่านบริเวณพระที่นั่งดุสิต
มหาปราสาท แล้วเข้าประตูรัตนพิศาลไปยังถนนจักรวรรดิ เข้าประตู

พิกานไชยศรีตามเส้นทางที่ ๑ ก็ได้ ผ่านประตูพิเศษไชยศรีไปตามเส้นทางที่ ๒ ก็ได้ (๕) แต่ถ้าเป็นวันพระหรือวันอาทิตย์ ดังเช่นวันเสด็จสวรรคตแล้ว จะมีทางสะดวกที่สุดอีกทางหนึ่ง คือวันนั้นประตูสวัสดิโศภาซึ่งอยู่ตรงหน้ากระทรวงกลาโหมจะเปิดตั้งแต่เวลา ๘ นาฬิกา ใคร ๆ ก็เข้าได้ แล้วเดินซ้ายตรงไปทางใต้ตามถนนเขื่อนขันธ์วัณโศก ผ่านประตูเหล็กเพชรไปเข้าประตูแดงราชกิจ ซึ่งเปิดอยู่ตลอดทั้งกลางวันกลางคืน ส่วนประตูพิเศษไชยศรี และประตูพิกานไชยศรีจะเปิดเวลา ๖ นาฬิกา และปิดเวลา ๔.๓๐ นาฬิกา สำหรับประตูหลังโรงละครกับประตูเหล็กเพชรปิดตาย

ตามที่ได้อธิบายถึงเส้นทางต่าง ๆ มาแล้ว ก็เห็นแล้วว่าทางเดียวที่เข้าไปยังพระที่นั่งบรมพิมานนั้น มีให้เลือกได้หลายทางสุดแต่ว่าทางไหนจะปลอดภัยที่สุด ซึ่งคนที่ไปต้องมีความรู้มากมายนักก็อาจเลือกได้ ยังเป็นผู้เข้าออกออกในจวนชั้นอยู่แต่ก็ยังง่ายใหญ่

ปรากฏว่า มีประตูเหล็กกล้า และประตูแดงราชกิจ มีทหารมหาดเล็กยืนยามอยู่แห่งละ ๑ คน องค์พระที่นั่งบรมพิมานก็มีทหารมหาดเล็กยืนยามอีก คือที่มุขหน้า เป็นยามคู่ ๒ คน ที่บันไดหลังข้างอ้านาพักเป็นยามคู่ ๒ คนเช่นเดียวกัน กับยังมีที่บันไดชั้นชานชาลาสุดพระที่นั่งด้านตะวันออกอีก ๑ คน ตามปกติผู้ที่ผ่านประตูเข้าไปก็จะต้องได้รับอนุญาตจากเจ้าหน้าที่ หรือมีบัตรอนุญาตประจำตัว แต่ในทางปฏิบัติหาเข้มงวดกวดขันกันนักไม่ผู้

ที่เคยเข้าออกเสมอ ๆ อาจผ่านเข้าไปได้โดยไม่ถูกตรวจตราอย่างใดก็มีบ่อย ๆ หากจะทักถามกันบ้างก็ดูออกจะเป็นเพียงพิธี หาเป็นการเคร่งครัดจริงจังไม่ ดังเช่นนายบุญมาก รุนดำราย คนนอกแท้ ๆ เข้าไปหาญาติที่ ห่มแพรหลายครั้ง ก็ได้ถูกทหารยามตรวจตราได้ตามอย่างไรเป็นต้น เมื่อการเข้าออกพระราชฐานชั้นในขาดความระมัดระวังเช่นนี้ย่อมเกิดเป็นจุดอ่อนให้ศัตรูมรยมานเข้าประตูเหล็กกล้า และประตูแดงราชกิจได้สะดวกตาย ถ้าจะเปรียบเทียบระหว่าง ๒ ประตูนี้ว่า การผ่านเข้าประตูแดงราชกิจง่ายยิ่งกว่าประตูเหล็กกล้า เพราะที่ศาลาใต้ต้นมะขามข้างประตูเหล็กกล้ายังมีตำรวจวังเป็นยามอัคราวดระ ๑ คน ตลอดเวลา ๒๔ ชั่วโมง มีหน้าที่คอยดูไม่ให้คนภายนอกเข้าไปพลุกพล่าน แต่ทางประตูแดงราชกิจห้ามตำรวจรักษาการไม่

ศาลอุทธรณ์ได้พิจารณาแผนผังพระที่นั่งบรมพิมานหมาย ๒ ประตู กับหุ่นจำลองแล้ว ห้องชั้นล่างนับจากตะวันออกไปหาตะวันตกเป็นดังนี้ (๑) ห้องพักภายหลังเสวยเป็นรูปมุขเหลี่ยมยื่นออกไปทางตะวันออกของห้องเสวยพระกระยาหารค่ำ (๒) ห้องพระกระยาหารค่ำ เป็นห้องสี่เหลี่ยมผืนผ้ามีความยาวจากเหนือไปได้ เท่ากับความกว้างของพระที่นั่ง (๓) ห้องรับแขกติดต่อกับห้องเสวยพระกระยาหารค่ำ มีช่องพระทวาร ๒ ช่องเฉพาะที่เข้าห้องรับแขก แต่มีระเบียบหน้าต่างและระเบียบหลังตั้งอยู่ทางด้านเหนือและด้านใต้ มีพระทวารเข้าจาก

ระเบียงไปในห้องเสวยพระกระยาหารค่ำได้ (๔) มีมูขยันท่อจากห้อง
 เสวยพระกระยาหารค่ำไปทางใต้แบ่งเป็น ๒ ห้อง ห้องเล็กทางตะวันตก
 ออกใช้เป็นห้องน้ำ ห้องใหญ่ทางตะวันตกเป็นห้องพักเครื่องเสวย มี
 บันไดขึ้นลงได้ทางข้างห้องพักเครื่อง (๕) จากห้องรับแขกมีพระทวาร
 ออกไปห้องพระอัมจันทร์ใหญ่ซึ่งเป็นทางขึ้นสู่พระที่นั่งชั้นบน พระอัม-
 จันทรนั้น จากพื้นล่างถึงฐานพักเป็นพระอัมจันทร์เดียว จากฐานพักขึ้น
 ชั้นบนแยกชนได้ ๒ ทาง ทางหนึ่งขึ้นระเบียงหน้า ออกทางขึ้นระเบียง
 หลัง (๖) ติดกับพระอัมจันทร์ใหญ่เป็นห้องพักเครื่องเสวยอีกห้อง
 หนึ่งมีระเบียงหน้าและระเบียงหลังตั้งอยู่ ๒ ด้าน (๗) ถัดไปเป็น
 ห้องคู ห้องหน้าติดระเบียงหน้า เป็นห้องพักท้าวตักยานวัชร์ ห้อง
 หลังติดระเบียงหลังเป็นห้องพักพนักงานชาวที่ (๘) ถัดไปเป็นห้อง
 ชนใดเล็กขึ้นสู่พระที่นั่งชั้นบน ห้องนมทงระเบียงหน้าและระเบียงหลัง
 ตั้งถัด จึงอาจใช้เป็นทางเดินทะลุเข้าออกได้ด้วย ตรงกับทางเข้าห้อง
 บันไดเล็กนมบันไดขึ้นจากนอกพระที่นั่งพาดที่ระเบียงด้านหน้า ๓ บันได
 ด้านหลัง ๓ บันได (๙) ถัดห้องบันไดเล็กเป็นห้องคู่อีก ห้องหน้า
 ติดระเบียงหน้าเป็นห้องน้ำและห้องส้วม ห้องหลังติดระเบียงหลังเป็น
 ห้องพระพิเศยงเอนง จินตดุจย (๑๐) ถัดไปเป็นห้องตั้งกวางอยู่สุด
 พระที่นั่งบกตะวันตก เต็มตามความกวาง ทั้งระเบียงหน้าและระเบียงหลัง
 ไปยันติดอยู่เพียงนั้น ห้องเหล่านี้อยู่ทางเหนือเป็นห้องรับแขกฝ่าย
 ใน ห้องกลางเล็กเป็นห้องทางเสด็จมีบันไดเวียนขึ้นไปสู่ชั้นบนได้ ห้อง

ทางใต้เป็นห้องรับประทานอาหารของพนักงานฝ่ายใน (๓๑) ต่อจาก
องค์พระที่นั่งไปทางใต้เป็นชานและม้านไต่ทอดลงข้างล่างใต้ (๓๒) ที่
ระเบียงหน้าของห้องพระอัมรินทร์ใหญ่เป็นบันไดลงไปยังมุขหน้า ซึ่ง
ใช้เป็นทางรถ (๓๓) ที่ระเบียงหลังของห้องพระอัมรินทร์ใหญ่เป็น
บันไดคู่ลงข้างล่าง ระหว่งกลางของบันไดเป็นอ่างน้ำพุ

ตามที่กล่าวมานี้ จะเห็นว่าบันไดขึ้นพระที่นั่งได้หลายบันได
แต่ทหารที่เฝ้าดี ปรากฏว่ามีบันไดขึ้นจากต่างถึง ๓ บันไดที่ไม่มี
ทหารยามเฝ้ารักษา บันไดหนึ่งขึ้นห้องפקเครื่องเดียวที่ติดกับห้องเดียว
พระกระยาหาร ถ้าหากจะถือได้ว่ามีมหาดเล็กอยู่ในห้องนี้ไม่ค่อยขาด
ก็ยังมีบันไดขึ้นระเบียงหน้า ถัดจากบันไดมุขหน้าไปทางตะวันตก
บันไดหนึ่งอยู่ใกล้กับห้องน้ำและส้วม กับอีกบันไดหนึ่งขึ้นระเบียง
หลังถัดจากบันไดอ่างน้ำพุไปทางตะวันตก โดยลักษณะของสถานที่
การขึ้นพระที่นั่งชั้นต่างทางบันไดทั้งสองให้รอดพ้นจากสายตาของทหาร
ยามสองคู่มือไม่เป็นของยากเย็นอะไรเลย นอกจากนั้นศาลอุทธรณ์
ยังสังเกตเห็นอีกว่า บันได ๒ บันไดนี้อยู่ตรงห้องบันไดเล็กสำหรับ
มหาดเล็ก, ข้าหลวงและพนักงานชาวทมิฬขึ้นพระที่นั่งบนพอดี ทั้ง
ไม่ไกลจากพระอัมรินทร์ใหญ่ขึ้นพระที่นั่งบนเท่าไรนัก

นอกจากมหาดเล็กแล้ว ยังมีตำรวจหลวงอีกพวกหนึ่งทำหน้าที่
ถวายความปลอดภัย ผลัดเปลี่ยนเป็นเวรๆ ละ ๕ นายรวมทั้งหัวหน้า
ตามธรรมเนียมจะพักอยู่ที่ตึกหน้าพระที่นั่งบรมพิมาน แล้วผลัดกันไป

ประจำที่พระที่นั่งชันฉางเพียงนายเดยคนเดียว ๓ ชั่วโมง โดยนั่งอยู่ที่
เกาอี้ตรงเจดียงกตางห้องโถงใกล้กับพระอัมรินทร์ใหญ่บ้าง เดินไป
เดินมาบ้าง การที่จะหวังให้ตำรวจหลวงนายเดยตรวจตราพระที่นั่งอัน
กว้างใหญ่ให้รอบคอบนั้นย่อมเป็นการเหลือวิสัยที่จะเป็นไปได้ เพราะ
เมื่อไปด้านหนึ่งอีกด้านก็ว่าง

มหาดเล็กรับใช้ และมหาดเล็กวรภาชนะหน้าท่เกี่ยวข้องกัน
อย่างใกล้ชิด โดยที่ต้องใช้คนมากจึงมีทั้งข้าราชการประจำและท่งที่
จ้างมาชั่วคราว หน้าท่โดยเฉพาะคือเตรียมเครื่องเสวยเข้า, กตางวัน,
น้ำชา, เย็น กับรับใช้ที่โต๊ะเสวย นอกจากนั้นยังมีหน้าท่อนอกคือ
มหาดเล็กรับใช้จะต้องอยู่ยามที่พระอัมรินทร์ใหญ่ขึ้นบน ๒ คน และ
คอยรับใช้ด้วย ส่วนมหาดเล็กวรภาชนะอยู่ยามที่พระอัมรินทร์ใหญ่ขึ้น
ด่าง ๒ คน แต่ไม่แน่เพราะบางที่เหลือเพียงคนเดียวก็มี ยามมหาดเล็ก
นั้นท่งกตางวันกตางคืน เฉพาะเวดากตางคืนกำหนดให้มหาดเล็กรับใช้
อยู่ยามที่พระอัมรินทร์ใหญ่ขึ้นบนข้างตะคน แต่บางที่ก็ไปรวมอยู่แห่ง
เดียวกันบ้าง บางที่นอนหลับเดี่ยวบ้างก็มี ซึ่งนางสาวจรรยา ตะตะภัก
เคยปลูกให้ดูขึ้น กับบางที่นางสาวจรรยา ตะตะภัก เดินผ่านพระอัม-
รินทร์ใหญ่ไปไม่เห็นมหาดเล็กอยู่ยามเลย บางครั้งก็กตางวัน บางครั้ง
ก็กตางคืน สำหรับมหาดเล็กวรภาชนะซึ่งอยู่ยามชันฉางนั้น มีเกา
ให้หนึ่งได้พระอัมรินทร์ใหญ่ทางด้านใต้ไม่ไปรุ่ง ได้ความจากนายพร
หอมเนียมว่า ตรงนั้นมองเห็นคนที่จะมาสู่ท้องพระโรงทางด้านใต้ได้

กระนั้นนายอาคม สุรัสวดี ก็ยังพยายามเสียดอดขึ้นไปจนถึงพระที่นั่งได้

บันไดเล็กที่จะขึ้นพระที่นั่งชั้นบนนั้น อยู่ในห้อง ๆ หนึ่งโดยเฉพาะระหว่างห้องพักของพระพี่เลี้ยงเนื่อง จินตคุตย์ กับห้องพักพนักงานชาวที่ตามธรรมเนียมแล้วจะเปิดตั้งแต่เวลา ๖ นาฬิกา และปิดเมื่อต้นเกดัดันกระหม่อมเดิเจ้าพระที่ราว ๒๒ นาฬิกา การปิดตามปกติคือตงกอดอนประตูหลังด้านในและได้กุญแจประตูหน้า แล้วนำดอกกุญแจไปมอบหัวหน้าเวร ซึ่งอยู่ห้องพักของชาวที่ตั้งแต่เปิดจนกระทั่งปิดจะมีมหาดเล็กบรรณาณซึ่งบางที่ก็ใช้คนจ้างชั่วคราว อยู่ยามเฝ้ามิให้คนไม่มีหน้าที่ขึ้น โดยนึ่งเกาอดคตณังห้องชลาที่ใกล้กับประตูด้านเหนือแต่ใช้ว่าจะเคร่งครัดในการปฏิบัติก็หาไม่ วันที่ ๘ ก่อนเดิเจ้าสุวรรณคตวันหนึ่ง เมื่อนางสาวนิภา ตะระกฐิ เด็กงานที่โรงพยาบาลจุฬาลงกรณคตอนเย็นแล้วก็ไปพักค้างอยู่กับนางสาวจรรยา ตะระกฐิ พี่สาว ที่พระที่นั่งบรมพิมานชั้นบนตามเคย เพราะไปช่วยนางสาวจรรยา ตะระกฐิ ทำงานที่เกี่ยวข้องกับสมเด็จพระราชชนนี พอวันที่ ๘ ค ๕ ครึ่งก็แต่งตัวเพื่อกลับไปที่ทำงานที่โรงพยาบาล รวยำรุ่งก็ตงจากพระที่นั่งชั้นบนทางบันไดหลัง ปรากฏว่าประตูห้องนั้นด้านหน้าตงกอดอนไว้ ส่วนประตูหลังเปิดไว้เฉย ๆ ไม่ได้ได้กอดอน เพียงแต่บิดลูกบิดก็ออกไปได้

เช้าวันเดียวกัน คือวันสุวรรณคตมีพยานเบิกคตความถึง ๒ คน คือ นายสุรินทร์ ชูศรีเพริศว่า คันวันที่ ๘ ยามบันไดเล็กเป็นใครจำไม่ได้

ได้มอบลูกกุญแจที่ได้ประตูห้องให้ คณินนายสุรินทรนอนที่เตียงหลัง
และคืนเมื่อเวลาย่ำรุ่งจึงไขกุญแจห้องนั้นได้ แล้วให้นายวัน สารส้มคร
เป็นยามที่บันไดนั้นต่อไปฝ่ายนายวัน สารส้มคร ให้การว่า ได้เฝ้า
ยามที่บันไดเล็กตั้งแต่ ๖ นาฬิกา วันที่ ๘ มิถุนายน ตอนเช้ายามนี้
ไม่ต้องรับยามจากใคร เพราะนายสุรินทร หรือนายพิชัยจำไม่ได้แน่
กำลังเปิดประตูอยู่ นายวันได้นั่งอยู่ที่เก้าอี้ติดฝาผนังห้องขวาที่ใกล้กับ
ประตูด้านเหนือจน ๘ นาฬิกา จึงมอบให้นายตี ระวังอยู่ยามนี้
นายวัน สารส้มคร นั่งอยู่ที่เดียวไม่ได้ไปไหนเลย มีคนขึ้นลงคือพระ-
พี่เลี้ยงเณร, นางสาวจรรยา, นายเวศน์ กับพนักงานชาวที่ คือ นาย
พิชัย, นายสุรินทร และอีก ๒ คน จำไม่ได้ว่าชื่ออะไร

คำต่อทรรณไม่อาจปลงใจเชื่อ นายสุรินทร ชุศรีเพริศ และนาย
วัน สารส้มคร ได้สนิทกันว่า เขาได้ปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าวเคร่งครัดมิได้
ขาดตกบกพร่องเพราะต่างรู้จักถึงข้อหาแล้วว่า ดันเถลไถลกระหม่อม
ถูกคนร้ายดองบดงพระชนม์ ถ้าคนใดขึ้นให้การเป็นอย่างอื่นก็หมาย
ความว่านั่นคือความผิด ทั้งนี้โดยอาศัยคำให้การของนางสาวนิภา
กระตะกัญ เป็นเครื่องพิสูจน์ว่า ในเช้านั้นตอนย่ำรุ่งประตูหลังปิดไว้
เฉย ๆ ไม่ได้ได้ถอดน เพียงแต่บิดกุญแจก็ออกไปได้ เมื่อออกไป
เจเตียงชั้นล่างด้านหลังแล้ว จึงเห็นชาวที่กำลังกวาดระเบียบอยู่คนหนึ่ง
เห่คบกวาดทงนตรงข้ามกับคำให้การของนายสุรินทร ชุศรีเพริศ และ
นายวัน สารส้มคร ที่เดียว ใช้แต่จะมีเพียงครั้งเดียวเท่านั้นหาไม่

จำเพาะให้บังเอิญเป็นเมื่อใกล้กับวันสวรรคต คือได้รับความจากนางสาว
 จรูญ ตระภี ฐิต ว่า ^๕ที่บันไดเด็กนั้นเดิมมีพวกชาวท่งเกาะเป็นนยามอยู่
 ตรงมุมบันไดคนหนึ่งตลอดคดางวันและกตางคืน หลังจากนั้นก็ถาถัน
 กระหม่อมเสด็จมาประทับสัก ๕ เดือน การอยู่ยามที่บันไดเด็กนั้นได้
 เปลี่ยนไป คือในเวลาดากตางคืนเมื่อเสด็จจรดแล้ว เห็นจะเป็นคนยาม
 นั้นเอง ได้มีคปประตู่ของบันไดด้านหน้าบันไดก่อน เวลานั้นเขาจะเข้านอน
 เขาก็มีประตู่ของบันไดด้านหลังไว้ก็ออกเขาจะไปไหนไม่ทราบ เคยเห็น
 คนนอนอยู่ตรงระเบียบขึ้นข้างด้านหลังก็คนไม่ทราบ สำหรับนายวัน
 ดำรงศักดิ์นั้น มีเหตุผลแสดงว่าขาดความรอบคอบไม่สัมพันธ์กับที่กล่าว
 อ้างว่ามีได้ทั้งหน้าทั้งไปไหน เช่นว่า เห็นพนักงานชาวท่งขึ้นทางบันได
 เด็กนั้นเพียง ๔ คน คือนายสุรินทร์, นายพิชัย กับคนอื่นอีก ๒ คน
 แต่นายสุรินทร์ ชูศรีเพริศ ว่าขึ้นไป ๕ คน คือนายสุรินทร์, นายพิชัย,
 นายกิ่ง, นายฉวี, นายสงว ^๕นอกจากนี้ยังได้รับความจากนายเวศน์ ดุณทร-
 รัตน์ ว่า วันนั้นได้ขึ้นไปบนพระที่นั่งเมื่อเวลาย่ำรุ่งครึ่งทางพระอัมรินทร์
 ใหญ่ บันไดซ้ายตรงไปยังห้องพระบรรทมพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
 แต่ยังไม่ทันบรรทม จึงกลับไปที่ห้องพระภษาเตรียมเครื่องฉลองพระ-
 องค์ไว้ถวาย ต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวคืนบรรทมเสด็จห้อง
 เสวยเช้าแล้ว จึงลงจากชั้นบนทางอัมรินทร์ใหญ่ ไปหาอะไรรับประทาน
 ที่ห้องพักเครื่อง ระหว่างนั้นเองก็ได้ยินเสียงดังบึงดังนั้น เป็นอันว่า
 นายเวศน์ ดุณทรรัตน์ มีได้ขึ้นลงทางบันไดเด็กเลย นายวัน ดำรงศักดิ์

เอาที่ไหนมาว่า

ถ้าดิฉันจะได้พิจารณาทางด้านท้องพระโรงใกล้กับพระอัมรินทร์ใหญ่ ซึ่งมีทั้งยามมหาดเล็กและยามตำรวจหลวง ในวันสัปดาห์ตั้งแต่ ๖ นาฬิกา ถึง ๘ นาฬิกา ยามมหาดเล็กคือ นายพร หอมเนียม คนจ้างชั่วคราว ตามธรรมเนียมแล้วยามมหาดเล็กจะต้องมี ๒ คน เมื่อวันนั้นบวญเญคนเดียวหนึ่ง จึงเห็นนายพร หอมเนียม คนเดียว แต่ตรงที่นั่งอยู่ยามนั้น ได้กล่าวมาแล้วว่าดิฉันเข้าไปได้พระอัมรินทร์ใหญ่จึงไม่อาจเห็นคนนั้นดังได้ตลอดหมด มีหน้าซ้ายยังระหงที่เข้าไปอยู่ในห้องพักเครื่องเล็กที่หลายครั้ง สำหรับยามมหาดเล็กจึงหวังไม่ได้มากนักว่าถ้าจะมีคนได้ตลอดชนทางพระอัมรินทร์ใหญ่เขาน่าจะเห็น

ส่วนยามตำรวจหลวงได้แก่นายรงค์ ภูักดี แต่ก็เ็นยามเดียว อีกมีหน้าที่เดินตรวจไปตามท้องพระโรง ข้อที่นายรงค์ ภูักดี เบิกความว่าตลอดเวลาที่อยู่มยามไม่เห็นคนภายนอกผ่านเข้าไปในพระที่นั่งเลย จึงออกจะผิดความจริงไปอย่างมาก เพราะตามท้องด้านวนได้ความชัดว่า เช้าวันนั้นราว ๘ นาฬิกาเศษ พระยาอนุรักษราชมนเฑียรกับนายชิต สิงห์เสนี จำเอย เดินเข้ามาทางบันไดหน้าพระที่นั่ง พระยาอนุรักษราชมนเฑียรนั่งคุยกับนายมนเฑียร บุรณสุต ที่ท้องพระโรง ส่วนนายชิต สิงห์เสนี จำเอย ขึ้นบันไดไปสักครู่ก็ถอยออกมาเด็ก ๆ ลงมา แล้วลงบันไดหน้าพระที่นั่งไปพร้อมกับพระยาอนุรักษราชมนเฑียรคนหนึ่ง และอีกคนหนึ่งนายชิต สิงห์เสนี จำเอย ได้กลับไปยังพระที่นั่งบรม-

พิมานอีกก่อน ๘ นาฬิกา โดยชั้นทางพระอัฒจันทร์ใหญ่แล้วไปนั่งอยู่
กับนายบศุข บัณฑิตวิน จำเอย ที่เจดีย์หน้าพระทวารห้องแต่งพระองค์
ต้นเกดาดันกระหม่อม ฉะนั้นการจึงเป็นว่า ถ้านายรงค์ ภักดี นั่งอยู่
เป็นทักท้วงจะพบเห็นทงพระยาอนุรักษราชสมณเทียรและนายชิต ดังได้เห็น
จำเอยบ้าง แต่นายรงค์ ภักดี เบิกความว่ามีได้พบเห็นคนทงต้อง
เจดีย์ตลอดเวลาดำนั้น คนรู้จักกันดีแท้ ๆ นายรงค์ ภักดี ยังไม่เห็น
สาวอะไรกับคนอื่นจะไม่รอดตาไปได้

พระที่นั่งบรมพิมานของคน เป็นตึกสองชั้นมีความยาวถึง ๖๒ เมตร
และกว้าง ๒๖ เมตร ชั้นล่างมีห้อง ๑๗ ห้อง ชั้นบนมี ๑๘ ห้อง มี
เจดีย์ทงด้านหน้าและด้านหลังทง ๒ ชั้น และ ๒ ด้าน หักย่อเป็นของ
ตรงนเห็นและเป็นทักท้วงมิให้เห็นได้ตลอดความยาวของพระที่นั่งเฉพาะ
อย่างยังชั้นบน ถ้าอยู่ทางห้องพระบรรทมของพระบาทสมเด็จพระเจ้า
อยู่หัวและสมเด็จพระราชชนนี ซึ่งอยู่สุดไปทางตะวันตกแล้วก็จะมอง
ไม่เห็นห้องพระบรรทมและที่ประทับของต้นเกดาดันกระหม่อมซึ่งอยู่สุด
พระที่นั่งไปทางตะวันออกได้โดย ระหว่างที่ประทับทง ๒ แห่งยังมีห้อง
ต่าง ๆ คั่นอยู่หลายห้อง เมื่อศาลอุทธรณ์ไปตรวจดูพระที่นั่งบรมพิมาน
ห้องบนใดได้ก็นั้นเป็นห้องที่ตึกใจอย่างมากที่สุด เพราะนอกจาก
จะเป็นห้องที่ปลอดคนแล้ว ยังมีบันไดชนจากชั้นต้องไปยังเพดานพระ
ที่นั่งอีกหักพบเป็นขอ มิใช่ฝักันทบหมดจนอยากที่จะกล่าววว่า คนตง
ตึกกว่าคนก็อาจชนไปหลบซ่อนอยู่ในตึกนั้นได้อย่างมิดชิด แม้ผู้เดิน

ผ่านไปมาในห้องนั้นจากเตียงหน้าไปเตียงหลัง หรือจากหลังไป
 หน้าก็ไม่อาจจะเห็นได้ เว้นเสียแต่จะขึ้นไป แต่ตามปกติก็ไม่มีคน
 จำเป็นอันใดที่จะขึ้นไปกัน เพราะต้องไปติดประตูเพดานซึ่งปิดได้กุญแจ
 อยู่แค่นั้นเอง นอกจากห้องนี้ไปตามเตียงหลังก็จะผ่านเฉพาะห้องที่
 ตามปกติแล้วจะไม่มีคนอยู่ คือห้องพระภุชญา, ห้องรับแขก, พระ
 อัมมจรรย์ใหญ่, ห้องทรงพระตำราญ แล้วเข้าห้องแต่งพระองค์ ซึ่ง
 ติดกับห้องพระบรรทมต้นเกล้าต้นกระหม่อมได้อย่างง่ายที่สุด เพราะ
 ที่พระทวารและพระฉากมิได้ตั้งกอดอนข้างในคงมีแต่ต้นเกล้าต้นกระหม่อม
 ทรงพระบรรทมอยู่พระองค์เดียว แต่ส่วนทางเตียงหน้านั้น จะต้อง
 ผ่านห้องนางสาวจรรยา ละครภักดิ์ แล้วไปผ่านห้องเสวยพระกระยาหาร
 เข้า ซึ่งตามธรรมเนียมแล้วมักจะมียาสดเล็กตั้งเครื่องอยู่ในนั้น หากจะ
 เคยไปเข้าห้องทรงพระอักษรซึ่งอยู่ติดกับห้องพระบรรทมนั้นไม่สะดวกนัก
 เพราะตามธรรมเนียมแล้วเมื่อต้นเกล้าต้นกระหม่อมเสด็จเข้าพระที่นั่งมหา-
 เล็กห้องพระบรรทมจะต้องปิดพระฉากที่พระทวารห้องทรงพระอักษร
 ซึ่งจะออกไปยังเตียงหน้า แล้วตั้งกอดอนไว้ภายในห้อง ส่วนพระที่นั่ง
 ข้างล่างเกล้า ศาลอุทธรณ์ก็ได้จัดอันให้เห็นแล้วว่าคนนอกอาจได้สอด
 ขันไม่ได้อย่างไร อันความรู้ดีก็มีใช้ว่าเพ็งมีเมื่อเสด็จสวรรคตแล้ว
 ก่อนแต่นั้นก็มีอยู่ดังจะเห็นได้จากพระองค์เจ้าชานนดทวีป ดังให้การเป็น
 พยานว่า ระเบียบการทั่วไปในพระที่นั่งติดกับในสมัยที่พระองค์ยังรับ
 ราชการเป็นอันมาก ก่อนนั้นคนมีมากกว่า และใช้คนดี ๆ มากกว่า

เช่นมหาดเล็กห้องพระบรรทม ก็ใช้จางวางโท หรือเอก ในรัชกาลที่ ๗ ทรงคัดทอนลงมาเป็นคนชั้นหัวหม่นหรือรองหัวหม่น แต่รัชกาลที่ ๘ ไม่เห็นมีใครสูงกว่านายชิต ดังเห็น จำเริญ การแต่งกายของมหาดเล็กรัชกาลที่ ๘ ไม่มีทุนรอนก็อยู่กันอย่างง่าย ๆ มองไม่ใคร่เห็นว่าเป็นข้าราชการ แต่งตัวได้กางเกงและเสื้อปิดคอยับ ๆ การกวอดขันคนเข้าออกพระราชฐาน บางทีก็กวอดขันมากบางทีก็เปล่า การถวายความปลอดภัยในรัชกาลที่ ๖ และที่ ๗ ดึกว่า มียามหนาหนาตากว่า เช่นรัชกาลที่ ๘ ที่พระที่นั่งอมรมุขีตำรวจหอดวงล้อหอกอยู่ชั้นบนใดคนหนึ่ง ในรัชกาลที่ ๘ ดึกเหมือนมีคนเตี้ยกว่าคนอื่นไม่ต้องใช้คนจ้าง แต่เมื่อรัชกาลที่ ๘ เสด็จมาต้องจ้างคน ชี้แจงว่าไม่ถึงแถมเมืองไทย เช่นเวลายามพระบรรทมอยู่ใคร ๆ ก็เข้าไปได้ ซึ่งสำหรับพระเจ้าแผ่นดินพระมัตริย์จะน้อยไป ที่พระที่นั่งเวลาดวงคันมีคนน้อยเหลือเกิน

อันความหะหลวมในการถวายความปลอดภัยแต่ต้นเกล้าฉันกระหม่อมมานาประการดังกล่าวมานี้ เป็นการเปิดโอกาสให้ราชศัตรูผู้คิดปองร้ายกำหนดวางแผนการณได้ถนัดขึ้น และมันเหมาะยิ่งไปอีกก็คือ มีการเบาความคิดในการจ้างคนงานชั่วคราวเข้าไปทำงานใกล้ชิดกับพระมหากษัตริย์ โดยมีได้รู้จักกันดีถึงฐานะของคนเหล่านั้น เท่าที่ปรากฏตามบัญชีรายชื่อข้าราชการแผนกรับใช้และวรภานุประจำพระองค์ หมายเลข ๔๓ ถึง ๔๘ คน นอกจากนั้นแผนกชาวทมิฬยังมีคนงานจ้างชั่วคราวอีกซึ่งอาจเข้าไปทำความสะดวกบนพระที่นั่งได้ ตลอดถึงในห้อง

พระบรรทม แม้ผู้ทำงานอยู่ด้วยกันอย่างใกล้ชิด เช่นนายมนั บรรณ-
 ด้ต ซึ่งเป็นหัวหน้าแผนกรับใช้ของมหาดเล็กแท้ ๆ ก็กล่าวว่า รู้จัก
 พวกชาวที่บางคนเท่านั้น รูปการณ์จึงเป็นว่า ตอนเช้านั้นแหละเป็น
 เวลาที่มคณงานมากหน้าดำตักกัน ที่รู้จักกันก็มิรู้จักกันก็มิแต่ก็มี
 ได้ทั่วไปทุกหนทุกแห่งบนพระที่นั่งอันกว้างใหญ่ โอกาสไหนเดี๋ยวจะ
 ประเสริฐยิ่งไปกว่านี้ หากจะแย้งว่า เหตุใดผู้ร้ายจึงไม่เลือกเอาเวลา
 กดางคั่นความข้อนี้คำตอบที่ควรจะได้วินิจฉัยข้างหน้า

เพื่อพิจารณาว่า ผู้ร้ายสามารถกระทำการปลงพระชนม์ได้ทัน
 ดันกระหม่อมด้วยอาการอย่างไร จำต้องทราบถึงลักษณะของพระแท่น
 บรรทมเสียก่อน ในห้องพระบรรทมมีพรมหนาปูอยู่ พระแท่นบรรทม
 ตั้งอยู่บนพรมนอกที่ประมาณเกือบกดางห้อง เพดานห้องเหนือพระแท่น
 บรรทมเป็นโคมทึบ พระแท่นตั้งอยู่ภายในโครงพระวิสูตรซึ่งทำด้วย
 ไม้มีเด้า ๔ เสา มีบัวเป็นวงดัดเหลี่ยม มุมบนอยู่เหนือเด้า รอบ ๆ ด้าน
 ในของวงดัดเหลี่ยมทึบเป็นบัวกลมดัดซึ่งสำหรับร้อยหูกพระวิสูตร ซึ่งถ้า
 มีพระวิสูตรร้อยหูกไว้ก็บังแดดที่ซึ่งอยู่นั้น พระวิสูตรจะคลุมพระแท่น
 บรรทม และอยู่ทางด้านในของเด้าพระวิสูตร พระแท่นมีพนักทั้งทาง
 เบื้องพระเศียรและเบื้องพระบาท จากพนักเบื้องพระเศียรไปถึงพนักเบื้อง
 พระบาท ถ้าวัดด้านในของพนักได้ยาว ๒.๐๔ เมตร ถ้าวัดด้านนอก
 ได้ยาว ๒.๓๗ เมตร เสาพนักทั้งทางเบื้องพระเศียรและเบื้องพระบาท
 หน้ากว้าง ๗.๕ เซนติเมตร พนักเบื้องพระเศียรมีบัวตองชั้น วัด

จากผนังบวชนต่างได้ ๘๘ เซนติเมตรจากผนังบวชนบนวัดได้ ๓.๐๑ เมตร ปลายเส้าผนังทำเป็นบัวตั้งขึ้นไปอีก วัดจากผนังยอดบัวได้ ๓.๐๗ เมตร กว้างผนังเป็นทึบยื่นออกไป ๓๔ เซนติเมตร สำหรับตั้งไฟฟ้า ขอบพระแท่นด้านต่างมีไม้ประกอบห่างจากผนัง ๔ ๒ เซนติเมตร ด้านด้านปลายพระบาทก็มีผนังเช่นเดียวกัน แต่ต่ำกว่าด้านพระเศียร ดังภาพถ่ายหมายเลข ๘ และ ๙ ต้องข้างพระแท่นมีตุ้มเล็ก ๆ ตั้งอยู่ทางเบื้องพระเศียร เป็นตุ้มรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส กว้างและยาวเท่ากัน วัดได้ ด้านละ ๓๐ เซนติเมตร สูง ๖๑ เซนติเมตร ขนาดเดียวกันพระแท่นอยู่ภายในโครงพระวิสูตรไม้สักที่ โครงพระวิสูตรกว้างจากขอบในของเส้าข้างหนึ่งไปยังอีกข้างหนึ่งวัดได้ ๒.๗๘ เมตร วัดด้านยาวจากขอบในของเส้าทำนองเดียวกันได้ ๓.๐๑ เมตร วัดจากผนังห้องตั้งขึ้นไปถึงถาวรพระวิสูตร ๒.๓๗ เมตรพระวิสูตรทำด้วยผ้าโปร่งเมล็ดพริกไทยคลุมโดยรอบจดถึงผนัง ชายพระวิสูตรมีห่วงโซ่ร้อยกันลมปลิวระหว่างพระแท่นกับพระวิสูตรเป็นช่องว่างอากาศเดินได้รอบ พระยี่ภูปูเต็มพระแท่นพอดัหนา ๓๖.๕ เซนติเมตร บนพระยี่ภูปูใช้ผ้ามอมหนา ๐.๔ เซนติเมตร ปูชั้นหนึ่งแล้วจึงมีผ้าลาดปูทับอีกชั้นหนึ่ง พระเชนยกว้าง ๔๕ เซนติเมตร ยาว ๗๑ เซนติเมตร สูง ๖.๕ เซนติเมตร มีรอยกระเด็นบนพระอุพระเชนยกือบกึ่งกลางทั้งสองด้านแล้วทะลุผ่านผ้าปูพระยี่ภูปูและนวมลาดลงไปฝังอยู่ในพระยี่ภูปู หาได้ทะลุอีกด้านหนึ่งออกไปไม่ จุดทะลุห่างขอบพระแท่นด้านซ้าย ๖๖ เซนติเมตร ด้านขวา ๓ เมตร ๑๗

เซ็นต์เมตร และด้านพระเคี้ยวห่างจากผนังด้านพระเคี้ยว ๕๘ เซ็นติเมตร ภายหลังที่ได้ทำการพิสูจน์ทดลองกันแล้วก็จะเห็นว่า ถ้าผู้ร้ายเข้าชิดพระแท่นด้านขวาของพระบรมศพแล้ว ตัวผู้ร้ายจะต้องอยู่ห่างจุดที่ยิง ๑ เมตร ๑๗ เซ็นติเมตรซึ่งไม่สามารรถจะทำให้เกิดบาดแผลถึงเส้นที่ปรากฏแก่พระบรมศพได้ หากเข้าชิดทางพระแท่นข้างซ้ายของพระบรมศพ จุดที่ยิงจะห่างจากผู้ร้าย ๖๖ เซ็นติเมตร ซึ่งผู้ร้ายอาจยิงให้เกิดบาดแผลได้ แต่ต้องเอื้อมมากซึ่งเป็นการกระทำได้โดยยาก จึงคงเหลือทางเดียวก็คือ จะต้องยิงทางเบ้องพระเคี้ยวโดยเอื้อมข้ามผนังพระแท่นด้านนั้น คราวนี้จะต้องพิจารณาว่า การยิงทำนองนี้อาจดำริได้หรือไม่ เพราะผนังนั้นตั้งอยู่ค่าอุทธรณ์พิจารณาเห็นว่า ผนังที่สูงถึง ๓.๐๑ เมตรนั้น เป็นความสูงจากพื้น แต่พระเคี้ยวตั้งเกด้าต้นกระหม่อมก็ตั้งขึ้นมาจากพื้นเช่นเดียวกัน คือพระแท่น, พระยี่ภู่, ฝานวมดาตั้งขึ้นมาถึง ๓๘.๘ เซ็นติเมตร แล้วพระเคี้ยวยังหันอยู่บนพระเชนยอีก พระเชนยนั้นตามรายงานของนายพันตำรวจโทเอ็จ ณ บ่อมเพ็ชร หมาย ๑๓๘ ว่า มีลักษณะอ่อนมาก รับน้ำหนักแล้วความหนาได้ยุบลงเหลือประมาณ ๒.๕ เซ็นติเมตร และพระเคี้ยวยังตั้งบนพระเชนยขึ้นมาอีก คือไปก็ต้องพิจารณาลงถึงความยาวของแขนคนธรรมดากับความยาวของบันและระยะที่ปากกระบอกปืนซึ่งอาจห่างจากพระนาคอย่างมากถึง ๕ เซ็นติเมตร ดังนั้นแล้วจะยังสงสัยว่าผู้ร้ายไม่อาจจะใช้ปืนยิงถึงต้นเกด้าต้นกระหม่อมได้ นายพันตำรวจโทเอ็จ

ณ บัณฑิตเพ็ชรได้รวมในการขึ้นตั้งพระบรมศพ และทำหน้าที่ตรวจ
พระแท่นบรรทมและสถานที่ที่เกี่ยวข้องโดยละเอียด แล้วได้ทำรายงาน
หมายเลข ๓๓๘ นั้นไว้ว่า โดยฐานแปลของต้นเกล้าตั้งกระหม่อมเช่นนั้น
สามารถเกิดขึ้นโดยการกระทำของผู้อื่นได้ นั้นเป็นรายงานก่อนที่คณะ
กรรมการสอบสวนพฤติการณ์ ๆ มีความเห็นภายหลังที่คณะกรรมการ
สอบสวนพฤติการณ์ ๆ มีความเห็นแล้ว กรรมการที่กรมตำรวจคงชน
ตามคำสั่งกรมตำรวจหมายเลข ๓๕๓ มีนายพลตำรวจโท หดวงชาติตระ
การโกศล เป็นประธานกรรมการ ก็ได้ทำการทดสอบอีกครั้ง แล้วทำ
รายงานหมายเลข ๒๘ ไว้มีความตอนหนึ่งว่า การทดสอบครั้งที่ ๕ คือ
ยื่นยิงทางด้านหัวพระแท่นบรรทมทางขวาด้านบนของกตางหันไปทางขวา
ของพระแท่น ทำมุมกับขอบพระแท่นด้านขวาประมาณ ๘๐ องศา
ปากกระบอกปืนตั้งลงห่างจากวัตถุที่ยิงไม่เกิน ๕ เซนติเมตร ทำซ้ำ
เป็นทำถูกตอบปดงพระชนมกได้ แต่ผู้ยิงจะต้องผ่อนมือที่กอบบนผิดกรรม-
ดาจึงจะสามารถยิงให้ได้ฐานแปลดังที่ปรากฏแล้วได้ ความหมายของ
คำว่าผ่อนมือ นายพลตำรวจโท หดวงชาติตระการโกศลเบิกความ
อธิบายว่า การจับปืนดังนี้ยังชน ตามปกติแขนและข้อมือเป็นเส้นตรง
ถ้าจะให้ได้ดีลักษณะของแปลอย่างรายพระบรมศพแล้ว ต้องขอผ่อน
เวลาเออมมือลงไปยัง ฉะนั้นเหตุผลที่ศาลอุทธรณ์ได้อธิบายมานั้น
สัมพันธ์ที่ศาลอุทธรณ์กล่าวไว้ว่า ผู้ที่มั่วร่างกายเรียกว่าดังตามธรรมดา
เท่านั้น ไม่ต้องสูงจนเกินขนาดธรรมดาที่สามารถเออมแขนข้ามพนัก

พระแท่นเข้าไปยิงให้เกิดบาดแผลเช่นพระบรมศพได้

ศาลอุทธรณ์เห็นฟ้องด้วยกับคำพิพากษาศาลอาญาซึ่งกล่าวความ
ตอนหนึ่งว่า ผู้ร้ายรายนั้นจะเป็นใครบ้างและมาจากไหนอย่างไรก็ตาม
จะต้องได้วางแผนการนี้โดยแนบเนียนรัดกุม และมีวิธีที่ดีที่เท่าที่จะ
อยู่ในวิสัยและความสามารถของผู้ร้ายจะพึงกระทำได้ ตามรูปการใน
ท้องถื่นนั้นไม่มีข้อสงสัยใด ๆ เลยก็คือ นายชิต สิงห์เสนี และ
นายบุญ บัณฑกริน จำเลย มิได้เป็นผู้ร้ายตัวการเจ้าของความคิด
ที่จะกระทำการปลงพระชนม์ ความซื่อแนใจทักจะมีใครคิดกันแต่
ได้ไต่ถามว่า พยานชิตนายดี หรือนายชูรัตน์นั้น ศาลชอบที่จะรับ
ฟังเพื่อข้อความผิดของจำเลยได้อยู่ ศาลอุทธรณ์จึงจะพิจารณาประเด็น
ข้อต่อไป

โจทก์นำสืบความตอนหนึ่งว่า ระหว่างที่ร้อยตรีกร์ พิมพะกร
ต้องโทษฐานกบฏอยู่ในเรือนจำบางขวางนั้น ได้ติดต่อกับนายดี
นักโทษชั้นดี ซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ยุ่เดิมมา ทั้งยังเคยได้ความอุปการะแก่
นายดีด้วย เมื่อต่างพ้นโทษมาแล้ว นายดีก็เปลี่ยนชื่อเป็นชูรัตน์ และ
ได้ไปมาหาสู่กันอีก เมื่อต้นเกณฑ์กันกระหม่อมเด็ดจันฉัดมาประทับใน
พระนครสัก ๖ เดือน ปรากฏว่ารถยนต์พระที่นั่งหาย นายดีหรือชูรัตน์
ได้ไปบอกร้อยตรีกร์ พิมพะกรว่า รถนี้อยู่ทางจังหวัดปราจีนบุรี ต่อ
มาก่อนเล็ดลอดพรรค ๔ วัน นายดีหรือชูรัตน์ ไปหาร้อยตรีกร์ พิมพะกร
ที่โรงงานเตาว่า นายชาติ เศรษฐมาตย์ ทำงานอยู่กองสวดากินแบ่ง อ้าง

ว่าเป็นคนของนายปรี๊ด พนมยงค์ ไปว่าจ้างให้ยิงคนสำคัญคนหนึ่งเป็น
เงินดีแสนบาท ร้อยตรีทวี พิมพะกรห้ามว่า พันโทสมาแต่วอย่าทำ
เลย นายดี หรือชรัตน์ตอบว่า รับปากผู้จ้างไว้แล้ว และผู้จ้างยังให้
เงิน ๒ กระบอกกับดกระเบิดมือ ๓ ลูกแก่นายดี หรือชรัตน์ด้วย เวลา
นั้นรถของนายดี หรือชรัตน์ จอดอยู่ใกล้ประตูห้องทำงานนายดี หรือ
ชรัตน์ จึงไปเอามาให้ ร้อยตรีทวี พิมพะกรเห็นเงิน ๒ กระบอกเป็น
เงิน ย. เอส. อาร์. มีแม่กาขึ้นบรรจุกระสุนพร้อม และดกระเบิดมือ
๓ ลูก ในวันที่ดินเกิดด้านกระหม่อมเจ็ดจตุรทิศ ร้อยตรีทวี พิมพะกร
กลับจากธุระถึงบ้านราว ๑๒ นาฬิกา ได้เห็นจดหมายของนายดี หรือ
ชรัตน์ บอกว่า ขอพบธุระด่วนในวันพรุ่งนี้เวลาเที่ยง ถึงนั้นนายดี หรือ
ชรัตน์ก็ไปหาร้อยตรีทวี พิมพะกรที่โรงงานและร้องไห้บอกว่าเมื่อ ๔ วัน
ก่อนที่เคยเล่าว่าผู้จ้างยิงคนสำคัญนั้น คือจ้างให้ยิงต้นเกิดด้านกระ
หม่อม และจะมีผู้นำเข้าไปในวังเพื่อให้อิง แต่เขาไม่กล้าจึงจึงหลบ
ออกมาจะขออาศัยอยู่ด้วย เพราะมีตำรวจคอยตามยิงเขา ตำรวจคนที่
ตามยิงคือ ตำรวจที่พานายดี หรือชรัตน์เขาไปถึงในวังชั้นนอก ตั้ง
แต่นั้นนายดี หรือชรัตน์ ก็พักอยู่ที่บ้านร้อยตรีทวี พิมพะกร เพราะ
อยู่ในโรงงานปลอดภัยดี แต่พักเพียงกลางคืน เช้ามาก็ออกไป คำ
จึงมา สำหรับเขาไปยิงต้นเกิดด้านกระหม่อมจตุรทิศนั้นนายดี หรือ
ชรัตน์บอกร้อยตรีทวี พิมพะกรว่าคือเรือเอกวัชรชัย (แต่ไม่ปรากฏ
นามสกุล) เมื่อนายดี หรือชรัตน์พักอยู่กับร้อยตรีทวี พิมพะกรลัก

๓-๕ วัน นายดี หรือสุรตน์ก็ปรารภกับร้อยตรีกริ พมพระกรหยาบคง
 ว่า จะตามไปฆ่าเรือเอกฉรรษ เพราะเจ็บใจที่ปลงพระชนม์ต้นเกล้าต้น
 กระหม่อม ร้อยตรีกริ พมพระกรก็พยายามห้ามปรามไว้ หลังจาก
 สวรรคตอีก ๗ วัน นายดีหรือสุรตน์พูดกับร้อยตรีกริ พมพระกรอีกว่า
 เขาตกใจแล้วว่าจะต้องฆ่าเรือเอกฉรรษ เพราะเรือเอกฉรรษเป็น
 คนของนายปรีดี พนมยงค์ อย่างไรก็ตามบ้านเมืองก็ไม่จัดการกับเรือ
 เอกฉรรษ วิธีที่จะฆ่าคือ เขาจะต่อเรือเอกฉรรษมาด้วยยิงเสีย ขอ
 ให้ร้อยตรีกริ พมพระกรช่วยพาไปหาพลโท พระยาเทพหัสดินทร์ เพื่อ
 จะฝากลูกเมีย เขามันแต่รยงค์และเงินอยู่บ้าง ร้อยตรีกริ พมพระกร
 เข้าใจว่า นายดี หรือสุรตน์คงรู้จักพระยาเทพหัสดินทร์ เมื่อพระยาเทพ-
 หัสดินทร์ไปต้องโทษที่เรือนจำบางขวาง .วันนั้นร้อยตรีกริ พมพระกรจึง
 พานายดี หรือสุรตน์ไปหาพระยาเทพหัสดินทร์ แนะนำให้รู้ว่าเป็นผู้
 เรื่องการยิงต้นเกล้าต้นกระหม่อม นายดี หรือสุรตน์จึงเล่าให้พระยา
 เทพหัสดินทร์ฟัง ซึ่งพระยาเทพหัสดินทร์เป็นพยานรับรองว่า เมื่อต้น
 เก่าต้นกระหม่อมเสด็จสวรรคตแล้วราว ๗ หรือ ๑๐ วัน แต่ไม่เกิน ๑๕
 วัน ร้อยตรีกริ พมพระกรได้พาชายคนหนึ่งซึ่งเคยต้องโทษและเคยห้าม
 ปืนโตไปให้พระยาเทพหัสดินทร์ระหว่างต้องโทษ ชายนั้นเล่าว่า ต้น
 เก่าต้นกระหม่อมถูกดองปลงพระชนม์ ไม่ใช่เป็นอย่างที่รัฐบาลแถลง
 พระยาเทพหัสดินทร์แสดงความสงสัยว่า พระองค์ท่านอยู่ข้างใน ใคร
 จะเข้าไปปลงพระชนม์ท่านได้ ชายนั้นพูดว่า ผู้ปลงพระชนม์เป็นราช

ของครักษ์ด้วย พระยาเทพหัสดินทร์บรรดาตโทะระเพราะเคยเป็นราชองครักษ์เหมือนกัน จึงพูดออกไปว่า ราชองครักษ์อับปรียดักระบานอะไรจะไปทำเช่นนั้น เพราะราชองครักษ์หน้าทรักษาองค์พระมหากษัตริย์ ขายนั่นตอบว่ามีชิ คนอยู่ในทำเนียบท่าช้าง คือเรือเอกฉัตรชัย ขายนั่นยังเถ่าอีกว่า มีคนในทำเนียบท่าช้าง จ้างให้เขาไปฆ่าคนสำคัญโดยจะให้เงินเป็นจำนวนแสน ๆ ทั้งได้มอบปืนลัษมีใหม่ ย. เอส. อาร์มี ให้เขาด้วย ที่แรกเขาไม่รู้ว่าเป็นคนสำคัญเป็นใคร ต่อมาเขาทราบว่าเป็นคนสำคัญนั้นกตายเป็นต้นเกล้าฉันกระหม่อม เขาจึงไม่ยอมทำ เขาทราบก่อนวันสวรรคต ดัง ๓-๒ วัน ดังนั้นเขาจึงหลบหนีภัยกตจะถูกลงถึงทั้ง จึงได้มาหาพระยาเทพหัสดินทร์ขออาศัยอยู่ที่บ้านพระยาเทพหัสดินทร์ ขายนั่นได้แสดงอาการโกรธ เรือเอกฉัตรชัยอย่างออกหน้าให้พระยาเทพหัสดินทร์เห็น เขาเถ่าอีกว่า เพราะเหตุที่เขาไม่รับฆ่าต้นเกล้าฉันกระหม่อมและหนีออกมาแล้ว เรือเอกฉัตรชัยจึงรับทำ เขาจะตามไปฆ่าเรือเอกฉัตรชัย พระยาเทพหัสดินทร์จึงห้ามว่า บ้านเมืองมีข้อแม้ไม่ใช่เรื่องของเรานี้จะเข้าไปยุ่งเขาเองก็เพิ่งออกจากคุกมา และเป็นพยานปากสำคัญ ให้เก็บรักษาตัวไว้ให้ดี เมื่อถึงโอกาสและมีเจ้าหน้าที่สามารถจะให้ความศักดิ์สิทธิ์แก่กฎหมายได้ก็จะให้ร้อยตรีทวี พิมพะกรไปตาม เพื่อมาช่วยให้ความยุติธรรมแก่บ้านเมือง ส่วนการที่ขายนั่นขออาศัยอยู่ด้วย พระยาเทพหัสดินทร์ได้บอกปฏิเสธอย่างสุภาพ ต่อมาพระยาเทพหัสดินทร์ได้ทราบแว่วมาจากทางไหนจำไม่ได้ว่า ขายนั่นได้

ถูกตำรวจฆ่าตายเสียแล้วทางชลบท เหตุการณ์ที่พระยาเทพหัสดินทร์ได้ทราบทั้งนี้ในตอนหลังเห็นเอาจริงเอาจังกัน พระยาเทพหัสดินทร์จึงได้ให้พระพิณิจชนคดีฟัง

ฝ่ายนายดี หรือชู้รักเมื่อผิดหวังทางพระยาเทพหัสดินทร์แล้ว ก็กลับไปอยู่กับร้อยตรีกริ พิมพระกรด้ก ๓ เดือนก็ดำไป ว่าเมื่อน้อยของนายร้อยตำรวจเอกเฉียบ ชัยสังค์ชวนให้ไปจับรด หลังจากนั้น ๖ เดือนร้อยตรีกริ พิมพระกรได้พบนายดี หรือชู้รักอีก ก็บอกว่ายู่กับนายร้อยตำรวจเอกเฉียบ ชัยสังค์

ตามที่กล่าวมานั้นนับว่าความลึกลับอยู่ที่ตัวนายดี หรือชู้รัก นายพลตำรวจโท พระพิณิจชนคดีจึงสั่งให้นายพันตำรวจตรี นายราชภักดิ์สืบหาตัวนายดี หรือชู้รัก ตามทางสืบสวนของนายราชภักดิ์ว่า นายดี หรือชู้รักนั้นเป็นบุตรนางแม่น เทียมแดงทอง ซึ่งอาศัยอยู่ข้างกุฎิพระครูในวัดกลาง จังหวัดสมุทรปราการ นายราชภักดิ์จึงไปถามนางแม่น เทียมแดงทองบอกว่าเขามีลูกเป็นหญิงคนหนึ่งชื่อนางท้ว ชายคนหนึ่งชื่อนายชู้รัก ๆ มีภริยาชื่อนางเจริญศรี อยู่เชิงสะพานพระพุทธยอดฟ้า เมื่อเกิดรัฐประหารแล้ว นายชู้รักก็ออกจากบ้านไปว่าจะไปอยู่กับนายร้อยตำรวจเอกเฉียบ ชัยสังค์ ที่จังหวัดชลบุรี ได้ความจากนางเจริญศรีว่า นายชู้รักมีภริยาอีก ๒ คน คือชื่อนางประนอมอยู่ทางพระโขนง กับนางวิชน้องของนายร้อยตำรวจเอกเฉียบ ชัยสังค์ อยู่บางกระบี่ นายราชภักดิ์ไปถามนางประนอมและนางวิชน้องได้ความ

อย่างเดียวกับที่ทราบจากนางเจริญศรี

ก่อนที่นายราชภักดิ์จะออกเดินทางไปยังจังหวัดชลบุรี ได้ทราบจากหนังสือพิมพ์ว่า เด็กชายชูกิ่งตายที่โพธารณะ ตำบลบางทราย จึงไปสืบถามทางนั้นได้ความว่าไม่มีเด็กชูกิ่งหรือใครชูกิ่งตายเลย แต่มีผู้ไปตายอยู่ที่บนเขาพระบาท ห่างจากชายฝั่งทะเล ๑๕ ไมล์ ตามรายงานชันสูตรพลิกศพของอำเภอท้องที่ ปรากฏว่ามีผู้พบศพเมื่อวันที่ ๔ ธันวาคม ๒๔๘๐ มีภาพเน่าเปื่อยแล้ว ดันนิษฐานว่าคงตายมากกว่า ๒๐ วัน จำหน้าศพไม่ได้ บาดแผลมีหรือไม้ก็ไม่สามารถดูรู้ คงได้แต่ของกลางที่ศพ คือปากกาหมึกซึม, กระเป๋าหนังจระเข้ดำหิ้วได้สะดวกกับรองเท้าที่สวม จึงย้อนไปถามนางเจริญศรี ๆ ว่าได้ทราบจากนายพันตำรวจเอกสวัสดิ์กันเขตต์ ว่านายชวรัตน์ชูกิ่งตายที่จังหวัดชลบุรี จึงไปดูของกลาง จำรองเท้าได้ว่าเป็นคู่ที่นายดี หรือชวรัตน์ได้ออกจากบ้านไปตั้งแต่เกิดรัฐประหาร แต่วกไม่ได้พบกันอีก

พยานหลักฐานดังนี้ โจทก์อุทธรณ์ว่ามีเหตุผลอันควรเชื่อฟังได้ ฝ่ายจำเลยแก้อุทธรณ์ว่า การนำสืบของโจทก์ฟังไม่ได้เลย ว่า นายดี หรือชวรัตน์ตายเสียแล้ว ศาลอุทธรณ์เห็นว่าเงินเงาแห่งความตายของนายดี หรือชวรัตน์มีอยู่ ถึงหากจะฟังกันคนก็ไม่ได้ว่า นายดี หรือชวรัตน์ได้ตายอย่างแน่นอน อย่างน้อยที่สุดก็ฟังได้ว่า นายดี หรือชวรัตน์ได้ลาไปจนไม่อาจที่จะได้กลับมาเป็นพยาน ศาลอาญาจัดพยานชุดนี้เป็นพยานบอกเล่าถึงการจ้วงทงชุด ซึ่งโจทก์คัดค้านมาในอุทธรณ์ว่าพยาน

ศาลอุทธรณ์เห็นว่า ข้อความที่นายดี หรือชูรัตน์เล่าให้พระยาเทพหัสดินทรฟังนั้น แต่ดั่งตัวเองว่า นายดี หรือชูรัตน์รู้อยู่แล้วว่าได้ประทุษร้ายต่อพระองค์สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เมื่อปกปิดไม่เอาความนั้นไปร้องเรียนขึ้นก็ย่อมเป็นความผิดตามกฎหมาย เพราะฉะนั้นข้อความที่นายดี หรือชูรัตน์พูดบอกพระยาเทพหัสดินทร และร้อยตรีกรี พิมพะกร จึงเป็นพยานหลักฐานชั้นที่ ๓ ตามคำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๒๖๖/๒๔๘๖ ระหว่าง อัยการนครราชสีมา โจทก์ นายดี พิมพะกร กับพวกจำเลย อนึ่งหากจะพิจารณาทางน้ำหนักคำพยาน ก็ยังมีหลักที่จะอ้างอิงได้จากคำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๓๗๕/๒๔๘๐ ระหว่างอัยการพิษณุโลก โจทก์ นายไทร หรือห้อย ศรีวงษ์ จำเลย อีกคือพยานที่ได้ฟังคำบอกจากประจักษ์พยานในระยะใกล้เคียงกับที่เกิดเหตุขึ้นฟังประกอบคดีได้ ไม่เรียกว่าเป็นพยานบอกเล่า เพราะเป็นพยานประพักษ์เหตุแวดล้อมกรณีในฐานะที่ได้รู้ได้เห็นเหตุการณ์แวดล้อมใกล้เคียง

แต่ศาลอุทธรณ์ก็มีเหตุผลเพียงพอที่จะแยกแยะว่า ข้อความตอนไหนบ้างที่ฟังได้ และตอนไหนที่ฟังไม่ได้ ข้อความใดที่พาดพิงถึงเรือเอกวัชรชัย ชัยสิทธิ์เวช ศาลอุทธรณ์จะไม่วินิจฉัยขึ้นว่า ควรฟังได้หรือไม่ แต่ข้อที่ร้อยตรีกรี พิมพะกรเบิกความว่า ผู้นำที่จะรวบรวมในวงคือนายชิต, นายบุศย์ นั้น ศาลอุทธรณ์ไม่อาจรับฟังเป็นหลักฐานอันเอาผิดเอาถูกแก่นายชิต ดังเหตุนี้ และนายบุศย์ บัณฑิตวินจำเลยได้ เพราะประการหนึ่งไม่มีข้อความใดโดยที่ร้อยตรีกรี พิมพะกรเบิกความ

แสดงให้เห็นว่า นายดี หรือชรัตน์ได้เข้าไปพบกับผู้นำที่จะรวบรวมในวัง และอีกประการหนึ่ง ตามคำของพระยาเทพหัสดินทร์ไม่ปรากฏเลยว่า คำบอกเล่าของนายดี หรือชรัตน์ได้พาตึงไปถึงบุคคลที่ชื่อนายชิต และ นายบุศย์ เพราะฉะนั้นความสำคัญที่คำต่อทูลทูลเห็นสมควรรับฟังก็เพียง ว่า ในการปลงพระชนม์นั้นเกิดจากกระหม่อมนี้ มีแผนการที่จะให้ บุคคลภายนอกเข้าไปปลงพระชนม์ ไม่ใช่ให้บุคคลใกล้ชิดเป็นผู้ลงมือ จึงอยู่จำเลยได้นำนายชาติ เศรษฐมา เป็นพยานปฏิเสธว่ามีได้จ้าง ให้ใครดลปลงพระชนม์นั้นเกิดจากกระหม่อม ความข้อนี้อาจเป็นได้ ๒ นัย นัยหนึ่งนายชาติ เศรษฐมา จำเป็นต้องปฏิเสธ ถ้ารับนั้นคือหมิ่น ตักยอกนายชาติ เศรษฐมา จะไม่รอดไปจากเงื้อมมือของกฎหมายได้ อีกนัยหนึ่งผู้จ้างคนหนึ่งคนใดอาจมีเชื้อชื่อนายชาติ เศรษฐมา อ้างให้นายดี หรือชรัตน์หลงเพื่อให้ตัวเองปลอดภัยในเมื่อจะมีการกล่าว หากนั้น ซึ่งก็เป็นธรรมดาที่นายชาติ เศรษฐมา จะไม่รู้ตัวก็เป็นได้

โจทก์ก็ถามมาในแถลงการณ์ประกอบอุทธรณ์ว่า โจทก์ได้นำสืบ สืบใครดีได้ดี หรือชั้น ประดุสิตธิ์, นายนพ สละสินบุตร, นางท้ว มาก มายสิน, นายประสิทธิ์ แดงนารายณ์, นายจรูญ เปื้องเวช, นายยง คำคำอังก์ และนายช่วง ปรานต์ทอง และพยานอีกบางคนที่ เรือ เอกอัครราชย์ ชัยดิทธิเวชเป็นผู้ลงมือปลงพระชนม์นั้นเกิดจากกระหม่อม แต่เมื่อศาลอาญาแยกพฤติการณ์ของผู้ลงมือทำการปลงพระชนม์ออกไป เดี่ยวโดยไม่ยอมวินิจฉัย เหตุผลที่จะประกอบพฤติการณ์ของจำเลยย่อม

ขาดไป

พยานที่โจทก์อ้างถึงนี้จะเรียกว่าเป็นพยานที่ห่างไกลเกินไปหาได้
ไม่ ถึงแม้ศาลอุทธรณ์ได้กล่าวมาแล้วว่า อันความถูกผิดสำหรับตัวเรือ
เอกอัครราชย์ ชัยดิทธิเวชยังไม่ควรวินิจฉัยถึงก็ตาม แต่เมื่อพยานชุดเดียว
ก็นัยมีสาระสำคัญบางประการเกี่ยวกับกรณีดังกล่าว การที่จะวินิจฉัย
คดีผ่านพยานเหล่านั้นไปเสียทั้งหมดจึงไม่ตรงกับความเห็นของศาล
อุทธรณ์ พยานชุดนี้พอแยกออกได้เป็น ๒ พวก คือนางท้าว มากมาย-
ดินเป็นตุก้างอยู่ในบ้านเรือเอกอัครราชย์ ชัยดิทธิเวชยืนยันว่า ในวันที่
ต้นเกิดด้านกระหม่อมเล็ดจั่ววรรคต้นนั้น เรือเอกอัครราชย์ ชัยดิทธิเวชได้
นั่งรถยนต์ซึ่งดีบตรีสุดดี หรือชั้น ประดงสิทธิ์ออกจากบ้านไปตั้งแต่
๖ นาฬิกาเศษ ตรงกับคำให้การของดีบตรีสุดดี หรือชั้น ประดงสิทธิ์
ซึ่งว่าได้รับคำสั่งจากเรือเอกอัครราชย์ ให้เอารถไปรับแต่เช้าแถวเรือเอก
อัครราชย์ ชัยดิทธิเวชก็นั่งรถให้ขับตรงไปแวะลงที่ท่าเทียบท่าช้างก่อนสัก
๒๐ นาทีจึงกลับมาขึ้นรถ แล้วไปลงที่หน้าสวนสาธารณะเข้าประตูไป
ในกระทรวงการต่างประเทศ แล้วจึงให้ขับรถไปรอบที่ท่าเทียบท่าช้าง
ระหว่างทางตอนรถยนต์ผ่านหน้ากระทรวงกลาโหม นายพ ธีระบุตร
ได้เห็นเรือเอกอัครราชย์ ชัยดิทธิเวชนั่งรถยนต์เก๋งผ่านไปทางกระทรวงการ
ต่างประเทศ สำหรับพยานคนอื่นควรรับฟังเป็นจริงหรือไม่ขอพักไว้
ก่อน จะไม่วินิจฉัยถึง เพราะเป็นพยานที่อาจเป็นไปได้ว่า เรือเอกอัคร-
ราชย์ ชัยดิทธิเวชได้เข้าไปในพระบรมมหาราชวัง หรือเข้าไปเพียงแค่

กระทรวงการต่างประเทศเท่านั้น เมื่อไม่ปรากฏว่าพยานโจทก์ที่เกี่ยวข้องกับเรือเอกวัชรชัย ชัยสิทธิเวชหมดสิ้นแล้ว ศาลอุทธรณ์ก็ยังวินิจฉัยมิได้ทันที

ส่วนพยานชุดที่อยู่ในพระบรมมหาราชวังนั้น มีนายจรรยา เป็เรืองเวชเป็นพยานว่าทำงานอยู่ที่กรมราชองครักษ์ เข้าวันที่ดินเกิดอันตรายหม่อมเจ้าจรัสวรคคได้ไปเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทที่ห้องเครื่องฝรั่ง เพื่อให้นายทหารราชองครักษ์เฝ้ารับประทาน จากต้นขณะเดินทางมาถึงต้นโศกตรงประตูแดงราชกิจ เห็นเรือเอกวัชรชัย ชัยสิทธิเวชเดินอยู่ข้างหน้าโรงละคร พอถึงศาลาหน้าโบสถ์พุทธรักษ์ก็ตัดคำนามไปหังพระที่นั่งบรมพิมาน กลับกรมราชองครักษ์ เวลาเดินตัดคำนามนั้นเห็นเรือเอกวัชรชัย ชัยสิทธิเวชยืนอยู่ที่หน้าโรงละคร ได้เห็นทางด้านข้างหลังโดยตลอด นายประสิทธิ์ แดงนารายณ์ มหาเด็กลูกว่า ในเช้าวันนั้นจน ๘ นาฬิกา ได้ยินคุยอยู่กับนายกิ่ง โทณะสุกumar ที่หน้าห้องพักมหาเด็กลูกว่าที่ชั้นล่างของพระที่นั่งบรมพิมาน ได้เห็นเรือเอกวัชรชัย ชัยสิทธิเวชยืนอยู่ระหว่างโรงละคร กับหอโหร คงเห็นแต่ด้านขวาห่างกันสัก ๑๕ วา ส่วนนายกิ่ง โทณะสุกumar คงรับรองคำของนายประสิทธิ์ แดงนารายณ์ว่าได้ยินคุยอยู่ด้วย แต่ไม่ได้บอกความว่าเห็นเรือเอกวัชรชัย ชัยสิทธิเวช นายยงค์ อำนาจางคซึ่งทำงานอยู่ที่หมวดสวนว่า เข้าวันนั้น ๘ นาฬิกา กว่าสัก ๕ ถึง ๘ นาที ไปตัดพุ่มแก้วคันที่ตั้งอยู่ริมถนนข้างพระที่นั่งบรมพิมานสัก ๒๐ นาทีได้ยินเสียงบันดงบนพระที่นั่ง ๑ นิด แล้วมีคน

ร้องบอกมาจากพระที่นั่งให้หยุดคิด จึงกลับไปยืนอยู่ข้างบันไดหอโหร เพื่อดูว่าคนห้ามเป็นใคร เห็นคนคนหนึ่งเดินลงบันไดใหญ่กลางของหลัง พระที่นั่งด้านตะวันออกอย่างรีบร้อนผิดปกติธรรมดา ออกทาง ซ่องรวไม่ลัดไปตามถนนหน้าหอโหร พอเดยคันส่วรภี ๓ วาเศษ ก็เดินด้นคาไปทางใต้ จำหน้าได้ไม่รู้จักชื่อ ยังมีนายช่วง ประณิตทอง ว่าเข้าวันนั้นไปถอนหญ้าที่สวนครัวข้างพระที่นั่งบรมพิมานด้านตะวันออก เห็นนายยงค์ตัดต้นแก้วอยู่ ดึกครึ่งชั่วโมงได้ย็นเสียงบัน ๓ นัด ทางด้านตะวันออกของพระที่นั่งบรมพิมาน จึงถือกระบองบัวไปตักน้ำ ที่อ่างแก้ว มีผู้ห้ามกักตักจะเอากระบองบัวไปไว้ที่โรงละครได้เดินตัด สันนามหญ้าระหว่างหอโหรกับโรงละคร พอพ้นมุมหลังหอโหรด้านใต้ ห่างจากต้นภูระหงษ์ด้านตะวันออกเฉียงใต้สัก ๒ วา เห็นคนคนหนึ่งเดิน มาค่อนข้างจะรีบหน่อย โฉมหน้าไปทางทิศใต้ห่างกันสัก ๖-๗ วา พอดิศนนั้นหันหน้ามาจึงจำได้ว่าเป็นเรือเอกฉรรชัย ชายดีทริเวชซึ่งเดิน เรือยไปจนพ้นโรงละครก็ดับตา

คำต่อทรรณได้พิจารณาคำพยานเหล่านั้นแล้ว ในด้านเหตุผลตามที่ พยานอ้างมีความมั่นคงเหมาะอยู่ว่า วันนั้นเป็นวันที่ความวุ่นวายคณ ใหญ่หลวงมาสู่บุคคลแทบทั่วหน้า ทั้งพยานบางคนก็ได้ย็นเสียงบันบน พระที่นั่งมาก่อน แล้วข่าวฉรรรคก็ตามมาในเวลาไม่ช้านัก อันนั้น แหะเป็นเครื่องเตือนใจว่าก่อนและหลังเสียงบันในเวลากระชั้นชิด พยานได้ประจักษ์พบเหตุการณ์ที่เป็นเครื่องระคุดตาดระคุดใจอย่างไรบ้าง

กิริยาที่คนคนหนึ่งแสดงให้เห็นนั้นจึงประทับใจอยู่ ความซื่อ ค้ำด-
 อุทธวณไม่มีข้อสงสัยแต่อย่างใด แต่สำหรับปัญหาว่า สมควรเชื่อฟัง
 พยานใจที่กว่าคนนั้นใช้เรือเอกอัครราชย์ ชัยสิทธิ์เวชหรือไม่ เป็นการ
 วิจัยในเหตุผลในส่วนตัวของคน ๆ นั้น ซึ่งตามคำพยานได้เปิดช่องให้
 วิจัยได้มากกว่าทางหนึ่ง มิใช่ต้องจำนนโดยเด็ดขาด หรืออีกนัย
 หนึ่งไม่ค้ำดอุทธวณจะวิจัยว่าคนนั้นใช้เรือเอกอัครราชย์ ชัยสิทธิ์เวช
 หรือไม่ ควรเชื่อว่าพยานจำได้ไม่ผิดพลาด แต่ผัดอันเดียวที่ควรต้อง
 พิจารณาถึงก็คือว่า ในเช้าวันที่ต้นเกล้าต้นกระหม่อมเสด็จสวรรคตนั้น
 ได้มีบุคคลซึ่งมิใช่ใช้การ มีหน้าที่ที่จะควรเข้าไป ไปปรากฏอยู่ใน
 บริเวณพระราชฐานชั้นในใกล้กับที่เกิดเหตุแล้ว และไปดำแดงตัว ณ
 ที่นั้นพร้อมด้วยอาภักดิ์กิริยาที่ผิดปกติ เพราะฉะนั้นในชั้นนี้ตามที่ใจที่
 ร้องขอให้วิจัยว่า ควรเป็นเรือเอกอัครราชย์ ชัยสิทธิ์เวช จึงยังไม่มี
 ความจำเป็น การที่ค้ำดอุทธวณรับฟังเท่านั้นก็เพื่อที่จะให้เห็นมันเหมาะ
 ยิงชนว่า แผนการณ์อันแนบเนียนที่เหตาร้ายได้วางไว้นั้น มีเหตุ-
 หลายอย่างประกอบกันว่าบุคคลซึ่งจะลงมือปลงพระชนม์ต้นเกล้าต้นกระ-
 หม่อมคือคนภายนอก

มูลเหตุที่กระทำให้ต้นเกล้าต้นกระหม่อมต้องเสด็จสวรรคตโดย
 ผิดธรรมชาติเช่นนั้น เกิดขึ้นเพราะเหตุหนึ่งใน ๒ เหตุเท่านั้น คือถูกผู้อื่น
 กระทำการปลงพระชนม์เหตุหนึ่ง กับเกิดจากการกระทำของพระองค์
 เองอีกเหตุหนึ่งแต่คดีอันหนึ่งมีว่า ผู้ที่ตายไปแล้วไม่สามารถจะบอกเล่า

เรื่องราวได้นี้เองจึงปรากฏเหตุหลายกระแด้รวมนั้นกระพือข่าว
ให้เป็นที่ถกเถียงกันกระหม่อมทรงปลงพระชนม์พระองค์เอง เมื่อประ
จักษ์ความจริงว่าเป็นเรื่องที่ตรงกันข้าม อันนั้นจึงนับเนื่องเข้าอยู่ใน
แผนการณ์ที่ได้กำหนดขึ้นไว้ กล่าวคือแม้เหตุเหล่านี้จะเกิดในที่
ต่าง ๆ กันในตอนเช้าวันดีวรคตจนเกือบจะเป็นวาระเดียวกัน แต่หา
ได้มีลักษณะผิดแผกแตกต่างไม่ อาทิคือ

ก. ในเช้าวันนั้น ก่อนที่นายปรีดี พนมยงค์จะทราบเรื่องอันเกิด
ขึ้นกระหม่อมต้องกระสับสัน ทางพิจารณาได้ความว่า จำแดงอุทริ-
รอนราญ ซึ่งทำหน้าที่ตำรวจจึงเป็นเวรต้องไปประจำอยู่ ณ ที่ทำการ
ตำรวจหน้าพระที่นั่งบรมพิมานเมื่อได้ยินเสียงดังบั้งบนพระที่นั่ง และ
ได้ยินสมเด็จพระราชชนนีทรงพระกรรแสงทรงทราบจากหมื่นทิพย์เสนาว่า
สมเด็จพระราชชนนีรับสั่งให้ตามหลวงนิตยเวชวิศิษฐ์ จึงโทรศัพท์
บอกหม่อมราชวงศ์เทวธิดาธำมรงค์ก่อนเพียงว่ามราชการด่วนและสำคัญมาก
ขอให้รีบเข้าจง แล้วขึ้นรถยนต์ไปเถาให้หม่อมราชวงศ์เทวธิดาธำมรงค์
การที่ได้ยินเสียงบั้ง และสมเด็จพระราชชนนีใช้ให้ไปตามหลวงนิตย-
เวชวิศิษฐ์ เมื่อหม่อมหลวงปัญญา มาลากุลไปรายงานนายปรีดี
พนมยงค์ก็ได้พูดเพียงว่า “คุณพ่อให้มาเรียนว่า จำแดง ๆ โทรศัพท์
มาบอก และมาด้วยตนเองเถาว่า ได้ยินเสียงดังบั้งบนพระที่นั่ง เข้า
ใจว่าเป็นเสียงปืนและเสียงสมเด็จพระราชชนนีทรงกรรแสงยังไม่ทราบ
จำอะไรเกิดขึ้นคุณพ่อให้มาทราบเรียนให้ทราบไว้นั้นหนึ่งก่อน”

เวลานั้นพระองค์เจ้าภาณุพันธุ์ยุคลอยู่ด้วยก็ได้ยิน เพียงเท่านั้น ไม่มีความใดเลยที่จำเพาะเจาะจงว่าได้มีเหตุเภทภัยเกิดขึ้นแก่ฉันเกิดฉัน-
 กระหม่อมเพราะบนพระที่นั่งยังมีบุคคลอื่นอีก แต่เหตุใดและอันใดที่
 ทำให้ นายปรีดี พนมยงค์เข้าใจมากยิ่งขึ้นไปอีกว่า พอหม่อมเจ้านิกร
 เทวัญไปพบกับออกทันที่ว่า คงช่วยไข่แปดว่าฉันเกิดฉันกระหม่อมทรง
 ปดงพระชนม์พระองค์เอง และก่อนที่พอหม่อมเจ้านิกรเทวัญไปถึง นายปรีดี
 พนมยงค์ก็ได้พบกับพันเอกช่วง ช่วงก็คิดสังครามว่า เกิดเหตุใหญ่
 มหาดเล็กมารายงานว่า ฉันเกิดฉันกระหม่อมต้องพระแสงปืนมหาดเล็ก
 เข้าใจว่าปดงพระชนม์เอง

ข. เมื่อกรมพระชินนาทนเรนทร เสด็จไปพบนายปรีดี พนมยงค์
 ที่ห้องรับแขกชั้นล่างนั้นมิทันที่ได้มีการสอบถามให้แจ้งชัดนายปรีดี
 พนมยงค์ก็ขอให้กรมพระชินนาทนเรนทรรับทราบเรื่องราวในฐานะที่เป็น
 พระราชวงศ์ผู้ใหญ่ซึ่งกำลังจัดการกันครั้งนี้ว่าฉันเกิดฉันกระหม่อม
 ทรงปดงพระชนม์พระองค์เอง โดยนายปรีดี พนมยงค์ได้พูดเสริมเป็น
 ทำนองว่าไม่มีเหตุอะไรที่น่าจะปดงพระชนม์ นายปรีดี พนมยงค์ไม่ได้
 ระบายอะไรพระองค์ท่าน

ค. ในวันที่เสด็จสวรรคตนั้น สำนักพระราชวังได้แถลงการณ์ว่า
 ฉันเกิดฉันกระหม่อมเสด็จสวรรคตโดยอุบัติเหตุ แต่แทนที่เรือเอก
 จักรชัย ชัยสิทธิ์จะเชื่อ กลับคิดว่ามีสาเหตุเนื่องมาจากพระองค์
 เอง ฉันเกิดฉันกระหม่อมจึงได้ทรงปดงพระชนม์ ขอนี้ได้รับความจาก

นางท้าว มากมายสืบว่าในเช้าวันที่ ๑๐ ได้ยินเรือเอกวัชรชัย ชัยดิทธิเวช พุดกับเรือเอกจง เมฆะสุระแพทย์ซึ่งไปตรวจเยี่ยมนางช่อม ชัยดิทธิเวช เพราะทั้งคู่ ถึงแม้ฝ่ายจำเลยจะได้อ้างเรือเอกจง เมฆะสุระมาเป็น พยานปฏิเสธว่า เรือเอกวัชรชัย ชัยดิทธิเวชพูดว่าเป็นเรื่องอุบัตเหตุ ตามคำแถลงการณ์ของรัฐบาล แต่นั่นเป็นความคิดใหม่เพราะในชั้น คำรวจสอบสวนซึ่งเรือเอกจง เมฆะสุระรับรองว่าถูกต้องนั้นมีข้อความ ว่า เรือเอกวัชรชัย ชัยดิทธิเวชบอกว่า ตั้งสัตยาปดงพระชนม์พระองค์ เองมากกว่าอุบัตเหตุ

ง. การที่เรือเอกวัชรชัย ชัยดิทธิเวชไม่เชื่อแถลงการณ์สำนัก พระราชวังนั้น ก็เพราะจะปั้นข่าวให้เป็นที่ว่า ดันเถด้าดันกระหม่อม ทรงปดงพระชนม์พระองค์เองนอกจากจะพุดกับเรือเอกจง เมฆะสุระ แล้วในเช้าวันสัวรรคตตอน ๑๑ นาฬิกาเรือเอกวัชรชัย ชัยดิทธิเวช กลับถึงบ้านตีบัตรวัดวัดหรือชั้น ประตุงดิถี ก็ได้ยินเรือเอกวัชรชัย ชัยดิทธิเวชบอกกับนางช่อม ชัยดิทธิเวชภรรยาทำนองว่าดันเถด้าดัน กระหม่อมทรงปดงพระชนม์พระองค์เองโดยยกเหตุตามที่ได้ความจาก การพิจารณาตบต้นับต้นเป็นคู่เป็นตะซึ่งศาลอุทธรณ์ได้วินิจฉัยไว้ แล้วว่าจะหาเหตุผลแก้ไขก็ไม่ได้

จ. พอต้นเลี้ยงบนประเดี้ยวเดี้ยว นายชิต สิงห์เสน่จำเลยก็วิ่ง ไปกราบทอดสมเด็จพระราชชนนีว่า ดันเถด้าดันกระหม่อมทรงยิงพระ- องค์ ทั้งทนายชิต สิงห์เสน่จำเลยมิได้เห็นด้วยตาของตัวเอง

ถ้าต่อไปจะได้วินิจฉัยหาของโจทก์เกี่ยวกับนายเฉื่อย ปทุมรสจำเลยก่อน โจทก์นำสืบพยานโดยพยานประพฤติเหตุน่า นายเฉื่อย ปทุมรสจำเลยควรถูกลงโทษ เพราะมีเหตุผลอันเป็นสาระสำคัญคือ

๑. นายเฉื่อย ปทุมรสจำเลย เป็นคนฝึกฝนนิสัยติดชอบกับนายปรีดี พนมยงค์

๒. ถ้าเหตุที่นายเฉื่อย ปทุมรสจำเลยต้องพ้นจากตำแหน่งราชเลขาธิการในพระองค์เนื่องจากตนเกลียดชังกระหม่อมไม่ทรงพอพระราชหฤทัย

๓. นายเฉื่อย ปทุมรสจำเลย ได้พูดกับพันเอกประพันธ์ กุฎพิจิตรว่าตนเกลียดชังกระหม่อมจะไม่ได้เด็ดขาด

๔. ได้มีการคบคิดกันวางแผนการจะทำการปลงพระชนม์ตนเกลียดชังกระหม่อมที่บ้านพลเรือตรีกระแด่ ปวหาระนาถิน ศรัยทนต์ (ซึ่งต่อไปศาลอุทธรณ์จะได้เรียกนามตามบรรดาศักดิ์ตามคำให้การของพยาน) ณ บ้านถนนจักรพงษ์ตำบลชนะสงคราม อำเภอพระนคร จังหวัดพระนคร

นายเฉื่อย ปทุมรสจำเลย ปฏิเสธคำกล่าวหาตนทั้งต้นจึงต้องพิจารณาก่อนว่า ข้อเท็จจริงเป็นอย่างไร

ประการที่ ๑ ได้ความว่า นายเฉื่อย ปทุมรสจำเลย เป็นคนหนึ่ง ในคณะกรรมการขอพระราชทานรัฐธรรมนูญ พ. ศ. ๒๔๗๕ เมื่อจำเริญ

แล้วบรรดาผู้ก่อการก็ไปรวมกันแสดงตัวให้รู้ว่าใครเป็นใคร แล้วจึงได้ทำงานร่วมกันมากับ นายปรีดี พนมยงค์ และหลังจากนั้นก็ได้มีการติดต่อเกี่ยวของกันทางลัดนิ้วบ้าง เมื่อนายปรีดี พนมยงค์เป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์และนายเจ็ดยอ ปทุมรัตน์จำเลย ดำรงตำแหน่งเลขาธิการสำนักพระราชวัง จึงได้ติดต่อกันทางราชการร่วมกันใกล้ชิดมากขึ้นตามลำดับ ยิ่งเมื่อนายเจ็ดยอ ปทุมรัตน์จำเลย ไปดำรงตำแหน่งราชเลขาธิการในพระองค์ และนายปรีดี พนมยงค์เป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์แต่คนเดียว ระหว่างนั้นนายเจ็ดยอ ปทุมรัตน์จำเลยก็รู้จักกันไปด้วยอำนาจวาสนา ดังคำถ้อยพรรณได้เคยกล่าวไว้แล้วแต่หน้าหลังนายเจ็ดยอ ปทุมรัตน์จำเลยก็เบิกความรับว่ามีความเคารพนับถือ นายปรีดี พนมยงค์มาก กระแสของการเมืองเวลานั้นเป็นอย่างไรคำถ้อยพรรณได้กล่าวมาแล้ว เมื่อต้นเกิดงานกระหม่อมมีพระราชประสงค์จะให้ นายเจ็ดยอ ปทุมรัตน์จำเลยพ้นจากตำแหน่งราชเลขาธิการในพระองค์ก็ทรงเกรงใจนายปรีดี พนมยงค์ ซึ่งขณะนั้นกำลังเป็นนายกรัฐมนตรีอยู่เหมือนกัน ทั้งนี้เป็นเครื่องแสดงว่าต้นเกิดงานกระหม่อมทรงตระหนักพระราชหฤทัยดีในความสัมพันธ์อันดีสนิทสนมระหว่าง นายปรีดี พนมยงค์ กับนายเจ็ดยอ ปทุมรัตน์จำเลย ทันใดที่นายเจ็ดยอ ปทุมรัตน์จำเลยต้องพ้นจากตำแหน่งราชเลขาธิการในพระองค์ ก็ขอบันทึกที่ได้รับเลือกให้เป็นสมาชิกวุฒิสภา ซึ่งตามคำให้การของพระยาดำรงแพทยาคณะจะเห็นว่า นายปรีดี พนมยงค์มีอิทธิพลในการคัดเลือกผู้ที่จะ

เป็นสมาชิกพฤกษศาสตร์อย่างไร และในที่สุดนายเจดีย์ว ปทุมรสจำเริญ ก็ไปตั้งกตอยู่ในพรรคที่สนับสนุนนายปรีดี พนมยงค์ดังนี้ พฤติการณ์ ทั้งหลายย่อมแสดงให้เห็นว่านายเจดีย์ว ปทุมรสจำเริญผูกไม้อยู่กับนาย ปรีดี พนมยงค์อย่างสนิทชิดเชื้อ แต่ข้อที่โจทก์กล่าวมาในอุทธรณ์ว่า ถึงกับตายแทนกันได้นั้นไม่มีหลักฐานเพียงพอ

ประการที่สอง ในเรื่องคำเทศาคำอุทธรณ์เห็นพ้องกับศาลอาญา ว่าการที่นายเจดีย์ว ปทุมรสจำเริญครองตำแหน่งราชเลขาธิการในพระองค์อยู่หน้าไม่มีอะไรบ่งบอกถึงไม่สมัครใจที่จะพ้นตำแหน่งออกมา เพราะตามความรู้สึกของนายเจดีย์ว ปทุมรสจำเริญว่า เป็นตำแหน่งสูงและมีเกียรติมาก จนนักภาษามีใจอยู่เหมือนกัน นอกจากเงินเดือนประจำยังมีรายได้จากการเป็นกรรมการในองค์การและบริษัทต่างๆ อีกไม่น้อยการที่นายเจดีย์ว ปทุมรสจำเริญ บ่วยก็มีใช้จะทำให้เสียงานเสียการ เพราะฉะนั้นการที่นายเจดีย์ว ปทุมรสจำเริญต้องพ้นตำแหน่งหน้าที่อันมีเกียรติและรายได้จึงสมควรไปข้างปฏิบัติคนไม่เป็นที่พอพระราชหฤทัย อนึ่งตามหลักฐานนานาชนิดที่ศาลอุทธรณ์ได้หยิบยกขึ้นกล่าวไว้ข้างต้นก็เป็นอันตระหนักชัดแจ้งว่า เป็นพระราชประสงค์ของต้นเกล้าต้นกระหม่อมที่ไม่ต้องการให้นายเจดีย์ว ปทุมรสจำเริญ คงดำรงตำแหน่งราชเลขาธิการในพระองค์ ต่อไปตามที่นายเจดีย์ว ปทุมรสจำเริญเบิกความว่ามีความจงรักภักดีต่อต้นเกล้าต้นกระหม่อมเสมอมา บางขณะก็อาจเป็นความจริง แต่บางขณะก็คิดถึงการที่เคย

เป็นใหญ่เป็นโตมีอำนาจวาสนามาแล้ว กลับตกต่ำลงเช่นนั้น ก็อาจ
ชื่นชมองใจได้

ประการที่ ๓ โจทก์สืบว่า พระศัพพะองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภา
กำหนดพระราชทานเพลิงวันที่ ๘ มิถุนายน ๒๔๘๘ แต่ต้นเกล้าฉันกระ
หม่อมทรงพระประชวรพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงเสด็จแทนพระ
องค์ตอนกลางคืน ๒๓ นาฬิกา เป็นเวลาเฝ้าจริง พันเอกประพันธ์
กฤตพิจิตรได้ไปด้วย และได้พบกับนายเฉลียว ปทุมรสจำเลย ณ ที่นั้นระ
หว่างนั่งรออยู่ที่เก้าอี้หน้าพลับพลาณต่างก็ได้พูดจาวิสาสะกัน พันเอก
ประพันธ์ กฤตพิจิตรได้ถามนายเฉลียว ปทุมรสจำเลยว่า “ทำไมจึงไป
กำหนดวันเสด็จวันที่ ๑๓” ทั้งนี้เพราะพันเอกประพันธ์ กฤตพิจิตรของ
ใจโดยที่ฝรั่งเขาถือ นายเฉลียว ปทุมรสจำเลยตอบว่า “ไม่ได้
ไปหรอก” พันเอกประพันธ์ กฤตพิจิตรถามว่า เพราะเหตุไร นายเฉลียว
ปทุมรสจำเลยตอบว่า “คอยดูไปก็แล้วกัน” คำอุทธรณ์ได้พิเคราะห์
ถ้อยคำของพันเอกประพันธ์ กฤตพิจิตรแล้วเห็นว่า พันเอกประพันธ์
กฤตพิจิตรเป็นราชองครักษ์ประจำกรมราชองครักษ์มาช้านานทราบเท่า
เวลาที่นายปรีดี พนมยงค์เป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ก็คงเป็นอยู่
ขณะนั้นนายเฉลียว ปทุมรสจำเลยดำรงตำแหน่งราชเลขาธิการในพระ
องค์ ต่างปฏิบัติราชการกันอย่างใกล้ชิดกับพันเอกประพันธ์ กฤตพิจิตร
จึงเกิดความชอบพอกัน และมีความหวังดีต่อกัน นายเฉลียว ปทุมรสจำเลย
เดิมชื่อ เช่นเมื่อตอนที่นายเฉลียว ปทุมรสจำเลยจะพ้นจากตำแหน่ง

พันเอกประพันธ์ กุฎพิจิตรยังถามนายเฉลียว ปทุมรสจำเลยเป็นเชิง
 เคือนว่า “ไม่ขึ้นไปเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทหรือ” นายเฉลียว ปทุมรส
 จำเลยตอบเป็นทำนองว่า ไม่ขึ้นไปละ ทำให้ท่านลำบากใจเปล่าๆ
 เฉลียวจะหาว่าขึ้นไปยังท่านเข้า” ทั้งนี้ทำให้พันเอกประพันธ์ กุฎพิจิตร
 รู้สึกในขณะนั้นว่าเป็นความจริงเหมือนกันเพราะมีเรื่องที่ใครว่า นาย
 ทหารคนหนึ่งถูกออกแล้วเข้าไปยังผู้บัญชาการตาย นอกจากนั้นความ
 สนิทสนมพิเศษซึ่งนายเฉลียว ปทุมรสจำเลยแสดงต่อพันเอกประพันธ์
 กุฎพิจิตรก็มีอยู่ คือเมื่อพันเอกประพันธ์ กุฎพิจิตรบอก นายเฉลียว
 ปทุมรสจำเลยกันหมัดไปฉันทบ้านพร้อมกับพระน้องชาย คือนายพินิจ
 ปทุมรส และองค์น้องอีก การพูดจากันฉันทนั้นเพื่อแก้ความข้องใจ
 กันกับเพื่อนฝูง จึงหาเหตุไม่ได้ว่าตามที่พันเอกประพันธ์ กุฎพิจิตร
 ยืนยันเช่นนั้นจะเป็นเรื่องให้ร้ายกันโดยไม่เป็นความจริง เมื่อนายเฉลียว
 ปทุมรสจำเลยอ้างตนเองเป็นพยานก็ควรรับว่าได้พูดคุยปรารภกันว่าการ
 ที่ดินเกิดฉันทกระหม่อมมาทรงพระประชวรลงเช่นนั้นจะเด็ดจันทตามกำ
 หนดหรือไม่เท่านั้น ไม่มีใครพูดว่าฉันท ๓๓ จะไม่เด็ดจ ซึ่งศาลอุทธรณ์
 เห็นว่าไม่อาจจะหักล้างพยานโจทก์ เพราะคำความมีอยู่ว่าได้พูดจา
 กันจริง

ศาลอุทธรณ์เห็นสมควรพิจารณาเหตุ ๓ ประการที่กล่าวมานี้ก่อน
 ว่าเป็นการเพียงพอหรือไม่ที่จะฟังโจทก์อ้างมาในอุทธรณ์ว่าสาเหตุ
 ฉันทฉันทนายปรีดี พนมยงค์ กับฉันทเกิดฉันทกระหม่อมนั้นมิใช่

แต่เกี่ยวข้องไปถึงนโยบายการเมืองของประเทศ ซึ่งผู้กล่าวถึงขีดเช่น
 นายเจดีย์ว ปทุมรัตน์จำเลยควรต้องรู้ด้วยเป็นอย่างดี ขอนศาลอุทธรณ์
 จำต้องดำเนินตามหลักวิธีพิจารณาคำพยานหลักฐานโดยเคร่งครัด ถึง
 แม้จะได้ความจากพยานเอกประพันธ์ กุฎพิจิตรว่า ตัวอย่างเคยมีที่นาย
 ทหารตำรวจผู้บังคับบัญชาที่โคราช แต่ไม่รู้ได้จำนวนออกเห็นจากนั้นเขา
 ยังมีเหตุคับแค้นอื่นใดกันอีกหรือไม่ การที่นายเจดีย์ว ปทุมรัตน์จำเลย
 ต้องพ้นจากตำแหน่งราชเลขาว่าการในพระองค์ก็เป็นเพียงคำตักด้วยทาง
 เกียรติยศ แต่ประโยชน์อย่างอื่นที่สำคัญในการครองชีพ ทางพิจารณา
 ก็ไม่ได้ให้ความว่าจะกระทบกระเทือนความเป็นอยู่ของนายเจดีย์ว ปทุมรัตน์
 จำเลยมากมายอย่างไรนัก นโยบายการเมืองของประเทศมีอยู่อย่างไร
 โจทก์รับอยู่ว่าเป็นสาเหตุล่อลวงตัวนายปรีดี พนมยงค์ ตามที่ศาลอุทธรณ์
 ได้ยกเหตุที่ต้นเกล้าต้นกระหม่อมถูกตอบลงพระชนม์วันฉิบหายข้างต้นก็
 เป็นเหตุในลักษณะคดี จะได้มุ่งเจาะจงถึงนายเจดีย์ว ปทุมรัตน์จำเลย
 ก็หาไม่ถึงแม้ว่านายเจดีย์ว ปทุมรัตน์จำเลยจะสนิทชิดเชื้ออยู่กับ
 กับนายปรีดี พนมยงค์และในส่วนตัวนายเจดีย์ว ปทุมรัตน์จำเลยก็มีการ
 ผิดพ้องหมองใจเพราะต้องพ้นหน้าที่อันมีเกียรติ ก็เป็นเพียงความคาด
 คิดในชั้นต้นว่า นายเจดีย์ว ปทุมรัตน์จำเลยตกอยู่ในข่ายอันควรลงด้วย
 ว่าน่าจะได้อำนาจเห็นอยู่บ้าง หากถึงกับต้องด้วยข้อสันนิษฐานเด็ดขาด
 ไม่ว่านายเจดีย์ว ปทุมรัตน์จำเลยได้มีส่วนร่วมคิดในการปลงพระชนม์ต้น
 เกล้าต้นกระหม่อมนั้นด้วย ทั้งนี้จะต้องค้นคว้าจากเหตุผลอย่างอื่น

ต่อไป

เหตุหนึ่งย่อมได้แก่นายเฉลียว ปทุมรสจำเลยพูดกับพันเอกประพันธ์ กุฎพิจิตรว่า ดันเถลไถลกระหม่อมจะไม่ได้เด็ดจ้ะในวันที่ ๓๓ แท้จริงตามคำให้การของพันเอกประพันธ์ กุฎพิจิตรมิใช่นายเฉลียวนายปทุมรสจำเลยตั้งใจพูดเอง หากแต่พันเอกประพันธ์ กุฎพิจิตรถามชื่อนายเฉลียว ปทุมรสจำเลยจึงได้ตอบไปเช่นนั้นซึ่งอาจเป็นได้หลายนัยดังเกิดจากความเข้าใจของพันเอกประพันธ์ กุฎพิจิตรถึง ๒ นัยด้วยกันคืออาจเป็นเพราะสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์วรพินิต (ต่อมาได้ทรงเถลิงถวัลยราชสมบัติเป็นพระเจ้าแผ่นดิน) จะสิ้นพระชนม์เป็นเหตุให้เด็ดจ้ะไม่ได้ตามกำหนด อีกนัยหนึ่งเกิดข้องใจเพราะฝรั่งเขากล้อ, สำหรับประการหลังนั้นตามรายงานของคณะกรรมการสอบสวนพฤติการณ์ ฯ หมายเลข ๑๒ ก็ได้ยกขึ้นพิจารณาเป็นเหตุผลเช่นเดียวกันว่าการเด็ดจ้ะต่างประเทศคราวนี้โหรถวายฤกษ์เป็นวันที่ ๓๓ ซึ่งคติของชาวตะวันตกถือว่าเป็นเลขไม่ดี เพราะฉะนั้นถึงแม้จะเขาไปประกอบกับสาเหตุตามที่กล่าวแล้วก็ยังไม่นับถือที่ตัดสินนิษฐานอยู่นั่นเอง อย่างไรก็ตามการพิจารณายังไม่สิ้นกระแสความเพียงเท่านี้ เพราะใจก็ยังดีบอกว่านายเฉลียว ปทุมรสจำเลยได้ร่วมอยู่ด้วยในการวางแผนการณืปลงพระชนม์ต้นเถลไถลกระหม่อมที่บ้านพระยาสุรยุทธ์เดิมนั้นซึ่งถ้าหากพยานหลักฐานเชื่อฟังได้เช่นนั้นก็จะสนับสนุนสาเหตุที่มีอยู่ และคำพูดของนายเฉลียว ปทุมรสจำเลยที่กล่าวก่อนหน้าด้วยวรรคเพียงวันเดียวให้เกิดเป็นความหมายว่าจะแปลเป็นนัยอื่น

ไม่ได้ นอกจากว่านายเจตยอ ปทุมรัตน์ จำเลยแอบรู้หรือแอบร่วมคิดกับใครว่า จะมีการปลงพระชนม์เกิดขึ้นก่อนวันเดิศจ

พยานสำคัญที่บ้านพระยาศรยุทธเด่นได้แก่นายต๋ ศรีสวัสดิ์วรรณ ซึ่งมีอาชีพทางเป็นนายหน้าหาซื้อไม้หอมกับไม้พ่นอยู่แถวปากน้ำโพให้พ่อค้าที่กรุงเทพฯ ซึ่งพ่อค้ากำหนดราคาไปให้ ถ้าหาซื้อไม่ได้ถูกกว่าราคานั้นก็เป็นผลกำไรอันจะพึงได้ นอกจากนั้นยังประกอบอาชีพในการค้าไม้เป็นส่วนตัวด้วย นายแม่น จันทวานิช ก็อีกคนหนึ่งได้ประกอบอาชีพเช่นเดียวกับนายต๋ ศรีสวัสดิ์วรรณ และเป็นนายท่าบริษัทเรือแดงอยู่ที่กิ่งลำปาง อำเภอเมืองจังหวัดชัยนาท บุคคลทั้งสองได้รู้จักกันมานานถึง ๓๐ ปี เนื่องจากเมื่อครั้งยังหนุ่มแน่นต่างก็มีอาชีพทางเป็นนายท้ายเรือไฟเหมือนกัน

ฝ่ายพระยาศรยุทธเด่น เคยเป็นทั้งข้าราชการ การเมือง แล้วจึงเป็นผู้จัดการบริษัทเรือไทย ซึ่งรัฐบาลถือหุ้นเป็นส่วนใหญ่ พอพระยาศรยุทธเด่นได้เป็นผู้จัดการบริษัทเรือไทยก็มีหนังสือถึงนายแม่น จันทวานิชว่า รายได้ของแพท่าซึ่งจอดอยู่หน้าบ้านนายแม่น จันทวานิช ให้ยกให้แก่บริษัทเรือไทย มิฉะนั้นจะถอยแพไปจอดที่อื่น นายแม่น จันทวานิช จึงนำสัญญาไปหาพระยาศรยุทธเด่น ว่า การที่บริษัทเรือไทยทำแพท่าจอดไว้ที่หน้าบ้านนั้น มีข้อตกลงว่า ครบ ๓๐ ปี แล้วจะยกแพนั้นให้เป็นกรรมสิทธิ์แก่นายแม่น จันทวานิช เมื่อพระยาศรยุทธเด่นได้ดูสัญญาแล้ว ก็ทรงรับการถอยแพไป ทั้งนี้ เพราะสัญญาทางบริษัทเรือไทย

ไม่มี ตั้งแต่นั้นก็เป็นทิวากันมาเป็นเวลา ๕-๖ ปี จึงเกิดกรณี

โดยที่ประเทศจีนต้องการไม้หมอนรถไฟเป็นจำนวนมากจากประเทศไทยพวกนักการเมืองก็ฉวยโอกาสนั้นจัดหาไม้หมอนรถไฟส่งไปขายเป็นเรือนแสนก็มีพระยาศรัยทุษเด็นที่มีความคิดที่จะส่งไม้หมอนไปขายเช่นกันจึงมีหนังสือติดต่อไปยังนายมั่น จันทวานิชว่า จีนต้องการไม้หมอนมากจะให้ราคาต่อตัน ๑๕ บาทส่งยังท่าเรือรับถึง นายมั่น จันทวานิชได้มีหนังสือตอบไปยังพระยาศรัยทุษเด็นว่าจะไปหาผู้รับทำก่อนแล้วจะลงไปหา นายมั่น จันทวานิชได้ไปหานายคี่ศรีสุวรรณปากน้ำโพ บอกให้ทราบความต้องการของพระยาศรัยทุษเด็น นายคี่ ศรีสุวรรณจึงเที่ยวหาคนทำตามอำเภอต่าง ๆ ในจังหวัด พิจิตรเพื่อให้ทำไม้ส่ง แต่คนทำไม่เกี่ยงว่าให้ราคาต่ำทำให้ไม่ได้ นายคี่ ศรีสุวรรณจึงไปแจ้งให้นายมั่น จันทวานิชทราบ แล้วต่างคนต่างขงกันลงมาหาพระยาศรัยทุษเด็นที่กรุงเทพฯ ซึ่งขณะนั้นบ้านพระยาศรัยทุษเด็นอยู่ตรงข้ามตรอกคันมะยม ตำบลชนะสงคราม

นายคี่ ศรีสุวรรณและนายมั่น จันทวานิช ยืนยันต่อกันว่าไปหาพระยาศรัยทุษเด็นเมื่อช่วงขึ้น เดือน ๔ ปีจอ ก่อนนั้นเถลไถลกระหม่อมเล็ดจั่วสุวรรณคราด ๓ เดือนขึ้นแรกได้พักอยู่ที่บ้านพ่อตาแม่ยาย นายมั่น จันทวานิชที่คลองบางหลวง รุ่งขึ้นจึงพากันไปยังบ้านพระยาศรัยทุษเด็น โดยที่พระยาศรัยทุษเด็นยังไม่เคยรู้จักนายคี่ ศรีสุวรรณมาก่อน นายมั่น จันทวานิชจึงแนะนำว่า นายคี่ ศรีสุวรรณเป็นคน

กว้างขวางในหมู่พวกทำไม่นายคี่ ศรีสุวรรณ์พูดกับพระยาศรยุทธเด่น
ขอเพิ่มราคาไม่เป็นท่อนละ ๑๗-๑๘ บาท พระยาศรยุทธเด่นไม่ยอมคง
ให้เพียงท่อนละ ๑๕ บาทตามเดิม ข้างนายแม่นั้น จันทวานิชตกตงแต่
ขอเงินดองหน้า พระยาศรยุทธเด่นขัดข้องว่ายังไม่ได้เงินมาจากผู้ที่จะ
ซื้อแต่เที่ยวไปขอเงินจากพระยาศรยุทธเด่นถึง ๓ ครั้งก็ไม่ได้ นายแม่นั้น
จันทวานิชจึงคิดจะกลับบ้านฝ่ายนายคี่ ศรีสุวรรณ์ยังไม่กลับ นายแม่นั้น
จันทวานิชจึงแนะนำให้หาที่อยู่ใหม่ใกล้ ๆ บ้านพระยาศรยุทธเด่นจะได้
ติดต่อกัน นายคี่ ศรีสุวรรณ์ตั้งใจจะไปพักอยู่กับนายเนื่อง แต่ได้แวะ
ไปบอกให้พระยาศรยุทธเด่นทราบก่อน พระยาศรยุทธเด่นเคยชวนให้
นายคี่ ศรีสุวรรณ์อยู่ด้วย จะขัดข้องก็เพียงไม่มีมุ้งให้นอน พระยา
ศรยุทธเด่นเบิกความว่าที่ชวนนายคี่ ศรีสุวรรณ์ให้อยู่ นั้น ก็เพื่อให้
ช่วยดูแลคนตัดไม้หรือคนมาติดต่อบางเรื่องไม่ทำให้ช่วยเป็นธุระ เพราะเป็น
คนรั้นนิดของไม้หมอน

ระหว่างที่นายคี่ ศรีสุวรรณ์พักอยู่ที่บ้านพระยาศรยุทธเด่นนั้น
นายคี่ ศรีสุวรรณ์ อ้างว่าได้ประสบพบเหตุการณ์อันเกี่ยวกับกรณี
สุวรรณคตกล่าวคอกเมื่อข้างขึ้น เดือน ๖ ปีจอ ก่อนต้นเถาต้นกระหม่อม
เลื้อยสุวรรณคตราวเดือนหนึ่งเวลา ๑๘ นาฬิกาเศษ ไฟฟ้าเบ็ดแล่นนายคี่
ศรีสุวรรณ์กำลังนั่งอยู่ที่ข้างต้นมะม่วงหน้าห้องรับแขก ได้เห็น
นายปรีดี พนมยงค์กับชาย ๒ คนไม่รู้จักชื่อ คนหนึ่งสูงโปร่ง คนหนึ่ง
สูงท้วม เดินเข้าไปในห้องรับแขก นายคี่ ศรีสุวรรณ์ได้ตามไปเปิด

ไฟฟ้าและรินน้ำจากในตู้เย็นมาตั้งให้ที่ห้องรับแขก แล้วออกไปนั่งที่
 มาซึ่งตงอยู่ที่พนนอกชาน คิดกับห้องรับแขกด้านทิศใต้ระหว่าง
 หน้าต่าง ๒ ช่อง ช่องหนึ่งที่มี ๔ บานเปิดไม่ได้เพราะมีตุ๊กตากับข้าว
 ของนางเยอนวางนาบปิดบานหน้าต่างนั้นอยู่ ล้วนอีกช่องที่มี ๒ บาน
 เปิดออกได้ ขณะที่นายคิ ศรีสุธรรมณ์เดินออกจากประตูห้องรับแขก
 หน้าเรือน ได้ยินนายปรัด พนมยงค์ถามพระยาศรยุทธเด่นซึ่งออกมา
 รับรองว่านอนใคร พระยาศรยุทธเด่นตอบว่า พ่อค้าไม้มาจากนคร
 สุธรรม์ ทำไมอยู่ด้วยกัน เป็นคนดีไว้ใจได้ ต่อมาอีก ๓๐ นาที
 พระยาศรยุทธเด่นบอกว่ามีโทรศัพทมาให้ไปพบนายหงวนที่ร้านตลาด
 บางลำภูเพื่อพูดเรื่องไม้เต้า นายคิ ศรีสุธรรมณ์ก็ไปหานายหงวนเสีย ๒
 ชั่วโมง ไม่ตกลงกันจึงกลับไม่เห็นนายปรัด พนมยงค์กับพวกแล้ว

ต่อมาอีก ๘ หรือ ๑๐ วันราว ๑๘ นาฬิกา นายคิ ศรีสุธรรมณ์
 นอนอยู่ที่มาตงต้นมะม่วง เห็นนายปรัด พนมยงค์ไปที่บ้านพระยาศร-
 ยุทธเด่น คราวนั้นนอกจากชาย ๒ คนที่มาด้วยเมื่อครั้งแรก ยังมีเพิ่ม
 มาอีก ๒ คน คนหนึ่งสูงท้วม อีกคนเตี้ยเล็ก ทั้ง ๕ คนได้พากันเข้า
 ไปในห้องรับแขก และนายคิ ศรีสุธรรมณ์ก็ไปนั่งที่มาตงข้างหน้าต่าง
 ห้องรับแขกเช่นเดียวกัน อีก ๕ นาที นายคิ ศรีสุธรรมณ์ได้ยินเสียง
 ถามว่า “เจ้าคุณ การค้าไม้เป็นอย่างไร” พระยาศรยุทธเด่นตอบ
 ว่า “ได้บ้างเสียบ้าง ยังไม่ได้ผล” จากนั้นอีกสัก ๕ นาทีก็ได้ยิน
 พูดว่า “ใกล้จะไปอยู่แล้ว จะทำอย่างไรก็ทำเสีย” นายคิ ศรีสุธรรมณ์

ไต่ขึ้นเท่านั้นเห็นว่าไม่เกี่ยวกับเรื่องไม้ก่อกออกไปกัณฑ์ไฟเดือนนอกบ้าน ทั้ง ๕ คนจะกดขี่เมื่อใดไม่รู้

ต่อมาราว ๗-๘ วัน ประมาณ ๑๘ นาฬิกาเศษ นายคี่ ศรีสุวรรณหนึ่งอยู่ที่มาข้างต้นมมองเห็นนายปรีดี พนมยงค์กับพวก ๔ คนไปที่บ้านพระยาศรยุทธเด่นเป็นครั้งที่สาม เมื่อนายปรีดี พนมยงค์กับพวกเข้าในห้องรับแขกแล้ว นายคี่ ศรีสุวรรณก็ถูกไปนั่งที่มาข้างห้องรับแขก เพราะนึกสงสัยด้วยคำที่ไต่ขึ้นพูดกันครั้งที่สอง คราวนี้ไม่เห็นพระยาศรยุทธเด่นอยู่ในห้องรับแขก จนนายปรีดี พนมยงค์กับพระยาศรยุทธเด่นจึงไปส่งถึงประตู

เมื่อนายคี่ ศรีสุวรรณไปนั่งอยู่ที่มาข้างห้องรับแขกสัก ๕ นาทีก็ไต่ขึ้นเสียงพูดว่า “ผมไม่นึกเลย เด็กฉันทัดเดียวบัญญัติจะเฉียบแหลมถึงเพียงนี้” อีกเสียงหนึ่งพูดว่า “ผมก็ไต่ขึ้น ผมอยู่ใกล้ พี่ชายว่าจะต่อราชสมบัติให้องค์พ่อคิดจะสมัครเป็นผู้แทนเป็นนายก” อีก ๕ นาทีก็มีเสียงหนึ่งพูดว่า “นั่นซิพวกเราเขาคิดเรื่องนี้ดำเร้วจรดไปได้ พวกเราจะเดือดร้อนไม่น้อย อย่าให้ทันไปได้ รับกำจัดเสีย” ขาดคำอีกเสียงหนึ่งก็ว่า “นั่นเป็นพนักงานพวกผมเอง” อีกเสียงเสริมว่า “พวกผมทำดำเร้วแล้วขอให้เขายดให้ถึงขนาดก็แล้วกัน” อีกเสียงตอบว่า “กันพูดไม่จริงก็เอาปืนมายิงกันเสีย” แล้วก็มีเสียงพูดอีกว่า “ให้ดำเร้วแล้วกันจะมีรางวัลให้อย่างสมใจ” ต่อมาอีก ๑๐ นาที นายปรีดี พนมยงค์คนเดียวก็กดขี่ไปก่อน ส่วนอีก ๔ คนออกจากห้อง

รับแขกไปนั่งที่ม้านั่งไม้ไผ่ข้างต้นมะม่วงกินเหล้ากันกับแก้มด้วย
 ดึก ๒๐ นาทีจึงพากันกลับ นายต๋ ศรีสสุวรรณจำหน้าชาย ๔ คนได้
 และรู้จักชื่อเมื่อเรียกกันตอนนั่งกินเหล้า คือ นายตุ้, นายเฉื่อย,
 นายชิต อีกคนหนึ่งไม่รู้จัก

นายต๋ ศรีสสุวรรณยืนยันว่า นายเฉื่อย ปทุมรัตน์จำเคยกับคน
 ชื่อนายตุ้เป็นเหตุไปกับนายปรี๊ด พนมยงค์ ๓ ครั้ง ส่วนอีก ๒ คน
 ที่เพิ่มไปด้วยในครั้งที่ ๒ กับที่ ๓ เป็นนายชิต จึงเห็นจำเคยคนหนึ่ง
 กับที่ไม่รู้จักชื่อกันหนึ่ง

เมื่อคนทั้ง ๔ กลับแล้ว นายต๋ ศรีสสุวรรณได้ถามพระยาศร-
 ยุทธเดชในท้องรับแขกว่า “เจ้าคุณ ในเรื่องนี้เอาจับเขาด้วยหรือ”
 พระยาศรยุทธเดชตอบว่า “เราไม่เอาจับเขาหรอก เราเออ ๆ ะ ๆ
 ไปกับเขาเช่นนั้น เขามีวาสนาเขามีบุญคุณกับเรา” นายต๋ ศรีสสุวรรณ
 ว่า “เมื่อไม่เอาจับเขาเป็นกาไร?”

นายต๋ ศรีสสุวรรณคงอยู่ในบ้านพระยาศรยุทธเดชเรื่อยมาจนราว
 เดือน ๖ ข้างขึ้นก็ไปตุ้มที่แก่งคอย จังหวัดสระบุรี โดยพระยาศร-
 ยุทธเดชให้ไป แล้วเลยไปตุ้มที่จังหวัดลพบุรี และไปปากน้ำโพ
 อยู่ปากน้ำโพ ๙-๑๐ วัน ก็ได้ข่าวว่าต้นเถาวัลย์กระหม่อมเด็ดจตุร-
 คค นายต๋ ศรีสสุวรรณก็กลับไปอยู่ที่บ้านพระยาศรยุทธเดชอีกครั้งหนึ่ง
 จนนางเขื่อนถ้งแก่กรรม ราวเดือน ๑๓ เมื่อทำศพนางเขื่อนแล้ว ๓
 หรือ ๒ เดือน นายต๋ ศรีสสุวรรณก็ออกจากบ้านพระยาศรยุทธเดช

กดับไปอยู่ปากน้ำโพ นายต๋ ศรีสุวรรณไม่เคยพูดเรื่องนี้ให้คนอื่นฟัง จนตอนหลังมาคิดต่อเรื่องพื้นที่จะตั้งให้โรงเหล้าบางยี่ขัน และโรงไฟฟ้า จึงไปพักอยู่บ้านขุนเทพประสิทธิ์แล้วได้ยินขุนเทพประสิทธิ์กับนายชวน จินะฐเถียงกันเรื่องนายปรีดี พนมยงค์รู้เห็นในการปลงพระชนม์ดินเกล้า ดันกระหม่อมหรือไม่ นายต๋ ศรีสุวรรณพูดขึ้นว่า นายปรีดี พนมยงค์ รู้ ในที่สุดจึงต้องมาเป็นพยาน

ตามคำให้การของนายต๋ ศรีสุวรรณนี้ พอแบ่งออกได้เป็น ๒ ประเด็นแต่ศาลอาญายกประเด็นหลังขึ้นวินิจฉัยไม่เชื่อว่านายต๋ ศรีสุวรรณได้รู้เห็นเหตุการณ์เกี่ยวกับกรณีสวรรคตขึ้นวินัยก่อน แล้วจึงกล่าวถึงประเด็นแรกที่ว่านายต๋ ศรีสุวรรณได้ไปอยู่ที่บ้านพระยาศรยุทธเสนีก่อนหรือหลังดินเกล้า ดันกระหม่อมเสด็จสวรรคต แต่กระนั้น ศาลอาญาก็มีเงื่อนไขที่จะหยิบยกเอาจดหมายของนายแม่นัน จันทวานิชฉบับที่ ๔ ซึ่งมีถึงพระยาศรยุทธเสนีขึ้นตั้งเป็นข้อชวนให้สงสัยคล้ายไม่แน่ใจว่านายต๋ ศรีสุวรรณไปอยู่กับพระยาศรยุทธเสนีตั้งแต่ก่อนเสด็จสวรรคต ศาลอุทธรณ์เห็นว่า จริงอยู่ถ้าวินัยความตามทำนองที่ศาลอาญาได้กระทำมานั้นเป็นการสะกดตาย ซึ่งศาลเคยปฏิบัติมา แต่สำหรับคดีนี้จำเลยต่อสู้ว่าเป็นเรื่องที่บุคคลบางจำพวกฉวยโอกาสเล่นเป็นเกมการเมือง การที่จะปล่อยให้ให้คลุมเครือนั้นอาจกระทบกระเทือนถึงฐานะของคดีความได้ว่าพนักงานสอบสวนอาศัยเหตุที่นายต๋ ศรีสุวรรณไปอยู่ที่บ้านพระยาศรยุทธเสนีแล้วรีบแทรกให้ข่าวความออกไป ถ้าศาลชขาด

หรือสงสัยว่านายค ศรีสวรรณไปอยู่ที่บ้านพระยาศรยุทธเสน่ภายหลัง
สวรรคต แต่ถ้าศาลฟังว่านายค ศรีสวรรณไปอยู่ก่อนสวรรคตแล้ว
การที่ศาลจะวินิจฉัยว่าถ้อยคำของนายค ศรีสวรรณ ที่กล่าวอ้างว่า
ได้รู้เห็นเหตุการณ์เกี่ยวกับเรื่องสวรรคตมีเหตุผลที่ควรเชื่อถือหรือไม่
ก็ย่อมเป็นอีกปัญหาหนึ่ง และจะไม่ทำให้เกิดความคลางแคลงในการปฏิบัติ
ของเจ้าพนักงานประหารใด ตรงข้ามกลับจะเป็นหลักฐานว่า การ
ที่พนักงานสอบสวนคดี พนักงานอัยการคดี จำต้องรับเอานายค
ศรีสวรรณเข้าเป็นพยานนั้น เป็นเรื่องของหลักฐานอันจำต้องทำตาม
กฎหมาย

การที่พนักงานสอบสวนจะได้นายค ศรีสวรรณมาเป็นพยานได้
ความว่า ชุนเทพประดิษฐ์จากนายค ศรีสวรรณมาตงแต่ครั้งที่รับราช
การอยู่ปากน้ำโพ ๒๐ ปีมาแล้ว และต่อมา ก็ไปมาหาสู่กันบ่อย ๆ เมื่อ
นายค ศรีสวรรณมากรุงเทพฯ ก็เคยไปพักที่บ้านชุนเทพประดิษฐ์ มี
นายชวน จนิษฐอีกคนเป็นคนเด่นกด้วยไม่เช่นเดียวกับชุนเทพประดิษฐ์
ค่อนข้างดีอาหารเย็น นายชวน จนิษฐมักไปคุยกับ ชุนเทพประดิษฐ์
เป็นประจำ ราวเดือนมีนาคม ๒๔๙๑ นายค ศรีสวรรณถึงมาติดต่อดัง
นั้นให้โรงงานบางยี่ขัน และโรงไฟฟ้า จึงไปพักอยู่กับชุนเทพประดิษฐ์
คนหนึ่ง ระบุว่าที่ชุนเทพประดิษฐ์กับนายชวน จนิษฐ์คุยกัน มีนายค
ศรีสวรรณนั่งฟังอยู่ด้วยนั้น การคุยไปถึงเรื่องทหนึ่งคือพิมพ์ลงข่าว
ว่า กรรมการสอบสวนกรณีสวรรคตจะไปยุโรป ชุนเทพประดิษฐ์กับ

นายชวน จินธุรู้เคยเถียงกันจนว่าใครเป็นคนฆ่าต้นเกล้าต้นกระหม่อม และนายปรีดี พนมยงค์เห็นด้วยหรือไม่ นายต๋ ศรีสสุวรรณก็โพลงออกมาว่า “ถ้อยต้องคนไม่รู้จริงหรือ หวังถึงจะรู้จริงว่าใครฆ่าในหลวง” เมื่อถูกอีก ๒ คนช่วยกันซัก นายต๋ ศรีสสุวรรณก็พูดเป็นทำนองว่านายปรีดี พนมยงค์เป็นหัวหน้าคิดฆ่าต้นเกล้าต้นกระหม่อม และได้มีการประชุมกันที่บ้านข้าราชการผู้ใหญ่คนหนึ่งมาก่อนตั้งเดือน แต่ไม่ยอมบอกว่าบ้านใครกลัวจะเดียดายเพราะเป็นผู้มั่งมื่นคุณ เมื่อนายชวน จินธุรู้กลับแล้ว ชุนเทพประดิษฐ์ถามว่าบ้านพระยาศรัยทธรเด่นไช้ใหม่ เพราะชุนเทพประดิษฐ์เคยรู้ว่านายต๋ ศรีสสุวรรณเคยอยู่ที่นี่ นายต๋ ศรีสสุวรรณก็รับว่าใช่ ทั้งยังตอบคำถามชุนเทพประดิษฐ์ อีกว่า ผู้ที่ไปกับนายปรีดี พนมยงค์คือ นายเฉดชัย, นายชิต, นายตุ

เมื่อนายต๋ ศรีสสุวรรณกลับไปที่ปากน้ำโพแล้ว ชุนเทพประดิษฐ์ตัดสินใจที่จะบอกเจ้าหน้าที่ พอดีไปพบกับหลวงแก้วพาดชนที่ตลาดนัดท้องสนามหลวงโดยที่เป็นเพื่อนสนิทชิดชอบไว้วางใจได้ก็ถามว่า จับพระยาศรัยทธรเด่นด้วยหรือเปล่า หลวงแก้วพาดชนย้อนถามว่า พระยาศรัยทธรเด่นมีเรื่องเกี่ยวข้องกับอย่างไร ชุนเทพประดิษฐ์ ก็เล่าให้หลวงแก้วพาดชนฟังตามที่ได้ทราบจากนายต๋ ศรีสสุวรรณ ดังนั้นหลวงแก้วพาดชนจึงขอให้ชุนเทพประดิษฐ์โทรเลขเรียกนายต๋ ศรีสสุวรรณมาจากปากน้ำโพพบกับหลวงแก้วพาดชน แล้วหลวงแก้วพาดชนจึงนำไปหา นายพดด้วงจุฑาธุชพระพิณจันทน์อีกที่

ข้อเท็จจริงคงเป็นบทเห็นได้ว่า มุถุเหตุที่จะได้นายค ศรีสวัสดิ์
มาเป็นพยานก็เพราะขุนเทพประดิษฐ์ดำเนิรในหน้าที่ของข้าราชการว่า
เมื่อรู้เรื่องเกี่ยวกับพระมหากษัตริย์แล้วไม่แจ้งต่อเจ้าหน้าที่ก็จะเป็นผิด
ตำแหน่งหน้าที่ของขุนเทพประดิษฐ์ ๑ เวदानันท์เทียบหัวหน้ากองเข้าไป
แล้วพอที่จะไว้วางใจเชื่อถือได้ ถ้าขุนเทพประดิษฐ์ ๑ เป็นผู้ยอความตก
ปลุกความนิ่งแล้ว เมื่อหลวงแพ้วพาดชนใต้ถามนายค ศรีสวัสดิ์
ในขณะจะได้ความกตมกตขึ้นต้องกับที่หลวงแพ้วพาดชนรับทราบจากขุน
เทพประดิษฐ์ ๑ คำตอบุทธธรรณเห็นว่าการที่พนักงานสอบสวนได้นายค
ศรีสวัสดิ์มาเป็นพยานเป็นไปตามเหตุผลที่สมควร

ถ้าหรับปัญหาว่า นายค ศรีสวัสดิ์ไปอยู่ที่บ้านพระยาศรัยทุท-
เด็นก่อน หรือหลังสวรรคตนั้น ก่อนอื่นคำตอบุทธธรรณข้อนี้เป็นข้อ
สังเกตได้ว่า พยานโจทก์และพยานจำเลยคงรับรองต้องกันว่า นายค
ศรีสวัสดิ์ไปอยู่ที่บ้านพระยาศรัยทุทเด็นแน่ เป็นเวลาดังนี้ แต่พระยา
ศรัยทุทเด็นได้เบิกความหลวมตัวว่า นอกจากนายปรีดี พนมยงค์เคยไป
บ้านพระยาศรัยทุทเด็นครั้งแรกเมื่อ พ. ศ. ๒๔๘๗ หรือ ๒๔๘๘ เพื่อ
เป็นประธานในงานสมรสบุตรสาวของพระยาศรัยทุทเด็นแล้ว ยังได้ไป
อีกครึ่งหนึ่งหรือ ๒ ครั้ง ก่อนหน้าถึงเกิดอันกระหม่อมเสด็จสวรรคต
ประมาณ ๒ เดือน ไปถึงเวตาเย็นมากแล้ว นายปรีดี พนมยงค์ได้ไปที่
บ้านพระยาศรัยทุทเด็นครั้งทวนเป็นครั้งที่ ๑ หรือ ๒ ต่อจากไปงาน
สมรสจำไม่ได้ ส่วนอีกครึ่งหนึ่งซึ่งจะเป็นก่อนหรือหลังครั้งนั้นจำเวตา

ไปถึงไม่ได้ นายปรีดี พนมยงค์ไปด้วยกันกับนายศุภ หรืออัครชัย และนายเจดีย์ว ปทุมรัตน์ด้วย กับยังมีคนที่มาจับข้อไปด้วยอีกคนหนึ่งหรือ ๒ คน พระยาศรัยทุทเด็นได้รับรองนายปรีดี พนมยงค์ในห้องรับแขก แต่ห้องนั้นแคบหน่อย ผู้ที่มาด้วยจะเข้าไปในห้องรับแขกหรือเปล่าจำไม่ได้ นายปรีดี พนมยงค์ได้บอกกับพระยาศรัยทุทเด็นว่า ผ่านมากี่มาเยี่ยม แล้วถามว่าได้ยินว่าคำไม่หมอนรถไฟเป็นอย่างไรบ้าง พระยาศรัยทุทเด็นตอบว่า เพิ่งคิดจะดำเนินการยังไม่ได้ลงมือ พูดจาปราศรัยกันอีก ๒-๓ คำ พระยาศรัยทุทเด็นก็ขอตัวออกไปข้างนอกครู่หนึ่ง จึงกลับเข้าไปคุยกันเรื่องการค้าอีก จนนายปรีดี พนมยงค์ลากลับไป ส่วนที่นายปรีดี พนมยงค์ไปที่บ้านพระยาศรัยทุทเด็นจำเหตุการณ์ในวันที่เป็นนั้นไม่ได้

เมื่อเหตุการณ์ผันผวนรวดเร็วพระยาศรัยทุทเด็นเข้ามาโดยมีข้อหาว่าได้มีการประชุมปลุกชาวจีนแผนการณ์ในอันที่จะปลงพระชนม์ขึ้นเกล้า ถิ่นกระหม่อมที่บ้านพระยาศรัยทุทเด็น และในความรู้ดีของพระยาศรัยทุทเด็นก็รับรองว่าตามประวัติศาสตร์ เคยมีขุนนางผู้ใหญ่ปลงพระชนม์พระเจ้าแผ่นดินเหมือนกัน ดังนี้ จึงจำเป็นต้องรักษาตัวรอดไว้ก่อน กล่าวคือพระยาศรัยทุทเด็นได้บอกความไว้อ่อนหนึ่งว่า ถ้ามีคนบอกพระยาศรัยทุทเด็นว่านายปรีดี พนมยงค์ได้ล่อลวงกำลังไปเยี่ยมบ้านพระยาศรัยทุทเด็นแล้ววางแผนการณ์ตอบปลงพระชนม์ที่บ้านพระยาศรัยทุทฯ ๆ ๆ จะไม่เชื่อว่าเป็นเช่นนั้น โดยนึกเอาตัวพระยาศรัยทุทเด็นเป็น

นายปรีดี พนมยงค์ว่าคนที่มีความดีแต่มีตำแหน่งสูงไม่น่าจะคิดเช่นนั้น
 นายปรีดี พนมยงค์เคยทำชื่อเสียงดีมามากแล้วจะมาทำสิ่งใด ๆ
 เช่นหรือ เท่าที่ศาลอุทธรณ์ได้กล่าวมานั้นจะเห็นว่าพระยาศรัยทุทนต์
 ให้เหตุผลชักกันไปในตัว โดยมีคำอ้างถึงประวัติศาสตร์พระยาศรัยทุทนต์
 เด่นอย่างถึง เพราะผู้ทำความดีในราชการนั้นเองคือขุนนางผู้ใหญ่ อนึ่ง
 เจ้าถ้าหากพระยาศรัยทุทนต์ยอมรับว่าได้มีการวางแผนการที่บ้าน
 พระยาศรัยทุทนต์แล้ว (ถ้าข้อเท็จจริงฟังได้เช่นนั้น) ก็เท่ากับพระยา
 ศรัยทุทนต์ต้องยอมรับว่าพลอยทำสิ่งชั่วร้ายเลวทรามไปด้วย ทาง
 ออกอย่างดีที่สุดของพระยาศรัยทุทนต์ก็คือไม่รับรองว่า นายดี ศรั
 ด้วรณไปอยู่ที่บ้านพระยาศรัยทุทนต์ก่อนนั้นเกิดดำเนินกระหม่อมเล็ดจ
 ด้วรณคดี และเมื่อทนายจำเลยให้พระยาศรัยทุทนต์ดูจดหมาย ๔ ฉบับ
 หมายเลข ๑, ๒, ๓, ๔, ของนายแมน จันทวานิชถึงพระยาศรัยทุทนต์
 ซึ่งพระยาศรัยทุทนต์ว่ามีมิดได้ไปจากแผ่นหนังสือของพระยาศรั
 ทุทนต์นั้น จึงเป็นโอกาสให้พระยาศรัยทุทนต์ยืนยันว่านายดี ศรั
 ด้วรณไปอยู่ที่บ้านพระยาศรัยทุทนต์ภายหลังที่ตนเกิดดำเนินกระหม่อม
 เล็ดจด้วรณคดีแล้ว เพื่อสนับสนุนถ้อยคำของพระยาศรัยทุทนต์ ฝ่าย
 จำเลยได้อ้างคุณหญิงศรัยทุทนต์, นางสาวกมล บุรุษชาติ, นายแพ
 จันทวันนิม และนายประจักษ์ ดิทธิชัย เป็นพยาน ซึ่งศาลอุทธรณ์จะ
 ได้วินิจฉัยเป็นข้อ ๆ เพื่อให้เห็นว่า ตามเหตุผลควรเชื่อว่าความจริง
 เป็นอย่างไร

(๑) พระยาศรยุทธเดชะไม่ได้ปฏิเสธว่าผู้ไปกับนายปรีดี พนม-
 ยงค์ ๒ ครั้งหลังจากงานสมรสบุตรสาวพระยาศรยุทธเดชะนั้น ไม่ใช่
 เวื้อเอกอวัชรชัย ชัยดิทธิเวช และนายเจดีย์ว ปทุมรสจำเอย ข้อความ
 ตอนหนึ่งที่พระยาศรยุทธเดชะตอบคำถามของทนายจำเอยมีเพียงว่า คน
 ที่เขาไปนั่งในห้องรับแขกนั้น ๓ คน และก็เป็นนายปรีดี พนมยงค์คน
 นั้นแหละ แต่อีก ๒ คนจะเป็นเวื้อเอกอวัชรชัย ชัยดิทธิเวช และนาย
 เจดีย์ว ปทุมรสจำเอยหรือเป็นคนอื่นจำไม่ได้ แท้จริงพระยาศรยุทธ-
 เดชะรู้จักนายเจดีย์ว ปทุมรสจำเอยดีมาช้านาน และเคยเป็นผู้สนับสนุน
 นายปรีดี พนมยงค์ทางการเมืองมาด้วยกัน การที่พระยาศรยุทธเดชะ
 จะจำผิดไปนั้นย่อมไม่มีทางจะเป็นไปได้ อนึ่งการที่นายปรีดี พนมยงค์
 กับพวก ไปที่บ้านพระยาศรยุทธเดชะนั้น ตามคำของพระยาศรยุทธเดชะ
 ว่า หาได้มีการนัดหมายกันไม่ เมื่อความจริงมีอยู่เช่นนี้ ถ้าและนายค
 ศรีสุวรรณมิได้รู้แจ้งเห็นจริงแล้วจะเอาที่ไหนมากด่าให้ตรงกับพระยา
 ศรยุทธเดชะได้ และขอให้สังเกตไว้ว่าทั้งนี้เป็นเวื้อจากอดีตอันเกิดจาก
 หม่อมเจ้าจรัสวรยศตามคำของพระยาศรยุทธเดชะ

(๒) ข้อที่จำเอยอ้างคุณหญิงศรยุทธเดชะมาปฏิเสธว่า ทั้งที่รู
 จักนายปรีดี พนมยงค์มานานแล้ว แต่นายปรีดี พนมยงค์ไม่เคยไปมา
 หาผู้เลย เพิ่งเคยไปที่บ้านครั้งเดียวเมื่อแต่งงานตกเท้านั้น ข้อที่พระยา
 ศรยุทธเดชะเบิกความหักล้างว่า เมื่อนายปรีดี พนมยงค์ไปที่บ้านนั้น
 คุณหญิงศรยุทธเดชะอยู่ชั้นบนไม่ได้ลงไปรับรองด้วย ดังนั้นคุณหญิงศร-

ยฺหุทธเด้นจะต๋อวรูไ้้อย่างไรว่าแซกไปไ้ใครมาหาต๋อพระยาศรียฺหุทธเด้นนั้นจะ
ต๋องไมไ้ใช่นายปรีดี พนมยงค์

(๓) พนักงานสอบสวนได้พิสูจน์ความจำของนายค ศรีสวรรณ์
โดยจัดให้จำเลยทั้ง ๓ คนรวมคณะประปนกับตำรวจนอกเครื่องแบบซึ่ง
แต่งกายมีลักษณะคล้ายคลึงกัน ให้นายค ศรีสวรรณ์ชี้ตัวภิกษนาย
เจดีย์ว ปทุมรสจำเลย ได้ถูกต้องตามบันทึกหมายเลข ๓๐

(๔) พนักงานสอบสวนได้ไปทำแผนที่บ้านพระยาศรียฺหุทธเด้นไว้
ดังคำทความ ๓๐ แต่กระนั้นยังไม่ถูกต้องทีเดียว ซึ่งพระยาศรียฺหุทธ-
เด้นต๋องแก้ไขในแผนที่ฉบับนั้น แห่งหนึ่งคือโรงรถ ฝาด้านเหนือมิใช่
เป็นดังแผนที่แต่ได้ถาออกไปจนถึงเส้นใต้แดงที่พระยาศรียฺหุทธเด้นขีดไว้
ฝาด้านนี้ตรงกันเป็นเส้นตรงกับฝาด้านใต้ โรงรถห่างจากเรือนประ-
มาณ ๘ เมตร เมื่อนางเยอนยังมีชีวิต นางเยอนได้จัดทำราวสังกะสี
สูง ๖ ฟุตขึ้นจากโรงรถไปจดเรือนตามเส้นด้นาเงิน เพื่อให้เป็นด้น
ดัดที่อยู่ของนางเยอน ตรงใกล้กับมุมห้องรับแขกมีประตูแห่งหนึ่ง และ
มีออกมาจ้นอีกประตูหนึ่งทีเดียวเขาไปยังเรือนนางเยอน ต่อจากเรือน
นางเยอนเคยมุมห้องรับแขกของเรือนพระยาศรียฺหุทธเด้น ทำเป็นเพงท
เก็บของตอนหนึ่ง และมีอีกประตูหนึ่งทีเดียวเขาไปยังเรือนนางเยอน
ต่อจากเรือนนางเยอนออกมาจ้นเคยมุมห้องรับแขกของเรือนพระยาศร-
ยฺหุทธเด้น ทำเป็นเพงทเก็บของตอนหนึ่ง และอีกตอนหนึ่งซึ่งต่อออกไป
จนถึงโรงเก็บรถเป็นครัวของนางเยอน ทั้งครัวและเพงทได้รวมรถ

ออกเมื่อนางเยอนตายแล้ว (ตายวันที่ ๑๙ ตุลาคม ๒๔๘๘) ทั้งทรวง
 ไตรอไปแล้ว แต่นาย ศรีสสุวรรณ ก็ยังได้อธิบายได้ว่า เรือนที่
 นางเยอนอยู่คนละหลังกับเรือนพระยาศรัยทนต์ เป็นเรือนหลังเล็ก
 อยู่ทางใต้ ห่างห้องรับแขกเรือนพระยาศรัยทนต์ไม่ถึงวา เมื่อเข้า
 ประตูหน้าบ้านทางซ้ายเป็นโรงรถต่อจากโรงรถไปมีรั้วตั้งกระต๊อสูงท่วม
 ศรีระไปจนมุมห้องรับแขก ทรวงตรงใกล้ห้องรับแขกมีประตูกว้าง
 รวม ๓ ศอก เป็นประตูบานเดียวทำด้วยตั้งกระต๊อ จากเรือนนางเยอน
 ไปจนถึงโรงรถทำเป็นเพิงซึ่งใช้เป็นที่ทำครัวของนางเยอนด้วยอยู่ข้าง
 ห้องรับแขก พอนางเยอนตาย ทรวงและเพิงก็ได้ถูกรื้อออก แล้ว
 จึงเอาตั้งกระต๊อที่รื้อออกนั้นไปทำรั้วบ้านตรงสุดเขตที่ดินด้านทิศใต้
 นอกจากนั้นยังมีฝาไม้ต่อจากมุมห้องรับแขกไปทางใต้อีก ฝาไม้ที่
 รื้อออกเหมือนกันเมื่อทำบุญร้อยวันศพนางเยอนแล้ว ศาสดาธรรมเห็นว่า
 การที่นาย ศรีสสุวรรณอธิบายถึงลักษณะของรั้วที่ไตรอเดียวแต่นั้นถูก
 ต้องตรงกับที่เป็นการแสดงว่านาย ศรีสสุวรรณได้อยู่ที่บ้านพระ
 ยาศรัยทนต์มาตั้งแต่นางเยอนยังไม่ตาย มิฉะนั้นคงไม่สามารถพูดได้
 ถูกต้องทั้งยังชี้ให้เห็นอีกว่าเมื่อรื้อรั้วจากแห่งหนึ่งแล้วก็เอาไปทำอีกแห่ง
 หนึ่ง

(๕) นางสาวทองใบ แนวนาคเป็นลูกจ้างอยู่ในบ้านพระยาศรัย
 ทนต์มาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๘๒ และได้ลาออกเมื่อทำการฉาบปูนทาสีพ
 นางเยอนแล้ว ๑ หรือ ๒ เดือน ศพนางเยอนเก็บไว้ที่บ้าน ๓๐๐ วัน

ศรีสุวรรณ ค่อมอีกประมาณเดือนเศษ นายต๋ ศรีสุวรรณจึงได้ไป
อยู่ที่บ้านพระยาศรยุทธเส็น เมื่อทนายจำเลยให้พระยาศรยุทธเส็นดูจด
หมาย ๔ ฉบับของนายแม่น จันทวานิช แล้วถามว่านายแม่น จันท-
วานิชมาเริ่มติดต่อเมื่อวันที่ ๑ กรกฎาคม ๒๔๘๘ ใช่ไหม พระยาศร-
ยุทธเส็นตอบว่าคงใช่ เพราะจดหมายแสดงเช่นนั้น แต่พระยาศรยุทธ
เส็นมิได้รักษาคำมั่นไว้ เมื่อตอบคำถามค้านของทนายจำเลยอีก
คนหนึ่งกลับกลายเป็นว่าพระยาศรยุทธเส็นได้มีจดหมายไปถึงนายแม่น
จันทวานิชก่อนฉบับหนึ่งหรือ ๒ ฉบับแล้ว นายแม่น จันทวานิชจึงมี
จดหมาย หมายเลข ๓ ถึงพระยาศรยุทธเส็น

(๑) พระยาศรยุทธเส็นเบิกความว่า เมื่อนายต๋ ศรีสุวรรณ
ไปอยู่กับพระยาศรยุทธเส็นนั้น ชนแรกให้นอนในห้องรับประทานอาหาร
ต่อเมื่อรวบรวมเสร็จแล้ว จึงให้นอนที่เพิงเก็บของต่อเรือนนายเส็นยร
ออกมา ดังนั้น จะเป็นไปตามคุณหญิงศรยุทธเส็นกล่าวได้อย่างไรว่า
ก่อนนางเยอนตาย นายต๋ ศรีสุวรรณเป็นแต่เคยไป ๆ มา ๆ เรื่อง
ไม่หมอนแต่ไม่ได้ค้าง ต่อนางเยอนตายแล้ว นายต๋ ศรีสุวรรณจึงไป
อาศัยนอนแต่ไม่ได้อยู่ประจำ และก็เป็นไปดังนางสาวกมด บุรุษชาติ
และนายประจักษ์ สิริชัยกล่าว ว่า นายต๋ ศรีสุวรรณเข้าไปอยู่ในบ้าน
พระยาศรยุทธเส็นราวเดือนตุลาคม ๒๔๘๘ ภายหลังที่นางเยอนตาย
แล้วไม่ได้ ยิ่งนายแพ จันทวานิชมักตบเห็นห่างมากมายต่อไปอีก คือ
นายแพ จันทวานิชว่าบริษัทเรือไทยได้แต่งตั้งให้เป็นนายตรวจเมื่อวันที่

๓๕ กรกฎาคม ๒๕๔๙ ตามคำสัญญา ๓. ๕ และ ๓. ๖ ชั้นแรกได้
มาอบรมในกรุงเทพฯ และได้ไปพักอยู่ที่บ้านพระยาศรยุทธเด่นภายหลัง
นางเขื่อนตายหลายเดือนแล้ว นายศรีสุวรรณจึงไปหลบนอนที่บ้าน
พระยาศรยุทธเด่น คือที่หลังนายแพ จันทวนิชย์อีก

(๘) คำต่อทรรณได้กล่าวไว้แต่ข้างต้นว่า พระยาศรยุทธเด่น
ได้มีจดหมายติดต่อกับนายแมน จันทวานิชย์ก่อนวันที่ ๓ กรกฎาคม ๒๕๔๙
และขอให้ระมัดระวังว่า เมื่อนายปรีดี พนมยงค์กับพวกไปที่บ้านพระยา
ศรยุทธเด่นก่อนวันสวรรคตตั้งเดือนนั้น ก็ได้มีการพูดจาถึงการ
ค้าไม้หอมรถไฟด้วย ไม้หอมที่ทำกันขณะนั้นชั้นแรกใช้ไม้เบญจพรรณ
ขอให้เป็นไม้เนื้อแข็งก็แล้วกัน เพราะฉะนั้นเมื่อนายแมน จันทวานิชย์ให้
นายศรีสุวรรณไปสืบราคาจากทางอำเภอตาคลีและอำเภอบรรพต
ก็ได้มาว่าคอกที่onder ๗ บาท ถึง ๑๐ บาท และถ้าหากเขาขายให้พระ
ยาศรยุทธเด่นที่onder ๑๕ บาทก็ยังม่กำไรอยู่ ราคาเป็นทศบาท
และเป็นราคาที่ตกลงกันระหว่างพระยาศรยุทธเด่น กับนายแมน จันท
วานิชย์แล้ว

ถ้าฟังคือนายศรีสุวรรณนั้น แน่ใจเป็นผู้ลงมือทำไมด้วย
ตนเอง เมื่อนายแมน จันทวานิชย์แนะนำให้พระยาศรยุทธเด่นรู้จักกับบอก
เพียงว่าเป็นคนกว้งขวางในหมู่พวกทำไม้ขาย และเป็นเพียงนายหน้า
หาเศษหาเคยเป็นกำไรเท่านั้น ดังจะเห็นได้จากกรณีคือนายศรีสุวรรณ
พาหดวงซรวกต่างดนาม กับขุนสุวรรณศรียุทธ ไปขอรับเงินล่วงหน้า

จากพระยาศรยุทธเด่นแล้วทำจำนวนที่คิดไว้ให้เป็นหลักฐานเป็นต้น

จดหมาย หมาย ถ.๑, ถ.๒, และ ถ.๓ ลงวันที่ ๓-๒-๓
กรกฎาคม ๒๔๘๘ ตามลำดับ มีข้อความติดต่อกันว่า คนที่รับจะทำ
ไม้หมอนมีถึง ๓ คน ซึ่งนายมั่น จันทวานิชได้ไปพบมาแล้ว ขณะ
นั้นทั้ง ๓ คนกำลังไปติดต่อกับคนทำไม้ในป่า และเขาไม้ตัวอย่างอยู่
แล้วจึงจะเขาไม้ตัวอย่างไปให้พระยาศรยุทธเด่นดู ทั้งจะเลยทำสัญญา
ด้วย ดังนั้นจะเห็นว่า การทำไม้ก็จะถึงผู้ซื้อไม้ก็มีนายหน้ารับช่วงเป็น
ทอด ๆ ไปข้อสำคัญนั้นคือ ตามจดหมาย ถ.๓ มีความชัดว่า พระยา
ศรยุทธเด่นได้แจ้งชนิดไม้ไปให้นายมั่น จันทวานิชทราบด้วย ซึ่งนาย
มั่น จันทวานิชอธิบายว่า เป็นไม้สระเดาปักกันอยู่ในจำพวกไม้เบญจ-
พรรณเหมือนกัน แต่เป็นประเภทไม้เนื้อแข็ง เมื่อมีการจำกัดชนิดไม้เนื้อ
ดีไปเช่นนี้ ราคาย่อมต้องสูงเป็นธรรมดาจะให้คงอยู่ที่onder ๑๕ บาท
ตามที่ได้ตกลงกันไว้ใครเขาจะรับทำให้ ดังนั้นจะได้จากจดหมาย ถ.๓
ว่า “๑๑ ๑ ตามชนิดไม้ที่เจ้าคุณแจ้งมาให้ผม เขารับได้มากแต่ราคา
ผมตกลงกับเขา ให้เขาล้างราคานั้นผมจะไม่ได้อะไรเท่าไร ที่ให้เขามาก
นั้นก็เพราะผู้แทนขายนามเขารับมาจำนวนเช่นเดียวกัน ฉะนั้นจึงให้ราคา
สูงเพราะแย่งกันทำ ที่ผมรออยู่ก็เพราะไปเที่ยวได้ตกลงกับพวกหัวหน้า
ชาวป่า แต่ต้องคอยคนอื่นคนหนึ่งเขาไปเอาไม้ตัวอย่างด้วย และเป็น
คู่คิดกัน ไม่เป็นได้แน่ คนที่รับทำเป็นคนสำคัญของพวกเขาชาวป่า
ทั้งนั้น เขาอยากทำมากทุกคน ๑๑ ๑” ดังนั้นจะเห็นได้ว่า นายมั่น

จันทวานิช มิได้เจาะจงถึงคนหนึ่งคนใดโดยเฉพาะ

ศาลอาญาได้ยกเอาเจตนาหมาย ถ. ๔ ขึ้นวินิจฉัยว่า ตามที่นาย
แมน จันทวานิช อธิบายผู้ทมิษหมายคดีในเจตนาหมายฉบับนั้นว่า แห่งแรก
หมายถึงนายตี ศรีสุวรรณ อีกแห่งหมายถึงนายตี ซึ่งอยู่วัดหัวเมือง
ปากน้ำโพธิ์ ศาลอาญาเห็นว่าน่าจะหมายถึงนายตี ศรีสุวรรณ คน
เดียวกันทั้งสองแห่ง ความพิศวงจึงเกิดขึ้นว่า เป็นใครในเมื่อนายตี ศรี-
สุวรรณ อยู่ที่บ้านพระยาศรยุทธเด่นมาก่อนนั้นแล้ว และตามว่าเมื่อมา
อยู่แต่ก็ไม่ได้กลับไปไหนอีก จึงได้มีเจตนาหมายถามไปยังนายแมน
จันทวานิช แล้วนายแมน จันทวานิช ก็มิได้เจตนาหมายถามต่อไปยังพระยา
ศรยุทธเด่นเป็นการย้อนไปย้อนมาประตักประเดิด นายตี ศรีสุวรรณ
จะถามกับพระยาศรยุทธเด่นเองตรง ๆ ไม่ได้หรือ

ศาลอุทธรณ์ได้พิเคราะห์เจตนาหมาย ถ. ๔ นั้นแล้ว ก่อนอื่นพึงดำดึก
ถึงหน้าที่ของนายตี ศรีสุวรรณ การที่พระยาศรยุทธเด่นชวนให้ผู้นี้
เพื่อให้อยู่ช่วยเหลือไปดูแลคนคดไม่ เมื่อความจำเป็นเกิดขึ้นเมื่อใด
พระยาศรยุทธเด่นก็ใช้ให้นายตี ศรีสุวรรณ ไป ผู้เห็นก็มียู่ เช่น
นางสาวทองใบ แนวนาค พยานโจทก์ และนายประจักษ์ ดิทธิชัย
พยานจำเลยเป็นต้น การจึงมิได้เป็นดังศาลอาญายกขึ้นอ้างว่า เมื่อ
นายตี ศรีสุวรรณ ไปอยู่ที่บ้านพระยาศรยุทธเด่นแล้วก็ได้ไปไหนอีก
เพราะความจริงนายตี ศรีสุวรรณ ได้ไป และเมื่อต้นเกิดต้นกระหม่อม
สุวรรณคนนั้น นายตี ศรีสุวรรณ ก็ได้ทราบข่าวระหว่งอยู่ต่างจังหวัด

ด้วยซ้ำ ดังนั้น ศรีสวัสดิ์ เบิกความตอนหนึ่งว่า เมื่อพบเห็น นายปรีดี พนมยงค์ กับพวกที่บ้านพระยาศรยุทธเด่นแล้วคงอยู่ที่บ้านนั้นตลอดมา จนราวข้างขึ้นเดือน ๖ พระยาศรยุทธเด่นจึงใช้ให้ไปดูไม้ที่แก่งคอย จังหวัดสระบุรี แล้วเคยไปดูไม้ที่จังหวัดลพบุรี และไปปากน้ำโพอยู่ที่ปากน้ำโพราว ๕ หรือ ๑๐ วัน ก็ได้ข่าวสวรรคต ไม่รู้ว่าสวรรคตโดยอย่างไร จากนั้นอีก ๔-๕ วันก็ไปจังหวัดลพบุรี ได้ยินข่าวคนพูดกันว่าต้นเกดต้นกระหม่อมถูกถอบปลงพระชนม์ ทางพิจารณาไม่ได้ความชัดเจนว่า นาย ศรีสวัสดิ์ กลับไปถึงบ้านพระยาศรยุทธเด่นเมื่อใด ตามคำให้การที่กล่าวว่าเป็นอันแน่ชัดหลังจากวันสวรรคต นาย ศรีสวัสดิ์ ก็ยังท่องเที่ยวอยู่ต่างจังหวัด หากว่า นาย ศรีสวัสดิ์ จะไปมาหาสู่ติดต่อกับนายมั่น จันทวานิช อีกก็ไม่ใช้ของแปลกประหลาด ระหว่างนั้นใกล้ชิดกับวันที่นายมั่น จันทวานิช มีจดหมายถึงพระยาศรยุทธเด่นอย่างมาก ประจวบกับพระยาศรยุทธเด่นมีความคิดที่จะได้ไม่หมอนชนิดไม้ตะเคียนโดยเฉพาะ ซึ่งไม้เป็นไม้ที่มีราคาสูง นาย ศรีสวัสดิ์ ก็มีอาชีพทางเป็นนายหน้ามาช้านาน โอกาสที่จะหาเศษหาเลยมีอยู่ ถ้านาย ศรีสวัสดิ์ ไม่ฉวยโอกาสนี้ เพราะการที่นาย ศรีสวัสดิ์ ยอมตัวอยู่กับพระยาศรยุทธเด่นก็ด้วยหวังว่าจะได้ประโยชน์ตอบแทน ในเมื่อการค้าของพระยาศรยุทธเด่นมีกำไร หรือถ้าความจำเริญได้มาจากนายมั่น จันทวานิช กับนาย ศรีสวัสดิ์ ร่วมงานกันก็เป็นทางที่จะได้อีกได้หนึ่ง ถ้านาย ศรีส-

สุวรรณ มีว่แต่งมั่งของเท้าเสียแล้ว ความคิดที่จะได้ประโยชน์จากการ
เป็นนายหน้าค้าไม้หมอนก็ไม่มีทางสำเร็จ ระหว่างนั้นนายศรีสุวรรณ
ก็อยู่หัวเมืองห่างไกลจากพระยาศรยุทธเด่น ที่ศาลอาญาคงตั้งสงสัยว่า
เหตุใดนายศรีสุวรรณ ไม่ถามพระยาศรยุทธเด่นเองนั้น จึงขัดต่อ
เหตุผล ใช่แต่เท่านั้น นายศรีสุวรรณ ก็อ่านหนังสือไม่ออก ส่วน
นายแมน จันทวานิช ดีเขาเขียนหนังสืออย่างใช้การงานได้ การที่นาย
แมน จันทวานิช มีจดหมาย ถ. ๔ ถึงพระยาศรยุทธเด่นระบุชื่อนายศรี
๒ แห่ง ซึ่งศาลอาญามีความเห็นว่ามีข้อความถึงนายศรีสุวรรณ
คนเดียวเท่านั้น จะถือว่านายศรีสุวรรณ ไม่เคยอยู่ในบ้านพระยา
ศรยุทธเด่นก่อนหน้านั้นจึงไม่ชอบด้วยเหตุผล อนึ่ง ตลอดเวลาที่นายศรี
สุวรรณ อยู่กับพระยาศรยุทธเด่น ก็พอจะคาดถึงการค้าของพระยา
ศรยุทธเด่นได้ว่าไม่สู้จะเป็นผลดีนัก ซึ่งในที่สุดพระยาศรยุทธเด่นก็
ขาดทุน เพราะฉะนั้นเมื่อโอกาสเปิดช่องให้นายศรีสุวรรณ ทำการ
แสวงหาประโยชน์บ้าง จะควรตั้งสงสัยทีเดียวหรือว่า นายศรีสุวรรณ
คงไม่ได้ไปอยู่ที่บ้านพระยาศรยุทธเด่นก่อนหนังสือหมาย ถ. ๑ หรือ
ถ้าหากนายแมน จันทวานิช ตั้งใจจะให้ป็นนายคนละครคนก็ไม่ทำให้ผิด
แปลกแตกต่างในผลของงานอย่างไร

อาศัยเหตุผลดังกล่าวมา ศาลอุทธรณ์เชื่อว่านายศรีสุวรรณ
อยู่กับพระยาศรยุทธเด่นมาก่อนอันเกิดจากกระหม่อมเจ้าสุวรรณคต
แล้ว การที่ศาลอุทธรณ์พยายามวินิจฉัยความตอนนี้อย่างละเอียดก็

เพื่อให้เห็นว่านายตี ศรีสุวรรณ อยู่ในฐานะที่ควรจะได้พบเห็นนายปรีดี พนมยงค์ กับพวกไปที่บ้านพระยาศรัยทนต์นี้ ไม่ใช่ว่าเป็นพยานอาชญาเข้ามาเป็นผู้เห็น เช่นผู้ท้วงว่าเป็นนายชาญณรงค์ ศรีรายน หรือ ยรรยง บุณนาค

ตามลักษณะวิธีพิจารณาคำพยานหลักฐาน มิใช่ว่าเมื่อศาลฟังคำให้การของพยานคนใดสำหรับเหตุการณ์อันใดแล้ว จำจะต้องเชื่อข้อความที่พยานบรรยายถึงเหตุการณ์อย่างอื่นตลอดทั้งหมดก็หาไม่ได้ เพราะฉะนั้น ศาลอุทธรณ์จึงจะได้พิจารณาถึงข้อที่นายตี ศรีสุวรรณ อ้างว่า ได้ยินเจรจากันเรื่องวางแผนการณเปิดพระชนมัตถ์เกล้าอัน กระหม่อม ลำดับถัดไปนี้

ในบรรดาจำเลยยังมีนายชิต สิงห์เสนี จำเลยอีกคนหนึ่ง ซึ่ง นายตี ศรีสุวรรณ ยืนยันว่าเป็นคนที่ไปกับนายปรีดี พนมยงค์ ครั้งที่ ๒ และที่ ๓ ความจริงนายตี ศรีสุวรรณ มิเคยได้รู้จักนายชิต สิงห์เสนี จำเลยมาก่อน เท่าที่ได้เห็นกันจนนั้นก็เพียงผ่านไปผ่านมา พระยาศรัยทนต์นี้แล้วยังมีโอกาสดีกว่า เพราะได้ประชันหน้ากันใกล้ชิดแต่ก็จำไม่ได้ นางสาวทองใบ แฉวนาค ได้ผ่านห้องรับแขกไปซื้อข้าวโกชนที่นอกบ้านทั้งขาไปและขากลับ เห็นมีคนในห้องรับแขก ๓-๔ คน ก็จำได้คนเดียวแต่นายเจดีย์ว ปทุมรัตน์ จำเลย นอกนั้นจำหาได้ไม่ ดังนั้น ถ้อยคำของนายตี ศรีสุวรรณ จึงขาดพยานในฐานที่สนับสนุน ไม่เหมือนนายเจดีย์ว ปทุมรัตน์ จำเลยซึ่งมีพระยาศรัยทนต์นี้ และนางสาว

ทองใบ แนวนาค ประกอบอีกถึง ๒ คน อนึ่งปรากฏตามคำให้การ
ของนายคี่ ศรีสุวรรณ์ ว่าได้ยินเรียกชื่อนายชิตกันมาตั้งแต่วันพบตัว
แต่ตอนที่นายคี่ ศรีสุวรรณ์ ขยายให้ขุนเทพประสิทธิ์ ๑ และนายชวน
จนิษฐ พัง นายคี่ ศรีสุวรรณ์ มิได้ให้การเลยว่าได้บอกชื่อนายชิต
แก่ขุนเทพประสิทธิ์ ๑ ด้วย จึงไม่กลมกลืนกับคำให้การของขุนเทพ-
ประสิทธิ์ ๑ ศาลอุทธรณ์เห็นว่าถ้อยคำของนายคี่ ศรีสุวรรณ์ เฉพาะ
ที่เกี่ยวกับนายชิต ดังเห็น จำเลยจึงขาดเหตุผลตามกฎหมาย ไม่อาจ
รับฟังมายันนายชิต ดังเห็น จำเลยได้

ศาลอุทธรณ์เห็นพ้องกับศาลอาญาว่า ถึงแม้นายปรีดี พนมยงค์
กับพวกได้ไปที่บ้านพระยาศรัยทุทธรณ์จริง ถ้าพิจารณาไปย่อมไม่แสดงว่า
ต้องไปคบคิดกันกระทำความผิดอย่างไร เพราะอาจไปมาหาสู่กัน
ธรรมดาก็ได้ ด้วยว่าพระยาศรัยทุทธรณ์เป็นผู้สนับสนุนนายปรีดี พนม-
ยงค์ ทางการเมืองอยู่ แต่ขณะเดียวกันศาลอุทธรณ์ก็เห็นว่า มีทาง
ชวนให้คิดเป็นอย่างอื่น เพราะเมื่อนายปรีดี พนมยงค์ ไปเป็นประธาน
ในการแต่งงานบุตรสาวพระยาศรัยทุทธรณ์แล้ว ก็มิได้ไปมาหาสู่อีกจน
กระทั่งก่อนเวลาเสด็จสวรรคตจึงพากันไปเช่นนั้น ย่อมเป็นเหตุให้ระตุค
ใจอยู่บ้างว่า เพื่อประโยชน์อันใดแน่ แต่ทั้งนี้ก็ต้องอาศัยเหตุผลเป็น
ประมาณ

ศาลอุทธรณ์ไม่สงสัยเลย บรรดาผู้ร่วมไปกับนายปรีดี พนมยงค์
นั้น จะต้องเป็นบริวารสนิทชิดเชื้อของนายปรีดี พนมยงค์ แน่ เป็นคน

นายเฉลียว ฟูมมรด จำเลย และเรือเอกวัชรชัย ชัยสิทธิ์เวช ก็เป็นผู้
ที่นายปรีดี พนมยงค์ ดันบัลลังก์ให้ได้ดีทางการงานทั้งนั้น ทำเนียบ
ทำราชการเป็นที่พักอาศัยของนายปรีดี พนมยงค์ ก็มี บ้านของนายปรีดี
พนมยงค์ คือบ้านบ่อมเพ็ชรก็มี ที่เร็นตบแห่งอื่นก็มี จะพูดจาปรึกษา
หารือกันที่ไหนโดยมิให้แพร่พรายไปถึงผู้อื่นก็ย่อมทำได้ ศาสตราจารย์
พิจารณาหาเหตุผลไม่ได้เลยว่า ทำไมจึงจะต้องไปอาศัยบ้านพระยา
ศรัยทุรเดชน์ให้ออฉาง พอที่พนักงานเจ้าหน้าที่จะสืบสาวเอาความได้ง่าย
เวลานั้นนายปรีดี พนมยงค์ ก็เป็นคนใหญ่คนโต ไม่ว่าจะไปที่ไหนคนที่
อยู่ในบ้านพระยาศรัยทุรเดชน์คงอดพูดอดใจหยั่งจรรยกันไม่ได้ ผู้มีความรู้
ความคิดคนใดจะไม่ระมัดระวังตัว นอกเหนือไปจากคำให้การของ
นายคดี ศรัตุดุวรรณ จะได้มีการพูดจากันอย่างนี้อีก เมื่อไม่ปรากฏก็ถือ
เป็นหลักฐานตามกฎหมายไม่ได้ เพราะเท่าที่ได้ความจากนายคดี ศรั-
ตุดุวรรณ ถึงคำพูดแต่ละครั้ง ก็ไม่มีอะไรมากยิ่งขึ้นไปกว่าเป็นเรื่องกำชับ
กำราและข่มความเข้าใจกัน เพียงเท่านั้นจะทำกันที่ไหนก็ได้ มีจำต้อง
เสียเวลาไปที่อื่นเลย เพราะพวกนั้นก็ดวนแต่บริวารแท้ ๆ อีกประการ
หนึ่ง คำของนายคดี ศรัตุดุวรรณ เองก็ชวนให้สงสัย คือที่นายคดี ศรั-
ตุดุวรรณ อ้างว่าไฉนนั้น เป็นข้อความถึงคอขาดบาดตาย บุคคลขนาด
นายปรีดี พนมยงค์ ซึ่งเคยดำรงตำแหน่งสำคัญถึงผู้สำเร็จราชการแทน
พระองค์ และนายกรัฐมนตรีมาแล้ว หรือจะไม่ประหยัดล้มเลี้ยง นี่
นายคดี ศรัตุดุวรรณ กลับว่าเขาพูดกันดังอย่างธรรมดา ดังนั้นจะเป็นไป

ได้อย่างไร นอกจากนั้นยังปรากฏอีกว่า ทั้ง ๓ คราวที่นายตี ศรีสุวรรณ์
 กล่าวว่านายปรีดี พนมยงค์ กับพวกไปที่บ้านพระยาศรัยทนต์นั้นก็ได้พบ
 เห็นนายตี ศรีสุวรรณ์ ทุกครั้ง ถึงหากจะเป็นดังนายตี ศรีสุวรรณ์
 ให้การว่าครั้งแรกนายปรีดี พนมยงค์ ได้ถามถึงนายตี ศรีสุวรรณ์ ว่า
 เป็นใคร พระยาศรัยทนต์รับรองว่าเป็นคนดีไว้ใจได้ นั้นเพียงแต่
 ความนึกคิดของพระยาศรัยทนต์นี้ ส่วนนายปรีดี พนมยงค์ กับพวก
 เด่าไม่เคยรู้จักห้วนนอนปลายเท้าของนายตี ศรีสุวรรณ์ มาด้วยซ้ำ ทั้ง
 ยังรู้จักว่าเป็นพ่อค้าไม่มาจากนครสวรรค์ มิใช่คนกันเองถึงกับจะได้
 วางใจให้รู้ความลับดังนี้ จึงไม่มีรูปว่าจะเป็นไปได้ดังนายตี ศรีสุวรรณ์
 กล่าวเคย ในเรื่องหน้าต่างช่อง ๒ บ้านซึ่งนายตี ศรีสุวรรณ์ อ้างว่า
 เปิดนั้น ศาลอุทธรณ์ไม่จำเป็นต้องวินิจฉัยว่าเปิดหรือปิด เพราะถ้าปิด
 นายตี ศรีสุวรรณ์ ก็จะไม่อาจได้ยินเสียงพูดจากันในห้องรับแขกได้
 และถ้าเปิดก็ซ้ำร้ายหนักยิ่งไปอีก ในห้องรับแขกมีเก้าอี้ยาวตั้งอยู่ติด
 กับฝาห้องด้านใดตัวหนึ่ง กับมีเก้าอี้ ๔ ตัวตั้งอยู่กลางห้องค่อนมาทาง
 หน้าตงที่นายตี ศรีสุวรรณ์ นั่ง ตัวที่ใกล้หน้าต่างบานเปิดที่สุดนั้น
 ห่างหน้าต่างประมาณ ๓ ศอกเท่านั้น เก้าอี้ทั้ง ๔ ตัวมีคนนั่ง นายตี
 ศรีสุวรรณ์ เบิกความว่า เมื่อได้ยินเขาพูดกันนั้น นายตี ศรีสุวรรณ์
 ได้ระเริงหน้าไปตุนหน้าต่างถึง ๔-๕ ครั้ง หรือจะใช้คำอย่างที่นายตี
 ศรีสุวรรณ์แก้ไขใหม่ว่าเขยวตัวเหวี่ยงคอไปก็ไม่ได้ดังลัษณะจะรอดพ้น
 จากสายตาคนในห้องรับแขกไปได้ ทั้งที่พวกนั้นรู้ว่าถ้าพูดไปแล้วจะ

ได้ยื่นไปถึงคนที่นั่งฟังความอยู่ข้างนอกเช่นนั้น ใครเลยจะกล้าพูดข้อ
ความที่ลึกลับดำมืดถึงตาย

ยิ่งกว่านี้ นายตี ศรีสุวรรณ์ เบิกความว่า ครั้งที่ ๓ หลังจาก
ที่ตกดึกกันหมดแล้ว นายตี ศรีสุวรรณ์ ได้เดินเข้าไปในห้องรับแขก
เห็นพระยาศรยุทธเด่นที่ประทับอยู่ห้องรับแขก จึงเรียกเข้ามาในห้อง
รับแขกถามว่า เจ้าคุณในเรื่องนี้เจอกับเขาด้วยหรือ พระยาศรยุทธเด่น
ตอบว่า ไม่เจอกับเขาหรอก เราเออ ๆ อะ ๆ ไปกับเขาเช่นนั้น เขา
มีฉลาดหาเขามีบุญคุณกับเรา นายตี ศรีสุวรรณ์ จึงว่า เมื่อไม่เจอกับ
เขาเป็นกรณี ศาสตราจารย์พยายามใคร่ครวญเป็นนักหนา ฐานะของ
นายตี ศรีสุวรรณ์ ผิดกับพระยาศรยุทธเด่นไกล เพราะไม่ใช่เพื่อนกัน
นั่นก็ประการหนึ่ง ส่วนนายตี ศรีสุวรรณ์ ก็เพียงแต่เป็นผู้อาศัยร่วมไม้
ขายคาเท่านั้น การพูดจาทำนองนี้ก็ดูออกจะมากเกินไปสักหน่อย
และจะเรียกว่าฉลาดนักนั้นไม่ได้ เพราะอย่างน้อยก็ทำให้พระยาศรยุทธ-
เด่นรู้ว่านายตี ศรีสุวรรณ์ ได้ความลับไว้ ใครเป็นผู้ทรงอิทธิพลก็รู้
กันอยู่ ดูแต่พันเอกพระยาวิชิตศาสตร์กับพวกเป็นตัวอย่าง ไป
แสดงเป็นผู้นำเห็นว่านายปรีดี พนมยงค์ ใช้ให้ผู้นซอทำการฆ่าต้นเถา
ต้นกระหม่อมก็ไม่พ้นที่จะถูกฟ้องเป็นความอาญา ถ้าอะไรกับนายตี
ศรีสุวรรณ์ ซึ่งไม่ใช่เป็นผู้กว้างขวางในวงสังคม เมื่อนายตี ศรีสุวรรณ์
ทำตัวให้เป็นภัยแก่ผู้อื่นดังนี้ อำนาจมืดอาจกำจัดเป็นการระงับปาก
ระงับเสียงเสียเมื่อใดก็ได้ ยิ่งคิดไปอีกไม่มีทางที่ศาสตราจารย์จะรับฟัง

คำให้การของนายตี ศรีสุวรรณ ตอนที่

ศาลอุทธรณ์เห็นพ้องกับศาลอาญาที่กล่าวว่า ในข้อที่นายเจดีย์ว ปทุมรัตน์ จำเลยเป็นคนผิดก็ผิดนิทจริตชอบกับนายปรีดี พนมยงค์ นั้น ไม่จำเป็นว่าคนหนึ่งทำความผิดอะไรแล้ว อีกคนหนึ่งก็ผิดนิทจริตชอบกัน จะต้องร่วมกระทำความผิดด้วยเสมอไป การที่นายเจดีย์ว ปทุมรัตน์ จำเลยมีความซึ้งซ่องหมองใจเพราะต้องพ้นจากตำแหน่งอันมีเกียรติศักดิ์ การที่นายเจดีย์ว ปทุมรัตน์ จำเลยพบกับพันเอก ประพันธ์ กุฎพิจิตร กัด ศาลอุทธรณ์ก็ได้วางหลักไว้ว่า จะต้องอาศัยข้อเท็จจริงที่เกี่ยวข้องกับข้อกล่าวหาว่าได้วางแผนการณกันที่บ้านพระยาศรัยทุรเสนเป็นเครื่องชี้ขาดความหมายแห่งคำพูดของนายเจดีย์ว ปทุมรัตน์ จำเลย เพราะฉะนั้นเมื่อถ้อยคำของนายตี ศรีสุวรรณ ไม่ประกอบชอบด้วยเหตุผลสมควรที่จะรับฟัง ก็ไม่มีทางที่จะลงโทษนายเจดีย์ว ปทุมรัตน์ จำเลยตามอุทธรณ์ของโจทก์ได้

ศาลอุทธรณ์ได้อธิบายไว้ข้างต้นว่า การที่ต้นเกล้าจนกระหม่อมถูกลอบปลงพระชนมชนน ปรากฏการกระทำหลายอย่างนับเนื่องอยู่ในแผนการณอันแนบเนียนของเหล่าร้าย และผู้ทงมือประทุษร้ายต้นเกล้าจนกระหม่อมนี้เป็นบุคคลภายนอก เมื่อผู้ร้ายทำการปลงพระชนม์สำเร็จแล้ว นอกจากหลักฐานที่พรางไว้ผู้ร้ายมิได้ปรากฏตัวอยู่ในห้องพระบรรทม หรือห้องที่ใกล้ชิดติดต่อกัน ทั้งมิได้ทิ้งร่องรอยไว้ด้วย จึงเป็นอันว่าผู้ร้ายเข้าทางไหนได้อย่างไร ทางนั้นแหละคือทางออกโดย

ที่การนำสืบของโจทก์มิได้มุ่งถึงจำเลยทั้งสามว่าเป็นผู้ลงมือยิงธนูเกด้า
 ด้านกระหม่อม คดีที่เกี่ยวข้องกับนายชิต ถึงเหตุนี้ จำเลย และนายบุญ
 บัณฑิตวิน จำเลย จึงอยู่ที่ว่าได้มีส่วนร่วมกระทำการปลงพระชนม์ธนู-
 เกด้าด้านกระหม่อมด้วยหรือไม่

ขอขออนุญาตถึงขอเท็จจริงที่โจทก์นำสืบแสดงพฤติการณ์ก่อน
 เวลาที่ธนูเกด้าด้านกระหม่อมของกระสุนปืนเล็กเล็กน้อยว่า การที่ต้อง
 จัดให้มีมหาดเล็กห้องพระบรรทมถึง ๒ คนก็เพื่อให้ได้ผลัดกันทำงานคน
 ๓ วัน คือต้องมีประจำอยู่ใกล้ธนูเกด้าด้านกระหม่อมเสมอ กับมี
 หน้าทูลแด่ห้องส่วนของพระองค์ของธนูเกด้าด้านกระหม่อมอีก ๕ ห้องด้วย
 คือห้องพระบรรทม, ห้องพระ, ห้องแต่งพระองค์, ห้องทรงพระอักษร,
 และห้องสรง นอกจากนั้นยังมีหน้าทูลพิเศษอีก คือนายบุญ บัณฑิตวิน
 จำเลยมีหน้าที่จัดการต่างพลมรูปถวายถวายพระองค์ท่าน นายชิต
 ถึงเหตุนี้ จำเลยมีหน้าที่เกี่ยวกับเครื่องดนตรีของพระองค์ ทั้งยังมีหน้าที่
 ดูแลรักษาเครื่องราชอิสริยาภรณ์ซึ่งจัดไว้สำหรับธนูเกด้าด้านกระหม่อม,
 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระราชชนนีด้วย เช่นตรา
 จักรพรรดิ ๓ ผืนเพชรทั้งชุด ซึ่งประกอบด้วยสังวาลย์, คารว, และตรา
 ห้อย สายสะพาย, ตราจักรพรรดิ ๒ ดวงประดับเพชรสำหรับพระบาท
 สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระราชชนนี, ตรารูปจอมเกด้าและ
 เหยี่ยวตราอย่างอื่นอีก ดังนั้นจึงต้องมีชุดเซฟขนาดกว้าง ๓ ฟุตกว่า ๆ
 สูงเกือบ ๒ ฟุต ๒ ใบ สำหรับใส่และเก็บอยู่ในตู้ของพระองค์ในห้อง

แต่งพระองค์อีกที

โดยที่ต่างก็มีหน้าที่พิเศษ นายชิต สิงห์เสนี จำเลย และนาย
บุญย์ บัณฑกริน จำเลยจึงตกลงกันเรื่องเวรว่า ค่อยคนหนึ่งกดขี่เข้ามา
แล้วอีกคนหนึ่งจึงจะออกเธรได้ ก็คนหนึ่งจะต้องเข้าเธรระหว่างเธรดา
๓๐ ถึง ๓๓ นาฬิกา แล้วไปออกเธรในวันรุ่งขึ้น

ในวันที่ ๘ มิถุนายน ๒๔๘๘ ราว ๓๐ นาฬิกาเศษ นายบุญ
บัณฑกริน จำเลยได้ไปรับเธรคือนายชิต สิงห์เสนี จำเลย ตอน
เย็นวันนั้น นายชิต สิงห์เสนี จำเลยขึ้นไปบนพระที่นั่งประมาณบ่าย
๓๖ นาฬิกา สมเด็จพระราชชนนีจะถวายสดับต่างพระนาถ์ถึงเกล้า
ถนอมกระหม่อม ก็ได้ให้นายชิต สิงห์เสนี จำเลยช่วยจนเสร็จ แล้วนาย
ชิต สิงห์เสนี จำเลยจึงกดขี่ลงไปข้างล่าง ถัดมานายบุญ บัณฑกริน
จำเลยคงทำหน้าที่เธรประจำอยู่บนพระที่นั่งต่อไป จนถนอมเกล้าถนอม
กระหม่อมเสด็จเข้าพระที่นั่งที่เสด็จท่ายกคือ นายบุญ บุญ บัณฑกริน จำเลย
ได้เปิดพระฉากที่พระทวารห้องทรงพระอักษร ช่องที่จะออกไปยัง
ระเบียงหน้าตงกลอนไว้ข้างใน เพื่อมิให้ใช้พระทวารนี้เป็นทางเข้าได้
อีก ปิดพระฉากที่พระทวารเข้าห้องทรงพระอักษรจากห้องพระบรรทม
ซึ่งเปิดอยู่ตั้งแต่เช้า แล้วจึงปิดพระฉากที่พระทวารห้องแต่งพระองค์
ซึ่งออกไปยังระเบียงหลัง แล้วนายบุญ บัณฑกริน จำเลยก็ไปนอน ณ
ที่พักริมประตูพิมานไชยศรี ราว ๒๓ นาฬิกาเศษ

รุ่งขึ้นวันที่ ๙ ย่ำรุ่งเศษ สมเด็จพระราชชนนีเสด็จไปปลุกพระ

บรรทมตื่นเกิดดำเนินกระหม่อมถวายน้ำมนต์หุง แล้วเสด็จจากตบห้องที่
ประทับบรรทมต่ออีก ขณะนั้นมหาดเล็กห้องพระบรรทมยังมีได้ขึ้นไป
ประจำหน้าที่ จนประมาณ ๘ นาฬิกาเศษ นายบุษย์ บัณฑิตวิน จำเริญ
จึงขึ้นไปบนพระที่นั่งบรมพิมาน วินน้ำดื่มได้ถ้วยแก้วเตรียมไว้ถวาย
เวลาดั้นพระบรรทม แล้วนั่งอยู่ที่พระเบี่ยงหน้าพระทวารห้องแต่ง
พระองค์ จนเกือบ ๙ นาฬิกา นายชิต สิงห์เสนี จำเริญก็ไปนั่งอยู่กับ
นายบุษย์ บัณฑิตวิน จำเริญอีกคนหนึ่ง และคงอยู่ที่นั้นจนกระทั่ง
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระกระยาหารเสร็จ คราวมาถึง
เวลาที่เสด็จขึ้นทรงงักวาทในห้องพระบรรทม แล้วนพฤตการณนอก
เห็นจากนั้นเป็นข้อที่คำต่อทรรณจะได้หยิบยกขึ้นวินิจฉัยต่อไป

นายบุษย์ บัณฑิตวิน จำเริญนำสืบแก้ว่า ในวันที่ ๘ มิถุนายน
๒๔๘๘ ซึ่งเป็นแฉกของเขานั้น ได้ปฏิบัติหน้าที่อยู่จน ๒๑ นาฬิกา ดั้น
เกิดดำเนินกระหม่อมเสด็จเข้าห้องตรง เมื่อเสด็จออกจากห้องตรงก็ไป
ทรงกราบพระตามพระราชจริยาวัตรเช่นเคย นายบุษย์ บัณฑิตวิน
จำเริญก็ได้ไปคอยถวายเทียนอยู่ตามหน้าที่ เมื่อจะเสด็จเข้าพระพักตร์
แหวกพระวิสูตรถวาย ส้มเด็จพระราชชนนีซึ่งประทับอยู่ ณ ที่นั้นด้วยก็
กราบทูลดำเนินกระหม่อมว่า ถ้าเป็นอย่างไรให้ทรงกดกริ่ง ดั้น
เกิดดำเนินกระหม่อมทรงรับคำ แล้วสมเด็จพระราชชนนีก็เสด็จจากตบห้อง
ของพระองค์ นายบุษย์ บัณฑิตวิน จำเริญก็ไปนอนยังที่พัก จนรุ่งขึ้น
วันที่ ๙ เวลา ๘ นาฬิกาเศษจึงขึ้นไปประจำหน้าที่บนพระที่นั่งบรมพิมาน

เก็บพระภูษาที่ทรงใช้แล้วให้พนักงานพระภูษาจัดทำความสะอาด แล้ว
เปิดบานพระฉากที่พระทวารห้องแต่งพระองค์ให้เผยออกบานหนึ่ง เพื่อ
คอยดูการคืนพระบรรทม และรินน้ำส้มเอาไปวางไว้บนขอบพระเกร
หน้าห้องแต่งพระองค์ คำนายบุศย์ บัณฑิตริน จำเริญนั่งรออยู่ที่พ
ระเบียงตรงหน้าพระทวารห้องแต่งพระองค์ออกมา เกือบ ๘ นาฬิกา
เจ้าหน้าที่ยกมราชเลขาณการนำหนังสือพิมพ์มาให้เพื่อถวาย นายบุศย์
บัณฑิตริน จำเริญก็อ่านหนังสือพิมพ์ตรวจข่าวที่ข่าวทำเครื่องหมายด้วย
ดินสอสีไว้ ราว ๘ นาฬิกา นายเวศน์ สุนทรวิธานนำหนังสือตำนาน
ทหารมหาดเล็กไปมอบเพื่อทูลเกล้า ฯ ถวาย ต่อมาเกือบครึ่งชั่วโมง
จึงเห็นต้นเกดาดันกระหม่อมประทับยืนอยู่ในห้องแต่งพระองค์ บ่าย
พระพักตร์ไปทางห้องพระบรรทม หันพระปฤษฎางค์ไปทางห้องตรง
นายบุศย์ บัณฑิตริน จำเริญจึงเชิญด้วยน้ำส้มเข้าไปถวาย แต่ต้นเกด
าดันกระหม่อมกลับทรงพระดำเนินเสด็จเข้าห้องพระบรรทมโดยมิได้รับสั่ง
ประการใด นายบุศย์ บัณฑิตริน จำเริญเดินตามไปจะถวายน้ำส้มถึง
พระทวารห้องพระบรรทม ก็เห็นต้นเกดาดันกระหม่อมประทับขึ้นเข้า
อยู่บนพระแท่น หันพระพักตร์ไปทางปลายพระแท่นและโบกพระหัตถ์ให้
กลับออกไป นายบุศย์ บัณฑิตริน จำเริญจึงไปนั่งอยู่ที่เกาจนราวเกือบ
๘ นาฬิกา นายชิต สิงหเสนี จำเริญก็ไปถามว่าคืนพระบรรทมหรือยัง
นายบุศย์ บัณฑิตริน จำเริญตอบว่าคืนแล้ว เข้าห้องตรงแล้ว เสด็จ
เข้าพระที่อีก น้ำส้มก็ยังไม่ได้ถวาย นายชิต สิงหเสนี จำเริญพูดว่า

จะมาวัดดวงพระตรา แล้วเดยหนึ่งอยู่กับนายบุศย์ บัทมศรีน จำเลยลัก
 ๓๐ นาทที่ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสวยเสร็จก็ไปรับสั่งถามถึง
 พระอาการ นายบุศย์ บัทมศรีน จำเลยกราบทูลว่า ไม่เป็นไร เสด็จ
 ออกจากห้องตรงแต่อกเข้พระที่อก น้สั้มก็ยังไม่ได้เดย แล้วพระบาท
 สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็เสด็จกลับห้องที่ประทับ ต่อมาลัก ๓๐ นาทก็ได้
 ยินดั่งบังเหมือนเสียบน นายชิต สิงห์เสน่ จำเลยจึงถูกเข้าไปในห้อง
 แ่งพระองค์ ลื่อนนายบุศย์ บัทมศรีน จำเลยคงนั่งอยู่เดิมด้วยความ
 ตกตึง ลัก ๓-๔ วินาที นายชิต สิงห์เสน่ จำเลยกลับออกมา นาย
 บุศย์ บัทมศรีน จำเลยถามว่าอะไรกัน แต่นายชิต สิงห์เสน่ จำเลยก็
 ไม่ตอบกลับจึงไปตามระเบียบหลัง นายบุศย์ บัทมศรีน จำเลยนึก
 สงสัยเหี้ยมของดทางห้องแ่งพระองค์ไม่เห็นมีอะไร ก็ลุกขึ้นเดิน
 เร็ว ๆ ตามนายชิต สิงห์เสน่ จำเลยไปเพื่อถามให้รู้เรื่อง พอถึง
 หน้าห้องพระภษาไม่เห็นตัวนายชิต สิงห์เสน่ จำเลยก็หยุดอยู่เพียงแค่นั้น
 ลักประเดี้ยวได้ยินสมเด็จพระราชชนนีทรงพระกรรแสงพดางวงพดางมา
 ตามระเบียบหลังข้างห้องทรงพระตำราญ นายบุศย์ บัทมศรีน จำเลย
 ก็กลับไปถึงมุมห้องทรงพระตำราญ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวซึ่ง
 ขณะนั้นประทับอยู่ทระเบียงหน้าพระทวารห้องแ่งพระองค์ กรับสั่งถาม
 ว่าไปตามหมอแล้วหรือยัง นายบุศย์ บัทมศรีน จำเลยจึงจึงดงพระ
 ธรรมจันทรไใหญ่ไปถามกรมวังได้ความว่าไปตามแล้วก็กลับขึ้นข้างบนเดิน
 ตามพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเข้าในห้องพระบรรทม ไปนั่งอยู่ที่

หน้าพระแท่นบรรทมฉันเถาฉันกระหม่อม นายบุศย์ บัณฑิตวิน จำเลย
เห็นพระแสงปืนของกลางวางอยู่บนหลังคูดอกข้างพระแท่น แลธมเด็จพระ
พระราชชนนีกำลังทรงพระกรรแสงธมเด็จพระองค์ไปมา เกรง
ว่าธมเด็จพระราชชนนีจะคว่ำพระแสงปืนนั้นทำอันตรายพระองค์เอง ก็
กลานเข้าไปหยิบพระแสงปืนเอาไปเก็บไว้ในดินซักในห้องแต่งพระองค์

ฝ่ายนายชิต สิงห์เสนี จำเลยแก้ตัวว่าในวันที่ ๘ มิถุนายน ๒๔๘๘
นายเวศน์ สุนทรวรณ มหาเด็กห้องพระบรรทมของพระบาทสมเด็จพระ
พระเจ้าอยู่หัว ได้นำหีบพระตราไปส่งให้ บอกว่าธมเด็จพระราชชนนี
มีพระประสงค์ใครจะได้อหีบโตกว่านั้น เพื่อบรรจุตราจักรของทั้ง ๓
พระองค์รวมกันได้หมด นายชิต สิงห์เสนี จำเลยปลุกษาพระยาอนุรักษ-
ราชมณเฑียรไ้รับคำแนะนำว่า ที่ร้านงามพันธ์ซึ่งอยู่แถวสี่กั๊กพระยาศรี
รับทำหีบชนิดนั้นจะพาไป รุ่งขึ้นวันที่ ๘ จวน ๘ นาฬิกา พระยาอนุรักษ-
ราชมณเฑียรรักษานายชิต สิงห์เสนี จำเลยไปที่ร้านงามพันธ์ พระยา-
อนุรักษมณเฑียรเคยไปธุระที่อื่น ข้างที่ร้านนั้นรับจะทำให้แต่ต้องวัด
ขนาดดวงพระตรามาก่อนจึงจะทำได้ นายชิต สิงห์เสนี จำเลยก็กลับ
เข้าวังไปขอกระดาษที่ห้องกักเพื่อนำไปจำลองขนาดดวงพระตรา แล้ว
จึงขึ้นไปบนพระที่นั่งบรมพิมาน ตั้งใจจะเข้าไปในห้องแต่งพระองค์
เพราะดวงพระตราเก็บไว้ในตู้เซฟอยู่ในห้องนั้น นายบุศย์ บัณฑิตวิน
จำเลยซึ่งนั่งอยู่หน้าพระทวารบอกว่าฉันเถาฉันกระหม่อมฉันพระบรรทม
และเข้าห้องเสร็จแล้ว แต่กลับชนพระแท่นบรรทมต่อไปอีก หน้าฉันก็ไม่

ต้องพระราชประสงค์ นายชิต สิงห์เสนี จำเลยเกรงว่าการเข้าไปวัด
หรือจำต้องพระตราเวดานั้นจะเกิดเสียงรบกวนจึงนั่งรออยู่กับนายบาศย์
บัทมศรินทร์ จำเลย จนพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวไปรับสั่งถามพระ
อาการของต้นเกล้าต้นกระหม่อม เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
เสด็จกลับแล้วนายชิต สิงห์เสนี จำเลยคงนั่งอยู่ต่อไปกระทั่งได้ยินเสียง
บัน เมื่อแน่ใจว่าเสียงนั้นมาจากทางห้องพระบรรทมก็ลุกเดินเข้าไปถึง
ในห้องพระบรรทม มองดูที่พระพักตร์เห็นมีโลหิตอยู่ที่ซอกพระอังสา
ซ้ายและที่พระเขนย นายชิต สิงห์เสนี จำเลยตกใจหมดความรู้ลึก
ต้องการให้ผู้ใหญ่ได้มาเห็นได้มารู้ จึงวิ่งออกทางห้องแต่งพระองค์ไป
ตามระเบียบหลัง เข้าทางห้องบันไดทอดออกกระเบื้องหน้าไปยังห้อง
สมเด็จพระราชชนนี พอเข้าพระทวารก็พบตัวตงกราบทูลว่า “ในหลวง
ยังพระองค์” ทั้งนี้เพราะกำลังตกใจ นัยนั้นเห็นพระโลหิต หูได้ยิน
เสียงบัน ใจไม่คิดว่าจะมีใครบังอาจเข้าไปทำพระองค์ท่าน จึงกราบทูล
ไปเช่นนั้น นายชิต สิงห์เสนี จำเลยไม่เคยพูดว่าต้นเกล้าต้นกระหม่อม
จะไม่ได้เสด็จวันที่ ๓๓ ส่วนปลดออกกระสุนนั้นในขณะที่ยกตัวเด็กข้าง
พระแท่นบรรทมจะเอาไปไว้ข้างนอก นาฬิกาซึ่งตั้งอยู่บนหลังตู้คอกลงไป
ที่พื้น เมื่อเห็นนาฬิกาที่ปลดออกกระสุนนั้นของกตางตกอยู่แถวนั้นก็เก็บ
วางไว้บนหลังตู้ข้างนาฬิกา ด้วยยกตัวไปตั้งไว้ในห้องแต่งพระองค์ ข้าง
ตู้พระบูชา ส่วนนาฬิกาที่ปลดออกกระสุนได้เก็บเอาเข้าไว้ในตู้ ต่อ
พระรามอินทราอธิษฐานกรรมคำแรกและผู้ใหญ่ขอคืนนั้น ก็ชักคืนกับพระ

ภุษาทนายบุศย์ บัณฑิติน จำเลยบอกว่าพระแสงปืนของกตงเก็บอยู่ในนั้น นำลงไปให้ดพร้อมทั้งปลอกกระสุนที่เก็บได้ไ้รวมไปด้วย

นอกจากนี้ ทางยังได้นำสืบถึงข้อเสียอีก คือนายชิต สิงห์เด่น จำเลยว่าตนได้สืบเชอด้วยมาจากผู้คิมักคิดขงเคยเป็นข้าทูลละอองธุลีพระบาทโดยใกล้ชิดติดต่อกันมาหลายรัชกาล นายชิต สิงห์เด่นจำเลยได้รับราชการเป็นมหาดเล็กมาแต่ครั้งรัชกาลที่ ๘ และเคยได้รับพระเมตตากรรณาจากพระมหากษัตริย์ตลอดจนพระประยูรญาติเป็นอย่างดี ส่วนนายบุศย์ บัณฑิตินจำเลยก็ว่ามีความจงรักภักดีต่อต้นเกล้าต้นกระหม่อมจนได้รับพระมหากรุณาให้ตามเสด็จไปรับใช้พระองค์ท่านอยู่ ณ ต่างประเทศด้วย ทั้งยังทรงพระกรุณาพระราชทานเงิน ๓๐๐๐ บาท เป็นค่าเครื่องแต่งตัวอีก สำหรับประการหลังนี้ ศาลอุทธรณ์เห็น ว่าถึงแม้ นายชิต สิงห์เด่นจำเลยและนายบุศย์ บัณฑิตินจำเลยจะได้รับความไว้วางใจให้เป็นมหาดเล็กห้องพระบรรทมอยู่ใกล้ชิดพระบาทยุคคลก็ตาม และแม้ว่านายชิต สิงห์เด่นจำเลยจะเอาจำเริญมาแต่ตระกูลสูงก็ตาม คราบใดที่ยังเป็นปฤชนอยู่ก็ย่อมอยู่ในวิสัยที่จะคั่งมมีความกตัญหรือบับบงคับอยู่เบื้องหลัง มากบ้างน้อยบ้างสุดแต่ฐานะของคนหนึ่ง ๆ ทั้งยังเป็นการยากยิ่งเสียด้วยที่จะหยั่งทราบได้โดยถ้ว้น ฐานะในราชการของจำเลยปรากฏว่านายชิต สิงห์เด่นจำเลยเป็นพนักงานตรี แผนกรับใช้ ได้เงินเดือน ๆ ละ ๘๐ บาท และนายบุศย์ บัณฑิตินจำเลยเป็นพนักงานจัตวา แผนกรับใช้ของมหาดเล็ก ได้เงินเดือน ๆ ละ ๗๕

บาท เมื่อว่าถึงข้อที่พระยาศรยุทธเสนีกถาว่าประวัติศาสตร์เคยมี
 ที่ข้าราชการผู้ใหญ่ทำการปลงพระชนม์พระมหากษัตริย์ชนช่อว่าชาว
 การผู้ใหญ่ยอมเป็นผู้ทำความผิดความชอบไว้ต่อแผ่นดิน การที่เรา
 ซึ่งเป็นถึงข้าราชการใหญ่ยังทรงของอาชเช่นนั้น ใครเล่าจะเถียงว่ามี
 ได้ถูกสภาวะอย่างใดกดดันให้มีความที่เคยทำดีมาแต่หนหลังเสียได้ถ้า
 ทรัพย์สินถึงหนึ่งจำเลย และนายบุญ บัณฑิตินจำเลยก็อาจเป็น
 ไปได้คู่เดียวกัน และศาลอุทธรณ์ก็ได้ถามว่า บรรดาพยานเด็กที่
 อยู่ใกล้ชิดพระองค์คนอื่นก็อาจเป็นได้เช่นกัน เมื่อได้พิจารณาทั่ว ๆ
 ไปแล้วเห็นยังมีนายฉลาด เทียนงามดี, นายมณเฑียรธำมา, นาย
 ทรัพย์ แห่งสมบูรณ, ขุนวรศักดิ์พินิจ และนายอุทัย อีกซึ่งควรแก่การ
 ที่จะพิจารณาถึงด้วย และขณะเดียวกันยังจะเป็นเครื่องชี้ว่าเหตุใด
 ผู้ร้ายจึงไม่เลือกเอากลางคืนเป็นเวลาทำการปลงพระชนม์

ในการวินิจฉัยความต่อไป จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องทราบแผน
 ผังของพระที่นั่งบรมพิมานโดยละเอียด เบื้องต้น ศาลอุทธรณ์ได้กล่าว
 ถึงทางที่จะเข้าสู่พระที่นั่งบรมพิมานจากภายนอกไว้แล้ว และได้กล่าว
 ถึงรูปลักษณะของพระที่นั่งบรมพิมานชั้นต่างไว้ด้วย ถ้าตบนั้นจะได้
 บรรยายถึงพระที่นั่งชั้นบนจากตะวันออกไปทางตะวันตกปรากฏว่า (๑)
 มุขที่ยื่นจากองค์พระที่นั่งไปทางตะวันออกเป็นห้องพระ (๒) ตรง
 ห้องพระเข้าไปเป็นห้องพระบรรทมชั้นเกด้าอันกระหม่อม (๓) ติด
 ห้องพระบรรทมไปทางเหนือเป็นห้องทรงพระอักษร ดะกัชวางระเบียง

หน้าอยู่ (๔) คิดห้องพระบรรทมไปทางใต้เป็นห้องแต่งพระองค์ ถัด
 ถัดขวางระเบียงหลังเช่นเดียวกับข้างหน้า (๕) คิดห้องแต่งพระองค์
 ไปทางใต้เป็นมุขยื่นจากพระที่นั่งทำเป็นห้องตรง (๖) ถัดห้องพระ
 บรรทมไปเป็นห้องทรงพระตำราญ ห้องนี้มีทั้งระเบียงหน้าและระเบียง
 หลังติดกัน มีพระทวารออกไปยังระเบียงทั้งสองได้ด้านละ ๒ ช่อง ด้าน
 ตะวันตกมีพระทวารออกไปสู่ห้องพระอัมรินทร์ใหญ่ได้ ๓ ช่องด้วยกัน ส่วน
 พระทวารที่ติดต่อกับห้องพระบรรทมขอพักไว้กล่าวภายหลัง (๗) ห้อง
 พระอัมรินทร์ใหญ่เปิดโถง มีพระอัมรินทร์ขึ้นจากข้างล่างมาสู่ระ
 เบียงหน้าทางหนึ่งระเบียงหลังทางหนึ่ง (๘) มีทางเดินระหว่ำ ห้องทรง
 พระสบายกับตึกทรงพนักพระอัมรินทร์ ทางเดินนี้ติดต่อรระหว่ำระเบียง
 หน้าและระเบียงหลัง แล้วจึงถึงตัวพระอัมรินทร์ (๙) ติดกับตัวพระ
 อัมรินทร์เป็นผนังห้องรับแขก ๆ มีระเบียงหน้าและระเบียงหลังติด
 มีพระทวารออกสู่ระเบียงหน้าและหลังได้ด้านละ ๒ ช่อง (๑๐) ตรงกับ
 พระอัมรินทร์ใหญ่ด้านเหนือ มีมุขยื่นออกไปเป็นห้องเสวยพระกระยา
 หารเข้า ห้องนี้อยู่เหนือทางรถนั้นเอง (๑๑) ทั้ง ๒ ด้านของห้อง
 รับแขก หักเป็นรูปซอกคอก ระเบียงก็เป็นไปตามรูปนั้น ของตนเอง
 เป็นทึบกันกำบัง ถ้าอยู่บ้กทางที่ประทับของดินเกล้าต้นกระหม่อมจะมอง
 เห็นที่ประทับของสมเด็จพระราชชนนีและพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
 ไม่ได้ (๑๒) ตรงกับห้องพระอัมรินทร์ใหญ่ทางเหนือเป็นมุขยื่นออก
 ไปหน้าพระที่นั่ง ใช้เป็นห้องเสวยพระกระยาหารเข้าทางด้านใต้ของ

ห้องนี้ไม่มีผนังทึบ แต่เป็นช่องโปร่งไม่มีพระทวารอย่างไร คงมีแต่
ผนังยื่นออกมาจากตะวันตกและตะวันตกข้างใต้เล็กน้อยพองามและ
มีเสาดอกไม้ ๒ ต้นอยู่ในแนวเดียวกัน เป็นอันว่าม้ายู่ในห้องเดียว
นี้ก็อาจเห็นทะลุประตูโปร่งตลอดห้องพระธำมัญ์รัตนกระเบื้องมูข
หลัง (๑๓) ตรงกับห้องพระธำมัญ์รัตนใหญ่ไปทางใต้เป็นมุขยื่นออกไป
หลังพระที่นั่งเช่นเดียวกับข้างหน้า มีโต๊ะตั้งสำหรับทรงเล่นมึงปองก็
ได้ (๑๔) ถัดห้องรับแขกไปเป็นห้องคู่ ห้องที่ติดกระเบื้องหน้าเป็นห้อง
นางสาวจรรยา ตะตะกัฏ ห้องที่ติดกระเบื้องหลังเป็นห้องพระภุษา (๑๕)
ถัดไปเป็นห้องบันไดเด็กมีกระเบื้องติดทั้งด้านหน้าและด้านหลัง จึงใช้
เป็นทางเดินได้ด้วย ทั้งยังมีบันไดทำเป็นหัดขียนเพดานพระที่นั่งได้
อีก (๑๖) ถัดห้องบันไดไปเป็นห้องคู่ คือห้องเครื่องเล่นของพระ-
บาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มีพระทวาร ๓ ช่องออกมายังห้องบันได
เล็กได้ ห้องนี้อยู่ติดกับกระเบื้องหลัง มีพระทวารเข้าออกจากระเบียง
หลัง ๒ ช่อง ห้องข้างหน้าติดกับกระเบื้องหน้าเป็นห้องหน้าห้องหนึ่ง และ
เป็นห้องตรงของสมเด็จพระราชชนนี และพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่
หัวห้องหนึ่ง (๑๗) ถัดไปเป็นห้องติดอยู่ทางใต้กับพระที่นั่งด้าน
ตะวันตก คือห้องเหนือซึ่งถัดห้องตรงไปเป็นห้องพระบรรทมของสม-
เด็จพระราชชนนี ห้องใต้ซึ่งถัดห้องเครื่องเล่นไปเป็นห้องพระบรรทม
ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ระหว่างห้องพระบรรทมของสอง
พระองค์เป็นห้องเล็ก ๆ ๒ ห้อง ห้องหนึ่งเป็นทางเข้าออกติดต่อกับระหว่าง

ห้องพระบรรทมทั้งสอง อีกห้องเป็นห้องบันไดเวียนมาจากพนัชนาง แต่ตามปกติแล้ว หาได้ใช้เป็นทางเดินไม่

ทางพิจารณาได้ความว่า ในคืนวันที่ ๘ มิถุนายน ๒๔๘๘ เมื่อ ดันเถาตันกระหม่อมทรงพระบรรทมแล้วก็เป็นอันหมดหน้าที่ของนาย บุคัย บัณฑิวันจำเอยและเป็นผู้ที่จะไปนอนพักผ่อนในห้องพักจนกว่า จะเช้า ต่อจากนั้นไปตกเป็นหน้าที่ของมหาดเล็กคนอื่น ตั้งแต่เวลานั้นเป็นต้นไปไฟฟ้าซึ่งเคยเปิดสว่างไว้ก็ได้ถูกดับลงจนลง คงเปิด ได้ที่ห้องพระอัมรินทร์ใหญ่, ตรงที่อยู่ยาม, ที่ห้องรับแขก, ที่ระเบียง มุขหน้าและระเบียงมุขหลัง กับที่ระเบียงหน้าประตูห้องรับแขกด้าน หนึ่ง โดยเฉพาะห้องพระบรรทมและห้องทรงพระตำราญไม่มีไฟฟ้าเปิด อยู่โดยส่วนพระที่นั่งชั้นล่างก็เปิดไฟฟ้าไว้บ้างดวง แต่แสงสว่างส่องถึง กันทั้งยังมีไฟฟ้าที่ส่องมาลงเข้างในพระที่นั่งอีกบ้าง ฉะนั้นเป็นเหตุ ของมหาดเล็กชุดที่นายมังกร ภูมรบุตรเป็นหัวหน้า เสนอถวายทูลบ้วน เดียนคนหนึ่ง มหาดเล็กผู้ยามจึงต้องเปลี่ยนไปที่พระอัมรินทร์ใหญ่ชั้น ล่างเป็นหน้าที่ของมหาดเล็กบรรณรักษ์ดูแลรักษา ที่พระอัมรินทร์ใหญ่ ๕๒๒๒ เป็นหน้าที่มหาดเล็กรับใช้ ซึ่งนอกจากรับใช้แล้ว เสด็จจาก ดันเถาตันจากที่ถนัดกระหม่อมเสด็จเข้าพระที่แล้ว จะต้องคอย ถวายการพิทักษ์รักษาพระองค์ให้ปลอดภัยอันตรายด้วย มหาดเล็ก รับใช้ยามคืนได้แก่นายมณเฑียร งามสาขาคู่คนเดียว นายฉลาด เทียน- งามจึงจึงขึ้นไปช่วยอยู่ด้วยจนเวลาราว ๒๒ นาฬิกา นายฉลาด เทียน-

งามด้จจึงได้กลับลงไป จนราว ๔ นาฬิกา นายฉลาด เทียนงามด้จ ก็ไปอยู่ยามคู่กับนายทรัพย์ แฉ่งส้มบูรณ์ซึ่งเป็นมหาดเล็กวรภาชน์ แต่ วนนั้นถูกสั่งให้มาอยู่ยามแทนนายทวดที่ป่วย ทั้งนายฉลาด เทียนงามด้จ และนายทรัพย์ แฉ่งส้มบูรณ์ได้นั่งอยู่ด้วยกันที่ข้างใต้ชั้นบน ตรงพระ- อัมรินทร์ใหญ่ ใกล้กระเบื้องมุงหลังค่อมานั่งสักครั่งชั่วโมงนายมังกร ภมรบุตรก็ขึ้นไปตรวจครั้งหนึ่งก่อนต ๕ แล้วไม่มีใครขึ้นไปอีก จน ย่ำรุ่ง นายฉลาด เทียนงามด้จได้มอยหลับไป และพอย่ำรุ่งพวกชาว ที่ขึ้นไปทำงานก็ปลุกให้ลุกขึ้น แล้วนายทรัพย์ แฉ่งส้มบูรณ์จึงลงไป ข้างล่างพอดีถึงเวลาที่จะต้องจัดโต๊ะเสวยพระยาหารเช้า นายมังกร ภมรบุตร, นายมี พานด, นายฉลาด เทียนงามด้จ และนายอุทัย จึงต้องช่วยกัน

ศาลอุทธรณ์เห็นว่าถ้าจะเปรียบเทียบความเป็นอยู่ในบริเวณพระ ราฐานันในใกล้ที่ประทับ กับบนพระที่นั่งแล้ว จะเห็นว่าในเวดาก ดางคันที่เสวยสังคินมทั้งพุ่มไม้ รวไม้อื่น ๆ พอที่จะใช้เป็น ที่ กำบังได้ และเป็นการร้ายด้ายอย่างยิ่งในการที่จะขึ้นบนพระที่นั่ง เพราะ การระแวงระวังมีการบกพร่องหลายประการดังศาลอุทธรณ์ได้เคยกล่าว ไว้แล้ว ไม่ต้องสงสัย ถ้าช่องทางที่ผู้ร้ายอาจทำได้มีอยู่ในเวดากดาง คินแล้ว ก็จะเป็นความสะดวกอย่างที่สุด การตอบลงพระชนม์ไม่จำ เป็นต้องใช้ปืน เครื่องประหารที่ไม่มีเสียงก็มากมายหลายอย่าง เมื่อทำการปลงพระชนม์สำเร็จแล้วจะก่อความเท็จพรางไว้ให้เป็นการ

กระทำของพระองค์ท่านอย่างใดก็ได้ ถึงหากผู้ร้ายสมัครจะใช้ปืนเช่น
กับกวางวัน แล้วขัดว่าเป็นการปลงพระชนม์พระองค์เองก็อาจทำได้
ทำนองเดียวกัน แต่เหตุใดในเจ้าคนร้ายจึงไม่เลือกกระทำเวดามัดคำ
๒๕๕ ทงนคำอุทธรณ์เห็นว่า เป็นเพราะความจำเป็นบังคับที่จะต้องมั่วพรก
พวกข้างในให้ความสะดวกนั่นเองเป็นข้อสำคัญ เพราะถึงแม้ว่าการระ-
ดมรักษาล่างจะบอกพระองค์ประการใด ก็ยังมีมหาดเล็กยามบนพระที่
นั่งถวายนั่งคอยอยู่ ถ้ามหาดเล็กยามพวกนั้นไม่เห็นใจด้วยแล้ว
ผู้ร้ายจะเข้าไปในห้องพระบรรทมได้อย่างไร เพราะมีทางเข้าได้ทางเดียว
แต่ทางพระทวารห้องแต่งพระองค์เท่านั้น ดังคำอุทธรณ์จะได้ชี้ให้เห็น
ข้างหน้า การที่ผู้ร้ายไม่สามารถจะทำการปลงพระชนม์ในเวลาจำกัดได้
ก็เพราะไม่มีพรรคพวกข้างในหรือจะกดอาวุธกันหนึ่งก็คอยมหาดเล็กยาม
กวางวันยังมีอยู่ในความจงรักภักดีต่อต้านเกลียดชังกระหม่อมอยู่ โดย
เฉพาะอย่างยิ่งเช่นนายฉัตร เทียนงามด้จ, นายมณี แยมสาธา, นาย
ทรัพย์ แฉ่งสมบุรณ์, ขุนวรศักดิ์พิณ และนายอุทัยเป็นต้น เฉพาะ
ขุนวรศักดิ์พิณ และนายอุทัยนั้น ยังมีหน้าที่ในการค้นหาผู้ร้าย
ด้วย ถ้าเขาขาดความจงรักภักดีแล้ว นั้นหมายถึงภัยอันตรายอันใหญ่
หลวง ซึ่งต่อมาได้มีการค้นหาว่าต้นเกลียดชังกระหม่อมถูกวางยาพิษ
หรือไม่ ก็ไม่ปรากฏว่ามีเชื้อยาพิษอย่างใด ส่วนการปลงพระชนม์
ในเวลากวางวันโอกาสเปิดช่องให้อย่างไร คำอุทธรณ์ก็ได้วินิจฉัย
ไว้แล้วบ้างและจะวินิจฉัยต่อไปข้างหน้าอีก

ตามที่คำอุทธรณ์ได้กล่าวถึงแผนผังพระที่นั่งมานั้นเป็นการแสดง
การติดต่อทั่วๆไปบนพระที่นั่ง แต่ในการวินิจฉัยต่อไปย่อมอยู่ในบริเวณ
จำกัดเท่าที่จำเป็นต้องพิจารณาถึง คือห้องพระบรรทมเป็นห้องสี่เหลี่ยม
ใหญ่อยู่กลางเหนือห้องนพพานทำเป็นรูปโคมทึบ และมีห้องข้างเคียง
ล้อมรอบอันควรทราบดังนี้

(๑) ห้องพระ ติดกับห้องพระบรรทม เป็นมุขยื่นออกนอกองค์
พระที่นั่งไปทางตะวันออก ระหว่างห้องพระกับห้องพระบรรทมไม่มีผนัง
ประชันห้อง แต่มีเสาไม้ใหญ่ปักแบ่งเป็นช่อง ๓ ช่อง สำหรับเข้าออกได้
ถ้าอยู่ในห้องหนึ่งก็อาจเห็นภายในของอีกห้องได้ตลอดหมด เบื้องพระ
เคียรของพระแท่นตรงไปทางตะวันออกภายในห้องพระมีมณฑปไม้ปิดทอง
ประดิษฐานพระพุทธรูปสำหรับทรงกราบและทรงสักการะ มุมห้องทั้ง
สี่ตั้งต้นไม้เงินทอง ใกล้เคียงผนังด้านใต้มีโต๊ะสำหรับวางของถวาย ห้อง
พระที่นั่งด้านตะวันออกมีช่องพระแกล ๓ ช่อง ด้านเหนือและใต้มีช่องพระ
แกลด้านละ ๒ ช่อง บานทำด้วยกระฉาก

(๒) ติดกับห้องพระบรรทมไปทางใต้เป็นห้องแต่งพระองค์ มี
ช่องพระทวาร ๑ ช่องสำหรับเข้าออกระหว่างห้องทั้งสอง แต่ไม่มี
บานพระทวารคงมีแต่พระฉาก ด้านตะวันออกมีช่องพระแกล ๑ ช่อง
บานทำด้วยกระฉาก ด้านใต้ของห้องนี้เป็นห้องตรง มีพระทวาร ๑ ช่อง
และมีบานพระทวารทำด้วยไม้ทึบคั่นบนเป็นกระฉาก ด้านตะวันตกมี
พระทวาร ๑ ช่อง ช่องนมทงพระฉากและบานพระทวารทำด้วยไม้ทึบ

ตอนบนเป็นกระฉาก ออกไปสู่ระเบียบหลัง

(๓) ห้องตรงอยู่ติดกับห้องแต่งพระองค์ไปทางใต้ ด้านตะวันออก, ด้านใต้และด้านตะวันตกมีช่องพระแก้วด้านละ ๑ ช่อง บานทำด้วยกระฉาก ส่วนทางด้านเหนือคือพระทวารที่เข้าออกห้องแต่งพระองค์

(๔) ห้องทรงพระอักษร อยู่ติดกับห้องพระบรรทมทางด้านเหนือมีพระทวารเข้าออกถึงกัน ๑ ช่อง มีบานพระฉากเช่นกัน ด้านตะวันออกมีพระแก้ว ๑ ช่อง บานทำด้วยกระฉาก ต่อองค์พระที่นั่งไปทางเหนือมีมุขเด็จ และมีพระทวาร ๑ ช่อง เป็นทางออกจากห้องทรงพระอักษรไปยังมุขเด็จนั้น ที่ช่องพระทวารนี้มีบานพระทวารไม้ทึบ ตอนบนเป็นกระฉากด้วย ด้านตะวันตกมีช่องพระทวาร ๑ ช่องออกไปยังระเบียบหน้ามีพระทวารทำด้วยไม้ทึบตอนบนเป็นกระฉาก และมีพระฉากเหมือนกัน

(๕) ติดกับห้องพระบรรทมไปทางตะวันตกเป็นห้องทรงพระตำราญระหว่างห้องทั้งสองมีพระทวาร ๑ ช่อง ทุกช่องมีพระฉาก ส่วนผนังด้านเหนือและด้านใต้มีพระทวารด้านละ ๒ ช่อง ด้านตะวันตกซึ่งออกไปยังห้องพระอัมรินทร์ใหญ่มีพระทวาร ๑ ช่อง พระทวาร ๓ ด้านนี้ทำด้วยไม้ทึบตอนบนเป็นกระฉาก และคามธรรมดาจะเปิดตลอดทั้งกลางวันกลางคืนไม่ปิดเลย เว้นแต่ช่องกลางของด้านตะวันตกปิดเป็นปกติและมีโถ่ประดิษฐานพระพุทธรูปปางฆางพระทวารอยู่

(๖) ลักษณะของพระฉากทุกแห่งมี ๒ บานคู่ ทำด้วยไม้สัก ถอดลายกรุดด้วยผ้าเป็นบางตอน เมื่อปิดแล้วความกว้างจะเต็มช่อง พระทวารความสูงนั้นส่วนล่างที่ลัดขึ้นพนักพระที่นั่ง มักถอนคัตที่บาน พระฉากทั้งสองบาน เมื่อปิดแล้วก็อาจลัดถอนลงไปในรูซึ่งเจาะอยู่ที่ พนักได้ ส่วนบนที่ลัดสูงเดยก็ระคนธรรมดาตามากบานพระฉากและบาน พระทวารจะเห็นได้จากรูปถ่ายหมายเลข ๔,๕,๖,๗,

ในการพิจารณาถึงช่องทางที่คนร้ายเข้าไปทำการปลงพระชนม์นั้น คำตอบที่ควรจะได้พิจารณาภายนอกองค์พระที่นั่งก่อน ปรากฏจากรายงานของนายพันตำรวจโท เอ็จ ณ บ่อม เพ็ชรพิมาย ๓๓๘ ว่าได้ไปตรวจพระที่นั่งบรมพิมาน ๓ ครั้ง คือวันที่ ๑๘-๒๐-๒๑ มิถุนายน ๒๔๘๘ ได้ผลว่าผนังภายนอกขององค์พระที่นั่งทางด้านห้องทรงพระอักษร, ห้องพระ, ห้องแต่งพระองค์ และห้องตรงไม่ปรากฏมีร่องรอยอันเป็นพิรุชที่จะแสดงถึงว่าได้มีการปีนขึ้นลง ทั้งได้ความจากคำให้การของนาย พันตำรวจโท เอ็จ ณ บ่อม เพ็ชรพิมาย ประกอบว่า เมื่อได้ตรวจดูท่อน้ำ, ผนัง และส่วนนอกทั้งหมดแล้วไม่เห็นร่องรอยอะไรแสดงเป็นพิรุชว่ามีการปีน ป่ายหรือใช้อุปกรณ์ปีนป่าย ภายนอกองค์พระที่นั่งทาดัดค่อนข้าง ใหม่ และสะอาดเรียบร้อยถ้ามีการปีนป่ายจะเห็นรอยได้ง่าย แม้เอาบันไดพาดก็น่าจะเห็นรอยเท้ารอยบันไดเพราะเป็นปูนอาจกระเทาะร่วง ห่อนบ้าง แต่เมื่อตรวจก็มิได้พบอะไร อนึ่ง ถ้าหากพิจารณาบริเวณ ใกล้เคียงห้องที่กล่าวนี้ประกอบกับข้อเท็จจริง ได้ความตามคำพยาน

ว่า ถ้าบนไม่วาชนหรือลงทางห้องทรงพระอักษรด้านเหนือ หน้าพระ
ที่นั่งก็จะไม่พ้นจากสายตายของทหารยามซึ่งยืนคั่นอยู่ที่ทางรถ บันได
ชั้นล่างไปได้ ถ้าบนทางห้องตรงด้านใต้ห้องพระที่นั่งก็จะไม่พ้นจาก
สายตายของทหารยามซึ่งยืนอยู่ที่บันไดอย่างน่าพิศไปได้ ถ้าบนทางห้อง
พระหรือห้องตรงด้านตะวันออกก็มีพนักงานชาวทมิฬคนทำสวนรดน้ำต้นไม้
และแต่งต้นไม้อยู่ทางด้านนั้น דרךแล้วไม่มีทางที่ล่อลวงแต่คงว่าผู้ร้าย
ได้บนชนหรือบนดง

อย่างไรก็ดี คำอุทธรณ์ก็เคยวินิจฉัยไว้แล้วว่า ทางที่ผู้ร้าย
ขึ้นไปทำการปลงพระชนม์อย่างสะดวกคายนั่น เมื่อมีพรรคพวกอยู่แล้ว
คือทางพระอัมรินทร์หรือทางบันไดที่ใช้เป็นทางขึ้นลงตามปกตินั่นเอง
เมื่อชนลงชนบนพระที่นั่งได้แล้วเบ้องคนต้องพิจารณาถึงห้องทรงพระ-
ตำราญมีพระทวารเข้าไปจากกระเบื้องได้ถึง ๖ ช่อง แต่อย่างไรเสียก็ไม่
อาจดวงตาเข้าไปในห้องพระบรรทมได้ เพราะช่องระหว่างห้องพระบรรทม
กับห้องทรงพระตำราญมีพระฉากที่มณฑกษณะดังกล่าวข้างต้นปิดเต็มด้วย
ก๊ว้ง ทั้งยังตงกลอนไว้ภายในห้องพระบรรทมอีก ส่วนทางในห้อง
ทรงพระตำราญก็ยังมีฉกตุงกุดขวางไว้ คือช่องเหนือมเบาะโน้ตขวาง
ปิดช่องนั้น ช่องกลางมีพระเก้าอี้หวายขนาดใหญ่และยาวตงปิด
อยู่ ช่องใต้มีโต๊ะ ๓ ตัวตงเรียงขวางปิดเช่นเดียวกันเป็นโต๊ะวางเครื่อง
ดนตรีหีบเสียงและแผ่นเสียง อนึ่ง หน้าเบาะโน้ตและโต๊ะเครื่องดนตรี
ออกมายังมีพระเก้าอี้หวายชุด ๔ ตัวกับโต๊ะกลางพร้อมอีกแห่งละ ๓

ชุดด้วยจึงเป็นอันว่าไม่มีทางที่คนร้ายจะเข้าออกทางห้องทรงพระตำราญได้

เพราะฉะนั้นทางที่ผู้ร้ายจะเข้าและออกจึงมีเฉพาะเพียง ๒ ทาง คือ ทางระเบียงหลัง เข้าทางพระทวารห้องแต่งพระองค์ กับทางระเบียงหน้าเข้าทางพระทวารห้องทรงพระอักษร ไม่ว่าจะเข้าทางใดก็มีทางสะดวกที่จะลงเข้าไปในห้องพระบรรทมได้

เพื่อให้กระจ่างชัดยิ่งขึ้น เป็นการสมควรที่จะหยิบยกคำพิพากษาของศาลอาญามากกล่าวพอเป็นเค้าว่า การวินิจฉัยเช่นนั้นเป็นการชอบด้วยพยานหลักฐานในท้องถำนวนหรือหาไม่ ศาลอาญาเห็นว่ารูปการไม่ชวนให้เชื่อว่า จำเลยคนหนึ่งคนใดเป็นผู้ลงมือยิงถนัดถยานกระหม่อม ผู้ยิงนั้นจึงจะต้องเข้าไปและออกมาโดยจำเลยทั้งคู่หรือคนหนึ่งคนใดคนหนึ่งไม่ได้หรือไม่ เช่นจะถึงเวลาที่ตรงเข้าทางพระทวารห้องแต่งพระองค์ เมื่อดำริแล้วก็กลับทำนองเดียวกัน ถ้าจำเลยอยู่คนที่สองก็จะคงได้เห็น และจะเป็นเวลาใดก็ตามจะต้องเป็นเวลาที่กำลังทรงพระบรรทมหลับพระเนตร หรือเผลอเข้าห้องตรง นิฉะนั้นจะรอดพ้นสายพระเนตรไปได้ยากมาก ก่อนนายบาศย์ บัณฑวินจำเลยไปถึงก็เข้าไปถึงแล้วมิได้ทำอะไรอันเดียวบ้างก็ดี ห้ามผู้ใดอยู่ที่หน้าพระทวารห้องแต่งพระองค์ไม่ พระธำมรงค์พระทวารเพียงแต่บิไว้มิได้ลงกลอนเดียวบานหนึ่ง ใคร ๆ ย่อมเปิดเข้าออกได้ในยามปลอดจดจำเลยคนนี้อาจไม่เห็นผู้ร้ายเข้าไปก็ได้ เมื่อผู้ร้ายเข้าไปแล้วไม่จำเป็นต้องลงมือปลงพระ-

ชนมทัตเตยวักได้ เพราะแผนการณ์ของผู้ร้ายจะมีพิศดารอย่างไรไม่เป็น
ที่ปรากฏ แต่อย่างหนึ่งมีว่า เมื่อยังถนัดถื่นกระหม่อมแล้วจะต้อง
มีพระแสงปืนของพระองค์ท่านวางพรางเป็นอุบายไว้ให้หลงเข้าใจว่าทรง
กระทำพระองค์เองผู้ร้ายจึงอาจรอที่ท่าอยู่ในที่ลับตาภายในห้องพระ
บรรทม หรือห้องทรงพระอักษรหรือห้องใดห้องหนึ่งสุดแต่จะเหมาะก็
ได้ สำหรับทางออกยังมีทางใหม่ให้เลือกได้อีกที่น่าจะดำรงไว้ก็
คือ ถอดกอดอนบานพระฉากที่พระทวารห้องทรงพระอักษรที่เปิดออก
ไปสู่ระเบียงหน้า ซึ่งทางพิจารณาไม่ได้ความจนแล้วจนรอดว่า ในเช้า
วันเกิดเหตุนี้ผู้ใดเป็นผู้ถอดกอดอนบานพระฉากนี้ เพราะใคร ๆ ที่ผ่าน
ออกทางพระทวารนี้กว่าพระฉากเปิดอยู่ก่อนแล้ว

ศาลอุทธรณ์เห็นพ้องด้วยกับการวินิจฉัยของศาลอาญา ^{๕๕} ทงน
เป็นส่วนใหญ่เพราะศาลอุทธรณ์ได้พบพยานหลักฐานในท้องสำนวน
หลายอย่างขัดแย้งความเห็นศาลอาญาในสาระสำคัญเกือบทุกประการ
ดังจะกล่าวต่อไป

(๓) ทางพิจารณาได้ความชัดว่า เช้าวันนั้นจนกว่าจะถึงเวลา
เปลี่ยนเวรกัน นายบุศย์ บัทมศรีนจำเลยมีหน้าที่เป็นมหาดเล็กเวรห้อง
พระบรรทมซึ่งนายบุศย์ บัทมศรีนจำเลยก็ได้ขึ้นไปถึงบนพระที่นั่งบรม
พิมานตั้งแต่ประมาณ ๖ นาฬิกาครึ่ง นายฉลาด เทียนงามด้งกำลังจัด
โต๊ะเสวยพระกระยาหารเข้าอยู่ที่มุขหน้าพระที่นั่งชนบน ได้เห็นนาย
บุศย์ บัทมศรีนจำเลยขึ้นพระอุฒจันทร์ใกล้ระเบียงมุขหลังมา แตะเคย

ไปทางห้องแต่งพระองค์ณเกดาดันกระหม่อม แล้วจึงได้ไปเอนำดั้ม
 คั่นจากคนโทแก้วที่วางอยู่บนโต๊ะพักเครื่องเสวย ซึ่งตั้งอยู่พระเบียง
 หน้าห้องเสวยโดยวินไต้ถ้วนแก้ว ซึ่งมีฝาปิดและจานรองตั้งถือไป
 ทางห้องแต่งพระองค์ณเกดาดันกระหม่อม ต่อมาเวลา ๘ นาฬิกาเศษ
 จึงเห็นนายชิต ถึงหเส่นจำเอยขึ้นพระอัมจันทร์มา แล้วเดินไปทางห้อง
 แต่งพระองค์ณเกดาดันกระหม่อมเช่นเดียวกัน ก็ได้ความจากขุนวร-
 ศักดิ์พิณอีกว่า เข้าวินนได้ไปถึงห้องพักเครื่องเวลา ๘ นาฬิกาเศษ
 เห็นนายอุทัยกำลังนำดั้มอยู่ ขุนวรศักดิ์พิณจึงขึ้นแล้วถามผู้คัดตราที่
 ปากคนโท เมื่อขึ้นไปข้างบนเวลา ๘ นาฬิกาเศษก็เห็นนายบุศย์ บัทมศรีน
 จำเอยมาเอนำดั้มไปสำหรับถวาย แล้วขุนวรศักดิ์พิณก็กลับลง
 ไปห้องพักเครื่องชั้นล่างตึก ๕ นาที พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
 เสด็จเสด็จขึ้นไปขึ้นบนเพื่อช่วยเก็บของตงข้างล่าง ตอนนั้นได้เห็นนาย
 บุศย์ บัทมศรีนจำเอยโผล่ออกมาจากห้องแต่งพระองค์ของณเกดาดัน
 กระหม่อม จึงทำท่าด้วยมือถามว่าณเกดาดันกระหม่อมคนพระบวรทม
 หรือยัง นายบุศย์ บัทมศรีนจำเอยทำท่าหัดบคาอำปากแสดงว่ายัง
 บวรทมอยู่ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานพระราชกระแส
 ว่า เข้าวินนประมาณ ๘ นาฬิกาครึ่ง ได้เสด็จไปเสวยพระกระยา-
 หารที่ห้องเสวยณมุขพระที่นั่งชั้นบนด้านหน้าเสร็จแล้วก็เสด็จไปทางที่
 ประทับของณเกดาดันกระหม่อมได้ทรงพบนายชิต ถึงหเส่นจำเอย และ
 นายบุศย์ บัทมศรีนจำเอยนั่งอยู่เฉย ๆ ที่หน้าห้องแต่งพระองค์ ได้

ทรงรับสั่งถามพระอาการอันเกิดจากนั้นกระหม่อม เมื่อมีผู้กราบบังคมทูล
ว่าทรงสบายขึ้นแล้วก็เสด็จจากตบที่ประทับ นายเวศน์ ดุชนทรวัดนั้นเบิก
ความว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงพระบรมมหาราช ๘ นาฬิกาครึ่ง
เมื่อเสด็จขึ้นเสวยและเสด็จเข้าห้องทรงงาน ทรงเครื่องเสด็จก็เสด็จไป
ด้วย นายเวศน์ ดุชนทรวัดนั้นจึงออกจากห้องพระบรมมหาราช
เสด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ไปตามระเบียบหลังดงทางพระอัมรินทร์ใหญ่เห็นนาย
ชิต ถึงเสด็จจำเลย และนายบุญ บัณฑิตวินจำเลยนั่งอ่านหนังสือพิมพ์
อยู่กับพณหน้าพระฉากห้องแต่งพระองค์ แล้วนายเวศน์ ดุชนทรวัดนั้นถึง
ไปยังห้องพักเครื่องรับประทานอาหาร

พยานโจทก์คิดควรรับรองกันตั้งแต่เช้าแรกที่นายบุญ บัณฑิต-
วินจำเลยเข้าไปบนพระที่นั่งก็ได้เฝ้าประจำหน้าที่ตลอดมา ที่สำคัญยิ่ง
นั้นกอนายบุญ บัณฑิตวินจำเลยมีหน้าที่คอยระวังดูว่าอันเกิดจาก
กระหม่อมคนพระบรมมหาราชเสด็จออกมายังห้องแต่งพระองค์เมื่อใดก็จะได้
นำนาฬิกาคนเข้าไปถวายทันที ดังนั้นนายบุญ บัณฑิตวินจำเลยจะทั้งหน้า
ที่ไปเสด็จอะไรได้ ทั้งยังต้องตรวจหาหนังสือพิมพ์ ทำเครื่องหมายไว้
ถวายเพื่อให้เป็นทิวแถวเสด็จเข้าออก ก็เป็นดังศาลาอาญาถ้าวไม่
ได้โดยว่า ถ้าหากนายชิต ถึงเสด็จจำเลย หรือนายบุญ บัณฑิตวินจำ
เลยทั้งคู่ หรือเพียงคนหนึ่งคนใดไม่ได้อยู่ในที่นั้น ก็จะไม่เห็นการเข้า
ออกของผู้นาย ศาลาอาญาเห็นโดยไม่มีข้อสงสัยว่า จำเลยคนใดอยู่
ที่หน้าห้องแต่งพระองค์นั้น ตั้งแต่แรกไปถึงจนกระทั่งเสด็จบนดงชน แม้

เมื่อจำเลยทั้งสองนางตัวเองเป็นพยานก็มิได้ปฏิเสธว่ามีขณะไหนบ้างที่
 เขามีได้อยู่หน้าห้องแต่งพระองค์ นายบุศย์ บัณฑิตรินจำเลยให้การว่า
 ได้ขึ้นไปบนพระที่นั่งเมื่อเวลา ๘ นาฬิกาเศษ พร้อมกับนายเวศน์
 สุนทรวัณ ถึงชั้นบนก็ไปหยิบพระภูษาเอาไปให้มหาดเล็กรับใช้เพื่อนำ
 ไปส่งพนักงานพระภูษาก่อน แล้วผ่านห้องรับแขกไปรินน้ำดื่มกิน ขา
 กลับได้เดินผ่านห้องทรงพระดำราญ เมื่อวางน้ำดื่มกินไว้บนขอบพระ
 แกร ก็เปิดพระฉากที่พระทวารห้องแต่งพระองค์แล้วนั่งหันหน้าเข้าทาง
 ห้องแต่งพระองค์คอยคิดว่าถ้าถึงกระหม่อมจะคืนพระบรรทมเมื่อไร
 ระหว่างนั้นมหาดเล็กรับใช้คนหนึ่งนำหนังสือพิมพ์มาให้ก็นั่งอ่านและกา
 ขาวอยู่ตรงนั้นจนเห็นถึงกัณฑ์กระหม่อมประทับอยู่ที่ห้องแต่งพระองค์
 จึงได้เชิญน้ำดื่มกินไปถวาย เมื่อไม่ต้องพระราชประสงค์ก็กลับไปนั่งรอ
 อยู่ตามที่เดิมจนนายชิต ถึงเสด็จจำเลยไปนั่งอยู่ด้วย เมื่อพระบาทสม
 เ็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จไปถามพระอาการถึงกัณฑ์กระหม่อม นาย
 บุศย์ บัณฑิตรินจำเลยก็นั่งอยู่ตรงนั้น และก็นั่งอยู่กระทั่งได้ยินเสียงบัน
 จนนายชิต ถึงเสด็จจำเลยถูกเข้าไปดูและกลับออกมาแล้วจึงไปตาม
 ระเบียบหลัง นายบุศย์ บัณฑิตรินจำเลยจึงเดินเร็ว ๆ ตามไปบ้าง ล้วง
 นายชิต ถึงเสด็จจำเลยคงเบิกความทำนองเดียวกัน ว่าเมื่อเขากระดาก
 จากห้องทุกแล้ว ก็ขึ้นไปนั่งรออยู่ที่ระเบียบหน้าห้องแต่งพระองค์กับ
 นายบุศย์ บัณฑิตรินจำเลย ได้นั่งอ่านหนังสือพิมพ์และกาขาวอยู่จนพระ
 บาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จไปรับสั่งถามพระอาการถึงกัณฑ์กระ

หม่อม และคงนั่งอยู่ที่นั่นจนถึงเวลาดึกขึ้นเลยบน จึงเข้าไปในห้องพระบรรทม แล้วไปกราบทูลสมเด็จพระราชชนนี เมื่อพยานใจก็มิพะยานจำเลยตลอดคดีต้องกันดังนี้ ยังจะสงสัยอะไรอีกแต่ว่ามีพระโอรสที่นายบุญ บัณฑิตินจำเลยจำเป็นต้องจากหน้าพระทวารห้องแต่งพระองค์ไป

(๒) ข้อที่ศาลอาญาเห็นว่าเมื่อผู้ร้ายเข้าไปแล้ว ไม่จำเป็นต้องลงมือปลงพระชนม์ที่เคียงได้ คืออาจรอทำที่อยู่ในที่ลับตา ก่อน ศาลอุทธรณ์ขอให้ย้อนไปรำลึกถึงสภาพของห้องนั้นได้แก่ชั้นบนพระที่นั่งว่า นอกจากเป็นทางขึ้นมาจากชั้นล่างแล้วยังใช้เป็นทางเดินระหว่างระเบียบหน้ากับระเบียบหลังได้ด้วย ทั้งยังมีบันไดขึ้นไปสู่เพดานพระที่นั่งได้อีก ครั้นยังมีฝาไม้ค้ำทำเป็นหลังคาอาจใช้เป็นกำแพงไปในตัว และจากห้องนี้ไปไม่จำเป็นไปยังห้องแต่งพระองค์หรือห้องทรงพระอักษร ก็มีความยาวปาน ๆ กัน ทั้งไม่ห่างกันเท่าใดนัก ถ้าผู้ร้ายจะรอทำอยู่ที่หลังบนนั้นจะเป็นที่ปลอดภัยด้วยประการทั้งปวง ทำไมจะต้องเข้าไปซ่อนตัวรออยู่ในห้องพระบรรทม หรือห้องโถงเคียงด้วย เพราะเรื่องอาจแตกได้ง่าย ประการหนึ่ง เมื่อสมเด็จพระราชชนนีเสด็จไปถวายน้ำมนต์หุ่งตอนย่ำรุ่งเช่นนั้น ถ้าผู้ร้ายอยู่ในห้องพระบรรทม หรือห้องพระ หรือห้องแต่งพระองค์ก็จะรอดพ้นด้วยพระเนตรสมเด็จพระราชชนนี และด้วยทนายมนต์ บุรณดุคซึ่งเชิญเครื่องใช้ตามเสด็จเข้าไปด้วยมิได้เลย หากจะคิดว่าผู้ร้ายหลบซ่อนอยู่ในห้องทรงพระอักษร หรือ

ห้องตรงก่อนสมเด็จพระราชชนนีเสด็จเข้าไปปลุกพระบรมมหาราชวัง ตั้งแต่
 บัดนั้นจนกว่าจะถึงเวลาทบทวนคืน ก็จะช้านานถึง ๓ ชั่วโมงเศษ จึง
 ไม่มีรูปจะเป็นไปได้ว่าจะทำการปลงพระชนม์พระมหากษัตริย์ ทั้งที่แทน
 ที่จะต้องมีโดยปัจจุบันทันด่วนก็ยังไม่ยอมให้ชักช้าไม่เข้าเรื่อง เพราะ
 เป็นที่รู้สึกอยู่แต่ไหนแต่ไรมาต้นเหตุต้นกรรมหม่อมทองดีพระบรม-
 มหาราชไม่สบาย รวด ๘ นาฬิกา หรือก่อนหน้านั้นก็ทรงตื่นแล้ว หากแต่
 วันสวรรคตบังเอิญพระชะตาถึงฆาตบันดาลให้ทรงง่วงเหงาหาวนอนทั้ง-
 ยังไม่ถึงเวลาที่เคยทรงคืนพระบรมมหาราชด้วย สมเด็จพระราชชนนีจึงทรงตั้ง
 เกิดเห็นว่าต้นเหตุต้นกรรมหม่อมทองดีต้องพระประสงค์จะบรรทมดึก ออก
 เสด็จกลับที่ประทับ แต่พอ ๘ นาฬิกาเศษ ต้นเหตุต้นกรรมหม่อมทองดี
 จากพระที่นั่งห้องตรง นึกอีกวาระหนึ่ง ถ้าผู้ร้ายอยู่ในห้องพระบรมมหาราช
 หรือห้องพระ หรือห้องแต่งพระองค์ หรือห้องตรงก็คงไม่พ้นจากสาย
 พระเนตรเป็นแน่ เว้นแต่ถ้าจะอยู่ในห้องทรงพระอักษรก็จะต้องมีทางเข้า
 คือถ้าเข้าก่อนนายบุศย์ บัณฑิตรับจำเลยไปถึง รวด ๘ นาฬิกาถึง ผู้
 ร้ายจะต้องซ่อนอยู่ ๒ ชั่วโมง จะเป็นไปได้อย่างไร ฉะนั้นคืนพระบรม-
 มหาราชระหว่างนั้น ผู้ร้ายจะรอดไปได้หรือศาลอุทธรณ์เห็นว่า คงผู้ร้าย
 เข้าถึงพระองค์ได้หลังจากตั้งใจแน่วแน่ว่าจะเข้าไปทำการปลงพระชนม์
 แล้ว ก็จะมีวิธีชักช้าคอยท่าคอยที่อยู่ก่อนพิจารณาไม่เห็นด้วยทางว่า
 จะเป็นไปได้เลย

(๓) ศาลอาญาอ้างเหตุอีกว่า ถ้ารับทางออกมีทางที่ผู้ร้ายจะ

หนีออกจากพระทวารห้องทรงพระอักษรไปยังระเบียงได้อีก โดยถอด
 กอดนที่พระฉากออกนั้น ศาตอุทธรณ์ขอให้ย้อนไปพิจารณาที่สภาพของ
 ห้องทรงพระอักษรว่าห้องนี้ติดต่อและเข้าออกถึงห้องพระบรรทมได้ทาง
 หนึ่ง กับมีพระทวารเข้าออกจากระเบียงหน้าอีกทางหนึ่ง ซึ่งพระทวาร
 นั้นพระฉากปิดอยู่ ตามแผนผังหมายเลข ๓๗ ประกอบกับคำพยานหลัก
 ฐานทั้งหลายประจักษ์ชัดว่า พระฉากนั้นกอดนอนอยู่ทางด้านในของ
 ทรงพระอักษร เมื่อเปิดพระฉากได้กอดนอนแล้ว ไม่มีผู้ใดซึ่งอยู่ระเบียง
 หน้า จะสามารถเปิดพระฉากเพื่อเข้าไปในห้องทรงพระอักษรได้เลย ขอบ
 ด่างสุดของพระฉากก็จดยันพื้นห้อง การดองเข้าไปกอดกอดนั้นจึงไม่มี
 ทางที่จะทำได้

เป็นหน้าที่ของมหาดเล็กห้องพระบรรทมที่เดียวว่า เมื่อต้นเกล้า
 ดันกระหม่อมเสด็จเข้าพระที่เสด็จจะต้องเปิดพระฉากที่พระทวารห้องทรง
 พระอักษร ดังกอดนอนเพื่อมิให้ใช้เป็นทางเข้าไปในห้องทรงพระอักษรจาก
 ระเบียงหน้าได้ ต่อต้นเกล้าดันกระหม่อมทรงต้นพระบรรทมแล้วจึงจะ
 กอดกอดนอน เปิดพระฉากให้เป็นทางเสด็จพระราชดำเนิน ขอนเป็นทูลอยู่
 ที่วัดกัน ในคืนวันที่ ๘ มิถุนายน ๒๔๗๗ เมื่อต้นเกล้าดันกระหม่อมเสด็จเข้า
 พระที่ราว ๒๑ นาฬิกาเศษ นายบุศย์ บัณฑิตวินิจาญญ์ ก็นอนเป็นมัน
 เหมาะว่าได้เปิดพระฉากที่พระทวารนั้นและได้กอดนอนไว้ด้วย

เช้าวันสัปดาห์ถัดมา เมื่อนายชิต สิงห์เสนีจำเลยไปกราบทูลต่อสมเด็จพระ
 พระราชชนนี ว่า ต้นเกล้าดันกระหม่อมทรงยังพระองค์ สิ้นเสด็จพระราช

ชนนได้เสด็จออกจากห้องพระบรรทมไปตามระเบียบหน้าก่อน แล้วผ่านห้องทรงพระตำราญไปออกกระเบียงหลังตรงไปเข้าพระทวารห้องแต่งพระองค์ แล้วจึงเข้าห้องพระบรรทมต้นเกล้าถันกระหม่อม พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็เช่นเดียวกัน ขณะนั้นประทับอยู่ในห้องเครื่องเล่นเมื่อทรงได้ยินเสียงร้องไห้ก็เสด็จออกจากห้องเครื่องเล่น ผ่านห้องบันไดเล็กไปยังกระเบียงหน้า พอเสด็จถึงห้องทรงพระตำราญก็เสด็จเข้าไปในห้องนั้น แล้วเสด็จไปทะลออกกระเบียงหลัง เข้าห้องแต่งพระองค์แล้วจึงเข้าห้องพระบรรทม ดังที่ได้ทรงขีดทรงเสด็จไว้ในแผนผังหมาย ๓ ที่ขึ้นบนเหตุผล^{๕๖}ให้เห็นว่าถ้าพระบาทสมเด็จพระทวารหาญทรงพระอักษรที่ท่าที่ว่าเป็นโดยแล้ว ทั้งสองพระองค์คงเสด็จตรงเข้าห้องทรงพระอักษรทีเดียว เพราะเป็นทางสั้นอนจะบรรดเข้าห้องพระบรรทมต้นเกล้าถันกระหม่อมใกล้กว่าที่จะอ้อมไปเช่นนั้น ยิ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวด้วยแล้ว ได้เสด็จไปจนเกือบถึงพระทวารหาญทรงพระอักษร แต่พระองค์ท่านก็จำต้องเสด็จเข้าทางห้องทรงพระตำราญ

อนึ่ง ได้ความจากนางสาวจรรยา ตระกูลอีกว่า เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงประครองสมเด็จพระราชชนนีจากพระแท่นบรรทมไปประทับที่พระเก้าอี้ไฟฟ้า ป้ายพระแท่นนั้นแล้ว หลวงนิคยเวชกิจชัยจึงไปถึง ภายหลังที่ทำการตรวจและกราบทูลสมเด็จพระราชชนนีว่ามีเหตุสงสัยแล้ว สมเด็จพระราชชนนีก่เสด็จไปประทับในห้องทรงพระอักษร นางสาวจรรยา-ตระกูล และนายชิต สิงห์เสน่จำเลยได้ตาม

เสด็จเข้าไปอยู่ในห้องทรงพระอักษรด้วย แล้วสมเด็จพระราชชนนีจึง
 เสด็จออกทางพระทวารห้องทรงพระอักษรไประเบียงหน้าเข้าปะทับ
 ในห้องทรงพระตำราญ เมื่อสมเด็จพระราชชนนีเสด็จออกนั้น นายชิต
 สิงห์เสน่จำเลยเป็นผู้เปิดพระฉากถวายแต่จะได้ถอดกอลอนหรือถอดกัด้วย
 หรือเปล่าไม่ทันสังเกต ความชอบนายชิต สิงห์เสน่จำเลยรับว่าได้ตาม
 เสด็จเข้าในห้องทรงพระอักษร และเปิดพระฉากห้องนั้นที่จะออกไปยัง
 ระเบียงหน้าถวายจริง ถึงแม้จะไม่มีความซัดตงไปที่เดียวว่า นายชิต
 สิงห์เสน่จำเลยได้ถอดกอลอนด้วย แต่เมื่อธรรมเนียมอยู่ว่ากอลอนนั้นจะไม่
 ถูกลอดเพื่อเปิดพระฉากจนกว่าต้นเกด้าต้นกระหม่อมจะต้นพระบรรทม
 และถ้าหากว่ากอลอนนั้นถอดอยู่แล้ว ก็ไม่จำเป็นที่นายชิต สิงห์เสน่จำ
 เลยจะต้องจัดการเปิดถวาย อย่างไรก็ตามก็ดัดคำอุทธรณ์ได้พบหลักฐานที่
 ชัดแจ้งอย่างที่สุด คือในครั้งที่มีการสอบสวนต่อหน้าคณะกรรมการสอบสวน
 ส่วนพฤติการณ์ว่า นั้น นายชิต สิงห์เสน่จำเลยได้ไปให้การฐานที่เป็น
 ผู้เห็นเหตุการณ์โดยใกล้ชิด ได้ให้การเมื่อวันที่ ๑ กรกฎาคม ๒๔๘๘
 มีความในแผ่นที่ ๑๒ (หน้า ๓๖ ของพัมหมายเลข ๓๘) ตอนหนึ่งว่า
 “... เมื่อเข้าห้องแต่งพระองค์เลยเข้าห้องบรรทมแล้ว ในห้องไม่
 มีผู้ใด หมายความว่าพระชนนีกับข้าฯ เป็นคนแรกที่ไปถึง เข้าใจว่า
 พระพี่เลี้ยงเป็นคนที่ ๓ ค่อนไปไม่ได้สังเกต พระพี่เลี้ยงมาในเวลากระ
 ชนชิต จะมาจากไหนไม่ทราบ พระเจ้าอยู่หัวปัจจุบันองค์สักครู่หนึ่งจึง
 เสด็จมา คุณเจริญจะมาก่อนหรือหลังพระเจ้าอยู่หัวไม่ทราบ ประตูห้อง

ทรงพระอักษรเมื่อสมเด็จพระราชชนนีออกมาประทับยังปิดได้กลอนอยู่
ประตูห้องด้านห้องแห่งพระองค์ไม่เปิดตลอดคืนเวลาเช้าพระบรรทมแล้ว
เฝ้าแต่ไม่ได้ได้กลอน ห้องทรงพระอักษรได้กลอนเปิดไม่ได้ ๆ ๆ”

การที่นายชิต ดึงเส้นนี้จำเลยให้การครั้งนั้น ยังเป็นผู้บริสุทธิ์ได้
มีใจออกแฉกบ้างก็ยัง ทั้งยังให้การต่อหน้าประชาชนได้รู้เห็นเป็นลึกซึ้ง
ว่า มิได้ถูกบีบบังคับประการใด หลักฐานเช่นนี้จึงไม่มีทางที่ศาล
อุทธรณ์จะปฏิเสธไม่รับฟัง นายชิต ดึงเส้นนี้จำเลยได้บรรยายทั้งทาง
ด้านห้องแห่งพระองค์ และห้องทรงพระอักษร ซึ่งทางห้องทรงพระอักษร
นี้ได้มีการยืนยันว่าปิดได้กลอนอยู่ตามแต่สมเด็จพระราชชนนีไปประทับ
ดังนี้ ศาลอุทธรณ์เห็นว่าเหตุผลทั้งหลายบรรดาที่ได้วินิจฉัยมานี้
ประกอบกันเป็นอันดี ฟังได้สนิทปราศจากความเคลือบแคลงสงสัยว่า
พระฉากที่พระทวารห้องทรงพระอักษรซึ่งจะออกไปยังระเบียงหน้าได้ปิด
ได้กลอนอยู่ตั้งแต่ต้นเกดถันกระหม่อมเสด็จเข้าพระที่นั่งองค์กระสุนปืน
เสด็จสวรรคต และสมเด็จพระราชชนนีเข้าไปประทับในห้องทรงพระ
อักษรแล้ว นายชิต ดึงเส้นนี้จำเลยจึงถอดกลอนและเปิดพระฉากถวาย

(๔) ทางพิจารณาปรากฏว่า ทั้ง ๓ พระองค์จะเสวยพระกระยา
หารเข้าพร้อมกันในห้องมุขพระที่นั่งชั้นบนด้านหน้า ซึ่งอยู่ตรงกับพระ
อัมรินทร์ใหญ่ที่ระเบียงหน้าห้องมุขมีโต๊ะตั้งไว้สำหรับเป็นที่พักเสวย
เสวย มหาดเล็กรับใช้ จะต้องเตรียมจัดโต๊ะเสวยให้เสร็จทันเวลาเสวย
ซึ่งตกอยู่ในราวเวลา ๘ นาฬิกาเศษ วันที่เสด็จสวรรคต เมื่อนายฉาด

เทียนงามด้ย พันทนาที่ตองอยู่ยามแล้ว รวยำรุ่งเช้าก็ตองปฏิบัติหน้าที่
 เกี่ยวกับการตงเครื่องเสวยเข้าค่อไปพร้อมกับมหาดเล็กรับใช้คนอื่นอีก
 ชนแรกนายฉาด เทียนงามด้ยกับนายอทัยได้ช่วยกันทำความสะอาดจา
 ชอนชอมมัต ถ้วยแก้วอยู่ในห้องพักเครื่องเสวยเช่นดังก่อน เสร็จก็พอ
 ต่นายมังกร ภมรบุตรและนายนิ พาผลไปถึง ทั้ง ๔ คนก็ช่วยกันขนขึ้น
 ไปไว้ที่โต๊ะพักเครื่องเสวย เมื่อกัดโต๊ะเสวยเสร็จก็มีนายฉาด เทียน
 งามด้ย เฝ้าดูแถอยู่ พอ ๘ นาฬิกาเศษ เจ้าหน้าที่เชิญพระกระยา
 หาร เช่นหม้อเงินใส่ข้าวต้มขึ้นไปไว้ที่โต๊ะพักเครื่อง แถ่นายมังกร
 ภมรบุตรจึงขึ้นไปช่วยนายฉาด เทียนงามด้ย อีกคน โดยที่ห้องเสวย
 นั้นอยู่ด้านหน้า จึงอาจมองเห็นห้องทรงพระอักษรได้ถนัด นายมังกร
 ภมรบุตรได้สังเกตเห็นว่า เถถานพระฉากที่พระทวารห้องทรงพระอักษ
 วยังปิดอยู่สนิท พอ ๘ นาฬิกาถึง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระ
 องค์เดียวก็เสด็จไปเสวยพระกระยาหารที่ห้องเสวย ขณะนั้นเองขุนวร
 ศักดิ์พิณ ได้นำขนมมังขึ้นไปถวาย พอดีเสวยพระกระยาหารข้าวต้ม
 เสร็จ กำลังเสวยผลไม้จึงมิได้เสวยขนมมัง เมื่อพระบาทสมเด็จพระ
 เจ้าอยู่หัวเสวยเสร็จก็เสด็จออกจากห้องเสวยไปรับสั่งถาม พระอาการ
 ดันเกดาดันกระหม่อมแล้วจึงเสด็จกลับห้องที่ประทับ แต่ยังอีก ๒ พระ
 องค์มิได้เสวย ทางห้องเสวยจึงตองมีผู้เฝ้าดูแถค่อไปอีก ผู้นั้นคือนาย
 ฉาด เทียนงามด้ย ๆ ได้อยู่ที่ห้องเสวยจนได้ย็นเลี้ยงบนดั่งทางห้อง
 พระบรรทมดันเกดาดันกระหม่อม นายฉาด เทียนงามด้ยว่าได้มองไป

ทางที่มั่งคั่งมั่นคง ไม่เห็นอะไรผิดแปลก ก็ได้สังเกตเห็นในขณะนั้นว่าพระฉัตรพระทวารห้องทรงพระอักษรยังปิดอยู่ แต่นายฉัตรเทียบงามดั้ก็ยืนเฝ้าจนอยู่ในห้องเดี่ยวจนได้ยินเสียงจิ้งจางระเบียงหลังมาจากทางห้องแต่งพระองค์ณเถาถันกระหม่อม จึงมองดูเห็นเป็นนายชิต ถึงเห็นจำเลย ต่อมาสมเด็จพระราชชนนีจึงวิ่งมาผ่านห้องเดี่ยว มีนายชิต ถึงเห็นจำเลยตามหลัง หายไปทางห้องทรงพระตำราญ

คำอุทธรณ์เห็นว่า ตอนเช้าบนทางระเบียงหน้าด้านเดียวกับห้องทรงพระอักษรนั้นมืดดำมืดรับใช้ช่วยกันทำหน้าที่อยู่ประจำอยู่ห้องเดี่ยวบ้าง ขึ้น ๆ ลง ๆ ทางนั้นบ้าง จึงเป็นการยากอย่างยิ่งที่จะมีใครผ่านเพื่อเข้าห้องทรงพระอักษรได้ เฉพาะอย่างยิ่งนายฉัตรเทียบงามดั้ได้ประจำอยู่ตั้งแต่ ๘ นาฬิกาเศษจนเสียงบันดัง การที่คำอุทธรณ์วินิจฉัยถึงข้างต้นว่า นายฉัตรเทียบงามดั้เป็นผู้ที่มันอยู่ในความจงรักภักดีนั้น ก็เพื่อให้เห็นฉบับคดีว่าผู้ร้ายซึ่งจะเข้าไปทำการปลงพระชนม์ณเถาถันกระหม่อมนั้น อย่างไรเสียก็ต้องไม่ใช่พรรคพวกของนายฉัตรเทียบงามดั้ การที่ผู้ร้ายจะเข้าหรือออกทางพระทวารห้องทรงพระอักษรนั้น ไม่มีทางจะเป็นไปได้เลย เพราะถ้าหากไม่ถูกนายฉัตรเทียบงามดั้ดักจับไว้แล้ว ก็จะพ้นความดังเกิดจดจำของนายฉัตรเทียบงามดั้ไปมิได้ ผู้ร้ายคนใดที่มีแผนการณ์อยู่อย่างแนบเนียนแล้วจะก่อให้เกิดร่องรอยเป็นชะนวนให้สาวหาความนั้น

ยอมเป็นไปไม่ได้ นอกจากนัยมียานอีกพวกหนึ่งซึ่งอยู่ในบริเวณพระ
ที่นั่งชั้นล่างชั้นที่เดียวกันดัง เช่นนายมน บวรณัฐ, ชนวรศักดิ์พิณ,
นายมังกร ภามบุตร, นายคู้ อิมสฤต ดังเกิดว่าได้มีการวิ่งบนพระที่
นั่งเป็น ๒ ตอน ตอนแรกมีคนวิ่งจากทางห้องแต่งพระองค์ขึ้นเกล้าขึ้น
กระหม่อมไปตามระเบียบดังก่อน ทั้งระยะสักครู่จึงได้ขึ้นเคียงข้างจาก
ทางที่ประทับของสมเด็จพระราชชนนีไปตามระเบียบหน้า ซึ่งเป็นสมเด็จพระ
ราชชนนีพระองค์หนึ่ง ดังนั้นจะเห็นได้ว่าทางบริเวณระเบียบหน้าห้อง
ทรงพระอักษรออกมามีได้มีผู้เคียงอันใดเป็นพิรุณเลย

นายชิต ถึงได้เห็นจำเริญคัดค้านมาในอุทธรณ์ว่า เมื่อพระพี่เลี้ยง
เนื่อง จินตคุตย์วิ่งตามสมเด็จพระราชชนนีไปถึงห้องพระบรรทมต้น
เกล้าขึ้นกระหม่อมก็ได้จับพระพี่เลี้ยงข้างซ้ายทันที พระพี่เลี้ยงยืนอยู่
อย่างรวดเร็ว จับอยู่ครึ่งนาฬิกาหรือหนึ่งนาฬิกาพระพี่เลี้ยงจึงหยุด ทั้งแสดง
ว่าเป็นเวลาใกล้ชิดกับเวลาของบนดินตามการเปลี่ยนปีนหรือการดอม
ยังยอมไม่มีทางที่ผู้ร้ายจะมีเวลากระทำได้นั้น หรือหลบตัวอย่างไรให้
พ้นจากสายพระเนตรของสมเด็จพระราชชนนี และสายตาของพระพี่
เลี้ยงเนื่อง จินตคุตย์ไปได้ การวินิจฉัยความข้อนี้ศาลอุทธรณ์จำต้อง
อาศัยคำนายแพทย์ และพระพฤติการณ์แวดล้อมประกอบ เบื้องต้น
ศาลอุทธรณ์ได้กล่าวถึงการตายตามความหมายของวิชาแพทย์ไว้แล้ว
ว่าถือเอาสมองหยุดไม่ทำงานเป็นสำคัญ สำหรับโรครรรมดา เมื่อคน
ตายการหายใจและพี่เลี้ยงจะหยุด แต่ถ้าตายเกี่ยวกับบาดแผล หัวใจ

จะเดินต่อไปอีกได้ไม่เกิน ๒ นาที การที่ถนัดถ้านั้นกระหม่อม
 ได้จัดสรรคดีโดยต้องกระตุนปั่นปั่นฟังถึงเคราะห์เข้าอยู่ในลักษณะหลัง
 เพราะฉะนั้นถึงแม้พระพิไธยงเนือง จินตศุขย์จะกล่าวได้ว่า ได้จับพระพิไธ-
 จรอยู่นานครึ่งนาที หรือ ๑ นาที แต่ขอให้สังเกตว่าคำให้การนั้น
 แต่งตัวเองว่าเป็นการประมาณอันมิใช่แน่นอนจึงจะถือเอาเป็นข้อสัน-
 นิษฐานได้ชัดชัดมิได้ว่า สมเด็จพระราชชนนีจะต้องได้ทอดพระเนตร
 เห็นผู้ร้าย เพราะพฤติการณ์อันเกิดจากพยานโจทก์ก็ดี จากคำให้การ
 ของนายชิต สิงห์เด่นจำเลย และนายบุญ บัณฑิตจำเลยก็ดี คงต้อง
 คงกันไว้ว่า เมื่อเลี้ยงบั้นดังแล้ว มิใช่ นายชิต สิงห์เด่นจำเลยจะวิ่งไป
 กราบทูลสมเด็จพระราชชนนีทันที นายชิต สิงห์เด่นจำเลยว่าจะกั้น
 หนึ่งอยู่ประเดี๋ยวจนแน่ใจว่าเลี้ยงบั้นมาจากห้องพระบรรทม จึงลุกเข้า
 ไปดูแล้วจึงไปกราบทูลสมเด็จพระราชชนนี ซึ่งประทับอยู่ดูลูกพระที่
 นิ่งอีกด้านหนึ่ง แล้วให้สมเด็จพระราชชนนีจะเสด็จจึงไปยังที่ประทับ
 ของถนัดถ้านั้นกระหม่อมซึ่งอยู่ดูลูกพระอีกด้านหนึ่ง จึงมีเวลาเหลือ
 เหลือที่ผู้ร้ายจะหลบหนีไปได้มิทันให้ใครเห็น เมื่อนายชิต เทียนงามด้
 ซึ่งอยู่ที่ห้องเสวยด้านหน้าก็บังเกิดทางวิ่งเบี่ยงด้านหลัง เมื่อ
 นายชิต สิงห์เด่นจำเลยวิ่งผ่านไป กอนนั้นจึงเป็นเวลาปลอดภัยที่สุด
 อุทธรณ์ของนายชิต สิงห์เด่นจำเลยจึงเป็นอันฟังไม่ขึ้น

เหตุผลนานาประการตามที่ศาลอุทธรณ์วินิจฉัยมานี้ เป็นเหตุผล
 ที่ผูกพันทั้งนายชิต สิงห์เด่นจำเลย และนายบุญ บัณฑิตจำเลย

เพราะเมื่อการบิณย้ายจากนอกพระที่นั่งก็ไม่มียอรรย และทางพระ
ทวารห้องทรงพระอักษรผู้รายก็ไม่สามารถจะเข้าและออกได้ ทางเข้า
ทางออกของผู้รายจึงมีทางเดียวคือ ทางพระทวารห้องแต่งพระองค์ซึ่ง
มีทนายบุษย์ บัณฑิตรินจำเอย และนายชิต ถึงห้องนั้นจำเอยนั่งอยู่ด้วย
กันตลอดเวลา

อนึ่ง พระแสงปืนของกุดางก็ยังเป็นเหตุขัดข้องอย่างหนึ่ง ที่ต้น
ต้นนี้ให้เห็นความผิดของนายชิต ถึงห้องนั้นจำเอย และนายบุษย์
บัณฑิตรินจำเอย เพราะพระแสงปืนของกุดางนั้นได้ถูกใช้ยิงในวันเด็จ
สัตว์รคนนั้นเลย แต่ก็ไปวางอยู่บนพระแท่นข้างพระกรณัดนเกดาดันกระ
หม่อมได้ ทางพิจารณาปรากฏว่าดันเกดาดันกระหม่อมทรงมีพระแสง
ปืนหลายกระบอก เก็บไว้ตู้ไว้ในห้องทรงพระอักษรบ้างและอยู่ในพระ
วิสูตรบ้าง รวม ๓ กระบอก กระบอกหนึ่งได้หีบเก็บเอาไว้ตู้เด็กข้าง
พระแท่นเบองซ้าย อีก ๒ กระบอกรวมทั้งพระแสงปืนของกุดางเก็บอยู่
ในคันทัน พระแสงปืนเหล่านี้ยอมอยู่ในหน้าที่ของมหาดเล็กห้องพระบรร
ทมต้องระวังดูแลรักษา ผู้ที่จะเข้าออกห้องพระบรรทมได้ก็เฉพาะผู้
ใกล้ชิดพระองค์ แม้แต่พนักงานชาวที่จะเข้าไปทำความสะอาดหรือป
พระที่ทางพระวิสูตร มหาดเล็กห้องพระบรรทมก็ต้องเข้าไปกำกับอยู่
ด้วย ผู้ที่ทราบว่ามีพระแสงปืนเก็บอยู่อย่างไรก็คือ มหาดเล็กห้องพระบรร
ทม ในการสอบสวนต่อหน้าคณะกรรมการสอบสวนพฤติกรรม ฯ
นายบุษย์ บัณฑิตรินจำเอยให้ถ้อยคำว่า ตู้ใบเล็กที่วางอยู่ข้างพระแท่น

เบ็องชายมี ๒ ชั้น บินวางอยู่ชั้นบน ๑ กระบอก ชั้นล่าง ๑ กระบอก
 เป็นบันไดขึ้นกระสุนวางอยู่คนละด้านมีแหวนได้ยึดด้วย แหวนที่ได้กระ
 สุนวางอยู่ชั้นล่าง ๒-๓ แหวน ชั้นบนไม่ได้ตั้งเกิด แต่มักมากกว่า ๓
 แหวน ล้วนนายขีด ดึงเหว่นจำเคยมีความดังเกิดดีกว่า ได้ให้ถ้อยคำ
 ไว้ว่าในห้องพระบรรทมมีบัน ๓ กระบอก กระบอกหนึ่งได้หีบไว้ได้คู้
 เด็ก ข้างพระแท่นด้านซ้าย เป็นบันทึทางราชการจัดมาสำหรับประจำ
 พระองค์เป็นบันทึติดไม้ทราบ มีกระสุนในแหวนก็มี บรรจุไว้ก็มี เป็น
 บันทึติดไม้ติดไม้ เด็กกว่าบันของกลาง ล้วนบันอีก ๒ กระบอกเก็บ
 อยู่ในตู้ชั้นกระบอก กระบอกของกลางวางไว้ชั้นล่าง กระสุนในตู้
 เห็นมีได้แหวนไว้ แหวนตามปกติเคยอยู่ข้างนอก นายขีด ดึงเหว่น
 จำเคยได้เห็นครั้งสุดท้ายเมื่อใดจำไม่ได้ แต่ในวันที่ ๘ มิถุนายน ๒๔๙๙
 ยังเห็นอยู่ในตู้ แหวนกระสุนอยู่อย่างไรไม่ได้ตั้งเกิด ไม่ได้จับดูเคย
 บันกระบอกที่วางชั้นบนเป็นของพระศัลป์ ฯ ถวาย เด็กกว่าของกลาง
 นอกจากนั้นยังมีบันอีกหลายชนิดเก็บได้คู้ไว้ในห้องทรงพระอักษร กระ
 สุนพร้อม อนึ่งในวันสวรรคตนั้นนายขีด ดึงเหว่นจำเคยก็ได้ให้ถ้อยคำ
 ไว้ต่อเจ้าหน้าที่ตำรวจตามบันทึกหมายเลข ๙๖ ว่าพระแสงปืนของต้นเกล้า
 ต้นกระหม่อมที่เก็บไว้ข้างพระที่นั่ง ๓ กระบอก เป็นบันพกต้นทงหน
 ชนิดและยี่ห้ออะไรไม่รู้จัก ได้ทรงเก็บเองไว้ในตู้ข้างพระแท่น เท่าที่
 เคยเห็นแต่ก็กำขุ่นได้กระสุนพร้อมวางอยู่ต่างหากไม่ได้บรรจุ ถ้าจะ
 ทรงบันเมื่อไรก็ทรงบรรจุเอง คนอื่นเกี่ยวข้องไม่ได้

การที่นายชิต สิงห์เด่นจำเอย และนายบศย์ บัณฑรินจำเอยให้
 การไฉนมิใช่อยู่นาฐานะผู้ต้องหา แต่เป็นผู้ที่อยู่ใกล้ชิดพระองค์อาจ
 ให้ความรู้ที่ถูกต้องตรงกับความจริงได้ คำให้การเช่นนั้นจึงไม่ต้อง
 ห้ามตามกฎหมายที่จะไม่ให้รับฟัง จะเห็นได้ว่า ในวันที่ ๘ มิถุนายน
 ๒๔๘๘ อันเป็นเวรของนายชิต สิงห์เด่นจำเอยนั้น พระแสงปืนของ
 กตางยังคงอยู่ เพราะฉะนั้นพระแสงปืนของกตางจะได้ออกจากตัวข้าง
 พระแท่นมาก็คงหลุดจากนั้น ซึ่งอาจจะเป็นอย่างซ้ำที่ผิดคดีก่อน
 ดันเกล้าดันกระหม่อมเด็ดเข้าพระที่ในคืนวันที่ ๘ มิถุนายน ๒๔๘๘
 เพราะคงจะได้เด็ดขึ้นพระแท่นแล้ว ใครจะตะดาบตะดงเข้าไปเอา
 พระแสงปืนมาได้ ทงปรากฏอีกว่าพระแสงปืนของกตางนั้นได้ออกมาใน
 รูปที่ต้องมีการเตรียม และจัดไว้ เช่นแห่นกับบรรจุอยู่ในปืน,
 กระสุนก็ขาดจำนวนไป, กระสุนหนึ่งก็ซ่อนอยู่ในถ้ำถ้อง และนกก็
 งามขึ้นไว้ เมื่อสั่งท้ายกตางเป็นว่า พระแสงปืนของกตางมิได้ถูกยิงใน
 วันสวรรคต ดังนั้นจะเป็นการกระทำในเวลาดำเนินคดี คือเมื่อผู้ร้ายยัง
 ดันเกล้าดันกระหม่อมแล้ว จึงกระทำทุกสิ่งทุกอย่างเพื่อพรางได้อย่าง
 ไร ฉะนั้นจึงเป็นอันว่าผู้ร้ายน่าจะได้รับความรู้ในเรื่องที่เก็บปืนมาจาก
 นายชิต สิงห์เด่นจำเอย หรือนายบศย์ บัณฑรินจำเอยนั่นเอง ซึ่ง
 อย่างไรเสียก็ไม่พ้นความรับผิดชอบของจำเอยคู่กันไปได้
 นอกจากนั้น โจทก์ยังนำสืบถึงพฤติการณ์อื่น ๆ ของนายชิต สิงห์เด่น
 จำเอย และนายบศย์ บัณฑรินจำเอย เป็นรายตัวอีก เพื่อกระชับ

เหตุผลดังกล่าวให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น ซึ่งศาลอุทธรณ์จะได้วินิจฉัยถึงส่วนที่เกี่ยวกับนายชิต ดังเหตุผลจำเลยก่อนดังนี้

(๑) เข้าใจนั้น ไม่ใช่เวรของนายชิต ดังเหตุผลจำเลย พอไต่ถามกับเวลาที่ยื่นจะขึ้น นายชิต ดังเหตุผลจำเลยก็ได้ไปปรากฏตัวอยู่หน้าพระทวารห้องแต่งพระองค์ ซึ่งศาลอุทธรณ์ได้ชี้ไว้ว่า เป็นทางเข้าออกของคนร้าย เมื่อขึ้นชั้นแล้วก็เป็นเจ้ากเจ้าการไปกราบทูลสมเด็จพระราชชนนีฯ ว่า ดันเกล้าฉันกระหม่อมทรงยิงพระองค์ ตรงกับที่ผู้กล่าวขอโทษในเวลาใด ๆ กัน ข้อที่นายชิต ดังเหตุผลจำเลยแก้ตัวว่า ช่างทำหีบต้องการให้จัดดวงพระตราไปให้ แต่โดยที่ฉันเกล้าฉันกระหม่อมยังไม่ทรงคืนพระบรรทม จึงไม่กล้าเข้าไปเปิดเซฟนั้น ศาลอุทธรณ์พิจารณาเห็นว่าเซฟที่เก็บพระตรานั้นอยู่ในตู้พระภูษาซึ่งตั้งอยู่ในห้องแต่งพระองค์คิดไปทางห้องตรง คือเมื่อเข้าพระทวารห้องแต่งพระองค์ไปจะเป็นตู้ใบแรกถึง ตู้ตามที่นายชิต ดังเหตุผลจำเลยให้การต่อคณะกรรมการสอบสวนพฤติการณ์ ๖ ว่า เป็นตู้หมายเลข ๓๓ ปรากฏว่าอยู่คนละห้องกับห้องพระบรรทม และห่างจากพระวิสูตรประมาณ ๘ เมตร มิใช่ว่านายชิต ดังเหตุผลจำเลยคนเดียวเมื่อไรที่เคยไขตู้เซฟใบนั้น สมเด็จพระราชชนนีฯ ก็เคยทรงไขเหมือนกัน แล้วพระองค์ท่านได้ประทานพระกระแสรับสั่งเป็นพยานว่า หากจะเปิดตู้หยิบพระตราออกมาในขณะที่ยื่นเกล้าฉันกระหม่อมทรงพระบรรทมหลับอยู่ คิดว่าคงไม่มีเสียงดังพอที่จะทำให้คนพระบรรทมได้ เพราะท่านที่เคยทรงเปิดหยิบของที่

คุณรู้สึกว่ามันดูจะมีเสียงดังเท่าใดเลย เพราะฉะนั้นน่าจะเชื่อว่านาย
ซิด ดิงห์เส็นจำเลยไปนั่งรอสถานการณ์เพื่อช่วยเหลือน้อย ๆ หาใช่รอ
การขึ้นพระบรมมหารัชมังคลาภิเษกไม่ได้ ทั้งนายซิด ดิงห์เส็นจำเลยก็ได้กระทำไปแล้ว
ก็นำความเท็จไปกราบทูลสมเด็จพระราชชนนี

(๒) นายซิด ดิงห์เส็นจำเลยได้นำปลดออกกระสุนปืนของกลาง
ซึ่งศาลอุทธรณ์วินิจฉัยไว้ว่า ไม่ใช่ปลดออกที่ถูกสกัดออกจากพระแสง
ปืนของกลาง ไปมอบแก่เจ้าหน้าที่ตำรวจ ทั้งที่ตำรวจมิได้เรียกร้อง
เมื่อตำรวจต้องการพระแสงปืนก็เคยส่งปลดออกกระสุนไปด้วย ทำให้
เหมือนจะให้ปืนเครื่องประกอบว่าพระแสงปืนของกลางได้ถูกยิงในวัน
นั้น แต่โดยที่มิได้มีหลักฐานที่ตงอันแท้จริง ถ้อยคำของนายซิด ดิงห์เส็น
จำเลยจึงละเอียดอ่อนไม่เป็นคำ เมื่อวันที่ ๑๖ มิถุนายน ๒๔๘๘ นายซิด
ดิงห์เส็นจำเลยให้ถ้อยคำต่อเจ้าหน้าที่ตำรวจตามบรรทัดทนาย ๘๖ ว่า
ปลดออกกระสุนปืนนั้นจำได้ว่าเห็นวางอยู่บนหลังตู้เด็กข้างพระที่ ตอนที่
นายซิด ดิงห์เส็นจำเลยจะเข้าไปยกตู้เด็กไปเก็บในห้องแต่งพระองค์
นายซิด ดิงห์เส็นจำเลยจึงหยิบเอาปลดออกกระสุนเข้าวางไว้ในตู้เด็ก ครั้น
เมื่อผู้บังคับการตำรวจสันติบาลต้องการปืนกระบอกที่ตนถูกฉกชิง
กระหม่อม จึงหยิบปลดออกกระสุนวางรวมกับปืนที่ในชั้นซักถามของพระ
องค์ และนำไปมอบผู้บังคับการตำรวจสันติบาลทั้งชั้นซัก พระบาท
สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานพระราชกระแสรับสั่งว่า ดูเหมือนในวัน
สวรรคตนั้นเองแต่จำไม่ได้แน่ นายซิด ดิงห์เส็นจำเลยได้กราบบังคม

พูดว่าเก็บปลดออกกระสุนปืนได้ในห้องพระบรรทมใกล้พระแท่น แต่ทรงจำ
รายละเอียดไม่ได้ว่าเก็บได้ตรงไหน อย่างไรหรือไม่ และจะชี้ที่ที่เก็บได้
ให้ทอดพระเนตรหรือเปล่าทรงจำไม่ได้ แม้ตัวนายชิต ดึงเหล็นี้จำเคย
เองก็จำไม่ได้ ที่ไหน ต่อมาวันที่ ๓๘ มิถุนายน ๒๔๘๘ เมื่อคณะ
กรรมการสอบสวนพฤติการณ์ ฯ ไปตรวจดูพระที่นั่งบรมพิมาน นาย
ชิต ดึงเหล็นี้จำเคยได้เป็นผู้อธิบายตอบคำถามของกรรมการเกี่ยวกับ
ห้องพระบรรทม พดเรอตร์ชน บัจจุฉานนท์ กรรมการนายหนึ่งได้
ถามนายชิต ดึงเหล็นี้ จำเคยว่า ใครเก็บปลดออกกระสุนได้ อยู่ตรงไหน
นายชิต ดึงเหล็นี้จำเคยตอบว่าไม่ทราบ ครั้นวันที่ ๑ กรกฎาคม ๒๔๘๘
นายชิต ดึงเหล็นี้จำเคยได้ให้การต่อคณะกรรมการสอบสวนพฤติการณ์
ฯ ว่า วันนั้นไปยกตู้บนจะเอาออกไป ได้ทำนาฬิกาตกลง เมื่อเก็บ
นาฬิกาจึงเห็นปลดออกกระสุนปืนอยู่ใกล้กับตู้ประมาณ ๓ คืบ คืบติดกับ
พระแท่นปลดออกกระสุนอยู่ห่างตู้ทางด้านพระบาท นายชิต ดึงเหล็นี้จำเคย
ได้เก็บปลดออกกระสุนได้ไว้ในตู้พร้อมกับนาฬิกา แล้วยกตู้ไปไว้ในห้อง
แต่งพระองค์ การที่นายชิต ดึงเหล็นี้จำเคยไม่อาจให้ถ้อยคำอยู่กับร้อง
รอยเช่นนี้เพราะไม่มีภาพของความจริงประทับใจความผิดพลาดจึงไม่ได้
ง่าย สำหรับปลดออกกระสุนปืนนั้นเป็นของที่เก็บเรียกได้ว่ามีอยู่ในครอบ
ครองอยู่แล้ว ปรากฏตามพระราชกระแสรับสั่งของพระบาทสมเด็จพระเจ้า
อยู่หัวและพยานอื่นตอกกันว่า เมื่อต้นเกล้าถนัดกระหม่อมทรงมีบัญชา
อารัมภ์ แล้วมีพวกกมหาดเล็กที่อยู่ในที่นั้นเก็บเอาปลดออกกระสุนปืนบ้าง

นายชิต ถึงเหลื้นจำเอยและนายบศย์ บัณฑิตวินจำเอยก็เคยเก็บไปเหมือนกัน เฉพาะพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรับสั่งว่าเห็นจะเก็บไปทั้งสองคน

(๓) โจทก์นำสืบว่า นายชิต ถึงเหลื้นจำเอยพูดเป็นนัยว่า ถันเกล้าถันกระหม่อมจะไม่ได้เสด็จในวันที่ ๓๓ ซึ่งนายชิต ถึงเหลื้นจำเอยปฏิเสธว่ามีได้พูดกับใครนั้น ศาลอุทธรณ์พิจารณาแล้วได้ความตามคำให้การของนางสาวจรรยา ตระกูลว่า เย็นวันหนึ่งก่อนสวรรคตประมาณ ๓ หรือ ๒ อาทิตย์ นางสาวจรรยา ตระกูลได้เข้าไปหยิบของในห้องพระภุษาเพื่อเตรียมจะเดินทาง พบนายชิต ถึงเหลื้นจำเอยอยู่ในห้องนั้น ตางนั่งอยู่ห่างกันสัก ๒ เมตร นายชิต ถึงเหลื้นจำเอยเป็นคนพูดขุ่นว่า “นี้จะบอกให้ ท่านไม่ได้เสด็จออกวันที่ ๓๓ นั้น” นางสาวจรรยา ตระกูลซักไซ้เรื่อยหลายคำ เช่นเพราะเหตุใดจึงรู้, ทำไมรีบขึ้นไม่มาอย่างนั้นหรือนายชิต ถึงเหลื้นจำเอยไม่ตอบ นางสาวจรรยา ตระกูลจึงว่าไม่เชื่อเพราะฝรั่งเขากำหนดทำอะไรต้องทำแน่เด่มอ ไม่คาดเคลื่อน นายชิต ถึงเหลื้นจำเอยหัวเราะแล้วพูดว่า ไม่เชื่อก็ก้าวไปคอยดูไปก็แล้วกัน ขณะนั้นตามความรู้สึกของนางสาวจรรยา ตระกูลว่า นายชิต ถึงเหลื้นจำเอยหลอกเล่น เพราะเห็นนางสาวจรรยา ตระกูลกระตือรือร้นอยากไปนัก ครั้นคืนวันที่ ๘ มิถุนายน นางสาวจรรยา ตระกูลได้คุยกับนางสาวนิภา ตระกูลว่า ไม่ทราบว่านายชิต ถึงเหลื้นจำเอยไปรู้มาจากไหนว่าจะไม่ได้เสด็จ แต่นางสาวจรรยา ตระกูลไม่เชื่อ ความข้อนี้นางสาวนิภา ตระกูลรับรองว่า นางสาวจรรยา

ตะตงได้เล่าให้คนฟังจริง คำตอทรณ์เห็นว่านางสาวจรรยา ตะตงอยู่กับนายชิต ถึงเหตุนี้จำเลยต่างเป็นข้าราชการบริพารทำหน้าที่อยู่บนพระที่นั่งใกล้ชิดกัน จึงอยู่ในฐานะที่จะพูดบอกอะไรก็ได้เป็นที่เด่นที่จริง เวदानจึงไม่ทำให้นางสาวจรรยา ตะตงเชื่อและกระทั่งเล่าให้นางสาวนิภง ตะตงฟังก็ยังไม่คิดว่าจะเป็นไปได้ด้วยตนเอง จนเกิดความจริงขึ้นว่าต้นเถาต้นกระหม่อมได้เด็ดจ ด้วรคตเพราะต้องกระดุนขึ้นเสียก่อน ความเดิมที่นางสาวจรรยา ตะตงได้ทราบจากนายชิต ถึงเหตุนี้จำเลยจึงสัมพันธ์กับที่นายชิต ถึงเหตุนี้จำเลยยืนยันว่าไม่เชื่อก็คอยดูไป และจะว่าเป็นข้อความที่นางสาวจรรยา ตะตงได้คัดค้านนายชิต ถึงเหตุนี้จำเลยก็ไม่ได้ เพราะสมเด็จพระราชชนนีประทานพระกระแสไว้ว่า นางสาวจรรยา ตะตงเคยเล่าถวายว่ามหาดเล็กคนหนึ่ง บอกข้อด้วย พูดว่าต้นเถาต้นกระหม่อมจะเด็ดจวันที่ ๑๓ ไม่ได้ มหาดเล็กคนนั้นจะเป็นนายชิต ถึงเหตุนี้จำเลยหรือนายบุศย์ บัณฑิตวินจำเลยคนใดคนหนึ่งจะต้องแพ้และซึ่งทรงจำไม่ได้แน่เสียแล้ว

นอกจากนี้ไปตรงกับนายมี พาสตเจ้าอีก คือ นายมี พาสตเบิกความว่าเข้าวันหนึ่งก่อนกำหนดเด็ดจกดับหลายวัน ประมาณไม่ถก นายมี พาสตเป็นเวรนั่งอยู่บนพระที่นั่งชั้นบนห้อยเท้าลงที่บันไดด้านหลัง นายชิต ถึงเหตุนี้จำเลยจะไปรับเวรจากนายบุศย์ บัณฑิตวินจำเลยจึงขึ้นบันไดมานั่งคุยอยู่กับนายมี พาสตก่อนนายชิต ถึงเหตุนี้จำเลยพูดว่า “แปลกใจทำไมในหลวงถึงจะเด็ดจกดับวันที่ ๑๓ ผรุ้งเขา

ถือ” นายมี พามตจึงว่า “ท่านไม่ทรงถืออย่างฝรั่งเพราะท่านเป็น
ไทยท่านก็เด็ดได้” นายชิต ดึงเส้นจําเลยย้าว่า “ท่านจะไม่ได้
เด็ดจําเภา” นายมี พามตว่า “ก็โหรให้ฤกษ์แล้ว ท่านก็คงเด็ด
ได้” นายชิต ดึงเส้นจําเลยพูดอีกว่า “ท่านจะไม่ได้เด็ดจําเภา”
แล้วก็ถูกไปทางห้องพระบรรทมศาลอุทธรณ์เห็นว่าเมื่อนายมี พามต
ทราบจากนายชิต ดึงเส้นจําเลยเช่นนั้นแล้วมิได้เก็บความนิ่งไว้ หงุดหงิด
นายมี พามตไปให้การค่อนหน้าคณะกรรมการสอบสวนพฤติการณ์ ฯ
แล้ว ในวันนั้นสมเด็จพระราชชนนีรับสั่งถามว่าไปให้การว่าอย่างไร
นายมี พามตกราบทูลว่า เสด็จถามว่าต้นเหตุต้นกระหม่อมสวรรคต
เพราะอะไรก็ตอบไปว่าสวรรคตเพราะเป็น สมเด็จพระราชชนนีรับสั่งว่า
“นั่นแหละซึ่งไม่รู้หรือสวรรคตเพราะอะไร แกลไปนอนคิดเสีย ไม่
ต้องมาทำงาน ใครเขารู้กันทั้งเมือง” เมื่อนายมี พามตรู้สึกได้ว่า สม
เด็จพระราชชนนีโกรธเลยหลบออกมา ต่อจากนั้น ๒ วันนายมี พามต
ได้พบนางสาวจรรยา ตะตะกัญก็เล่าเรื่องที่ถูกรื้อให้ฟังและแก้ตัวว่าพูด
ความจริงไม่ได้ คงพูดให้รอดตัวไปเท่านั้นเพราะกลัว แล้วนายมี
พามต ก็เล่าให้นางสาวจรรยา ตะตะกัญฟังตามเรื่องที่นายชิต ดึงเส้น
จําเลยได้พูดไว้กับนายมี พามต ซึ่งนางสาวจรรยา ตะตะกัญก็ได้เล่าเช่น
เดียวกันว่า เรื่องนายชิต ดึงเส้นจําเลยเคยพูดกับนางสาวจรรยา ตะ
ตะกัญเหมือนกันเป็นที่น่าสนใจต่อจากนั้นอีก ๒ วันพระบาทสมเด็จพระ
เจ้าอยู่หัวรับสั่งถามนายมี พามตว่า นายชิต ดึงเส้นจําเลยได้พูดอะไร

บ้างให้เล่าถวาย นายมี พาผลจึงกราบบังคมทูลว่า นายชิต สิงห์เสน่
 จำเคยเคยพูดว่า ดันเถด้าดันกระหม่อมจะไม่ได้เด็ดจในันที่ ๓๓ พระ
 บาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรับสั่งถามถึงความรู้ดีของนายมี พาผล ๆ ได้
 กราบบังคมทูลว่า นายชิต สิงห์เสน่จำเคยอาจจะตอบปดพระชนม์ก็
 ได้ อันความชอบพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานพระราช
 กระแสรว่า เมื่อดันเถด้าดันกระหม่อมเด็ดจจวรรคแล้ว ๒ - ๓ อาทิตย
 นายมี พาผลได้กราบบังคมทูลว่า นายชิต สิงห์เสน่จำเคยได้พูดกับ
 นายมี พาผลว่าวันันที่ ๓๓ ดันเถด้าดันกระหม่อมจะเด็ดจจกับไม่ได้ ศาด
 อุทธรณ์ได้พิจารณาแล้วไม่เห็นเหตุผลเดยว่า นายมี พาผลมีเจตนาร้าย
 ต่อนายชิต สิงห์เสน่จำเคยเพราะอะไรการที่นายมี พาผลกราบบังคมทูล
 ไปนั้น จะต้องรู้ดีว่าต้องเป็นความจริงด้วย ถ้าหากเอาความเท็จกราบ
 บังคมทูลไชร นายมี พาผลก็จะเป็นบุคคลที่สมควรจะไ้รับพระมหา
 กรุณาชูปเคียงต่อไปไม่ได้เดย ไ้ยังตรงกับที่นายชิต สิงห์เสน่จำเคย
 พูดกับนางสาวจรรยา ณะระภักอีก

ศาดอุทธรณ์ไ้โดยปราศจากสงสัยว่านายชิต สิงห์เสน่จำเคย
 ได้พูดเป็นนัยไ้ก่อนจวรรคแล้วว่า ดันเถด้าดันกระหม่อมจะไม่ได้
 เด็ดจในันที่ ๓๓ จจึงอยู่ ศาดอุทธรณ์เคยวินิจฉัยไ้ว่า คำพูดเช่นนั้น
 อาจแปลความหมายไ้เป็นหลายนัย สำหรับนายเฉดียว ปทุมรดจำ
 เคยอันอยู่เพียงเท่านั้นก็จะแปลไปในทางเป็นพิรุชของนายเฉดียว ปทุม
 รดจำเคยไม่ถนัด ผิดกับนายชิต สิงห์เสน่จำเคยซึ่งมีพฤติการณ์แะ

เหตุผลมากมายตามที่ได้อธิบายมาแล้ว ต่อแสดงอยู่หลายประการ
ข้อหนึ่งข้อใดว่าเป็นพยานให้เห็นว่า นายชิต ดึงเหล่าน้ำจืดว่าฉัน
เกลียดฉันกระหม่อมจะไม่ได้เด็ดขาดเพราะมีผู้ปองร้ายพระองค์ท่าน

(๔) นายชิต ดึงเหล่าน้ำจืดเบิกความแก้ตัวว่า การที่ไปกราบ
ทูลสมเด็จพระราชชนนีฉัน ดั้นเกลียดฉันกระหม่อมยังพระองค์นั้น ได้
กราบทูลไปโดยไม่รู้ตัว ^{๕๕} ทั้งนี้เพราะฉันตาได้เห็นพระโลหิต และหูได้
ยินเสียงปืน ใจไม่คิดว่าจะมีใครเข้าไปทำพระองค์ท่านจึงกราบทูลไป
เช่นนั้น ศาสดาธรรมเห็นว่า หากจะเป็นโดยกระนั้นหนักพอทำเนา แต่
นี่ไม่ใช่ครั้งแรกทีเดียว วันต่อมาหลังจากที่ นายชิต ดึงเหล่าน้ำจืด
เคยควรจะมีความคิดดียิ่งกว่านี้โดยใช้ถ้อยคำอย่าให้เป็นทีกระทบกระ
เทือนถึงพระเกียรติยศก็พอจะทำได้ แต่นายชิต ดึงเหล่าน้ำจืดกลับ
ยืนยันเป็นมั่นเหมาะต่อนางสาวสงวนวรรณ เพื่องเพชรหัวหน้าพยาบาล
สุภาพาภชาติไทยได้รับคำสั่งจากผู้อำนวยการโรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์
ให้ร่วมไปทำการสร้างพระบรมศพ ในวันที่ ๓๐ มิถุนายน เวลา ๓๓
นาฬิกา ขณะนั้นนางสาวสงวนวรรณ เพื่องเพชรได้ทราบข่าวสวรรคต
แล้วตั้งแต่ตอนกลางคืนวันที่ ๒๙ เป็น ๒ กระแฉ่ง กระแฉ่งหนึ่งวิทยุประ
ภาศว่าฉันเกลียดฉันกระหม่อมได้สวรรคตด้วยพระแสงปืนโดยอุบัติเหตุ
จึงเดินจะไปบอกพวกนักศึกษาพยาบาลที่อยู่ในปกครองให้อยู่ในความ
สงบ พอกลับจากตึกนักศึกษาเรียนจะไปที่พัก ได้เดินผ่านโรงครัวเห็นคน
งานจับกลุ่มกันอยู่ คนงานคนหนึ่งจำไม่ได้ว่าใครบอกนางสาวสงวน

วรรณ เพื่องเพ็ชรว่า เขาได้ยินคนในรกรางพูดกันว่า ดันเถิด้านกระ-
 หม่อมถูกตบปดงพระชนม์ ทำให้นึกสงสัยว่าการสวรรคตของดันเถิด้าน
 ด้นกระหม่อมเป็นกรณีใดกันแน่ ดังนั้นระหว่างที่กำลังรอคอยขึ้นส่ง
 พระบรมศพอยู่ที่ต้นมะขามหน้าพระที่นั่งบรมพิมาน เห็นนายชิต ถึงห-
 เเดินจำเอยจึงขึ้นบันไดทางลาดตรงมาใหญ่หน้าพระที่นั่ง จึงเรียกให้ไป
 หาที่ต้นมะขาม แล้วนางสาวส่งวรรณ เพื่องเพ็ชรบอกว่าจะมา
 ส่งหน้าพระบรมศพ ขอให้จัดเครื่องส่งไว้ให้พร้อม แล้วพูด
 กับนายชิต ถึงหเดินจำเอยว่า ทำไมปล่อยให้ท่านเดินขึ้น นายชิต
 ถึงหเดินจำเอยพูดว่า ท่านจะเดินของท่านเอง ห้ามท่านไม่ได้ ความข้อ
 นี้ศาลอุทธรณ์พิจารณาเห็นว่า นางสาวส่งวรรณ เพื่องเพ็ชรเป็นผู้ที่
 รู้จักมักคุ้นกับนายชิต ถึงหเดินจำเอยมาเป็นอย่างดี ตั้งแต่ยังเด็ก ๆ
 เพราะนางสาวส่งวรรณ เพื่องเพ็ชรเคยอยู่ในปกครองของพระยา
 ถึงหเดินน้อยชายของพระยาอนุชิตชาญชัย ซึ่งเป็นบิดาของนายชิต
 ถึงหเดินจำเอย เพราะฉะนั้นนางสาวส่งวรรณ เพื่องเพ็ชรจึงไม่อยู่
 ในฐานะอันควรสงสัยว่า ตั้งใจให้ร้ายแก่นายชิต ถึงหเดินจำเอย แท้จริง
 กิตติศัพท์ว่าการที่ดันเถิด้านกระหม่อมต้องกระสุนปืนเกิดจากการกระ-
 ทำของพระองค์นั้น มีมูลมาจากนายชิต ถึงหเดินจำเอยไปกราบทูล
 สมเด็จพระราชชนนี จึงแพร่สะพัดไปถึงนางสาวส่งวรรณ เพื่อง-
 เพ็ชร ๆ ก็คงต้องการทราบความจริงเพราะนายชิต ถึงหเดินจำเอยเป็น
 มหาเด็กอยู่ใกล้ชิด ตอนนั้นท่านายชิต ถึงหเดินจำเอยมิได้เจตนาจะ

ยื่นยื่นขอความเพื่อให้ใคร ๆ เห็นไปว่าฉันเถาฉันกระหม่อมทรงทำพระองค์เองแต่ก็ควรที่จะพูดให้เป็นกลางอย่าให้มากเกินไปเหมือนวันที่แล้วมา แต่ฉันไม่เห็นนั้นจึงเป็นการต่อแฉ่งว่าแผนการณ์มีอยู่อย่างไรรักษาให้เป็นไปตามนั้น

อาศัยเหตุดังกล่าวนั้น คดีสำหรับนายชิต ถึงเหล้าจำเลยจึงฟังเป็นจริงได้ดังคำอาญาชี้ขาดว่า นายชิต ถึงเหล้าจำเลยได้รู้เห็นร่วมมือกับคนร้ายยังให้การประทุษร้ายต่อพระองค์ฉันเถาฉันกระหม่อมให้สำเร็จดังไปตามเจตนาที่ทรงของอาชญาสถานหนึ่ง กับดัดเปลี่ยนกระสุนปืนของกลางโดยกล่าวเท็จแก่เจ้าหน้าที่เพื่อช่วยเหลือนักกระทำความผิดให้พ้นอาญาอีกสถานหนึ่ง

สำหรับนายบุศย์ บัณฑิตวินจำเลยนั้น ศาลอุทธรณ์ได้ยกพฤติการณ์อันใหญ่อันจะนำมาให้วินิจฉัยไปทางที่เป็นโทษเป็นผิดจนกล่าวไว้แล้ว บัณฑิตวินจะได้วินิจฉัยถึงเหตุผลที่เกิดจากพฤติการณ์อันตัวสืบไป

(๑) ในวันสวรรคตวันที่ ๘ มิถุนายน นายบุศย์ บัณฑิตวินจำเลยได้ให้ถ้อยคำต่อเจ้าหน้าที่ตำรวจ อาทินายพันตำรวจเอกหดวงค์มฤตธิ์ชุมวาท และนายพันตำรวจโทประสงค์ ดิมอักษร ตอนหนึ่งว่า “พระแสงปืนของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ข้าฯ เคยเห็นมีหลายกระบอก แต่ที่อยู่ประจำบนพระแท่นนั้นอยู่ ๓ กระบอกคือ ๑. ปืนกระบอกที่ข้าฯ ทราบในตอนหลังว่าพระองค์ท่านใช้ยิง ปืนกระบอกนี้เป็นปืนต้นแต่จะเป็นปืนชนิดใดและขนาดใดข้าฯ เรียกไม่ถูก ปืนกระบอก

นเมื่อเช้า ๑ เข้าไปในห้องพระบรรทมเมื่อตอนแรกตามที่ให้การมาข้าง
 คนนั้น เห็นดวงอยู่บนตักข้างพระแท่น ๑ ต ๑” ครั้นวันที่ ๓๓ เดือน
 เดียวกัน ได้ให้การอีกว่า “๑ ต ๑ บัณฑิตบอกที่ถนัดในหลวงและ
 ข้าเห็นดวงอยู่บนหลังตุ๊กตากับพระที่นั่ง ข้าเป็นผู้หยิบไปเก็บไว้ใน
 ใหล่นชักได้ของพระองค์ ๑ ต ๑”

คำต่อทรรณขอให้ระลึกว่า พระแสงบนของกลางนี้ได้ถูกนำมา
 พรางไว้ข้างพระกร ข้าที่เกิดขึ้นตอนนั้นก่เนื่องมาจากนายชิต ดึงเห็น
 จำเลยกล่าวอ้างชื่อนายบุศย์ บัณฑิตจึงจำเลยก็ได้เข้าไปเห็นลักษณะ
 พระแสงบนอยู่ข้างพระกร เมื่อแรกเห็นก็ดวงอยู่บนหลังตุ๊กต แต่ฉวย
 บุศย์ บัณฑิตจึงจำเลยไปทราบจากไหนและอย่างไรจึงไปอ้างว่าเป็นบน
 ที่พระองค์ท่านใช้ยัง และมีใช้ครั้งหนึ่งคราวเดียวจนหลังก็คงยืนยันเช่น
 เดียวกัน นายบุศย์ บัณฑิตจึงจำเลยถูกพนักงานสอบสวนเรียกไปจด
 ปากคำเกือบจะวาระเดียวกับนายชิต ดึงเห็นจำเลยนอกจากนายชิต
 ดึงเห็นจำเลย และนายบุศย์ บัณฑิตจึงจำเลย ซึ่งอยู่ใกล้ชิดกับเหตุ
 การณ์ที่สุดแล้ว ใครจะดีไปกว่า ถ้าหากนายบุศย์ บัณฑิตจึงจำเลยไม่
 ทราบความจริงแล้ว ก็ควรพูดเท่าที่รู้เท่าที่เห็น หาขอบไม่ที่จะพูดให้เกิน
 เลยยิ่งไปกว่า เพื่อให้เห็นว่าเกิดจากการกระทำของพระองค์ ทั้งนี้เป็น
 ส่วนหนึ่งของแผนการณ์ที่คำต่อทรรณเคยวินิจฉัยถึงข้างต้นการที่นาย
 บุศย์ บัณฑิตจึงจำเลยด้นับถือนเพื่อให้ข้อเท็จจริงผันแปรไปนั้น จะถือ
 ว่าเป็นไปด้วยความสุจริตใจหาได้ไม่ แม้พยานของนายบุศย์ บัณฑิต

จำเอยก็ล้มไปข้างโจทก์เช่นนั้น ดังปรากฏจากคำให้การของนางส้มบุญ บัณฑิติน ภรรยาของนายบุศย์ บัณฑิตินจำเอยเองว่า ก่อนวันที่ ๘ ดัง ๓ วัน นางส้มบุญ บัณฑิตินได้นัดกับนายบุศย์ บัณฑิตินจำเอย ว่า วันที่ ๘ เวลา ๔ โมงเช้าจะไปเอาเสื้อด้วยกันคอยอยู่จน ๔ โมงเย็นก็ ไม่เห็นมา จึงตั้งใจจะเข้าไปดูในวัง พอถึงบางตำหนักได้ยินโจทก์ ว่าต้นเถาต้นกระหม่อมสวรรค์ จึงแวะเข้าไปฟังที่ร้านน้องสาว รวบ่าย ๔ โมงกว่า เห็นนายบุศย์ บัณฑิตินจำเอยผ่านมาหน้าร้าน จึงเรียกให้แวะถามว่า ทำไมไม่มา นายบุศย์ บัณฑิตินจำเอยว่า ต้นเถาต้นกระหม่อมสวรรค์ไปเอาเสื้อไม่ได้ นางส้มบุญ บัณฑิติน ถามว่าสวรรค์เพราะอะไร นายบุศย์ บัณฑิตินจำเอยตอบว่า ท่านยัง พระองค์เอง แล้วยกถับเข้าวัง ดังนกาวินัยของนายบุศย์ บัณฑิติน จำเอยจึงไม่หย่อนกว่านายชิต ดังเห็นจำเอยไปเอย

(๒) ขณะเกิดเหตุ นายบุศย์ บัณฑิตินจำเอยมีหน้าที่เป็น มหาเด็กเฝ้าห้องพระบรรทม และได้ไปประจำอยู่ใกล้ชิดพระองค์สืบ ต่อจากมหาเด็กรับใช้ ฉะนั้นการถวายความอารักขาเพื่อให้ต้นเถา ต้นกระหม่อมปลอดภัยจึงตกอยู่แก่นายบุศย์ บัณฑิตินจำเอย แต่เมื่อ เดือนนั้นนั้น แทนที่นายบุศย์ บัณฑิตินจำเอยจะเข้าไปดูให้ประจักษ์ ว่าได้เกิดเหตุเภทภัยประการใด กลับละเลยมิได้คิดที่จะถวายความจง รักภักดี เพื่อว่าถ้าหากมีผู้ร้ายทะนงองอาจทำการประทุษร้ายต่อพระ- องค์ท่านจะได้ทำการต่อต้าน หรืออย่างน้อยก็รู้ที่มาของเหตุนี้เอง

มหาดเล็กขอด้วยดีจึ่งรีบไปทูลพระมหากษัตริย์ไม่ให้เสียเลย หากจะแก้
ตัวว่านายชิต ถึงหัดนี้จำเลยเข้าไปดัดแล้ว ก็ยอมฟังไม่ขึ้น เพราะการ
เข้าไปของนายชิต ถึงหัดนี้จำเลยนั้น ตามที่ศาลอุทธรณ์ได้วินิจฉัย
มาข้างต้นน่าจะเป็นพอให้เห็นว่าเข้าไปดัดแล้ว แต่ที่แท้ก็เพื่อชิตให้เป็น
การกระทำของตนเถิดอันกระหม่อม ซึ่งตามพฤติการณ์ของนายบุญ
บัทมศรีจำเลยชวนให้เห็นว่าเพื่อช่วยเหลือนายชิต ถึงหัดนี้จำเลย

(๓) นายชิต ถึงหัดนี้จำเลยแสดงตัวเป็นเจ้ากเจ้าการชักจูงให้
พนักงานสอบสวนเร็วออกนอกทางตั้งแต่แรกที่ตนเถิดอันกระหม่อม
เล็ดจึ่งตรวจคดีเป็นลำดับมา ประการแรกก็คือต้องเข้าไปถึงในท้อง
พระบรรทมจนใกล้พระแท่นบรรทม ทั้งที่มิได้อยู่ในหน้าที่รับผิดชอบ
ของตน ซึ่งนายบุญ บัทมศรีจำเลยก็เห็นและคงจะได้คิดว่าบุคคลซึ่ง
เข้าไปใกล้ชิตในสถานและกาดเช่นนี้ย่อมตกอยู่ในข่ายแห่งความสงสัยเป็น
เบื้องต้นแรกว่า น่าจะเป็นผู้เห็นช่วยเหลือนในเหตุร้ายที่เกิดขึ้นนั้น ชน
หัดนี้ นายบุญ บัทมศรีจำเลยจึงพยายามให้การเบี่ยงบ่ายเพื่อทำ
หลักฐานช่วยเหลือนอันที่จะปลดเปลื้องนายชิต ถึงหัดนี้จำเลยให้พัน
มตทิน เป็นต้นว่านายชิต ถึงหัดนี้จำเลยยอมรับไม่ว่าให้การครั้งใด
ว่า ตนได้เข้าไปในห้องพระบรรทม จึงเห็นพระอาการของเถิดอันกระหม่อม
กระหม่อมว่าเป็นอย่างไร ในวันตรวจคดี นายชิต ถึงหัดนี้จำเลย
ได้ให้ถ้อยคำต่อเจ้าหน้าที่ตำรวจไว้ถึงกับว่าได้เข้าไปดู “ที่ที่บรรทม”
ส่วนนายบุญ บัทมศรีจำเลยไม่เช่นนั้น วันตรวจคดีได้ให้ถ้อยคำไว้

ต่อเจ้าหน้าที่ตำรวจว่า เมื่อไฉน^๕บนดงในท้องพระบรรทม^๖นั้น นาย
บุศย์ บัณฑิต^๗จําเลยตกใจลุกขึ้น^๘ ด่วนนายชิต สิงห์^๙เจ้^{๑๐}จําเลยได้
จึงเข้าไปดูที่หน้าพระวิสูตร^{๑๑}ตรงกับนายชิต สิงห์^{๑๒}เจ้^{๑๓}จําเลย พอขึ้นหลัง
นายชิต สิงห์^{๑๔}เจ้^{๑๕}จําเลยคลายห่างออกมาว่าเข้าไปในท้องพระบรรทม^{๑๖}ดัก
๒ ก้าว และห่างพระวิสูตร^{๑๗} ๒ วา คำของนายบุศย์ บัณฑิต^{๑๘}จําเลย
ก็คลายตามไปจนถึงกับว่านายชิต สิงห์^{๑๙}เจ้^{๒๐}จําเลยมิได้เข้าท้องพระ
บรรทม^{๒๑}เลย คือขึ้น^{๒๒}สอบ^{๒๓}สวน^{๒๔}ต่อหน้าคณะกรรมการ^{๒๕}สอบสวน^{๒๖}พฤติกรรม^{๒๗}
ว่านายชิต สิงห์^{๒๘}เจ้^{๒๙}จําเลยได้^{๓๐}วิ่งเข้าไป^{๓๑}ที่ห้อง^{๓๒}แต่ง^{๓๓}พระองค์^{๓๔}แล้ว^{๓๕}ก็^{๓๖}ถนัด^{๓๗}ออก
มา ต่อมาในชั้น^{๓๘}ตำรวจ^{๓๙}สอบสวน และเมื่อ^{๔๐}อ้าง^{๔๑}ตัวเอง^{๔๒}เป็น^{๔๓}พยาน^{๔๔}ก็^{๔๕}คงให้
การ^{๔๖}เช่นนั้น ศาล^{๔๗}อุทธรณ์^{๔๘}ใคร^{๔๙}ที่จะ^{๕๐}กล่าว^{๕๑}ว่า ถ้า^{๕๒}พิจารณา^{๕๓}เพียง^{๕๔}เห็น ๆ
ก็^{๕๕}ไม่^{๕๖}รู้^{๕๗}ดีกว่า^{๕๘}การ^{๕๙}ที่จะ^{๖๐}ว่า^{๖๑}นายชิต สิงห์^{๖๒}เจ้^{๖๓}จําเลย^{๖๔}เข้า^{๖๕}ใน^{๖๖}ท้อง^{๖๗}พระ^{๖๘}บรรทม^{๖๙}
ก็^{๗๐}ดี^{๗๑}หรือ^{๗๒}อยู่^{๗๓}เพียง^{๗๔}ห้อง^{๗๕}แต่ง^{๗๖}พระองค์^{๗๗}ก็^{๗๘}ดี^{๗๙} ดู^{๘๐}จะไม่^{๘๑}แตกต่าง^{๘๒}กัน^{๘๓}แต่^{๘๔}เท่า^{๘๕}ที่^{๘๖}ศาล
อุทธรณ์^{๘๗}ชี้^{๘๘}ให้^{๘๙}เห็น^{๙๐}ข้าง^{๙๑}ตน^{๙๒}นั้น เป็น^{๙๓}เพียง^{๙๔}รอบ^{๙๕}นอก^{๙๖}ที่จะ^{๙๗}ปฏิเสธ^{๙๘}เสีย^{๙๙}มิ^{๑๐๐}ได้^{๑๐๑}ว่า^{๑๐๒}ไม่^{๑๐๓}
ให้^{๑๐๔}เห็น^{๑๐๕}เช่นนั้น แต่^{๑๐๖}ยัง^{๑๐๗}เมื่อ^{๑๐๘}พิจารณา^{๑๐๙}ถึง^{๑๑๐}เนื้อ^{๑๑๑}แท้^{๑๑๒}ภายใน^{๑๑๓}แล้ว^{๑๑๔}จะ^{๑๑๕}เห็น^{๑๑๖}ได้^{๑๑๗}จาก^{๑๑๘}คำ^{๑๑๙}
มี^{๑๒๐}คำ^{๑๒๑}ให้การ^{๑๒๒}ของ^{๑๒๓}นาย^{๑๒๔}บุศย์ บัณฑิต^{๑๒๕}จําเลย^{๑๒๖}ว่า ได้^{๑๒๗}มี^{๑๒๘}การ^{๑๒๙}ชัก^{๑๓๐}ชวน^{๑๓๑}กัน^{๑๓๒}เพื่อ^{๑๓๓}
ความ^{๑๓๔}ปลด^{๑๓๕}อด^{๑๓๖}ภัย^{๑๓๗}ของ^{๑๓๘}นาย^{๑๓๙}ชิต สิงห์^{๑๔๐}เจ้^{๑๔๑}จําเลย คือ^{๑๔๒}ตาม^{๑๔๓}เอก^{๑๔๔}สาร^{๑๔๕}หมาย^{๑๔๖} ๑๖๑
มีความ^{๑๔๗}ตอน^{๑๔๘}หนึ่ง^{๑๔๙}ว่า “๑๕๐ ใน^{๑๕๑}วัน^{๑๕๒}ที่^{๑๕๓}ข้า^{๑๕๔}ฯ และ^{๑๕๕}นาย^{๑๕๖}ชิต^{๑๕๗}จะ^{๑๕๘}ไป^{๑๕๙}เบิก^{๑๖๐}ความ^{๑๖๑}
ที่^{๑๖๒}ศาล^{๑๖๓}กลาง^{๑๖๔}เมือง^{๑๖๕}นั้น ก่อน^{๑๖๖}ไป^{๑๖๗}นาย^{๑๖๘}ชิต^{๑๖๙}ได้^{๑๗๐}พูด^{๑๗๑}ชวน^{๑๗๒}กับ^{๑๗๓}ข้า^{๑๗๔}ฯ ว่า^{๑๗๕}ให้^{๑๗๖}ข้า^{๑๗๗}ฯ พุด^{๑๗๘}
ว่า^{๑๗๙}เรา^{๑๘๐}ได้^{๑๘๑}ยิน^{๑๘๒}เสียง^{๑๘๓}บน^{๑๘๔}ดง^{๑๘๕}บัง^{๑๘๖}ให้^{๑๘๗}พุด^{๑๘๘}ว่า^{๑๘๙}นาย^{๑๙๐}ชิต^{๑๙๑}นั้น^{๑๙๒}อยู่^{๑๙๓}ด้วย ๑๕๐ อัน^{๑๙๔}เป็น^{๑๙๕}
เหตุ^{๑๙๖}อัน^{๑๙๗}หนึ่ง^{๑๙๘}ใน^{๑๙๙}หลาย^{๒๐๐}เหตุ^{๒๐๑}ที่^{๒๐๒}นาย^{๒๐๓}บุศย์ บัณฑิต^{๒๐๔}จําเลย^{๒๐๕}ยก^{๒๐๖}ขึ้น^{๒๐๗}อ้าง^{๒๐๘}สนับสนุน^{๒๐๙}

ความสงสัยของเขาว่านายชิต ดึงเส้นนี้จำเลยจะเป็นผู้นำคนภายนอก
เข้าไปลอบปลงพระชนม์ จึงทำให้ศาลอุทธรณ์เห็นไปว่า ถ้าขณะที่ยืน
ดงชน นายชิต ดึงเส้นนี้จำเลยนั่งอยู่กับนายบุศย์ บัณฑิตวินจำเลยที่
ระเบียบหน้าพระทวารห้องแต่งพระองค์ มิได้ไปอยู่ ณ ที่แห่งอื่นแล้ว
ทำไมจำเลยจะต้องซ่อนความตอนนั้นกันด้วย และในที่สุดก็ประจักษ์ผล
ว่า ถ้อยคำของนายบุศย์ บัณฑิตวินจำเลยขัดกันกับชั้นหลังไม่ตรงกัน

(๔) นายบุศย์ บัณฑิตวินจำเลยได้รับพระมหากรุณาเลือกให้
ตามเสด็จพระราชดำเนินไปต่างประเทศด้วย ทั้งได้ทรงพระกรุณาโปรด
เกล้าฯ พระราชทานเงินอีก ๓๐๐๐ บาท เพื่อจัดหาเครื่องแต่งตัว นาง
สาวจรรยา ตะตะภูคนหนึ่งก็ได้รับพระมหากรุณาเช่นเดียวกัน นาง
สาวจรรยา ตะตะภูคนเห็นคนอื่นเห็น ทั้งที่เคยได้ตามเสด็จมาแล้ว
และครั้งจะได้ตามเสด็จไปถึงอเมริกา ตรงข้ามกับนายบุศย์ บัณฑิตวิน
จำเลยแทนที่จะรู้สึกในมหากรุณาให้สัมพันธ์กับที่จะได้มีโอกาสเปิดหูเปิดตา
กับแสดงปฏิกริยามีนซาต่อพระมหากษัตริย์นั้น เช่นวันหนึ่งก่อน
สวรรคตโกตวันกำหนดที่จะเสด็จ นางสาวจรรยา ตะตะภูได้ถามนาย
บุศย์ บัณฑิตวินจำเลยว่าจะได้ไปเมืองนอกดีใจไหม นายบุศย์ บัณฑิตวิน
จำเลยตอบว่าเฉย ๆ ความข้อนางสาวนิภา ตะตะภูเบิกความรับ
รองว่า ในคืนวันที่ ๘ มิถุนายน ตนกับนางสาวจรรยา ตะตะภูได้พูด
กันถึงนายบุศย์ บัณฑิตวินจำเลย และได้รับคำบอกจากนางสาวจรรยา
ตะตะภูดังเช่นที่นางสาวจรรยา ตะตะภูเบิกความต่อศาล อนึ่ง ตาม

ความตั้งใจของนายมี พานดก็รู้สึกว่านายบุศย์ บัทมศรีนจำเญเฉยๆ ไม่กระทืออริถันอะไร

การมีนชาของนายบุศย์ บัทมศรีนจำเญดงกถ่าวนั้น ดันเกด้า ถันกระหม่อมก็ไ้ทรงดังเกดเห็น ถึงกับออกพระโษษฐิ์ เช่นเคยรับสั่ง บ่นกับพระองค์เจ้าธานีนิวัติว่า จวนเวลาแล้วยังไม่เห็นรัฐบาลดังเดี่ย อะไร เช่นดังให้คนที่จจะตามเสด็จไปตัดเสื้อผ้าเป็นต้น กับไ้ความจาก นายมี พานดว่า ไ้ทราบว่านายบุศย์ บัทมศรีนจำเญได้รับพระ ราชทานเงิน ๓๐๐๐ บาท วันหนึ่งก่อนถึงกำหนดเสด็จสัก ๒-๓ วัน นายมี พานดนั่งอยู่กับนายบุศย์ บัทมศรีนจำเญ ขณะนั้นดันเกด้า ถันกระหม่อมเสด็จผ่านมาได้รับสั่งถามนายบุศย์ บัทมศรีนจำเญว่า หนังสือเดินทางไ้หรือยัง นายบุศย์ บัทมศรีนจำเญกราบบังคมทูลว่า ยัง และทรงถามต่อไปว่าเสื้อผ้าละ นายบุศย์ บัทมศรีนจำเญกราบบังคมทูลตอบว่าจะไ้วั้น ดันเกด้าถันกระหม่อมรับสั่งว่ามัวชักช้าอยู่ จวนจะไปแล้วจะไม่ทัน การที่นายบุศย์ บัทมศรีนจำเญกราบบังคมทูล เช่นนี้ ค้าตอทุทธริู้จักว่เป็นการขอไปทีประกันการถูกกริ้ว เพราะ ความจริงวั้นนั้นไม่ใช่วันทีข้างคดเดื่อนี้ด ดังปรากฏจากค่านางสมบุญ บัทมศรีนทีกล่าวแล้วเป็นต้น นอกจากนั้น ในวันราวคราวเดี่ยวนั้น นาย บุศย์ บัทมศรีนจำเญเคยคุยให้นายเวศน์ สุนทรวิคน์ฟังว่า ถูกดัน- เกด้าถันกระหม่อมทรงเร่งให้ไปตัดเสื้อกางเกงเขาว่าเขาไปตัดไ้แล้ว แต่ยังไม่ไ้มา วันหนึ่งดันเกด้าถันกระหม่อมได้รับสั่งกับนายเวศน์

สุนทรวิธานว่า “บุคย์ไม่เห็นไปตัดเสื้อสักที” นายเวศย์ สุนทรวิธาน
กราบบังคมทูลว่า “เขาคงไปตัดแล้ว แต่คงยังไม่ได้มา” พระองค์
ท่านรับสั่งต่อไปว่า “บอกให้เขาไปตัดเร็ว ๆ ซี้”

(๕) ศาสดาญาณกล่าวว่ ได้พิจารณาตลอดไปถึงบุคลิก-
ลักษณะของนายบุคย์ บัณฑิตวินิจาณาตามที่มีแว้วในท้องลำนวนบ้าง
ปรากฏต่อหน้าศาลพิจารณาเป็นเวณานานฉนั้นมาแล้วบ้าง รู้ดีว่าไม่ใช่
คนฉลาดมีไหวพริบ ศาลอุทธรณ์จึงเห็นว่า ถ้าเป็นการถูกต้องดังที่ไซ้
ยอมเป็นการง่ายเสียกว่าอีก เพราะคนฉลาดยังทบทวนถึงการควม
ควรได้ ส่วนคนที่ไม่ฉลาดนั้นดี เพียงถูกบับบังคับหรือชักจูงหรือเกลี้ย
กล่อมให้ถูกใจสักหน่อยก็คล้อยตาม

รวมความตามที่ศาลอุทธรณ์ได้วินิจฉัยถึงพฤติการณ์ของนาย
บุคย์ บัณฑิตวินิจาณานี้ คดีมีหลักฐานเพียงพอที่จะฟังว่านายบุคย์
บัณฑิตวินิจาณาได้รู้เห็นร่วมมือกับผู้ร้ายรายนด้วยเช่นเดียวกับนายชิต
สิงห์เล้งจำเลย เมื่อมหาดเล็กห้องพระบรมมหาราชวังอันเป็นไปเสียเช่น
นี้ จึงไม่เป็นการประหลาดที่ผู้ร้ายจะไม่สามารรถเด็ดขาดเข้าไปปองพระ
ชนมิ่งในพระวิสุตย์ อุทธรณ์โจทก์ที่เกี่ยวกับนายบุคย์ บัณฑิตวิน
จำเลยฟังชน

ศาลอุทธรณ์ขออย่าอีกครั้งว่า อันเหตุที่จูงใจนายชิต สิงห์เล้ง
จำเลย และนายบุคย์ บัณฑิตวินิจาณานี้ ไม่อาจต้องเนื่องมาจาก
ความแค้นเคืองในไต่ฝาดะของชุดพระบาท หรือต้องการประโยชน์โดย

ตรงจากการสัญญาโดยพระชนมชีพคงค้างอาญาเก่าไว้ แต่อาจเนื่องมาจากเหตุการณ์สิ่งแวดล้อม หรือความจำเป็น รวมทั้งความหวังต่อสภาพผลดีการซึ่งจะมีผู้สนองให้ กดดันบีบบังคับให้เห็นผิดเป็นชอบก็ได้ ถึงแม้ทางพิจารณาจะไม่ปรากฏว่าจำเลยคนใดได้เปลี่ยนแปลงฐานะความเป็นอยู่ให้เป็นที่ผิดสังเกตก็อาจเป็นไปโดยอุบายที่แยบคายเช่นเดียวกัน

ข้อพยานหลักฐานทั้งหลายทั้งปวงตามที่ศาลอุทธรณ์ได้อวินิจฉัยไว้ข้างต้นนั้น เป็นการเห็นเพื่อที่จะว่า ดันเถาวัลย์กระหม่อมได้ถูกถอดปลดพระชนม์โดยไม่มั่วข้อสงสัย และไม่ว่าจะด้วยประการใด ๆ ไม่มีเหตุผลที่จะสืบจากตัวหนังสือไปได้เลย เพราะฉะนั้นถ้าจะมีการกล่าวอ้าง ณ ที่ใดเพื่อน้อมนำให้เห็นไปในทางเลื่อมเลี้ยวพระเกียรติยศพระมหากษัตริย์ แทนที่จะทอดทูลไว้เป็นที่เคารพสักการะสืบไปอีก โดยกล่าวอ้างว่าดันเถาวัลย์กระหม่อมเสด็จสวรรคตเนื่องจากการกระทำของพระองค์แล้วไซ้ใครใคร่ที่จะให้ได้พิจารณาถึงเหตุผลที่โจทก์นำสืบไว้อีก เพื่อให้เห็นว่าผู้ทูลอยู่ใกล้ชิดกับเหตุการณ์ที่สดชื่นมีความรู้สึกต่อการเสด็จสวรรคตของดันเถาวัลย์กระหม่อมว่า เป็นประการใด มีสาระสำคัญดังนี้

(๑) นายเวศน์ สุนทรรัตน์ มหาเด็กรั้วพระบรมมหาราชวัง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวให้การไว้ว่า เมื่อได้ขึ้นเสวยบนแว่นกษัตริย์ไปนั่งอยู่หน้าพระทวารห้อง พระบรมมหาราชวังพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

ดึก ๑๐ นาทีพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็เสด็จมา ทรงตรัสตั้งว่า
 “เวลายืดห้องเสด็จแม่และห้องฉันด้วย ถ้าจะมีใครมาให้ไปบอกฉันก่อน
 ถ้าเขามีธุระที่อื่นก็ให้เขาไปก่อน” หลังจากสวรรคตแล้วประมาณ ๒๐
 วัน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงรับสั่งถามนายเวศน์ สุนทรวิธาน
 ว่า “ดูบนทมอยู่เยอะมากหรือน้อย ถ้ามีเหตุขึ้นพอจะสู้เขาได้ไหม”
 นายเวศน์ สุนทรวิธานจึงไขกุญแจชั้นชกถวายให้ทอดพระเนตร แล้วรับ
 ตั้งว่า “เห็นจะพอ” เวชานักรบชั้นบนมีอยู่เต็มชั้นชกพอดี จะก็
 มากน้อยไม่ทราบ ชั้นชกนั้นหน้ากว้างราว ๒ ฟุต ดึกประมาณ ๑ ฟุต
 ครึ่ง หนาประมาณ ๓๐ นิ้วฟุต พลโทพระศิปปลาดราคมสมุหราชองค-
 รัักษ์เบิกความว่า หลังจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวขึ้นทรงราชแล้ว
 ๒-๓ วัน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรับสั่งกับพระศิปปลาดราคมว่า
 ให้เอาใจใส่คอยสืบดูด้วยว่ามีใครเป็นที่สงสัยบ้างอย่างไร วันหนึ่งเมื่อ
 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จกลับจากเฝ้าพระบรมศพ มาถึงพระ
 ท่งบรมพิมานแล้วแทนที่จะเสด็จขึ้นเช่นเคย ได้เสด็จไปรอบ ๆ องค์
 พระที่นั่ง และทอดพระเนตรทางโน้นบ้าง ทางนี้บ้าง ทรงแหงนพระ
 พกตรทอดพระเนตรขึ้นไปทางชั้นบนพระที่นั่งบ้าง แลดูพระอาการให้
 เป็นที่เข้าใจว่า ทรงตรวจดูสถานที่ว่าอาจมีผู้เจ็ดดอดหรือมีบ่อน้ำยขึ้น
 ไปได้บ้างอย่างไรหรือไม่ นายมี พาณดเบิกความว่าหลังจากไปให้การ
 ต่อหน้าคณะกรรมการสอบสวนพฤติกรรมแล้ว พระบาทสมเด็จพระ
 เจ้าอยู่หัวได้ทรงรับสั่งถามว่า นายชิต สิงห์เสนี้จำเลยเคยพูดอะไรบ้าง

รู้เรื่องอะไรให้เด่าไป นายมี พาผดกราบบังคมทูลว่า นายชิต ถึงหื่อนี้
 จำเอยเคยพูดว่า ดันเกล้าดันกระหม่อมจะไม่ได้เด็ดจันวันที่ ๓๓ พระ
 องค์รับสั่งถามถึงความรู้สึกของนายมี พาผด ๆ กราบบังคมทูลว่า
 นายชิต ถึงหื่อนี้จำเอยอาจตอบปดพระชนม์ได้ พระบาทสมเด็จพระ
 เจ้าอยู่หัวทรงรับสั่งว่า “ฉันคิดว่าในหดวงท่านคงไม่ทำพระองค์เอง”
 อนึ่งเมื่ออธิบดีกรมตำรวจกราบบังคมทูลถามพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่
 หัวต่อหน้าคณะกรรมการสอบสวนพฤติการณ์ฯ ตอนหนึ่งว่า “มีผู้
 เข้าใจว่า ถ้าจะมีการตอบปดพระชนม์ คนร้ายคงเข้ายิงทางพระเศียร
 แต่เมื่อพระวิสุตย์ไม่มีพระพุทธรูปแสดงว่าไม่ได้มีการยิงจากข้างนอก” พระ
 บาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้มีพระราชดำรัสตอบว่า “ถ้ายังในพระ
 วิสุตย์ก็จะไม่มีรอยพระพุทธรูป”

(๒) เมื่อ นายชิต ถึงหื่อนี้จำเอย และนายบศย์ บัณฑกริน
 จำเอยถูกจับแล้ว โจทก์นำสืบว่าจำเอยคูนได้ให้การไว้ชั้นสอบสวน
 ด้วยความสมัครใจโดยมิได้มีการบังคับขู่เข็ญ ทั้งรู้ตัวดีว่าจะใช้เป็น
 พยานหลักฐานนั้นได้ในการพิจารณาตัดสินคดี

ก. นายบศย์ บัณฑกรินจำเอยให้การไว้เมื่อวันที่ ๒๖ ธันวาคม
 ๒๔๙๐ มีข้อความว่า “ข้าฯ เชื่อว่ามีคนร้ายตอบปดพระชนม์โดย
 ใช้อาวุธปืนยิง ข้าฯ เห็นว่าไม่เป็นอุบัติเหตุ เพราะขณะเกิดเหตุขึ้น
 ในหดวงรัชกาลที่ ๘ ทรงพระประสูติ ร่างกายอ่อนเพลียและอยู่ใน
 ระหวางเสวยน้ำมันน้หึ่ง จึงไม่มีเหตุผดอันใดที่จะคิดว่าในหดวง

รัชกาลที่ ๘ เสด็จขึ้นบนบัลลังก์พระองค์ อีกประการหนึ่งรอยกระสุน
เข้าแฉะรอยกระสุนออกก็แสดงให้เห็นว่าไม่ใช่กระสุนอุบัติเหตุ ส่วนใน
กรณีปลงพระชนม์เองนั้น ก็เป็นไปได้ เพราะพระองค์ท่านไม่มีเรื่อง
ขึ้นมัวพระทัยแต่อย่างใดเลย นอกจากนั้นในระหว่างพระราชชนนีและ
สมเด็จพระอนุชาภคินิถวิลสนิทใคร่กันมาก ไม่ปรากฏการ
ทะเลาะวิวาทหรือผิดพิฆัมของใจแต่อย่างใด อีกประการหนึ่งพระองค์
ท่านตั้งพระทัยอย่างแน่วแน่ที่จะเสด็จไปต่างประเทศได้เตรียมพระ-
องค์และจิตเข้าของไว้เกือบพร้อมบริบูรณ์แล้ว นอกจากนั้นรอยกระสุน
เข้าที่พระนลาศแฉะรอยกระสุนออกก็ท่ายทอยก็แสดงให้เห็นว่าไม่ใช่เป็น
การปลงพระชนม์เอง ด้วยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ข้าฯ จึงเชื่อว่า
ในหลวงรัชกาลที่ ๘ ถูกคนร้ายดองปลงพระชนม์ เหตุผลที่ถูกดองปลง
พระชนม์นั้นได้แก่

๑. เพื่อจะเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองไม่ให้มีพระเจ้าแผ่นดิน
๒. (มีข้อความยืดเยื้อเกี่ยวกับการที่โปรดเกล้าฯ ให้ย้ายข้าราชการซึ่งอยู่ใกล้ชิดพระองค์)
๓. เมื่อปรากฏการณ์จวนจวนแล้วไม่ปรากฏว่ารัฐบาลได้ทำการ
จับกุมผู้ต้องหาสอบสวนตามกฎหมาย
๔. ในหลวงรัชกาลที่ ๘ เป็นผู้ที่มีความคิดรอบคอบสุขุมพระองค์
ครัดน้อย ไม่แสดงอาการโกรธเคืองให้ปรากฏเลย พระองค์ท่านอยู่
ในเกณฑ์ฉลาดเฉียบแหลม ถ้าพระองค์ท่านยังอยู่ทรงราชสมบัติอยู่
แล้วก็จะเป็นการขัดขวางรัฐบาลได้ เช่นรัฐบาลมีความเห็นอย่างหนึ่ง

พระองค์ท่านอาจจะไม่มีความเห็นด้วย ด้วยเหตุผลดังกล่าวจึงเป็นเหตุให้พระราชชนนีรับสั่งกับในหลวงรัชกาลที่ ๙ ในวันที่ ๙ มิ. ย. ๒๔๙๓ ที่พระแท่นบรรทมว่า “เด็กอย่ารับเป็นพระเจ้าแผ่นดิน” ข้อความดังกล่าวนี้ ข้าไต่ยนและยังมีนายชิต ดังเหล่านี้ ส่วนพระพี่เลี้ยงน้องจะไต่ยนหรือไม่ไม่ทราบ

ในการตอบปดงพระชนม์ในหลวงรัชกาลที่ ๙ ดังกล่าวแล้ว บุคคลภายนอกจะทำได้โดยยาก ถ้าคนภายนอกจะทำแล้ว จะต้องร่วมมือกับคนภายในซึ่งอยู่ใกล้ชิด จึงจะทำได้สะดวก ถ้าเป็นคนภายในตอบปดงพระชนม์แล้วย่อมทำได้สะดวกกว่าคนภายนอก คนภายในที่ใกล้ชิดในขณะเกิดเหตุก็มีแต่ข้ากับนายชิตเพียง ๒ คนเท่านั้น ในการปดงพระชนม์ในหลวงรัชกาลที่ ๙ นี้ ข้าส่งสัยว่านายชิต จะเป็นผู้นำคนภายนอกเข้ามาตอบปดงพระชนม์ ๑ ต ๑”

นายชิต ดังเหล่านี้จำเคยได้ให้การไว้เมื่อวันที่ ๒๕ ธันวาคม ๒๔๙๐ มีข้อความว่า “๑ ต ๑ ในกรณีที่ในหลวงรัชกาลที่ ๙ สวรรคตนี้ ข้าฯ ส่งสัยว่านายบุญชัยจะเป็นสายให้แก่บุคคลอื่นตอบปดงพระชนม์ในหลวงรัชกาลที่ ๙ โดยมีเหตุผลดังนี้ คือ ๑ ต ๑

ด้วยเหตุผลทั้ง ๔ ประการดังกล่าวข้างต้นนี้ ข้าฯ จึงตรงความเห็น ว่า ในหลวงรัชกาลที่ ๙ ถูกตอบปดงพระชนม์ ไม่ใช่เป็นการปดงพระชนม์เองหรืออุบัติเหตุ

ในการตอบปดงพระชนม์ในหลวงรัชกาลที่ ๙ นี้ ถ้าเป็นบุคคล

ภายนอกเข้ามาดอปลงพระชนม์จะต้องมีมหาดเล็ก หรือบุคคลภายใน
เป็นสายชักจูงนำเข้ามาจึงจะทำการได้สำเร็จ ถ้าเป็นคนภายในดอ
ปลงพระชนม์แล้ว ย่อมทำได้สะดวกกว่าบุคคลภายนอก สำหรับบุคคล
ภายในที่ใกล้ชิดกับเหตุการณ์ดังกล่าวข้างต้นก็มีแต่ข้า ๆ กับนายบุศย์
สองคนเท่านั้น หากว่าจะมีความผิดในกรณีลี้ภัยครั้งนี้แล้ว ก็ข้า ๆ
กับนายบุศย์สองคนเท่านั้นที่จะต้องรับผิดชอบด้วย

บุคคลที่คิดจะดอปลงพระชนม์ในหลวงรัชกาลที่ ๘ นั้น จะต้อง
มีการวางแผนการไว้ แล้วจะต้องมีสมัครพรรคพวกหลายคน ผู้ที่ตนคิด
ทำจะต้องเป็นผู้ที่มีอำนาจ ผู้ที่เป็นคนคิดดอปลงพระชนม์ในหลวง
รัชกาลที่ ๘ นั้นจะเป็นใครบ้าง บอกไม่ถูก ๆ ด ๆ ”

อาศัยเหตุผลทั้งหลายดังได้บรรยายมานี้ ศาลอุทธรณ์จึงพิพากษา
แก้คำพิพากษาศาลอาญาว่า นายบุศย์ บัณฑิตวินิจาญณ์มีความผิดตาม
กฎหมายลักษณะอาญามาตรา ๘๖ ตอนสอง ให้ลงโทษประหารชีวิต
นายบุศย์ บัณฑิตวินิจาญณ์นอกจากที่แก้ไขขึ้นตาม.

พระตุลย์กรณพิทาร์ณ

พระพิบูลย์ไศศวรรย์

พระตุลย์กรณพิทาร์ณ (ปรีक्षा)

พระตุลย์นิติศาสตร์โกศล

พระพิบูลย์ไศศวรรย์

หลวงสุทธินิภาคนฤพนธ์

พระตุลย์นิติศาสตร์โกศล

หลวงสุทธินิภาคนฤพนธ์

พร้อม คัด ทาน

๕
คำแถลง

๕
คดีหมายเจตดำ

୩୩୧୧/୧୫୫୧

๒
คดีหมายแดง

११ १८८८/१८८९

ក្រាប បូក

วันที่ ๒๓ เดือน มิถุนายน พุทธศักราช ๒๕๑๗

ความชำนาญ

ระหว่าง { พนักงานอัยการ กรมอัยการ โจทก์
 นายเนติขจร ปทุมรัตน์ นายชิต สิงห์เสนี และ
 นายบุญชัย ปัทมศรีนิญ จำเลย

ข้าพเจ้าพนักงานอัยการ กรมอัยการ

๑. ๒. ๓. ๔. ๕.
 ขอยนกว่าถกถึงมรดกความตามที่จะกล่าวต่อไป

ข้อ ๑. คิดเรื่องนั้นศาลอาญาและศาลอุทธรณ์ได้พิจารณาฟังข้อเท็จจริงเป็นอย่างเดียวกันว่า พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล ได้เสด็จสวรรคตด้วยการถูกคนร้ายตอบปดงพระชนม์ โดยปราศจากข้อเคลือบแคลงสงสัย ตามเหตุผลแห่งคำพยานหลักฐาน ไม่มีทางที่จะวินิจฉัยเป็นอย่างอื่น โจทก์จึงเห็นว่าประเด็นข้อควรยุติตามคำวินิจฉัยของศาลล่างทั้งสองนั้น

ข้อ ๒. ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับนายชิต ดังต่อไปนี้ และนายบุญมี บัณฑิต

ศรีน จำเลย ตามเหตุผลทั่วไปในกระบวนการพิจารณาของศาลเป็นที่เห็นได้ชัดแจ้งว่า ถ้าพยานบุคคลภายนอกไม่มีทางทำการปลงพระชนม์ ถิ่นเกล้าถื่นกระหม่อมได้โดย ถ้าหากนายชิต สิงห์เสนี และ นายบุญชัย บัณฑศรีน จำเลย ไม่สมควรร่วมคิดกระทำความผิดด้วย เมื่อมีจำเลยทั้ง ๒ คนรวมมือด้วยแล้ว การกระทำการปลงพระชนม์ย่อมเป็นการสะดวก และง่ายตายตลอดจนการกระทำทั้งหลายเพื่อปิดกั้นการกระทำความผิด ย่อมจะดำเนินไปตามแผนการณ์ อย่างใดก็ดีพฤติการณ์ของจำเลยทั้ง ๒ นี้ได้มีปรากฏอยู่มากมายหลายประการดังที่ศาลอุทธรณ์ได้ยกมากล่าวไว้แล้ว แต่ถึงแม้ว่าจำเลยทั้ง ๒ ได้ร่วมกระทำความผิดร้ายตามแผนการณ์โดยปราศจากข้อสงสัย ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับจำเลยทั้ง ๒ นั้นควรปฏิบัติตามคำวินิจฉัยของศาลอุทธรณ์เช่นเดียวกัน

ข้อ ๓. ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับนายเฉลียว ปทุมรส จำเลย ตามที่โจทก์ได้ฎีกาขอให้ศาลฎีกาวินิจฉัยข้อเท็จจริงเกี่ยวกับจำเลยผู้นี้อีกครั้งหนึ่งนั้น ก็โดยโจทก์เชื่อมั่นว่า หลักฐานพยานโจทก์มีเหตุผลเพียงพอที่จะพ้องถึงโทษจำเลยผู้นี้ได้เช่นกัน โจทก์ได้เรียนถึงข้อเท็จจริงเกี่ยวกับจำเลยผู้นี้ในฟ้องฎีกาของโจทก์ ตามที่ศาลอุทธรณ์ได้พิจารณาเป็นลำดับคือ ในข้อที่จำเลยผู้นี้สนิทชิดชอบกับนายปรีดี พนมยงค์ ในข้อที่สาเหตุที่จำเลยต้องพ้นจากตำแหน่งราชเลขาธิการในพระองค์ ในข้อที่จำเลยพูดกับพันเอกประพันธ์ กุศลพิศิธร ว่า ถิ่นเกล้าถื่นกระหม่อมจะไม่ได้เสด็จไปต่างประเทศ และในข้อที่ได้มีการคบคิดกันวางแผน

การนี้จะทำการปลงพระชนม์ตั้งถ้ำถ้ำกระหม่อมที่บ้านพลเรือตรีกระ-
แต่ ปวาทะนาวัน ศรัทธาเดชะ โดยมีนายดี ศรีสุวรรณ เป็นพยานสำคัญ
มาด้วยนั้น โจทก์ขอเรียนเพิ่มเติมว่า ตามข้อเท็จจริงเป็นที่แจ้งประจักษ์
ว่าความสัมพันธ์ระหว่างถ้ำถ้ำถ้ำกระหม่อมกับนายปรีดี พนมยงค์ นั้น
นับแต่พระองค์ท่านได้ทรงสนพระทัยในกิจการการบริหารของประเทศ-
ชาติเป็นพิเศษ โดยรับสั่งให้ข้าราชการชั้นอธิบดีเข้าเฝ้าทูลถวายความ
รู้เกี่ยวกับกิจการในหน้าที่เป็นประจำเสมอมา และทรงรับฟังเหตุ
การณ์บ้านเมืองทั่วไป แม้จากผู้ที่อยู่ในพรรคการเมืองฝ่ายตรงข้ามกับ
รัฐบาลในขณะนั้น แต่เริ่มมีความเห็นขัดแย้งกัน อาทิเรื่องตั้งผู้สำเร็จ
ราชการแทนพระองค์อันเป็นเรื่องสำคัญมากเรื่องหนึ่ง หลังจาก
นายปรีดี พนมยงค์ ได้พยายามที่จะให้ตั้งถ้ำถ้ำถ้ำกระหม่อมทรงเห็นพ้อง
ด้วยความเห็นของตนแต่ไม่เป็นผลสำเร็จแล้ว ในที่สุดนายปรีดี พนม-
ยงค์ ได้ถกถวากับนายวงศ์ เขาพระแก้ว พยานโจทก์ว่า ต่อไปจะไม่
พาทักษะราชบัลลังก์ ดังนี้โจทก์เห็นว่า นายปรีดี พนมยงค์ มีความเห็น
เคืองถ้ำถ้ำถ้ำถ้ำกระหม่อมอย่างมากถึงขนาด ตามรัฐธรรมนูญแห่ง
ราชอาณาจักรไทยได้ระบุว่า องค์พระมหากษัตริย์เป็นที่เคารพสักการะ
ผู้ใดจะละเมิดมิได้ นายปรีดี พนมยงค์ นายกรัฐมนตรีในขณะนั้นเป็น
หน้าที่โดยตรงที่จะต้องถวายความพิทักษ์แก่ราชบัลลังก์ของพระองค์ มิ
ให้ผู้ใดทำการละเมิด เมื่อนายปรีดี พนมยงค์ ถกถวาทดถ้ำถ้ำถ้ำถ้ำถ้ำถ้ำถ้ำ
แต่คงเท่ากับว่า นายปรีดี พนมยงค์ ยอมให้มีการละเมิดองค์พระมหา-

กษัตริย์นั่นเอง โจทก์ไม่มีข้อสงสัยในถ้อยคำของนายวงศ์ เขาจะบอกว่า
 จะเดิกระวังกับเรื่องมากถ้าได้รายนายปรีดี พนมยงค์ ด้วยเหตุผล
 ประการใด เป็นข้อที่ควรรับฟังได้ เหตุผลเป็นมาอย่างไรจึงทำให้
 นายปรีดี พนมยงค์ ถึงกับกล่าวเช่นนั้น คือนายปรีดี พนมยงค์ คนเดียว
 เป็นผู้รู้ ส่วนคนภายนอกจะทราบได้ก็เพียงเท่าที่มติดการณ์แวดล้อม
 ต่อมา และคือนายปรีดี พนมยงค์ แสดงออกให้ปรากฏเท่านั้น ประกอบ
 กับกรณีที่เกิดขึ้นกรณีกระท่อมทรงรับสั่งกับหม่อมราชวงศ์สุมนชาติ
 พยานโจทก์เป็นที่เด่นชัดจริงว่า จะสละราชสมบัติไว้ในหลวงองค์ปัจจุบัน
 แล้วสมัครเป็นผู้แทนราษฎร เมื่อได้รับเลือกแล้วมีโอกาสดำเนินนายก-
 รัฐมนตรีนั้น ก็เป็นข้อเท็จจริงที่ควรฟังได้เช่นกัน การรับสั่งเช่นนั้นจะ
 เป็นเรื่องที่เกิดขึ้นกรณีกระท่อมทรงตั้งพระทัยจริงหรือไม่ก็ตาม โจทก์
 เห็นว่าเป็นเรื่องที่น่าจะเป็นได้ ยิ่งเมื่อปรากฏเป็นที่ประจักษ์อย่างเปิดเผย
 ว่า ดันเกล้าฉันกระท่อมทรงสนพระทัยในกิจการการบริหารเป็นพิเศษ
 เช่น ให้ข้าราชการขึ้นอธิบดีเข้าเฝ้าและทรงรับฟังเหตุการณ์เกี่ยวกับบ้าน
 เมืองดังได้เรียนมาแล้ว นายปรีดี พนมยงค์ ย่อมจะรู้สึกดีว่าอาจไม่ใช่
 ทรงรับสั่งเด่น ๆ หรือตอนแรกว่าเด่น แต่สุดท้ายอาจเป็นความจริงขึ้น
 มากก็ได้ เมื่อประชาชนรักพระมหากษัตริย์มากถึงขนาด การเป็นนายก-
 รัฐมนตรีของดิฉันเกล้าฉันกระท่อมจะไม่ยาก หากสภาพการเป็นจริง
 เช่นนี้ฐานะของนายปรีดี พนมยงค์ ตลอดจนพวกที่ร่วมทำการเปลี่ยนแปลง
 แปลงการปกครองมาด้วยกันจะเป็นอย่างไรต่อไป เหตุการณ์บ้านเมือง

มิกด้นไปสู่สถานสมบูรณาญาสิทธิราชโดยปริยายอีกหรือ เป็นข้อที่
นายปรีดี พนมยงค์ อาจคิดได้ เพราะเป็นเรื่องที่อาจเป็นไปได้ดังนี้
โจทก์ถือว่าเหตุผลข้อนี้สำคัญยิ่งกว่าอย่างอื่น เป็นเหตุผลที่ทำให้นาย
ปรีดี พนมยงค์ มีความโกรธเคืองและคิดทำลายต้นเกล้าต้นกระหม่อม
เสีย เมื่อเหลือในหลวงองค์ปัจจุบันพระองค์เดียวแล้วเหตุการณ์ดัง
กล่าวย่อมไม่อาจเกิดขึ้นได้

เมื่อต้นเหตุแห่งการปลงพระชนม์ต้นเกล้าต้นกระหม่อมอยู่ที่นาย
ปรีดี พนมยงค์ แล้ว ความสัมพันธ์ระหว่างนายเจดีย์ว ปทุมรัตน์ กับนาย
ปรีดี พนมยงค์ จึงเป็นความสำคัญในคดีนี้และเมื่อประกอบกับสาเหตุ
ที่จำเลยยื่นข้อพินิจตำแหน่งหน้าที่ไปด้วยเหตุประพฤติดนไม่เป็นที่พอพระ
ราชหฤทัย ตลอดจนการที่จำเลยได้กล่าวยืนยันกับพันเอกประพจน์
กุดพิเคราะห์ ว่า ต้นเกล้าต้นกระหม่อมจะไม่ได้เสด็จไปต่างประเทศ เพียง
เท่านั้นโจทก์เห็นว่าเป็นพยานประพฤติดเหตุแวดล้อมกรณีพอที่จะเชื่อได้ว่า
นายเจดีย์ว ปทุมรัตน์ จำเลย ได้มีสติรู้เห็นเป็นใจในการปลงพระชนม์
ต้นเกล้าต้นกระหม่อมด้วย และเมื่อประกอบกับกรณีที่จำเลยได้ไป
ร่วมประชุมวางแผนการที่บ้านพลเรือตรีกระแสด ปวahrenาวิน ตามที่
โจทก์ได้เรียนไว้ในฎีกาแล้ว โจทก์เห็นว่าคำพยานหลักฐานของโจทก์
ควรฟังได้แน่สนิทว่า นายเจดีย์ว ปทุมรัตน์ จำเลยได้สมัครร่วมคิดกระทำ
การปลงพระชนม์พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดลด้วย

โดยเฉพาะในกรณีที่จำเลยได้ไปร่วมประชุมวางแผนการปลง

พระชนมที่บ้านพลเรือตรีกระแด่ ปวหาหรณวิน ศรยุทธเสนี ตามคำ
ให้การยืนยันของนายดี ศรีสุวรรณ พยานสำคัญข้อของโจทก์นั้น ที่จริง
นายดี ศรีสุวรรณ พยานโจทก์ก็ให้การตรงไปตรงมามีได้มีข้อแตกต่าง
ขัดแย้งกับพยานปากใด ศาลล่างทั้งสองอ้างเหตุผลดัดในเหตุผลที่หยาบ
หยาบจนเกินไป ดังที่โจทก์ได้เรียนไว้ในฎีกาแล้ว จึงไม่ขอเรียนซ้ำอีก
เพียงแต่ขอเรียนย้ำว่า โจทก์เชื่อในความบริสุทธิ์ของพนักงานสอบสวน
ซึ่งมี พต. ต. ท. พระพิณจันทน์เป็นหัวหน้า และนายชวน จินธุ ขุนเทพ-
ประสิทธิ์ พยานซึ่งเป็นข้าราชการชั้นผู้ใหญ่อยู่เป็นอย่างมาก และเหตุ
การณืแวดล้อมบ่งชี้ว่า หากนายดี ศรีสุวรรณ ให้การเท็จมิใช่ความ
จริงแล้ว ย่อมไม่พ้นที่ พต. ต. ท. พระพิณจันทน์ นายชวน จินธุ และ
ขุนเทพประสิทธิ์ จะต้องเป็นผู้เลื่อมล่อนแนะนำอย่างแน่นนอน เพราะ
ถ้าพยานดี ศรีสุวรรณ ไม่อาจที่จะล่วงรู้เหตุการณ์ก่อนที่ตนจะถนัด
กระหม่อมรับสั่งกับหม่อมราชวงศ์สุนทรชาติว่า จะดลราชสมบัติให้
ในหลวงองค์ปัจจุบัน แล้วพระองค์จะสมควรเป็นผู้แทนเพื่อทรงรับ
ตำแหน่งนายกได้

ข้อ ๔. ข้อต่อสู้ของจำเลยเป็นไปในทำนองว่า การสอบสวน
และการดำเนินคดีนั้นเป็นไปโดยไม่ชอบ และเป็นเรื่องขึ้นการเมืองถือ
โอกาสเอากรณีสวรรคตมาเล่นเป็นการเมือง ได้ร้ายนายปรีดี พนม-
ยงค์ และพวกจำเลยในคดีนี้ โจทก์จึงขอเรียนเพิ่มเติมเพื่อให้เห็นชัด
แจ้งว่าการต่อสู้ของจำเลยเป็นไปในรูปโฆษณาชวนเชื่อเพื่อกลบเกลื่อน

ความผิดของคนอย่างชัด ๆ

ก่อนอื่นขอเรียนว่า การสูญเสียพระมหากษัตริย์ในลักษณะนี้-
เกิดจากกรณีหม่อมฉันไม่เคยปรากฏแก่ประชาชนชาวไทยมาก่อน นับแต่
วาระแรกที่ประชาชนได้ทราบข่าวการเสด็จสวรรคตอย่างกระทันหันโดย
ที่ไม่ทราบข่าวประจวบมาก่อน ทุกคนย่อมมีจิตใจจดจ่อเพื่อทราบ
สาเหตุที่แน่ชัด แต่ประชาชนต้องผิดหวังตามคำแถลงการณ์ที่ตายฉบับ
ได้ปรากฏข้อความเคลือบเคลงสงสัยเป็นลำดับมา ยิ่งกว่านั้นความ
ภายในที่ได้มีการปฏิเสธหาหรือในการออกคำแถลงการณ์ที่ไม่ตรงกับข้อ
ตกลงในที่ประชุมได้ไว้ให้หลุดออกมาตลอดจนพิธีการถวายการปฏิบัติต่อ
พระบรมศพที่ขาดตกบกพร่องผิดหลักการและตัวบทกฎหมาย เหตุนี้
จึงเป็นเหตุให้มีการวิพากษ์วิจารณ์ในหมู่ประชาชนประการต่าง ๆ ทั้ง
เพราะรัฐบาลสมัยนั้นไม่สามารถให้ความแจ่มกระจ่างได้ ยิ่งดำเนิ
การไปยิ่งปรากฏความผิดของจำเลยและพรรคพวกมากขึ้น โฉมกัเข้า
ใจความประสงค์ของประชาชนและรัฐบาลขณะนั้นในการที่จะให้มีการคลี่
คลายปัญหากรณีสวรรคตของต้นเกิดจากกรณีหม่อมฉัน เพื่อให้ได้
ความจริงว่าเป็นอย่างไรแน่เท่านั้น ไม่มีใครประสงค์จะให้เป็นการถก
ถอบปลงพระชนม์โดย เพราะนอกจากเป็นการสลัดใจอย่างลึกลับซึ่งแล้ว
ยังเป็นเรื่องเกี่ยวพันกับการเมือง เฉพาะอย่างยิ่งพาดพิงมาถึงนายปรด
พนมยงค์ ผู้ซึ่งเป็นที่รับรองว่าได้เคยทำคอนงามความดีแก่ประเทศชาติ
มามาก เป็นหัวเรี่ยวหัวแรงในการเปลี่ยนแปลงการปกครองขอพระ-
ราชทานรัฐธรรมนูญ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๕ ย่อมเป็นการเสื่อมเสียอย่างยิ่ง

แก้หมักตะเป็นอย่างมาก ฉะนั้นการที่จะมีผู้ใดจงใจใส่ร้ายนายปรีดี
พนมยงค์ นั้น โจทก์เห็นว่าเป็นเรื่องที่เป็นไปไม่ได้

จำเลยได้พยายามยกเอาความแตกต่างจากผลการทดลองซึ่งพยาน
ผู้ชำนาญการพิเศษของโจทก์ได้ทำการทดลองมาอ้างเพื่อหักล้างน้ำหนัก
คำพยานเหล่านั้นถึงข้อเท็จจริงตามความรู้ความชำนาญของตน
แต่จำเลยหาได้นำพยานผู้ชำนาญการพิเศษมาสืบ แสดงว่าผลแห่งการ
พิสูจน์ของพยานโจทก์เป็นการผิดหลักวิชาแต่ประการหนึ่งประการใดไม่
โจทก์เห็นว่าอันการทดลองต่าง ๆ ที่พยานโจทก์ได้กระทำมาแล้วนั้น
เป็นเรื่องของการทดลองเทียบเคียงเพื่อให้พยานได้วินิจฉัยได้ตามหลัก
วิชาเท่านั้น การที่จำเลยพยายามจะให้วินิจฉัยผลการทดลองให้เป็น
อย่างอื่นไม่ใช่อย่างที่พยานยืนยันนั้น เท่ากับจำเลยพยายามที่จะให้
ศาลวินิจฉัยในฐานะเป็นผู้ชำนาญการพิเศษเสียเอง ฉะนั้น การที่ศาล
ต่างจะต้องไม่รับฟังข้อกล่าวอ้างของจำเลยนั้น โจทก์เห็นว่าชอบด้วย
วิพิจารณาคำพยานหลักฐานเป็นอย่างดีแล้ว.

ควรมิควรแล้วแต่จะโปรด

ลงชื่อ อรรถวินิจเนตินาท โจทก์

คำแถลงฉบับนี้ ข้าพเจ้าหอดวงอรรถวินิจเนตินาท พนักงานอัยย-
การเป็นผู้เรียงและได้รอฟังคำสั่งศาลอยู่ ถ้าไม่ขอให้ถือว่าทราบแล้ว
และข้าพเจ้านายอมร มิตินาทฯ เดิมยื่นกองคดีกรมอัยยการเป็นผู้พิมพ์.

ลงชื่อ อรรถวินิจเนตินาท ผู้เรียง

ลงชื่อ อมร มิตินาทฯ ผู้พิมพ์

คำแถลงการณ์ด้วยวาจาที่ศาลฎีกา. โดยอธิบดีกรมอัยการ
ทางจำเลยให้ชวเลขบันทึกไว้ แล้วถอดความเสนอศาลฎีกา.

คำแถลง ของ พนักงานอัยการ โจทก์

วันที่ ๑๐ พฤษภาคม ๒๔๙๗

คดีนี้ โจทก์ฟ้องขอให้ถึงโทษจำเลยทั้งสาม ตามประมวล-
กฎหมายลักษณะอาญา มาตรา ๘๗, ๑๕๔, ๖๓, ๖๔, ๗๐ และ ๗๑ฐาน
สมคบกันประทุษร้ายต่อองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระปร-
เมนทรมหาอานันทมหิดล กล่าวคือ ระหว่าง วันที่ ๘ เมษายน พ.ศ.
๒๔๘๘ และ วันที่ ๘ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๘๘ เวลากลางวัน จำเลยทั้ง
สามได้สมคบกับพวกซึ่งยังหลบหนีอยู่และจับตัวไม่ได้ คิดกระเตรียม
ปลงพระชนม์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระองค์นั้น และจำเลยทั้ง
สามนี้ได้ช่วยกันปิดการกระทำความผิด ไม่นำความไปร้องเรียนต่อ
เจ้าพนักงาน เหตุเกิดที่ตำบลชนะสงคราม อำเภอพระนคร จังหวัด
พระนคร ต่อมา เมื่อวันที่ ๘ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๘๘ เวลากลางวัน
จำเลยที่ ๒ กับจำเลยที่ ๓ กับพวกที่ยังหลบหนีอยู่ สมคบกันใช้อาวุธ-
ปืนยิงประทุษร้ายต่อพระองค์สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระปรเมนทรมหา
อานันทมหิดล กระสุนปืนถูกพระนาคท้าวออกเฝ้าของหลวงพระเคี้ยว

ขณะที่บรรทมอยู่บนพระที่ ได้เสด็จสวรรคตในทันที ต่อมาในคืนนั้นเอง นายซิด ดิงห์เส็น จำเลยที่ ๒ ได้เพทุบายเอาปลดออกกระสุนปืน ๓ ปลดออกส่งให้เจ้าหน้าที่ อ้างว่าเป็นปลดออกกระสุนปืนที่ไต่จากบน กระบอกที่วางพาดไว้ข้างพระกรเบื้องซ้าย เหตุเกิดที่พระที่นั่งบรมพิมาน ตำบลพระบรมมหาราชวัง อำเภอพระนคร จังหวัดพระนคร จำเลยให้การร่วมกันว่า ไม่ได้กระทำความผิดตามฟ้อง และจำเลยแถลง เหตุที่ถูกกล่าวหาว่า ได้มีบุคคลบางจำพวกฉวยโอกาสเอากระสุน สวรรคตของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มาเล่นเป็นเกมการเมือง เพื่อทำลายบุคคลอื่น อาทิ นายปรีดี พนมยงค์, เรือเอกวัชรชัย ชัย-สิทธิเวช และนายเฉลียว ประทุมรส จำเลยที่ ๓ ส่วนจำเลยที่ ๒ และจำเลยที่ ๓ นั้น แม้จะไม่ได้เกี่ยวข้องด้วย ก็พลอยเป็นเครื่องมือทำลายของบุคคลพวกนั้นไปด้วย ในท้ายที่สุด จำเลยขอให้ศาลพิพากษายกฟ้อง

ศาลอาญาได้พิจารณาคดีแล้ว พิพากษาว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล ได้เสด็จสวรรคตโดย ถูกผู้ร้ายลอบปลงพระชนม์ นายซิด ดิงห์เส็น จำเลยที่ ๒ ได้รู้เห็นร่วม มือกับผู้ร้ายรายนี้ด้วย มีความผิดตามมาตรา ๕๖ ตอน ๒ ให้ลงโทษ ประหารชีวิต ส่วนความผิดตามมาตรา ๑๕๕ ในข้อหาว่า ดัดเปลี่ยน ปลดออกกระสุนปืนของกวางและกล่าวเท็จต่อเจ้าพนักงานนั้น ศาลฟังว่า ผิดจริงตามข้อกล่าวหา แต่เป็นความผิดเกิดขึ้นจากความผิดฐาน

ประทุษร้ายต่อกษัตริย์พระเจ้าอยู่หัว จึงไม่แยกกระทรวงกลาโหม
 ส่วนนายเจดีย์ว ปทุมรัตน์ จำเลยที่ ๑ และนายบุญชัย บัณฑิตวิน จำเลย
 ที่ ๓ นั้น ศาลชั้นต้นฟังว่า กัดไม่มีหลักฐานจะกระทำความผิดจึง
 พิพากษาให้ปล่อยตัวไป

ทั้งโจทก์และจำเลยได้อุทธรณ์คดีนี้ต่อมา โดยโจทก์อุทธรณ์ว่า
 กัดมีหลักฐานพอฟังได้ว่า นายเจดีย์ว ปทุมรัตน์ จำเลยที่ ๑ และ
 นายบุญชัย บัณฑิตวิน จำเลยที่ ๓ กระทำความผิดขอให้ถึงโทษ ส่วน
 นายชิต สิงห์เสนี จำเลยที่ ๒ อุทธรณ์ว่า เขาไม่ได้กระทำความผิด
 ขอให้ศาลพิพากษายกฟ้องปล่อยตัวไป ศาลอุทธรณ์ได้พิพากษาว่า
 กัดมีหลักฐานฟังได้ว่า นายชิต สิงห์เสนี จำเลยที่ ๒ และนายบุญชัย
 บัณฑิตวิน จำเลยที่ ๓ กระทำความผิดตามฟ้องของโจทก์ จึงพิพากษา
 ให้ถึงโทษจำเลยทั้งสองนั้น ส่วนนายเจดีย์ว ปทุมรัตน์ จำเลยที่ ๑ นั้น
 ศาลอุทธรณ์เห็นว่า หลักฐานยังไม่พอฟังว่าได้กระทำความผิด จึง
 พิพากษายกฟ้องให้ปล่อยตัว นายเจดีย์ว ปทุมรัตน์ จำเลยที่ ๑ ไป

โจทก์ได้ฎีกาคดีนี้ต่อมาเฉพาะเกี่ยวกับ นายเจดีย์ว ปทุมรัตน์
 จำเลยที่ ๑ ส่วนจำเลยที่ต้องคำพิพากษาให้ถึงโทษทั้งสองคนนั้นเจ้า
 กัดได้ฎีกาขอให้ศาลพิพากษายกฟ้อง

จริงอยู่ แม้ตามฎีกาของโจทก์จะได้กล่าวอ้างเฉพาะปัญหา
 นายเจดีย์ว ปทุมรัตน์ จำเลยที่ ๑ ว่าได้กระทำความผิดหรือไม่ ซึ่งมีประเด็นที่
 จะทราบเรียนต่อศาลชั้นเพียงชั้น ๆ ก็ตาม แต่โดยที่คดีนี้เป็นคดีสำคัญ

๒ ประทับ ณ คำนันต์สวนจิตรลดารัตนบุรี ๒ เดือนได้ตั้งจากดับ
เมื่อเดือนมกราคม พ.ศ. ๒๔๗๑ ทรงศึกษาวิชานิติศาสตร์ และทรง
บรรดพระราชทานนิพนธ์เมื่อวันที่ ๒๐ กันยายน พ.ศ. ๒๔๗๔ ต่อมา
ได้ตั้งจากดับมายังประเทศไทยเป็นครั้งที่ ๓ เมื่อวันที่ ๕ ธันวาคม พ.ศ.
๒๔๗๗ ประทับที่พระที่นั่งบรมพิมาน จนกระทั่งเกิดเหตุเรื่อง

โจทก์ไคร่ขอประทานกราบเรียนเกี่ยวกับจำเลยว่า ในขณะนั้น
ฐานะอย่างไร ปรากฏว่า นายเฉลียว ปทุมรส จำเลยที่ ๑ รับราชการ
เป็นราชเลขาธิการในพระองค์ และเป็นข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ประจำราช-
สำนัก มีหน้าที่ควบคุมดูแลกิจการในพระองค์ และพิทักษ์รักษาพระองค์
นายเฉลียว ปทุมรส จำเลยที่ ๑ ได้ออกจากราชการเมื่อวันที่ ๑
พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๗๘ คือก่อนสงครามหนึ่งเดือนเศษ นายชิต สิงห์เสนี
จำเลยที่ ๒ และ นายบุญชัย บัณฑวิน จำเลยที่ ๓ เป็นมหาดเล็กห้อง
พระบรมมหาราชวังได้จลาจลสงคราม มีบุคคลอยู่สองคนที่โจทก์จำเป็นต้อง
กราบเรียน ณ ที่นี้ ทั้งนี้เพราะเหตุว่าในฟ้องของโจทก์ได้กล่าวไว้แล้วว่า
จำเลยทั้งสามได้สมคบกับพวกที่ยังหลบหนีอยู่และจับตัวไม่ได้ และ
นอกจากนั้น ในการดำเนินการพิจารณาของศาลโจทก์ก็นำสืบเกี่ยว
พันไปถึงบุคคลดังกล่าว ซึ่งบุคคลทั้งสองนั้นจำเลยที่ ๑ โจทก์จะต้องกราบ
เรียนไว้ด้วยว่าอยู่ในฐานะเช่นไรในขณะนั้นบุคคลทั้งสองนั้นคือ นายปรีดี
พนมยงค์ ซึ่งเป็นรัฐบุรุษอาวุโส และต่อมาได้รับแต่งตั้งเป็นนายกรัฐมนตรี
จนถึงวันเกิดสงครามครั้งนี้ ส่วนอีกคนหนึ่ง คือ เรือเอกวัชรชัย

ชัยดิทธิเวช เติมรับราชการอยู่ในกองทัพบกเรือ ออกจากราชการเพราะป่วย เมื่อวันที่ ๔ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๗๖ กลับเข้ารับราชการเป็นราชองครักษ์เมื่อวันที่ ๖ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๗๗ ซึ่งขณะนั้น นายปรีดิพนมยงค์ เป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ เมื่อเป็นราชองครักษ์ก็ประจำอยู่กับ นายปรีดิ พนมยงค์ ครั้นเมื่อเสด็จกลับก็ยังคงเป็นราชองครักษ์อยู่ ภายหลังสวรรคตแล้ว ๓ วัน เรือเอกฉัตรชัย ชัยดิทธิเวช ก็พ้นจากตำแหน่งราชองครักษ์ และได้รับแต่งตั้งเป็นเดชนายกรัชมณฑล เมื่อวันที่ ๓๒ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๘ ซึ่งขณะนั้น นายปรีดิ พนมยงค์ เป็นนายกรัชมณฑล

นอกจากนี้ ก่อนที่จะดำเนินคดีต่อไป โจทก์ได้นำสืบไว้ในศาลชั้นต้นเกี่ยวกับพระทนต์บรมพิมาน คือ ที่เกิดเหตุ พระทนต์บรมพิมานนี้ เจ้าหน้าที่ได้จัดทำหุ่นจำลองและแผนผังบริเวณพระทนต์ไว้ ซึ่งโจทก์ได้เสนอไว้ที่ศาลชั้นต้นแล้ว และเมื่อการพิจารณาของศาลชั้นต้นเสร็จแล้ว ศาลอุทธรณ์ก็ได้เคยเรียกให้โจทก์ส่งแผนผังพระทนต์บรมพิมาน และหุ่นจำลองเหล่านั้นเพื่อประกอบการพิจารณา ซึ่งขณะนั้น หุ่นจำลองและแผนผังบริเวณพระทนต์บรมพิมานนั้น ศาลอุทธรณ์สั่งให้เก็บไว้ที่กรมอัยการ ซึ่งโจทก์พร้อมที่จะนำเสนอก็ ถ้าศาลฎีกาฟังประเด็นนี้

ศาล : จะนำมาเมื่อไร ?

อัยการ : ตั้งแต่ศาลจะฟังประเด็นนี้ โจทก์พร้อมทันทีที่จะนำมา

ศาล: เมื่อแถลงเสร็จแล้ว ขอให้เอามา เพื่อจะได้เป็นประโยชน์ในการพิจารณา วันไหนใหม่ ?

อัยการ: การที่จะนำสิ่งเหล่านี้มา พ้นงานอัยการไม่มาถึงจะต้องบอกตำรวจให้จัดเจ้าหน้าที่มาช่วยเพราะเป็นของใหญ่ และจะต้องประทับประคองขึ้นมา แต่ในการแถลงของโจทก์ครั้งนี้ โจทก์จะกล่าวถึงสถานที่นั้นให้น้อยที่สุด เพราะประเด็นสำคัญของโจทก์เกี่ยวพันเฉพาะตัวบุคคลเท่านั้น

เกี่ยวกับพระที่นั่งกัณฑ์ หรือ เกี่ยวกับสถานที่ต่าง ๆ ในบริเวณนี้ กัณฑ์โจทก์ได้นำสืบไว้โดยละเอียด หากศาลชั้นต้นและศาลอุทธรณ์ได้เคยไปเดินเผชิญดูสถานที่ทั้งสองแห่งนั้นแล้ว คงมีปรากฏชัดเจนในสำนวนอยู่แล้ว และตามที่โจทก์ได้กราบเรียนไว้แล้วว่า ประเด็นของโจทก์เกี่ยวพันอยู่ที่ นายเฉลียว ปทุมรส จำเลยที่ ๑ เป็นสำคัญ เพราะฉะนั้น โจทก์จะเว้นไม่กล่าวรายละเอียดถึงบริเวณพระที่นั่งโดยตลอด

โจทก์ได้นำสืบเกี่ยวพันพระราชกรณียกิจ ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระองค์นั้น นับตั้งแต่ได้เสด็จกลับมาเถลิงถวัลยราชสมบัติได้เสด็จประพาสในส่วนภูมิภาคหลายแห่ง อาทิเช่น ประพาสจังหวัดชลบุรี เพื่อทอดพระเนตรการใช้อาวุธของพวกรบเสือไทย, เสด็จที่อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ, เสด็จอำเภอปากเกร็ด จังหวัดปทุมธานี และ เสด็จที่อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร เฉพาะที่

เด็ดจที่อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร นั้น กรมหมื่นพิทยาลภ ๖
 คือ พระองค์เจ้าธำมณีในขณะนั้น ได้โดยเด็ดจด้วย ได้ทรงรับสั่ง
 เป็นพยานว่า รู้ดีกว่าทรงพอพระทัยมากในการที่ได้เด็ดจเย็บเย็บ
 ราษฎร แม้ว่าจะไม่สู้ทรงสบายนัก อุดดำให้เด็ดจไป ทรงรับสั่งว่า
 เมื่อเตรียมการไว้แล้วก็ต้องไป เมื่อเด็ดจผ่านอาณาประชาราษฎร ก็ทรง
 ปราศรัยซักถามถึงการทำความากิน ถามถึงความอยู่เย็นเป็นสุข ตลอดจน
 จนาการโจรผู้ร้ายว่ามีมากเพียงใด หรือได้รับความเดือดร้อนประการ
 ไตบ้าง เวลาที่ราษฎรถวายสิ่งของ ก็พระราชทานเงินที่เรียกว่า “เงิน
 กันฤ” ทั้งกำกับผู้ว่าราชการจังหวัดซึ่งในสมัยนั้นเรียกว่าข้าหลวง
 ประจำจังหวัด ให้ช่วยเหลือทุกข์ร้อนของราษฎรซึ่งได้รับความเดือด
 ร้อน นอกจากนั้น ยังได้เด็ดจประพาสวัดบางแห่ง เช่น วัดบวรนิ
 เวศน์ และวัดพระเชตุพน ซึ่งปรากฏว่าทุกคราวที่เด็ดจ ได้มีอาณา
 ประชาชนมาเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทแน่น ในตอนสุดท้าย ได้เด็ดจประพาส
 ดำเพ็ง ในการเด็ดจประพาสดำเพ็งนี้ โจทก์ขอกราบเรียนเกล้าเรื่องลัก
 เล็กน้อย คือ ตามทางการพิจารณาที่โจทก์นำสืบในการที่จะเด็ดจ
 ดำเพ็งนั้น รัฐบาลในสมัยนั้นเกรงว่าจะเป็นการผิดพระราชประเพณี
 ก็ได้ให้มหาดวงศ์ เชาวชะวัก ซึ่งได้มาเบิกความเป็นพยานคดีคดีนี้
 และเป็นผู้ถวายพระอักษรในหลวงในพระองค์นั้น ให้ไปทูลถามกรม
 หมื่นพิทยาลภ ๖ ซึ่งในขณะนั้นคือพระองค์เจ้าธำมณีว่า การที่
 ในหลวงจะเด็ดจดำเพ็งเป็นการผิดพระราชประเพณีหรือไม่ พระองค์

เจ้าชานนวดิในสมัยนั้นรับสั่งว่าท่านทรงจำได้ว่า รัชกาลที่ ๕ ก็เคย
เสด็จ และดูเหมือนรัชการที่ ๖ ก็ไม่เคยเสด็จ จึงเชื่อว่าไม่เป็นการผิด
พระราชประเพณี และผลที่สุดก็ได้เสด็จประพาสลำเพ็ง ในการเสด็จ
ประพาสลำเพ็งนั้น รู้สึกว่าเป็นที่พอใจของพวกที่อยู่ในลำเพ็งเป็นอัน
มาก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คนต่างด้าว มีชาวจีนและแขกเป็นอาทิ
ชาวจีนนั้นปรากฏว่า บางคนกวาดเอาผงที่พระบาทเหยียบผ่านไป
ในขณะเวลาเสด็จนั้น เก็บเอาไว้เป็นที่เคารพสักการะของเขา

ส่วนในด้านพระพุทธศาสนา โจทก์ได้นำสืบว่า พระองค์ท่าน
ได้ทรงพระราชทานเงินบำรุงวัดเป็นจำนวนมาก และสำหรับศาสนาอื่น
พระองค์ท่านก็ได้ทรงพระราชทานพระบรมราชูปถัมภ์ เช่นอย่างว่าได้
เสด็จประพาสสุพรรณภูมิที่สวนเจวิญพาณีย์ เป็นต้น นอกจากนี้
ปรากฏว่าพระองค์ท่านทรงสนพระทัยในทางพระพุทธศาสนา ได้ทรงศึกษา
หลักธรรม และตั้งพระทัยไว้ว่า จะเสด็จกลับผ่านไปทางอเมริกาและ
ยุโรปในวันที่ ๓๓ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๘๘ และเมื่อทรงสำเร็จจากการ
ศึกษาและเสด็จกลับมาสู่ประเทศไทยอีกครั้งหนึ่ง ก็ทรงผนวช ถึง
กับทรงรับสั่งให้สมเด็จพระสังฆราช บันทึกที่มาของการทรงผนวชไว้
ด้วย

ส่วนที่เกี่ยวกับการบริหารราชการบ้านเมืองนั้น โจทก์ได้นำสืบ
ว่า พระองค์ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่
ปลัดกระทรวง และอธิบดีกรมต่าง ๆ เข้าเฝ้า ซึ่งในการเข้าเฝ้านั้น

มี พลโท พระศิลาปศาสตราคม สมุหราชองครักษ์เฝ้าอยู่ด้วย ปราบกฏ
จากการพิจารณาว่า พระองค์ทรงห่วงใยถึงการครองชีพของประชาชน
พลเมืองทั้งหลาย โดยได้ทรงชักใช้บรรดาข้าราชการที่เฝ้าอยู่เกี่ยวกับ
เรื่องนี้

โจทก์ได้นำสืบโดยโจทก์ระลึกรู้ว่า ในคดีฆาตกรรมนั้น โดยปกติ
แล้วมักจะมีสาเหตุ ดังนั้น โจทก์จึงได้นำพยานหลักฐานเข้าสืบว่ามี
สาเหตุอย่างไร ในกรณีนี้ แต่ก่อนที่โจทก์จะกราบเรียนต่อไป ใคร
ขอประทานทราบเรียนว่า ในเรื่องสาเหตุนี้โดยปกติในการฆาตกรรม
แล้ว เป็นที่เข้าใจกันว่าต้องเนื่องมาจากสาเหตุใดสาเหตุหนึ่ง เพราะ
เหตุว่า อยู่ดี ๆ จะมีคนฆ่ากันนั้นย่อมไม่มีเป็นแน่ อย่างน้อยที่สุดจะ
ต้องมีสาเหตุเกิดขึ้นในปัจจุบัน แต่สาเหตุที่เกิดขึ้นก่อนนั้น ที่ไม่ปรากฏ
แก่วงการศาล ก็เพราะเหตุว่าเจ้าหน้าที่สืบสวนค้นคว้าไปไม่ถึงประการ
หนึ่ง และอีกประการหนึ่งเหตุเหล่านั้นอาจจะมิดมิดซ่อนเร้น จนไม่
สามารถจะสืบสวนค้นคว้าได้ ดังเช่น เมื่อผู้ตายกับผู้ทำร้ายมีเรื่อง
โกรธเคืองกันโดยเฉพาะ และทะเลาะเบาะแว้งกันเฉพาะตัวโดยไม่มีใคร
รู้ ต่อมาเกิดฆ่ากันขึ้นโดยสาเหตุนี้ ซึ่งกรณีเช่นนั้นบางทีก็ไม่มีทางสืบ
ได้ว่าสาเหตุเป็นอย่างไร แต่โดยปกติแล้วเป็นที่เข้าใจกันว่า จะต้อง
มีสาเหตุ ดังนั้น โจทก์จึงจำเป็นต้องนำสืบหลายประการด้วยกัน แต่ถึง
แม้ว่าจะนำสืบเท่าที่ปรากฏในศาลแล้วก็ได้ แต่ก็อาจจะมิดมิดซ่อนเร้น
ลับตักกล่าวมาแต่ก็ได้

ในเรื่องสาเหตุนี้ โจทก์ได้นำสืบถึงพระราชกรณียกิจต่าง ๆ ที่
 พระองค์ได้ทรงปฏิบัติ แสดงให้เห็นว่า พระองค์ท่านทรงพระปรีชา
 เดียวแหลม ซึ่งในข้อที่ทรงพระปรีชาเดียวแหลมนั้น บางทีอาจจะเป็น
 ข้อที่น่าคิดว่า การเป็นคนฉลาดนั้น อาจจะเป็นสาเหตุให้ถูกทำร้ายที่
 เดียวหรือ ซึ่งกรณีนั้นจะต้องแล้วแต่เหตุการณ์แวดล้อมเฉพาะเรื่อง
 เฉพาะรายไป คนที่ฉลาด ถ้าไปอยู่กับคนที่ม่จิตใจไม่ชอบคนฉลาด
 บางคน หรือไปอยู่ในหมู่คนที่ม่จิตใจอิจฉาริษยา ก็อาจจะมีใจอาฆาต
 มาตราร้ายจนเป็นเหตุให้เกิดการทำร้ายชีวิตกันได้ ย่อมจะเป็นไปได้
 ประการหนึ่งเหมือนกัน ดังนั้น โจทก์จึงได้นำสืบไปถึงพระราชกรณีย-
 กิจที่ทรงพระปรีชาเดียวแหลมนั้น ปรากฏว่าพระองค์ท่านทรงมีความ
 เมตตาอาวรวัตรข้าราชการบริพาร และมีน้ำพระทัยเยือกเย็น จะกริ้วใคร
 ก็ยาก แต่ถึงกระนั้นก็ตาม ก็ปรากฏว่าได้เคยทรงกริ้วครั้งหนึ่งเรื่อง
 รกยนต์ คือ มีเรื่องดังนี้ มีอยู่ครั้งหนึ่งที่สมเด็จพระราชชนนีจะเสด็จ
 วิฑยาศรม เจ้าหน้าทมากราบทูลว่าไม่มีรถ สมเด็จพระราชชนนีก็
 กราบบังคมทูลสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระองค์นั้น ว่า ไม่มีรถจะไปวิฑยา-
 ศรม พระองค์ท่านก็รับสั่งว่า จะต้องม่ รถไปไหนหมด ครั้นแล้ว
 พระองค์ท่านก็เสด็จลงมาจัดการในเรื่องรถ ได้ความว่า รถคันหนึ่ง
 นำไปซ่อม ส่วนอีกคันหนึ่งนำไปให้ นายบริดี พนมยงค์ ไซ้ พระองค์
 ทรงกริ้วในตอนนั้นถึงกับรับสั่งว่า “รถของฉนั้น เอาไปให้คนอื่นใช้
 หมด ถ้าทำเนียบทำข้างไฟไหม้ มิต้องเอาฉของฉนั้นให้อยู่หรือ ?”

ปรากฏชัด ๆ เช่นนี้ ในเรื่องรถนี้ เมื่อถึง นายคง อภัยวงศ์ ซึ่ง
ขณะนั้น เป็นนายกรัฐมนตรี นายคง อภัยวงศ์ ก็เข้ามาในวง
และได้นำรถสำหรับใช้ประจำตำแหน่ง นายกรัฐมนตรี เข้ามาถวายให้
ทรงใช้ และปรากฏจากคำให้การของ นายคง อภัยวงศ์ ต่อไปว่า
“ไม่ได้สอบถามต่อไปว่า ทำไมจึงเอารถไปให้คนนั้นคนนี้ใช้ ทั้ง
ก็เพราะเหตุว่าไม่ต้องการจะรื้อฟื้นเรื่องขึ้นมาพูด ”

นอกจากนั้น ระหว่างที่ประทับอยู่ในประเทศไทย มีอยู่คราว
หนึ่ง ได้เสด็จไปประทับที่พระราชวังไกลกังวล นายปรีดี พนมยงค์
ได้เป็นแขกโดยเสด็จไปด้วย ปรากฏตามข้อนำสืบของโจทก์ ว่า
พระองค์ทรงไม่พอพระทัยครั้งหนึ่ง โดย นายปรีดี พนมยงค์ เอรารถ
จีบไปใช้โดยไม่ได้รับพระบรมราชานุญาต

อีกประการหนึ่งที่โจทก์นำสืบก็คือ การพ้นจากตำแหน่งของ
นายเฉลียว ปทุมรด จำเลยที่ ๑ ในการพ้นจากตำแหน่งของ นาย-
เฉลียว ปทุมรด จำเลยที่ ๑ นั้น โจทก์ได้นำสืบว่า นายเฉลียว
ปทุมรด ได้แสดงอาการเป็นทำนองแสดงไม่เคารพต่อพระองค์ท่าน
อาทิเช่น นั่งไขว่ห้างบนรถยนต์เข้าไปในพระที่นั่งบรมพิมาน, เวล
ถวายหนังสือก็ดื้อรั้นแค้นตา, เวลจะขึ้นถวายหนังสือก็ดื้อบื้อ,
เวลถวายหนังสือก็จะทรงพระอักษกรัณถาย ซึ่งสิ่งเหล่านี้ โจทก์ได้
นำสืบเป็นทำนองว่า พระองค์ท่านไม่พอพระราชหฤทัย ผลที่สุดจึงให้
นายเฉลียว ปทุมรด พ้นจากตำแหน่งไป ซึ่งได้ทรงรับสั่งถามนายปรีดี

พนมยงค์ ในเรื่อง นายปรีดี พนมยงค์ ก็ไม่ขัดขวางพระราชประสงค์
นั้น เมื่อพ้นจากตำแหน่งไปแล้ว นายเฉลียว ปทุมรส จำเลยที่ ๓
ก็ได้เป็นสมาชิกวุฒิสภา

นอกจากนี้ ยังมีเรื่องการพ้นจากตำแหน่งของนายนครศิริรักษ์
ซึ่งเดิมทีเดียวเป็นหัวหน้ากองมหาดเล็ก และตอนหลังเป็นเลขาธิการ
สำนักพระราชวัง และในที่สุด พ้นจากตำแหน่งไปเป็นเลขาธิการ
นายกรัฐมนตรีในสมัยที่ นายปรีดี พนมยงค์ เป็นนายกรัฐมนตรีอยู่

ปรากฏจากการนำสืบของโจทก์ต่อไปว่า ได้เคยรับสั่งให้ ม.ร.ว.
คึกฤทธิ์ ปราโมช ซึ่งขณะนั้นเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เข้าเฝ้า
และมีพระราชกระแสรับสั่งตักเตือนว่า รุนแรงนักหรือ เก่งกว่าจะไป
เที่ยวอภิปรายเสียดื้อเขาในสภา แล้วเป็นภัยแก่ตัวเอง และก็ได้รับ
สั่งกำชับว่าให้รักษาตัวไว้ให้ดี อย่าให้รุนแรงเกินไปนัก เพราะปรากฏ
ว่า ได้ยกมือไม่ได้วางใจรัฐบาลซึ่งเป็นฝ่ายของ นายปรีดี พนมยงค์

สาเหตุอีกประการหนึ่ง ซึ่งโจทก์ได้นำสืบเกี่ยวกับเรื่องทรงรับ
สั่งว่า จะลดราชสมบัตินั้น ในเรื่องนี้ ตามทางพิจารณาปรากฏว่า
ได้เคยรับสั่งกับ ม.ร.ว. สุนทราทิ สวัสดิ์ทิกุล ซึ่งไปเฝ้าว่า ท่านจะ
ลดราชสมบัติจะให้้องครองราชสมบัติแทน ส่วนพระมหากษัตริย์เอง
จะไปสมัคร เป็นผู้แทนราษฎร เมื่อได้รับเลือกตั้งแล้ว จะมาเป็นนาย-
กรัฐมนตรี มาทำงานร่วมกันในระหว่างที่ ๗ น้อย ๆ แต่เมื่อรับสั่งแล้วก็
รับสั่งว่า “เบอร์นาร์ดชอว์ นะ” ซึ่ง ม.ร.ว. สุนทราทิ สวัสดิ์ทิกุล

ได้เข้าใจว่า เคยมีนิยายของเบอร์นาร์ดชอว์ เป็นทำนองนั้นและเข้าใจว่ารับสั่งทำนองดัดแปลงกับ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ฯ แต่ในเรื่องทรงละครราชสมบัตินั้น จะปรากฏต่อไปในการพิจารณาว่า เรื่องการจัดกระจายแพร่หลายซึ่งคนไม่รู้จักความจริง ถึงการรับสั่งว่าเอามาจากนิยายของเบอร์นาร์ดชอว์ ก็เข้าใจว่า พระองค์ท่านจะทรงละครราชสมบัติเพื่อกลับมาเป็นนายกรัฐมนตรีในสมัยนั้นจริง ๆ

นอกจากนี้ ปรากฏตามคำ หลวงเซวณศักดิ์สงคราม ซึ่งในการพิจารณาได้เรียกชื่อเป็นสองชื่อ ชื่อหนึ่งคือ พ.อ. ช่าง เซวณศักดิ์สงคราม และอีกชื่อหนึ่งในบางตอนก็เรียกว่า หลวงเซวณศักดิ์สงคราม หลวงเซวณศักดิ์สงครามกล่าวว่า นายปรีดี ฯ หาว่าการเล่นการเมืองในขณะนั้นพระมหากษัตริย์เข้าเกี่ยวข้อง ซึ่งได้อธิบายความต่อไปว่า เพราะพวกประชาธิปไตยได้ล้มพระมหากษัตริย์ คือ ในขณะนั้นการเมืองย่อมเป็นที่รู้กันทำนองแบ่งออกเป็นสองพรรค คือ มีพรรคประชาธิปไตยเป็นฝ่ายค้าน และมีพรรคสนับสนุนคือพรรคสหชีพและแนวรัฐธรรมนูญ ซึ่งนายปรีดี พนมยงค์ เป็นผู้อำนาจอยู่ในพรรคนั้น เมื่อเป็นเช่นนั้น ก็ปรากฏว่ามีพวกพรรคประชาธิปไตย ซึ่งได้แก่ ม.ร.ว. เถนีย์ ปราโมช, ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช และนายทอง อภัยวงศ์ ได้เคยเข้าเฝ้าใกล้ชิด ทั้งได้ปรากฏว่า นายทอง อภัยวงศ์ ได้นำเสด็จประพาสดำเพ็งในระหว่างชมต่างด้าวอีกด้วย ซึ่งทั้งนี้ นายทอง อภัยวงศ์ กล่าวว่าในฐานะเป็นผู้แทนราษฎรจังหวัดพระนคร

มีสาเหตุอีกประการหนึ่ง ซึ่งโจทก์ได้นำสืบถึงการตั้งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ เรื่องนี้ ปรากฏว่าในหลวงรัชกาลที่ ๘ มีพระราชประสงค์จะตั้งกรมพระชินนาทนเรนทร และพระองค์เจ้าธานีนิวัติ ซึ่งบัดนี้เป็นกรมหมื่นพิทยาดภพฉัตรยากร แต่เจ้าพระยาศรีธรรมมาธิบดี เป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ แต่นายปรีดี พนมยงค์ ประสงค์จะตั้ง พระนางรำไพพรรณี กับคนอื่น ในเรื่องนี้โจทก์ ขอประทานทราบเรียนย่อ ๆ ว่า จากทางการพิจารณาได้ความประการใด คือ ในการที่จะตั้งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ขึ้นนั้น ก็เพราะเหตุที่ว่า ในหลวงรัชกาลที่ ๘ จะเสด็จประเทศอเมริกาและยุโรป ซึ่งตามรัฐธรรมนูญจะต้องตั้งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ขึ้น นายปรีดี พนมยงค์ ซึ่งขณะนั้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี มีความประสงค์ไม่ตรงกันกับ ในหลวงรัชกาลที่ ๘ ดังกล่าวย่อ ๆ มาเมื่อก่อน ก่อนวันสวรรคตหนึ่งวัน นายวงศ์ เชาวนระกิจ ได้ไปที่ทำเนียบทำราชการ ซึ่งเป็นที่ที่ นายปรีดี พนมยงค์ พำนักอยู่ นายปรีดี พนมยงค์ ถามว่า “รู้ไหมเรื่องตั้งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์?” นายวงศ์ เชาวนระกิจ บอกว่า “ไม่ทราบ” นายปรีดี พนมยงค์ ก็เล่าให้ฟังตามนั้น เมื่อเป็นเช่นนั้น นายวงศ์ เชาวนระกิจ บอกว่า ดังเกิดดูว่า นายปรีดี พนมยงค์ โกรธมาก ถึงกับได้ปรากฏถ้อยคำแรง ๆ กล่าวออกมาว่า “ต่อไปนี้จะไม่มีโปรเตกโตรน” ซึ่งแปลความหมายในภาษาไทยว่า “ต่อไปนี้จะไม่มีป้องกันราชบัลลังก์” นายวงศ์ เชาวนระกิจ ทราบ

เช่นนั้น วันนั้นเอง ก็ได้มาที่พระที่นั่งบรมพิมาน คือ มาในวันที่ ๘ (ศักราชวันจันทร์) เมื่อเข้ามาถึง เห็นสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๘ ทรงประสูติอยู่ก็ไม่กล้ากราบทูลว่าอย่างไร แต่ได้กราบทูลต่อสมเด็จพระราชชนนีให้ทรงทราบได้ ซึ่งในเรื่องนี้ สมเด็จพระราชชนนีก็ได้พระราชทานพระราชกระแสเป็นพยานรับรองคำของ นายวงศ์ เชาวนะกุล นี้

โจทก์ได้นำ พดคำรวิวาห์ เจ้า ศรียานนท์ เข้าสืบว่า ในครั้งนั้นได้พบกับ นายจิตตะเสน บัญจะ ซึ่งเป็นผู้ทำการเปลี่ยนแปลงการปกครองร่วมกันกับ นายปรีดี พนมยงค์ และนายเจดียว ปทุมรัตน์ จำเลยที่ ๑ นี้ ในครั้งนั้น นายจิตตะเสน บัญจะ ได้บอกว่า ในหลวงเล่นการเมือง

อีกประการหนึ่งที่โจทก์ได้นำสืบ การติดต่อของ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ซึ่ง ในสมัยนั้น จอมพล ป. พิบูลสงคราม ไม่มีหน้าที่ราชการอย่างไร ปรากฏว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระองค์นั้น ได้ทรงปรารภว่า จอมพล ป. พิบูลสงคราม นี้ คงแต่พินิจที่ราชการ ก็หาหน้าหายตาไป มีพระราชประสงค์ที่จะพบ ข้อความนี้ก็ได้ออกไปถึง นายธนิต โสภณ ซึ่งเป็นหลานสมเด็จพระราชชนนี และเป็นพี่ภรรยา พ.อ. ชาคิชาย ชนหะวัน นายธนิต โสภณ ก็มาติดต่อกับ พ.อ. ชาคิชาย ชนหะวัน ขอให้หาทางติดต่อกับ จอมพล ป. พิบูลสงคราม เพื่อไปเฝ้า แต่ พ.อ. ชาคิชาย ชนหะวัน

ได้ติดต่อกับ พดตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์ เพื่อนัดแนะให้ จอมพด
ป. พิบูลสงคราม ไปเฝ้าฯ ทำไมโจทก์จึงสืบความข้อนี้? นี่เป็นสาเหตุ
อันหนึ่งด้วยหรือ? ทั้งนี้ ก็โดยที่โจทก์ได้สืบต่อไปว่า สำหรับ
นายปรีดี พนมยงค์ กับ จอมพด ป. พิบูลสงคราม มีกรณีที่ไม่ถูก
กันมาก่อน กรณีที่ไม่ถูกกันนั้นถึงขนาดที่ความหวาดเกรงกันดังที่
โจทก์ได้นำ ร.ต. อำนวย เกษโกมล มาสืบว่า สมัยหนึ่งเมื่อนาย
ปรีดี พนมยงค์ เป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์นั้น จอมพด ป.
พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี และได้มีการดำออกจากตำแหน่ง
นายกรัฐมนตรี แต่ผลที่สุดก็ได้มีการปฏิเสธว่าไม่ได้ออก ใน
คราวที่มีการปฏิเสธว่านั้น ร.ต. อำนวย เกษโกมล ซึ่งประจำอยู่
ที่ทำเนียบทำราชการ กล่าวว่ามันที่ทำการเตรียมเรือยามฝั่งเพื่อจะหนี
เพราะเกรงว่า จอมพด ป. พิบูลสงคราม จะส่งคนมาจับนายปรีดี
พนมยงค์ เรือยามฝั่งที่เตรียมไว้นั้น มีเรือเอกวัชรชัย ชัยสิทธิเวช
เป็นผู้บังคับการ นี่ก็แสดงให้เห็นแล้วว่า ได้มีการไม่ถูกกันระหว่าง
บุคคลทั้งสองคน และเมื่อมีกรณีพัวพันไปถึงว่าในหลวงรัชกาลที่๙
มีพระราชประสงค์ที่จะพบ จอมพด ป. พิบูลสงคราม อีกครั้งหนึ่ง
ก็อาจจะพัวพันไปถึงความสะดุ้งหวาดเกรงของ นายปรีดี พนมยงค์
ก็เป็นได้

โจทก์ได้นำสืบอีกประการหนึ่งว่า ในกรณีนี้ ตามเรื่อง โจทก์
เห็นว่าเป็นเรื่องที่ไม่ใช่ ๆ ก็มีการตอบลงพระชนม์ เพราะเหตุว่าที่

จะมีการดอปลงพระชนม์เต็มเด็จพระเจ้าอยู่หัวนั้น ไม่ใช่ของง่าย ๆ
 นัก จำเป็นจะต้องมีแผนการ ซึ่งเมื่อจำเป็นจะต้องมีแผนการเช่นนั้นแล้ว
 จะไว้มากที่เป็นแผนการ ? โจทก์ได้นำสืบไว้หลายประการด้วยกัน ดัง
 จะขอกราบเรียนย่อ ๆ ดังนี้ คือ ได้จัดให้มีการถวายบังคมและถูกระเบิด
 เมื่อคราวเสด็จประพาสจังหวัดชลบุรี เพื่อทอดพระเนตรพดพรวรคเณรี
 ไทยใช้อาวุธ ในคราวนั้นได้มีการถวายอาวุธบังคมและถูกระเบิด ทำไม
 โจทก์จึงนำสืบว่า เรืองนอยู่ในแผนการ ? ทงนก็เพราะเหตุที่ว่า อาวุธ
 เหล่านี้หากทำอันตรายได้ง่าย ทั้งจะเป็นแก่ผู้อื่นและแก่ตัวผู้ใช้เองก็
 ตาม เช่น การใช้ถูกระเบิดนั้น ถ้าพลาดพลั้งเพียงนิดเดียวผู้ใช้ อาจ
 เป็นอันตรายถึงแก่ชีวิตได้ และการที่มีการถวายพระแสงบังคมและถูกระเบิด
 ดังจะได้กราบเรียนต่อไป คือ การจัดให้มีการถวายพระแสงบังคมและจัดให้
 มุขเข้ามาหัดให้พระองค์ทรงพระแสงบังคมนั้น มีเรือเอกฉัตรชัย ชัยสิทธิเวช
 เป็นผู้หัดด้วยคนหนึ่ง ในการที่จัดให้มีการหัดให้พระแสงบังคมนั้น โจทก์
 เห็นว่า เป็นทางที่จะนำไปสู่ความเข้าใจว่า เมื่อได้มีการยิงปืนในวง
 เด่มอ ๆ เป็นนิจอยู่แล้ว ต่อไปเมื่อมีเสียงปืนเกิดขึ้นก็ย่อมเข้าใจเป็น
 ของธรรมดา ไม่มีใครเอาใจได้ เพราะได้ยินเสียงปืนทุกวันเช่นนั้นเป็น
 คั่น ทั้งปรากฏต่อไปด้วยว่า ข้าราชการในราชสำนักสมัยนั้นไม่มีการ
 กวดขันในเรื่องเครื่องแต่งกาย คือ แต่งกายเหมือนคนทั่วไป คือ
 แต่งตัวอย่างชนิดที่เรียกว่า เวสต์ปอยต์ และได้ติดเครื่องหมาย ซึ่ง
 การเป็นเช่นนั้นย่อมทำให้มีคนแปลกปลอมเข้าไปในพระบรมมหาราชวังได้

ง่ายซึ่งในเรื่องนี้โจทก์ได้เคยนำสืบถึงการมีบุคคลเข้าไปถึงพระที่นั่งบรม
พิมานหลังจากเสด็จสวรรคตแล้ว ได้เข้าไปถึงเชิงบันไดที่จะขึ้นไปชั้น
บนห้องพระบรรทมได้ การกวดขันการเข้าออกก็ไม่ได้ปรากฏว่า มีการ
ตรวจบัตรหรืออะไรต่าง ๆ เลย ไม่ได้ทำกันให้ถี่ถ้วนรอบคอบ

นอกจากนั้น โจทก์ได้นำสืบเกี่ยวกับเรื่องแผนการณ์ถึงการประ-
ชุมปลุกฆ่ากันก่อนเกิดเหตุว่า ได้มีการประชุมปลุกฆ่ากันแต่ไหน
อย่างไร ซึ่งโจทก์จะได้ทราบเรียนโดยละเอียดในตอนต่อไป สำหรับ
ในชั้นนี้ จะขอประทานทราบเรียนแต่เพียงว่าในข้อนำสืบของโจทก์มีว่า
นายปรีดี พนมยงค์, นายเจดีย์ว ปทุมรัตน์, เรือเอกวัชรชัย ชัยสิทธิเวช
และนายชิต สิงห์เสนี กับอีกคนหนึ่งซึ่งพยานไม่ทราบ ได้ไปประชุม
กันที่บ้านพระยาสุรยุทธ์แห่งนี้ ก่อนวันสวรรคต และได้มีข้อความทำนองที่
จะมีการลอบปลงพระชนม์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๘

เนื่องจากโจทก์ได้ทราบเรียนถึงแผนการดังกราบเรียนมาต่าง ๆ
เหล่านี้แล้ว ต่อไปนี้โจทก์จะได้ขอประทานทราบเรียนต่อไปเสียด้วยว่า
ผู้ที่ได้เกี่ยวข้องในกรณีนี้ คงจะตั้งใจว่าแผนการณ์ที่ได้ร่วมกันวางไว้นั้น
จะสำเร็จได้ตามปรารถนา จึงได้มีการพูดออกมาให้ปรากฏว่า ในหลวง
รัชกาลที่ ๘ จะไม่ได้เสด็จกลับในวันที่ ๑๓ ซึ่งในข้อนี้ โจทก์ได้นำสืบ
ว่า นายเจดีย์ว ปทุมรัตน์เอง ได้พูดกับ พ.อ. ประพันธ์ กุศลพิจิตร
ในวันงานพระราชทานเพลิงศพ พระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภา ในคืนวัน
ที่ ๘ มิถุนายน คือ ก่อนสวรรคตหนึ่งวัน นายเจดีย์ว ปทุมรัตน์ ได้พูดกับ

พ.อ. ประพันธ์ กุศลพิศิธร ซึ่งเป็นราชองครักษ์ ว่า “ในหลวงจะไม่ได้เสด็จกลับในวันที่ ๓๓” และปรากฏว่า นายชิต สิงห์เสนี จำเลยที่ ๒ ได้พบกับ นางสาวจรรยา ตระตะกัญ, ได้พบกับ นายมี พานผดึก เป็นคนละคราว ว่า วันที่ ๓๓ ในหลวงจะไม่ได้เสด็จ

ต่อไปนี้ โจทก์จะขอกราบเรียนถึงเหตุการณ์ในวันที่ ๘ มิถุนายน คือในวันเกิดเหตุ แต่ก่อนที่จะพูดถึงวันนี้ โจทก์ก็ขอกราบเรียนถึงว่า ในหลวงได้เริ่มมีอาการประชวรมาอย่างไร คือ ปรากฏว่าหลังจากวันที่ ๒๐ พฤษภาคม ๒๕๑๙ ซึ่งได้เสด็จประพาสจังหวัดสมุทรสาครแล้ว ก็ทรงประชวรพระนาภีไม่เป็นปกติ และได้ทรงเป็นเช่นนั้นต่อมาจนกระทั่งถึงวันที่ ๕ มิถุนายน ๒๕๑๙ คือก่อนสวรรคต ๔ วัน ได้เสด็จไปเกษตรกลางบางเขน ซึ่งในวันนั้นก็ทรงประชวรอยู่ จนกระทั่งวันที่ ๘ มิถุนายน คือก่อนสวรรคตหนึ่งวัน ก็ยังประชวรพระนาภีอยู่ ได้มีรับสั่งให้ไปตามหลวงนิคมเวชวิศิษฐ์ แพทย์ประจำพระองค์ ซึ่งบัดนี้เป็นอธิบดีกรมการแพทย์มา เพื่อให้ตรวจพระอาการและถวายยาหลวงนิคมเวชวิศิษฐ์ได้แนะนำให้สวดพระบังคดหนัก และให้ถวายยาในตอนกลางคืน และให้ถวายยาบางอย่างในตอนเช้าวันรุ่งขึ้น คือ ในวันที่ ๘ ให้ถวายน้ำมันมะหัง

ต่อไปนี้ โจทก์จะขอกราบเรียนถึงเหตุการณ์ในวันที่ ๘ เรื่องของวันที่ ๘ มิถุนายน ๒๕๑๙ นั้น มีดังนี้ โดยที่โจทก์ได้กราบเรียนมาแล้วว่า หลวงนิคมเวชวิศิษฐ์ ได้ถวายคำแนะนำให้ถวายน้ำมันมะหัง

ดังนั้น พอรวยรุ่ง ส้มเด็จพระราชชนนีกับนายมนี บุรณสุต หัว
 หน้าแผนกในกองมหาดเล็ก จึงได้นำน้ำมันตะหุงเข้าไปถวายในหลวง
 รัชกาลที่ ๘ ในห้องพระบรรทม เวลานั้นในหลวงรัชกาลที่ ๘ ยังอยู่
 บนพระที่ ส้มเด็จพระราชชนนีได้ทูลถามว่า “เมื่อคืนหลับดีไหม?”
 ทรงรับสั่งตอบว่า “หลับดี” เมื่อถวายน้ำมันตะหุงเสร็จแล้ว ส้มเด็จพระ
 ราชชนนีรู้สึกดีว่าพระองค์มีพระราชประสงค์จะบรรทมต่อไป ก็เสด็จ
 กลับออกมา ต่อมาประมาณเวลา ๑ นาฬิกาเศษ นายบุศย์ บัณฑวิน
 มหาดเล็กห้องพระบรรทม ก็เข้ามาอยู่หน้าห้องพระบรรทม แล้วต่อมา
 นายชิต สิงห์เสนี ซึ่งในวันนั้นไม่ได้เป็นเวรมหาดเล็ก ก็ได้มา ณ ที่นั้น
 ด้วย ครั้นก่อน ๘ นาฬิกา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๘
 คือ รัชกาลปัจจุบัน เสด็จไปด้วยพระกระยาหารเช้าที่มุขพระที่นั่ง
 บรมพิมาน ก็ได้เสด็จผ่านมาทางที่ซึ่ง นายชิต สิงห์เสนี และ นายบุศย์
 บัณฑวิน นั่งอยู่ พระองค์รับสั่งถามว่าพระอาการเป็นอย่างไร บุคคล
 ทั้งคู่ก็กราบบังคมทูลว่า คืนบรรทมแล้วเข้าห้องสรงแล้ว และกลับ
 มาบรรทมอีก แล้วต่อมาในราว ๘ นาฬิกา ก็มีเสียงบนดงชนหนึ่งนัด
 ในห้องพระบรรทม และปรากฏว่า นายชิต สิงห์เสนี จำเลยที่ ๒
 ได้วิ่งไปทูลสมเด็จพระราชชนนีซึ่งประทับอยู่ชั้นบนพระที่นั่งบรมพิมาน
 อีกส่วนหนึ่ง ว่า “ในหลวงยังพระองค์เอง” ส้มเด็จพระราชชนนีก็
 เสด็จตรงมายังห้องพระบรรทม โดยมี นายชิต สิงห์เสนี ตามมาใน
 ทันใดนั้น และมีผู้ติดตามมาอีก เช่น พระพี่เลี้ยงเนื่อง จินตคุตย์

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระองค์ปัจจุบัน และนางสาวจรรยา
 ตะระกัญ ซึ่งเป็นข้าหลวงสมเด็จพระราชชนนี ได้วิ่งติดตามกันมาที่
 ห้องพระบรรทม ก็ได้มาพบในหลวงรัชกาลที่ ๘ บรรทมหงายอยู่บน
 พระที่ พระกรทอดทั้งสองข้าง มีบนกระบอกหนึ่งวางอยู่ข้างพระหัตถ์
 เบื้องซ้าย ที่พระนลาศมีรอยพระโลหิตใหญ่ สมเด็จพระราชชนนีก็เข้าไป
 ไปที่องค์สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๘ ทรงกรรแสง และทันใดนั้น
 ในหลวงรัชกาลปัจจุบันก็รับสั่งให้คนไปตามหลวงนิตย ๑ ในขณะนั้น
 ก็ปรากฏว่า นอกจากจะไปตามหลวงนิตย ๑ เข้ามาแล้ว ยังได้มีการ
 การบอกกล่าวให้ผู้หลักผู้ใหญ่เข้ามาในพระที่นั่งบรมพิมานอีก เมื่อ
 หลวงนิตย ๑ เข้ามาแล้ว สมเด็จพระราชชนนีรับสั่งถามหลวงนิตย ๑
 ว่า “มีหวังไหม?” หลวงนิตย ๑ ตอบว่า “ไม่มีหวัง” แล้ว
 สมเด็จพระราชชนนียังรับสั่งให้ทำความสะอาดบาดแผล หลวงนิตย ๑
 ก็จัดการทำความสะอาด ต่อมาก็มีข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ อาทิเช่น
 นายปรีดี พนมยงค์, พระบรมวงศานุวงศ์ และพวกรัฐมนตรืเข้าไปใน
 พระที่นั่งบรมพิมาน ได้มีการสอบถามปากคำคนบางคนและบันทึกไว้
 นอกจากนั้นยังปรากฏว่า นายชิต สิงหเสนี เป็นผู้นำปลอกกระสุน
 ๗ ปลอกหนึ่งมาให้แก่เจ้าหน้าที่อ้างว่าเป็นปลอกกระสุนบนที่เก็บได้ข้าง
 พระที่

สำหรับรายละเอียดเกี่ยวกับเรื่องนี้ ใจที่จะขอประทานข้ามไป
 เพราะปรากฏว่าทั้งสองคดี คือ คดีชันตันและคดีอุทธรณ์ได้วินิจฉัย

ต้องกันว่า เป็นกรณีตอบปลงพระชนม์ ซึ่งการตอบปลงพระชนม์นั้นจะขอ
กราบเรียนตามลำดับพอเป็นสังเขปว่า ได้เกิดขึ้นอย่างไร คือ ได้มีเรือ
เอกฉัตรชัย ชัยสิทธิเวช เข้ามาพัวพันในเรื่องนี้ด้วย นอกจากดังได้กราบ
เรียนมาแล้วว่า ผู้ที่ได้เข้าไปร่วมวางแผนการณที่บ้านพระยาศรัยทศ ฯ
แล้ว จนเนืองใจก็มียานนำลับได้ว่า เรือเอกฉัตรชัย ชัยสิทธิเวช
ได้ออกจากบ้านมาในตอน ๘ โมงเศษ ๆ และรถได้ผ่านประตูหน้า
วัดพระศรีรัตนศาสดาราม หรืออีกนัยหนึ่งที่เรียกกันว่า “วัดพระแก้ว”
มาหยุดที่กระทรวงการต่างประเทศ ทั้งนี้ปรากฏตามคำของ ส.ต. ล้อดดี
หรือ ชัน ประจุนธิธิ คนขับรถของเรือเอกฉัตรชัย ชัยสิทธิเวช ว่า
เมื่อเรือเอกฉัตรชัย ชัยสิทธิเวช ได้เข้าไปในกระทรวงการต่างประเทศ
แล้ว ตั้งให้รถไปรอที่ท่าเทียบท่าช้าง ที่กระทรวงการต่างประเทศนั้น
ถ้าหากศาลได้ไปถึงที่พระที่นั่งบรมพิมาน จะเห็นได้ว่าจากเฉลียงพระที่
นั่งกับกระทรวงการต่างประเทศ สามารถจะมองเห็นกันได้ถนัด

นอกจาก ส.ต. ล้อดดี หรือ ชัน ประจุนธิธิ แล้ว ยังมีบุคคล
อื่นอีก คือ นายนพ ศศิบุตร กล่าวหาว่า ในเข้านั้นเอง นายนพ
ศศิบุตร ได้พบเรือเอกฉัตรชัย ชัยสิทธิเวช นั่งรถคันดังกล่าวผ่าน
หน้าวัดพระแก้ว บ่ายโฉมหน้าไปทางกระทรวงการต่างประเทศ ทั้งได้
มีผู้พบเรือเอกฉัตรชัย ชัยสิทธิเวช ก่อนได้ขึ้นเตียงขึ้น ว่าได้เข้าไป
ในพระที่นั่งบรมพิมาน เห็นครั้งแรกที่หน้าโรงละคร โรงละครนี้อยู่
ใกล้ติดกับพระที่นั่งบรมพิมาน ถ้าจะเข้าประตูแถวราชกิจ และจะไป

ที่พระที่นั่งบรมพิมานจะต้องผ่านหน้าโรงละครนั้น ได้มีผู้พบเรือเอก
วชิรชัย ชัยดิทธิเวช อยู่ที่หน้าโรงละคร ต่อมาหลังจากได้มีเสียงบัน
ดังขึ้นแล้ว นายยง อำคำอาง และ นายช่วง ปราณิศทอง ซึ่งทำงาน
สวนอยู่ที่พนดินแถวนั้น ได้เห็นเรือเอกวชิรชัย ชัยดิทธิเวช ลงมาจาก
พระที่นั่งบรมพิมาน เดินย้อนกลับไปทางโรงละคร คือ ย้อนกลับไป
ทางเก่านั้นเอง

โดยเหตุที่กรณีนี้ เท่าที่โจทก์นำสืบมาแล้ว ไม่ได้นำประจักษ์
พยานเข้ามาสืบ จึงจำเป็นต้องให้วัตถุพยานหรือพยานเอกสารเข้า
ประกอบ ในเรื่องนี้โจทก์ได้นำสืบว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
พระองค์นั้นได้เสด็จสวรรคตโดยถูกปืนบนพระที่นั่ง เพราะบริเวณนั้นไม่มี
พระโศกียุทโธปกรณ์ใดเลย และนอกจากนั้น จากคำของแพทย์ก็ปรากฏ
ว่า บาดแผลที่พระองค์ท่านได้รับนั้น ทุกคนเมื่อมีบาดแผลเช่นนั้นแล้ว
จะตายทันที ดังนั้น โจทก์จึงนำสืบว่า ที่ซึ่งถูกกระสุนปืนนั้นคือบน
พระที่นั่งเอง ส่วนปัญหาในเรื่องบน โดยที่บนกระบอกนั้นปรากฏว่า
มีผู้ไปพบพระบรมศพ มีบนกระบอกหนึ่งวางอยู่ข้างพระกรซ้าย และมี
ผู้อ้างว่าเก็บปลอกกระสุนปืนได้ และต่อมาอีก ๓ วัน ปรากฏว่าเจ้า
หน้าที่ได้ไปอยู่ที่พระที่นั่ง ได้เจอหัวกระสุนฝังอยู่ในพระที่นั่งหรือที่นอนของ
พระองค์ท่าน ซึ่งตามทางพิสูจน์ของพยานผู้เชี่ยวชาญการพิเศษ พิสูจน์
ได้ว่าปลอกกระสุนปืนที่ผู้อ้างว่าเก็บได้นั้นเป็นปลอกกระสุนปืนจาก
บนกระบอกนั้น หัวกระสุนปืนเป็นหัวกระสุนปืนที่ผ่านบนกระบอกนั้น

แต่บนกระบอกนั้นไม่ใช่บันทึกไว้ในวันที่เสด็จสวรรคต ทั้งนี้ โดยใจก็มี
 พยานที่ชำนาญในเรื่องนี้พิสูจน์ว่า บันทึกได้ยืงมานานไม่น้อยกว่า ๘ วัน
 นับตั้งแต่วันที่บนมาถึงมือเจ้าหน้าที่ผู้ตรวจ บันทึกมาถึงมือเจ้าหน้าที่ผู้
 ตรวจหลังจากสวรรคต ๒ วัน เพราะฉะนั้น จะเป็นบันทึกที่ใช้ใน
 วันสวรรคตหาได้ไม่ ส่วนหัวกระสุนบนนั้น ใจก็มีพยานที่เกี่ยวข้อง
 กับการทดลองกระสุนบนยิงที่ศพอย่างม้วยอย่างไร ก็ปรากฏว่าหัว
 กระสุนบนที่ผ่านกระโหลกศีรษะคนม้วยนี้ แต่หัวกระสุนบนที่ยิงใน
 พระที่นั่งไม่ม้วยดังเช่นที่ผ่านกระโหลกศีรษะคน ซึ่งในกรณีนี้ก็มี
 พยานที่เกี่ยวข้องในเรื่องนี้ได้เห็นหัวกระสุนบนแต่ละได้บันทึกไว้ นอกจาก
 นั้น ผู้ชำนาญยังได้ยืนยันว่า จากลักษณะบาดแผลที่ หรือหนึ่งที่ถูก
 กระสุนบนนี้ แสดงว่าบนจะอยู่ห่างจากผิวหนังไม่เกิน ๕ เซนติเมตร
 ทั้งนี้โดยเหตุที่ในการทดลองยิงทุกคราว ได้มีมันสมองกระเด็นออก
 มาเป็นม้วนอยู่ แต่ในบันทึกของกตางที่ปรากฏว่า มันสมอง
 กระเด็นออกมาเหมือนกัน แต่ไม่กระเด็นไปถึงพระหัตถ์ ทั้งนี้ปรากฏ
 ตามคำให้การของพยานที่ ๑ ว่า มันสมองกระเด็นไปแถวพระพาหา
 เท่านั้น ที่พระหัตถ์ไม่ม้วยเป็นอะไรเลย และที่บนของกตางก็ไม่ม้วย
 รอยเป็นเช่นเดียวกัน นี่เป็นเรื่องเกี่ยวกับการพิสูจน์หัวกระสุนบนซึ่ง
 ความละเอียดมีอย่างไร ใจก็ขอประทานไม่กราบเรียน เพราะเหตุว่า
 ศาสตราจารย์ได้ฟังเป็นยุติแล้วว่า บนของกตางไม่ใช่บันทึกผู้ร้ายใช้ปลง
 พระชนม์ นอกจากนั้นก็มีเรื่องเกี่ยวกับบาดแผล ในเรื่องบาดแผลนี้

โจทก์ได้นำผู้ชำนาญพิเศษเข้าสืบว่า ถ้าเป็นเรื่องที่ทรงทำพระองค์เอง
จะเป็นโดยตั้งใจหรือโดยอุบัติเหตุก็ตาม ลักษณะบาดแผลเช่นนั้น ทำ
ทางพระบรมศพจะเป็นเช่นนั้นไปไม่ได้ คือพระหัตถ์จะเหยียดยาวออก
ไปเช่นนั้นไม่ได้ อาวุธปืนจะอยู่ดังที่พยานเห็นเช่นนั้นไม่ได้ นอกจาก
นั้น โจทก์ยังได้นำอุทาหรณ์ของเรื่องที่แสดงให้เห็นว่า ผู้ฆ่าตัวตาย
มีลักษณะทำทางอย่างไร มาประกอบด้วย ซึ่งคนที่ฆ่าตัวเองตายนั้น
มักจะยิงตามที่ตนถนัด เช่น ยิงที่ขมับหรือยิงที่ปากเป็นต้น อย่างไรก็ตาม
ตาม เรื่องนี้โจทก์ใคร่ขอกราบเรียนว่า โดยปกติแล้วในเรื่อง การ
ฆาตกรรมที่พนักงานอัยการถือเป็นข้อนำสืบนั้น ก็นำสืบแต่เพียงว่า
การฆาตกรรมหรือมีการตายเพราะฆาตกรรมจริงไหม ถ้ามีใครเป็นคน
ทำ แต่สำหรับคดีนี้ไม่ใช่เช่นนั้น เพราะเหตุว่าคดีนี้เป็นคดีที่สืบสืบ
ชั้น ดังนั้น โจทก์จึงได้นำสืบไปถึง ๓ กรณีด้วยกัน คือ สืบไปว่า
ปลงพระชนม์เองจริงหรือไม่ อุบัติเหตุจริงหรือไม่ และถูกดอบปลง
พระชนม์จริงหรือไม่ ซึ่งได้กราบเรียนมาตั้งแต่ต้นแล้วว่าไม่ใช่กรณี
ปลงพระชนม์เอง ไม่ใช่อุบัติเหตุ แต่เป็นการถูกดอบปลงพระชนม์
ที่เบียดเบียน จะขอประทานกราบเรียนต่อไปว่า พฤติการณ์ที่ได้ดำเนิน
คดีในเรื่องนี้มาลำดับความเป็นมาอย่างไร

ก่อนที่จะเข้าไปในข้ออื่น ใคร่ขอกราบเรียนในเรื่องปลดออก
กระสุนปืน เรื่องปลดออกกระสุนปืนนั้น แม้ว่าศาลจะได้ฟังแล้วก็ตาม แต่
ที่โจทก์จะกราบเรียนนั้นเป็นเรื่องพัวพันกับเรื่องที่กราบเรียนมาว่า ปลดออก

กระสุนปืนไม่ใช่ปลดออกกระสุนปืนที่ใช้ยิงในวันสวรรคตนั้น ทั้งนี้โดยที่ปรากฏว่า เรื่องปลดออกกระสุนปืนเป็นข้อกล่าวหาของโจทก์ว่า นายชิต สิงห์เสนี ควรมีความผิดฐานหนึ่งซึ่งเป็นประเด็นสำคัญ ปรากฏว่าเมื่อวันที่ ๘ นายชิต สิงห์เสนี ได้ให้การกับเจ้าหน้าที่เกี่ยวกับเรื่องนี้ ไม่ได้ให้การถึงเรื่องปลดออกกระสุนปืนเลย เพียงแต่เอามาให้เจ้าหน้าที่เท่านั้น ครั้นต่อมาวันที่ ๑๖ คือหลังจากนั้น ๘ วัน ได้มีการสอบสวนอีก นายชิต สิงห์เสนี บอกว่าอยู่ในคุก และเก็บไว้ในชั้นซักถามกับปืน ครั้นต่อมา วันที่ ๓ กรกฎาคม นายชิต สิงห์เสนี ให้การที่คณะกรรมการสอบสวนพฤติการณ์กรณีสวรรคต ที่กระทรวงยุติธรรม หรือที่เรียกว่า “ศาลกลางเมือง” ว่า เก็บได้ที่พระมข้างพระแท่นเบื้องซ้าย แต่ในหลวงพระองค์ปัจจุบันได้พระราชทานพระราชกระแสเกี่ยวกับนายชิต สิงห์เสนี นี้ว่า นายชิต สิงห์เสนี บอกว่าไม่แน่ คือ อ้างว่าเก็บได้ถึง ๓ แห่งด้วยกัน คือ ที่พนักของพระบรรทมด้านซ้าย, ปลายพระแท่นและกลางพระแท่นเช่นนั้น และปรากฏจากคำให้การของ พล.ร.ต. แชน บัจจาดานนท์ ซึ่งเป็นกรรมการสอบสวนที่ศาลกลางเมืองด้วยผู้หนึ่งว่า ได้ถามนายชิต สิงห์เสนีว่า ใครเก็บปลดออกกระสุนปืนได้ทีไหน? นายชิต สิงห์เสนี ตอบว่า ไม่ทราบ ความผิดที่พัวพันถึงว่าบ่นกระบอกนั้นไม่ได้ใช้ยิงในวันนั้น ปรากฏตั้งโจทก์ได้กราบเรียนมาโดยย่อดังนี้

กรณี โจทก์ได้กราบเรียนแล้วว่า ข้อนำสืบของโจทก์ไม่ใช่

อุบัติเหตุ ไม่ใช่ปดงพระชนม์เอง แต่เป็นอุกตอปดงพระชนม์ มืดเหตุ
 จากเรื่องตั้งแต่เริ่มเกิดคดีเรื่องนี้มา เป็นเรื่องที่มีความสลับซับซ้อน
 ผิดกับคดีอื่น คือ นอกจากเป็นเรื่องสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จสวรรคต
 แล้ว การดำเนินการในเรื่องก็ซับซ้อนอดหม่าน เริ่มตนทีเดียว เมื่อมี
 เรื่องเกิดขึ้น ได้มีข้าราชการชั้นผู้ใหญ่เข้าไปบันทึกข้อความเล็ก ๆ
 น้อย ๆ และได้มีการออกแถลงการณ์ว่า ในหลวงสวรรคตโดยอุบัติเหตุ
 แต่จากหลักฐานที่ปรากฏจากการนำสืบที่ศาลแล้ว จะเห็นได้ว่า เรื่อง
 แถลงว่าสวรรคตโดยอุบัติเหตุ นั้นได้แถลงออกไปทั้ง ๆ ที่ที่ประชุมเพื่อ
 แถลงนั้นมีความเห็นว่าไม่ใช่อุบัติเหตุ แต่เป็นการปดงพระชนม์เอง
 ด้วยซ้ำ แต่ถันแถลงเป็นอุบัติเหตุ คล้าย ๆ ทำนองว่าจะรักษา
 พระเกียรติ ซึ่งไม่ควรต่อความจริง ต่อมา เรื่องก็ได้แปรเปลี่ยนไป
 เพราะเหตุที่แถลงในคราวนั้น เรื่องรอยบาดแผลและทางออกของ
 กระสุนปืนไม่ได้มีการพูดถึงกันเลย ครั้นต่อมาในวันรุ่งขึ้นขณะที่จะ
 เชิญพระบรมศพลงสู่พระบรมโกศรู้ เจ้าหน้าทีสภาทาสาดได้พดิกดู
 เห็นมีแผลทางเบองหลังพระเศียร ซึ่งผิดที่ผิด ในการพิจารณาของ
 ศาลจะปรากฏว่าแผลเข้าทางพระนาคและทะลออกเบองหลังพระเศียร
 ความสับสนอดหม่านในความเข้าใจก็เกิดขึ้นว่า ความจริงเป็นอย่างไร
 กันแน่ เมื่อเป็นเช่นนั้น ความก็แปรเปลี่ยนไปในแง่ที่ไม่ได้เมื่อเปลี่ยน
 แปรไปในแง่ที่ไม่ได้เช่นนั้น ก็ปรากฏว่ารัฐบาลได้จัดตั้งคณะกรรมการ
 ๕ คณะหนึ่ง โดยมีประธานศาลฎีกาเป็นประธานกรรมการอธิบดี

กรมอัยการ, อธิบดีศาลอุทธรณ์, อธิบดีศาลอาญา, ประธาน
 พฤษศณีกา, ประธานสภาผู้แทนราษฎร, พระบรมวงศานุวงศ์ชั้นผู้ใหญ่
 และมีผู้แทนกองทัพทั้งสามเข้าร่วมเป็นคณะกรรมการสอบสวนเรื่องนี้
 ซึ่งในขณะนั้นเรียกกันทั่ว ๆ ไปว่า “ศาลกลางเมือง” และที่ใจทัก
 จะกราบเรียนเกี่ยวกับเรื่องนี้ ความหมายของ “ศาลกลางเมือง”
 ขอได้โปรดหมายความว่า กรรมการที่ปรากฏที่กระทรวงยุติธรรมนี้
 เมื่อได้ตั้งคณะกรรมการชุดนั้นขึ้นแล้ว และการดำเนินการของคณะ
 กรรมการชุดนั้นได้เรียกพยานตามที่ตำรวจนำมาสอบถาม แล้วแล้ว
 คณะกรรมการชุดนั้นได้สรุปเรื่องไปในทางที่ว่า ไม่เป็นอุบัติเหตุ ตัด
 ทั้งกรณีนั้นไปเลย แต่กรณีที่น่าจะเป็นไปได้คือ ปลดพระชนม์เองและ
 ถูกปลดปลดพระชนม์ สำหรับกรณีปลดพระชนม์เองนั้น กรรมการ
 ชุดนั้นกล่าวว่า จากพฤติการณ์ต่าง ๆ ทำให้คาดคะเนว่าไม่น่าจะ
 เป็นดังนี้ แต่ก็ไม่มีความที่จะตัดเสียได้ จึงอยู่ในระหว่างปลดพระชนม์
 เองหรือถูกปลดปลดพระชนม์ คณะกรรมการ ฯ ได้เสนอผลของการ
 สอบสวนไปยังรัฐบาลว่า ควรจะได้ดำเนินการต่อไป เมื่อเสนอไป
 ยังรัฐบาลแล้ว คณะรัฐมนตรีก็มีมติตั้งเรื่องให้กระทรวงมหาดไทย
 ดำเนินการสอบสวนเรื่องนี้ต่อไป ในตอนนั้นได้มีการเปลี่ยนรัฐบาล
 โดยมี พ.ต.ท. ถนอมฯ จักรนาวาสวัสดิ์ เป็นนายกรัฐมนตรี ครั้น
 เมื่อเรื่องมาถึงกระทรวงมหาดไทย กระทรวงมหาดไทยก็ตั้งเรื่องไปยัง
 กรมตำรวจ ตั้งคณะกรรมการชุดหนึ่ง ขณะนั้น พระพิจารณพดก

เป็นอธิบดีกรมตำรวจ กรรมการชุดนั้น มี พล.ต.อ. หลวงชาติตระการโกศล เป็นประธานกรรมการ ในระหว่างนั้น พระพิจารณาพิทักษ์อาณาจักร ออก อธิบดีคนใหม่เข้ามารับงาน ยังไม่ได้สั่งให้ดำเนินการอย่างไร ก็พอดีเกิดรัฐประหาร จึงได้มีการสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา คือ ฝ่ายพนักงานผู้อำนาจในการสอบสวน ดำเนินการในชั้นต้น ก็ได้ตั้ง พ.ต.อ. เนือง อาชูปุตร ซึ่งบัดนี้เป็น พล.ต.ต. เป็นหัวหน้าพนักงานสอบสวน แต่เริ่มดำเนินการมาได้ หนึ่งวัน ก็เปลี่ยนให้ พ.ต.อ. แฉ่ว แฉ่วพาดชน ซึ่งเคยเป็น พล.ต.ต. รับหน้าที่ต่อมา ต่อมาได้เปลี่ยนเป็นพระพิณจันคดี ซึ่งขณะนั้นเป็น พล.ต.ต. ทำการสอบสวนต่อมา ได้เรื่องเรื่อยเรื่อย ดังมา ให้พนักงานสอบสวน เรื่องได้สดับซับซ้อนเป็นมาดังนี้ แต่อย่างไรก็ตาม เท่าที่ได้ทราบเรียนมานั้นก็เพื่อความกระจ่างว่า นอกจากในเรื่องวัตถุพยาน พยานเอกพยาน หรือพยานบุคคล เพื่อประกอบว่า ไม่ใช่เป็นกรณีกระทำพระองค์เองหรืออุบัติเหตุกัน โจทก์ได้มีพยานหลักฐานอื่นที่จะทราบเรียนเพียงย่อ ๆ ดังนี้

ที่โจทก์นำสืบว่า พระองค์ท่านไม่กระทำพระองค์เอง จะโดยจงใจหรือโดยอุบัติเหตุก็ดี เพราะว่าไม่มีข้อเท็จจริงในพระราชวงศ์ประการใดเลย คือ โดยปกติแล้ว คนที่จะฆ่าตัวตายจะต้องมีเรื่องอันรบกวนจิตใจเกิดขึ้น ดังนั้น โจทก์จึงได้นำสืบว่า พระองค์ท่านไม่มีข้อเท็จจริงในพระราชวงศ์เลย ทรงรักใคร่สนิทสนมกลมเกลียว

กนั้น ^๕ทั้งสมเด็จพระราชชนนีก็ได้รับสั่งเป็นคำสุดท้ายว่า ในคืนวันที่ ๘
 เวลาราว ๓-๔ ทุ่ม ได้เสด็จไปเฝ้าเยี่ยมทูลในพระที่ ก็ยังรับสั่งว่า แม้
 เวลานั้นก็ยังไม่เรื่องขึ้นของหมองใจอะไรกันเคย ความคับแค้นพระทัย
 ที่จะกระทำต่อพระองค์เองเช่นนั้น ใจก็ได้พยายามนำสืบว่าจะมีเงาไหน
 บ้างไหมที่จะปรากฏขึ้นมาได้ ก็ไม่มีเงาใดเลย ข้อสำคัญก็คือ ได้ทรง
 ตั้งพระทัยที่จะเสด็จอเมริกาและยุโรป ^๕ทั้งนี้เพราะเหตุว่าได้รับเชิญเป็น
 แยกของรัฐบาลเพื่อไปพบกับประธานาธิบดีทรูแมน ถึงกับกำหนดว่า
 จะเสด็จในวันที่ ๓๓ มิถุนายน เมื่อเสด็จอเมริกาแล้ว ผ่านมาทางอังกฤษ
 ก็จะเป็นแยกของประเทศอังกฤษอีก ซึ่งเป็นเรื่องทรงตั้งพระทัยอยู่แล้ว
 ที่จะเสด็จไป

นอกจากนั้น ได้ปรากฏว่าได้มีข้อกระทบกระเทือนในเรื่องนี้ ^๕ผู้
 ดำรงราชการแทนพระองค์ ได้ทรงรับสั่งให้สมเด็จพระราชชนนีทราบ
 แล้ว และรับสั่งถามว่า ตามรัฐธรรมนูญเป็นอำนาจของใคร พระ
 องค์ท่านรับสั่งว่าเป็นอำนาจของพระมหากษัตริย์ จึงรับสั่งต่อไปว่า
 วันที่ ๓๐ คือหลังจากวันสวรรคตหนึ่งวัน จะเรียกประธานสภา ฯ มา
 พุดในเรื่องนี้ ^๕นี้แสดงให้เห็นว่า พระองค์ได้ทรงกระการไว้แล้วว่าจะ
 เรียกประธานสภา ฯ มา ^๕สำหรับวันที่ ๓๐ ยังเป็นเรื่องไกลไปหน่อย
 เสียด้วยซ้ำ ในวันที่ ๘ นั้นเอง ได้รับสั่งให้มหาดวงศ์ ฯ ไปเชิญสมเด็จพระ
 พระดังพระราชมาเฝ้า ^๕คือ ในวันสวรรคตนั้นเอง เพราะพระองค์ทรงติด
 ขัดในหลักกรรมบางประการ ซึ่งมหาดวงศ์ ฯ กราบทูลไม่ได้ จึงรับสั่ง

ให้สมเด็จพระสังฆราชเข้าเฝ้าในวันที่ ๘ และนอกจากนั้นในวันที่ ๘ นั้น
 เอง ได้ทรงนัดเจ้านายสองพระองค์ คือ ม.จ. ศุภสวัสดิวงศ์สนิท-
 สวัสดิวัตน์ และ ม.จ. อาชวดีศ ดิศกุล มาเข้าในวันที่ ๘ มิถุนายน
 ๒๔๘๘ เวลา ๑๑ และ ๑๒ นาฬิกา ซึ่งทั้งสององค์ก็ได้เสด็จไป แต่พอ
 ไปถึงก็เสด็จสวรรคตเสียแล้ว ในวันที่ ๑๐ นั้น นอกจากจะได้กราบ
 เรียนมาแล้วว่าพระองค์ท่านได้กำหนดให้ประธานสภา ฯ มาปรึกษา
 เรื่องผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์แล้ว ยังได้กำหนดให้ข้าราชการ
 บริหารมาแสดงโฉนดให้ทอดพระเนตรในวันนั้นด้วย และในวันนั้นเองได้
 นัดให้จอมพล ป. พิบูลสงคราม เข้าเฝ้า ทั้งได้กำหนดจะไปทอดถามเด็จพระ
 ชินสีห์ ๓ พระอุโบสถวัดบวรวิเศษ ซึ่งในการจะเสด็จไปทอด
 ถามเด็จพระชินสีห์ ได้มีหมายกำหนดการนิมนต์สมเด็จพระราชาคณะ
 และพระเถรานุเถระชั้นผู้ใหญ่ให้มาในวันที่ ๑๐ นั้นด้วย เหตุผลต่าง ๆ
 เหล่านี้ไม่มีเค้าเงี่ยงที่จะแสดงว่าพระองค์จะกระทำพระองค์เอง นอกจาก
 นั้นได้กราบเรียนมาแล้วว่า คนที่จะฆ่าตัวตายนั้น ในทางสวดก็ต้อง
 ยิงที่ปากหรือที่ขมับ แต่ปรากฏว่า บันกระบอกของกลางนี้ ถ้าจะยิง
 แล้ว ไม่ใช่เพียงเห็นขมับ ก็ต้องบีบข้างหลังอีกด้วยเพื่อให้กระสุน
 กระสุนจึงจะถนัดออกมาได้

เกี่ยวกับเรื่องอุบัติเหตุ ใจที่ได้นำสืบถึงพระราชอัชฌาศัย และ
 นำสืบพยานเกี่ยวกับเรื่องนี้ ก็ปรากฏว่าพระองค์เองทรงถนัดรอบ
 คอบระมัดระวังมากเหลือเกิน ทั้งได้เคยทรงเตือนมหาดเล็กว่า อย่า

ให้ต้องบินเดิน พระองค์ท่านบอกมหาดเล็กว่า “อย่าเอาบินไปต้อง
 นะ” จากการพิจารณาปรากฏเช่นนั้น และยังได้ทรงเตือนรัชกาลที่ ๙
 ให้ระวังเวลาดำเนินว่า ถ้าจะดำเนินแล้วให้ตรวจว่ามีธุกหรือไม่ และ
 ให้ระวังดูบินที่ค้างอยู่ในตำถ้อง เพราะฉะนั้น ความไม่รอบคอบที่
 เกี่ยวกับบินจึงน่าจะมีได้ยาก อีกประการหนึ่ง หลักฐานของโจทก์
 ปรากฏแน่ชัดว่า ได้จัดสรรคบบนพระแท่นบรรทม ซึ่งไม่ใช่ที่ที่จะ
 เดินบิน และโจทก์ก็ได้กราบเรียนมาเป็นลำดับว่า พระองค์ท่านไม่ได้
 ทรงดำยจนถึงเตียงน้ำมันตะหัง เพื่อย ในระหว่างถ่ายยา จะเอาบิน
 มาเดินบนที่นอน คูเป็นเรื่องที่เข้าใจได้ยากสักหน่อย นอกจากนั้น
 เป็นเรื่องของแพทย์ แพทย์ยืนยันว่าบาดแผลเช่นนั้นไม่ใช่กรณีอุบัติเหตุ
 แน่ ข้อนำสืบของโจทก์ที่กราบเรียนมาข้างต้น จึงตัดในเรื่องปลง
 พระชนม์เองและอุบัติเหตุออก คงเหลือแต่ตอบปลงพระชนม์

การตอบปลงพระชนม์นั้น ใครเป็นผู้เกี่ยวข้อง โจทก์ก็ได้นำสืบ
 เป็นลำดับมา อย่างไรก็ตาม โดยที่โจทก์ได้กราบเรียนถึงเนื้อเรื่อง
 เป็นลำดับที่ทำการสอบสวนสืบค้น ไม่เป็นไปตามคัมภักฎหมายนั้น
 แล้ว ก็ใครที่จะกราบเรียนต่อไปถึงว่า เมื่อเรื่องทั้งหลายเป็นเช่นนั้น
 แล้ว ก็ยังมีวิธีการสอบสวนเรื่องนี้ให้แปรเปลี่ยนไป เช่นกรณีเรื่อง
 การตั้งศาลากลางเมืองเป็นต้น ก็เพราะเหตุว่าการสอบสวนคดีอาญานั้น
 พนักงานสอบสวนเข้าสอบสวนเพื่อส่งฟ้องหลักฐานต่าง ๆ ไม่ใช่สอบสวน
 สืบเพื่อให้ปรากฏทราบกันทั่ว ๆ ไปว่า การสอบสวนมีรูปการ

อย่างไร แต่พนักงานที่ทำการสอบสวนศาลกลางเมืองหาได้ทำเช่นนั้น
 ไม่ ในบางกรณี แม้ว่าพนักงานสอบสวนจะได้ถามพยานต้องต่อสอง
 พยานก็ยังไม่กล้าเล่าให้ฟัง ซึ่งปรากฏแก่ศาลที่เคารพแล้วว่า มีบุคคล
 เป็นจำนวนมากเบี่ยงหน้าที่จะมาเป็นพยานต่อศาล แต่ก็จำใจต้องมา
 เป็น เพราะฉะนั้นในการเปิดเผยเหตุการณ์ต่าง ๆ ในระหว่างที่รัฐบาล
 แດลงว่าเป็นอุบัติเหตุกัน ใครเล่าจะมาเปิดเผยว่าไม่ใช่อุบัติเหตุ?
 รูดิกเป็นเรื่องที่ยากสักหน่อย เพราะฉะนั้น การตั้งศาลกลางเมือง
 โจทก์จึงถือเป็นกรณีหนึ่งที่ตั้งร่างขึ้นเพื่อกดบังเกิดขึ้นข้อเท็จจริง และใน
 ขณะที่ตั้งศาลกลางเมืองขึ้นเองได้มีการประกาศภาวะคับขัน ซึ่ง
 โจทก์ก็ถือว่า ได้ตั้งร่างขึ้นเช่นเดียวกัน เพราะการตั้งร่างภาวะคับขัน
 ทำให้มีอำนาจที่จะตั้งเซ็นเซอร์หนังสือพิมพ์ได้ เพื่อให้หนังสือพิมพ์ไม่
 การกล่าวข้อความอย่างอื่นออกไปจากอุบัติเหตุ เพราะฉะนั้นได้เริ่ม
 มีหนังสือพิมพ์บางฉบับลงข่าวว่าไม่ใช่อุบัติเหตุ ด้วยเหตุนี้ จึงได้มี
 การตั้งร่างภาวะคับขันขึ้นมา ซึ่งเป็นผลตามกฎหมายให้มีการตรวจข่าว
 หนังสือพิมพ์ได้ และก็ได้มีการตรวจข่าวเช่นนั้นจริง ซึ่งโจทก์ได้นำมา
 เป็นหลักฐานเข้าประกอบคดีแล้ว นอกจากนั้นยังได้มีการประกาศให้
 ร่างวัดแก่ผู้ที่มีความผิดโฆษณาหรือยุยงให้เกิดการปั่นป่วนขึ้น ก็มีการ
 ให้ร่างวัด และยังมีประกาศอีกว่าถ้าใครรู้อะไรนี้ คือรู้ความจริงว่า
 เป็นเรื่องถูกดัดแปลงพระชนม์ ก็ให้นำความมาบอกเจ้าพนักงานซึ่ง
 บังเอิญมีคนนำความมาบอกเจ้าพนักงาน แต่คน ๆ นั้นกลับถูกฟ้องร้อง

ยังโรงศาล คน ๆ นั้นคือ พ.อ. พระยาวิชิตรศาสตร์. พ.อ. พระยาวิชิตรศาสตร์ ได้ความร่ำมาจากคนอื่นว่า ใครเป็นคนดอบปดงพระชนม์ได้นำความมาเรียนนายกรัชมন্ত্রীในสมัยนั้น นายกรัชมন্ত্রীได้ตั้งเรื่องให้ดำเนินการต่อไป ผลปรากฏว่า พ.อ. พระยาวิชิตรศาสตร์ถูกฟ้องเป็นจำเลย หว่านเป็นกบฏ เมื่อเป็นเช่นนั้นแล้ว ใครเล่าจะกล้าพูด ?

อีกประการหนึ่งที่เกี่ยวพันถึงเรื่องที่จะพูดต่อไปในเรื่องนี้ ก็คือ นายปรีดี พนมยงค์ ได้เรียก พระพิจิตรราชดำเนิน ให้ไปบันทึกข้อความว่า นายเจดีย์ว ปทุมรัตน์ เข้าเฝ้าในหลวงครั้งสุดท้ายเมื่อไร ซึ่งข้อนี้โจทก์เองก็เห็นว่า ไม่น่ามีเรื่องอะไรที่จะต้องมีการบันทึกเป็นหลักฐาน ซึ่งในเรื่องนี้โจทก์จะได้กราบเรียนต่อไปข้างหน้า โดยเหตุที่โจทก์ได้กราบเรียนมาเป็นดังเขปแล้วว่า ศาลชั้นต้นและศาลอุทธรณ์ได้วินิจฉัยตกลงกันว่ากรณีที่เป็นการดอบปดงพระชนม์ และศาลชั้นต้นกับศาลอุทธรณ์ได้พิพากษาเป็นยุติแล้วว่า นายชิต หึงเหลนี้ จำเลยที่ ๒ เป็นผู้กระทำความผิดจึงได้พิพากษาลงโทษ และศาลอุทธรณ์ได้พิพากษาว่า นายบุญชัย บัณฑุ์วิน จำเลยที่ ๓ เป็นผู้กระทำความผิดและให้พิพากษาลงโทษ ดังนั้น เรื่องที่โจทก์จะกราบเรียนต่อไปนจึงเป็นเรื่องเฉพาะเกี่ยวกับนายเจดีย์ว ปทุมรัตน์ ตามที่โจทก์ได้ฎีกา

อย่างไรก็ตาม เฉพาะที่เกี่ยวกับ นายเจดีย์ว ปทุมรัตน์ จำเลยที่ ๓ นั้น มีปัญหาอยู่ ๒ ตอนที่โจทก์จะกราบเรียน คือ ๓. พฤติการณ์

แอดดัมว่า นายเจดีย์ ปทุมรัตน์ ได้เข้าเกี่ยวข้องกับความผิดหรือไม่? และ ๒. จากประจักษ์พยานที่ปรากฏนั้น นายเจดีย์ ปทุมรัตน์ จะได้รวมกระทำความผิดหรือไม่? สำหรับพฤติเหตุนั้น เป็นกรณีที่ จะจูงใจให้กระทำผิดหรือเป็นสาเหตุซึ่งจะได้กราบเรียนต่อไป ประจักษ์ พยานนั้น หมายความว่าเรื่องที่บ้านพระยาศรัยทุท ๑ ซึ่งมีพยานที่จะ พังได้แค่ไหน เพียงไร หรือจะไม่พังว่าได้กระทำผิดด้วย อย่างไรก็ตาม โจทก์จะไม่กราบเรียนให้ยาวความ เพราะเหตุว่าในการที่ นายปรีดี พนมยงค์, นายเจดีย์ ปทุมรัตน์, นายชิต สิงหเสนี, เวือเฮกวัชรชัย ชัยสิทธิเวช กับพวกอีกคนหนึ่ง ได้ไปที่บ้านพระยาศรัยทุทเดิมนั้น ศาลอุทธรณ์ฟังแล้วว่าได้ไปจริง และนายดี ศรีสุวรรณ ศาลได้ฟังแล้ว ว่า ได้อยู่ในที่นั้นจริง และได้เห็นเหตุการณ์จริง หากแต่ว่าศาลอุทธรณ์ยังคงอ้างแคลงว่า ข้อความที่ได้พูดกันที่โจทก์ถือว่าเป็นแผนการนั้น อันจะเป็นข้อพิสูจน์ความผิดของ นายเจดีย์ ปทุมรัตน์ จำเลยที่ ๑ นั้น ได้เป็นความจริงตามนั้นหรือไม่ เฉพาะข้อนี้โจทก์จะขอประทวนกราบเรียน อย่างไรก็ตาม เพื่อให้เป็นแนวทางเล็กน้อยว่า ทำไมนายดี ศรีสุวรรณ จึงไปอยู่ที่บ้านพระยาศรัยทุท ๑ ดังที่ผลสุดท้าย ศาลอุทธรณ์ก็ฟังแล้วว่ายู่ที่นั้นจริง

นายดี ศรีสุวรรณ ผู้นี้ เดิมเป็นนายท้ายเรือ เดินเรือระหว่างปากน้ำโพธิ์กับกรุงเทพฯ ต่อมาได้ออกไปทำการค้าขายและเป็นพ่อค้าด้วย นายดี ศรีสุวรรณ ชอบพอกับนางแม่น จันทวานิช ซึ่งเป็นนาย

ทายเรือ นายแมน ๖ รู้จักกับพระยาศรยุทธ ๖ ก่อนวันสวรรคต พระยา-
 ศรยุทธ ๖ ติดต่อกับนายแมน ๖ เพื่อต้องการจะค้าฟันและไม้หมอนดั่ง
 ไปเมืองจันทน์ติดต่อกับที่นายแมน ๖ นายแมน ๖ ก็ชวนนายดี ๖ ให้มา
 ติดต่อยายไม้ให้กับเจ้าคุณศรยุทธ ๖ แต่การติดต่อยังไม่เป็นผลสำเร็จ
 นายแมน ๖ รออยู่ไม่ได้ ให้นายดี ๖ รออยู่ก่อน นายดี ๖ เมื่อก่อน
 อาศัยอยู่บ้านนายแมน ๖ พักอยู่ใกล้กับบ้านเจ้าคุณศรยุทธ ๖ นายดี ๖
 จึงมาหาบ้านใกล้ ๆ อยู่ และได้ปรารภกับเจ้าคุณศรยุทธ ๖ ในเรื่อง
 เจ้าคุณศรยุทธ ๖ ก็บอกว่า มาพักอยู่เสียที่นี่สักแฉะกัน เพราะเหตุ
 ฉะนั้น นายดี ๖ จึงอาศัยบ้านเจ้าคุณศรยุทธ ๖ อยู่ในช่วงการค้าไม้
 และในช่วงที่นายดี ๖ อยู่ นั้น เป็นเวลาก่อนกรณีสวรรคตประมาณ
 ๑ เดือนหรือ ๒ เดือน ปรากฏว่ามีอยู่ ๓ ครั้งที่นายปรีดี พนมยงค์,
 นายเฉลียว ปทุมรส และเรือเอกวัชรชัย ๖ กับอีกคนหนึ่งซึ่งไม่รู้จำได้ไป
 ที่นั้น ครั้งแรกที่เฉลียว นายดี ศรีสวรรณ บอกว่า ไม่ได้อยู่ในที่นั้น
 เพราะต้องมั่วระ เนื่องจากมีคนโทรศัพท์มาให้ไปหาที่บางลำภู ต่อมา
 อีกกระยะหนึ่ง ถัดจากนั้นไม่กี่วัน บุคคลเหล่านั้นได้มาอีกครั้งหนึ่ง ใน
 ครั้งนั้นปรากฏว่านายดี ๖ ได้นั่งอยู่ใกล้ ๆ กัน และได้ยินพูดกันว่า
 “ใกล้จะไปอยู่แล้ว จะทำอย่างไรก็ทำกันเสีย” ซึ่งนายดี ๖ เห็นว่า
 ไม่ใช่เรื่องค้าไม้ก็ออกไปเสีย ครั้งที่ ๓ ในเดือนพฤษภาคม ก่อนเกิด
 กรณีสวรรคตก็ปรากฏมีผู้เข้าไปในบ้านพระยาศรยุทธ ๖ โดยนายดี ๖
 จำได้ คือ นายปรีดี พนมยงค์, เรือเอกวัชรชัย ชัยดิทธิเวช, นายเฉลียว

ปทุมรัตน์, นายชิต สิงห์เสนี กับอีกคนหนึ่ง ทั้งหมดเข้าไปอยู่ในห้องรับแขก นายค. ๑ นั่งอยู่ข้างห้องรับแขก ริมหน้าต่าง ได้ยินข้อความที่พูดกัน ความสำคัญที่พูดกันนั้น มีผู้พูดว่า “ผมไม่นึกเคย เด็กตัวนิดเดียว ปัญญาจะเฉียบแหลมถึงเพียงนี้” แต่ก็มีเสียงอีกเสียงหนึ่งพูดว่า “ผมก็ได้ยิน ผมอยู่ใกล้ พี่ชายว่าจะส่งตราสมบัติให้น้อง คิดจะสมัครเป็นผู้แทน แล้วเป็นนายกฯ” แต่ก็มีผู้พูดอีกว่า “นั่นสิ พวกเรา เขาคิดเรื่องนี้สำเร็จรอดไปได้ พวกเราจะเดือดร้อนไม่ใช่น้อย อย่าให้ทันไปได้ รับกำจัดเสีย” ตำรวจสำคัญก็อยู่ที่ว่า ศาสตราจารย์พัง เป็นยุคแล้วว่า นายเฉียบว ปทุมรัตน์ กับนายปรีดี พนมยงค์ เรือเอกวัชรชัย ชัยสิทธิเวช และนายชิต สิงห์เสนี ได้ไปในที่นั้นด้วย แต่ว่าความเหล่านี ได้พูดจาปรึกษากันจริงหรือไม่ ศาสตราจารย์พังยังสงสัยอยู่ ถึงแม้ว่าจะไปอยู่ในที่นั้นจริง แต่ที่ใจก็ถือการขึ้นมาก็มีเหตุผลว่า ใจก็เห็นว่าน่าจะได้มีการพูดเช่นนั้นจริง และการกระทำเช่นนั้นเป็นส่วนหนึ่งของแผนการณ์ ดังที่ใจก็ได้ทราบเรียนเป็นลำดับมาแล้ว

เรื่องเกี่ยวกับนายเฉียบว ปทุมรัตน์ จำเลยที่ ๓ นั้น มีข้อที่ใจก็นำสืบไปถึง คือ ความเกี่ยวพันระหว่างนายปรีดี พนมยงค์ ซึ่งพัวพันในเรื่องนี้ประการใด คือ ใจก็ได้นำสืบไปว่า นายปรีดี พนมยงค์ กับนายเฉียบว ปทุมรัตน์ เป็นผู้ที่ได้ร่วมเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๕ มาด้วยกัน และนายเฉียบว ปทุมรัตน์ จำเลยที่ ๓ อยู่ในบังคับบัญชาของนายปรีดี พนมยงค์ ในฐานะเป็นนายกรัฐมนตรี และ

มั่งกรณชวนให้เห็นถึงความสนิทสนมกันอีก โดยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ก่อนที่จะให้นายเจดีย์ว ปทุมรัตน์ พ้นจากตำแหน่ง ยังได้ไปถามนายปรีดี พนมยงค์ว่า ต้องการจะให้นายเจดีย์ว ปทุมรัตน์ พ้นจากราชการ ซึ่งข้อนี้ ใจทักเห็นว่า เป็นเรื่องความคุ้นเคยสนิทสนมระหว่างนายเจดีย์ว ปทุมรัตน์ กับนายปรีดี พนมยงค์ ส่วนนายชิต สิงหเสนี จำเลย และนายบุศย์ ปัทมศริน จำเลยนั้น ก็ปรากฏว่า นายเจดีย์ว ปทุมรัตน์ เป็นผู้บังคับบัญชานายชิตฯ และนายบุศย์ฯ ใจทักได้นำสืบไปถึงว่า นายชิต สิงหเสนี เรียกนายเจดีย์ว ปทุมรัตน์ ว่า “พี่” ส่วนเหตุผลต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับว่า นายเจดีย์ว ปทุมรัตน์ ได้กระทำความผิดหรือไม่ การที่นายเจดีย์ว ปทุมรัตน์ กระทำคนไม่เป็นที่พอพระราชหฤทัย และนายเจดีย์ว ปทุมรัตน์ ต้องพ้นจากตำแหน่งไป ดังที่ได้กราบเรียนมาแล้วนั้น ประกอบกับสิ่งที่ใจทักได้กราบเรียนเรื่องมีแผนการณซึ่งได้ประชุมปรึกษาหารือกัน จึงได้ล่วงรู้ถึงความเป็นไป ดังที่นายชิต สิงหเสนี พุดกับนางสาวจรรยา ตระกูล หรือพุดกับนายมี พาสด ว่า ในวันที่ ๓๓ จะไม่ได้เสด็จ ซึ่งทั้งนี้ นายเจดีย์ว ปทุมรัตน์ ก็พูดตรงกันกับ พ.ช. ประพันธ์ กุฎพิจิตรว่า วันที่ ๓๓ จะไม่ได้เสด็จ ใจทักเห็นว่า ทั้งนี้แสดงว่าเป็นผู้รู้ร่วมกัน แผนการณเดียวกัน อีกประการหนึ่ง ยังมีเหตุการณ์ที่พัวพันต่อไปอีกว่า นายชิต สิงหเสนี ได้ไปกราบทูลสมเด็จพระราชชนนีฯ ว่า ในหลวงยังพระองค์เอง ทั้งๆ ที่ตัวเองก็ไม่ปรากฏว่า ได้เห็นเหตุการณ์เช่นนั้น ซึ่งจากคำให้การของนายชิต สิงหเสนี ก็ยืนยันว่า ไม่

ได้เห็น แต่ทำไมจึงไปกราบทูลสมเด็จพระราชชนนีว่า ในหลวงยัง
พระองค์เอง นายปรีดี พนมยงค์ที่ได้ทราบเรื่องนี้ ตามคำพยานใจก็
ก็โดยเริ่มต้นเมื่อได้มีผู้ไปตามพระยาเทวธรรมาธิราช หลังจากได้ยินเสียง
บันดงบนพระที่นั่งแล้วแต่มีเสียงร้อง พระยาเทวธรรมาธิราชและบุตรชาย
ซึ่งเป็นข้าราชการในวังก็เข้ามาในวัง แต่ได้ให้ลูกชายไปบอกกับนาย
ปรีดี พนมยงค์ ลูกชายพระยาเทวธรรมาธิราชได้บอกกับนายปรีดี พนมยงค์
ว่า “เมื่อก่อนมีคนมาจากในวัง มาบอกคุณพ่อว่า ได้ยินเสียงบัน และ
มีเสียงร้อง คุณพ่อให้มากราบเรียนให้ทราบ” นายปรีดี พนมยงค์ ก็
ได้ติดต่อไปยัง ม.จ. นิกรเทวัญ ซึ่งเป็นราชเลขานุการในพระองค์ใน
ขณะนั้น ให้มาที่ท่าเทียบท่าช้าง เมื่อ ม.จ. นิกรเทวัญ มาถึงแล้ว
นายปรีดี พนมยงค์ ได้พูดว่า “คง ชุ่ยไซ้” ซึ่งแปลความหมายความว่า
พระเจ้าแผ่นดินโปรดพระชนม์เอง ซึ่งทำไมเหตุการณ์จึงไปตรงกันเช่น
นั้นได้ ? นายปรีดี พนมยงค์ ก็ดี นายชิต สิงหเสนี ก็ดี เรือเอกวัชรชัย
ชัยสิทธิ์เวช ซึ่งเกี่ยวข้องของพ่อพันในเรื่องนี้ก็ดี โจทก์ได้นำสืบว่า ได้ไปที่
บ้านพระยาศรัยทรรฯ ในคราวที่นายดี ศรีสุวรรณ ได้ยินเหตุการณ์
เช่นนั้นจริง ดังกราบเรียนมาน

ข้อความที่ได้กราบเรียนนั้น อาจจะเป็นข้อความกราบเรียนทั้งใน
ทางความคิดเห็นของโจทก์ และเป็นความขัดแย้งในคำต่อทรรณ์ เช่น
ที่คำต่อทรรณ์เห็นว่า การที่นายดี ศรีสุวรรณ ได้ยินคำปรึกษาหารือ
กันเช่นนั้น การที่นายปรีดี พนมยงค์ กับพวกเขาจะพูดเรื่องสำคัญเช่นนั้น

ทำไมจึงไปพุดกันที่บ้านพระยาศรยุทธเด่น ที่บ้านอนันต์ ทำไมจึงไม่ไปพุด ? เรื่องนี้ใคร่ขอกราบเรียนว่า เมื่อศาลพิจารณากล้อยคำของพระยาศรยุทธฯ ซึ่งเป็นเจ้าของบ้าน ให้การรับว่า นายปรีดี พนมยงค์, นายเฉลียว ปทุมรส, เรือเอกวัชรชัย ชัยสิทธิเวช กับคนอื่นอีกคนหนึ่ง ได้ไปที่บ้านนั้นจริง ส่วนข้อความอื่น ๆ ซึ่งปรากฏจากกล้อยคำของพระยาศรยุทธฯ จะให้ประโยชน์แก่ฝ่ายใด โจทก์จะไม่ขอกราบเรียนในที่นี้ เมื่อฟังได้แน่ชัดแล้วว่า บุคคลเหล่านั้นได้ไปที่นั้นจริง โดยพระยาศรยุทธฯ นั้นเองให้การว่า นายปรีดี พนมยงค์ ได้มาเยี่ยม และถามว่าการค้าไม้เป็นอย่างไร เมื่อถามเช่นนั้นแล้ว พระยาศรยุทธฯ ก็ได้ตอบในห้อยนั้นเลย จนกระทั่งในที่สุดได้ออกมาตั้งบุคคลเหล่านั้นนอกบ้าน ซึ่งข้อนี้โจทก์ไม่เข้าใจเลยว่า บุคคลเหล่านั้นจะมาเยี่ยมหรือมาพุดกันเรื่องอื่น ? ตามธรรมดาเจ้าของบ้าน เมื่อมีคนมาเยี่ยมก็จะต้องอยู่ต้อนรับปราศรัยหรือพุดจากกัน ซึ่งทงนี้ก็ไม่ขอความอย่างอื่นหักล้าง โจทก์จึงเห็นว่า ที่โจทก์นำสืบมานั้นศาลน่าจะรับฟัง และถ้อยคำที่นายตีศรีสุวรรณ ได้ยินก็ตรงกับเหตุการณ์ที่ในหลวงรับสั่งว่าจะตั้งราชดมบัติ ถ้าหากไม่มีข้อความเหล่านั้น นายตี ศรีสุวรรณ จะเอาที่ไหนมาพุด ? บุคคลที่เกี่ยวข้องในเรื่องนี้ เช่น นายชิต สิงหเสนี กัด เรือเอกวัชรชัย ชัยสิทธิเวช หรือ นายปรีดี พนมยงค์ กัด ที่โจทก์นำสืบเกี่ยวข้องกันมา บังเอิญเรื่องต่าง ๆ ก็ไปพัวพันเข้ามาตามที่นายตีศรีสุวรรณ ได้ยินได้ฟังที่บ้านพระยาศรยุทธฯ กรณีแวดล้อมเข้ามา

เช่นนั้น โจทก์จึงได้เสนอขึ้นมาเพื่อศาลได้โปรดพิจารณาถึงเหตุผลเหล่านี้ด้วย เรื่องที่น่าคิดข้อหนึ่ง คือว่า ทำไมจึงต้องไปพูดเรื่องคอขาดบาดตายเช่นนั้น ? ข้อนี้ไม่ใช่ว่าจะเป็นเรื่องที่ศาลเริ่มสงสัยแต่ฝ่ายเดียว โจทก์ก็ใคร่ขอทราบเรียนไว้ด้วยว่า ครั้งแรกเมื่อจำนำวนมาถึงมือโจทก์ โจทก์ก็คิดใจสงสัยในเรื่องนั้นๆ เหมือนกัน และพนักงานอัยการ ๕ คน ที่รวมดำเนินคดีเรื่องนี้ ได้สั่งให้เอาพยานมาซักถามต่อหน้า จนฟังเป็นยุติแล้ว แต่มีความเห็นสอดคล้องต้องกัน จึงสั่งให้ดำเนินคดีได้ โจทก์สงสัยในชั้นต้น แต่เมื่อมีเหตุผลจนถึงสงสัย ก็เป็นเรื่องที่ควรจะรับฟัง เช่น ในเรื่องทำไมจึงต้องไปประชุมกันเช่นนั้น ? จะเห็นได้ว่า เรื่องนี้ โจทก์นำสืบเป็นเรื่องราวที่แผนการณ ์เกี่ยวกับกระสุนปืน หรือพฤติการณ์ต่าง ๆ เริ่มตั้งแต่ให้ทรงหัตถ์ยิงบนบนพระที่นั่งเพื่อจะกลบเกลื่อนความสงสัย เมื่อเป็นเช่นนั้นแล้ว โจทก์ก็คิดว่า การไปประชุมกันเช่นนั้นจึงเป็นเรื่องที่อาจจะทำได้ ซึ่งแม้โดยปกติธรรมดาเป็นเรื่องที่คนสามัญไม่ทำเช่นนั้น เราเชื่อในสามัญสำนึกว่าจะไม่ทำเช่นนั้น แต่ไม่ใช่หมายความว่า จะทำอย่างนั้นไม่ได้ มีเหมือนกันที่ทำเช่นนั้นได้ ดังเคยมีเรื่องเกิดขึ้นในศาลยุติธรรมเมื่อสมัย ๓๐ กว่าปีมานี้ มีคนยิงนายร้อยโทบนศาลแพ่ง ซึ่งโดยปกติก็ไม่น่าจะทำผิดเช่นนั้น เมื่อเร็ว ๆ นี้ประมาณสักปีหนึ่งมานะเอง มีจำเลยเอาก้อนอิฐขว้างอัยการในห้องพิจารณา โดยปกติไม่น่าจะมีเช่นนั้น ดังธรรมดาที่ไม่น่าจะมีนั้น เป็นเรื่องทั่ว ๆ ไป แต่จะถึงกับว่าไม่ให้มีเช่นนั้น อาจจะเป็นไปไม่ได้

ในเรื่องการวางแผนการณที่บ้านพระยาศรัยทท ๆ ก็เช่นเดียวกัน
 โจทก์ใคร่ขอทราบเรียนต่อศาล ขอได้โปรดคำนึงถึงคำให้การของ
 นายทอง อภัยวงศ์ ซึ่งมาเบิกความเป็นพยานต่อศาลในเรื่องนี้ว่า เมื่อ
 คราวเปลี่ยนแปลงการปกครองในสมัยนั้น ซึ่งถ้าทำไม่สำเร็จก็จะถูกจำ
 เป็นกบฏ ถ้าทำสำเร็จผ่านไปแล้วก็แล้วไป นายทอง อภัยวงศ์ ได้ให้
 การต่อศาลว่า ได้มีการประชุมปรึกษาเพื่อเปลี่ยนแปลงการปกครอง
 กันที่ราชวงศ์ ในรถยนต์ที่ที่ศาลาท่าน้ำหน้าวัดก็เคยมี ในเรือ
 จ้างก็เคย คือไปทำในที่ต่าง ๆ สุดแล้วแต่ว่าจะเหมาะที่ไหน สมมุควา
 กรณีนั้นจะเกิดขึ้น จริงอยู่อาจจะคิดว่า เอ! จะเป็นไปไม่ได้กระมัง
 การคิดเปลี่ยนแปลงการปกครอง ไปปรึกษากันที่ราชวงศ์ก็ไม่น่าจะ
 เชื้อ แต่นั่นก็เป็นเรื่องที่ได้เป็นไปแล้ว ปรึกษาเรื่องเปลี่ยนแปลงการ
 ปกครอง ไปปรึกษากันที่ศาลาท่าน้ำ ก็เป็นที่น่าปลาตอยู่ข้อหนึ่งว่า
 ผู้ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนี้ ได้เคยเกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงการปก
 ครองในครั้งนั้นมาแล้ว อีกประการหนึ่ง ถ้าหากว่าคำของนายดี ศรี
 สุวรรณ เป็นคำที่น่าเคลงเคลงสงสัยแล้ว ก็น่าประหลาดใจที่ว่าพยาน
 อีก ๒ คน คือ นายชวน จนิษฐ กับ ขุนเทพประดิษฐ์ไพเราะนี้ ซึ่งเป็นคน
 เรื่องที่จะให้รู้ว่า นายดี ศรีสุวรรณ รู้เห็นในเรื่องนี้ จึงปรากฏมีช
 ขอน โจทก์ขอทราบเรียนทั่วความลึกเล็กน้อยว่า ทำไมจึงได้นายดี
 ศรีสุวรรณ มาเป็นพยาน ? ปรากฏจากคำพยานของศาลว่า วันหนึ่ง
 นายดี ศรีสุวรรณ ได้มาพักที่บ้านขุนเทพประดิษฐ์ไพเราะนี้ ข้าราชการ

การขึ้นเอกของกรมไพรชนีย์โทรเดช วันหนึ่ง นายชวน จินิชฐ ซึ่ง
เป็นข้าราชการกรมทหารบก กระทรวงการคลัง (เมื่อก่อนชื่อว่ากรม-
คลัง) ได้มาหาขุนเทพประสิทธิ์ไพรชนีย์ นายดี ศรีสุวรรณ พักอยู่
ที่บ้านขุนเทพประสิทธิ์ไพรชนีย์เพื่อเจรจากันเรื่องการค้าไม้ ได้ฟังนาย
ชวน ๑ กับขุนเทพประสิทธิ์ ๑ เลียงกันว่า เรื่องสุวรรณคดีเป็นอย่างไรว่
ถูกดอบปลงพระชนม์หรือปลงพระชนม์เอง ถ้าถูกดอบปลงพระชนม์
นายปรีดี พนมยงค์ ฐเห็นด้วยหรือเปล่านั้น คนนั้นกว่าอย่างนั้น คน
นี้กว่าอย่างนี้ นายดี ศรีสุวรรณ ก็โผล่ออกมาว่า “ต้องคนที่ไม่
จริง อัจฉริยะจริง ได้มีการประชุมกันที่บ้านผู้ใหญ่คนหนึ่ง และนาย
ปรีดี ๑ ฐเห็นด้วย” และได้ห้ามบุคคลทั้งสองไม่ให้บอกให้ใคร
ในขณะนั้น ขุนเทพประสิทธิ์ ๑ ฐแล้ว ว่า นายดี ศรีสุวรรณ พักอยู่ที่
บ้านพระยาศรัยท ๑ เพื่อติดต่อเรื่องค้าไม้ จึงถามว่า ประชุมปรึกษา
กันที่บ้านพระยาศรัยท ๑ ใช่หรือไม่ แต่นายดี ศรีสุวรรณ ไม่ยอมบอก
ต่อมาเมื่อนายดี ศรีสุวรรณ กลับไปปากน้ำโพแล้ว ขุนเทพประสิทธิ์ ๑
ตั้งใจจะนำไปบอกตำรวจ บังเอิญหลวงแก้วพาดสนซึ่งเป็นคนชอบพอ
กับขุนเทพประสิทธิ์ ๑ ไม่อยู่ ไปลี้ภัยที่ประเทศสวิตเซอร์แลนด์
เมื่อหลวงแก้ว ๑ กลับมาแล้ว ได้พบกับขุนเทพประสิทธิ์ ๑ ที่ท้องสนาม
หลวง ขุนเทพประสิทธิ์ ๑ ถามหลวงแก้ว ๑ ว่า คิดจะไปถึงไหนแล้ว
หลวงแก้ว ๑ บอกว่า กำลังลี้ภัยอยู่นะ ขุนเทพประสิทธิ์ ๑ ถามว่า จับ
พระยาศรัยท ๑ หรือเปล่า? หลวงแก้ว ๑ บอกว่า ไม่รู้เรื่อง จะจับ

พระยาศรยุทธฯ ทำไม ขุนเทพประสิทธิ์ฯ ก็เล่าให้ฟังถึงเรื่องที่นายด้
ศรีสุวรรณ เล่าให้ฟังนั้น หดงแผ้วฯ ก็ให้ขุนประสิทธิ์ฯ โทรเลขเรียก
ตัวนายด้ ศรีสุวรรณ ลงมาจากปากน้ำโพ เมื่อนายด้ ศรีสุวรรณ ลง
มาแล้ว ขุนเทพประสิทธิ์ฯ ก็แจ้งให้หดงแผ้วฯ ทราบ หดงแผ้วฯ
ก็มาสอบถามนายด้ ศรีสุวรรณ โดยไม่ได้แต่งเครื่องแบบตำรวจ เมื่อ
ได้ความชัดแจ้ง หดงแผ้วฯ ก็นำนายด้ ศรีสุวรรณ ไปหาพระพิณ-
ชนคดี สอบสวน นายด้ ศรีสุวรรณ ก็ยืนยันดังได้กราบเรียนมาแล้ว
ข้างต้น เช่นนี้ มุมเหตุคงใจอะไรให้นายด้ ศรีสุวรรณ มาพูดเพื่อให้
ได้รัยคนนั้นคนนั้น หรือสร้างเรื่องสร้างราวมาตั้งแต่ต้น ? เมื่อเหตุผล
เป็นเช่นนั้น โจทก์จึงเห็นว่ารูปคดีของโจทก์ตามที่นำสืบมานั้นเป็นเรื่องที่
น่าจะรับฟังได้

เกี่ยวกับนายด้ ศรีสุวรรณ นี้ ได้มีการดำเนินมาตั้งแต่ศาลชั้นต้น
จนถึงศาลอุทธรณ์ว่า มีอะไรเกิน ๆ อยู่สักหน่อย ดังเช่นในตอนที่อยู่
ในบ้านพระยาศรยุทธฯ เมื่อพวกที่มาประชุมปรึกษากันกลับไปที่
หมดแล้ว นายด้ ศรีสุวรรณ ได้ถามพระยาศรยุทธฯ ว่า “เจ้าคุณ
ในเรื่องนี้เขาอยู่กับเขาด้วยหรือ ?” ซึ่งออกจะผิดมนุษย์ไปสักหน่อย
โจทก์รู้สึกเสียใจที่ไม่อาจจะนำเอาตัวนายด้ ศรีสุวรรณ มาอยู่ต่อหน้า
ศาลได้ นายด้ ศรีสุวรรณ นี้ เป็นคนชอบกลแม้แต่โจทก์เองก็รู้สึก
เช่นนั้น รู้สึกว่าเป็นคนพูดจาโง่งมงาย ไม่เกรงใจคน แต่ไม่ใช่เป็นคนพูด
โกหก แต่เป็นคนขวนขวายซำซำ ซึ่งเราจะเห็นเหตุผลประกอบในเรื่องนี้

คือ นอกจากจะพูดกับพระยาศรยุทธฯ ที่บ้านเช่นนั้นแล้ว ได้ปรากฏ
จากคำพนักงานสอบสวน คือ พระพิณจันทน์ว่า ครั้นเมื่อได้เชิญพระ-
ยาศรยุทธฯ ไปทำการสอบสวนกลาง พอพระยาศรยุทธฯ เห็นนายคิ-
ศรีสุวรรณ อยู่ทนน จากคำของพนักงานสอบสวน หน้าพระยาศรยุทธฯ
ไม่เดินมาทนน นายคิฯ ก็ว่าทีเดียว ว่า “เพราะเจ้าคุณ ผมจึงต้อง
มาอยู่ที่นี่” ขอได้โปรดคิดว่า คนธรรมดาใครเขาทำเช่นนั้น ? แต่
โดยที่แกเป็นคนโง่เง่าจึงได้พูดไปเช่นนั้น นอกจากนั้นยังมีข้อเถียงที่เป็น
ข้อตำหนิอีกว่า เรื่องเช่นนั้นไม่น่าจะแพร่พรายให้คนอื่นรู้ ความจริง
นายคิฯ ได้เก็บเรื่องมานานแล้ว แต่เมื่อมาได้ยินคนใดเถียงกันผิด ๆ
พลาด ๆ ก็อยากจะแสดงให้เห็นว่า ตัวกูรู้มาว่าความจริงเป็นอย่างไร
จึงได้โผล่ออกไป โจอทก็ใครขอให้ศาลพิจารณาใคร่ครวญถ้อยคำและ
เหตุผลทั้งนำหนักคำพยานปากคนด้วย

เหตุผลอื่น ๆ ที่ศาลอุทธรณ์ยกขึ้นมา เป็นข้อความที่โจทก์ได้
กล่าวไว้ในคำแถลงฎีกาของโจทก์แล้ว เพื่อให้ไม่ให้เสียเวลา โจทก์จะ
ไม่กราบเรียนซ้ำอีก เท่าที่กราบเรียนมานั้น เป็นข้อความที่ไม่ได้กล่าว
ไว้ในฎีกา จึงได้แถลงขึ้นเพื่อประกอบการพิจารณา

ก่อนที่จะสรุป โจทก์ขอประทานกราบเรียนถึงว่า ในชั้นศาล
อุทธรณ์ ได้มีคำพิพากษาแย้ง คือ มีผู้พิพากษานายหนึ่งแย้ง รวบรวม
ความที่แย้งนั้น พังว่า ไม่ใช่เป็นการดอปปดงพระชนม์ และไม่น่าเชื่อ
ว่าจะกระทำพระองค์เอง แต่ผู้พิพากษาที่แย้งนั้นมีความเห็นว่า จะตัดสิน

อุบัติเหตุออกเสียจากกรณีไม่ได้ เมื่ออ่านความเห็นแย้ง ก็แสดงได้ชัดว่า มีความเห็นว่าการนั้นเป็นอุบัติเหตุ โจทก์จะขอประทานกราบเรียนสั้น ๆ เพราะเหตุว่าความเห็นแย้งในเรื่องอุบัติเหตุนี้ โจทก์ได้กราบเรียนมาตั้งแต่ครั้งแล้ว ว่า เริ่มแรกที่เดียวรัฐบาลเองก็เห็นว่าไม่ใช่อุบัติเหตุ แต่ฝนตกลงมา เป็นอุบัติเหตุ ปรากฏในสำนวนเช่นนั้น พอมาถึงศาลากลางเมือง ได้ตัดอุบัติเหตุออกโดยสิ้นเชิง ครั้นมาถึงศาลอาญา ศาลอาญาก็ถือว่าไม่ใช่อุบัติเหตุ มาถึงศาลอุทธรณ์ก็ยังข้างมากก็ว่าเป็นดอปปองพระชนม์ โจทก์จึงขอกราบเรียนว่า เรื่องอุบัติเหตุเห็นจะเป็นความเห็นที่เรียกว่า โดนเดี่ยว ไม่มีอะไรซับซ้อน จึงไม่จำเป็นที่จะต้องอะไรกราบเรียนอีก อย่างไรก็ดี ตามที่โจทก์ได้กราบเรียนมาทั้งนี้ หรือที่จะได้กล่าวไว้เป็นลายลักษณ์อักษรในฎีกาของโจทก์ ก็เป็นเรื่องที่โจทก์มีความคิดเห็นตามท้องสำนวนตามข้อนำสืบ จริงอยู่ในการเถียงนั้น บางที่ข้อความอาจจะเกินเลยจากข้อความที่ปรากฏในนั้น แต่สาระสำคัญ โจทก์ได้พยายามหนักหนาที่จะรักษาสาระสำคัญ แต่ในพจนานี้ให้เหมือนเปียบกับตัวหนังสือย่อมนำไม่ได้ แต่ข้อความที่โจทก์กล่าวนี้ กล่าวจากความคิดเห็นและหลักฐานว่าควรจะเป็นเช่นนั้น ซึ่งโจทก์เชื่อมั่นอยู่เสมอว่าหลักฐานที่ใช้ในการพิจารณา นั้น ศาลก็ยอมใช้หลักฐานที่ปรากฏที่ศาล ถ้าศาลเห็นว่าคดีเรื่องนี้หลักฐานยังฟังไม่ได้ว่า นายเนติขุ ปทุมวงศ์ ได้กระทำความผิด แม้โจทก์จะได้กราบเรียนศาลอย่างไร ๆ ก็ตาม หาเป็นเรื่องที่จะ

จูงใจให้ศาลลงโทษหาได้ไม่ ศาลย่อมจะต้องพิจารณาไปตามข้อ
 ดำนวน ในทำนองเดียวกัน ถ้าจำเลยได้กระทำผิดจริง แม้จำเลยจะ
 ได้มาชี้แจงอย่างไร ๆ คอศาล ก็หาจูงใจให้ศาลกระทำตามได้ไม่
 ตามที่โจทก์ได้กราบเรียนมาแต่ฉะนี้ เป็นเพียงแนวทางให้ความคิดเห็น
 ว่า ตามข้อนำสืบของโจทก์คดีมีหลักฐานพอฟังได้ว่า นายเฉลียว
 ปทุมรัตน์ มีความผิดดังฟ้อง ถ้าศาลพิจารณาจากหลักฐานเห็นว่า ตาม
 ที่โจทก์ได้กราบเรียนมานี้ ฟังได้ว่า นายเฉลียว ปทุมรัตน์ ได้ร่วมกระ-
 ทำความผิดจริง ขอได้โปรดพิพากษาลงโทษ.

(ลำเนา)

คำพิพากษา

ตราครุฑ

ในพระปรมาภิไธยพระมหากษัตริย์

ศาล ฎีกา

วันที่ ๑๒ เดือน ตุลาคม พุทธศักราช ๒๔๘๗

ความอาญา

พนักงานอัยการ กรมอัยการ

โจทก์

ระหว่าง

นายเฉลียว ปทุมรส ที่ ๑ นายชิต สิงห์เสนี ที่ ๒

นายบุญชัย บัณฑวิน ที่ ๓

จำเลย

เรื่อง ประทูลฎีกาขอพระองค์สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ฯ

โจทก์, จำเลยที่ ๒ ที่ ๓ ฎีกาคัดค้านคำพิพากษา

ศาลอุทธรณ์ ลงวันที่ ๒๘ เดือน ตุลาคม พุทธศักราช ๒๔๘๖

โจทก์ฟ้องว่า นายเฉลียว ปทุมรส จำเลยที่ ๑ นายชิต สิงห์เสนี
จำเลยที่ ๒ นายบุญชัย บัณฑวิน จำเลยที่ ๓ กับพรรคพวกที่ยังหลบหนี
อยู่ บังอาจสมคบกันกระทำการประทูลฎีกาขอพระองค์พระมหา-
กษัตริย์ในรัชกาลที่ ๘ พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล
ต่างกรรมต่างวาระกัน คือ

ก. เมื่อระหว่างวันที่ ๘ เมษายน ๒๔๘๘ ถึงวันที่ ๘ มิถุนายน

๒๔๘๘ จำเลยทั้ง ๓ กับพวกร่วม คบกันคิดการตระเตรียมและ
กระทำการปลงพระชนม์พระองค์ท่าน โดยประชุมปรึกษาวางแผนการณ
ตกลงกันในอันที่จะทำการปลงพระชนม์ และให้ผู้รับหน้าที่ร่วมกัน
ไปกระทำการปลงพระชนม์ แล้วจำเลยทั้ง ๓ ช่วยปกปิด ไม่นำความ
ไปร้องเรียน เหตุเกิดที่ตำบลชนะสงคราม ท้องที่อำเภอพระนคร
จังหวัดพระนคร

ข. วันที่ ๘ มิถุนายน ๒๔๘๘ เวลากลางวัน นายสีต และ
นายบุญคำจำเลยกับพวกร่วมคบกันกระทำการปลงพระชนม์พระองค์
ท่าน โดยใช้อาวุธปืนยิง ๑ นัด ถูกพระนลาตทะลุเบี่ยงหลังพระเศียร
ในขณะบรรทมอยู่บนพระที่ เป็นเหตุให้เสด็จสวรรคตทันที ขณะที่
จำเลยกับพวกร่วมได้กระทำการปลงพระชนม์ดังกล่าว นายสีต นายบุญคำ
ได้ร่วมรู้อยู่ในที่นั้นด้วยจึงใจไม่ถวายนความพิทักษ์ตามหน้าที่มหาดเล็ก
ห้องพระบรรทม กลับบังอาจเป็นใจช่วยเหลือให้ช่องโอกาสแก่
พวกร่วม อันเป็นการอุปการะในการประทุษร้ายนั้นได้สำเร็จ และ
ปกปิดไม่นำความไปร้องเรียน เหตุเกิด ณ พระที่นั่งบรมพิมาน ใน
พระบรมมหาราชวัง

ค. วันที่ ๘ มิถุนายน ๒๔๘๘ เวลากลางวัน ภายหลังที่ถูก
ปลงพระชนม์แล้ว นายสีตบังอาจเพทุบายเอาปลอกกระสุนปืน ๑ ปลอก
ส่งให้แก่เจ้าหน้าที่ตำรวจ โดยกล่าวเท็จว่าเก็บได้ใกล้พระแท่นบรรทม
ในขณะที่ถูกประทุษร้าย ประสงค์จะให้เจ้าหน้าที่หลงเชื่อไปในทางที่

เป็นเท็จ ว่าเป็นปดอกกระสุนปืนที่ได้อิงในวันนั้นจากปืนกระบอกหนึ่ง
ซึ่งวางอยู่ใกล้พระกรเบื้องซ้าย และเพื่อจะให้ถึงเชื่อต่อไปว่า ทรง
ใช้ปืนกระบอกนั้นประทุษร้ายพระองค์ท่านเอง ความจริงปืนกระบอก
นั้นหาได้ใช้อิงในวันนั้นไม่ และไม่ใช้กระบอกที่ใช้ประทุษร้าย ทั้งนี้
โดยนายชิตรู้อยู่แต่ว่าเป็นเท็จ ด้วยเจตนาช่วยพรรคพวกให้พ้นอาญา
และปกปิดมิให้ความปรากฏว่าได้มีผู้ประทุษร้ายพระองค์ท่าน เหตุเกิด
ณ พระที่นั่งบรมพิมาน

ขอให้อิงโทษตามกฎหมายลักษณะอาญามาตรา ๘๗-๑๕๔-๖๓-

๖๔-๗๐ และ ๗๑

จำเลยทั้ง ๓ ให้การปฏิเสธ และว่า เหตุที่จำเลยถูกกล่าวหา
เพราะมีบุคคลบางจำพวกฉวยโอกาสการสัวรรคตเป็นเกมการเมือง
เพื่อทำลายล้างบุคคลอื่น มีอาทิ เช่น นายปรีดี พนมยงค์ เรือเอก
วัชรชัย ชัยสิทธิเวช นายเจตยว ปทุมรัตน์ และพดอยไปถึงนายชิต
นายบุญศรีด้วย

ศาลอาญาพิจารณาพิพากษาว่า พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดลเสด็จสวรรคตโดยถูกผู้ร้ายดองพระชนม์ นายชิต
รู้เห็นร่วมมือกับผู้ร้ายรายนี้ด้วย ความผิดของนายชิตต้องด้วยกฎหมาย
ลักษณะอาญามาตรา ๘๗ ตอน ๒ ส่วนข้อขอให้ลงโทษนายชิตตาม
มาตรา ๑๕๔ ในข้อหาว่าดองปดอกกระสุนของกวาง โดยยกจำ
เท็จแก่เจ้าหน้าที่ เพื่อช่วยผู้กระทำความผิด ทางพิพากษาได้ความล้ม

แต่เป็นความผิดที่เกิดขึ้นน้อยในความผิดประทุษร้ายข้างต้น ไม่พึงแยก
กระทงลงโทษอีกได้ จึงลงโทษนายชิตจำเลยตามมาตรา ๘๗ ตอน ๒
บทเดียว ให้ประหารชีวิต ส่วนนายเจดีย์และนายบุญจำเลย คดี
ยังไม่มีหลักฐานให้พอฟังว่าได้รวมกระทำความผิดด้วย ให้ยกฟ้อง

นายชิตจำเลยอุทธรณ์ขอให้ยกฟ้อง

โจทก์อุทธรณ์ขอให้ลงโทษจำเลยอีก ๒ คนด้วย

ศาลอุทธรณ์พิพากษาแก้ ให้ลงโทษประหารชีวิตนายบุญจำเลย
ตามมาตรา ๘๗ ตอน ๒ ด้วยอีกคนหนึ่ง ส่วนนายชิต นายเจดีย์
จำเลยคงยืนตามเดิม แต่มีความเห็นแย้งของผู้พิพากษานายหนึ่งว่า
ควรยกฟ้อง ปล่อยจำเลยทั้งสามคน

โจทก์ฎีกาขอให้ลงโทษนายเจดีย์จำเลย โดยอธิบดีกรมอัยการ
รับรอง

นายชิต นายบุญจำเลยฎีกา ขอให้ยกฟ้อง

ศาลฎีกานั่งฟังคำแถลงของฝ่ายโจทก์จำเลย ตรวจสำนวนประชุม
ปรึกษาคดีแล้ว

ตามคำแถลงของจำเลยเป็นใจความว่า การแต่งตั้งรัฐบาล
เนื่องจากการกระทำรัฐประหาร เป็นการไม่ชอบ ฉะนั้น การลอบดง
ตลอดจนการฟ้องร้องจำเลยในคดีนี้จึงเป็นการไม่ชอบด้วยนั้น เห็นว่า
ความข้อนี้ศาลต่างทั้ง๒ได้วินิจฉัยไว้แล้วว่า โจทก์ฟ้องคดีได้และศาลก็ได้
ได้เคยวินิจฉัยไว้ในคำพิพากษาฎีกาที่ ๔๕/๒๔๘๖ คดีระหว่างนายทองเย็น

หัตถ์เมียร ใจทัก กระทบการคั่ง ๆ จำเลย ว่า รัฐบาลที่คงชน
ภายหลังรัฐประหารเป็นรัฐบาลที่ชอบ ฉะนั้น ใจทักจึงมีอำนาจฟ้อง
คดีนี้ได้ จะได้วินิจฉัยข้อเท็จจริงต่อไป

ทางพิจารณาได้ความว่า พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหา
อานันทมหิดล พร้อมด้วยสมเด็จพระราชชนนีและสมเด็จพระราชอนุชา
เสด็จกลับประเทศไทยเมื่อวันที่ ๕ ธันวาคม ๒๔๘๘ ประทับ ณ พระที่นั่ง
บรมพิมาน พระองค์ท่านประทับอยู่ทางริมฝ่ายด้านตะวันออก ด่วน
อีก ๒ พระองค์ประทับทางริมฝ่ายด้านตะวันตก นายชิตและนายบุญชัย
เป็นมหาดเล็กประจำห้องพระบรรทมพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว นาย
เจดีย์เป็นราชเลขาการในพระองค์ และเป็นข้าราชการผู้ใหญ่ประจำ
พระองค์ด้วยอีกตำแหน่งหนึ่ง นายปรีดีพ้นตำแหน่งหน้าที่ผู้สำเร็จราชการ
แทนพระองค์แล้วมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้า ฯ ยกย่องนายปรีดี
ไว้ในฐานรัฐบุรุษอาวุโส มีหน้าที่รับปรึกษาราชการแผ่นดิน ต่อมา
ได้เข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี สืบต่อจากพลเอก อภัยวงศ์ ตาม
ประกาศพระบรมราชโองการ ลงวันที่ ๒๔ มีนาคม ๒๔๘๘

เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จนิวัติสู่พระนครแล้ว ทรง
บำเพ็ญพระราชกรณียกิจนานาประการ เพื่อให้บังเกิดผลดีแก่ประเทศ
ชาติ พระองค์ทรงพระราชอุทิศสวามิภักดิ์ไปในที่ต่าง ๆ ทั้งในกรุงและ
ต่างจังหวัด เช่น เมื่อวันที่ ๒๓ ธันวาคม ๒๔๘๘ เสด็จประพาสจังหวัด
ชลบุรีพร้อมด้วยนายปรีดี พลโท พระศราภย์สถูปถิตการ สมุหราช-

องครักษ์ นายเฉื่อย นายชิต ทอดพระเนตรการแต่งอาวุธของคณะ
พลพรรคเสรีไทย มีผู้น้อมเกล้าถวายอาวุธบนกับของอื่นที่พลพรรค
เสรีไทยใช้อยู่ ทรงโปรดการหัดยิงปืนชนิดใหม่ๆ ที่มีผู้น้อมเกล้าถวาย
ต่อมาได้ตั้งเยี่ยมเยียนราษฎรตามจังหวัดต่าง ๆ หลายแห่ง ทรงพระราช
ปฏิสันถารแก่ราษฎรที่มาเฝ้า ราษฎรถวายสิ่งของแก่เด็กน้อยก็ทรง
ยินดีรับ และโปรดเกล้าพระราชทานเงินกันธงให้เป็นศิริมงคล ผู้ใด
ทุกข์ร้อนก็ทรงรับสั่งให้เจ้าหน้าที่ช่วยเหลือ ครั้นสุดท้ายเสด็จประพาส
ท้องลำเพ็ง เมื่อวันที่ ๓ มิถุนายน ๒๔๘๘

ในด้านเกี่ยวกับการบริหารงานของประเทศชาติ พระองค์ทรง
สนพระราชหฤทัยที่จะทรงทราบและศึกษา โปรดเกล้าฯ ให้เชิญ
นายทหารชั้นผู้ใหญ่ ปลัดกระทรวง และอธิบดี ผลัดเปลี่ยนกันเข้าเฝ้า
เพื่อเป็นโอกาสที่จะทรงซักถามกิจการในหน้าที่และแลกเปลี่ยนความรู้
ในทางพระพุทธศาสนา ก็ทรงพระราชทานพระราชทรัพย์บำรุงวัดวา
อารามและตั้งพระราชหฤทัยจะทรงผนวช แม้ทางศาสนาอื่นก็อยู่ใน
พระบรมราชูปถัมภ์ ยิ่งนานวันพระองค์ก็ยิ่งทรงได้รับความนิยมนับเป็น
มิ่งขวัญที่เคารพสักการะอย่างประทับใจด้วยความชื่นชมโสมนัสของ
บรรดาข้าทูลละอองธุลีพระบาทและพสกนิกร

โดยที่มีพระราชประสงค์จะทรงกลับไปศึกษาต่อยังประเทศสวิส-
เซอร์แลนด์อีก กำหนดเสด็จวันที่ ๓๓ มิถุนายน ๒๔๘๘ ตามที่ไทรถวาย
พระฤกษ์ ในโอกาสนี้ รัฐบาลแห่งสหรัฐอเมริกาและอังกฤษได้กราบทูล

อันเชิญเสด็จพระราชดำเนินไปยังประเทศนั้น ๆ ด้วย

วันที่ ๘ มิถุนายน ๒๔๘๘ ทรงพระประสูติเกี่ยวกับพระนางที่
เสด็จงานพระราชทานเพลิงศพ พระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภา และงานที่
กรมทหารมหาดเล็กรักษาพระองค์ เวลา ๑๗.๐๐ นาฬิกา หาดวงนิคย-
เวชวิศิษฎ์ ถวายตรวจพระวรกาย บำรุงภูมิพระอาการไข้เล็กน้อย
ขอให้เสด็จพระราชชนนีถวายพระโอสถ โนแวนดรินแก้ไข้ ๑ เม็ด
ตอนค่ำถวายสวดล้างพระนาง ถวายยาขับปัสสาวะตอนแก่เมื่อย และ
ตอนเช้าถวายน้ำมันตะหุ้งอีกครั้งหนึ่ง

ในวันที่ ๙ นี้ พระอาการไม่มาก เสด็จไปเสวยพระกระยาหาร
เช้าและกลางวันอย่างปกติ ส่วนพระกระยาหารค่ำเสด็จพระราชชนนี
รับสั่งให้จัดมาเสวยร่วมที่ห้องทรงพระตำราญ เสด็จพระราชชนนี
ได้เฝ้าถวายพระโอสถและอื่น ๆ อยู่จนเสด็จเข้าที่พระบรรทมเมื่อเวลา
ประมาณ ๒๑.๐๐ นาฬิกาแล้วจึงเสด็จจากไป รุ่งขึ้นวันอาทิตย์ที่ ๘ มิถุนายน
๒๔๘๘ เวลาราว ๖.๐๐ นาฬิกา เสด็จพระราชชนนีเสด็จไปปลุกบรรทม
รับสั่งถามว่าหลับดีไหม ? ทรงตอบว่าหลับดี เสด็จพระราชชนนี
ถวายน้ำมันตะหุ้งผสมกับบรรณดี แล้วทรงรู้สึกว่ายังใคร่จะทรงบรรทม
ต่อ จึงถวายโอกาสโดยรับเสด็จกลับไป ขณะนั้นมหาดเล็กห้อง
พระบรรทมยังไม่มีใครมา ต่อเวลา ๘.๐๐ นาฬิกาเศษ นายบุคัย
เวรประจำจึงมาและนั่งเฝ้าอยู่ตามหน้าที่กระเบียงหน้าพระตำหนักแห่ง
พระองค์ ซึ่งเป็นทางเข้าสู่ห้องพระบรรทม ครั้นเวลา ๘.๐๐ นาฬิกาเศษ

นายชิตได้นำนั่งอยู่คู่กับนายบุศย์

เวลาราว ๘.๐๐ นาฬิกา สมเด็จพระราชอนุชาเสด็จไปที่ระเบียบ
หน้าพระทวารห้องแค้นพระองค์ รับสั่งถามนายชิต นายบุศย์ว่า ในหลวง
มีพระอาการเป็นอย่างไร ทรงได้รับคำตอบว่า ทรงสบายดีขึ้นเสด็จ
เข้าห้องสรงแล้ว สมเด็จพระราชอนุชาเสด็จกลับยังห้องพระบรรทม
ของพระองค์

ก่อนนั้นเวลาไม่ถึง ๘.๓๐ นาฬิกา มีเสียงปืนดังขึ้น ๓ นัด
ภายในห้องพระบรรทมพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ขณะนั้นสมเด็จพระ
พระราชชนนีจะเสด็จออกจากห้องบรรทมของพระองค์ไปเสวยพระ
กระยาหารเช้า นายชิตจึงไปกราบทูลว่า “ในหลวงยังพระองค์”
สมเด็จพระราชชนนีก็ทรงจึงไปทันที นายชิต นางสาวเนื่อง จินตคุตย์
สมเด็จพระราชอนุชาและนางสาวจรรยา ตระกัญญ์ ตามคิด ๆ เข้าไป
ในห้องพระบรรทมของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

ขณะนั้นปรากฏว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรรทมหงาย
บนพระแท่น พระเศียรหนุนพระเชณยดุจบรรทมหลับอย่างปกติ มี
ผ้าดอกกลุมพระองค์อยู่เรียบตั้งแต่เหนือพระอุระตลอดลงไปจนถึงข้อ
พระบาท กึ่งกลางของผ้าอยู่กึ่งกลางของพระองค์พอดี ชายผ้าทั้งสอง
ข้างตาพระองค์ออกมาพอก ๆ กัน ผ้าลาดพระยุบู่อยู่เรียบดี พระเชณย
คงอยู่ในที่ตามปกติ มีพระโลหิตไหลไทรนมพระภักตร์ลงมาที่พระเชณย
และผ้าลาดพระยุบู่ พระเศียรตะแคงไปทางด้านขวาเล็กน้อย เห็น

พระโขนงซ้ายมีแปดกระด้นบน หนึ่งอันเป็นแปดก่ายเครื่องหมายคุณ
กว้างยาวประมาณ ๔ เซ็นติเมตร พระเนตรทั้งสองหุบสนิท ไม่ได้
ทรงมองพระเนตร มองพระเนตรวางอยู่บนโต๊ะเล็กข้างพระแท่น
พระเกศาแดงเรียบอยู่ในรูปที่เคยทรง พระโอษฐ์ปิด พระกรทั้งสอง
เหยียดทอดทับบนอกผ้าคลุมพระองค์แนบพระวรกายตามปกติ พระหัตถ์
ทั้งสองแบอยู่ในท่าธรรมคา พระบาททั้งสองเหยียดทอดชิดกันอยู่ห่าง
จากปลายพนักพระแท่นประมาณ ๘ เซ็นติเมตร มีบนของกวางขนาด
๓๓ ม. ม. วางอยู่ข้างพระกรซ้าย ถ้าถัดองขนานและห่างพระกร ๓ นิ้ว
ปากกระบอกหันไปทางพระบาท ศูนย์ท้ายของบนอยู่ตรงระดับข้อพระกร
(ข้อศอก)

นางสาวเนื่องเห็นพระวรกายหนึ่งไม่ไหวคิง จึงเข้าจับที่พวที่
ข้อพระหัตถ์ซ้ายยังเด่นแรงและเร็วอยู่สักครึ่งหรือหนึ่งนาที ก็หยุดเด่น
แล้วนางสาวเนื่องใช้ ๓ นิ้วจับกลางกระบอกบนนั้นจนวางบนหลังตุ่มเล็ก
ข้างพระแท่น รู้ดีกว่ากระบอกบนนี้ร้อนไม่เย็น และไม่มีอะไรเบื้อนเปราะ
การที่หยิบย้ายมันไปเดี่ยนั้นเพราะเกรงจะไม่ปลอดภัยแก่สมเด็จพระ
ราชชนนีซึ่งยังคงประทับอยู่ที่พระซังค์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้า
อยู่หัว

ต่อมาราว ๒๐ นาที หลวงนิคย์ ๑ ไปถึงตรวจพระอาการแล้ว
พูดว่าไม่มีหวัง สมเด็จพระราชชนนีก็รับสั่งให้แต่งพระบรมศพ

โจทก์นำสืบต่อไปว่า เวลาว่า ๑๐.๐๐ นาฬิกา เมื่อ ม. ร. ๖.

เทวราชิราชทราบข่าวการสวรรคต แล้วได้ไปพบนายปรีดีที่ศาลาทำน้ำ
ทำเนียบทำข้าง บอกว่า สวรรคตแล้ว นายปรีดีร้อง “เอ๊ะ อะไรกัน”
มีท่าทางสะดุ้งตัวแสดงว่าตกใจ ม. ร. ว. เทวราชิราชตอบว่าไม่ทราบ
อีกสัก ๑๕ นาที ม. จ. นิกรเทวัญซึ่งถูกเรียกก็มาถึง เวลานั้นนายปรีดี
แต่งตัวเสร็จแล้ว กำลังเดินอยู่หน้าตึกรับแขก ม. จ. นิกรเทวัญเข้าไป
หานายปรีดีแล้วเงยหน้าเป็นเชิงถาม พอไปชิดตัว นายปรีดีพูดเป็น
ภาษาอังกฤษพอให้ได้ยินเฉพาะตัว แปลเป็นไทยว่าในหลวงโปรด
พระชนม์พระองค์เอง และพูดต่อไปว่า รอท่านอยู่นะซี รีบเข้าไปในวัง
ด้วยกัน แล้วก็พากันเข้าไปในพระที่นั่งบรมพิมานพร้อมทั้งพันเอกช่วง
เชวงศักดิ์สงคราม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย และพลตำรวจโท
พระรามอินทรา อธิบดีกรมตำรวจ ซึ่งสองคนหลังนี้ได้ไปอยู่ที่ทำเนียบ
ทำข้างก่อนตั้งแต่เช้าแล้ว

ต่อมาพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาชัยนาทนเรนทร พระ-
วรวงศ์เธอพระองค์เจ้าภาณุพันธุ์ยุคล พระเจ้าวรวงศ์เธอพระองค์เจ้า
จุมภฏพงษ์บริพัตร และพระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าอลองกฎ กับข้า-
ราชการผู้ใหญ่อีกหลายท่านก็ได้เสด็จและไปถึงทยอย ๆ กัน

นายปรีดีในฐานะนายกรัฐมนตรี และว่าการสำนักพระราชวัง
ได้เรียกตัวนายชิต นายบุญ นายดำรงเนืองมามา

นายชิตให้ถ้อยคำในเวลานั้นว่า ในหลวงยังพระองค์ นายปรีดี
ให้ทำทำให้อุ นายชิตจึงลงนอนหงายมือจับบนทำทำของที่หน้าผาก

ม. จ. ศุภสวัสดิ์ซึ่งอยู่ในที่นั้นรับสั่งว่าบนอย่างนี้เองที่พระนาค
อย่างนั้นไม่ได้ จึงปรึกษากันว่าจะออกคำแถลงการณ์อย่างไรดี นาย
ปรีดีพุดว่า ออกแถลงการณ์ว่าสวรรคตเพราะพระนาคได้ไ้ใหม่
หตวงนิตย ๆ คอบว่า ออกเช่นนั้นผมไปก่อนเพื่อนแน่ เพราะเมื่อก่อน
ยังดี ๆ อยู่ วันนั้นสวรรคตไม่ได้ พันเอกจึงว่าถ้าอย่างนั้นเอาเป็น
โรคหัวใจได้ไหม หตวงนิตย ๆ คอบว่า ไม่ได้เหมือนกัน เพราะ
อย่างไรคนก็ต้องทราบความจริง พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยา
ชัยนาทนเรนทรรับสั่งว่า เห็นจะต้องแถลงตามความจริง นายปรีดีว่า
เพื่อถวายพระเกียรติให้ออกแถลงการณ์ว่าเป็นอุบัติเหตุ จึงได้ออก
คำแถลงการณ์ของสำนักพระราชวังเป็นฉบับแรกลงวันที่ ๙ มิถุนายน
๒๔๘๘ มีข้อความดังนี้

ด้วยนับแต่วันที่ ๒ มิถุนายน ศกนั้นเป็นต้นมา สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
ได้เริ่มทรงพระประสูติเกี่ยวแก่พระนาคไม่เป็นปกติ และทรงเห็น
เหนื่อยไม่มีพระกำลัง แม้กระนั้นก็ดี สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็ได้เสด็จ
ประพาสเยี่ยมเยียนราษฎร เป็นพระราชกรณียกิจของพระองค์ ครั้น
ต่อมาพระอาการเกี่ยวกับพระนาก็ยังมีได้ทุเลาลง จึงต้องเสด็จ
ประทับอยู่แต่บนพระที่นั่งมิได้เสด็จออกงานตามหมายกำหนดการ ครั้น
วันที่ ๘ มิถุนายน ศกนั้น เมื่อต้นพระบรมมถศรมเช้าเวลา ๖.๐๐ นาฬิกา
ได้เสวยพระโอสถน้ำมันระหุ่งแล้วเข้าห้องทรง ซึ่งสมเด็จพระราชกิจ
ประจำวัน แล้วเสด็จเข้าพระที่นั่ง ครั้นเวลาประมาณ ๘.๐๐ นาฬิกา

มหาดเล็กห้องพระบรรทมได้ยืนเคียงบั้นตักขึ้นในพระที่นั่ง จึงรีบวิ่งเข้าไปดู เห็นสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรรทมอยู่บนพระที่ มีพระโลหิตไหลเป็นพระองค์และฉวรรคตเดียวแล้ว มหาดเล็กห้องพระบรรทมจึงได้ไปกราบทูลสมเด็จพระราชชนนีให้ทรงทราบแล้วเสด็จไปถวายบังคมพระบรมศพ ต่อหน้านามพระบรมวงศ์ชนผู้ใหญ่ นายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี ได้เข้าไปกราบทูลถวายบังคม และอธิษต์กรรมคำวาทกับอธิษต์กรรมการแพทย์ ได้ไปถวายตรวจพระบรมศพและดอบสวณ ได้ความต้นนิษฐานได้ว่า คงจะทรงจับคำพระแสงบนตามพระราชอัชฌาศัยที่ทรงชอบแล้วเกิดอุบัติเหตุขึ้น”

เกี่ยวกับบาดแผลที่พระบรมศพ ครั้งแรกหอดวงนิศยาไม่ได้พบแผลทางเบื้องหลังพระเศียร เข้าใจว่า มีแผลทางพระนาคาด้านเดียว บรรดาท่านที่ประชุมกันอยู่ก็พลอยเข้าใจเช่นนั้น ครั้นรุ่งขึ้นวันที่ ๑๐ เจ้าหน้าที่จากสหราชอาณาจักรมาแจ้งพระบรมศพ เพื่อเตรียมการตั้งรับพระบรมศพในตอนเย็น จึงได้พบแผลที่เบื้องหลังพระเศียรอีกแผลหนึ่งตรงท้ายทอย มีพระเกษาปกคลุมบาดแผล ทำให้ไม่เห็นเป็นแผลเล็กกว่าแผลที่พระนาคาด จึงมีเสียงกล่าวกันว่า ถูกลูกยิงทางเบื้องหลังพระเศียรทะลุออกทางพระนาคาด

โดยเหตุที่มีเสียงกล่าวว่า คำแถลงการณ์ฉบับแรกไม่ถูกต้องคือความจริง นายกรัฐมนตรีพร้อมด้วยรัฐมนตรีและพระบรมวงศานุวงศ์ได้ประชุมกันพิจารณารายงานของอธิษต์กรรมคำวาท ณ พระที่นั่งบรม-

พินาน แล้วได้ออกเป็นคำแถลงการณ์ของกรมตำรวจในวันที่ ๓๐ มิถุนายน ๒๔๘๘ มีข้อความพิศดารประกอบคำแถลงการณ์ของตำรวจพระราชวัง เพื่อให้ฟังได้หนักแน่นยิ่งขึ้น โดยอ้างการสอบสวนอย่างกว้างขวาง ตั้งเป็นข้อสังเกต ๓ ประการ คือ ๑. มีผู้ตอบปลงพระชนม์ ๒. ทรงปลงพระชนม์เอง หรือ ๓. อุบัติเหตุ

คำแถลงการณ์นี้อ้างว่า ตามทางสอบสวน ไม่มีกรณีเหตุอันใดที่น่าสงสัยในทางตอบปลงพระชนม์ ทั้งไม่มีเหตุอันใดจะช่วยให้เห็นว่า พระองค์ทรงปลงพระชนม์เอง แต่มีพฤติการณ์ควรให้สันนิษฐานว่า คงจะทรงหิบบพระแสงปืนมาถูบเกล้าตามพระราชอัชฌาศัยที่โปรดเช่นเคยโดยมิได้ทรงตรวจก่อน คงจะทรงหันปากถ้ำกลองขึ้นต้องตัว แล้วพระหัตถ์ของไก่บินกระตุ่นมันดันไปถูกพระนาคา จึงเกิดอุบัติเหตุขึ้น

รุ่งขึ้นวันที่ ๓๑ กรมตำรวจออกแถลงการณ์เป็นฉบับที่ ๒ ดังนี้ ได้ความในการสอบสวนเพิ่มเติมจากพระราชกิจประจำวันว่า ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ กำหนดให้หม่อมเจ้าอาชวดีศ ดิศกุล เข้าเฝ้าในวันที่ ๘ มิถุนายน ๒๔๘๘ เวลา ๑๐.๐๐ นาฬิกา เพื่อกราบบังคมทูลถวายพรณวช กับนัดให้หม่อมเจ้าศุภสวัสดิ์ร่วมโต๊ะเสวยพระกระยาหารกลางวัน และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้นายวงศ์ เชาวนะภู่ไปกราบบังคมทูลสมเด็จพระสังฆราชว่า จะเสด็จไปทูลลาเสด็จจรดหัวเรืออเมริกัน พระอุโบสถวัดบวรนิเวศน์ในวันที่ ๑๐ มิถุนายน ๒๔๘๘ อันเป็น

หลักฐานเพิ่มเติมข้อสันนิษฐาน ตามแถลงการณ์ฉบับที่ ๑ ว่า การ
สวรรคตได้เป็นไปโดยอุบัติเหตุ ไม่มีทางสื่อแสดงว่า ทรงปลง
พระชนม์เอง

แต่อย่างไรก็ดี คำแถลงการณ์ยังไม่เพียงพอที่จะระบุดัง
วิพากษ์วิจารณ์ของหมู่ประชาชน ซึ่งยังแพร่สะพัดออกไปทุกที่ว่า
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมิได้เสด็จสวรรคตโดยอุบัติเหตุ แต่ถูก
ลอบปลงพระชนม์ ถึงกับมีผู้ไปร้องตะโกนในโรงภาพยนตร์ว่า นายปรีดี
ฆ่าในหลวง เป็นเหตุให้รัฐบาลเกรงจะเกิดจลาจล จึงได้ตั้งกรรมการ
ชันคนคนหนึ่ง โดยนายกรัฐมนตรีออกประกาศเมื่อวันที่ ๓๘ มิถุนายน
๒๔๘๘ ความว่า คณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ในพระบรมนามา-
ภิไธยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชได้อนุมัติให้ตั้งกรรมการชัน
คนคนหนึ่ง มีหน้าที่สอบสวนพฤติการณ์ในการที่สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
อาสน์มหิดลเสด็จสวรรคต แล้วให้เสนอรายละเอียดและความเห็น
เพื่อนำความกราบบังคมทูลต่อไป ให้อธิบดีกรมตำรวจนำพยานมา
สอบสวนต่อหน้ากรรมการ

ในการนี้ได้ขอพระบรมราชานุญาตเปิดพระบรมโกศผู้ทรงวชิระ
ผู้ทรงพระบรมศพโดยถั้วถอมและทำการ ทดลองยิงศพคนที่โรงพยาบาล
ศิริราช เพื่อทราบระยะยิงที่จะให้เกิดบาดแผล เช่น บาดแผลที่พระ-
บรมศพ

เมื่อคณะกรรมการสอบสวนพฤติการณ์สวรรคตที่เรียกกัน ว่า

ศาลากลางเมืองสอบสวนเสร็จแล้ว รายงานเสนอความเห็นไว้ สำหรับ
กรณีอุบัตเหตุไม่เห็นทางว่าจะเป็นไปได้โดย ส่วนกรณีถูกดองปลง
พระชนม์ไม่มีพยานหลักฐาน แต่ก็ไม่สามารถจะคัดออกได้ เพราะ
ทำทางของพระบรมศพค้ำอยู่ ในกรณีทรงปลงพระชนม์เองนั้น ไม่
ปรากฏเหตุผลและหลักฐานอย่างใดว่า ได้เป็นเช่นนั้นโดยแน่ชัด คณะ
กรรมการไม่สามารถชี้ขาดว่า เป็นกรณีหนึ่งกรณีใดในสองกรณีนี้
ตกเป็นเรื่องที่อยู่ในอำนาจหน้าที่ของเจ้าพนักงานที่จะดำเนินการสืบสวน
และปฏิบัติตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาต่อไป คณะ
รัฐมนตรีซึ่งประกอบด้วย พลเรือตรี ถวัลย์ ชำรงนาคสวัสดิ์ เป็น
นายกรัฐมนตรีอยู่ในขณะนั้น (สืบต่อจากนายปรีดี) และคณะผู้สำเร็จ
ราชการแทนพระองค์ เห็นพ้องด้วยความเห็นของคณะกรรมการ เรื่อง
จึงถูกส่งไปยังกรมตำรวจ เมื่อวันที่ ๗ ธันวาคม ๒๔๘๘ พลตำรวจตรี
พระพิริยพันธุ์พิทักษ์ อธิบดี ตรวจจ้ำนวนเท่าที่มีอยู่ในเวลานั้นแล้ว มี
ความเห็นว่ายังไม่พอที่จะวินิจฉัย จึงตั้งคณะกรรมการขึ้นดำเนินการตรวจ
จำนวนและสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา
แล้วให้เสนอความเห็นต่อกรมตำรวจโดยด่วน แต่กรณีก็ยังไม่ได้คดีตาย
จนกระทั่งเกิดรัฐประหาร เมื่อวันที่ ๘ พฤศจิกายน ๒๔๙๐ พลตำรวจตรี
หลวงชาติตระการโกศลเป็นอธิบดีกรมตำรวจ ได้ออกคำสั่งตั้ง
นายตำรวจ ๓๐ นาย เป็นพนักงานสอบสวนกรณีนี้ เมื่อวันที่ ๓๘
พฤศจิกายน ๒๔๙๐ มี พันตำรวจเอก เนื่อง อาชุนทร เป็นหัวหน้า ใน

คำสั่งท้าวความว่า “โดยที่ทางราชการฝ่ายทหารได้ตั้งหลักฐาน
แผนการณ์ของบุคคลคณะหนึ่งล้มคบกันดำเนินการประทุษร้ายองค์
พระมหากษัตริย์ มีการดองปลงพระชนม์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
อาณันทมหิตล และเตรียมการเปิดย่นระบอบการปกครองแผ่นดินโดย
ทำด้ายถังรัฐบาล มาให้กรมตำรวจสอบสวนดำเนินคดี”

วันที่ ๘ ธันวาคม ๒๔๘๐ กระทรวงมหาดไทยออกคำสั่งให้
พันตำรวจโท หลวงแก้วพาดชน เป็นหัวหน้าพนักงานสอบสวนแทน
พันตำรวจเอก เนื่อง

ต่อมารัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ตั้งให้พันตำรวจตรี
พระพิณชนคดี เป็นหัวหน้าพนักงานสอบสวนกรณีสวรรคต และคงให้
หลวงแก้วพาดชนเป็นพนักงานสอบสวนต่อไปด้วย

เมื่อเกิดรัฐประหารแล้วไม่กี่วัน จำเลยทั้ง ๓ คนถูกจับกุมคุมขัง
ตลอดจนถูกฟ้อง นอกจากจำเลย ๓ คนนี้ พระยาอนุรักษราชมนเฑียร
หัวหน้ากองมหาดเล็ก และนางชอุ่ม ชัยสิทธิเวช ภรรยาเรือเอกจรัญชัย
ก็ได้ถูกจับมาด้วย แต่แล้วก็พ้นข้อหาไปในชั้นสอบสวน ส่วนนายปรีดี
และเรือเอกจรัญชัยหลบหนีไปในคืนที่เกิดรัฐประหารจนกระทั่งบัดนี้

โจทก์ตั้งรูปคดีและนำสืบว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จ
สวรรคตโดยถูกดองปลงพระชนม์ แต่พยานบุคคลที่ได้รู้เห็นเป็น
ประจักษ์ขณะดองปลงพระชนม์ไม่มีสืบ มีแต่หลักฐานและพยานแวดล้อม
กรณีต่าง ๆ แสดงว่าจำเลยเหล่านี้ล้มคบกับพรรคพวกที่ยังหลบหนี

อยู่ ซึ่งได้แก่นายปรี๊ดและเรือเอกจรัญญ์ กระทำการปลงพระชนม์
 ประเด็นเบื้องต้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล
 เสด็จสวรรคตโดยถูกลอบปลงพระชนม์จริงหรือประการใด

พระที่นั่งบรมพิมานเป็นที่ระโหฐาน อยู่ในพระบรมมหาราชวัง
 มีทหารยามและเจ้าหน้าที่ประจำ ตามธรรมดาผู้ร้ายไม่น่าสามารถได้
 ตอดเข้าไปกระทำการเช่นนั้นได้ แต่ถ้าได้ใช้ความพยายามและความ
 กลิ่นทุทางเข้าออก ตลอดจนความเป็นอยู่ของทหารยามและเจ้าหน้าที่
 ประจำว่าไม่เข้มงวดกวดขันแล้ว ผู้ร้ายก็อาจเข้าไปกระทำการสำเร็จ
 ได้ หรือถ้ามีคนภายในรู้เห็นเป็นใจด้วย หรือคนที่อยู่ภายในนั้นเป็น
 ผู้ร้ายเสียเอง การก็ยิ่งสะดวกง่ายดายเป็นอันมาก

รัฐบาลในสมัยเกิดเหตุ แม้จะได้ตั้งศาลกลางเมืองขึ้น ก็มีจุด
 มุ่งหมายจะให้เป็นที่อุบัตเหตุหรือปลงพระชนม์เอง ทางพิจารณา
 ได้ความว่า นายปรี๊ดเป็นผู้ให้ส่งคำซักถามพยานมาจากทำเนียบทำข้าง
 สำหรับนายตำรวจผู้ทำหน้าที่ใช้ซักถามพยาน เมื่อรัฐบาลในสมัยนั้น
 เห็นว่ามีใช้กรณีถูกลอบปลงพระชนม์แล้ว การที่จะสืบค้นหาพยาน
 หลักฐานไปในทางถูกลอบปลงพระชนม์ก็ย่อมไม่มี

ปรากฏในทางพิจารณาว่า มีคำสั่งของรัฐบาล ในการสืบสวน
 และสอบสวน ถ้าจะต้องจับกุมผู้ใดต้องได้รับอนุญาตจากนายกรัชมินตรี
 ก่อน

อนึ่ง มีประกาศเป็นทางการให้ผู้รู้เรื่องการสวรรคตมาแจ้งแก่

เจ้าพนักงาน แต่ถ้ามียุทธวิธีเรื่องว่าเป็นการถูกลดบดบังพระชนม์
 กีย่อมเป็นภัยแก่ตน ดังเช่นเมื่อพันเอกพระยาวิชิตดำรงคำศัพท์โรงเรียน
 ว่า เป็นกรณีลดบดบังพระชนม์โดยพาหุของเหตุตามประกาศ ก็กลับ
 ถูกจับกุมฟ้องร้องหาว่าร้องเรียนเท็จ อ้างว่าจะก่อให้เกิดจลาจล
 เป็นต้น

๕๗ ๕๘ ๕๙ ในพระราชดำริว่า ห้ามการวิพากษ์วิจารณ์
 การณ์ส่วนตัว

๖๐ ๖๑ ๖๒ เมื่อทางราชการปฏิบัติดังนี้ ก็เป็นการคัดค้านทางของพยานผู้
 เห็นเหตุการณ์

ได้ความว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ต้องกระเด็นบนพระ
 บรมมหาราชอยู่บนพระที่นั่ง ตามคำเบิกความของนายแพทย์ที่กระทำกร
 ณ์ผู้ตรวจพระบรมศพและจากผลของการทดลองยิงศพที่โรงพยาบาล
 ศิริราชว่า กระเด็นบนแผ่นจารพระนาคทระลอกทางเบื้องหลังพระเศียร
 ตรงท้ายทอยผ่านสมอง ส่วนหน้าออกทางส่วนหลัง เป็นการฆ่าดา
 ยสมองโดยตรง เป็นผลให้หมดสติ และหมดกำลังทันทีที่จะ
 เคลื่อนไหว ถ้าถึงหายใจเข้าอยู่ก็จะหายใจเข้าไปตามธรรมชาติอีก
 เชือกหนึ่ง ถ้าถึงหายใจออกอยู่ก็ไม่มีทางหายใจออกได้ หัวใจอาจ
 เต้นต่อไปได้อีกหนึ่งหรือสองครั้งน่าจะหรือกว่าเล็กน้อย นัยนี้ค
 ำถามอยู่ก็คงเดิมอยู่อย่างเดิม ถ้าหากหลับก็คงหลับอยู่อย่างเดิม
 เหมือนกัน อาการอย่างนั้นแสดงว่าได้เสด็จสวรรคตทันที ในขณะที่
 กระเด็น

๖๕ จึ่งฟังได้ว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จสวรรคต
๖๖ ทันททีของกระสุนบน ๖๗

การเสด็จสวรรคตโดยทันทีเช่นนั้น ได้ความตามคำพยานที่เป็น
แพทย์หลายปากว่า ไม่ใช่เป็นเรื่องราวกระทำพระองค์เอง เพราะท่าทาง
ของพระหัตถ์และพระกรทั้งสองข้างไม่งอหรือกำ ถ้าเป็นการปดง
พระองค์เองหรืออุบัติเหตุโดยการกระทำของพระองค์เองแล้ว พระหัตถ์
และพระกรจะไม่เป็นเช่นนั้นเป็นเด็ดขาด

คดีได้ความชัดว่า เมื่อต้องกระสุนบนแล้ว พระบาทสมเด็จพระ
๖๘ พระเจ้าอยู่หัวบรรทมอยู่บนพระที่ดุจบรรทมหลับ พระกรทั้ง ๒ ข้าง
ทอดเหยียดชิดพระวรกาย พระภูษาที่คลุมพระองค์ก็อยู่ในสภาพเรียบ
เรียบร้อย ดังกล่าวมาแล้ว

๖๙ จึ่งฟังได้ว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวต้องกระสุนบนสวรรคต
โดยมิใช่การกระทำของพระองค์ท่าน

นอกจากนี้ โจทก์ยังสืบถึงว่า ๗๐ บนกระบอกที่วางอยู่ใกล้พระหัตถ์
ขณะเสด็จสวรรคต มิใช่กระบอกที่ใช้ยิงพระองค์ท่าน เพราะโดยการ
พิสูจน์ปรากฏว่า ได้ใช้ยิงมาก่อนวันเกิดเหตุหลายวันแล้ว และ
หัวกระสุนที่เก็บได้ในพระยุ้งก็ไม่ใช่กระสุนที่ทะลุผ่านพระเศียร เพราะมี
ลักษณะเรียบร้อย ไม่มีรอยยับเยิน

ผู้ร้ายในคดีนี้มิได้คิดมุ่งมาดร้ายปรารถนาแก่ทรัพย์สินอย่างใดใน
ห้องพระบรรทม ไม่ปรากฏว่าทรัพย์สินสิ่งของอย่างใดได้ขาดหายไป

โจทก์นำสืบพฤติการณ์ระหว่างพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกับ
นายปรี๊ดว่า มีข้อขัดแย้งกันในการจะตั้งใครเป็นผู้สำเร็จราชการแทน
พระองค์ ถึงกับนายปรี๊ดได้พูดกับนายวงศ์ เขาจะยกมือก่อนลงวรรค
เพียงวันเดียว เป็นภาษาไทยปนอังกฤษความว่า ต่อไปนี้จะไม่คุ้มครอง
ราชบัลลังก์

นายเฉื่อยและเรือเอกวัชรชัย ทั้งสองนี้เป็นผู้ที่ฝากฝังใกล้ชิด
สนิทสนมกับนายปรี๊ดเป็นอย่างมาก นายปรี๊ดจัดให้นายเฉื่อยได้เข้า
รับราชการตำแหน่งสำคัญในราชสำนัก ส่วนเรือเอกวัชรชัย ซึ่งออก
จากราชการไปแล้วก็ได้เข้ามารับราชการเป็นราชองครักษ์

ส่วนนายชิตและนายบุญย์ มหาเด็กรับใช้ประจำห้องพระบรรทม
ก็อยู่ภายใต้อำนาจของนายเฉื่อย เฉพาะนายชิตนั้นยังเป็นผู้สนิทชิด
ชอบกับนายเฉื่อยเป็นพิเศษอีกด้วย

โจทก์นำสืบต่อไปว่า เนื่องจากนายเฉื่อยขาดความเคารพ
ยำเกรงต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เป็นต้นว่า ถึงรถยนต์
ประจำพระองค์ไปให้ผู้อื่นใช้ จนขัดข้องแก่การที่จะทรงใช้ นักรถยนต์
ไซว่ห้างดองตัวเข้าไปถึงหน้าพระที่นั่ง ถวายหนังสือราชการด้วยอาการ
ขาดการจะ จูบหมิงพนักงานในที่ทำการ ซึ่งอยู่ตรงหน้าพระที่นั่งพระ
บรมพิมาน จนพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเห็น เหล่านี้เป็นการ
เหยียดหยามพระราชประเพณีและพระองค์ท่าน ไม่เป็นที่ต้องพระราช
ฉันทาด้วย ทรงรับสั่งแก่นายปรี๊ดขอเปลี่ยนราชเลขาณการฯ นายเฉื่อย

จึงจำต้องออกจากตำแหน่งในราชสำนักไปตั้งแต่ตอนต้น ๆ เดือนพฤษภาคม ๒๔๘๘ แล้วต่อมา นายเฉลียวก็ได้ดำรงตำแหน่งสมาชิกวุฒิสภาสืบต่อไป

ส่วนเรือเอก จักรชัย มิได้ปฏิบัติงานในหน้าที่ราชองครักษ์ตามสมควร ขาดราชการบ่อย ๆ ผักใฝ่อยู่ทางทำเนียบท่าช้าง ไม่เป็นที่พอพระราชหฤทัย ภายหลังที่ถูกปลดจากตำแหน่งราชองครักษ์แล้วก็ได้เป็นเลขานุการนายกรัฐมนตรีสืบต่อไป

ในระหว่างที่นายเฉลียวเป็นราชเลขานุการในพระองค์ มีข้าราชการในราชสำนักเข้าผักใฝ่เป็นพรรคพวก ทั้งนายเฉลียวยังได้จัดพรรคพวกของตนเข้ามารับราชการเพิ่มเติมอีก ถึงกับเมื่อคราวที่นายเฉลียวจะพ้นหน้าที่ พวกข้าราชการประเภทที่กล่าวมานี้ มีนายนเรศวร์วิรัช นายกำแพง ตามไทย เป็นหัวหน้าพร้อมใจกันกล้าแสดงออกอย่างเปิดเผย ทำเรื่องราวถึงนายปรีดี คัดค้านว่า ไม่ควรปลดนายเฉลียว ซึ่งเป็นการทะนงใจที่จะขัดขวางพระราชประสงค์โดยตรง ถ้าพวกนั้นไม่มีนิสัยหยาบซำ ก็คงไม่กล้าขัดแย้งพระราชประสงค์อันเกี่ยวกับกิจการในราชสำนักของพระองค์ท่านถึงปานนั้น

นายนเรศวร์วิรัช^๕ เป็นหัวหน้าของมหาตม^๕ โดยนายปรีดีเป็นผู้แต่งตั้งให้แทนเจ้าหมื่นสรรเพชญ์ภักดี พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเห็นว่า เป็นผู้ไม่ไว้วางใจ จึงให้ไปทำหน้าที่อื่น ต่อมา นายปรีดีก็จัดให้ไปรับตำแหน่งเลขานุการนายกรัฐมนตรีสืบต่อไป

อาจเป็นเพราะเหตุนี้ถึงกล่าวมาแล้วหรืออย่างไรก็ไม่ปรากฏชัด นาย
 นันท ห่มแพร ผู้มีความจงรักภักดีต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
 จึงวิตกกังวลเป็นห่วงพระองค์นักว่าจะทรงเป็นอันตราย ถึงแก่พบบน
 และคอยระแวดระวังเฝ้าพระองค์ท่าน แต่นายนันทก็มาตายเสียก่อน
 และเมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จสวรรคตแล้วไม่ถึง ๗ วัน
 พันเอกช่วง เซวณศักดิ์สงคราม พดกับหลวงนิคย์ ๑ ว่า ถ้ามีโอกาส
 เข้าเฝ้าสมเด็จพระราชชนนีให้ช่วยกราบทูลด้วยว่า ไหน ๆ ในหลวง
 ก็สวรรคตแล้วยังเหลือในหลวงพระองค์ใหม่อยู่ ขอให้สมเด็จพระราช-
 ชนนีระวังไว้ให้ดีด้วย เพราะตามประวัติศาสตร์ก็มีอยู่ว่าพี่นาง
 ของข้าพเจ้าหนึ่ง ยังได้มีการถั่นแก้งปล่อยข้าวออกสู่ให้เป็นที่เสื่อมเสีย
 ต่อพระราชชนนีบ้าง สมเด็จพระราชบิดาบ้าง ดังปรากฏในการพิจารณา
 ถม

นอกจากเหตุแวดล้อมต่าง ๆ ซึ่งจะกล่าวต่อไปข้างหน้า โจทก์
 นำสืบว่า กรณีนี้ได้มีการล้มคบและประชุมคิดกระทำการปลงพระชนม์
 ที่บ้านพลเรือตรี กระแฉ่ ศรัยทุชเสนี ที่ถนนจักรพงษ์ จังหวัดพระนคร
 มีพยานคือ

ก. พลเรือตรี กระแฉ่เบิกความว่า ก่อนหน้าสวรรคตประมาณ
 ๒ เดือน นายปรีดีไปบ้านพยานครึ่งหนึ่งหรือสองครั้งจำไม่ได้ ไปถึง
 เมื่อเวลาเย็นมากแล้ว มีเรือเอกวัชรชัยนายเฉยจวกกับพวกอีกคนหนึ่ง
 หรือสองคนไปด้วย พยานได้เชิญเข้าไปนั่งในห้องรับแขก เข้าไป

เพียง ๓ คน คือ นายปรีดี เว็เอกวัชรชัย และนายเฉลียว

ครั้นถึงตอนชักค้ำของนายจำเริญ พยานกลับว่า สำหรับ นายปรีดีเข้าไปนั่งในห้องรับแขกแน่ ส่วนอีก ๒ คนจะใช้เรือเอกวัชรชัย และนายเฉลียวหรือไม่ จำไม่ได้

นายปรีดีบอกว่ามาเยี่ยม ตามพยานถึงการค้าไม้ พยานตอบว่า ยังไม่ได้ลงมือ คุยอยู่ราว ๕ นาที พยานขอตัวออกไปบอกให้คนจัด นามารับรอง ๒-๓ นาทีก็กลับเข้ามานั่งคุยเรื่องการค้าต่อไป ประมาณ ๓๐ นาทีนายปรีดีกับพวกก็กลับ

คำพยานปากนี้ปรากฏว่า ในชั้นสอบสวนได้แสดงอาการวิตเขื่อน ไม่ยอมที่จะให้ถ้อยคำอย่างธรรมดา พระพิณิจชนคดีผู้สอบสวนถามว่า นายปรีดีได้ไปที่บ้านพยานหรือไม่ เพียงเท่านี้พยานก็ไม่ตอบ ชักหนักๆ เขาก็ว่าจำไม่ได้ เมื่อคาดคั้นว่าเป็นเหตุการณ์ใกล้ชิด ซึ่งพยานน่าจะ จำได้และตอบได้ว่าไปหรือไม่ พยานก็ยืนยันคำว่า จำไม่ได้ ว่าแต่นัดก็อย่าอยู่ทำเดี๋ยว ตั้งแต่เวลาดังกล่าวไปจนเย็นคำก็ยังไมยอมเผย พระพิณิจฯ เห็นว่าพยานจงใจปิดบังความจริง จึงให้เชิญภรรยาและบุตรชาย (ซึ่งเป็นทนาย) ของพยานมาปรึกษาหารือ จะได้ช่วยกัน รื้อฟื้นความจำ จวบจนถึงเวลาประมาณ ๒๒.๐๐ นาฬิกา พยานจึงยอมให้การออกมาเป็นปกติตั้งเช่นข้อความที่เบิกค่อศาล การที่พยานมา กลับคำในตอนสุดท้ายจำเริญซักค้ำว่า ต้องคนนั้นจะใช้เรือเอกวัชรชัยและนายเฉลียวหรือไม่ จำไม่ได้ นั้น พิจารณาเห็นว่าเห็นว่าเป็นการกลับคำ

“พวกผมทำสำเร็จแล้ว ขอให้เลี้ยงดูให้ถึงขนาดก็แล้วกัน” มีเสียงตอบว่า “กันพูดไม่จริง ก็เอาบนมายิงกันเสีย” อีกเสียงหนึ่งว่า “ให้สำเร็จแล้วกันจะมีรางวัลให้อย่างสมใจ” หลังจากนั้นจึงขับไปสัก ๓๐ นาที นายปรี๊ดคนเดียวออกจากบ้านไป พดเรือตรี กระแด้งตามออกไปตั้ง ส่วนพวกที่มากับนายปรี๊ดอีก ๔ คนนั้น ออกไปนั่งดื่มสุรากับไต้คนมะม่วงริมสนามหญ้าหน้าบ้าน ราว ๒๐ นาที จึงพากันกลับ

ในตอนนั่งดื่มสุรานั้น พยานได้ยินคนเหล่านั้นเรียกชื่อกัน จึงทราบชื่อ ตำมชื่อคือ นายตุ๋ นายเฉื่อย นายชิต ส่วนอีกคนหนึ่งคงไม่รู้จำอยู่เช่นเดิม (ปรากฏในทางพิจารณาว่า เรือเอกวัชรชัยมีชื่อเรียกกันอีกชื่อหนึ่งว่า ตู๋)

พยานเบิกความต่อไปว่า คนที่มากับนายปรี๊ดครั้งแรก คือนายตุ๋ นายเฉื่อย ส่วนคนที่มากับนายปรี๊ดครั้งที่ ๒ และ ๓ เป็นชุดเดียวกัน คือ นายตุ๋ นายเฉื่อย นายชิต อีกคนหนึ่งไม่รู้ชื่อ พยานดูตัวจำเลย ต่อหน้าศาลแล้ว นายเฉื่อย นายชิต จำเลยว่าเป็นนายเฉื่อยและนายชิตที่เห็นไปกับนายปรี๊ด

พยานเบิกความต่อไปว่า เมื่อพวกที่ดื่มสุรากับนายปรี๊ด พยานพูดกับพดเรือตรีกระแด้งว่า “เจ้าคุณในเรื่องนี้เจอกับเขาด้วยหรือ” ก็ได้รับตอบว่า “เราไม่เจอกับเขาหรอก เราเฮอ ๆ ะ ๆ ไปกับเขาเท่านั้น เขามีจวนหา เขามีบุญคุณกับเรา” พยานจึงว่า “ไม่เอา

กับเขาก็เป็นการดี”

การพิจารณาปรากฏว่า นายตุนเป็นพ่อค้า มีบ้านเรือน
ครอบครองเป็นหลักฐาน มาพักอยู่บ้านพลเรือตรี กระแส ชั่วคราว
เพื่อรวมการค้าไม้ ฝ่ายจำเลยคัดค้านว่า นายตุนมาพักอยู่บ้านพลเรือตรี
กระแส ภายหลังวันเล็ดจั่ววรรคตย่อมจะไม่รู้เห็นเหตุการณ์ดังที่ให้การ
มาแล้ว ความข้อนี้จำเลยอ้างจดหมายของนายแม่นั้น ถึงวันที่ ๑๒
กรกฎาคม ๒๔๘๘ ถึงพลเรือตรี กระแส ว่า นายตุนจะขายไม้ให้ อัน
เป็นทำนองให้แปลความว่า ถ้ระหว่างนั้นนายตุนอยู่ที่บ้านพลเรือตรี
กระแส แล้ว นายแม่นั้นจะต้องมีจดหมายมาบอกทำไม

เมื่อพิจารณาที่จดหมายฉบับนั้นแล้ว ไม่ปรากฏชัดว่า นายตุนจะได้
มาพักอยู่บ้านพลเรือตรี กระแส ก่อนหรือหลังจั่ววรรคตอย่างไร และ
ก็ได้ความตามคำนายตุนว่า เมื่อมาพักอยู่บ้านพลเรือตรี กระแส นั้น
ไม่ได้อยู่ประจำ ต้องขึ้นลงจะไปมาต่างจังหวัด เช่น ไปปากน้ำโพ
สระบุรี ชัยโศภณของจำเลยขึ้นลงจึงฟังไม่ได้

อย่างไรก็ดี คำให้การนายตุนที่ว่า ได้เห็นพวกนั้นไปที่บ้าน
พลเรือตรี กระแส จะฟังได้เพียงคนใดนั้น จะได้วินิจฉัยต่อไป

ค. นางสาวทองใบ แฉวนาค เบิกความเป็นตุก้างอยู่ในบ้าน
พลเรือตรี กระแส เมื่อก่อนจั่ววรรคต ๓๐ กว่าวัน เวลา ๑๘.๐๐ นาฬิกา
เด็กชายเพิ่มศักดิ์ บุตรพลเรือตรี กระแส ใช้ให้พยานไปซื้อข้าวโพดเผา
จึงเดินออกจากครัวผ่านไปทางหน้าห้องรับแขก เห็นแม่แกล้งอยู่กับ

พลเรือตรี กระแส ก็คนไม่ทันสังเกต แต่มั้ยายเจ๊ยวจำเจ๊ยงอยู่
 เก้าอี้อยู่โต๊ะกลางห้องคนหนึ่ง พยานผ่านห้องรับแขกไปแล้ว พบ
 นายคั้งอยู่ที่นั่งใต้ตะม่อวงหน้าห้องรับแขก เมื่อกลับจากขอ
 ข้าวโพด พยานเดินผ่านหน้าห้องรับแขกอีก สังเกตเห็นมีแขกนั่งอยู่กับ
 พลเรือตรี กระแส ในห้องรับแขก ๓-๔ คน

ง. ขุนเทพประสิทธิ์ฯ นายชวน จินธุ และหลวงแก้วพาดชน เบิก
 ความประกอบกันว่า เมื่อเดือนมีนาคม ๒๔๙๓ นายคั้ง ศิริสุวรรณ
 ซึ่งเป็นคนคุ้นเคยกับขุนเทพฯ ได้ไปพักอยู่ที่บ้านขุนเทพฯ คั่นวันหนึ่ง
 หลังจากพักอยู่แล้ว ๒-๓ วัน ซึ่งตรงกับวันที่ ๓ มีนาคม ๒๔๙๓ (ขุนเทพฯ
 บันทึกไว้ในสมุดพก) นายชวนมาคุยที่บ้านขุนเทพฯ ตามที่เคยมา
 นายคั้งร่วมวงคุยด้วย ชวนแรกคุยกันถึงเรื่องอื่น ๆ แล้วเลยมาถึงกรณี-
 ศิริวรรณ วิพากษ์วิจารณ์โต้เถียงกันระหว่างขุนเทพฯ กับนายชวน
 ว่าใครเป็นคนปลงพระชนม์ในหลวง นายปริตจิรัฐเห็นด้วยหรือไม่
 ถ้ารู้ได้แต่เบาะของคณหรือรูเมื่อภายหลัง ได้เถียงกันอยู่นาน นายคั้งได้ฟัง
 การโต้เถียงนั้นแล้วอดอยู่ไม่ได้ พูดโพล่งออกมาว่า “ต้องสองคน
 ไม่รู้จริงหรือ อ้อจนถึงจะรู้จริง ว่าใครฆ่าในหลวง” ขุนเทพฯ และ
 นายชวนอยากรู้ความจริง จึงช่วยกันซักถามต่อไป นายคั้งตอบเป็น
 ทำนองว่า หลวงประดิษฐ์ฯ เป็นหัวหน้าคิดปลงพระชนม์ในหลวง
 ก่อนถูกปลงพระชนม์ เขามีการประชุมกันมาตั้งแต่ก่อนแล้วที่บ้านชา-
 ราชการผู้ใหญ่หนึ่ง และว่านายคั้งอยู่ในบ้านนั้นด้วย จึงรู้ ซักถาม

ถึงข้าราชการผู้ใหญ่เห็นว่าใคร นายก็ไมยอมบอก อ้างว่าเป็นผู้
บุญคุณ เกรงจะเป็นที่เสียหาย นายก็ได้อำจับเป็นนักหนาว่ารู้แล้ว
อย่างนั้นอย่าพูดให้ใครฟังต่อไป ครั้นนายชวนกลับไปแล้ว ชนเทพ ฯ
นึกถึงบ้านข้าราชการผู้ใหญ่ที่นายก็พูดก็เข้าใจว่าเป็นบ้านพลเรือตรี
กระแต จึงถามนายก็โดยเฉพาะตัว นายก็รับว่าใช่ และเคยขยาย
ความให้ชนเทพ ฯ ฟังต่อไปว่า มีคนไปประชุมกันที่นั่นหลายคนและ
หลายครั้ง ผู้ที่ไปประชุมกับหลวงประดิษฐ ฯ มีนายเจดีย์ว นายวิช
นายตุ้ โดยได้ยินเขาเรียกชื่อกัน นอกจากนั้นไม่รู้จักชื่อ

เมื่อชนเทพ ฯ ได้ทราบจากนายก็เช่นนั้น เกิดกังวล ในที่สุด
ตัดสินใจจะบอกความแก่เจ้าหน้าที ต่อมาวันที่ ๓๐ พฤษภาคม ๒๔๙๓
ตรงกับวันอาทิตย์เวลาเช้าไปเที่ยวตลาดนัดท้องสนามหลวง เผอิญพบ
หลวงแผ้วพาดชน ซึ่งเคยรู้จักกันมาแต่เด็ก จึงถือโอกาสเล่าเรื่องที่
ทราบจากนายก็ หลวงแผ้วพาดชนขอติดต่อกับนายก็ ชนเทพ ฯ จึง
โทรเลขถึงนายก็ว่าต้องการพบด่วน เมื่อนายก็ลงมาที่บ้านชนเทพ ฯ
ตามโทรเลขแล้ว ชนเทพ ฯ ตอบโทรศัพท์ถึงหลวงแผ้วพาดชนว่า
นายก็มาแล้ว ให้มาพบอย่าแต่งเครื่องแบบ หลวงแผ้วพาดชนก็มาที่
บ้านชนเทพ ฯ ฯ แนะนำให้นายก็รู้จักว่าเป็นเพื่อนเรียนหนังสือกันมาแต่
เด็ก ร่วมคุยกันถึงเรื่องการค้าขายสักครู่ แล้วคุยถึงข่าวสวรรคต
ชนเทพ ฯ ว่านายคันทะระราชวสุวรรคต หลวงแผ้ว ฯ ถามนายก็
๒-๕ คำ แล้วแสดงตัวว่าเป็นตำรวจ นายก็ตกตลึงนั่งอยู่ ชนเทพ ฯ

และคิดว่า ถ้าในหลวงถูกดอปปองพระชนม์จริงแล้ว นายเฉื่อยคง
 เกยวของรูเห็นด้วยจึงได้พูดขึ้นเช่นนั้น

วันหนึ่งเจ้าหมื่นสรวเพ็ชรภักดีได้ไปพบกับพระยาชาติเดชอุดมใน
 งานบำเพ็ญกุศลพระบรมศพในพระบรมมหาราชวัง ได้เฝ้าคำพูดของ
 นายเฉื่อยที่พูดในงานพระราชทานเพลิงพระศพพระองค์เจ้าอาทิตย์
 นั้นให้พระยาชาติเดชอุดมฟัง ซึ่งความข้อนี้ พระยาชาติเดชอุดมก็เบิก
 ความรับรองว่าเป็นความจริง

เห็นว่าตามที่เจ้าหมื่นสรวเพ็ชรภักดีเข้าใจความหมายในถ้อยคำ
 ของนายเฉื่อยตามที่กล่าวมานั้น สัมเหตุผล ไม่มีทางจะหมายความว่า
 ไปอย่างอื่น เมื่อระลึกว่า นายเฉื่อยเคยพูดความข้อนี้แก่พันเอก
 ประพันธ์อย่างชัด ๆ ได้แล้ว ทำไมจะพูดแก่เจ้าหมื่นสรวเพ็ชรภักดี
 เช่นนั้นไม่ได้

การที่นายเฉื่อยพูดความข้อนี้ น่าจะเป็นเพราะความกระหึ่ม
 อิมใจและมันใจในความดำริ้ง ไม่เห็นมีทางเป็นภัยประการใด

คำที่นายเฉื่อยพูดนั้นเป็นการยืนยันเหตุการณ์ภายนอกอย่างแน่ชัด
 มิใช่เป็นการแสดงความคิดความเห็นโดยอาศัยเหตุใดเหตุหนึ่ง จึงมีอาจ
 ตัดความเป็นอย่างอื่นไปได้ นอกจากว่าเพราะนายเฉื่อยรู้เหตุการณ์
 แห่งความจริงของเรื่องที่พูดนั้น จึงพูดได้ถูกต้องตรงต่อความจริง

เมื่อประมวลเหตุทั้งหลายที่เกี่ยวข้องแก่นายเฉื่อยจำเลยมาวินิจฉัย
 ประกอบกัน ก็จะได้เห็นได้ชัดว่า นายเฉื่อยได้รู้อยู่แล้วว่า มี

ผู้คิดจะกระทำการปลงพระชนม์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันท-
มหิดล ฯ หมคโอกาสที่จะเสด็จไปต่างประเทศตามกำหนดนัดหมายนั้น
ได้ นายเฉลียวช่วยปกปิดไม่เอาความนั้นไปร้องเรียนขึ้น จนมีเหตุ
บังเกิดการประทุษร้ายแด่พระองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวถึงแก่
กาลล่วงรอด

อาศัยคำพยานหลักฐานและเหตุผลทั้งหลายในท้องถำนอนตามที่
ได้กล่าวมาแล้วแต่เบื้องต้น คำนี้เห็นว่า นายเฉลียว ปทุมรัตน์ นายชิด
สิงห์ และนายบุญ บัณฑิติน จำเลยทั้ง ๓ ได้กระทำความผิดจริง
ดังใจทักฟ้อง ฎีกาของโจทก์ฟังขึ้น

จึงพร้อมกันพิพากษาแก้คำพิพากษาของศาลอุทธรณ์ว่า นาย
เฉลียว ปทุมรัตน์ จำเลย มีความผิดตามกฎหมายลักษณะอาญา
มาตรา ๘๘ ตอน ๒ ให้ลงโทษประหารชีวิต นอกจากที่แก้แล้ว คงให้ขึ้น
ตามคำพิพากษาศาลอุทธรณ์ ให้ยกฎีกาของจำเลย.

พระยาเชษดณิษฐวรวิทักษ์

พระยาธรรมบัณฑิตยศาสตร์ฤๅมว

พระศุภพากย์สุวัฒน์

พระศัลยแพทย์วิจิตร

พระนาถปริญา

พิทักษ์ คัด

ทาน

พิมพ์ที่สำนักพิมพ์ชัยฤทธิ์ อาคาร ๖ ถนนราชดำเนิน
นายสมบุญ แยมกลีบบัว ผู้พิมพ์และผู้โฆษณา พ. ศ. ๒๔๕๔

พิมพ์ที่สำนักพิมพ์ชัยฤทธิ อาคาร ๖ ถนนราชดำเนิน
นายสมบุญ แต้มก๊อบบัว ผู้พิมพ์และผู้โฆษณา พ. ศ. ๒๔๕๔